

Χρήστος Ζαχ. Σταθόπουλος

Διδακτορική Διατριβή: Νεανικές Οργανώσεις στην Ελλάδα.

"Ο Ελληνικός Προσκοπισμός στα έτη 1923-1939"

Β'. Εκτύπωση

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Απρίλιος 2017

Πρόλογος

Η Διδακτορική αυτή εργασία ήταν μια πραγματική πρόκληση για μένα. Αφορμή ήταν μια ιστορική αναζήτηση των γεγονότων προκειμένου να δημιουργηθεί μια επετειακή έκθεση για τον εορτασμό των 90 χρόνων του Ελληνικού προσκοπισμού το έτος 2000. Η αναζήτηση του Ιστορικού Αρχείου αποτέλεσε την πρώτη έκπληξη καθώς βρέθηκε μόνο ένα μικρό χάρτινο κουτί με σκόρπια έγγραφα και αυτό ήταν ολόκληρο το αρχείο που είχε διασωθεί για την περίοδο 1910-1939.

Η αναζήτηση αυτού του αρχείου και η προσπάθεια συμπλήρωσης ενός μεγάλου puzzle που να αναφέρεται και να τεκμηριώνει την πορεία του προσκοπισμού στο μεσοπόλεμο έγινε προτεραιότητα. Μετά από πολλά χρόνια προσπάθειας, από σπίτι σε σπίτι (όσων τουλάχιστον ευρίσκοντο σε ζωή), ή από τους απογόνους τους, άρχισε να διαμορφώνεται μια πρώτη εικόνα. Η εικόνα αυτή συμπληρώθηκε και από πολύ λίγα αρχεία περιφερειών (Ηράκλειο Κρήτης και Κέρκυρα κυρίως) που είχαν διασωθεί.

Η ανεύρεση αυτών των αρχείων υπήρξε πολύ δύσκολη υπόθεση καθώς με τον αναγκαστικό Νόμο 1798/ 17 Ιουνίου 1939 (Α 244) του Μεταξά, η διάλυση του προσκοπισμού είχε ως συνέπεια την παράδοση της κινητής και ακίνητης περιουσίας στην Ε.Ο.Ν. Μετά τη διάλυση της Ε.Ο.Ν (1941 Νομοθετικό Διάταγμα 213 Φ.209/25-6-1941) η ακίνητη και κινητή περιουσία μεταβιβάστηκε στο Ελληνικό Δημόσιο και με το τέλος του πολέμου επιστράφηκε μόνο η ακίνητη περιουσία και χάθηκε ολοσχερώς κάθε άλλο έγγραφο ή αναμνηστικό.

Ευτυχώς για την διάσωση της ιστορίας της, αυτής της μεγαλύτερης οργάνωσης νέων στην Ελλάδα, είχε προηγηθεί η εργασία του Ησαΐα Ησαΐα το 1949 με τίτλο "Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού" Α'. τόμος με την οποία ο Ησαΐας Ησαΐας κατέγραψε τη χρονική περίοδο 1910-1922, με καταγραφή κυρίως αθηνοκεντρική. Στο αρχείο βρέθηκαν επίσης λίγες σκόρπιες σημειώσεις του από την προετοιμασία του Β'. Τόμου υλικό όμως χωρίς καμία τεκμηρίωση και συνέχεια. Η συνέχεια αυτών των πρώτων σημειώσεων απαιτούσε την ανάγκη της τεκμηρίωσης, καθώς και την σωστά μεθολογικά αναζήτηση, καταγραφή και ανάδειξη των σημαντικότερων θεμάτων της Εθνικής και κοινωνικής δράσης του προσκοπισμού στο μεσοπόλεμο. Αυτή η αναζήτηση και η αλήθεια της, με οδήγησε να προχωρήσω στην πρόταση της διδακτορικής διατριβής στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Η αποδοχή της πρότασης αλλά και στη συνέχεια η ενασχόληση μου με αυτή, πραγματοποιήθηκε χάρις στην πολύτιμη συνεργασία των επιβλεπόντων Καθηγητών, Κωνσταντίνου Ζώρα, Κωνσταντίνου Ρόντου και Σωτήριου Χτούρη τους οποίους και ευχαριστώ πολύ για την όλη συμπαράσταση τους.

Απαιτήθηκε για την συμπλήρωση της και την τεκμηρίωση της η αναζήτηση πρόσθετων αρχειακών πληροφοριών, η καταγραφή χιλιάδων σελίδων δημοσιεύσεων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη καθώς και η διασταύρωση των πληροφοριών για την επιβεβαίωση τους. Η εργασία αυτή επίσης είχε μια διαρκή αναζήτηση καθώς η καταγραφή και ανάδειξη των στοιχείων που έφερνε στο φως η έρευνα με οδηγούσαν σε άλλες περιοχές που δεν είχα φανταστεί. Η καταγραφή τους δημιουργούσε ερευνητικά ερωτήματα και διλήμματα που αρκετές φορές είχαν και πολλαπλές αναγνώσεις. καθώς αυτές έπρεπε να αξιολογηθούν και να αναδείξουν την πραγματική εικόνα.

Εκτός από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα πολιτιστικά, τις βιβλιοθήκες και τα Κρατικά ιστορικά αρχεία που αναζητούν και αναδεικνύουν την κοινωνική μας και πολιτιστική κληρονομιά χρειάζεται ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όσους με δέχθηκαν στο σπίτι τους και με άφησαν να επεξεργαστώ τις συλλογές τους ή τα ενθυμήματα τους προκειμένου να προχωρήσω την έρευνα μου.

Σε αυτήν την προσπάθεια θα πρέπει να είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στη σύζυγο μου Έλενα και στα παιδιά μου Ναταλία και Ζάχο που με στήριζαν και με εμπύχωναν σε κάθε δύσκολη στιγμή.

Τέλος αξίζουν ιδιαίτερες ευχαριστίες στην Μαίρη Γκίκα για την επιμέλεια και διόρθωση των κειμένων.

Αθήνα. Απρίλιος 2017

Περιεχόμενα

- Πρόλογος
- Ο σχεδιασμός της ερευνητικής εργασίας.
- Εισαγωγή
- Συνομογραφίες

Ενότητα πρώτη .

1. Η πορεία των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων που οδήγησαν στην δημιουργία του Προσκοπισμού.

- 1.1 Η ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας.
- 1,2 Οι έφηβοι στο προσκήνιο και οι αναπαραστάσεις του ανδρισμού στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα
- 1.3 Η σωματική αγωγή και το γυμναστικό παιχνίδι στη ζωή των παιδιών.
- 1.4 Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων.
- 1.5 Ο ιστορικότητα της εμφάνισης του προσκοπισμού και η παιδαγωγική του θεώρηση.
- 1.6 Ο προσκοπισμός συναντά τα παιδαγωγικά ρεύματα της εποχής .
- 1.7 Η παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού.
- 1.8 Οι παιδαγωγικές απόψεις όπως καταγράφηκαν από τον ιδρυτή Μπάντεν Πάουελ στις βασικές προσκοπικές εκδόσεις
- 1.9 Η επιτυχία της προσκοπικής ιδέας.

2. Ο "ερχομός" του προσκοπισμού στην Ελλάδα.

- 2.1 Η δημιουργία του Ομίλου Σώμα Ελλήνων Προσκόπων.
- 2.2 Ο Κωνσταντίνος Μελάς μεταφέρει τις προσκοπικές αρχές και το παιδαγωγικό πλαίσιο στους νέους υποψηφίους Αρχηγούς στην Ελλάδα.
- 2.3 Η Νομοθετική κατοχύρωση του Ελληνικού Προσκοπισμού..
- 2.4 Ελληνίδες Πρόσκοποι. Ένα τολμηρό εγχείρημα για κορίτσια, στις αρχές του αιώνα.
- 2.4.1 Η ζωή των κοριτσιών –γυναικών στην Ελληνική Κοινωνία στις αρχές του αιώνα.
- 2.4.2 Το Σώμα Ελληνίδων Προσκόπων.
- 2.4.3 Η εξέλιξη των Ελληνίδων Προσκόπων.
- 2.5 Το νομοθετικό έργο που άπτεται με τον Προσκοπισμό.

- 2.5.1 Η Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση του 1913-1914.
  - 2.5.2 Ο Νόμος 414 /21ης Νοεμβρίου 1914. Δημοσιεύτηκε στο 350 Φ.Ε.Κ της 26ης Νοεμβρίου του 1914.
  - 2.5.3 Η υποχρεωτική εισαγωγή του προσκοπισμού στα σχολεία
  - 2.5.4 Το Νομοσχέδιο 1066 του 1917 περί Σ.Ε.Π. Η δημιουργία αυτοτελούς Ιδρύματος.
- 3.Οι έννοιες εκπαίδευση των νέων, σωματική αγωγή και στρατιωτική προπαίδευση συνυπάρχουν και αποτελούν το κυρίαρχο θέμα στις αρχές του αιώνα
- 3.1 Η ανάδειξη του προσκοπισμού μέσω της παιδείας και του πολιτισμού.
  - 3.2 Η προσκοπισμός και Σωματική αγωγή.
  - 3.3 Η Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση των νέων.
  - 3.3.1 Η εμφάνιση του Ελληνικού προσκοπισμού συμπληρώνει τη σύνθεση "σωματική αγωγή και στρατιωτική προπαίδευση", για την εκπαίδευση των νέων.
  - 3.4 Προσκοπισμός και στρατός.
  - 3.4.1 Ο Ελληνικός προσκοπισμός και η σχέση του με τον Στρατό.

Ενότητα δεύτερη.

4. Η δημιουργία του Εθνικού Κράτους και η ενεργός συμμετοχή των προσκόπων
- 4.1 Η νέα κοινωνική στρωμάτωση του μεσοπολέμου και η συμβολή του προσκοπισμού στο νέο Έθνος.
  - 4.2 Η αμφισβήτηση του "διεθνιστικού ρόλου και της ταυτότητας" του Προσκοπισμού μεταξύ των στελεχών του.
  - 4.3 Η Προσκοπική αντιπαράθεση⁴ στο Σ.Ε.Π οδηγεί σε διαλυτικές καταστάσεις.
  - 4.4 Ο "Πατριωτικός" Προσκοπισμός και η ανάγκη του "Εθνικού" Ελληνικού προσκοπισμού.
  - 4.5 . Η υπόθεση "Φεσσόπουλος"
  - 4.5.1 Η διάλεξη για την Εξωσχολική Αγωγή και τον προσκοπισμό του Γ. Φεσσόπουλου
  - 4.5.2 Η Θέση του "Φεσσόπουλου" στην Διοικητική διαφωνία
- 4.6 Προσκοπισμός και Πολιτική. Η εμπλοκή του προσκοπισμού στην αντικομμουνιστική προπαγάνδα.
- 4.7 Η Άνοδος του Φασισμού.

Ενότητα Τρίτη

5. Ο προσκοπισμός στα χρόνια της επανόδου της Βασιλείας και στην Δικτατορία της 4ης Αυγούστου.

- 5.1 Υποδοχή του Βασιλέως Γεωργίου Β' στην Αθήνα.
- 5.2 Η αλλαγή του Πολιτειακού και η νέα Διοίκηση των Προσκόπων.
- 5.3 Η διαμάχη Παλατιού-Μεταξά για την νεολαία.
- 5.3. 1 Οι Βασιλείς και η σχέση τους με το προσκοπικό κίνημα.
- 5.3.2 Η σχέση του προσκοπισμού και του Μεταξά.
- 5.4.3 Η ίδρυση της ΕΟΝ
- 5.4.4 Συνθήκες που διαμορφώνουν την ρήξη προσκοπισμού και νεολαίας
- 5.5 Η Ε.Ο.Ν. και ο Προσκοπισμός. Η μάχη για τη Νεολαία.
- 5.6 Συνθήκες που διαμορφώνουν την ρήξη προσκοπισμού και νεολαίας.
- 5.7 ΕΟΝ και Προσκοπισμός.
- 5.7.1 Η περίοδος της συνύπαρξης. Τα χρόνια της αβρότητας.
- 5.7.2 Η αντιπαλότητα και η προετοιμασία της διάλυσης.
- 5.7.3 Η αντίδραση των προσκόπων απέναντι στην νεολαία της ΕΟΝ.
- 5.7.4 Ο Επίλογος της προσκοπικής κίνησης μετά από 29 χρόνια λειτουργίας.
- 5.7.5 Η Ενσωμάτωση των προσκόπων στη Εθνική Νεολαία.
- 5.7.6 Οι απόδημοι Έλληνες και ο αντίκτυπος από τη διάλυση της προσκοπικής οργάνωσης
- 5.7.7 Το τέλος.

Ενότητα Τετάρτη.

6. Προσκοπισμός και Κοινωνία.

Η συμμετοχή του προσκοπισμού στην ενσωμάτωση των προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο.

- 6.1 .Η υποδοχή των προσφύγων το πρώτο μέλημα της νέας ηγεσίας.
- 6.2 Το παιδί θύμα της προσφυγικής κρίσης .
- 6.3 Η ένταξη των προσφυγοπαίδων στον Ελληνικό προσκοπισμό.
- 6.3.1 Πρόσκοποι Μικράς Ασίας.
- 6.3.2 Η προσκοπική ομάδα της Καισαριανής.

- 6.3.3 Η δημιουργία προσκοπικών ομάδων στον προσφυγικό συνοικισμό του Παγκρατίου -Βύρωνα.
- 6.3.4 Ο προσκοπισμός στον συνοικισμό της Νέας Ελβετίας.
- 6.3.5 Ο προσκοπισμός στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας.
- 6.3.6 Ο Προσκοπισμός στο Περιστέρι.
- 6.3.7 Ο προσκοπισμός στην Κοκκινιά (1923).

•6.4 Αρμένιοι Πρόσφυγες στην Ελλάδα Η ίδρυση προσκοπικών ομάδων από τους Αρμένιους στην Αθήνα και στην Κοκκινιά.

6.5 Η ένταξη των προσφυγοπαίδων στην πόλη της Θεσσαλονίκης (1922).

•6.5.1 Ο προσκοπισμός στη Θεσσαλονίκη στην περίοδο της υποδοχής της μεγαλύτερης και πολυπληθέστερης εισδοχής προσφύγων στην χώρα

•6.5.2 Οι προσφυγογειτονιές της Θεσσαλονίκης.

•6.5.3 Προσφυγικές Ομάδες που δημιουργήθηκαν στην πόλη.

•6.5.4 .Η προσκοπική ομάδα στον Συνοικισμό της Τούμπας

•6.5.5 Η προσκοπική ομάδα στο Συνοικισμό της Καλαμαριάς.

•6.5.6 Η ίδρυση Προσκοπικής ομάδας από Αρμένιους πρόσφυγες στη Θεσσαλονίκη

7. Προσκοπισμός και Αλλόθρησκοι πρόσκοποι.

Ο προσκοπισμός στις Εβραϊκές Ομάδες της Θεσσαλονίκης και στην υπόλοιπη Ελλάδα.
Οι Έλληνες Εβραίοι

•7.1 Η διαχρονική παρουσία των Εβραίων στην Ελλάδα.

•7.2 Ισραηλίτικες Προσκοπικές Ομάδες στην Θεσσαλονίκη.

•7.2.1 Η προσκοπική Ομάδα της Μακαμπή

•7.2.2 Η νέα ισραηλίτικη προσκοπική κίνηση. Η Α-κόαχ (δύναμη).

•7.2.3 Μπνέϊ Μιζράχι (και Μπεϊτάρ) στη Θεσσαλονίκη. Η προσκοπική ομάδα της Μπεϊτάρ.

•7.2.4 Προσκοπικές Ισραηλιτικές ομάδες σε άλλες πόλεις της Ελλάδος.

Η Προσκοπική Ισραηλιτική ομάδα του Βόλου. Το Εβραϊκό προσκοπικό Σύστημα στην Ξάνθη. Η προσκοπική Ισραηλιτική Ομάδα της Λάρισας. Η 13Η Ομάδα Ισραηλινών Προσκόπων Αθηνών 1928-1951. Ισραηλιτικές προσκοπικές ομάδες στη περιοχή της Μακεδονίας (Φλώρινα, Καστοριά, Σέρρες).

8. Προσκοπικές χριστιανικές Καθολικές ομάδες.

Αθήνα, Θεσσαλονίκη.

9. Η συμμετοχή των προσκόπων στα πολιτιστικά δρώμενα.

10. Προσκοπισμός και Περιβάλλον

11. Ο Προσκοπισμός και ο Αθλητισμός

Πηγές και Βιβλιογραφία

Παράρτημα

Η Ιστορία των πρώτων χρόνων του προσκοπισμού στη Θεσσαλονίκη.

Το ζητούμενο της διδακτορικής διατριβής.

Η πρόταση-εισήγηση της διδακτορικής διατριβής τοποθετείται σε δύο σκέλη:

- Πρώτιστα στην καταγραφή της ιστορίας του Ελληνικού Προσκοπισμού σύμφωνα με τον προτεινόμενο τίτλο «Νεανικές Οργανώσεις στην Ελλάδα. Ο Ελληνικός Προσκοπισμός στα έτη 1923-1939»
- Την ιστορική ανάγνωση των προσκοπικών γεγονότων που θα εντοπιστούν μέσα από αυτήν την καταγραφή, με την ανάδειξη τους και τον σχολιασμό τους στην εν λόγω χρονική κοινωνική περίοδο. Στην σχέση του Προσκοπισμού με το κράτος και τις επιμέρους του λειτουργίες όπως στην Παιδεία (μόρφωση και σωματική αγωγή νέων), τον στρατό καθώς επίσης και την συμμετοχή του στην δημιουργία του «νέου Ελληνικού κράτους». Στο πολιτικό δε επίπεδο την αναζήτηση και σύνδεση του προσκοπισμού με τα κοινωνικο-πολιτικά κινήματα (Διεθνισμός, Εθνικισμός, Πατριωτισμός) που διαμορφώνουν την εποχή.
- Τέλος να αναζητηθεί η δράση του προσκοπισμού στην κοινωνία με το ρόλο που διαδραμάτισε σε αυτή μέσω της ένταξης των προσφυγοπαίδων, την ενσωμάτωση ομάδων αλλοθρήσκων αλλά και την αυθόρμητη και εθελοντική προσφορά του στο κοινωνικό πεδίο.

- **Ο σχεδιασμός της ερευνητικής εργασίας.**

Η αναζήτηση των ιστορικών στοιχείων αποτέλεσε πρώτη πρωτεραιότητα λόγω ανυπαρξίας ή της ελάχιστης ποσότητας ιστορικών αρχειακών πηγών.

Η μεθοδολογία και ο σχεδιασμός της έρευνας έγινε με βάση την αναζήτηση πρωτογενών πηγών μέσω των οποίων θα μπορούσε να τεκμηριωθεί, να κατανοηθεί και να υποστηριχθεί το συμπερασματικό μέρος της διατριβής.

Μέσω των ευρημάτων της έρευνας τα «γεγονότα» γίνονται εργαλεία μέσω των οποίων οι βασικές έννοιες που παίρνουν νόημα και βοηθούν την ανάλυση και την ερμηνεία των ευρημάτων του ερευνητικού πεδίου. Η ανάλυση είναι κυρίως "δομική"¹ καθώς παρατηρεί και μελετά την κοινωνική δομή που αναπτύσσεται μεταξύ της οργάνωσης αλλά και τις οργανωμένες σχέσεις που δημιουργούνται από την δράση της στην κοινωνία. Καταγράφει και αναλύει τις σχέσεις και τις συμπεριφορές που προκύπτουν από τις επιπτώσεις αυτών των σχημάτων στην συμπεριφορά επιμέρους κοινωνικών συστημάτων.

Η προσπάθεια μέσω της έρευνας είναι μετά την εύρεση των τεκμηρίων, να απαντηθούν τα ερωτήματα που θα αναδεικνύονται, να χρησιμοποιηθούν σαν υποθέσεις εργασίας και να εξαχθούν τεκμηριωμένα συμπεράσματα.

Το ερευνητικό πεδίο ακολούθησε την αναζήτηση κάθε είδους αρχείων καθώς και προφορικές πηγές. Τα αρχεία αναζητήθηκαν κυρίως από την ίδια την προσκοπική οργάνωση (Αρχείο Σώματος Ελλήνων Προσκόπων), αλλά και από ιδιώτες-συλλέκτες ή παλαιά του μέλη, από τα αρχεία των συνεργαζόμενων οργανισμών ή Κρατικών φορέων, από οργανωμένες κοινότητες που αποτέλεσαν ενταγμένους ή συμμετέχοντες φορείς, καθώς και από σημαντικά πρόσωπα που συνεργάστηκαν ή συνεπικούρησαν το εν λόγω έργο.

Αρχειακό Υλικό.

Οργανωμένα Αρχεία:

---

¹ Κάλλας, Γιάννης. *Οι ερευνητικές υποδομές των κοινωνικών επιστημών*. Νεφέλη 2002 Σελ 51.

Το αρχειακό υλικό αναζητήθηκε κυρίως στο Ιστορικό Αρχείο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, στο Προσκοπικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης, στο Ιστορικό αρχείο της Περιφέρειας προσκόπων Κέρκυρας, της Χίου, και του Ηρακλείου Κρήτης.

Επίσης στα Αρχεία Κρατικών Οργανισμών όπως: Αρχεία Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ) Αθήνας, Αρχεία ΓΑΚ Θεσσαλονίκης, Αρχεία Ε.Λ.Ι.Α., Αρχεία Α.Σ.Κ.Ι., Δ.Ι.Σ Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αρχείο Υπουργείου των Εξωτερικών, Αρχείο Μουσείου Μπενάκη στην Κηφισιά, Βιβλιοθήκη της Βουλής (έρευνα νομοθετικού έργου), Ψηφιακό Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης, του Αρχείου του 1ου Συστήματος Ναυτοπροσκόπων στη Θεσσαλονίκη και σε πολλά άλλα σημεία τα οποία δεν αναφέρονται αναλυτικά, καθώς το αποτέλεσμα ήταν ελάχιστο ή μηδενικό.

Αρχείο Παγκόσμιου Προσκοπικού Γραφείου Γενεύη (world Scout Bureau Geneva), Αρχείο Βρετανών προσκόπων , Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ηνωμένου Βασιλείου (Foreign Office London)

Αρχεία ιδιωτών:

Αθήνα :Αρχείο Οικογενείας Μελά (Μαρίας Χωραφά-Μελά), Θεσσαλονίκη: Παν Σταματίκας, Γ. Τρέμμας, Αρχείο Τηλέμαχου Φιλιππίδη, (Θεσσαλονίκη) και προσωπική μαρτυρία.

Άλλες γραπτές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν: Βιβλία, έντυπα, δημοσιεύσεις, ανακοινώσεις η επιστολογραφία μέσω του τύπου.

Άλλες ερευνητικές πηγές:

Έρευνα Νεανικών Περιοδικών, Καταγραφή Νεανικού Τύπου.

- *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Τσικνάκης, Κώστας Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ, Αθήνα 1986.
- *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1936-1941)*, Τσικνάκης, Κώστας - Ρακτεδοπούλου Αγγελική, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ, Αθήνα 1992.

Η ανάλυση σε δελτία τύπου ή δημοσιεύσεις.

Αναζητήθηκαν τα παιδικά περιοδικά- εφημερίδες της περιόδου: *Η Εφημερίς των Νέων, Παιδική Χαρά (1921-36), Τα Ελληνόπουλα (1933-1934), Το Παιδικό Άλμα (1934), Παιδικός Κόσμος (1918), Ο Θησαυρός των Παιδιών(1932-33), Η εφημεριδούλα μας (1928), Η Παιδική εγκυκλοπαίδεια(1933-34), Φάρος, Η Νεολαία (1922-23), Οι Νέοι (1934), Νέα Ζωή(1930), Τις Τακ (1930), Εθνική Νεολαία (1935-37), Μακεδονική Νεολαία (1934-1937|), Νέα Λύση (1936-1938) Ελπιδοφόροι Χαλκίδα (1935-1937), Εθνικός Παλμός Νεολαία Ε.Ε.Ε(1933-34), Πυρσός της Νεότητας (1937).*

Η αναζήτηση έγινε στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στη Μπενάκειο Βιβλιοθήκη της Βουλής, στη Βιβλιοθήκη του Ε.Λ.Ι.Α, και στη Βιβλιοθήκη της Εστίας της Νέας Σμύρνης, Αρχείο Περιοδικών συλλέκτη Γ. Ζεβελάκη(*Πυρσός της Νεότητας*).

Προσκοπικά Περιοδικά της Περιόδου 1923-1939:

"*Έσο Έτοιμος*" (Αλεξάνδρεια Αιγύπτου) 1914-1917 και 1921-1922 "*Η Ζωή των Προσκόπων*" 197-1920, "*Ο Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας*" 1923-1924, "*Προσκοπική Ηχώ*" (Κάιρο) 1924-1937, "*Προσκοπικός Κήρυξ*" 1926-1927, "*Ο Πιγκουίνος*" της 3ης Αθηνών 1936-1939 και πολλές μικρές εκδόσεις περιορισμένων φύλλων που βρέθηκαν στην Βιβλιοθήκη του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας με προσκοπικές δημοσιεύσεις, ειδήσεις και σχόλια.

Αναζητήθηκαν και εντοπίστηκαν:

- Στην Αθήνα: *Εμπρός* -126 Δημοσιεύσεις, *Ριζοσπάστης*- 29 Δημοσιεύσεις, *Σκριπ* -127 Δημοσιεύσεις, *Καθημερινή* -265 Δημοσιεύσεις, *Ακρόπολις* -33 Δημοσιεύσεις, *Βραδυνή* -16 Δημοσιεύσεις, *Εστία* -26 Δημοσιεύσεις, *Ελεύθερο Βήμα* -431 Δημοσιεύσεις, *Αθηναϊκά Νέα* - 475 Δημοσιεύσεις, *Πατρίς*-21 Δημοσιεύσεις, *Πρωία* -18 Δημοσιεύσεις.

- Στη Θεσσαλονίκη: *Φως Θεσσαλονίκης* -168 Δημοσιεύσεις, *Μακεδονία* -511 Δημοσιεύσεις, *Νέα Αλήθεια*-19 Δημοσιεύσεις, *Ταχυδρόμος Θεσσαλονίκης* -16 Δημοσιεύσεις, *Μακεδονικά Νέα* -7 Δημοσιεύσεις. Αλλού: *Νεολόγος Πατρών*- 10 Δημοσιεύσεις.

Με την ολοκλήρωση του ερευνητικού έργου η εργασία προχώρησε στην ιστορική καταγραφή, φωτίζοντας, ερμηνεύοντας και τεκμηριώνοντας τα σημαντικότερα θέματα που είχαν αρχικά τοποθετηθεί.

2. Προφορικές πηγές για προσωπικές μαρτυρίες .

Αναζητήθηκαν πρόσωπα, βρέθηκαν ελάχιστα εν ζωή, που λόγω της χρονικής απόστασης από το ερευνητικό πεδίο, η ουσιαστική συνεισφορά τους υπήρξε ελάχιστη. Η λήθη είχε επικρατήσει των αναμνήσεων.

Εισαγωγή.

Η πρώτη περίοδος του Ελληνικού προσκοπισμού 1910-1923, έχει καταγραφεί στο Βιβλίο του Ησαΐα Ησαΐα *Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού*. Για την πρώτη αυτή περίοδο που για τους πρωτεργάτες του Σώματος, αλλά και τους απλούς αρχηγούς θα χαρακτηριστεί σημαντικότερη και η πιο δημιουργική, δεν έχουν να προστεθούν πολλά θέματα. Άλλωστε ο συντάκτης της Ιστορίας του Ελληνικού Προσκοπισμού της περιόδου 1910-1922 Ησαΐας Ησαΐας, προσπάθησε και κατέγραψε προσκοπικές δράσεις και γεγονότα χωρίς να μας δώσει άλλες πληροφορίες² για τις πιθανές εσωτερικές πολιτικές διαφορές που παρουσιάστηκαν στον Ελληνικό προσκοπισμό κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού. Εκείνο που θα ήθελα να καταθέσω προσωπικά είναι την αντικειμενική στάση του, στην εποχή που καταγράφει αλλά και στην παρουσίαση προσώπων και γεγονότων, χωρίς προσωπική αυτοπροβολή και χωρίς να μπορεί κανείς να αναγνωρίσει μέσα από την ανάγνωση καμία προσωπική συμπάθεια ή υποκειμενική αξιολόγηση των πρωτεργατών της πρώτης εποχής, Κ. Μελά, Α. Λευκαδίτη, Λ. Πτέρη.

Σε αυτήν την πρώτη εποχή δεν θα προστεθούν άλλα στοιχεία, ακόμη και εκείνα που έφερε στην επιφάνεια η έρευνα³ και που δεν είχαν την ανάδειξη που πιθανόν θα έπρεπε στην εν λόγω χρονική εποχή. Για τα στοιχεία αυτά που η πορεία του χρόνου τα ανέδειξε και τα αξιολόγησε με άλλη βαρύτητα, θα γίνονται συμπληρώσεις και αναφορές όπου χρειαστεί και όταν τα ξανασυναντήσουμε στην πορεία των γεγονότων.

Η μοναδική ιδιαίτερη και ξεχωριστή ανάλυση που έχει συμπεριληφθεί είναι σχετική με το Νομικό Πλαίσιο του Σώματος από το πρώτο καταστατικό του 1912 μέχρι τον ιδρυτικό Νόμο 1066/1917 και τις νομοθετικές αλλαγές που ακολούθησαν τον νόμο, καθώς και στους Εσωτερικούς Οργανισμούς που διαμόρφωσαν την εφαρμογή του. Η γνώση αυτή θα είναι πολύτιμη στην καταγραφή και αξιολόγηση πολλών γεγονότων που έχουν σημασία για την διαμόρφωση της θεωρητικής τεκμηρίωσης.

---

² Άρθρο του Λ. Μπέιλι στο περιοδικό *Έσο Έτοιμος* τον Ιανουάριο του 1922, Έτος Γ Τεύχος 22 μετάφραση από τη πρώτη δημοσίευση στο Περιοδικό *Jamboree*.[...] Δυστυχώς ο προσκοπισμός στην Ελλάδα υπέστη πολλά πλήγματα από τα αλληπάλληλα πολιτικά γεγονότα που κλόνισαν τον τόπο. Μετά το κίνημα του 1916, ο πλοίαρχος Κ. Μελάς μη ανεχόμενος τον Βασιλέα Κωνσταντίνο προσχώρησε στο κίνημα της Θεσσαλονίκης. Το Σώμα έμεινε στα χέρια του Μ. Μίνδλερ που ανέλαβε καθήκοντα Γενικού Εφόρου. Μέρος του Σώματος έμεινε πιστό στη διοίκηση των Αθηνών και άλλο προσχώρησε στην διοίκηση της Θεσσαλονίκης. Το 1917 ο Ε Βενιζέλος επέστρεψε στην Αθήνα και ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος αναχώρησε στην Ελβετία. Ο Κ. Μελάς επέστρεψε στην Αθήνα, αλλά ο Μ. Μίνδλερ και άλλοι βαθμοφόροι διαγράφηκαν. Ο Μ. Μίνδλερ επανήλθε στο Σώμα, ο λοχαγός Λ. Πτέρης ερρίφθη στις φυλακές για πολιτικούς λόγους. Στον επίλογο του εν λόγω άρθρου ο Πτέρης σημειώνει «ότι οι πρόσκοποι δεν αναμειγνύονται στην πολιτική η οποία απαγορεύεται από τον κανονισμό του Σώματος αλλά τα μέλη του Δ.Σ ήσαν ελεύθερα να έχουν τις πολιτικές τους απόψεις.

³ Εθνικός Διχασμός 1915-1917. Μία σειρά γεγονότων που επικεντρώνονται στη διένεξη μεταξύ του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας, Ελευθερίου Βενιζέλου και του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α' σχετικά με την είσοδο ή μη της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα κύρια γεγονότα της διένεξης αφορούν διαδοχικά την παραίτηση του Βενιζέλου, τη δημιουργία ξεχωριστού κράτους με πρωτοβουλία του στην Βόρεια Ελλάδα, και με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, την εκδίωξη του Κωνσταντίνου από την Ελλάδα μετά από στρατιωτική παρέμβαση των δυνάμεων της Αντάντε. Η διένεξη αυτή χώρισε την χώρα σε δύο διαφορετικά στρατόπεδα και προκάλεσε εξαιρετικά βαθύ χάσμα στην ελληνική κοινωνία μέχρι τη δικτατορία του Μεταξά. Κάποιες επιπτώσεις του χάσματος παρέμειναν ως το 1974 και την έκπτωση της μοναρχίας στην Ελλάδα αλλά και κάποιες ταλαιπωρούν την χώρα μέχρι σήμερα.

Η διδακτορική εργασία παρουσιάζεται σε τρεις ενότητες.

Η πρώτη ενότητα. Η πορεία των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων που οδήγησαν στην δημιουργία του Προσκοπισμού, παρουσιάζει την ιστορική διαδρομή που δημιούργησε την έννοια "νέοι-νεολαία" σαν μια ξεχωριστή κοινωνική οντότητα (Ρηγίνος 1995). Από το πέρασμα της ιστορικής διαδρομής της παιδικής ηλικίας στην νέα κοινωνική ομάδα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που επέβαλαν μια ξεχωριστή αντιμετώπιση και οδήγησαν στην ενασχόληση της κοινωνίας με τους νέους. Η ομάδα αυτή των εφήβων- νέων καλλιεργείται με βάση τα επικρατούντα πρότυπα του ανδρισμού (Mangan & Walvin 1987) για τη δημιουργία ηθικών και γερών νέων, που πρέπει να γαλουχηθούν, ώστε να αποφύγουν την ορατή αποσύνθεση της κοινωνίας που προκύπτει από την σύνθλιψη του ατόμου δια της βιομηχανικής επανάστασης. Το πρόβλημα των νέων βιομηχανικών κοινωνιών που τώρα στοχεύουν στο να βρεθεί λύση για να προστατέψουν τα μέχρι τότε κοινωνικά "κεκτημένα" (Hendrick 1990), δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων δημιουργικά και εποικοδομητικά μέσω της ανάπτυξης των σπορ, της σωματικής αγωγής και της δημιουργίας νεανικών οργανώσεων που αναλαμβάνουν αυτό τον ρόλο (Λιάκος).

Στο ρόλο αυτό, της δημιουργίας μια οργάνωσης νέων με κοινό πλαίσιο αρχών εισέρχεται ο παγκόσμιος προσκοπισμός μέσω της πρώτης πειραματικής εφαρμογής του, στην κατασκήνωση του *brown sea to 1907* (Μακρίδης 1998) από τον ιδρυτή Robert Baden Powell. Η πρόταση αυτή εξελίσσεται σε μια παγκόσμια κίνηση με ηθικό πλαίσιο για τα μέλη της οργάνωσης και προτείνεται για την διαπαιδαγώγηση των νέων. Στην ενότητα αυτή αναπτύσσεται ιδιαίτερα η παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού και ο επηρεασμός της από τα νέα παιδαγωγικά ρεύματα της εποχής (Ελλέκε Μπαίμερ 2005).

Η παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού όπως διαμορφώθηκε, περιγράφεται στα βασικά θεωρητικά βιβλία του ιδρυτή, όπως στον *"Προσκοπισμό για παιδιά"* (Baden Powell 1908) και στο *"δρόμο για την επιτυχία"* (Baden Powell 1923). Η επιτυχία αυτής της ιδέας γίνεται αμέσως παγκόσμια (Hobsbawm & Ranger 1983) και μεταφέρεται πολύ γρήγορα και στον Ελληνικό χώρο, παρόλο που δεν έχει τα ίδια κοινωνικά γνωρίσματα με εκείνα των κοινωνιών της δυτικής Ευρώπης και της Αμερικής.

Ο ερχομός του Προσκοπισμού στην Ελλάδα (Δημητρακόπουλος 1946), είναι συνυφασμένος με τη δημιουργία του νέου Ελληνικού κράτους, που προέκυψε από την επανάσταση στο Γουδή και ακολουθεί μεν το ηθικό πλαίσιο και τη φιλοσοφία της παγκόσμιας οργάνωσης, αλλά μετουσιώνεται σε μια οργάνωση που μπορεί να ανταποκριθεί στο Ελληνικό κάλεσμα της νέας εποχής. Η ενασχόληση του προσκοπισμού με τη στήριξη του Ελληνικού στρατού στους βαλκανικούς πολέμους, στα συσσίτια των οικογενειών των επίστρατων, στην περίθαλψη τραυματιών και στη γενικότερη αξιοποίηση των νέων σε βοηθητικές εργασίες (αγγελιοφόροι, εκπαιδευτές εθελοντών κτλ) πραγματοποιείται στα πρότυπα του *mafeking*⁴ της νοτίου Αφρικής. (Ησαΐας 1949).

⁴ Το *mafeking* υπήρξε η δημιουργός "ιδέα" για την χρήση των νέων σε βοηθητικές εργασίες στο στράτευμα από τον Ιδρυτή Baden Powell κατά την πολιορκία της πόλης από τους μπόερς.

Η μετατροπή της οργάνωσης από τη σωματειακή μορφή ενός συλλόγου για την ηθική μόρφωση των νέων και τη δημιουργία καλών και χρήσιμων πολιτών στο κοινωνικό σύνολο, μετασχηματίζεται τώρα σε ένα Κοινωφελές Ίδρυμα που εποπτεύεται από την πολιτεία.

Η εκπαίδευση των νέων με τη σωματική αγωγή που έχει ήδη καθιερωθεί ως υποχρεωτική στα σχολεία από την εφαρμογή του πρώτου νόμου για τον αθλητισμό στα τέλη του 19ου αιώνα και σε συνδυασμό με το μάθημα της στρατιωτικής προπαίδευσης βρίσκει έναν ακόμη φορέα που μπορεί με τη συνεργασία του να αναπτύξει αυτή την ικανότητα των εφήβων - νέων.

Η εποπτεία του προσκοπισμού με νέα του νομική μορφή, από το Υπουργείο Παιδείας (οκτώ μέλη) και τα Υπουργεία των Στρατιωτικών (επτά μέλη), δίνει μια διαφορετική προσέγγιση στον ελληνικό προσκοπισμό και του προσδίδει ουσιαστικά δημόσιο χαρακτήρα.

Η σχέση του προσκοπισμού με το Υπουργείο της Παιδείας έχει, αλλά και αναπτύσσει στην χρόνο, αμφίδρομα πολλαπλούς ρόλους. Προφανώς πρώτιστα εκείνου της εποπτείας και της υποστήριξης του προσκοπισμού με κάθε δυνατή βοήθεια, οικονομικής και διοικητικής στήριξης, αλλά και εκείνου της ανάδειξης του στην κοινωνία μέσω της ανάπτυξης της θετικής εικόνας του από τα σχολικά εγχειρίδια, καθώς επίσης και την αξιοποίηση του με την ενασχόληση σε θέματα παιδείας και στήριξης του εκπαιδευτικού συστήματος (γλώσσα, πολιτισμός).

Στο δεύτερο σκέλος αυτής της ενότητας, περιγράφεται η σύνδεση και η εποπτεία του προσκοπισμού και από τον στρατό και η ποικιλόμορφη στήριξη του από αυτόν, σχέση η οποία τον χαρακτήρισε σημαντικά και σηματοδότησε την εξάρτηση μεταξύ των δύο αυτών φορέων. Η σχέση του προσκοπισμού με τον Στρατό θα είναι απλά σχέση εποπτείας στο χώρο της «παλαιάς Ελλάδας» πολύ δε σημαντικότερη και ουσιαστικότερη στην δημιουργία του «νέου» Ελληνικού κράτους στην περιοχή της Μακεδονίας. Αυτή η σχέση Κράτους- Στρατού στα «προσκοπικά πράγματα» δημιούργησε σημαντικά προβλήματα στη δημόσια εικόνα του προσκοπισμού, ιδιαίτερα όσο αφορά στη στρατιωτική συμμετοχή καθώς συνδέθηκε έντονα με τη μιλιταριστική συγκυρία της περιόδου.

Ενότητα δεύτερη. Εθνικό Κράτος, εθνικισμός, Φασισμός, Αστικό Κράτος και πολιτική αποτελούν τους άξονες αυτής της ενότητας.

Μετά την αναγνώριση της ανάγκης της κοινωνίας να στραφεί στους νέους και να προσπαθήσει να τους εντάξει ομαλά στις νέες συνθήκες που δημιούργησε η αυξημένη παραγωγικότητα της εκβιομηχάνισης και της αστικής ανάπτυξης των νέων πόλεων, βρεθήκαμε ιστορικά σε ένα νέο περιβάλλον. Ένα περιβάλλον που δείχνει να ενδιαφέρεται για τους νέους ενστερνίζοντας την ανάδειξη του δημιουργικού "ελευθέρου χρόνου" καθώς και την οργάνωση τους σε σωματεία και οργανώσεις που προωθούσαν αυτό τον σκοπό. (θρησκευτικές οργανώσεις, εθελοντικές, σπορ και άθλησης). Μέσα από τις οργανώσεις αυτές, ξετυλίγεται η διεθνής εμφάνιση του προσκοπισμού και η εισδοχή του και στην Ελληνική Κοινωνία. Αυτή τη νέα παγκόσμια κίνηση των νέων, την αντιλαμβάνεται γρήγορα το Κράτος και την εντάσσει στη δική του φιλοσοφία και σχεδιασμό. Αυτή η «υιοθεσία» από

το Κράτος εξελίσσεται πολύ γρήγορα μετά από την ίδρυση της οργάνωσης (1912) καθώς προχωρά στην νομοθετική της κατοχύρωση με εποπτεία από τα Υπουργεία Παιδείας και Στρατιωτικών (1917).

Σε αυτήν την δεύτερη θεματική ενότητα κυριαρχεί η κρατική εποπτεία. Αυτή τη σχέση αναζητήθηκε και αποτέλεσε ερευνητικό πεδίο για τον επόμενο χρονικά ρόλο που διαδραμάτισε η οργάνωση κάτω από την κρατική εξάρτηση.

Στην ενότητα αυτή επίσης αναδεικνύεται η χρησιμοποίηση του προσκοπισμού, σαν αιχμή του δόρατος στην περιοχή της "νέας Ελλάδος" και ιδιαίτερα στον άξονα της Μακεδονίας. Οπροσκοπισμός αποτελεί κρατική επιλογή και χρησιμοποιείται για την εμπέδωση της Εθνικής συνείδησης, την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας μέχρι και τη δημιουργία ομάδων, πιθανών στρατιωτικών προφυλακών στις πιο ευαίσθητες περιοχές των συνόρων. Η νέα πληθυσμιακή και κοινωνική στρωμάτωση των περιοχών αυτών προσδίδει νέους ρόλους στην οργάνωση.

Η αναζήτηση της "Εθνικής ταυτότητας" στην περιοχή της Μακεδονίας και η αντιμετώπιση των φανερών και αφανών εχθρών της, δημιουργεί μεταξύ των στελεχών του Προσκοπισμού πολλαπλές ερμηνείες για τον ρόλο του προσκοπισμού στον "Πατριωτισμό" και συγχέεται ή αμφισβητείται η παγκόσμια αποστολή του (mission statement) και διεθνιστικός ειρηνικός του χαρακτήρας.

Η Ελληνική κοινωνία του μεσοπολέμου καθώς προσπαθεί να ξεπεράσει τα μεγάλα οικονομικά και πληθυσμιακά προβλήματα που δημιούργησε ο πόλεμος, αναζητά και ενστερνίζεται νέες κοινωνικές θεωρίες που θεωρεί ότι μπορούν να βοηθήσουν στο ξεπέρασμα της κρίσης. Οι υπάρχουσες δημοκρατικές πολιτικές έννοιες όπως φιλελευθερισμός –συντηρητισμός συμπληρώνονται με τις έννοιες σοσιαλισμός, κομμουνισμός αλλά και τον ανερχόμενο φασισμό. Οι νέες αυτές θεωρίες έχουν ήδη βρει την πρώτη παγκόσμια εφαρμογή στην Ρωσία, καθώς επίσης και τα αναδυόμενα φασιστικά και εθνοσοσιαλιστικών κινήματα στην Γερμανία και τη Ιταλία. (Στάνλεϋ Πέιν 2000).

Η σχέση του προσκοπισμού με τα νέα πολιτικά ρεύματα δεν θα μπορούσε παρά να βρει ανταπόκριση μεταξύ μερίδας των ενηλίκων μελών του, όχι ως θεωρία που προέρχεται και κατευθύνεται από τον κεντρικό οργανωτικό φορέα αλλά κυρίως ως προσωπικές απόψεις των μελών του. Άλλωστε ο προσκοπισμός ως παιδαγωγικό σύστημα είναι έντονα "ηγετικό", καθώς ο Αρχηγός μέσω του προσωπικού του παραδείγματος, καλείται να μεταφέρει στους νέους το ηθικό πλαίσιο εφαρμόζοντας το προσκοπικό πρόγραμμα αυτοδύναμα βάσει κατευθυντήριων οδηγιών.

Η Κεντρική Διοίκηση των Αθηνών, ενώ αρχικά δεν συμμετέχει σε αυτή την "αμφισβήτηση", καθώς είναι δημιουργία και στήριξη του κυρίαρχου Αστικού κράτους ακολουθεί όμως την αντιπαλότητα αυτή καθώς αυτό πλήττεται από τον κίνδυνο του ανερχόμενου "κομμουνισμού". Οι θέσεις που αναδεικνύονται ή ακολουθούν το δημοκρατικό κεκτημένο ή συντάσσονται με τον «Εθνικιστικό λόγο» που τώρα προτείνετε. Η ανάγκη αναδιοργάνωσης του προσκοπισμού με χρηματοδότηση της Κυβέρνησης Βενιζέλου (1930-1933) δημιουργεί εσωτερικές εντάσεις από την πρόταση "Γ.Φεσσόπουλου", η οποία υποστηρίζει έναν άλλο πιο "Εθνικιστικό ρόλο" για την προσκοπική κίνηση.

Η περίοδος αυτή των κοινωνικών ζυμώσεων και των συντηρητικών πολιτικών τάσεων στη χώρα, εμφανίζεται έντονα στη δεκαετία του 1930 και είναι προπομπός των πολιτικών γεγονότων που οδηγούν στο τέλος των δημοκρατικών κοινοβουλευτικών κυβερνήσεων και στην επιστροφή της Βασιλείας, που θα ανοίξει το δρόμο για τη Βασιλική- Μεταξική Δικτατορία το 1936-1939.

Το νέο ιδεολογικό μοντέλο της εποχής υιοθέτησε δύο βασικές αρχές τον «αντικομμουνισμό» και τον «αντικοινοβουλευτισμό» (Κωνσταντίνος Σαράντης 2009). Στην περίοδο αυτή, στην οποία ο Ελληνικός προσκοπισμός θα διαδραματίσει ένα ξεχωριστό ρόλο μεταξύ της Βασιλείας και των οραμάτων του Μεταξά θα οδηγήσει στην διάλυση του προς όφελος της Νεολαίας του Μεταξά.

Η Μεταξική περίοδος ξεκινά με μια κοινή συμπόρευση του προσκοπισμού και της Πολιτείας, που εκφράζεται τώρα με τον θεσμό τη Βασιλείας, του οποίου η παρουσία κοντά στον προσκοπισμό, δίνει νέα ώθηση στην κίνηση. Η ανάληψη της προσκοπικής ηγεσίας από τον Βασιλιά αναζωπυρώνει την κίνηση. Η δημιουργία της Νεολαίας του Μεταξά, «με σκοπό την αγωγή δια της Εθνικής Παιδείας των νέων»(Βαγγέλης Αγγελής 2006) είναι και το μοναδικό στήριγμα του κυβερνήτη για το λαϊκό έρεισμα που ουδέποτε απέκτησε στα χρόνια της πολιτικής του διαδρομής. Η σχέση αυτή των δύο νεολαιών, αρχικά περνά από μια φάση συνεργασίας μεταξύ των οργανώσεων και καταλήγει στην πιο σκληρή διαμάχη με το παλάτι. Η διαμάχη αυτή της αντιπαράθεσης μεταξύ του παλατιού και του Μεταξά για την Ε.Ο.Ν, τελειώνει με την πλήρη επιβολή του Μεταξά και την διάλυση (Λιναρδάτος 1988) του προσκοπισμού το 1939.

Το αφήγημα των τελευταίων χρόνων θα παρουσιαστεί στις επόμενες σελίδες και θα δώσει τεκμηριωμένα συμπεράσματα γι' αυτή τη στάση του "Εθνικού Κυβερνήτη" απέναντι στην μεγαλύτερη κίνηση νέων στην Ελλάδα.

Στο διάστημα αυτό (1934-1939), ο προσκοπισμός θα αναγεννηθεί κάτω από την «Βασιλική φροντίδα» και θα ακολουθήσει αρχικά τις πολιτικές κατευθύνσεις και τελικά θα προχωρήσει στην «αναμέτρηση» με το Μεταξικό καθεστώς προετοιμάζοντας μια νέα γενιά που θα αποτελέσει φυτώριο της ΕΠΟΝ για τα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς και της κατοχής.

Ενότητα Τρίτη. Προσκοπισμός και Κοινωνία. Η εισαγωγή του προσκοπισμού στην Ελλάδα το 1910, δεν διαμορφώνει μόνο μια ακόμη κίνηση νέων, αλλά εντάσσει τον προσκοπισμό στο ενεργό κοινωνικό σύνολο. Η παρέμβαση του προσκοπισμού σε πληθυσμιακές κοινότητες με δικά τους εννοιολογικά χαρακτηριστικά, όπως πρόσφυγες ή αλλόθρησκες ομάδες, ή πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικά θρησκευτικά δόγματα, αποτελούν το ισχυρό έρεισμα του προσκοπισμού στο κοινωνικό σύνολο. Η παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού αγκαλιάζει και εντάσσει ισότιμα στην κίνηση κάθε ομάδα με δικά της κοινωνικά ή θρησκευτικά χαρακτηριστικά έχοντας αποδεχθεί στις βασικές της αρχές την Πίστη ανεξαρτήτως δόγματος ή κοσμοθεωρίας. Ο αρχικός εναγγαλισμός των νέων των αστικών τάξεων των πρώτων χρόνων 1910-1916, πολύ γρήγορα εξαπλώνεται και σε ευρύτερα λαϊκά

στρώματα με την δημιουργία των «εργατικών προσκόπων⁵» αλλά και στην συνέχεια με την ένταξη προσφυγοπαίδων στις προσκοπικές ομάδες.

Αν και ολόκληρη η δράση των προσκόπων διαχρονικά έχει έντονο κοινωνικό χαρακτήρα συμμετέχοντας στη δημιουργία νέων πολιτών με χρησιμότητα στο κοινωνικό σύνολο, στην τρίτη ενότητα θα αναζητήσουμε το προσκοπικό έργο που καταγράφεται στην εν λόγω χρονική εποχή και εστιάζεται στη συμμετοχή του σε αξιόλογες κοινωνικές δράσεις στη περίοδο του μεσοπολέμου. Αυτές οι δράσεις επικεντρώνονται στην εθελοντική συμμετοχή και χρησιμότητα των προσκόπων στο κοινωνικό σύνολο, την στήριξη των συνανθρώπων μας σε περιόδους φυσικών καταστροφών (Σεισμοί Κορίνθου 1929, Χαλκιδικής 1932), την ενασχόληση με τον πολιτισμό, τη σχέση προσκοπισμού και του περιβάλλοντος αλλά και τη συμμετοχή των προσκόπων στον αθλητισμό με τη συμμετοχή του ομαδικά διαγωνιστικά αθλημάτα και όχι μόνο μέσω της σωματικής αγωγής που έχουμε αναλυτικά ερευνήσει.

Τα ιδιαίτερα κεφάλαια αυτής της ενότητας περιλαμβάνουν την δράση των προσκόπων στους προσφυγικούς συνοικισμούς και την ενσωμάτωση στον προσκοπισμό των νέων στις επί μέρους αλλόθρησκες κοινότητες.

Προσκοπικές ομάδες στους προσφυγικούς καταυλισμούς.

Η ενσωμάτωση των προσφύγων στην Ελληνική κοινωνία και στη δημιουργία του Εθνικού Κράτους, χαρακτηρίζει την περίοδο 1922-1930. Οργανώνονται άμεσα οι πρόσκοποι σε ομάδες στήριξης των προσφύγων με βασικό μέλημα τη στήριξη και την ανακούφιση του προσφυγόπουλου, Αρχικά υποδέχονται κυρίως παιδιά από τα παράλια της Μικράς Ασίας στην περιοχή των Αθηνών αλλά και στη συνέχεια παιδιά των επαναπατρισθέντων ποντίων, των Ρώσων της Καυκάσιας περιοχής, των Κωνσταντινοπολιτών αλλά και των Μικρασιατών στη Θεσσαλονίκη. Η διεθνοποίηση του προσφυγικού στον παγκόσμιο προσκοπισμό, κινεί την διαδικασία της αποστολής βοήθειας για την προσωρινή ανακούφιση των νεαρών παιδιών.

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται η ίδρυση και η πρώτη δράση των ομάδων αυτών, σε Καισαριανή, Παγκράτι, Βύρωνα, Νέα Ιωνία, Περιστερί, Κοκκινιά και Λιπάσματα. Η ίδρυση προσκοπικών ομάδων στις προσφυγικές περιοχές της Θεσσαλονίκης αποτελεί ένα ανεξάρτητο κεφάλαιο στην προσκοπική ιστορία της πόλης.

Ιδιαίτερο κεφάλαιο αποτελούν επίσης οι Αρμένιοι πρόσφυγες και η ίδρυση προσκοπικών ομάδων στις συνοικίες των Αρμενίων σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη.

Αλλόθρησκοι πρόσκοποι. Ο προσκοπισμός στις Εβραϊκές Ομάδες της Θεσσαλονίκης και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο προσκοπισμός εντάσσει στις τάξεις του κάθε νέο, που σύμφωνα με το παγκόσμιο καταστατικό του αποδέχεται στις αρχές την πίστη, ανεξάρτητα θρησκείας ή δόγματος. Στην πρώτη ενότητα έχουν γραφεί σχετικά κείμενα ακόμη και με τη θέση του Ιδρυτή απέναντι στο θρησκευτικό ζήτημα. Είναι αυτονόητο ότι ένα παγκόσμιο κίνημα για να αναδειχθεί, προϋποθέτει την ελευθερία της πίστης κάθε νέου. Με την ελευθερία επιλογής θρησκείας,

---

⁵ "Εργατικοί πρόσκοποι". Όρος που καθιερώθηκε από τον Ιδρυτικό Νόμο 1066/1917 για τα εργαζόμενα παιδιά προσκόπους.

από το 1915 έχουμε αμιγείς προσκοπικές θρησκευτικές ομάδες, εβραϊκές και μουσουλμανικές στη Μακεδονία. Οι ομάδες αυτές έχουν μικρή διάρκεια ζωής λόγω της ανταλλαγής των πληθυσμών με τη συνθήκη της Λωζάννης.

Η μεγαλύτερη όμως και καλύτερη οργανωμένη θρησκευτική μειονότητα ήταν εκείνη των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, της οποίας οι προσκοπικές ομάδες παρέμειναν δραστήριες και σημαντικές μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η εξέλιξη της Εβραϊκής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης (Fleming 2009), από την ίδρυση της και μέχρι την απελευθέρωση της πόλης το 1912, οι προσπάθειες της για τη δημιουργία αυτόνομης περιοχής και η Αντιβενιζελική στάση της (Μόλχο 2001), οδηγούν στην αντιπαλότητα με το νέο προσφυγικό πληθυσμό της πόλης και στον αντισημιτισμό (Mazower 2004).

Η προσκοπική ομάδα(1915) του Γυμναστικού Συλλόγου της Μακαμπή (Ζιάκος 2012), με σιωνιστικό προσανατολισμό και στη συνέχεια η φιλελεύθερη Προσκοπική ομάδα του Γυμναστικού Συλλόγου της Ακοάχ (1924), θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο για την εξέλιξη του προσκοπικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη. Η φιλοσοφία αυτών των ομάδων, σιωνιστική -φιλελεύθερη θα μεταφέρουν και στον προσκοπισμό, τις κυρίαρχες τάσεις και διαφορές που ενυπάρχουν στην Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλης.

Ο αντισημιτισμός που κορυφώνεται στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και τα γεγονότα στο Κάμπελ θα έχουν το δικό τους αντίκτυπο και στις προσκοπικές τάξεις. Η έρευνα τέλος θα επεκταθεί και στις ομάδες που δημιουργήθηκαν εκτός πόλης από την σιωνιστική ομάδα της Μακαμπή, στην περιοχή της Μακεδονίας, Ξάνθη (Εξάρχου 2001), στη Θεσσαλία Λάρισα (Εσδρά 2010) και στο Βόλο (Φρεζής 2002) αλλά και σε εκείνη την ομάδα των Αθηνών.

Τέλος ένα πολύ μικρό σημείωμα για τις καθολικές ομάδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης θα μεταφέρουν το κλίμα της φιλελεύθερης προσκοπικής ιδεολογίας στις μειονοτικές θρησκευτικές κοινότητες.

Η δράση του προσκοπισμού σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτισμού.

Η έρευνα θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση του κοινωνικού προσώπου του προσκοπισμού αλλά και την ενασχόληση του με ευρύτερα θέματα πολιτισμού και με τη συμμετοχή των νέων σε αυτά, τις δράσεις που υποστηρίχθηκαν στον τομέα του περιβάλλοντος καθώς ο προσκοπισμός ενστερνήθηκε την εκπαίδευση στο περιβάλλον και υπήρξε η πρώτη ουσιαστικά οργάνωση που θέσπισε την αγωγή και την δημιουργία νέων πολιτών με ανάδειξη της υπαίθριας ζωής αλλά και την προστασία της

Προσκοπισμός και Περιβάλλον

Ο προσκοπισμός ως παιδαγωγική κίνηση, που χρησιμοποιεί το περιβάλλον για την διαμόρφωση του χαρακτήρα και τη βελτίωση των χαρακτηριστικών του παιδιού, από τη δημιουργία του αναπτύχθηκε και ως περιβαλλοντολογικό κίνημα για την προστασία της φύσης. Σε αυτό το πλαίσιο, που όπως μέχρι σήμερα συνηθίζεται να λέγεται, «ο Πρόσκοπος ζει στη Φύση, με τη Φύση και για τη Φύση», χρησιμοποιεί το περιβάλλον σαν ένα ασφαλές πεδίο για δραστηριότητες με παιδιά και νέους. Επίσης, η φύση προσφέρει πολλά ερεθίσματα. Η ίδια η χαρά της ανακάλυψης της φύσης και των ζώων είναι αναντικατάστατη.

Οι Προσκοπικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα κοντά στη φύση, δεν έχουν ως στόχο μόνο την ωφέλεια του ανθρώπου, αλλά και της φύσης. Οι δεσμοί του προσκοπισμού με τη φύση είναι τόσο ισχυροί, που το ενδιαφέρον για το περιβάλλον δεν μπορεί παρά να είναι ανάλογο της φροντίδας για τα παιδιά. Στη φύση κρύβεται όχι μόνο το παρελθόν και η εξέλιξη μας, αλλά και το μέλλον μας, η επιβίωση μας ως είδος.

Με την αρχή της ζωής στη φύση, σταδιακά προστέθηκε και η ανάγκη της αναδημιουργίας της, που τόσο σημαντικά καταστράφηκε από τους πολέμους και η προστασία της από τους νέους "εχθρούς", ασθένειες όπως η κάμπια του πεύκου, η αποξήρανση των βάλτων και η δημιουργία νέων φυσικών πόρων καθώς και τόσες άλλες δραστηριότητες σε αυτήν.

Ο ρόλος της προσκοπικής κίνησης στη περίοδο του μεσοπολέμου θα είναι καθοριστικός για την εξέλιξη της προστασίας της φύσης αλλά και την αναδάσωση της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Η συμμετοχή των προσκόπων στα πολιτιστικά δρώμενα.

Ο ρόλος του προσκοπισμού στα πολιτιστικά δρώμενα είτε με την συμμετοχή των προσκόπων ως όργανα ταξιδέτησης και υποδοχής των ανθρώπων της τέχνης, είτε ως δημιουργούς πολιτιστικών γεγονότων θα αναδειχθεί στα χρόνια του μεσοπολέμου.

Η υποδοχή του κινηματογραφικού αστέρα Κούγκαν για τη στήριξη των προσφύγων, οι Δελφικές εορτές του Άγγελου Σικελιανού, η δημιουργία και καθιέρωση κινηματογραφικών προβολών για προσκόπους, η παρουσίαση θεατρικών παραστάσεων από προσκοπικές ομάδες, θα τονίσουν τη συμμετοχή των προσκόπων στα πολιτιστικά δρώμενα.

Ο Προσκοπισμός και ο Αθλητισμός.

Η συμμετοχή των προσκόπων στα αθλητικά δρώμενα είναι συνδεδεμένη με το αθλητικό κίνημα μέχρι το τέλος της περιόδου 1923-1939 που σιγά σιγά αποχωρίζεται από την ερασιτεχνική υπόσταση και προχωρά σε οργανωμένη συλλογική προσπάθεια. Οι παλαιοί αγώνες που φιλοξενούσαν μαζί με τους αθλητές και τους προσκόπους, καθώς ο προσκοπισμός αναγνωριζόταν ως αυτοδύναμο αθλητικό σωματείο, θα μετατραπούν σταδιακά σε αυτοδύναμα αμιγώς αθλητικά αγωνίσματα και θα οδηγηθούν στο δικό τους δρόμο ανάπτυξης, αγκαλιάζοντας μεν τους προσκόπους, αλλά διοργανώνοντας ξεχωριστούς αγώνες και πρωταθλήματα γι' αυτούς, από τις οργανωμένες πλέον αθλητικές ομοσπονδίες. Βόλεϊ μπόλ, ποδόσφαιρο, κολύμβηση, κωπηλασία, ιστιοπλοΐα, ούότερ πόλο και σκοπευτικοί αγώνες θα αποτελέσουν την ετήσια αθλητική δραστηριότητα των προσκόπων.

Η τελευταία ενότητα (παράρτημα) αφορά τα πρώτα χρόνια του Προσκοπισμού στην Θεσσαλονίκη.

Κρίθηκε σημαντικό για την κατανόηση της προσκοπικής ιστορικής εξέλιξης του προσκοπισμού της Θεσσαλονίκης, να γίνει σύντομη αναφορά στα πρώτα ιδρυτικά της χρόνια. Η αναφορά αυτή κρίθηκε επιβεβλημένη, γιατί ο Ησαΐας Ησαΐας που κατέγραψε την «Προσκοπική Ιστορία» στα πρώτα χρόνια(1910-1922), κατέγραψε κυρίως προσωπικά του βιώματα που προερχόντουσαν από την πόλη των Αθηνών αλλά και από το Παρίσι που

δραστηριοποιήθηκε προσκοπικά και δημιούργησε την Ελληνική ομάδα των προσκόπων Παρισίων. Επειδή δε, δεν είχε προφανώς διαθέσιμα αρχεία, δεν προχώρησε σε έρευνα της δράσης του προσκοπισμού στην Θεσσαλονίκη, προκειμένου να καταγράψει και αυτό το σημαντικό κομμάτι της προσκοπικής ιστορίας

Η αναφορά αυτή στο προσκοπισμό της Θεσσαλονίκης θα δώσει την απαραίτητη επεξηγηματική εικόνα και θα βοηθήσει στην κατανόηση των όσων κοινωνικά θα διαδραματιστούν στην περίοδο 1923-1939.

Συντομογραφίες.

Προσκοπικές

- Σ.Ε.Π Σώμα Ελλήνων Προσκόπων
- Κ.Ε.Μ Κεντρική Επιτροπή Μακεδονίας (προσκόπων)
- Π.Ε Περιφερειακή Εφορεία (προσκόπων)
- Τ.Ε Τοπική Εφορεία (προσκόπων)
- Τ.Π.Σ Τοπικός Προσκοπικός Σύνδεσμος
- Β.Ρ Αρχικά των λέξεων Baden Powell (ο ιδρυτής του παγκόσμιου προσκοπισμού)

Άλλες συντομογραφίες

- Φ.Ε.Κ Φύλλο εφημερίδας της Κυβέρνησης
- Α.Σ.Κ.Ι Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας
- Γ.Γ.Ν.Γ Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Ε.Λ.Ι.Α Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο
- Γ.Α.Κ Γενικά Αρχεία του Κράτους.
- Δ.Ι.Σ Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού
- Ε.Ε.Ε. Εθνική Ένωση Ελλάς.
- Ε.Ο.Ν Εθνική Οργάνωση Νεολαίας
- Γ.Ο Foreign Office
- Τ.Τ.Τ Τηλεφωνία ,Τηλεγραφικά, Ταχυδρομικά (υπηρεσία του κράτους)
- Χ.Α.Ν Χριστιανική Αδελφότης Νέων
- Ε.Α.Π Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων

Σημαντική Σημείωση. Στις επόμενες σελίδες η αναφορά των αρχειακών πηγών θα καταγράφεται σε κάθε σημείο που αυτή αναφέρεται. Σε περίπτωση που δεν ονοματίζεται συγκεκριμένα η πηγή πρόκειται για το Αρχείο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων που αποτελεί τον κορμό της ερευνητικής εργασίας για να αποφευχθεί η συνεχής επισήμανση και επανάληψη αυτών των πηγών. Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ

Ενότητα πρώτη.

1. Η πορεία των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων που οδήγησαν στη δημιουργία του Προσκοπισμού.

1.1 Η ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας.

Η έννοια "παιδί" έχει ιστορικά ποικίλη σημασία και βαρύτητα. Ο ηλικιακός προσδιορισμός διαφοροποιείται ανάλογα από τις εποχές, καθώς η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβεία μετακινείται αναλόγως. Η βιολογική και σωματική ανάπτυξη αξιολογείται διαφορετικά κάθε φορά και ανάλογα με την εκάστοτε αξιολόγηση, γίνεται ένας κοινωνικός καθορισμός της ηλικίας. Οι θεσμοί και οι προσδοκίες διαφέρουν ανάλογα με την χρονική περίοδο. Το μικρό παιδί μεταμορφώνεται «σε μικρό ενήλικα», χωρίς πολλές φορές να έχει περάσει από τα ενδιάμεσα στάδια της νεότητας.⁶

Η εμφάνιση του παιδιού στο ιστορικό προσκήνιο στα τέλη του 17ου και στις αρχές του 18ου αιώνα, πρέπει να συνδυαστεί με τη δημιουργία της αστικής τάξης με την ανάδειξη της οικογένειας σε ένα στενότερο πλαίσιο μεταξύ των μελών της, καθώς επίσης και των αξιών που την συνόδευαν. Σε αυτή την εμφάνιση των νέων αντιλήψεων για το παιδί, συνέτεινε και η σταδιακή μείωση της παιδικής θνησιμότητας.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, με επίκεντρο το σχολείο, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη νέα αντίληψη που άρχιζε να διαμορφώνεται για την ιδιαιτερότητα της παιδικής ηλικίας. Ήδη, από τον 17ο αιώνα, υποστηριζόταν από παιδαγωγούς και φιλοσόφους, ότι η εκπαίδευση έπρεπε να ανταποκρίνεται στις ικανότητες και στα ενδιαφέροντα των παιδιών. Το 1762 ο Jean Jacques Rousseau διατύπωνε για πρώτη φορά τις αρχές της εκπαίδευσης, οι οποίες έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τη φύση του παιδιού.

Το σχολείο αντικατέστησε την προσωπική μαθητεία ως μέσο εκπαίδευσης. Παράλληλα, η φοίτηση στο σχολείο συνετέλεσε στη διαδικασία διαχωρισμού του παιδιού από τους ενήλικες, και αυτό ήταν ένα πρώτο στάδιο που έπρεπε να περάσει ο μαθητής πριν του επιτραπεί η είσοδος στον κόσμο.

Στο τέλος του 18ου αιώνα, το παιδί είχε «ανακαλυφθεί» και συνιστούσε πλέον μια αξία στο πλαίσιο της αστικής οικογένειας. Το παιδί ως μέλος της κοινωνίας εμφανίστηκε στις αστικές οικογένειες την ίδια εποχή που οι φτωχότερες εξακολουθούσαν να αγνοούν την εξέλιξη αυτή. Τα παιδιά μπορούσαν να υπάρχουν ως ξεχωριστή κατηγορία όταν το επέτρεψαν οι συνθήκες διαβίωσης. Επίσης στην προσπάθεια αυτή, συνέτεινε η πολιτεία με την καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η θέσπιση του κατώτερου ορίου ηλικίας για εργασία των παιδιών⁷, που βοήθησε στην αντίληψη για την ιδιαιτερότητα της παιδικής ηλικίας σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Στην Ελλάδα ήταν διαδεδομένη η αντίληψη, ότι

⁶ Ρηγίνος, Μιχ. *Μορφές παιδικής εργασίας στη Βιομηχανία και τη βιοτεχνία 1870-1940*. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γ.Γ.Ν.Γ Αθήνα 1995, Σελ. 10-16

⁷ Η επιτροπή της Βουλής το 1912, προσδιόρισε σαν κατώτερο επιτρεπτό όριο για την εργασία των παιδιών τα 12 χρόνια. Το όριο αυτό ήταν συμβατό με την αστική νομοθεσία, αφού η τελευταία τοποθετούσε στην ηλικία των 12 το πέρας της υποχρεωτικής φοίτησης των παιδιών στο σχολείο. Η ηλικία αυτή καταστρατηγείτο όταν πρόκειται για αγροτικές εργασίες.

λόγω του ευνοϊκού μεσογειακού κλίματος η σωματική ανάπτυξη ήταν ταχύτερη. Ο F. Strong, γύρω στα 1840, αναφέρει ότι τα κορίτσια εισέρχονταν στην εφηβεία στην ηλικία των 10 ή 11 χρόνων, ενώ τα αγόρια στα 15 ή τα 16 τους χρόνια. Η αντίληψη αυτή της διάκρισης της παιδικής ηλικίας, συνεχίστηκε για αρκετό- χρονικό διάστημα, και η διάκριση στην τυπολογία αγόρι- κορίτσι αντανακλούσε στο σύστημα παραδοσιακών αξιών και συμπεριφορών της κοινωνίας για πολλά ακόμη χρόνια. Πρόκειται για μια κοινωνία που εξακολουθεί να αδιαφορεί για την ηλικία και τα βιολογικά φαινόμενα που συνδέονται με αυτή.

1.2 Οι έφηβοι στο προσκήνιο και οι αναπαραστάσεις του ανδρισμού στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20ού αιώνα.

Οι νέες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές φέρνουν στο προσκήνιο τον "έφηβο". Το νέο υποκείμενο μελέτης είναι ο νέος της εργατικής τάξης, ο οποίος ενώ αρχικά θεωρείται πρόβλημα για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, καταλήγει να καθιερώνεται ως μία ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία η οποία είναι υποχρεωμένη να αναλάβει τις ευθύνες της απέναντι στην κοινωνία.

Η Αγγλία, είναι η πρώτη χώρα που υφίσταται τις αλλαγές που δημιουργεί στην κοινωνία η βιομηχανική εξάπλωση και έρχεται αντιμέτωπη με τη Μεγάλη Κρίση του 1880⁸ και το «πρόβλημα της φτώχειας». Ο κρατικός μηχανισμός ανησυχεί και καλείται να μελετήσει και να επιλύσει τα θέματα αυτά. Οι ειδικοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, η Μεγάλη Κρίση και το «πρόβλημα της φτώχειας» συνδέονται με το εργατικό πρόβλημα, το οποίο με τη σειρά του συνδέεται άμεσα με το πρόβλημα της νεανικής εργασίας⁹. Οι εργοδότες, προκειμένου να μειώσουν τα έξοδα λόγω του εσωτερικού αλλά και του ξένου ανταγωνισμού, αντικαθιστούν τους ενήλικους εργάτες με νέους, οι οποίοι είναι ανειδίκευτοι και συχνά προσωρινοί. Οι νέοι φθάνουν σύντομα στην ηλικία των 18-19 ετών, χωρίς να έχουν κερδίσει καμία ειδίκευση και κάτω από το βάρος της σκληρής εργασίας καταλήγουν πολύ σύντομα στην ανεργία. Η ανεργία των ενήλικων εργατών, ο χαμηλός μισθός επίσης των ανειδίκευτων νεαρών εργατών και η επισφάλεια των τελευταίων, επιφέρει σύμφωνα με τις έρευνες, τη διάλυση της εργατικής οικογένειας, και γενικά την οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση της χώρας. Τελικά, το ζήτημα της νεανικής εργασίας μας οδηγεί σύντομα στο «πρόβλημα των νέων».

Η εφηβεία από τους βιολόγους και τους κοινωνιολόγους θεωρήθηκε σαν ένα στάδιο ανάπτυξης φυσιολογικό μεν, αλλά και επικίνδυνο δε, αφού στους νέους κυριαρχεί περισσότερο η παρόρμηση και όχι η λογική και πολύ εύκολα ο έφηβος μπορεί να καταλήξει στη βαρβαρότητα, την πανουργία και την καταστροφή τόσο του σώματος και του πνεύματός του, όσο και του ήθους του.

Ο Hendrick αναφερόμενος στο έργο του Hall, μας υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ενός τύπου εκπαίδευσης, που μέσα από πειθαρχία και έλεγχο, θα προστατεύσει τον έφηβο από τον ίδιο του τον εαυτό και παράλληλα θα προστατεύσει την κοινωνία από τις διάφορες

---

⁸ Για τη Μεγάλη Κρίση του 1880 και την "ανακάλυψη" της φτώχειας, βλ. Hendrick, H. *Images of youth*, Clarendon Press - Oxford 1990, 1990 Σελ.: 20-22
ομοίως ο.π 30-32

κοινωνικές, οικονομικές και εθνικές απειλές. Απειλές τις οποίες θα μπορούσε να πυροδοτήσει ο έφηβος με την άλογη συμπεριφορά του. Μέσα στις απειλές αυτές ο Hall τοποθέτησε και το πρόβλημα της νεανικής εργασίας.

Η θεωρία του Hall έτυχε μεγάλης κοινωνικής αποδοχής και σε αυτό συνέβαλε η αποδοχή της αρχικά από τους παιδαγωγούς, τους κοινωνιολόγους και τους ηθικολόγους. Οι μελέτες του επικεντρώνονταν στους νέους εργάτες, στους νέους του δρόμου, στους ανήλικους εγκληματίες και παραβάτες, δηλαδή στην νεολαία της εργατικής τάξης. Οι μελέτες αυτές εστίασαν στη δομή της οικογένειας, στο θεσμό της εργασίας, στην ανεργία, στη στέγαση, στην υγεία, στην εκπαίδευση, στη διασκέδαση και στο έγκλημα. Η νεολαία της εργατικής τάξης είχε τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που ορίζονταν κοινωνιολογικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά, ψυχολογικά, βιολογικά και εθνικά.¹⁰

Οι νέοι της εργατικής τάξης έχουν πλέον μισθωτή εργασία, της οποίας το αποτέλεσμα είναι η οικονομική ανεξαρτησία και αναζήτηση ψυχαγωγίας για τον ελεύθερο χρόνο.

Αποτέλεσμα της οικονομικής ανεξαρτησίας, είναι η αποδέσμευση από τον "έλεγχο" της οικογένειας αλλά και της «παραδοσιακής κοινότητας», στοιχείο που παρέχει στους νέους της εργατικής τάξης τη δυνατότητα να ασχοληθούν με διάφορες άλλες δραστηριότητες. Συχνάζουν στους δρόμους, σε καμπαρέ και κινηματογράφους και συμμετέχουν ακόμα και σε απεργίες. Για τη μεσαία τάξη αυτή η ελευθερία που αποκτήθηκε, θεωρήθηκε ανεξέλεγκτη¹¹. Οι νέοι έχουν σαν πρότυπα και συμπεριφέρονται σαν τους ενήλικες της εργατικής τάξης, που καπνίζουν, πίνουν, βρίζουν, ή ασχολούνται με τον τζόγο, διαβάζουν χαμηλής ποιότητας κείμενα, και έρχονται σε επαφή με το άλλο φύλο. Όπως παρατηρεί ο Hendrick, αυτές οι εκδηλώσεις συμπεριφοράς της εργατικής τάξης κατακρίνονταν από τη υπάρχουσα μεσοαστική τάξη και αποδίδονταν στην κουλτούρα της πρώτης.

Η νέα κοινωνική ομάδα που "ανακαλύφθηκε" από την νέο-οριζόμενη ηλικία της εφηβείας, δημιουργήθηκε και ανεξαρτητοποιήθηκε από τους νέους της εργατικής τάξης, δέχεται τα πυρά της κριτικής¹². Με την εφηβεία εισβάλλει και μια νέα αντίληψη "ο ανδρισμός". Ο ανδρισμός στη Αγγλία και στη Βόρεια Αμερική, σχημάτισε ένα διακριτό και ισχυρό ηθικό κώδικα για τους νέους των μεσαίων στρωμάτων, προσφέροντας έναν αριθμό αξιών εφαρμόσιμων σε κάθε φάσμα της προσωπικής και της συλλογικής ζωής. Και στις δύο χώρες υπήρχαν διαφοροποιήσεις¹³, όμως η ιδέα περί ανδρισμού ήταν κοινή. Το ιδανικό του ανδρισμού παρέπεμπε στο σπαρτιάτικο μυώδες ιδεώδες¹⁴, δηλαδή στην ευρωστία, την

¹⁰ Hendrick, H. 1990 σελ. 103

¹¹ Hendrick, H. 1990, Λιάκος, Α. 1988 *Η εμφάνιση των Νεανικών Οργανώσεων* Σελ 594.

¹² Καντζιλιέρη Δώρα, Διπλ. εργ. *Η υποδοχή του Προσκοπισμού στην Ελλάδα και η συγκρότηση έμφυλων και εθνικών ταυτοτήτων 1910-1922*. Τμήμα, Κοινων. Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου 2014 Σελ 6-15

¹³ Ο ανδρισμός δεν ήταν μία απλή, μοναδική ιδέα συνδεδεμένη με μία μόνο περιοχή, ήταν ένας όρος που περιέκλειε μια ποικιλία ιδεολογιών οι οποίες ερμηνευόταν διαφορετικά ανά τόπους και άλλαζε στο χρόνο Mangan & Walvin *Manliness and morality* Manchester University press 1987 Σελ 2-5).

¹⁴ Ο μυώδης ανδρισμός στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εγκαταλείπεται λόγω των νέων αντιλήψεων για τη γυμναστική, ο άντρας πρέπει να φροντίζει πρώτα να γυμνάζει τα εσωτερικά του όργανα και έπειτα τους μυς του (Baden-Powell *scouting for boys*, ΣΕΠ 1948 [1908], σελ. 279

αντοχή, τη σωματική άσκηση, την πολεμική αρετή, το οποίο συνδεόταν με τα ιπποτικά ιδανικά¹⁵ και την τιμιότητα.

Πολύ σύντομα ο μωδής ανδρισμός με την εισαγωγή των νέων αντιλήψεων της γυμναστικής μετενσαρκώνεται στην εσωτερική μόρφωση και έπειτα στους μυς .

Για τη μεσαία τάξη, η σωματική άσκηση και η δόμηση του χαρακτήρα, αποτελούσαν συστατικά στοιχεία της κοινωνικής σταθερότητας και της εθνικής υπεροχής. Ο αθλητής αναδεικνύεται σε πρότυπο άντρα ", είναι άντρας με χαρακτήρα ο οποίος αποτελεί το νέο ήρωα του έθνους".

Με τη θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής δημοτικής εκπαίδευσης, το αστικό κράτος αποσκοπεί στην εκμάθηση των "σωστών" συνθηθειών στους νέους και την καλλιέργεια της εργατικότητας, της υπακοής, της πειθαρχίας και της καθαριότητας.

1.3 Η σωματική αγωγή και το γυμναστικό παιχνίδι στη ζωή των παιδιών.

Βασικό εργαλείο για την ηθική, πνευματική και σωματική διαπαιδαγώγηση των νέων, αποτέλεσε η γυμναστική η οποία ταυτίστηκε με τη στρατιωτική εκπαίδευση και καθοδηγήθηκε από την εφαρμοζόμενη πολιτειακή αγωγή. Την περίοδο όπου τα έθνη-κράτη αποβλέπουν στην ενδυνάμωσή του εθνικού τους σώματος, παρατηρείται μια στροφή των κυρίαρχων γυμναστικών συστημάτων από την ατομική στη συλλογική εκγύμναση. Η γυμναστική απευθύνεται σε όλους τους άνδρες και είναι τυποποιημένη: ομάδες ανήλικων και ενήλικων ανδρών από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις εκτελούν τις ίδιες σωματικές ασκήσεις.

Η σωματική παιδαγωγία γράφει ο Λέοντας Μελάς στο παιδαγωγικό εγκόλπιο του 1879¹⁶, "είναι προσανατολισμένη εκτός της ηθικής τελειοποίησης των νέων και στην προσπάθεια βελτίωσης της υγείας και τη σύνθεση της σωματικής και διανοητικής βελτίωσης, έτσι ώστε να συντελούν τα μέγιστα στην επίτευξη του τελικού σκοπού, που είναι να "αναπτύσσει και να τελειοποιεί τις σωματικές μας δυνάμεις και να καθιστούμε και να διατηρούμε υγιές και εύρωστο το σώμα μας, το οποίο είναι ο υπηρέτης της ψυχής "{...} "παραμελούντες την παιδαγωγία του σώματος μας, γινόμαστε αδύνατοι, φιλάσθενοι και εμπαθείς και επίσης βλάπτουμε εμάς, την οικογένεια μας και την Πατρίδα μας, η οποία για να ευημερεί έχει ανάγκη από υγιή τέκνα, εύρωστα για να μπορούν να εργάζονται και να υπηρετούν αυτήν."

Στο ίδιο πνεύμα της φροντίδας της σωματικής αγωγής των νέων ,ανήκει και το μεταφρασθέν από τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη βιβλίο του William Blake¹⁷ (Ουίλιαμ Μπλαϊκ) *Γερά Σώματα για αγόρια και κορίτσια* το 1894 που εκδόθηκε από τον Βλ. Γαβριηλίδη για χρήση των σχολείων. Το βιβλίο είναι ένα οδηγός σωματικών ασκήσεων που μπορούν να γίνουν στο σπίτι. Οι γονείς μπορούν να φροντίσουν οι ασκήσεις να γίνονται με προσοχή, και κάθε παιδί να έχει καλή τροφή, αρκετό ύπνο και να μην έχει αφορμές ερεθισμού. Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης που μεταφράζει το έργο του Μπλαϊκ, γράφει στον πρόλογο του ότι η εργασία του, κάνει το βιβλίο να μπορεί να διαβαστεί "ασκόνταφτα ακόμη και τα παιδιά με

¹⁵ Η αλλιώς τον ιπποτισμό.

¹⁶ Μελάς, Λέων. *Παιδαγωγικό Εγκόλπιο των Ελληνοπαίδων* Αθήνα 1879 σελ 18

¹⁷ Blake, William *Γερά Σώματα για αγόρια και κορίτσια*. Έκδοση Βλ. Γαβριηλίδη, 1894. Ανατύπωση ΕΛΙΑ 1999.σελ 4-7

την λειψή ελληνομάθεια". Διότι όπως γράφει και ο μεταφραστής, "η κατάλληλος του σώματος αγωγή κάμνει την αιματοποιό μηχανή να παράγει χρηστό αίμα αντί του πενιχρού". Το σύγγραμμα δε του Larl Orre¹⁸, το βιβλίο των γονέων που κυκλοφόρησε το 1899, προτάσσει τη σωματική αγωγή ακόμη και από την πνευματική καλλιέργεια, ακολουθώντας τις βασικές αρχές: σωματική αγωγή, άσκηση, αέρας και φως, πλούσιμο και λούσιμο καθώς και εκείνης της ενδυμασίας. Μέσα από την καθολικότητα των γυμναστικών συστημάτων και της δημιουργίας του υγιούς πολίτη, επιτυγχάνεται μια αίσθηση εθνικής ενότητας, η οποία μπορεί να παραβλέπει τις οποιοσδήποτε διαφορές και κυρίως τις ταξικές. Ανάλογα με τις εθνικές επιδιώξεις, η γυμναστική παίρνει συγκεκριμένη μορφή και συνδέεται με εκπαιδευτικούς στόχους. Αργότερα, έγιναν προσπάθειες ώστε τα σπορ να διαχυθούν και στις κατώτερες τάξεις, προκειμένου να αναπτυχθούν η πειθαρχία και το πνεύμα της συνεργασίας και να δομηθούν «σωστοί» χαρακτήρες. Σύμφωνα με τον κυρίαρχο λόγο, τα σπορ ήταν εκ διαμέτρου αντίθετα με τα παιχνίδια της εργατικής τάξης. Τα σπορ παίζονταν στα ιδιωτικά σχολεία και συνδέονταν με τον πολιτισμό και το ήθος του παιχνιδιού, ενώ τα παιχνίδια των παιδιών της εργατικής τάξης παίζονταν στους δρόμους και συνδέονταν με τη «φύση» και τα ένστικτα.

Στο Εγχειρίδιο της Σχολειακής Γυμναστικής¹⁹ ο Ιωαν. Χρυσάφης²⁰ το 1893, εκτός των ασκήσεων κλασσικής σουηδικής γυμναστικής προτείνει για συμπλήρωμα της γυμναστικής παιδείσεως, τα γυμναστικά παιχνίδια τα οποία ασκούν άριστη επίδραση στην υγεία του πνεύματος και του χαρακτήρα των παιδιών και προτείνει μια σειρά από παιδιές, που θα μπορούσαν οι δάσκαλοι να εφαρμόσουν στο σχολείο.

Στο τέλος του 19ου αιώνα το σχολείο και το εκπαιδευτικό σύστημα προσανατολίζεται στην σωματική αγωγή, στην εκπαίδευση στρατιωτικού χαρακτήρα, αλλά και στην ανάπτυξη των ψυχικών χαρισμάτων και ικανοτήτων των παιδιών με παιχνίδια. Αυτό προέρχεται κυρίως από ένα κλίμα εναντίωσης απέναντι στην αυταρχική, "δασκαλοκεντρική" παραδοσιακή παιδαγωγική. Η νέα παιδαγωγική, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες τότε ψυχολογικές και παιδαγωγικές μελέτες, σχετικά με τη φυσιολογία και την ψυχολογία του παιδιού, στρέφεται προς το υποκείμενο της αγωγής, το ίδιο το παιδί.

---

¹⁸ Orre, Larl το βιβλίο των γονέων Αθήνα 1899,σελ 30

¹⁹Χρυσάφης, Ιωαν.. Εγχειρίδιο της Σχολειακής Γυμναστικής Έκδοση Αλ. Παπαγεωργίου. Αθήνα 1893,

²⁰Ο Ιωάννης Χρυσάφης (1873,Αθήνα– 12 Οκτωβρίου 1932, Αθήνα) Έλληνας αθλητής, εκπαιδευτικός και συγγραφέας. Υπήρξε ένας από τους πρώτους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής στη χώρα και ενθάρρυνε το σχολικό αθλητισμό και όχι τον πρωταθλητισμό. Εκπόνησε την αρχική μετάφραση των κανονισμών για τα περισσότερα ομαδικά αθλήματα που στο μέλλον κατέστησαν δημοφιλή (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ κ.ά.) και εισήγαγε στην Ελλάδα το σουηδικό σύστημα γυμναστικής. Φοιτά στο Γυμναστικό Ινστιτούτο της Στοκχόλμης, για να επιστρέψει το 1902. Εν συνεχεία διδάσκει στη Σχολή Γυμναστών και λαμβάνει μέρος σε πλήθος αθλητικών συνεδρίων, μεταξύ των οποίων και στο ιδρυτικό συνέδριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Στίβου το 1920. Έπειτα από την άνοδο της κυβέρνησης του Βενιζέλου ο Χρυσάφης αναλαμβάνει διαδοχικά επιθεωρητής γυμναστικής, το 1914 γενικός επιθεωρητής και πέντε χρόνια αργότερα βρίσκεται στο τμήμα Σωματικής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας. Υποστήριξε την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και αναμόρφωσε την φυσική αγωγή ως μάθημα στα σχολεία, πετυχαίνοντας την αύξηση των οργανικών θέσεων για γυμναστές στα σχολεία (από 250 σε 500) και την σύνταξη προγράμματος ίδιου με εκείνου στην Σουηδία. Παράλληλα αναβάθμισε το Διδασκαλείο της Γυμναστικής, καταστώντας το, Γυμναστική Ακαδημία, με τη φοίτηση να διαρκεί 3 χρόνια. Υπήρξε για πολλά χρόνια μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων

Το νέο αυτό παιδαγωγικό πλαίσιο αγκαλιάζουν οι νεανικές οργανώσεις, οι οποίες αποβάλλουν το αυταρχικό στοιχείο και προτείνουν έναν άλλο τρόπο διαπαιδαγώγησης, καθώς οργανώνουν θετικά και δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού.

1.4 Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων.

Η δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, απαιτούσε πολλά εργατικά χέρια και συνετέλεσε στη σταδιακή εγκατάλειψη της υπαίθρου. Δημιούργησε μια τεράστια αστυφιλία προς τις μεγάλες πόλεις. Η στοιχειώδης εκπαίδευση και η επέκτασή της σε χρόνο και σε μεγαλύτερες μάζες, η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, οι νέες σχέσεις των μαζών με την πολιτική, είτε μέσω της επέκτασης του εκλογικού δικαιώματος είτε της συμμετοχής σε εθνικά και κοινωνικά κινήματα, αποτελούν παράγοντες που τροποποίησαν τη θέση και τις σχέσεις των νέων, τόσο στο εσωτερικό της οικογένειας όσο και με το κράτος.

Σαν αποτέλεσμα, προέκυψε ελεύθερος χρόνος με πολλές προεκτάσεις: Αρχικά, χρόνος που καταλήφθηκε εν μέρει από το σχολείο και την επαγγελματική ένταξη, χρόνος ανάμεσα στο πέρασμα από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση, χρόνος για διασκέδαση αλλά και χρόνος, που απελευθερώθηκε από την ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια και τους παραδοσιακούς δεσμούς. Ο χρόνος αυτός έγινε καταφύγιο ελευθερίας, αλλά και πηγή εγκληματικότητας ή εξέγερσης, και αιτία πανικού. Η αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας να καλυφθεί ο ελεύθερος χρόνος από επωφελείς σκοπούς, αποτέλεσε και το υπόβαθρο της διπλής υπόστασης των νεανικών οργανώσεων: Κίνημα χειραφέτησης, σωματικής, συναισθηματικής και κοινωνικής αλλά και επιχείρηση χειραγώγησης φυσικής, ιδεολογικής, πολιτικής.²¹

Η διπλή αυτή υπόσταση έκανε την εμφάνιση της και στους δύο πόλους της αντίθεσης:

ο αποδεσμευμένος χρόνος των αστικών και μικροαστικών στρωμάτων, εκφράστηκε στην ανάπτυξη του αθλητισμού με τις ποικίλες μορφές του — ορειβασία, περπάτημα στην ύπαιθρο, ομαδικά παιχνίδια, γυμναστική, αποτέλεσμα των νέων παιδαγωγικών θεωριών και από την άλλη μεριά, τα εργατικά στρώματα στην ανάπτυξη του συνδικαλισμού και τη δημιουργία του σοσιαλιστικού κόμματος, βρήκαν για πρώτη φορά τη δυνατότητα μιας πολιτικής παρέμβασης, ένα χώρο που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν τις ελευθερίες απ' τις οποίες ήσαν αποκλεισμένα.

Μια πρώτη μορφή οργάνωσης αποτέλεσε η Σοσιαλιστική Διεθνής των Νέων.

Η επέκταση του σοσιαλισμού προκάλεσε την ανησυχία της αστικής τάξης. Ο αγώνας για την ιδιοποίηση του ελεύθερου χρόνου της νεολαίας και του προσεταιρισμού της, είχε αρχίσει.

Τέλος ο αθλητισμός, οικειοποιημένος από τις σοσιαλιστικές, τις προσκοπικές και τις χριστιανικές οργανώσεις, προβλήθηκε σαν μια νέα θρησκεία.

---

²¹ Λιάκος, Αντώνης *Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης* Εκδόσεις Λωτός Σελ 7-11

1.5 Η ιστορικότητα της εμφάνισης του προσκοπισμού και η παιδαγωγική του θεώρηση.

Η Ελλέκε Μπαίμερ στην εισαγωγή της για την επετειακή έκδοση του έργου του Robert Baden Powell, *Προσκοπισμός για Παιδιά*²² αναπλάθει την εποχή και αναλύει τις παραδοχές και παιδαγωγικές προτάσεις που εκφράστηκαν μέσα από το αρχικό δημιούργημα του Baden Powell :

"Παρακινημένος από φόβους που προέκυψαν μετά τους Πόλεμους των Μπόερς, περί παρακμής και πτώσης της αυτοκρατορίας, ο Μπάντεν Πάουελ άρχισε να μηχανεύεται την εκπόνηση του δικού του σχεδίου για την εκπαίδευση και την αναψυχή των νέων αγοριών. Το αποτέλεσμα ήταν η έκδοση *Προσκοπισμός για Παιδιά*, στο οποίο συνδυάζει την απόλαυσή του για το θεατρικό παιχνίδι με τα δύο άλλα σημαντικά στοιχεία της πρώτης του καριέρας ή "ζωής"²³ , της πίστης του στην ηθική του παίζειν, που κυριαρχούσε στα Βικτωριανά ιδιωτικά σχολεία και της αστικής αρχής της ατομικής αυτό-εξέλιξης".

Αναλύει την περιρρέουσα ατμόσφαιρα ανησυχίας στην Εδουαρδιανή Βρετανία μετά τον πόλεμο των Μπόερς, για την παρακμή της αυτοκρατορίας σε συνάρτηση με την παρακμή της νεολαίας, όπως αυτή εκφραζόταν στη σύσταση της National Service league (1901), της Διυπουργικής επιτροπής για την Επιδείνωση της Σωματικής Υγείας (1904) και την έκδοση του βιβλίου του Μιλλ, *Η Παρακμή και Πτώση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας* (1905). Το αίσθημα ότι η Βρετανία περνούσε εθνική κρίση, επιδεινωνόταν από τις διεθνείς εξελίξεις και τον ανταγωνισμό σε βιομηχανικό επίπεδο, από την Γερμανία και την Ιαπωνία, καθώς και στο εσωτερικό, σε κοινωνικό επίπεδο από το κίνημα των Σουφραζετών και την ανάδυση του εργατικού κινήματος.

Η απήχηση του Προσκοπισμού στους νέους αιφνιδίασε. Ήδη από το καλοκαίρι του 1908, έπρεπε να γίνουν σχέδια για να υπάρξει κάποιου είδους έλεγχος στις εκατοντάδες των Ενωμοτιών²⁴ , αποτελούμενες από αγόρια (και μερικές φορές από κορίτσια) που είχαν ξεφυτρώσει αυτοβούλως και με το βιβλίο στο χέρι πήγαιναν κατασκήνωση. Καθώς λοιπόν συνέτασσε πειραματιζόμενος το εγκόλπιο του πολίτη, ο Μπάντεν Πάουελ, αυτοσχεδίαζε δημιουργώντας "εν μία νυκτί" εκ του προχείρου το "ήθος", τους κανόνες, τις τελετές και την οργάνωση, εν ολίγοις την "εφευρεμένη παράδοση" της Προσκοπικής Κίνησης.

Στην εργασία του ο Χόμπσμπάουμ *The Invention of Tradition*,²⁵ αναφέρεται στον Προσκοπισμό ως ένα εξαιρετικό παράδειγμα «επινοημένης παράδοσης», επινοημένης κατ' εντολή ενός δημιουργού, η οποία πήρε μορφή σχεδόν μονομιάς. Η ανέμελη φύση όμως του εγχειρίδιου, *scouting for boys*, ήταν εκείνη που κέντρισε με τόση δύναμη τη φαντασία της νεολαίας, καθώς και το ότι ενθάρρυνε την διασκέδαση, τη θεατρικότητα και τη φιλία μεταξύ αγοριών ανεξαρτήτως ταξικής προέλευσης.

Ακόμα και σ' αυτή την ακατέργαστη μορφή, αυτό το βιβλίο είχε σημαντική απήχηση στα αγόρια, που βρίσκονταν περιορισμένα στα προάστια της αναπτυσσόμενης νέας πόλης και κωμόπολης του 20^{ου} αι. (και όχι μόνο στη Βρετανία), προσκαλώντας τα να δράσουν, ν'

²² Robert Baden Powell, *Scouting for boys* Ένα Εγχειρίδιο για την Κατάρτιση Καλών Πολιτών. Εισαγωγή Ελλέκε Μπαίμερ, Οξφόρδη 2005 Σελ xvii, s, Σελ. xiii, Σελ xiv. Σελ. XX

²³ Σαν "πρώτη ζωή" αναφέρεται όλη του η ζωή μέχρι την ίδρυση του προσκοπισμού

²⁴ Ενωμοτία είναι ένα σύνολο 6-8 παιδιών που καθοδηγείται από ένα παιδί- ηγέτη μεταξύ των.

²⁵ E. Hobsbawm & T. Ranger (eds), *The Invention of Tradition* (Cambridge: Cambridge UP, 1983, (σελίς 40)

ανακαλύψουν τα ίδια την ύπαιθρο και να αναζητήσουν την περιπέτεια, όπως και στο εγχειρίδιο αστικής αυτοβελτίωσης του Σάμιουελ Σμάιλ " Αυτοβελτίωση" (Self – Help), στο οποίο κάνει συχνά αναφορές ο Β.Ρ.²⁶ το *Προσκοπισμός για Παιδιά*, διατείνεται με ενθουσιασμό ότι, εφόσον ακολουθεί κανείς τις οδηγίες αυτού του "αυτό-παιδαγωγού", μπορεί να κάνει τα πάντα μόνος του. Το διάβασμα των επί μέρους θεματικών τα διαβεβαιώνει ότι δεν παίρνει πολύ χρόνο, σίγουρα όχι περισσότερο από το διάστημα συγκέντρωσης που έχουν τα παιδιά, και το αγόρι που θα αρχίσει να το διαβάσει, θα αρχίσει να νιώθει σαν τον αποικιοκράτη τυχοδιώκτη, ταυτόχρονα, χρήσιμος, σημαντικός και ηρωικός.

Πάνω απ' όλα, το *Προσκοπισμός για Παιδιά*, φαίνεται να πέτυχε γιατί τοποθέτησε το συνηθισμένο, μεμονωμένο αγόρι στο επίκεντρο της αυτοκρατορίας. Σε όλο το βιβλίο ο Β.Ρ του απευθύνεται σε πρώτο πρόσωπο "Δεν χρειάζεται να περιμένεις τον πόλεμο για να είσαι χρήσιμος ως Πρόσκοπος. Ως Πρόσκοπος στην Ειρήνη, υπάρχουν πολλά που μπορείς να κάνεις κάθε μέρα, οπουδήποτε κι αν βρίσκεσαι".

Παρά την προφανή έλλειψη ταξικότητας ο Νόμος του Προσκόπου, όπως απαντάται στην πρώτη έκδοση του *Προσκοπισμός για Παιδιά*, σηκώνει τα βάρη της εξάπλωσης της αυτοκρατορίας, εμφυσώντας τις αξίες του πειθαρχείν και του υπηρετείν –και της φυλετικής αυτοπροστασίας και αυτοπροώθησης - που θα εδραιώσουν την υπερπόντια λευκή ακόμα Μεγάλη Βρετανία. Ο Πρόσκοπος είναι η ενσάρκωση της αρετής και της τιμής του μεσαιωνικού ιππότη, και του γενναίοκαρδου θαρραλέου Ελισαβετιανού εξερευνητή. Όπως ξεκάθαρα αναφέρεται στο Μέρος VI που απευθύνεται στους εκπαιδευτές, ο Προσκοπισμός θα παρέχει στην Βρετανία την εκπαίδευση, τη πειθαρχία και τον πατριωτισμό .

1.6 Ο προσκοπισμός συναντά τα παιδαγωγικά ρεύματα της εποχής.

Η αγωγή των νέων ήταν διαχρονικά το επίκεντρο κάθε κοινωνίας. Στην Αρχαία Ελλάδα οι παιδαγωγοί Πλάτων και Αριστοτέλης επιζητούσαν "αγωγή των νέων με αρετή και πειθαρχία" απόκτηση γνώσεων για τη ζωή, συστηματική ανάπτυξη σώματος και ανάπτυξη του συναισθήματος του ωραίου και της αγάπης. Ο θρησκευτικός συντηρητισμός της εποχής του Βυζαντίου και ο Μεσαίωνας που ακολούθησε απομακρύνθηκε από αυτές τις αξίες και χρειάστηκαν αιώνες για να ξαναέρθει το παιδί στη καρδιά της εξέλιξης της κοινωνίας.

Ο προσκοπισμός σαν παιδαγωγικό σύστημα, είχε μια αμφίδρομη σχέση με την παιδαγωγική της εποχής. Επηρεάστηκε από τις παιδαγωγικές θεωρίες του Πενταλόζι του Φρίντριχ Φρέμπελ του Ρουσώ της Μοντεσσόρι και άλλων, αλλά επίσης η εφαρμογή του και η επιτυχία του απασχόλησε την κοινότητα των παιδαγωγών.

Ο προσκοπισμός στα πρώτα βήματα του, συμπορεύεται με την νέα παιδαγωγική κίνηση που είναι συνδεδεμένη με τα ονόματα του Κλαπαρέντ στην Ελβετία ,της Μαρίας Μοντεσσόρι στην Ιταλία ,του Ντεκρολύ στο Βέλγιο ή του Τόμσον Τέντον στην Αμερική, καθώς και του Dewey

---

²⁶ Β.Ρ αρχικά των λέξεων Baden Powell

Αρχικά ο Pestalozzi με την θεωρία της αξίας αναρωτήθηκε για το ποιές αξίες ,ποιές γνώσεις και δεξιότητες αξίζει να μάθουμε; Προσδιόρισε τις γνώσεις και τις δεξιότητες που θεώρησε πιο σημαντικές για την εκπαίδευση. Πρότεινε τη μουσική σαν μέρος της εκπαίδευσης και παρότρυνε την εκπαίδευση μέσω της προσωπικής παρατήρησης.(αριθμητική μέσω της καταγραφής αντικειμένων στο σπίτι, παρατήρηση της γειτονιάς και του περιβάλλοντος). Ο Pestalozzi είδε τη σωματική εκπαίδευση τόσο σημαντική, διότι στην εποχή της η σωματική αγωγή παραμελήθηκε και τα παιδιά δεν ήταν επιτρεπτό να κινούνται στην τάξη, καθώς πίστευε ότι για την πλήρη ανάπτυξή του, όχι μόνο οι ψυχικές και ηθικές ιδιότητες μετράνε, αλλά η σωματική ικανότητα ήταν επίσης εξαιρετικά σημαντική για να κάνουν τα παιδιά ευέλικτα και δυνατά.

Το παιχνίδι εργαλείο της εκπαίδευσης των παιδιών.

Ο Froebel που υπήρξε μαθητής του Pestalozzi αποδέχονται τις βασικές αρχές της θεωρίας του Pestalozzi: ανεκτική ατμόσφαιρα του σχολείου, έμφαση στη φύση, και το μάθημα. στόχευε να τονώσει την εκτίμηση και την αγάπη για τα παιδιά και να δώσει ένα νέο, αλλά μικρό κόσμο, έναν κόσμο που έγινε γνωστός ως το Νηπιαγωγείο όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να παίξουν με τους άλλους της δικής τους ηλικίας και να βιώσουν μια γεύση της ανεξαρτησίας τους.²⁷

Ένωθε ότι κάτι έλειπε στη θεωρία του Pestalozzi: ο «πνευματικός μηχανισμός» που, σύμφωνα με Froebel, ήταν το θεμέλιο της πρώιμης εκμάθησης. Η φιλοσοφία του Froebel για την εκπαίδευση στηριζόταν σε τέσσερις βασικές ιδέες: την ελεύθερη έκφραση, τη δημιουργικότητα, την κοινωνική συμμετοχή, και την έκφραση. Ο Froebel υποστήριζε ότι κάθε παιδί κατά τη γέννηση έχει μια εσωτερική πνευματική ουσία-μια δύναμη της ζωής που επιδιώκει να εξωτερικεύσει μέσω της αυτό-δραστηριότητας. Το σημείο εκείνο που υιοθετεί ο προσκοπισμό από τον Froebel είναι ότι θεωρεί ό τι η μελέτη της φύσης από το παιδί το βοηθάει να κατανοήσει τον κόσμο. Για το λόγο αυτό, ιδρύει τους παιδικούς νηπιακούς κήπους στους οποίους το παιχνίδι και η μουσική είχαν τον κύριο λόγο. Ο Froebel ήταν πεπεισμένος ότι πρωταρχικός στόχος του νηπιαγωγείου θα πρέπει να είναι το παιχνίδι, η διαδικασία με την οποία πίστευε ότι τα παιδιά εξέφραζαν ενδόμυχες σκέψεις τους, τις ανάγκες, τις επιθυμίες. Δίνει έμφαση στο παιχνίδι σε αντίθεση με την παραδοσιακή άποψη, διαδεδομένη κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, μια μορφή της αδράνειας και της αταξίας. Όλες οι ηλικιακές ομάδες προτιμούν τα παιχνίδια σύμφωνα με την ηλικία τους και το επίπεδο. Ένα παιδί κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας του, ξοδεύει περισσότερο χρόνο στα παιχνίδια. Ως εκ τούτου, το παιχνίδι είναι το φυσικό ένστικτο των παιδιών. Σίγουρα, αυτό είναι η φυσική έκφραση των αναγκών τους. Αναπτύσσει τη σωματική, γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Όπως περιγράφεται στη συνέχεια από τον Dewey, η ερμηνεία του Froebel του παιχνιδιού χαρακτηρίζεται από ελεύθερο παιχνίδι το οποίο επιστρατεύει όλη τη φαντασία του παιδιού, τις σκέψεις, και τις φυσικές κινήσεις ενσωματώνοντας σε μια ικανοποιητική μορφή δικές του εικόνες και

---

²⁷ Κυργιαννή,Μαρία. *Οι παιδαγωγικές απόψεις του F.Froebel και της Montessori Μια τη προσχολική αγωγή και η διάχυση της στην Ελληνική Εκπαιδευτική πραγματικότητα*. ΑΠΘ Φιλοσοφική Σχολή Τομέας Παιδαγωγικής Μεταπτυχιακή εργασία 2014 Σελ 17-23

εκπαιδευτικό ενδιαφέρον. Ο Dewey συνέχισε την περιγραφή του με την ένδειξη ότι το παιχνίδι χαρακτηρίζει την ψυχική στάση ενός παιδιού και δεν πρέπει να ταυτίζεται με κάτι που εκτελείται στο εξωτερικό. Συνοψίζοντας τις πεποιθήσεις του Froebel σχετικά με το παιχνίδι, ο Dewey κατέληξε στο συμπέρασμα ότι με το παιχνίδι που παράγει αυτενέργεια, ο υπέρτατος στόχος του παιδιού είναι η πληρότητα της ανάπτυξης, η οποία επιφέρει την υλοποίηση της εκκολαπτόμενης δύναμης του και συνεχώς το μεταφέρει από το ένα επίπεδο της εκπαιδευτικής ανάπτυξης σε άλλο.

Η αυτό εκπαίδευση του παιδιού

Η Μαρία Μοντεσσόρι (M. Montessori) ασχολείται περισσότερο με την εκπαίδευση του παιδιού, καθώς σαν γιατρός ασχολήθηκε με τα καθυστερημένα παιδιά για τα οποία πίστευε ότι η ανάπτυξη των παιδιών αποτελεί θέμα κυρίως "αγωγής"²⁸ Η M. Montessori πίστευε ακράδαντα ότι η εκπαίδευση ξεκινά από τη γέννηση και ότι τα πρώτα παιδικά χρόνια είναι τα πιο σημαντικά, καθώς η αγωγή που λαμβάνει το παιδί μέχρι την ηλικία των έξι χρόνων θα καθορίσουν το είδος του ανθρώπου που θα εξελιχθεί μετέπειτα.. Ανανέωσε τις εκπαιδευτικές αντιλήψεις, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για ελευθερία στην έκφραση, για τη δυνατότητα του παιδιού να διδάσκεται μόνο του και για την εκγύμναση των νοητικών και αισθητήριων οργάνων του. Με τη μέθοδο της επανατοποθετεί το σκοπό της εκπαίδευσης για να φτάσει σε μία από της μεγαλύτερες ανακαλύψεις, την ανακάλυψη της προσωπικότητας του παιδιού. Η Montessori μεταμορφώνει τη διδασκαλία σε παιχνίδι ενδιαφέροντος ανάμεσα στο διδάσκοντα και το διδασκόμενο.²⁹ Η Μαρία Μοντεσσόρι υποστηρίζει στο βιβλίο της *το όραμα μιας νέας αγωγής* "ότι το αυταρχικό σχολείο δεν επιτρέπει στο παιδί να αναπτύξει την προσωπικότητα του και να δημιουργήσει τις απαραίτητες κοινωνικές σχέσεις που είναι απαραίτητες για την ομαλή ανάπτυξη και ένταξη του στην κοινωνία"³⁰.

Το προσκοπικό σύστημα πλησιάζει πιο πολύ στις αρχές του συστήματος της Μοντεσσόρι. Όταν ρωτήθηκε η Μοντεσσόρι αν το σύστημα της μπορούσε να εφαρμοστεί σε παιδιά μεγαλύτερη ηλικίας από εκείνης των 6 ετών απάντησε, "εσείς στην Αγγλία έχετε το προσκοπικό σύστημα το οποίο αποτελεί φυσική συνέχεια εκείνων που εγώ διδάσκω στα παιδιά. Είναι το σύστημα που θα εφαρμοστεί στο σχολείο όταν το σχολείο γίνει εκείνο που πρέπει".

Για τη σχέση του προσκοπισμού με την Μοντεσσόρι, άρθρο της κ. Wonesch³¹ κάνει αναφορά μιας αλληλογραφίας μεταξύ του Ρόμπερτ Μπάντεν-Πάουελ και γράφει" Όπως ο γιατρός Montessori, ο στρατηγός Baden-Powell έγινε παιδαγωγός. Και οι δύο ήταν πολύ

²⁸ Κυργιαννή, Μαρία. *Οι παιδαγωγικές απόψεις του F.Froebel και της Montessori Μγια τη προσχολική αγωγή και η διάχυση της στην Ελληνική Εκπαιδευτική πραγματικότητα*. ΑΠΘ Φιλοσοφική Σχολή Τομέας Παιδαγωγικής Μεταπτυχιακή εργασία 2014 Σελ.51-53

²⁹ Effenterre. Henri Van Η *Ιστορία του Προσκοπισμού* Έκδοση Ι. Ζαχαρόπουλος Αθήνα 1968 Σελ 9-11

³⁰ Μοντεσσόρι, Μαρία *το όραμα μιας νέας αγωγής* Αθήνα 1978, εκδόσεις Γλάρος Σελ 29

³¹ Η Μαρία Μοντεσσόρι και ο Λόρδος Ρόμπερτ Baden-Powell του Gilwell, δύο παιδαγωγοί. Αυτή η διάλεξη διαβάστηκε κατά τη διάρκεια του 21ου Διεθνούς Montessori Συνέδριου του Συνδέσμου Montessori Internationale 24 - 27 Ιουλίου 1991 στο Nara της Ιαπωνίας

<http://www.kelpin.nl/fred/download/scouting/montessori/mariaenrobert.pd>

επιτυχημένοι. Το είναι πολύ αξιοθαύμαστο πώς στις αρχές του αιώνα μας νέες ιδέες εξαπλωθήκαν σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα και το εκπαιδευτικό σύστημα της Montessori όσο και η παιδαγωγική πρόταση του Baden-Powell έγινε παγκοσμίως γνωστή. Και οι δύο ιδέες για την εκπαίδευση ήταν -κατά πρώτο λόγο - προορίζονται να είναι για φτωχά παιδιά, που το χρειάζονταν περισσότερο. Ο Montessori ξεκίνησε σε μια γειτονιά της εργατικής τάξης της Ρώμης το San Lorenzo, και η BP έδωσε στολές για τα αγόρια του έτσι ώστε οι κοινωνικές διαφορές θα ήταν να γίνουν αόρατα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού."

Η εκπαίδευση στηρίζεται στη φυσική περιέργεια του παιδιού

Ένας ακόμη σημαντικός παιδαγωγός, εκφραστής της " νέας αγωγής", ο Dewey³² προσθέτει την έννοια του "ενδιαφέροντος" τονίζοντας ότι η εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στη φυσική περιέργεια του παιδιού και η μάθηση να απορρέει από δραστηριότητες που το ενδιαφέρουν.³³

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες παιδαγωγικές θεωρίες, που έβλεπαν το μαθητικό πληθυσμό ως μια μάζα ομοιόμορφη, δίχως να αναγνωρίζουν τις διαφορές του, η "Νέα αγωγή" εστιάζει στο κάθε παιδί ξεχωριστά, σεβόμενη τη φύση του, την ιδιαιτερότητά του, τις ανάγκες του και τα βιώματά του. Η "νέα αγωγή" προτείνει το υπαίθριο σχολείο σαν αντίβαρο στην ανάπτυξη, στο "μολυσμένο περιβάλλον" των πόλεων, με σωματικές ασκήσεις, χειρονακτικές εργασίες στο ύπαιθρο, εκμάθηση της υγιεινής και ισορροπημένης διατροφής. Αυτό το κίνημα γνωστό ως "Νέα Αγωγή " δεν εκδηλώθηκε ούτε σε μία μόνο χώρα, ούτε σε μία μόνο ήπειρο, επεκτάθηκε παντού.

Το νέο παιδαγωγικό πλαίσιο, βρίσκει το παιδί στο κέντρο του ενδιαφέροντος και ξεκινά μια σημαντική προσπάθεια εκπαίδευσης του, με στόχο την ομαλή κοινωνική του ένταξη. Η ανάπτυξη της προσκοπικής κίνησης όπως θα περιγραφεί παρακάτω βασίστηκε στην εκπαίδευση στη φύση(ανοικτό σχολείο) , στο παιχνίδι.

Στον αντίποδα της θετικής αποδοχής ο Michael Rosenthal δημοσιεύει την εργασία του *factory characters* ³⁴στην οποία προσεγγίζει τον τρόπο σκέψης της Εντουαρντιανής Αγγλίας μέσω του παραδείγματος του θεσμού των προσκόπων και της δημιουργίας "προτύπων νέων" σε χαρακτήρα και αρχές. Αυτή η "μηχανή χαρακτήρων" η οποία θα παράγει πρότυπα που θα φέρουν τη σφραγίδα του ιδεαλισμού των δημοσίων σχολείων της Αγγλίας, - προσεκτικά τροποποιημένα, όπως γράφει για τις λιγότερο προνομιούχες τάξεις με τη ρομαντική αντίληψη της "υποτικής ευγένειας ", της στρατιωτικής πειθαρχίας και εθνικής υπερηφάνειας. Ο Rosenthal μελετά τα γραπτά του B.P και ιδιαίτερα το *scouting for boys*

---

³² Ο Τζων Ντιούι (John Dewey, 20 Οκτωβρίου 1859 - 1 Ιουνίου 1952) Αμερικανός Φιλόσοφος .Γεννήθηκε στο Βερμόντ το 1859 και σπούδασε πρώτα στο πανεπιστήμιο της γενέτειράς του και κατόπιν στο πανεπιστήμιο Τζονς Χόπκινς. Δίδαξε σε πολλά πανεπιστήμια και πριν το θάνατό του, το 1952, είχε κερδίσει τη διεθνή αναγνώριση για την πραγματιστική του προσέγγιση στη φιλοσοφία, την ψυχολογία και την φιλελεύθερη πολιτική. Ο Ντιούι άσκησε τη μεγαλύτερη επίδραση στον τομέα των παιδαγωγικών επιστημών. Πιστεύοντας στην ενότητα και στο αδιαίρετο της θεωρίας και της πράξης, όχι μόνο έγραψε σχετικά συγγράμματα αλλά συμμετείχε δραστήρια σε "πειραματικά σχολεία" για παιδιά που συνδέονταν με το πανεπιστήμιο του Σικάγου. Η διδασκαλία, η συγγραφική δραστηριότητα και η πρακτική της ζωής του Ντιούι απέβλεπαν στη διαμόρφωση μιας νέας εκπαιδευτικής φιλοσοφίας, που θα προκαλούσε τόσο τους σκοπούς όσο και τα μέσα της παραδοσιακής εκπαίδευσης. πηγή:Wikipedia

³³ Houssaye J. *Δεκαπέντε παιδαγωγοί* (μτφ),Καρακατσάνη Αθήνα 200 Μεταίχμιο Σελ 165-166

³⁴ Rosenthal, Michael, *The characters factory*, Baden Powell's boys scouts and the Imperative of Empire New York 1886

σχολιάζοντας το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα ώστε να ανταποκρίνεται σε κάθε ασθένεια μικρή ή μεγάλη της Εντουαρντιανής ζωής ,αλκοολισμό, ανεργία μέχρι και την πλατυποδία.

1.7 Η παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού.

Η πρώτη αναφορά για τον προσκοπισμό³⁵, αφορά εκτενή μελέτη του καθηγητή του Πανεπιστημίου της Γενεύης Pierre Bovet πάνω στο μαχητικό ένστικτο (Bovet Pierre, 1926). Συγκεκριμένα, μέρος του ΙΣΤ' κεφαλαίου του βιβλίου του, το οποίο πραγματεύεται την ηθική αγωγή, αφιερώνεται στην πολύ έξυπνη, από παιδαγωγικής άποψης, χρησιμοποίηση αυτού του ενστίκτου από τον ιδρυτή του προσκοπισμού, με το να του δώσει αλτρουιστικό ή ιδανικό σκοπό: «Το ίδιο είναι και για το μαχητικό ένστικτο: άμα βάζει κανείς τη δύναμή του να υπερασπίζεται τους αδύναμους, δε θα τους χτυπήσει. Και το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για την επιτυχία, που έχουν οι μέθοδοι που μεταχειρίζονται το ίδιο μαχητικό ένστικτο για να το νικήσουν, μας το έδωσαν οι "Boy – Scouts" του Baden Powell». Λίγα χρόνια αργότερα, στην "Παιδαγωγική" του Χαράλ.Λ. Σκαλισιάνου, στο κεφάλαιο περί Πολιτικής Αγωγής, ο προσκοπισμός αποτελεί "μέσον εθισμού" στην άσκηση πολιτικών καθηκόντων και δικαιωμάτων (Σκαλισιάνος Χαρ., 1937). Στους κοινωνικούς μαθητικούς συνδέσμους, όπου εντάσσονται σύμφωνα με το συγγραφέα οι πρόσκοποι, τα νεανικά σωματεία αλλά και στους σχολικούς οργανισμούς, όπως οι μαθητικές κοινότητες, τα παιδιά συνηθίζουν στην κοινή δράση, αποσκοπώντας στην πραγματοποίηση κοινωφελών σκοπών και αποκτούν τις απαραίτητες κοινωνικές και πολιτικές αρετές: την τάξη, ακρίβεια, εργατικότητα, ευπείθεια στους ανωτέρους και τους νόμους, ευσυνειδησία, αγάπη προς τους άλλους, ανιδιοτέλεια, αυτοθυσία υπέρ μεγάλων αλτρουιστικών έργων και τέλος την αληθινή φιλοπατρία που εμπερικλείει όλες τις προηγούμενες.

Στη δική του εργασία ο Νικ Κακούρης,³⁶ του Διδασκαλείου της Τρίπολης, αναλύοντας το νέο σχολείο και μεταφέροντας προσωπικά βιώματα και αποτελέσματα αναφέρεται χωρίς να τα κατονομάζει σε εργαλεία μάθησης που προτείνονται και από τον προσκοπισμό "καθώς επικεντρώνεται στη ανάγκη της κίνησης του ενδιαφέροντος του μαθητή μέσα από εκπαιδευτικές προτάσεις που εξάπτουν τη φαντασία, και η αυτενέργεια οδηγεί στην ενσυνείδητη συμμετοχή, στην εκπαιδευτική διαδικασία, με αποτέλεσμα την αυτοπειθαρχία. Την αξία επίσης του παιχνιδιού σαν μια ευχάριστη μέθοδο εντάσσει στην εκπαιδευτική διαδικασία για ανάπτυξη του ενδιαφέροντος. Την επιδίωξη της ενεργητικής προσοχής η οποία προκαλεί το ενδιαφέρον ,αντί της παθητικής επιλογής και της συνεχούς αναζήτησης της προσοχής των μαθητών με διδασκαλικά κελεύσματα. Τέλος στην ελευθερία του μαθητή, πρωταρχικό μέλημα μέσω της οποίας ο μαθητής αναπτύσσεται μέσα από κατάλληλες ευκαιρίες δημιουργεί το περιβάλλον που αναπτύσσονται οι ικανότητες του. Αυτή η ελευθερία όχι μόνο δεν εξορίζει την πειθαρχία, αλλά δημιουργεί πειθαρχία πνεύματος. "

³⁵ Ατσιάς, Απόστολος Δρ του Παν/μιου Θεσσαλίας ο προσκοπισμός σαν περιεχόμενο των παιδαγωγικών εγχειριδίων του 20ου αιώνα. "http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/atsias.htm

³⁶ Κακούρης, Νικ Αι παιδαγωγικές μου σκέψεις και ενέργειες. .Τρίπολη 1935

Για την παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού γράφει επίσης ο Henri Van Effenterre³⁷ "Ο αστικός και βιομηχανικός συγκεντρωτισμός είχε καταστήσει ολοένα και πιο ανθυγιεινούς τους όρους ζωής του πληθυσμού. Είναι η στιγμή που όλοι ανησυχούν για το μέλλον. Τα σπορ αποκτούν ευρεία διάδοση και ολοένα και περισσότεροι αγαπούν τη φύση και την υγιεινή ζωή. Σε αυτό το πλαίσιο, άνθρωποι προσδευτικοί, ωθούμενοι από κίνητρα φιλοσοφικά η θρησκευτικού προσηλυτισμού, προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν τις ελεύθερες ώρες των εφήβων για μορφωτικούς σκοπούς. Νέοι όμιλοι νεολαίας παρουσιάζονται, αλλά και τα παραδοσιακά προγράμματα της παιδαγωγικής επανεξετάζονται από παιδαγωγούς κληρονόμους των αξιών, του Πεσταλότσι και του Ρουσσώ. Η νέα παιδαγωγική προσπαθεί να προτείνει λύσεις, που η ομαδική και αυστηρή διδασκαλία θα αντικατασταθεί από την παρατήρηση των ατομικών ιδιοσυγκρασιών και την καλλιέργεια των παιδικών δεξιοτήτων, καθώς και με ενθάρρυνση των δραστηριοτήτων με επίκεντρο το παιχνίδι και τη σύσταση μικρών κοινωνιών στα μέτρα των παιδιών."

Η νέα παιδαγωγική προσέγγιση, που καταγράφεται διαχρονικά θετικά, από τις παρατηρήσεις των ασχολουμένων με την παιδαγωγική και τη σχολική μάθηση, βρήκε γόνιμο "έδαφος" στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Βενιζέλου καθώς ο προσκοπισμός αποτέλεσε την συμπληρωματική εκτός σχολείου, παιδεία.

Αυτή την παιδαγωγική προσέγγιση του προσκοπισμού στα πλαίσια της "νέα αγωγής" και του νέου σχολείου, που επανατοποθέτησε το παιδί - μαθητή στο κέντρο του ενδιαφέροντος, καταγράφει σε πρωτοσέλιδο άρθρο της η εφημερίδα «Εμπρός»,³⁸ αναφερόμενη στην πρώτη μεγάλη προσκοπική επίδειξη στο Παναθηναϊκό Στάδιο το 1914. "Οι πρόσκοποι χθες, μας έδωσαν την εντύπωση των παιδιών που έγιναν άνδρες χωρίς να χάσουν τίποτα από τη παιδικότητα της ηλικία τους. Σε αυτό, φαίνεται ότι δίνει πρωτίστως την προσοχή του, η αγωγή κατά τον Πάουελ. Εξεγείρει την πρωτοβουλία και δίνει στο μικρό άνθρωπο, τα στοιχειώδη εφόδια να προχωρήσει στη ζωή του με αυτοπεποίθηση και γνώση. {...} Παίζοντες, αποκτούν οι πρόσκοποι τα χρησιμότερα διδάγματα για τη ζωή. Μόνο η μέθοδος των προσκόπων μπόρεσε να χρησιμοποιήσει επαρκώς, τη στάση του παιδιού στο παιχνίδι. {...} Τα παιδιά παίζοντας προσπαθούν να γίνουν μεγάλοι. Στα παιχνίδια αποκτούν υγεία σώματος και ψυχής και μαθαίνουν να γίνονται χρήσιμοι στον εαυτό τους και στους άλλους. {...} όποιος προσαρμόσει την εκπαίδευση αυτή με την αγωγή θα λύσει το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο πρόβλημα για την Ελλάδα. "

1.8 Οι παιδαγωγικές απόψεις και οι «αρχές» της προσκοπικής κίνησης καταγράφηκαν από τον ιδρυτή Μπάντεν Πάουελ στις προσκοπικές εκδόσεις

Για να μπορέσει κάποιος να ασχοληθεί με το προσκοπικό έργο, τα βιβλία του ιδρυτή αποτελούν βασικά κείμενα θέσεων και διευκρινήσεων . Ο *προσκοπισμός για παιδιά* , οι *οδηγίες για Αρχηγούς Ομάδων* και το *ο δρόμος για την επιτυχία*, είναι μια σπουδαία πηγή θέσεων και ταυτότητας της νέας αυτή νεανικής κίνησης.

³⁷ Effenterre. Henri Van Η *Ιστορία του Προσκοπισμού* Έκδοση Ι. Ζαχαρόπουλος Αθήνα 1968 Σελ 9-11

³⁸ Εφημερίς *Εμπρός* 13/5/1914

Η δημιουργία "καλών πολιτών" , αγόρια εύρωστα, γερά, δραστήρια, θαρραλέα χρήσιμα για τη χώρα τους ήταν το κοινωνικό ζητούμενο της εποχής. Πρόκειται γενικά για μια εθνική ανανέωση μέσα από την ατομική οδό. Σκοπός, η μεταμόρφωση ενός κόσμου στο ηθικό πεδίο. Σωστό πάντως είναι να θυμόμαστε πάντα ότι, ο προσκοπισμός είναι ένα συμπληρωματικό πρόγραμμα διαπαιδαγώγησης στην ανατροφή των παιδιών και δεν είχε ποτέ την αξίωση να υποκαταστήσει την οικογένεια και το σχολείο.

Το βιβλίο *οδηγίες για Αρχηγούς ομάδων* μεταφέρει θέσεις και αρχές στους νέους Αρχηγούς. Το βιβλίο "Οδηγίες για Αρχηγούς Ομάδων" αποτελεί το δεύτερο μεγάλο πόνημα του Ιδρυτή, μετά το *προσκοπισμός για παιδιά*. Στο εισαγωγικό του σημείωμα της πρώτης έκδοσης το 1920, ο Β.Ρ γράφει ότι, ο προσκοπισμός δεν είναι μια αφηρημένη ή δύσκολη επιστήμη. Αν τον εξετάσετε στην πραγματική του μορφή είναι ένα ωραίο παιχνίδι. Στο βιβλίο αυτό, μας δίνει πληροφορίες και διευκρινίσεις σχετικά με την προσκοπική ιδέα οι οποίες θα "στιγματίσουν " για πολλά χρόνια την εικόνα της κίνησης.

Στην πίστη (Θρησκευτικότητα}. Ο ιδρυτής επίσης γράφει στην εισαγωγή του στο βιβλίο του *οδηγίες για Αρχηγούς ομάδος* ότι αν κάποιος διάβασε επιπόλαια τον "προσκοπισμό για παιδιά", παρατήρησε με απογοήτευση ότι αναφέρει πολύ λίγα για τη θρησκεία, όταν όμως δοκιμάσει να εφαρμόσει το περιεχόμενο του βιβλίου, αντιλαμβάνεται αμέσως ότι η θρησκεία αποτελεί τη βάση του. Δεν πρόκειται όμως για ορισμένη εκκλησία ή για ένα ορισμένο δόγμα αλλά, για τη θρησκεία εκείνη που επιδρά ασυναίσθητα στην ψυχή του παιδιού και του δίνει ένα χριστιανισμό για όλες τις μέρες τις ζωής του και δεν περιορίζεται απλά να παρουσιάσει μια κυριακάτικη θρησκεία.

Στο θρησκευτικό πεδίο, ο προσκοπισμός ήταν στην αρχή καθαρά χριστιανικής εμπνεύσεως, γράφει ο Henri Van Effenterre³⁹ και ο Άγγλος πρόσκοπος έδινε υπόσχεση στο Θεό και το Βασιλέα. Ο προσανατολισμός αυτός προς ένα συγκεκριμένο υπερφυσικό ιδανικό, δεν σήμαινε ότι ο Μπάντεν Πάουελ όφειλε να συνδεθεί με ένα ιδιαίτερο θρησκευτικό δόγμα. Από το 1909, τα συνέδρια των Αρχηγών κατέβαλαν προσπάθειες να εφαρμόσουν θρησκευτικούς κανόνες που να επιτρέψουν στις πολυάριθμες θρησκευτικές "αιρέσεις " της Αγγλικής εκκλησίας, να συνεργαστούν σε μια ενιαία προσκοπική ομοσπονδία αλλά ο Β.Ρ ονειρεύετο ένα προσκοπισμό που θα παρείχε ακόμη και σε μη Χριστιανούς, Μουσουλμάνους, Εβραίους κλπ, το μέσο για να εκπληρώνουν καλύτερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Για την αντίληψη του, το ουσιώδες ήταν το πνεύμα , η καλή θέληση, η ειλικρινής αναζήτηση του Αληθινού και του Καλού. Με το θέμα της πίστης ασχολείται επίσης και στο βιβλίο του *ο δρόμος προς την επιτυχία*, αναφέροντας ότι η Αθεΐα ή η Αθρησκεία ανήκει τους εχθρούς της θρησκείας αλλά και τους έχοντες αδιαφορία απέναντι της. Εναποθέτει προσωπικά βιώματα ανθρώπων στα βάθη της Αφρικής που ενώ δεν έλαβαν καμία μόρφωση είχαν όμως βαθιά πίστη στο θείο και στα δημιουργήματα Του. Αναφέρεται στη χριστιανική θρησκεία και την αγάπη που κήρυξε αντί των παλαιών θυσιών. "χαρά σε εκείνον που υπηρετεί τον Πατέρα του τον Θεό δια μέσω του αδελφού του, του ανθρώπου" ήταν ένα από τα αξιώματα του.

³⁹ Effenterre, Henri Van. οπ. σελ 51

Τέλος ολοκληρώνει τα κείμενα του με το "η θρησκευτική πίστη είναι απαραίτητη για την ευτυχία του ανθρώπου"⁴⁰ και συνδέει την κατανόηση του Θεού με τη γνώση της φύσης.

Η στρατικοποίηση (μιλταρισμός) . Πολλοί κατακρίνουν τον προσκοπισμό σαν θεσμό που έχει σκοπό να στρατικοποιήσει την νεολαία. Η επίκριση αυτή σύμφωνα με τον ιδρυτή είναι λανθασμένη και άδικη. Ο θεσμός των προσκόπων διαμορφώνει τον χαρακτήρα των νέων και παρέχει γνώσεις πολυτιμότες σε κάθε πολίτη και σε στρατιώτη με ασκήσεις και παιδιές. Ο στρατός έχει απαίτηση της ομοιομορφίας και του αυτοματισμού των κινήσεων και έχει σκοπό με τη σιδηρά πειθαρχία να ισοπεδώσει τους πάντες στις ανάγκες του στρατεύματος. Ο πρόσκοπος αντιλαμβάνεται την πειθαρχία βασισμένη στην φιλοτιμία του και στην προσωπική του κρίση και γίνεται πειθαρχικός από πεποίθηση και όχι από επιβολή.

Ο προσκοπισμός δεν αποτελεί μορφή στρατιωτικής προπαίδευσης. Ο Β.Ρ έγραψε ότι " όσο αφορά τις στρατιωτικές ασκήσεις συχνά λέγω ότι οι Αρχηγοί δεν πρέπει να κάνουν κατάχρηση αυτών. Εκτός του ότι κινδυνεύουμε να χαρακτηριστούμε μιλταριστές είναι πιθανόν ο μη ικανός αρχηγός να δημιουργήσει βλάβες στα παιδιά. Αλλά επίσης κάποιοι Αρχηγοί τις αποφεύγουν τελείως. Αυτό είναι το χειρότερο. Μας χρειάζεται ο μέσος όρος. Να γίνονται τόσες ασκήσεις όσες χρειάζονται να δώσουν στην ομάδα την εικόνα ενός συγκροτημένου συνόλου, στα δε παιδιά το πνεύμα της ομάδας.

Ο εθνικός χαρακτήρας του έργου των προσκόπων. Όταν τα άτομα βελτιώνονται και προοδεύουν βελτιώνεται και το Κράτος. Επιτυγχάνεται η πολύτιμη για κάθε Έθνος αφομοίωση των κοινωνικών τάξεων. Η εύπορη τάξη με την άπορη, αλλά έχουσα ευγενή συναισθήματα, θα γνωριστούν καλύτερα και από τη γνωριμία αυτή, θα αναπτυχθεί η αμοιβαία αγάπη και εκτίμηση από την οποία πηγάζει η δύναμη κάθε Έθνους.

Ο Δρόμος προς την επιτυχία. Είναι σημαντικό μέσα από την ανάγνωση του βιβλίου να ανακαλύψουμε την πρόταση του ιδρυτή για την μόρφωση των νέων. Γράφει ότι πολλές φορές λένε ότι η εκπαίδευση των παιδιών των καλών οικογενειών είναι λαμπρή. Ναι είναι αλλά δεν οφείλεται στα μαθήματα. Οφείλεται στα όσα μαθαίνουν τα παιδιά εκτός των αιθουσών διδασκαλίας ,στα γυμναστήρια και στην ύπαιθρο. Εκεί το παιδί διδάσκεται το αληθινό παιχνίδι ,το πραγματικό αθλητικό πνεύμα ,το αίσθημα τιμής . Συνηθίζει στην πειθαρχία και αυτή η δοκιμασία που είναι μακρά και επίπονος τα οδηγεί στο τέλος σε καλό. Κάτι αντίστοιχο γινόταν στη Σπάρτη, όπου οι σπαρτιάτες υπέβαλαν τα αγόρια σε αυστηρές δοκιμασίες και σε σκληραγωγία μέχρι να μάθουν να εκτιμούν τον ίδιο τους τον εαυτό και να θεωρούνται άνδρες. Η φύση του αγοριού και οι κακές συνήθειες τον απασχολούν .

Στο βιβλίο προτείνει τον αθλητισμό σαν μια από τις καλύτερες ασχολίες των ελευθέρων ωρών, τον αλμπινισμό με την έννοια της ορειβασίας και πεζοπορίας στη φύση. Δεύτερος σκόπελος οι καταχρήσεις. Την αποφυγή των σκοπέλων των νέων όπως την εκτός κανόνων κατανάλωση ποτών, το κάπνισμα, την πολυφαγία, τον υπερβολικό ύπνο και σαν αντίποδα προτείνει την αυτοκυριαρχία, την αυτοπειθαρχία, την νομιμοφροσύνη, την φιλαλήθεια, και τον αυτοσεβασμό. Μαζί με τις συμπεριφορές αντιμετωπίζει όμως το γυναικείο φύλο σαν σκόπελο και σημείο δημιουργίας προβλημάτων στην εφηβική περίοδο. Αναλύοντας τα χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας παρομοιάζει την περίοδο αυτή με την περίοδο του

⁴⁰ Baden Powell *ο δρόμος προς την επιτυχία*. Έκδοση ΣΕΠ 1936

οργασμού που παρατηρείται κάθε χρόνο στα ζώα και στα φυτά. Ενημερώνει σχετικά με τη γενετήσια συμπεριφορά και τη σπουδαιότητα του ανδρικού σπέρματος και προσπαθεί να εμφυσήσει την εγκράτεια αλλά και την αποφυγή αφροδισίων νοσημάτων από τις παρορμήσεις. Αναλύοντας τη σχέση με το γυναικείο φύλο και τη δημιουργία της νέας ανθρώπινης ζωής οδηγείται σε προτάσεις βελτίωσης συμπεριφοράς των νέων και μέσα από βελτίωση του σώματος και της υγιεινής του προτείνει το ανδρικό πρότυπο.

Ο άνδρας είναι ο αγνός υγιής νέος που δημιούργησε ο Θεός. Αναλύει σαν πρότυπο, τους γυμναστές του Άλδερσορτ, με γερά σώματα και με μυϊκή δύναμη. Αυτοί οι νέοι δεν ανήκουν μόνο στη καλή τάξη, αλλά και σε φτωχικά σπίτια και κατόρθωσαν πολλά κρατώντας το ανδρισμό στο ύψος του. Δεν θέλησαν να τον εξευτελίσουν κυνηγώντας γυναίκες, πίνοντας και καπνίζοντας. Μια γυναίκα εκτιμά περισσότερο ένα άνδρα όταν είναι άνδρας στο σώμα αλλά και στη ψυχή. Αυτός ο άνδρας προκαλεί θαυμασμό και περιφρονεί τους εκφυλισμένους νεαρούς με τα αρρωστημένα μυαλά. Ο Θεός σου χάρισε το σώμα "συνεχίζει ο Β.Ρ."για να το αναδείξεις με τον καλύτερο τρόπο και όχι να το καταστρέψεις. Επίσης, αναπτύσσει θέματα οικογένειας, γάμου, πατρότητας αλλά και των επιπτώσεων που έχουν οι εφήμεροι έρωτες.

Ολοκληρώνει το πόνημα του ο Β.Ρ., με κριτική στάση απέναντι στους καιροσκόπους και στους δημαγωγούς που παρασύρουν τον όχλο. Στην προσπάθεια ενίσχυσης του κράτους απέναντι σε όσους τάσσονται στα άκρα και στηρίζει την ελευθερία της σκέψης όταν δεν έρχεται σε αντίθεση με το γενικό καλό. Η διεθνής αγάπη και συνεργασία είναι η πρόταση του.

Πολιτική .Ο προσκοπισμός δεν έμεινε αδιάφορος στα μεγάλα ρεύματα των ιδεών, που κυριάρχησαν μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Πρώτος ο ιδρυτής του, πριν ακόμη αναπτυχθούν και επικρατήσουν οι θεωρίες, διακήρυξε ότι η ευημερία ενός τόπου δεν πρέπει να βασιστεί στην πάλη των τάξεων αλλά στη συνεργασία των τάξεων.

Μερικές από τις παιδαγωγικές σκέψεις του ιδρυτή Β.Ρ. (σταχυολογήματα) για την "παιδαγωγική αξία του προσκοπισμού" καταγράφηκαν στην εργασία του Αλέξη Δημαρά (μετάφραση κειμένων από την Αγγλική από τον Τάσο Σάγο) και αναδεικνύουν την πρόταση του.

Από αυτές τις σκέψεις γίνεται παράθεση μερικών των πιο στοχευμένων στο παιδί τον αυριανό πολίτη της χώρας:

- Το πρώτο βήμα είναι η μελέτη του παιδιού. Εντοπίζουμε τις προτιμήσεις του και τις αποστροφές του, τις καλές του και τις κακές του ιδιότητες και στηρίζουμε την εκπαίδευση πάνω σε αυτές.
- Η συνείδηση του πολίτη έχει οριστεί εν συντομία ως η "ενεργός πίστη προς την κοινότητα". Η παθητική συνείδηση δεν αρκεί. Μόνο η ενεργός συμμετοχή του πολίτη αξίζει.
- Οι ίδιες αρχές οργάνωσης και εκπαίδευσης των αγοριών της προσκοπικής κίνησης ισχύουν και για τα κορίτσια. Οι κλάδοι βοηθούν ο ένας τον άλλον και οι δύο μαζί ανήκουν στην ίδια οικογένεια και κερδίζουν την εκτίμηση του κοινού. Η συνεργασία

τους προοιωνίζει ένα καλύτερο τύπο συνεκπαίδευσης καθώς επιδρά επάνω στα παιδιά καλλιεργώντας τα ενδιαφέροντά τους.

- Μην αρκείστε στο "τι" αλλά μάθετε το "γιατί" και το "πώς".* Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στα μάτια του παιδιού μετράει το τι κάνει ένας ενήλικας και όχι αυτό που λέει.
- Εκπαιδεύετε τα παιδιά σας μέσα από την αγάπη και όχι μέσα από τον φόβο. *Η ειρήνη δεν μπορεί να διασφαλιστεί απόλυτα μέσα από τα εμπορικά συμφέροντα, τις στρατιωτικές συμμαχίες, τις συνθήκες και τον αφοπλισμό, αν το πνεύμα της ειρήνης δεν βρίσκεται μέσα στο μυαλό και τη θέληση των ανθρώπων.*
- Το παιχνίδι είναι το πιο σπουδαίο πράγμα του παιδιού.

Ο Κων. Παπακωνσταντίνου⁴¹ στην έκδοση *Ο προσκοπισμός Η βασικότερη εξωσχολική οργάνωση*. μέσα από το έργο του Β.Ρ και τα κείμενα του, αναγνωρίζει την διαχρονικότητα των αρχών διαπαιδαγώγησης. Αναφέρεται στον προσκοπισμό σαν ιδέα και εισάγει την σύνδεση του με τις παιδαγωγικές σκέψεις την Αρχαία Ελλάδα. Ο προσκοπισμός σαν θεσμός είναι πανάρχαιος. Δεν υπάρχει τίποτε νέο -έλεγε ο ιδρυτής- στους σκοπούς του προσκοπισμού. Είναι η αναβίωση των αρχών του Πλάτωνος, ο οποίος πρέσβευε την "αγωγή των νέων εν αρετή" και αυτή η αγωγή, δημιουργεί τον άριστο πολίτη του αύριο και διδάσκει στον νέο όχι μόνο να διοικεί, αλλά και να υπηρετεί. Ο προσκοπισμός ευρίσκεται στην αγωγή των νέων στα φιλοσοφικά συστήματα του Πλάτωνος και του Αριστοτέλη, και στην αγωγή των νέων στην Αρχαία Αθήνα και Σπάρτη.

Την άποψη αυτή φαίνεται να ενστερνίζεται και ο Β.Ρ όταν σε μια προσκοπική επίδειξη στο Λονδίνο το 1920 είδε την Ελληνική προσκοπική αποστολή να παρουσιάζουν αρχαίους εφήβους είτε στη Βασίλισσα "Αυτοί ήταν οι πρώτοι πρόσκοποι"⁴².

1.9 Η επιτυχία της ιδέας.

Το 1906 η προσκοπική ιδέα είχε πάρει συγκεκριμένη μορφή στο πνεύμα του ιδρυτή. Είχαν χαραχτεί οι γενικές γραμμές του συστήματος και είχαν καθοριστεί οι πρωταρχικές αρετές που επρόκειτο να καλλιεργηθούν. Πειθαρχία, παρατηρητικότητα, σκληραγωγία, πατριωτισμός, ιπποτικό πνεύμα, αίσθημα τιμής και προθυμία για την εξυπηρέτηση του πλησίον. Η ζωή στο φυσικό περιβάλλον και το σύστημα των καταυλισμών (κατασκηνώσεων), θα ήταν τα καλύτερα σχολεία για την νεότητα. Η δημιουργία της μικρής παρέας με το σχηματισμό" ενωμοτιών "από έξη παιδιά υπό την καθοδήγηση ενός από τα παιδιά αυτά και η τοποθέτηση ενηλίκων Αρχηγών επικεφαλής αυτών, σε αυτές τις παρέες των 4 έως 6 ενωμοτιών. Με το πρόγραμμα αυτό έγινε η πρώτη πειραματική προσκοπική κατασκήνωση, στο Μπράουνση⁴³ στις 25 Ιουλίου του 1907 από τον Μπάντεν Πάουελ και το Ταγματάρχη Μακ Λάρεν, μαζί με είκοσι τέσσερα παιδιά από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα που αποτέλεσαν και τους πρώτους "προσκόπους" του κόσμου. Το παιχνίδι αυτό του "προσκοπισμού", μετά την επιτυχημένη κατασκήνωση, δημοσιεύτηκε την πρώτη Ιανουαρίου του 1908 σε έξη διμηνιαία τεύχη, που αργότερα απάρτισαν ένα τόμο με όνομα

⁴¹ Παπακωνσταντίνου, Κωνσταντίνος *Ο προσκοπισμός Η βασικότερη εξωσχολική οργάνωση*. Λάρισα Σελ 10-12

⁴² Ησαΐα, Ησαΐα *Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Αθήνα 1949 σ.216

⁴³ Μακρίδης, Δημήτριος. *Brown sea Αυτό το άγνωστο λίκνο του προσκοπισμού 1907-1997* Αθήνα 1998 Σελ 7-9

"scouting for boys" δηλαδή σε μετάφραση προσκοπισμός για αγόρια, ή "προσκοπισμός για παιδιά" όπως μεταφράστηκε στην χώρα μας. Τα φυλλάδια αυτά ήταν στην κυριολεξία το πρώτο εγκόλπιο προσκοπικών γνώσεων και συμπεριφορών. Η πρώτη αυτή προσπάθεια δεν περιελάμβανε "στολή", αλλά μετά από καιρό καθιερώθηκε εκείνη της νότιο-Αφρικανικής αστυνομίας με το γνώριμο κοντό παντελόνι, πουκάμισο, μαντήλια σαν φουλάρι και το πλατύγυρο καπέλο και συμπληρώθηκε μετά από παρότρυνση του Βασιλέως Εδουάρδου Ζ', με πουλόβερ με γυριστό γιακά για το κλίμα της Βρετανίας⁴⁴. Το σύστημα υπήρξε διοικητικά απόλυτα αποκεντρωτικό, με δύο τρία μόνο μέλη, φίλους του Μπάντεν Πάουελ στη οργανωτική επιτροπή. Από την αρχή αποφασίστηκε, ότι είναι ανώφελη μια συγκεντρωτική οργάνωση και θα έπρεπε να δοθεί κάθε δυνατή αυτονομία στα κλιμάκια. Η οργάνωση μεταφέρθηκε σε κάθε κομητεία (νομό), όπου τη διοίκηση ανέλαμβανε ένα Νομαρχιακό Συμβούλιο με μια εκτελεστική επιτροπή. Το όλο εγχείρημα πλαισίωσε μια Κεντρική Επιτροπή.⁴⁵

Το 1913 στη γενική συνέλευση του "Britannic Association" ο Dr. E. Griffith Διευθυντής του Πανεπιστημιακού Κολλεγίου της Νοτίου Ουαλίας και πρόεδρος του τμήματος Παιδαγωγικής "διακήρυττε χωρίς περιστροφές ότι ο Αρχιπρόσκοπος είναι ο μεγαλύτερος παιδαγωγός της εποχής".

Μετά την πρώτη περίοδο ο προσκοπισμός αρχίζει να αποτελεί θέμα συζήτησης στα πανεπιστήμια της Αγγλίας Στο Πανεπιστήμιο του Μάντσεστερ ιδρύεται τον Δεκέμβριο του 1919 έδρα "Καταρτισμού Αρχηγού προσκόπων "⁴⁶. Ένα χρόνο νωρίτερα (1918) το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης αλλά και το Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ έχουν ιδρύσει το University B.P Club λέσχης που απαρτίζονται από καθηγητές και μαθητές με σκοπό τη μελέτη των θεωριών και μεθόδων του προσκοπισμού για την κατάρτιση Αρχηγών.

2. Ο "ερχομός" του προσκοπισμού στην Ελλάδα.

Αν και στις αρχές του αιώνα η ελληνική κοινωνία δεν είχε διέλθει από τους μετασχηματισμούς που συνέβησαν στη δυτική Ευρώπη και τις οποίες είχε προκαλέσει η βιομηχανική επανάσταση, ωστόσο ορισμένες τάσεις και ιδέες ήταν ομόρροπες με εκείνες που προσδιόρισαν στις βιομηχανικές κοινωνίες το σχηματισμό της νεολαίας.

Ο αθλητισμός, με τη σύγχρονη μορφή των αθλητικών συλλόγων, έκανε δειλά-δειλά την εμφάνιση του μετά τους ολυμπιακούς αγώνες του 1896 που αποτελούσαν άλλωστε μια δυτικοευρωπαϊκή πρωτοβουλία.

Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον για την νεολαία και η δημιουργία του νεολαιίστικου κινήματος εμφανίστηκε αρκετά νωρίς, και μπορούμε να θεωρήσουμε το έτος 1910 ως μια αφετηρία. Πραγματικά, τη χρονιά αυτή ιδρύθηκαν το Σώμα των Προσκόπων, η Σοσιαλιστική Νεολαία Θεσσαλονίκης και στερεώθηκε μετά από διάφορες απόπειρες ο θεσμός του κατηχητικού

⁴⁴ Effenterre, Henri Van *Η Ιστορία του Προσκοπισμού* Έκδοση Ι. Ζαχαρόπουλος Αθήνα 1968 Σελ 30-31

⁴⁵ ο. π 30-36

⁴⁶ Sevin, Jaques *Ο Προσκοπισμός* Έκδοση Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Αθήνα 1936 Σελ. 193

σχολείου. Ο προσκοπισμός⁴⁷ προβλήθηκε σαν ένα νέο ιδανικό στη νεολαία της εποχής, ως πρότυπο στις σχέσεις εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων και εντάχθηκε στο πνεύμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του Βενιζέλου.⁴⁸

Η πρώτη επαφή με τον Προσκοπισμό στην ελληνική κοινωνία, έρχεται με τη σειρά "πράσινα βιβλία" που εξέδιδε ο "Εν Αθήναις σύλλογος προς διάδοση των ωφελίμων Βιβλίων". Το 1910 ο σύλλογος εκδίδει το βιβλίο "Οι μέλλοντες Στρατιώται" κατά τον Άγγλο Στρατηγό Μπάδεν Πάουελ. Το βιβλίο αυτό που ανήκει στην σειρά πράσινα βιβλία, που σύμφωνα με τον Κ. Καιρόφυλα ήταν επιλεγμένα από τον Γεώργιο Δροσίνη⁴⁹, ο οποίος είχε την επιμέλεια της σειράς. Στον πρόλογο του βιβλίου γράφει ότι *"θα επιδράσει μεγάλως επί της μόρφωσης των νέων, το δε Υπουργείο των Στρατιωτικών συνιστά ότι η εφαρμογή του θα γίνει πρόξενος υγιεινής ωφέλειας, καθώς και οι ασκήσεις του στην ύπαιθρο θα επιδράσουν στο χαρακτήρα και στο πνεύμα της νέας γενιάς"*. Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα πρώτο ελεύθερο μεταφραστικό πόνημα του "scouting for boys" και εισάγει την ιδέα του προσκοπισμού στην νεολαία.

Ο προσκοπισμός στην Ελλάδα εισάγεται από τον Αθανάσιο Λευκαδίτη⁵⁰, ο οποίος γνωρίζει τον "προσκοπισμό" στο Λονδίνο το 1908 όταν μεταβαίνει σαν συνοδός της Ελληνικής Ολυμπιακής ομάδας. Επιστρέφει το επόμενο καλοκαίρι στο Λονδίνο, προμηθεύεται σχετικά βιβλία, και με την επιστροφή στην Ελλάδα, δημιουργεί τον πρώτο προσκοπικό "πυρήνα" στο εκπαιδευτήριο Μακρή που υπηρετούσε σαν γυμναστής. Σημαντική όμως ημερομηνία αποτελεί η 13η Φεβρουαρίου 1911⁵¹ όταν οργανώνει στο Φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός» μια διάλεξη, παρουσιάζοντας τον προσκοπισμό και αναζητά συνεργάτες μεταξύ των Αθηναίων για την νέα αυτή κίνηση νέων. Στη συνάντηση αυτή παραβρίσκεται ο Κωνσταντίνος Μελάς, ο Γεώργιος Πανάς, ο Νικόλαος Πασπάτης και ο Φίλιππος Χρυσοβελώνης, οι οποίοι και αποτέλεσαν την πρώτη επιτροπή για την οργάνωση του Ελληνικού Προσκοπισμού. Αν ο Αθανάσιος Λευκαδίτης υπήρξε η έμπνευση και η ιδέα της εισαγωγής του Προσκοπισμού στην Ελλάδα, ο Κωνσταντίνος Μελάς θα είναι για τα επόμενα χρόνια η ψυχή του Ελληνικού Προσκοπισμού, καθώς ηγείται της προσκοπικής κίνησης στην δεκαετία 1910-1920 η οποία και αποκαλείται τα "χρυσά χρόνια" του προσκοπισμού.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς από την πρώτη αυτή γνωριμία με τον Ελληνικό Προσκοπισμό ενθουσιάζεται, τίθεται επικεφαλής και κατευθύνει ο ίδιος την πορεία του. Μεταφράζει μαζί με τον Λευκαδίτη, τον Πανά και τον Πασπάτη στα ελληνικά, τα αγγλικά και τα αμερικανικά προσκοπικά εγκόλπια.

Η επόμενη ενέργειά του ήταν να βρει ένα σπουδαίο σύμμαχο για την εξάπλωση του Προσκοπισμού στην Ελλάδα. Αυτός βρέθηκε στο πρόσωπο του Ελευθέριου Βενιζέλου, τον οποίο και ενημερώνει για την ωφελιμότητα του προσκοπισμού στους νέους. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που γνωρίζει ήδη για την προσκοπική κίνηση, όπως προκύπτει από το προσωπικό

⁴⁷ Λιάκος, Αντώνης *Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης* Εκδόσεις Λωτός Σελ 13

⁴⁸ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος γνώριζε την εξάπλωση της προσκοπικής ιδέας στην Αγγλία όπως προκύπτει από το απαντητικό έγγραφο του Πρεσβευτή της Ελλάδος στο Λονδίνο Ι. Γεννάδιου στις 24 Νοεμβρίου/17 Δεκεμβρίου 1910. Αρχείο Ελ Βενιζέλου 0173/0004/0038.

⁴⁹ Ο Γεώργιος Δροσίνης υπήρξε επίσης μέλος των Διοικητικών Συμβουλίων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων

⁵⁰ Αθανάσιος Λευκαδίτης 1972-1944 Καθηγητής Γυμναστικής, φυσιολάτρης.

⁵¹ Δημητρακόπουλου, Ι. *Αθανάσιος Λευκαδίτης* έκδοση Πάντα εμπρός Αθήνα 1946 Σελ.24-26

του αρχείου⁵², είχε ζητήσει να ενημερωθεί από τον Πρεσβευτή μας στο Λονδίνο, Γεννάδιο. Ο Γεννάδιος, σε επιστολή του προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο, στις 24 Δεκεμβρίου 1910 γράφει: «Είναι γνωστό στην υμετέρα εξοχότητα, ότι προ δύο ετών ιδρύθηκε στην Αγγλία οργανισμός για την στρατιωτική άσκηση των παιδιών πάσης τάξεως.»⁵³

Το 1912, επίσης κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης του Λονδίνου, ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος επισκέφθηκε και επιθεώρησε τους Άγγλους Προσκόπους και αποκόμισε άριστες εντυπώσεις. Αυτή η επίσκεψη και η γνωριμία με τους Άγγλους Προσκόπους, ήταν καθοριστική για τη μεγάλη στήριξη που προσέφερε στην διάδοση του προσκοπισμού στην Ελλάδα.⁵⁴ Η επικοινωνία του Βενιζέλου με τον Β.Ρ συνεχίζεται και αργότερα με επιστολές μεταξύ των δύο ανδρών τον Νοέμβριο του 1917⁵⁵, όταν οι Έλληνες πρόσκοποι βοηθούν τους ναυαγούς του "Βρετανικού" ανοικτά της Κέας, συμμετέχουν στην μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης και στηρίζουν τους βρετανούς στρατιώτες στην Θεσσαλονίκη.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς προσπαθεί για την καθιέρωση αυτής της νέας ιδέας στην Αθηναϊκή κοινωνία. Δημοσιεύει άρθρα στις εφημερίδες και απαντά σε όλα τα ειρωνικά σχόλια μερίδας του τύπου που έκαναν πνεύμα σε βάρος των προσκόπων, των "σκάουτς" όπως τους αποκαλούσαν τότε. Ακόμη και σκετς υπήρξε σε σατυρική επιθεώρηση στα "Παναθήναια" του 1912. Με ατομικές προσκλήσεις καλεί τους Αθηναίους στα γραφεία του Συνδέσμου Αθλητικών Σωματείων και απαντά προσωπικά στις ερωτήσεις τους, προκειμένου να εμπιστευτούν οι γονείς τα παιδιά τους στον Προσκοπισμό. Ο Κωνσταντίνος Μελάς και ο Αθανάσιος Λευκαδίτης για πολλούς μήνες υπήρξαν οι εκπαιδευτές των νέων Βαθμοφόρων, έκαναν συγκεντρώσεις, αλληλογραφούσαν με την Επαρχία και έγραφαν κανονισμούς.⁵⁶

2.1 Η δημιουργία του Ομίλου Σώμα Ελλήνων Προσκόπων.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς⁵⁷, σε ηλικία μόλις 17 ετών, το 1890, αναπτύσσει κοινωνική δράση και γίνεται το νεαρότερο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του ελληνικού φιλοτελικού

⁵² Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου.

⁵³ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου

⁵⁴ Από το περιοδικό *Έσο Έτοιμος* του Γενάρη του 1922, άρθρο του W. Lewis Bailey για τον Ελληνικό Προσκοπισμό που έχει μεταφραστεί και αναδημοσιεύεται από το παγκόσμιο περιοδικό Jamboree.

⁵⁵ Αρχείο Άγγλων Προσκόπων

⁵⁶ Κ. Μ. Μελάς 1874-1953 Εν Αθήναις 1954

⁵⁷ Ο Κωνσταντίνος Μελάς εισήχθη στη Ναυτική Σχολή Δοκίμων το 1890. Το Νοεμβρίου του 1912 ο ελληνικός στόλος, υπό την διοίκηση του Ναυάρχου Κουντουριώτη, προχωρεί στην απελευθέρωση των νησιών του Βορείου Αιγαίου, ο Μελάς απελευθερώνει τη Θάσο την Χίο και τη Λέσβο και αναλαμβάνει πρώτος στρατιωτικός και πολιτικός διοικητής του νησιού της Λέσβου. Ο Κωνσταντίνος Μελάς μετά την αποστράτευσή του, συμμετέχει ενεργά και στην πολιτική. Εκλέγεται για πρώτη φορά Βουλευτής Ιωαννίνων στις 31 Μαΐου 1915, με το κόμμα των Φιλελευθέρων του Ελευθερίου Βενιζέλου και στη συνέχεια, Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αθηναίων, με Δήμαρχο τον Εμμανουήλ Μπενάκη. Μετά το κίνημα του 1916, ο Μελάς μη ανεχόμενος τη στάση του Βασιλέα Κωνσταντίνου, προσχώρησε στο επαναστατικό κίνημα της Θεσσαλονίκης.

Η Επαναστατική Κυβέρνηση τον διορίζει αντιπρόσωπό της στην Σάμο το Σεπτέμβριο του 1916. Επανερχεται στην ενεργό στρατιωτική υπηρεσία για ένα μικρό διάστημα τον Οκτώβριο του 1918.⁵⁷

Επανεξελέγη βουλευτής Ιωαννίνων στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920, χρονιά που λόγω του εκλογικού νόμου, και την πολύχρονη κόουραση των πολέμων το κόμμα των Φιλελευθέρων υφίσταται συντριβή.⁵⁷ Αποχωρεί επίσης από τον προσκοπισμό.

Οι δημοκρατικές του πεποιθήσεις τον οδηγούν σε προσωπικές περιπέτειες και διώξεις. Στις 23-6-1922 καταδικάζεται σε τριετή φυλάκιση από το κακούργιοδικείο της Λαμίας και φυλακίζεται στις φυλακές της Αίγινας για την υπογραφή του αντιβασιλικού 'Δημοκρατικού Μανιφέστου' που συνέταξε ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, στις 12-2. Αποφυλακίστηκε στις 12-9-1922 από την επανάσταση Γονατά-Πλαστήρα.

σωματείου.⁵⁸ Αξιωματικός του Βασιλικού Ναυτικού, απόφοιτος της Σχολής Δοκίμων του 1884 με λαμπρή καριέρα και με μετεκπαίδευση στο Τσαρικό Ναυτικό.

Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου⁵⁹ από το 1910. Η ενασχόλησή του με τον Όμιλο, ο οποίος κάτω από τον εκπαιδευτικό δημοτικισμό, τεκμηριώνει τη δική του ιδεολογία για μια Εθνική αναγέννηση, που θα έρθει μέσα από το σχολείο και την εκπαίδευση. Στον όμιλο αποκτά γνωριμίες και ισχυρές φιλίες με τον Δελμούζο, τον Κωστή Παλαμά και τον Δημήτριο Γληνό, με τον οποίο αργότερα συνεργάστηκε και στον προσκοπισμό.

Το 1911 είναι για τον Κωνσταντίνο Μελά χρονιά ορόσημο, γιατί ξεκινά η γνωριμία του με τον Ελληνικό Προσκοπισμό. Η ενασχόληση του με τον προσκοπισμό τον οδηγεί στα τέλη του 1913 να κάνει χρήση του ειδικού νομοθετικού διατάγματος αποστρατείας και να αποχωρήσει από τα στρατιωτικά του καθήκοντα. Η απόφαση αυτή έγινε με την προτροπή του Ελευθέριου Βενιζέλου⁶⁰ για να ασχοληθεί απερίσπαστος με τον προσκοπισμό.

Το πρώτο Συμβούλιο

Η πρώτη νομική υπόσταση του Ελληνικού Προσκοπισμού είναι το Σωματείο "Όμιλος Ελλήνων Προσκόπων" το 1912(9-6-1912). Το πρώτο αυτό Διοικητικό Συμβούλιο έχει την προσωπική σφραγίδα του Κωνσταντίνου Μελά, συμμετέχουν δε πρόσωπα που μπορεί να κινητοποιήσει, ώστε να προχωρήσει γρήγορα η κοινωνική αποδοχή του νεοσύστατου Ομίλου. Στο πρώτο συμβούλιο του Σώματος, εκτός του Κωνσταντίνου Μελά που αναλαμβάνει Γενικός Γραμματέας, συμμετέχουν και οι: Μιλτιάδης . Νεγρεπόντης, Πρόεδρος. Ο Νεγρεπόντης είναι ήδη Βουλευτής Αττικής και μετέπειτα Υπουργός Οικονομικών (1916). Μαζί του ο Μελάς έχει και άμεση οικογενειακή σχέση μέσω της αδελφής της πεθεράς του, που είναι γόνος της οικογένειας Βαλλιάνου⁶¹. Επίσης ο Γ. Βαλέτας, Λοχαγός του μηχανικού, συγγενής εξ αγχιστείας με τον Μελά, γαμπρός και αυτός της οικογένειας Βαλλιάνου, ο Γ. Πανάς, που αναλαμβάνει Έφορος Βιβλιοθήκης και ο Νικ Πασπάτης (ο οποίος εκτός από την προσωπική τους σχέση στο Ναυτικό είναι και άνδρας της αδελφής της γυναίκας του) και συμμαθητής του⁶² στη Σχολή Δοκίμων, που αναλαμβάνει Αντιπρόεδρος. Συμμετέχουν επίσης οι: Φίλιππος Χρυσοβελώνης, Τραπεζίτης- Ταμίας, Σ. Δάσιος-Νομάρχης Αττικής και Βοιωτίας, Κ. Βασιλείου-Καθηγητής Πανεπιστημίου, Φ. Γεωργαντάς, Γ. Δροσίνης ,Ι. Ιωαννίδης

⁵⁸ *Επτά ημέρες* Καθημερινή 10-1-1999 σελ 23

⁵⁹ Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος ήταν σωματείο που ιδρύθηκε το 1910 στην Αθήνα από λογοτέχνες, εκπαιδευτικούς και πολιτευόμενους. Στους ιδρυτές περιλαμβάνονταν, ανάμεσα σε άλλους, οι Βλ. Γαβριηλίδης, Ίων Δραγούμης, Αλ. Δελμούζος, Αλ. Διομήδης, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Καφαντάρης, Ανδρ. Καρκαβίτσας, Λ. Μαβίλης, Αλ. Παπαναστασίου, Δημ. Πετροκόκκινος, Μ. Τσιριμώκος (Στ. Ραμάς) και Φώτος Φωτιάδης. Ο αρχικός κύκλος των ιδρυτών προερχόταν από το δημοτικιστικό σωματείο με την επωνυμία Εταιρία "Εθνική Γλώσσα". Ο αρχικός στόχος του Εκπαιδευτικού Ομίλου συνίστατο στη συγγραφή διδακτικών βιβλίων στη δημοτική γλώσσα και στη σύσταση ενός Πρότυπου Δημοτικού Σχολείου, με άμεσο σκοπό την εφαρμογή των παιδαγωγικών ιδεών του δημοτικιστικού κινήματος στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτό θεωρείτο πρώτο βήμα στην προσπάθεια συνολικής αναμόρφωσης της ελληνικής εκπαίδευσης "με τον καιρό", δηλαδή όταν θα το επέτρεπαν οι περιστάσεις. Κατά την άποψή του Ομίλου, η εκπαίδευση θα βελτιωνόταν εάν εφαρμόζόταν η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας κι εφόσον καταπολεμείτο ο σχολαστικισμός

⁶⁰ Κουρκουρής, Νίκος *Ελληνικός Προσκοπισμός Κωνσταντίνος Μελάς* Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού Αθήνα 2009 σελ 18, *Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού*, Ησαΐα, Ησαΐα , Αθήνα 1949 σελ 42

⁶¹ Προσωπική μαρτυρία της εγγονής του Μαρίας Χωραφά -Μελά κόρης του γιού του Μιχαήλ Μελά.

⁶² *Κ.Μ Μελάς* Άρθρο Γ Ζαλοκώστας 1954

και Ι. Μεγαρέυς από το Υπουργείο Παιδείας. Στο πρώτο συμβούλιο δε συμμετέχει ο Αθανάσιος Λευκαδίτης ο οποίος ορίζεται Έφορος Ομάδων Αττικής και Βοιωτίας.

Με την προσωπική παρότρυνση του Μελά, εξελέγη ο Δ. Γληνός μέλος της εκτελεστικής επιτροπής του Σ.Ε.Π το 1914-1915 και αργότερα (1917) εκλέχθηκε Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σ.Ε.Π., παράλληλα με τη θητεία του, ως Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας. Το 1918-1920 βρίσκουμε επίσης ένα ακόμη μέλος του εκπαιδευτικού ομίλου, τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη ως μέλος του Συμβουλίου του Σώματος με αρμοδιότητα την επιτροπή εκδόσεων.

2.2 Ο Κωνσταντίνος Μελά, μεταφέρει τις προσκοπικές αρχές και το παιδαγωγικό πλαίσιο στους νέους υποψηφίους Αρχηγούς.

Ενημερωμένος από τις Αγγλικές και Αμερικανικές εκδόσεις ο Μελάς μεταφέρει την παιδαγωγική πρόταση του προσκοπισμού στα Ελληνικά δεδομένα με το βιβλίο του *Εγκόλπιο του Αρχηγού Ομάδας*⁶³ το 1913.

Κύρια παιδαγωγική πρόταση, το προσωπικό παράδειγμα του Αρχηγού και η επικοινωνία του με τα παιδιά. Αναφέρει ότι, "ο Αρχηγός διδάσκει εκ του παραδείγματος" και "όταν είστε με τα παιδιά πρέπει να είστε ένα μεγάλο παιδί" με αυτό τον τρόπο θα προσελκύσετε την εμπιστοσύνη τους σε αυτά.

Στο βιβλίο επίσης, που δίνει οδηγίες στους Αρχηγούς, προτείνει οι προσκοπικές ομάδες να σχηματίζονται από γυμναστικά ή άλλα σωματεία, και αν αυτό δεν είναι κατορθωτό από σχολεία ή γειτονιές. Στόχος είναι η ομοιογένεια των παιδιών και η ανάπτυξη φιλίας. Η εξάπλωση του προσκοπικού έργου να γίνεται με τρόπο φυσικό και όχι επιβεβλημένο και τεχνητό. Οι προσκοπικές συναντήσεις δεν πρέπει να έχουν κανένα ίχνος σχολαστικής διαδικασίας και φυσικά καμία στρατιωτική στάση. Στις σελίδες εκτός των προσκοπικών γνώσεων και ικανοτήτων περιέχονται και οι γνώσεις (γνωστικό αντικείμενο) που πρέπει να αποκτήσει κάθε παιδί που εντάσσεται στον προσκοπισμό. Λειτουργεί δε και σαν εγχειρίδιο προσκοπικής μεθοδολογίας.

Στα θέματα που αναλύει δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο έργο των προσκόπων ως βοηθητικό έργο της οικογένειας, του σχολείου και της Εκκλησίας. Για την οικογένεια, ο αρχηγός των προσκόπων δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να προσπαθήσει να υποκαταστήσει τον πατέρα, και θα πρέπει να συνεργάζεται με το σπίτι, με επισκέψεις προκειμένου να εξηγήει τον επιδιωκόμενο από τον προσκοπισμό σκοπό. Αν οι γονείς είναι πτωχοί και όχι αναπτυγμένοι κοινωνικά, να φροντίσει πρώτιστα να εισαγάγει στην οικογένεια κανόνες υγιεινής του σώματος και της ψυχής. Στο σχολείο, θα πρέπει να έρχεται σε επαφή με τον δάσκαλο, για να του εξηγήσει το έργο των προσκόπων, αλλά και με τα παιδιά προκειμένου να τους εμψυχήσει ότι το σχολείο θα είναι εκείνο που θα εξασφαλίσει τον βίο τους.

Στη θρησκεία. "Ο Αρχηγός είναι επίσης υπεύθυνος για την ηθική διάπλαση των παιδιών και μέγιστο μέρος αποτελεί η Ευσέβεια. Καλό είναι να βρει κληρικό, φίλο της νεολαίας ο οποίος θα μπορέσει να κάνει διαλέξεις περί συνειδήσεως και αγάπης προς αλλήλους".

⁶³ *Εγκόλπιο του Αρχηγού Ομάδος*, Μελάς, Κων. μτφ, από το Αμερικάνικο. Βιβλιοθήκη του Έλληνα Προσκόπου, Αθήνα 1913. Σελ 5-55

"Η προσκοπική Μέθοδος δεν θα πρέπει να είναι μάθημα άλλα διασκέδαση , θα πρέπει να αποτελεί ένα διάλειμμα μεταξύ των μαθημάτων ή των εργασιών των παιδιών"

Σημειώνει το πολύ θετικό για την νεολαία έργο του Λέοντος Μελά, ο *Γεροστάθης ή αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας*⁶⁴, γράφοντας ότι "πολύ πριν ο επινοηθεί ο θεσμός των προσκόπων, Ο *γεροστάθης* δίδαξε με την μέθοδο των αφηγήσεων και των παραδειγμάτων του καθημερινού βίου και με τη μορφή των παραμυθιών πολλές γενιές ελληνοπαίδων". .
Σημαντική είναι η επισήμανση στα κείμενα του ότι ο προσκοπισμός πρέπει αδιακρίτως να δέχεται τα παιδιά όλων των εθνοτήτων και όλων των θρησκειών.

2.3 Η Νομοθετική κατοχύρωση του Ελληνικού Προσκοπισμού.

Από το Σωματείο στο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου εποπτευόμενο από την Πολιτεία.

Η ιστορικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων του Ελληνικού Προσκοπισμού.

Η ιστορική αναδρομή της καταστατικής και της νομοθετικής θέσπισης της λειτουργίας του προσκοπισμού στην Ελλάδα, έχει σκοπό να αναδείξει τα σημεία εκείνα που καταδεικνύουν την σύνδεση με την Πολιτεία αλλά και την κοινωνία και που θα αποτελέσουν τη βάση για την λειτουργία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Το Νομοσχέδιο 1066, του 1917 με την τροποποίηση του το 1919 και το 1922, έδωσε τη δυνατότητα μελλοντικά, οι επικαιροποιημένες αλλαγές να μη χρειάζονται νόμο αλλά μόνο Βασιλικά ή Προεδρικά διατάγματα και αυτό έχει αποδείξει ότι έχει αντέξει στο χρόνο. Ακόμη και σήμερα το 2017, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων στηρίζεται στο εν λόγω Νομοσχέδιο με τις τροποποιήσεις του.

Το πρώτο καταστατικό.

Το πρώτο καταστατικό του Ομίλου, έχει ως σκοπό "την ηθική και σωματική ανάπτυξη των απανταχού του Βασιλείου και εκτός αυτού Ελληνοπαίδων, κατά τρόπον ασφαλιζόντα τη δημιουργία καλών και αγαθών πολιτών και στρατιωτών". Μέσα δε για την επίτευξη του σκοπού «ορίζονται, η εμπέδωση ηθικών αρχών, η μετάδοση γνώσεων υγιεινής και ιδίως βιοφελών τοιούτων, η άσκηση περί την σκοποβολή, παιδιαί, παρόρμηση στην αγάπη του υπαιθρίου βίου δια καταλλήλων εκδρομών και τέλος η ανάπτυξη των φυσικών ιδιοτήτων των παίδων».

Στο καταστατικό του Ομίλου, στον σκοπό του και στα μέσα, κυριαρχούν τα κοινά στοιχεία που το συνδέουν με την παγκόσμια προσκοπική οργάνωση, όπως η αποδοχή ενός κοινού ηθικού πλαισίου, η συνδεδεκή δε σχέση προαναγγέλλει ότι είναι μια οργάνωση που τα άτομα που θα ενταχθούν, θα πράττουν κοινωνικά⁶⁵ μέσα από την προαναγγελία της δημιουργίας του καλού και ηθικού πολίτη. Η ουσία της Κοινότητας (οργάνωσης) που είναι «ανοικτή» σε συμμετοχή,⁶⁶ θα εκδηλώνεται με την συμπεριφορά των μελών, και όλοι οι συμμετέχοντες θα πρέπει να προσανατολίζουν τη συμπεριφορά τους σε αυτό. Η κοινωνική πράξη για τα μέλη, θα έχει συγκεκριμένο και αμοιβαίο νόημα. Η οργάνωση μπορεί να χαρακτηριστεί σαν ορθολογική ως προς την αξία, αφού τα προς ένταξη άτομα θα δρουν καθοδηγούμενα από ένα σημαντικό ιδεώδες (τις αρχές διαπαιδαγώγησης της κίνησης και τη

⁶⁴ *Γεροστάθης ή αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας*⁶⁴, του Μελά, Λέοντος 1858 χρησιμοποιήθηκε για δεκαετίες ως σχολικό διδακτικό βιβλίο

⁶⁵ Βέμπερ, Μαξ. *Κοινωνία και Οικονομία* Σελ 21-29 (Max Weber) Εκδόσεις Σαβάλλας Αθήνα 2005

⁶⁶ ομ. Βέμπερ Σελ 93-94

διεθνή συναδέλφωση) και θα προσανατολίζουν την δράση τους σε αυτήν. Θα είναι ένα «κοινωνικό πράττειν», που θα έχει συμφωνηθεί ορθολογικά κατά το σκοπό από όλους τους συμμετέχοντες.

Τα άλλα στοιχεία που περιέχει στο «σκοπό και τα μέσα», είναι όσα αφορούν την «στρατιωτική εκπαίδευση των νέων» και θα πρέπει να αναζητηθούν στην κατανόηση της ιστορικότητας της κοινωνίας με κριτήρια που χαρακτηρίζουν την εποχή. Η κοινωνία των αρχών του αιώνα, έντονα στρατιωτική με συνεχείς πολεμικές συρράξεις, έβλεπε την εκπαίδευση των νέων σημαντική και στον τομέα αυτό. Για κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να γίνουν κατανοητοί όλοι οι παράγοντες που επέδρασαν στη διαμόρφωση της, ήτοι ιστορικοί -πολιτισμικοί -κοινωνικοί. Αυτό χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία με τον ιδιαίτερο τρόπο σκέψης και δράσης και είναι ανάλογη με τον ιδιαίτερο πολιτισμό της.

Όπως θα δούμε αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια, στον τομέα -η σχέση με το στρατό- το κυρίαρχο θέμα της εποχής είναι η σωματική αγωγή των νέων (αθλητισμός) αλλά και το σχολείο της εποχής.⁶⁷

Η στρατιωτική εκπαίδευση των νέων δεν αποτελούσε μόνο σκοπό του εν λόγω σωματείου (ομίλου), αλλά και της Ελληνικής Πολιτείας η οποία την είχε εντάξει στο σχολείο με την νομοθέτηση της στρατιωτικής εκπαίδευσης των νέων, αλλά και αργότερα με την προσπάθεια νομοθέτησης της υποχρεωτικής ένταξης του προσκοπισμού στα Σχολεία κατά το έτος 1915.

Στη λειτουργία του ο πρώτος κανονισμός του 1912⁶⁸, που θεσμοθετεί ο όμιλος " Σώμα Ελλήνων Προσκόπων" είναι δημοκρατικός και πλουραλιστικός και ισότιμος απέναντι στο φύλο. Ακολουθεί την αρχή της πλειοψηφίας των αποφάσεων, αλλά και την εναλλαγή των προσώπων στη Διοίκηση του. Τα μέλη του Ομίλου αποτελούν μέλη της κοινωνίας, που ανήκουν και στα «δύο φύλα» και εισάγει το διαχωρισμό των ένστολων βαθμοφόρων (Αρχηγών, Εφόρων, Εκπαιδευτών) με το Διοικητικό Συμβούλιο ξεχωρίζοντας αυτές τις δύο ιδιότητες. Εισάγει τον διαχωρισμό μεταξύ των ατόμων που εφαρμόζουν το προσκοπικό έργο και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου που δεν θα μπορούν να είναι εν ενεργεία πρόσκοποι.

Είναι κοινωνικά προοδευτικός: αφού καθορίζει ότι τα τμήματα του Ελληνικού Προσκοπισμού που θα οργανωθούν, μπορεί να απαρτίζονται από αγόρια αλλά και από κορίτσια (τμήματα Ελληνίδων Προσκόπων⁶⁹). Η συμμετοχή των κοριτσιών στην προσκοπική οργάνωση είναι πρωτοποριακή για την εποχή αλλά και στη θεματολογία της εκπαίδευσης⁷⁰ είναι κοινή, χωρίς να ξεχωρίζει το φύλο και τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Το κεντρικό πρόσωπο που έχει την ευθύνη απέναντι στην Πολιτεία, για την εκπροσώπηση του Ομίλου είναι ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Είναι διαφανής: Οι αποφάσεις στη Γενική Συνέλευση λαμβάνονται με μυστική ψηφοφορία για προσκοπικά θέματα και με φανερή για θέματα που έχουν σχέση με πρόσωπα.

⁶⁷ Η σχέση του προσκοπισμού με την Παιδεία τον Στρατό και την Σωματική αγωγή αποτελούν αυτοδύναμα κεφάλαια.

⁶⁸ Καταστατικό -Κανονισμός Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ τεύχος Α' Αριθμός Φύλλου 179 της 9ης Ιουνίου 1912.Εκδόθηκε σε βιβλίο από το Σ.Ε.Π το 1912 Τύποις Π. Α. Πετράτου.

⁶⁹ Για τα προσκοπικά τμήματα των Ελληνίδων Προσκόπων, ακολουθεί ιδιαίτερη παρουσίαση.

⁷⁰ Εγκύκλιοι για τις απαιτήσεις των Ελληνίδων προσκόπων. Αρχείο ΣΕΠ.

Στον εσωτερικό κανονισμό προβλέπεται 4μελής Εκτελεστική επιτροπή που εισηγείται και διαχειρίζεται προσκοπικά θέματα αλλά και άλλα σημαντικά θέματα όπως Τοπικές αλλά και Νομαρχιακές Επιτροπές για την εκτός των Αθηνών προσκοπική δραστηριότητα.

Το Κεντρικό Συμβούλιο, όπως λεγόταν τότε, ήταν δωδεκαμελές και συνίστατο από τους κατωτέρω, οι οποίοι ήσαν και τα μόνα μέλη του Ομίλου:

1. Μιλτιάδης Νεγρεπόντης - Βουλευτής Αττικής και Βοιωτίας, Πρόεδρος,
2. Νικόλαος Πασπάτης - Έφεδρος Αξιωματικού του Ναυτικού, Αντιπρόεδρος,
3. Κωνσταντίνος Μελάς - Υποπλοίαρχος του Ναυτικού, Γενικός Γραμματέας,
4. Φίλιππος Χρυσοβελώνης, Ταμίας,
5. Γεώργιος Πανάς - Υποπλοίαρχος του Ναυτικού, Έφορος Βιβλιοθήκης,
6. Γεώργιος Βαλέτας - Λοχαγός του Μηχανικού, Σύμβουλος,
7. Κ. Βασιλείου - Καθηγητής Πανεπιστημίου, Σύμβουλος,
8. Φ. Γεωργαντάς - Τμηματάρχης Μέσης Εκπαίδευσης, Σύμβουλος,
9. Σ. Δάσιος - Νομάρχης Αττικής και Βοιωτίας, Σύμβουλος,
10. Γεώργιος Δροσίνης - Τμηματάρχης Ανώτατης Εκπαίδευσης, Σύμβουλος,
11. Ι. Ιωαννίδης - Τμηματάρχης Εκκλησιαστικών, Σύμβουλος,
12. Ι. Μεγαρέυς - Τμηματάρχης Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, Σύμβουλος.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το πρώτο Συμβούλιο αποτελείται από επιφανή μέλη της Αθηναϊκής κοινωνίας. Ο Κωνσταντίνος Μελάς μετά τη γνωριμία του με τον προσκοπισμό στις αρχές του 1911, ανάλαβε κυρίως την οργάνωση και την κοινωνική αποδοχή της νέας αυτής παγκόσμιας κίνησης.

Ο Μιλτιάδης Νεγρεπόντης, που εκλέγεται πρώτος Πρόεδρος, είναι ήδη Βουλευτής Αττικής και Βοιωτίας, Βενιζελικός και μετέπειτα Υπουργός Οικονομικών (1916). Οι περισσότεροι γόννοι μεγάλων Αστικών οικογενειών της Αθήνας έχουν τόπο γέννησης το εξωτερικό.

Με τον κανονισμό αυτό επίσης, ορίζονται και συγκεκριμενοποιούνται τα άρθρα του Νόμου των προσκόπων, που αποτελούν την έκφραση των ηθικών αξιών που ενστερνίζεται η προσκοπική κίνηση. Επίσης αναφέρεται «στα μέσα» καθώς και στην υπόσχεση που δίνει ο πρόσκοπος ότι θα προσπαθήσει να τηρεί το ηθικό πλαίσιο⁷¹.

2.4 Ελληνίδες Πρόσκοποι. Ένα τολμηρό εγχείρημα για κορίτσια, στις αρχές του αιώνα.

Ένα πολύ σπουδαίο εγχείρημα περιλαμβάνει το πρώτο καταστατικό. Προβλέπει "Προσκοπισμό για κορίτσια" σε μια εποχή μάλιστα που ο ιδρυτής δεν είχε προβλέψει μια τέτοια εξέλιξη για την παγκόσμια κίνηση. Η ένταξη των κοριτσιών στον προσκοπισμό αποτελεί μια παράτολμη κίνηση η οποία έχει σαν σκοπό την εκπαίδευση του κοριτσιού που σύντομα θα αναλάβει καθήκοντα μητέρας με σκοπό να δημιουργήσει εύρωστους νέους με καλούς χαρακτήρες που θα διακατέχονται από ηθικές αξίες και αγάπη για την Πατρίδα. Το εγχείρημα θεωρητικά κράτησε λίγο γιατί δεν μπορούσε να το υποστηρίξει η κοινωνία της εποχής θα παραμείνει όμως ζητούμενο για πολλά χρόνια με συνεχείς πειραματικούς σχεδιασμούς μέχρι την ίδρυση των Ελληνίδων Οδηγών το 1932.

⁷¹ Στο αρχείο του Σώματος υπάρχει χειρόγραφο σημείωμα του Αθαν. Λευκαδίτη με τις σκέψεις για τον Νόμο των Προσκόπων, με τίτλο "πως θα γίνεις καλός σκάουτ."

2.4.1 Η ζωή των κοριτσιών-γυναικών στην Ελληνική Κοινωνία στις αρχές του αιώνα.

Στις αρχές του 20 αιώνα η κοινωνική ζωή των κοριτσιών ήταν οικιακή και όχι δημόσια.

Στο Ελληνικό παιδαγωγικό σύστημα η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν διαφορετική από εκείνη των αγοριών βάσει της ιδεολογίας της έμφυλης διαφοράς που το υποβαστάζει.⁷² "Ο ρόλος της γυναίκας είναι να δώσει το πρώτο σχήμα και την πρώτη διαμόρφωση στις παιδικές καρδιές των μελλόντων πολιτών". Το σχολείο και η εκπαίδευση των κοριτσιών, που είχε αρχίσει από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, ήταν μόνο για τις μεγάλες Αστικές πόλεις και συνήθως ιδιωτικής πρωτοβουλίας με υψηλά δίδακτρα. Η επικρατούσα άποψη ήταν ότι η μόρφωση των κοριτσιών θα έπρεπε να είναι οικιακή (οικοδιδασκαλία) ενώ των αγοριών δημόσια.

Τα κοινωνικά στερεότυπα για το ρόλο της γυναίκας, ακολουθούσαν ακόμη τα χρόνια της Τουρκικής κυριαρχίας επηρεασμένα από τον Θρησκευτικό χώρο (είτε αυτός ήταν Μουσουλμανικός είτε ακολουθούσε τη Χριστιανική ηθική). Επίσης και αυτός ο σχηματισμός της καπιταλιστικής οικονομίας που ήταν σε εξέλιξη, δεν άφηνε χώρο στη γυναίκα-εργάτη παρά μόνο για φτωχές εργασίες που είχαν άμεση σχέση με την ικανότητα που είχε αποκτήσει στην οικιακή οικονομία (ραπτική, ύφανση, υπηρεσίες υγείας). Σε μορφωτικό επίπεδο δε, η πλέον διαδεδομένη εργασία των γυναικών ήταν αυτή της δασκάλας-εκπαιδευτικού.

Σε αυτόν τον κοινωνικό χώρο, στις αρχές του 1910, η πρόταση για κορίτσια προσκόπους στην Αστική κοινωνία της Αθήνας φάνταζε υπερβολική. Ιδιαίτερα σε μια εποχή, που ακόμη και το προσκοπικό κίνημα δεν είχε καθιερωθεί κοινωνικά και η σάτιρα για τους μπούσκάουτς κυριαρχούσε στις επιθεωρήσεις (Παναθήναια 1912), η ιδέα να ενταχθούν τα κορίτσια στους προσκόπους φαίνεται ότι ήταν εξαιρετικά πρώιμη και τολμηρή.

Η κοινωνική στήριξη και αναγνώριση του προσκοπισμού ήταν πολύ νωπή αν και είχε υποστηριχθεί από σημαντικά και επιφανή μέλη της Αστικής κοινότητας

Ποιές ήταν οι συνθήκες της εποχής που οδήγησαν τον Κωνσταντίνο Μελά σε αυτή την τολμηρή πρόταση;

Η προσπάθεια για τον φιλελευθερισμό της Ελληνικής κοινωνίας και την συμμετοχή των γυναικών στη δημόσιο χώρο, σχετίζεται με την προοδευτική Βενιζελική παράταξη εκείνη την περίοδο. Η πρωτοβουλία για συμμετοχή των γυναικών στα κοινά, προήλθε από γυναίκες υψηλής μόρφωσης, της Αστικής η μεσοαστικής τάξης, ιδεολογικά φιλελεύθερες με σοσιαλιστικά συχνές επιρροές, πολιτικά ενταγμένες στον προοδευτικό χώρο.

Στόχος των πρώτων αυτών γυναικών ήταν να ξεπεράσει η γυναίκα το όριο του ιδιωτικού και να προχωρήσει ισότιμα με τον άνδρα στον δημόσιο χώρο. Η προσπάθεια αυτή, προϋποθέτει αποδοχή της θέσης πως η γυναικεία υστέρηση δεν είναι φυσική και άρα αιώνια, αλλά είναι μόνο κοινωνική και άρα δυνάμει αναστρέψιμη. Με άλλα λόγια, η ανισότητα των δύο φύλων ήταν διαμορφωμένη μόνο ιστορικά.

Πρώτη επιδίωξη τους, η μόρφωση των κοριτσιών και πολύ δευτερευόντως η θέση στην εργασία.

⁷² Φουρναράκη, Ελένη. *Το παιδί στην νεοελληνική Κοινωνία 19ος-20ος αιώνας*. ΕΛΙΑ 1999. Έμφυλοι λόγοι στην νεοελληνική εκπαίδευση τον 19ο αιώνα. Σελ 75-78

Στην φιλοσοφία αυτής της πρώτης προσπάθειας έπαιξε ρόλο και η θέση της μέχρι τότε επικρατούσας άποψης ότι η γυναίκα χρειάζεται να μορφωθεί, ώστε να γίνει άξια σύζυγος και μητέρα, να διαπαιδαγωγήσει τον ικανό στρατιώτη που θα αγωνιστεί για την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Μεταξύ των γυναικών που δραστηριοποιήθηκαν ήταν και η Αύρα Θεοδωροπούλου (1880-1963), που ήταν κριτικός και ιστορικός της μουσικής, καθηγήτρια πιάνου και σύζυγος του Σπύρου Θεοδωρόπουλου, ο οποίος μετείχε ως υπουργός στις πρώτες κυβερνήσεις του Βενιζέλου και η οποία λίγα χρόνια αργότερα πρωτοστάτησε στο Γυναίκειο κίνημα, σαν δραστήρια πρόεδρος του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας (1920).

Στο άρθρο 24 του καταστατικού προβλέπεται η "ίδρυση Ελληνίδων Προσκόπων" που θα εποπτεύεται από Κυρίες και θα εκδοθεί κανονισμός που θα ορίζει την λειτουργία αυτών των τμημάτων

2.4.2 Το Σώμα Ελληνίδων Προσκόπων. Η πρώτη περίοδος. 1913-1916.

Στον Ελληνικό Προσκοπισμό η ίδρυση και ομάδων για κορίτσια, άρχισε, από τα μέσα του 1913. Από το πρώτο Καταστατικό –Κανονισμό του Σώματος του 1912 ⁷³στο άρθρο 24 προβλεπόταν η ίδρυση τμημάτων προσκόπων για κορίτσια (Ελληνίδων Προσκόπων) και η υλοποίηση άρχισε ένα χρόνο αργότερα.

Στην Αθήνα, σχηματίστηκε η 1^η Ομάδα Ελληνίδων Προσκόπων, από μαθήτριες του Λυκείου Ηλ. Κωνσταντινίδη, υπό την καθοδήγηση μιας αγγλίδας καθηγήτριας. Η ορκωμοσία της Ομάδας αυτής έγινε σε τελετή στο προαύλιο του Λυκείου, την 2^η Μαΐου 1914, ενώπιον πολλών προσκεκλημένων, μεταξύ των οποίων και ο Γενικός Γραμματεύς του Σ.Ε.Π Κωνσταντίνος Μελάς. Η εργασία της Ομάδας αυτής συνεχίστηκε με απόλυτη επιτυχία.

Αντικείμενο θαυμασμού έγινε η συμμετοχή της Ομάδας των κοριτσιών του Λυκείου Κωνσταντινίδη στις Προσκοπικές επιδείξεις του Σταδίου, τα έτη 1914⁷⁴ και 1915, στις οποίες οι Ελληνίδες Πρόσκοποι εγκατέστησαν σταθμούς πρώτων βοηθειών και παρείχαν τις πρώτες βοήθειες ως αδελφές – νοσοκόμες αλλά και λειτούργησαν μαγειρεία που παρασκεύασαν ακόμη και παγωτό το οποίο δοκίμασε ο διάδοχος .

Την ίδια εποχή συγκροτήθηκε Ομάδα Ελληνίδων Προσκόπων και στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, υπό την αρχηγία της τότε φοιτήτριας και κατόπιν Ιατρού – Μικροβιολόγου Πασιθέας Ζουρούδη-Σαλιγκάρου. Η Ομάδα αυτή, η οποία περιελάμβανε περίπου 30 Ελληνίδες, δεν κατόρθωσε να συνεχίσει επί μακρόν την Εθνική της δράση στο εξωτερικό, καθώς μετά από μερικούς μήνες, παρεκλήθη από τον Αντώνιο Μπενάκη η αρχηγός, να αναστείλει τις εργασίες της ομάδος , μέχρις ότου το Σ.Ε.Π θα αναλάμβανε την διοργάνωση ειδικού τμήματος για κορίτσια Προσκόπους, όπως αναφέρονταν στο σχετικό άρθρο του Καταστατικού του Ομίλου «Σώμα Ελλήνων Προσκόπων».

Το 1915, η εκτελεστική Επιτροπή του Σ.Ε.Π ανήγγειλε επισήμως τη λειτουργία του Σώματος Ελληνίδων Προσκόπων με την υπό αριθμ. 15 της 26ης Ιανουαρίου 1915 εγκυκλίου της, το σχετικό κείμενο της οποίας, είχε ως εξής:

⁷³ Καταστατικό –Κανονισμός του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ ,Τεύχος Α αριθμός φύλλου 179 την 6^η Ιουνίου 1912 ,στο άρθρο 24 προβλέπεται η ίδρυση Ελληνίδων Προσκόπων που θα εποπτεύεται από Κυρίες και θα εκδοθεί κανονισμός που θα ορίζει την λειτουργία αυτών των τμημάτων.

⁷⁴ Ησαΐα, Ησαΐα *Η Ιστορία το Ελληνικού προσκοπισμού*. Έκδοση 1949 Αθήνα σελ 71 και 106.

"φέρεται εις γνώσιν Υμών ότι ήρξατο η λειτουργία του Σώματος Ελληνίδων Προσκόπων το οποίον διευθύνεται από Εφορεία Κυριών. Το Σώμα Ελληνίδων Προσκόπων αποτελεί μέρος του ΣΕΠ εγγράφονται δ' εν αυτώ ως δόκιμοι κατόπιν εξετάσεων κοράσια συμπληρώσαντα το δωδέκατο έτος της ηλικίας των. Δια τας εξετάσεις των δοκίμων απαιτούνται αι αυταί γνώσεις αι οποίαι απαιτούνται και δια τους άρρενας, θα γίνωνται δ' αυταί κατά τας αρχάς εκάστου μηνός. Η Εξεταστική Επιτροπή αποτελείται από την Έφορο, από εν μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και από την Αρχηγό της Ομάδος".

Η Κεντρική Επιτροπή των Ελληνίδων Προσκόπων αποτελείτο από τις κυρίες : Αύρας Θεοδωροπούλου Εφόρου των Ομάδων, Δέσποινας Μαρ. Μελισσηνού, Σοφίας Δελαγραμμάτη, Άννης Κατσιόγρα-Μελά και της Δίδος Ειρήνης Πράτσικα Γραμματέως...». Οι γυναίκες αυτές, που είχαν διαμορφωμένη θέση για τη εκπαίδευση αλλά και τη συμμετοχή των κοριτσιών στο δημόσιο χώρο, είναι η πρώτη επιλογή του Μελά για την επιτυχία του τολμήματος. Μεταξύ αυτών ήταν ήδη γνωστές για τη δράση τους ή λίγο αργότερα θα διαμόρφωναν το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών.

- Η Αύρα Θεοδωροπούλου, Έφορος των Ομάδων. Ήταν κριτικός και ιστορικός της μουσικής, καθηγήτρια πιάνου.
- Η Ειρήνη Πράτσικα Γραμματέως. Η Ειρήνη Πράτσικα είχε μόλις δημοσιεύσει (το 1912) στο περιοδικό *Ποικίλη Στοά* άρθρο με τις απόψεις της σχετικά "περί των Οικοκυρικών Σχολών στην Ελλάδα". Η μελέτη που ΕΊΧΕ δημοσιεύσει ήταν επηρεασμένη από τις Οικοκυρικές Σχολές της Ευρώπης (Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία κ. αλλού). Γράφει σχετικά:

«Η γυναίκα πρέπει να μορφωθεί σαν μέλλουσα σύζυγος και μητέρα αφ, ενός αλλά και σαν άτομο αφ' ετέρου, το οποίο θα μπορεί να ζήσει αυτοτελώς.» Η θέση που την χαρακτηρίζει είναι ότι «οι Οικοκυρικές Σχολές είναι αντίδοτο στο κακώς εννοούμενο Φεμινιστικό κίνημα που θέλει τον άνδρα και την γυναίκα αντιπάλους και πολέμιους.

Είναι μια πρώτη αναφορά σε γραπτό κείμενο για την "γυναίκα που θα μπορεί να ζήσει αυτοτελώς".

- Άννης Κατσιόγρα-Μελά. Είναι η πρώτη Γυναίκα, Υφηγήτρια της Ιατρικής Σχολής Αθηνών το 1908. Πρωτοπόρος της Ιπποκράτειου υγείας και της φυσιοθεραπείας στα χρόνια του μεσοπολέμου.
- Μαζί τους και η κυρίες Μαρία Μελισσηνού και η Σοφία Δελαγραμμάτη.

Η ίδια εγκύκλιος, για τα κορίτσια προσκόπους, αναφέρει περαιτέρω τις απαιτήσεις για την προαγωγή των κοριτσιών από δοκίμους σε Πρόσκοπο Β' και Α' τάξεως.

Το σχετικό έντυπο με τις πληροφορίες για τα κορίτσια⁷⁵. Μετά την εγκύκλιο αυτή, κυκλοφόρησε ειδικό τεύχος σε μικρό σχήμα, σχετικό με το Σώμα Ελληνίδων Προσκόπων, το οποίο περιείχε τους σκοπούς, τους οποίους επιδίωκε και τα μέσα που χρησιμοποιούσε το Σώμα αυτό και έπειτα ανέφερε ότι:

Τι είναι προσκοπισμός: Ο Προσκοπισμός είναι κάτι πολύ απλό ,από το οποίο απορρέουν ένα πλήθος καλά και ωφέλιμα πράγματα. Δια να διασκεδάσουν τα παιδιά καλύτερα οι

⁷⁵ 8σέλιδο έντυπο κανονισμός για τις Ελληνίδες Προσκόπους Έκδοση Σ.Ε.Π Αθήνα, Τυπογραφείο Πετράτου 1914 σελ. 9

ομάδες να αποτελούνται κάθε μια, από ομοιογενή στοιχεία. Το ομοιόμορφο της στολής επίσης, αδελφώνει όλες τις ομάδες αναμεταξύ τους και καταργεί συγχρόνως την αλαζονεία του πλούσιου και το φθόνο του φτωχού.

Τα μέσα: Το κυριότερο μέσο το οποίο επιδιώκει ο προσκοπισμός το σκοπό του είναι οι εκδρομές. Στις εκδρομές γίνονται ασκήσεις παιχνίδια και διδασκαλίες. Κατά το διάστημα μιας ημερησίας εκδρομής, υπό την οδηγία μιας πεπειραμένης Αρχηγού μπορεί ένα κορίτσι να μάθει χίλια δύο πράγματα.

1. Θα μάθει να βαδίζει κανονικά. Με το ρυθμικό βηματισμό θα θεραπεύσει τη νωθρότητα και την χαλαρότητα και θα αποκτήσει το σώμα της χάρη και ευρυθμία.
2. Θα ασκηθεί στις πρώτες βοήθειες, ώστε να είναι έτοιμη πάντοτε και σε κάθε περίπτωση να προσφέρει βοήθεια στους άλλους ή στον εαυτό της και να μην τα χάνει στην στιγμή του κινδύνου.
3. Θα μάθει να μαγειρεύει ,να πλένει τα φορέματα της ,να συνάζει άγρια χόρτα και να τα καθαρίζει κτλ. , και θα συνηθίζει με τον τρόπο αυτό να μην τα περιμένει όλα από τους άλλους αλλά να βασίζεται στον εαυτό της και θα αισθανθεί ένα ωραίο και υγιές αίσθημα υπερηφάνειας.
4. Θα σκληραγωγηθεί με τον δρόμο και με την ζωή στην ύπαιθρο, θα παύσει να είναι αρρωστιάρα και καχεκτική και να κρουολογεί με το παραμικρό.
5. Θα συνηθίσει να μην έχει ιδιοτροπίες στομάχου που θα την κάμουν τόσο αντιπαθητική διότι έπειτα από τους πόνους της οδουπορίας θα της φαίνεται τόσο νοστιμότατο το απλό και ίσως κακό μαγειρεμένο φαγητό του συσσιτίου.
6. Ο ήλιος, ο αέρας ο καθαρός τα παιχνίδια με τις φιλενάδες της ,θα την κάνουν ζωηρή και εύθυμη και θα διώξουν όλα τα σύννεφα της μελαγχολίας που σκοτεινιάζουν το παιδικό πρόσωπο της .
7. Θα συνηθίσει να βρίσκει ευχαρίστηση στις απλές διασκεδάσεις που δεν χρειάζονται πολλά έξοδα ,ούτε λούσα, ούτε μακράς προετοιμασίες και χάσιμο χρόνου.
8. Θα αισθανθεί και θα αγαπήσει ακόμη πιο πολύ την ωραία μας πατρίδα.
9. Θα συνηθίσει στην τάξη και την νοικοκυροσύνη ,διότι όταν της αναθέσουν οι ανώτεροι της μια υπηρεσία, θα φιλοτιμηθεί να την εκτελέσει όσο το δυνατόν καλύτερα.
10. Θα προσπαθήσει να τελειοποιείται ολοένα και θα της γεννηθεί η φιλοδοξία να λάβει ανώτερο βαθμό η πτυχία διαφόρων ειδικοτήτων.
11. Όταν θα γίνει αρχηγός η υπαρχηγός θα έχει αποκτήσει ένα πλήθος από πρακτικές γνώσεις που θα χρησιμεύσουν στην ζωή. Ως αρχηγός δε θα αποκτήσει άπειρη παιδαγωγική πείρα και θα την καταστήσει πρότυπο μητρός.

Αυτό είναι ένα μέρος μόνο από τα όσα έχουν να ωφεληθούν τα κορίτσια από τον προσκοπισμό. Περισσότερα στο εγκόλπιο της Ελληνίδας Προσκόπου που θα εκδοθεί σε λίγο.

Σχολή Μητέρας

Ο προσκοπισμός θα είναι ένα θαυμάσιο σχολείο για μητέρες και μια πηγή υγείας και ευτυχίας για τις μέλλουσες γενιές.

Για να πετύχει όμως το μεγάλο αυτό έργο έχει υποχρέωση να το στηρίξει η κοινωνία , να αναγνωρίσει την ωφελιμότητα του, να αποφασίσει να καταρρίψει μερικές προλήψεις που πιέζουν την ζωή των κοριτσιών και δεν τα αφήνουν να αναπτυχθούν άνετα και ελεύθερα. Η αυριανή σύζυγος και μητέρα που θα περάσει μερικά χρόνια της νεότητας της μέσα στη χαρά και την φαιδρότητα και την υγιεινή ατμόσφαιρα του προσκοπισμού θα είναι καλύτερη από κάθε άλλη και σε θέση να μορφώσει ρωμαλέωτερα, ηθικότερα, γενναιώτερα, που θα είναι ικανή να καταστήσει την Πατρίδα μας σεβαστή στους φίλους και τρομερή στους εχθρούς της.»

Η στολή των Ελληνίδων Προσκόπων: Η στολή της προσκόπου κατασκευάζεται από εγχώριο ύφασμα χρώματος χακί, ότι η μπλούζα έχει τρεις κουφότητες και ένα τσεπάκι αριστερά και η φούστα δύο τσέπες μπροστά , το μαντήλι χρώματος κυανού και τέλος ότι τα καπέλα είναι όμοια με αυτά των Ελλήνων Προσκόπων.

2.4.3. Η εξέλιξη των ομάδων Ελληνίδων Προσκόπων.

Στην Αθήνα, οι Ομάδες Ελληνίδων Προσκόπων αυξήθηκαν σύντομα και έφτασαν να λειτουργούν έξι μέχρι το τέλος του 1915, ενώ στις επαρχίες ιδρύονται με πιο αργό ρυθμό. Για να ενισχύσει μάλιστα την προσπάθεια της επέκτασης του Προσκοπισμού στα κορίτσια, η Πριγκίπισσα Ελένη, κόρη του Βασιλέως Κωνσταντίνου, θέλησε να αποδεχθεί την Αρχηγία των Ελληνίδων Προσκόπων από τον Σεπτέμβριο του 1914. Το 1916, αν και είχε λάβει σημαντική έκταση ο γυναικείος Προσκοπισμός, θεωρήθηκε σκόπιμο να μη συνεχιστεί η λειτουργία του Σώματος αυτού υπό την ενιαία διεύθυνση του ΣΕΠ, αλλά προς το συμφέρον του κλάδου αυτού να ιδρυθεί ξεχωριστή οργάνωση, όπως είχε ήδη γίνει σε άλλα κράτη. Έτσι έπαυσε τυπικά η δράση του Σώματος Ελληνίδων Προσκόπων, κατόπιν οδηγιών από το Κέντρο.

Παρά την διακοπή της επίσημης λειτουργίας των Ελληνίδων Προσκόπων η ύπαρξη κοριτσιών προσκόπων αναφέρεται συχνά στις δημοσιεύσεις αλλά και σε αρχεία του Σώματος. Μερικές από τις αναφορές αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα προβλήματα που δημιουργούν στον προσκοπικό χώρο.

- Στη Θεσσαλονίκη αναφέρεται η επίσκεψη του Εφόρου Πέττα στις Σέρρες με συνοδεία κοριτσιών⁷⁶. που αντιμετωπίζεται αρνητικά από τη διοίκηση.
- Στο Ιστορικό Αρχείο του Σώματος ευρίσκεται Εγκύκλιος-Ημερήσια Διαταγή του Γενικού Εφόρου Λεωνίδα Πτέρη με αριθμό 1784 και ημερομηνία 25^η Οκτωβρίου 1922 που απαγορεύει τη λειτουργία των τμημάτων αμφοτέρων των φύλων στο Λύκειο Κωνσταντινίδη και λόγω της άρνησης του Λυκείου να συμμορφωθεί με την εντολή, απαγορεύει στους μαθητές του, την χρήση της προσκοπικής στολής δυνάμει του άρθρου 23 του Νόμου 1066 που προστατεύει την προσκοπική στολή ,επικαλούμενο τις διατάξεις του άρθρου 229 του Ποινικού Δικαίου.
- Με την από 14^η Ιουνίου 1928, με Ημερήσια Διαταγή του Τοπικού Έφορου Αθηνών ανακοινώθηκε η ίδρυση στο Μαράσλειο Διδασκαλείο από τους Ιδρυτές του Προσκοπισμού Αθανάσιο Λευκαδίτη και Κωνσταντίνο Μελά , Συστήματος και

⁷⁶ βλ. Ιστορία των πρώτων χρόνων στη Θεσσαλονίκη. βλέπε Παράρτημα.

Ομάδων από μαθητές του. Το Σύστημα λαμβάνει τον αριθμό 4 και οι Ομάδες 28 και 29^η. Στην ομάδα αυτή όπως φαίνεται από επόμενες δημοσιεύσεις είχαν δεχθεί και κορίτσια.

Η εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* στις 17 Ιουνίου του 1928⁷⁷, αναφέρει ότι "το ατμόπλοιο *Έλενα Μ* καθώς επέστρεφε από την Κρήτη προσέκρουσε σε ύφαλο πλησίον της Μήλου λόγω ομίχλης. Στο ατμόπλοιο επέβαινε η προσκοπική ομάδα της Μαρασλείου με Αρχηγό τον Κωνσταντίνο Μελά η οποία επέστρεφε από εκπαιδευτικό ταξίδι στην Κνωσό. Η ομάδα που αποτελείτο από 40 αγόρια και ισάριθμα κορίτσια συγκεντρώθηκε αμέσως και τραγούδησε προσκοπικά εμβατήρια και έπαιζε παιχνίδια και εξουδετέρωσε τον πανικό των επιβατών με την ψύχραιμη στάση της".

Στην ομάδα αυτή συμμετείχε και η μητέρα⁷⁸ της Αιμιλίας Σγουρίδη, η Στέλλα Βλαχοπούλου (το γένος Μπαλτά) γεννημένη το 1914 στη Σμύρνη και μεγαλωμένη στην Καισαριανή. Το 1928 φοιτά στο Μαράσλειο Διδασκαλείο με καθηγητή φυσικής αγωγής τον Αθανάσιο Λευκαδίτη. Σύμφωνα με τις διηγήσεις της "Το Μαράσλειο ήταν πρότυπο σχολείο πολύ προοδευτικό για την εποχή του. Είχε μικτά τμήματα (αγοριών και κοριτσιών) και απαγόρευε τη χειροδικία στους μαθητές. Ο Λευκαδίτης συνήθιζε να διδάσκει και Προσκοπικές γνώσεις στους μαθητές του. Έτσι πρότεινε στις μαθήτριες του να σχηματίσουν Προσκοπική ομάδα, στην οποία εντάχθηκαν 5 με 6 μαθήτριες. Αυτή η ομάδα κοριτσιών συμμετείχε σε μικτές κατασκηνώσεις με τις ομάδες των αγοριών στη Βούλα. Η προσπάθεια αυτή σταμάτησε απότομα με την ίδρυση του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών το 1932. Η Αρχηγός που ονομάζετο Δέσποινα αυτής της ομάδας θηλέων Προσκόπων, εντάχθηκε στο νεοσύστατο τότε ΣΕΟ με κάποια κορίτσια που την ακολούθησαν ενώ τα υπόλοιπα κορίτσια στεναχωρημένα σταμάτησαν".

2.5 Το Νομοθετικό έργο της πολιτείας που άπτεται με τον Προσκοπισμό.

Μια σειρά νομοσχεδίων από τις πρώτες μέρες της ίδρυσης του Ομίλου προσπαθούν να ενσωματώσουν τον προσκοπισμό στην Κρατική εποπτεία.

2.5.1. Η Στρατιωτική Προπαιδείση και Τελειοποίηση. 1913-1914.⁷⁹

Το 1913 ήταν η χρονιά που η Κυβέρνηση Βενιζέλου⁸⁰, κατέθεσε τα νομοσχέδια για την πρώτη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Τα νομοσχέδια αυτά εισήγαγαν το νέο δημοτικό σχολείο, την εκπαίδευση των κοριτσιών και την τροποποίηση των διδασκαλείων δημοτικής εκπαίδευσης. Επίσης η εποχή είναι έντονα προσανατολισμένη στη μόρφωση και στην ψυχική και σωματική βελτίωση των νέων που θεωρείται απαραίτητο συμπλήρωμα της σύγχρονης στρατιωτικής θητείας, καθώς γνωρίζουμε και από την εισηγητική έκθεση⁸¹ του Νόμου 414 του 1915⁸² «περί στρατιωτικής προπαιδευσεως και τελειοποιήσεως» που

⁷⁷ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 18/6/1928.

⁷⁸ Προφορική μαρτυρία της Αιμιλίας Σγουρίδη κόρης της Στέλλας Δροσοπούλου

⁷⁹ Σημ.: θα βοηθήσει καλύτερα στη κατανόηση και αναγκαιότητα του Νόμου ότι στις 28 Ιουλίου του 1914, ξεκίνησε ο πόλεμος στη Σερβία που θα επεκταθεί σε λίγο χρόνο σαν Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

⁸⁰ Υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, Ι. Τσιριμώκος.

⁸¹ *Στρατιωτική Προπαιδείση και Τελειοποίηση*. Έντυπο Υπουργείου Στρατιωτικών (γραφείο Υπουργού)

⁸² 21 Ιανουαρίου 1915 Νόμος 414, ΦΕΚ 350/26^{ης} Νοεμβρίου, Τεύχος Α.

υπογράφεται από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, Υπουργό των Στρατιωτικών, του οποίου σκοπός του είναι: « Να μορφώσει τον έφηβο το ταχύτερο δυνατόν, σε καλό στρατιώτη, να διατηρήσει δε αυτόν επί όσον ενέστι μακρότερο χρόνο μετά την στρατιωτική θητεία ικανό να υπηρετήσει χρησίμως εν καιρώ πολέμου την Πατρίδα του» αναφέρει δε ότι «όπως είναι γνωστόν η σκοποβολή κατέστη προ πολλού υποχρεωτική στα Σχολεία».

Με τον Νόμο 414/1914, η Κυβέρνηση προσπαθεί να δημιουργήσει την προετοιμασία των νέων για την στρατιωτική θητεία. Το σύνολο των αθλητικών σωματείων, της γυμναστικής και της σκοπευτικής μαζί με τους προσκόπους, εμπλέκεται στην προσπάθεια να ετοιμαστεί ένα πιο εκπαιδευμένο στρατιωτικά σύνολο νέων, ενώ ο πόλεμος έχει ήδη ξεσπάσει στην Ευρώπη. Οι νέοι οι μεγαλύτεροι των 14 ετών, προετοιμάζονται για τον επερχόμενο πόλεμο.

2.5.2 Ο Νόμος 414 /21^{ης} Νοεμβρίου 1914. Δημοσιεύτηκε στο 350 Φ.Ε.Κ της 26^{ης} Νοεμβρίου του 1914.

Υπουργός Στρατιωτικών, Ελ. Βενιζέλος⁸³Εισηγητική έκθεση:" Ο αριθμός γυμναστικών, αθλητικών, σκοπευτικών και άλλων σωματείων, τα οποία λειτουργούν ευδόκιμα από ετών, μεγάλο μέρος της καταβαλλόμενης εργασίας τους συντείνει ανεπιφύλακτα στην κατά άτομο στρατιωτική προπαίδευση και τελειοποίηση, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα συμπληρώματα της στρατιωτικής βραχείας θητείας. Τα σημαντικότερα των Σωματείων που αναφέρονται, όπως: η ένωση των Αθλητικών Σωματείων, που περιλαμβάνει πολλούς Γυμναστικούς συλλόγους, η σκοπευτική εταιρεία, η επιτροπή των ελευθερίων, και το ιδρυθέν κατά τα τελευταία έτη Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, στο οποίο ειδικότερα επιδιώκεται η στρατιωτική προπαρασκευή και η προετοιμασία των εφήβων. Εκτός δε τούτων, η σκοποβολή κατέστη ήδη προ πολλού υποχρεωτική στα Γυμνάσια. Σκοπός: να μορφώσει τον έφηβο το ταχύτερο σε καλό στρατιώτη, να διατηρήσει αυτόν για όσο μπορεί μακρότερο χρόνο μετά τη στρατιωτική θητεία ικανό να υπηρετήσει χρησίμως σε καιρό πολέμου την πατρίδα του.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού ιδρύεται στο Υπουργείο των Στρατιωτικών Ανώτερο συμβούλιο της στρατιωτικής προπαίδευσης και τελειοποιήσεως. Δεκτοί στη στρατιωτική προπαίδευση, νέοι που συμπλήρωσαν το 14^ο έτος της ηλικίας των, η δε διάρκεια της προπαίδευσης θα είναι τριετής".

Οι συμμετέχουσες οργανώσεις στο πρόγραμμα θα έχουν ηθική και υλική υποστήριξη με συμβούλους εκγυμναστές, πολεμοφόδια, όπλα και χρήση στρατιωτικών εγκαταστάσεων. Επιχορηγήσεις χρηματικές, βραβεία, πτυχία, τιμητικές διακρίσεις κτλ. Οφέλη στους συμμετέχοντες: Εθελουσία κατάταξη, επιλογή όπλου, προβιβασμό σε δεκανέα προ του κανονισμένου χρόνου καθώς και της προτίμησης απολύσεως πριν την κλάση τους με κανονική άδεια.

2.5.3 Η Υποχρεωτική εισαγωγή του Προσκοπισμού στα Σχολεία.

Προτού ακόμη ο Ελληνικός Προσκοπισμός βρει το βήμα του, ένα Βασιλικό Διάταγμα του Ιανουαρίου του 1915, «περί Σχολικών Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περι

⁸³ Εκδόθηκε σε τευχίδιο από το Υπουργείο των Στρατιωτικών στις 21 Ιανουαρίου 1915.

Σχολικών Ομάδων Προσκόπων», του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης από τον Υπουργό Ι. Τσιριμώκο, καθιέρωνε υποχρεωτικό τον προσκοπισμό στα Σχολεία και την ένταξη των μαθητών σε σχολικές Ομάδες με Αρχηγούς τους δασκάλους τους. Η δημοσίευση του Βασιλικού Διατάγματος, δημιούργησε ουσιαστικά προβλήματα στην νέα αυτή προσπάθεια. Από τα δημοσιεύματα της εποχής, συμπεραίνεται ότι αυτή η ενέργεια του Υπουργείου Παιδείας δεν ήταν γνωστή στο Διοικητικό Συμβούλιο και ήταν μάλιστα σε πλήρη διάσταση με τις θέσεις του.⁸⁴

Το διάταγμα που εκδόθηκε από το Υπουργείο της Παιδείας και θέσπιζε υποχρεωτικές Ομάδες προσκόπων στα Γυμνάσια όλης της χώρας, δημιούργησε δημόσια συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων και άρθρα σε εφημερίδες οι οποίες στο σύνολο τους καυτηρίασαν την πρωτοβουλία αυτή. Ο νέος υπουργός παιδείας Χ. Βοζίκης, μελετώντας το υπόμνημα αναγνώρισε την ορθότητα των επιχειρημάτων του Σώματος και υπέβαλε προς υπογραφή στο Βασιλιά, Διάταγμα για την αναστολή της εφαρμογής του. Ο Βασιλιάς και ο Γεν. Αρχηγός του Σώματος, ο οποίος τάχθηκε εξ αρχής, κατά της εφαρμογής αυτού του μέτρου, υπέγραψε αμέσως το ανασταλτικό Διάταγμα, το οποίο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 1η Απριλίου του 1915.

Την επόμενη ημέρα της δημοσίευσης του Διατάγματος αυτού, δηλαδή στις 2 Απριλίου 1915, έγραφε η εφημερίδα *Νέα Ημέρα*⁸⁵ «...Ευτυχώς και εις την Ελλάδα κατενοήθη η ανάγκη του να ζήσει ο Προσκοπισμός και ματαιώθηκε η εφαρμογή του Βασιλικού εκείνου Διατάγματος δια του οποίου ο Προσκοπισμός επρόκειτο να εισαχθή εις τα Σχολεία, διότι ασφαλώς, τότε θα έφερνε αποτελέσματα αντίθετα των επιδιωκόμενων».⁸⁶

2.5.4 Το Νομοσχέδιο 1066 του 1917 περί Σ.Ε.Π. Η δημιουργία αυτοτελούς Ιδρύματος.

Λίγους μήνες μετά την εγκατάσταση της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Αθήνα υπό τον Βασιλέα Αλέξανδρο, οι διευθύνοντες το Σ.Ε.Π. Μιλτ. Νεγρεπόντης, Κ. Μελάς, Ν. Πασπάτης, Γ. Πανάς και Φ. Χρυσοβελώνης, συνέταξαν προς τον Πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου το από 18.9.1917 υπόμνημα, με το οποίο υποβαλλόταν η πρόταση να αναλάβει το Κράτος την οργάνωση και αναγνώριση του Προσκοπισμού με νομοθετική πράξη. Δύο μήνες περίπου από της υποβολής του υπομνήματος τούτου, και κατόπιν ενεργειών και διαβημάτων, κατατέθηκε στη Βουλή, εκ μέρους του Υπουργού Παιδείας Δημητρίου Δίγκα, νομοσχέδιο «περί της ιδρύσεως και συγκροτήσεως του Σ.Ε.Π». Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η από 3.10.1917 αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου αυτού, η οποία αποτελεί πραγματικό ύμνο για τις σπουδαίες υπηρεσίες των Προσκόπων μας και τη μεγάλη χρησιμότητα του Προσκοπισμού. Η έκθεση αυτή κατέληγε:

«... εθεωρήσαμε ορθόν όπως, χωρίς να θιχθώσιν αι φιλελεύθεραι αρχαί επί τη βάσει των οποίων λειτουργεί πανταχού ο θεσμός ούτος, ενισχύσωμεν δια της προνοίας και αρωγής του Κράτους, την ιδιωτικήν πρωτοβουλίαν εις το μέγα τούτο έργον... συνετάξαμεν το παρόν

⁸⁴ Για το θέμα υπάρχει μεγαλύτερη ανάπτυξη στο κεφάλαιο "Προσκοπισμός και Παιδεία".

⁸⁵ Εφημερίς *Νέα Ημέρα*. 2 Απριλίου 1915

⁸⁶ Σημ. Για το εν λόγω θέμα και τις πολιτικές και κοινωνικές διεργασίες που δημιούργησε υπάρχει μεγαλύτερη ανάπτυξη στις επόμενες σελίδες στη σχέση του προσκοπισμού με τον εποπτεύοντα φορέα το Υπουργείο της Παιδείας .

νομοσχέδιον, δι' ου ιδρύεται Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, ως ίδρυμα αυτοτελές, διατελούν υπό την άμεσον επίβλεψιν του Κράτους και ενισχυόμενον υπ' αυτού υλικώς μεν δια της παροχής των αναγκαιούντων χρηματικών μέσων, ηθικώς δε δια της αναγνωρίσεως των αποτελεσμάτων της παιδαγωγούσης και προπαιδευτικής ενεργείας του εν τω Στρατώ κατά τον χρόνον της θητείας των πολιτών...».

Την 10.12.1917 εξεδόθη η υπ' αριθμ. 5, Ημερήσια Διαταγή του Γενικού Εφόρου Κ. Μελά, η οποία ανέφερε μεταξύ άλλων: «Η Κυβέρνηση εκτιμήσασα το έργον των Προσκόπων, υπέβαλε εις την Βουλή Νομοσχέδιο δια του οποίου το Σ.Ε.Π. γίνεται θεσμός του Κράτους, απ' ευθείας απ' αυτό εξαρτώμενος. Η Βουλή των Ελλήνων εκτιμώνσα ωσαύτως το έργον των Ελλήνων Προσκόπων, μετά προθυμίας εψήφισε την νύκτα της χθες το υποβληθέν Νομοσχέδιο...».

Ο Νόμος 1066/1917⁸⁷

Το 1^ο άρθρο αναφέρει: «Ιδρύεται Σώμα Ελλήνων Προσκόπων ως ίδρυμα αυτοτελές υπό την επίβλεψη του Κράτους και εδρεύον εν Αθήναις». Τα κύρια σημεία του Νομοσχεδίου.

- Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων αποτελεί πλέον ίδρυμα αυτοτελές, εποπτευόμενο από το Κράτος (Ν.Π.Ι.Δ). Η δεκαπενταμελής διοίκηση του Σώματος, διορίζεται από το Κράτος με πλειοψηφία 8 μελών από το Υπουργείο Παιδείας και των άλλων 7 από τα υπουργεία Στρατιωτικών και Ναυτιλίας.
- Το ΣΕΠ καταρτίζει ομάδες από Ελληνόπαιδες ηλικίας 10 έως 20 ετών. Οι προσκοπικές ομάδες διακρίνονται σε σχολικές, απαρτιζόμενες από μαθητές και ανεξάρτητες⁸⁸ απαρτιζόμενες από παιδιά που δεν φοιτούν στο σχολείο. Διαχωρίζεται η δυνατότητα να δημιουργεί προσκοπικές Ομάδες για μαθητές σχολείου αλλά και άλλες εργαζόμενων παιδιών. Στο άρθρο αυτό ο προσκοπισμός λαμβάνει μέριμνα για την δημιουργία ομάδων από εργαζόμενα παιδιά, τις οποίες όμως τις θέλει ανεξάρτητες από τις άλλες που είναι μαθητικές⁸⁹. Από κάθε κατηγορία τούτων σχηματίζονται τρία τμήματα.1) των μαθητευομένων⁹⁰ προσκόπων ηλικίας 10-12 ετών.2) Ομάδες Προσκόπων ηλικίας 13-16 ετών και 3) Ομάδες Στρατιωτικής Προπαιδευσης που θα περιλαμβάνουν εφήβους 16-20 ετών. Εάν το Σχολείο έχει επαρκείς προσκόπους, ώστε να δημιουργήσει ομάδα προσκόπων, τούτη μπορεί να έχει το όνομα του Σχολείου, ειδάλλως μπορούν να δημιουργούνται προσκοπικές ομάδες από πολλά σχολεία. Κάθε παιδί είναι ελεύθερο και μπορεί να συμμετέχει σε όποια ομάδα θέλει, ακόμη και σε άλλη εκτός του σχολείου του.
- Δημιουργούνται για πρώτη φορά ομάδες παιδιών μικρότερης ηλικίας, αυτές των Μαθητευομένων.

⁸⁷ Νόμος 1066 περί ιδρύσεως Σώματος Ελλήνων Προσκόπων ΦΕΚ Αριθμός φύλλου 268 της 21ης Νοεμβρίου 1917.

⁸⁸ Αυτές τις Ομάδες θα τις συναντήσουμε στην συνέχεια και με τον τίτλο «εργατικές». Τον όρο εργατικοί χρησιμοποιεί και το άρθρο 17 του ίδιου Νόμου.

⁸⁸ Στον τομέα των εργατικών ομάδων στην ενότητα "Προσκοπικές προσφυγικές ομάδες" θα συναντήσουμε ολόκληρη ομάδα εργαζόμενων προσκόπων που δημιουργήθηκε στο εργοστάσιο ταπητουργίας στην Νέα Ιωνία.

⁹⁰ Από το 1916 στην Αγγλία είχαν ιδρυθεί προσκοπικές ομάδες για παιδιά μικρότερη ηλικίας και ονομάστηκαν στη Ελληνική τους απόδοση «Λυκόπουλα», μεταφράζοντας την ορολογία cub scouts.

- Οι Αρχηγοί θα πρέπει να έχουν υποστεί εκπαίδευση. Ο Αρχηγός κάθε ομάδος διορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο. α) Δημοδιδάσκαλοι και γυμναστές μετά από *τρίμηνη δοκιμαστική θητεία στην Ομάδα των Αρχηγών*⁹¹ και με *εξάσκηση στο θερινό Στρατόπεδο Αρχηγών Ομάδων*. β) *Ιδιώτες η έτεροι δημόσιοι υπάλληλοι με πτυχίο Αρχηγού Ομάδος, προερχόμενοι από το στρατόπεδο των Αρχηγών. Οι Αρχηγοί υπόκεινται στον έλεγχο του Γενικού Εφόρου και των κατά τόπους επιτροπών.*

Στο σημείο αυτό βλέπουμε να γίνεται προσπάθεια να συγκεραστούν οι δύο απόψεις που το 1915 δημιούργησαν πρόβλημα, με την καθιέρωση του προσκοπισμού σαν υποχρεωτικού στα Σχολεία. Αποδοχή των δασκάλων σαν Αρχηγών μετά από εκπαίδευση αλλά και Αρχηγοί ιδιώτες πρόσκοποι.

Ομάδες Στρατιωτικής προπαίδευσης

Καθιερώνονται επίσης, οι Ομάδες Στρατιωτικής προπαίδευσης για νέους ηλικίας 18 έως 20 ετών. Στον καταρτισμό του Νόμου, γίνεται πρόβλεψη επίσης για την εφαρμογή του Νομοσχεδίου περί στρατιωτικής Προπαίδευσης.

Οι ομάδες Στρατιωτικής Προπαίδευσης, έχουν σκοπό να προπαρασκευάζουν εφήβους στην στρατιωτική Θητεία και στην υπηρεσία στον Πόλεμο της Πατρίδος. Διοικούνται από Αρχηγό που έχει πτυχίο Αρχηγού Ομάδος Στρατιωτικής Προπαίδευσης και διατελούν υπό την ανωτέρα εποπτεία του Ανωτέρου Συμβουλίου της Στρατιωτικής Προπαίδευσης και τελειοποιήσεως του ιδρυομένου παρά τω Υπουργείου των Στρατιωτικών, κατά το άρθρο 3 του Νόμου 414. Για τη συμμετοχή των προσκόπων στις Ομάδες Στρατιωτικής προπαίδευσης έχουν θεσπιστεί κίνητρα όπως:

Να υπηρετήσουν 6 μήνες λιγότερο του κανονισμένου, εφ' όσον οι ανάγκες της πολιτείας το επιτρέπουν, να διανύσουν ένα τουλάχιστον έτος της θητείας των σε ενεργό υπηρεσία, και να επιλέξουν το όπλο και την στρατιωτική περιφέρεια που επιθυμούν να υπηρετήσουν. Να προβιβαστούν στο βαθμό του Δεκανέως προ του κανονισμένου χρόνου. Να προτιμηθούν σε περίπτωση απολύσεως μέρους της κλάσης τους και προ της λήξεως της θητείας τους υπό τύπο υποχρεωτικής άδειας.

Το πρόγραμμα της διδασκαλίας καταρτίζεται από το Ανώτερο Συμβούλιο της Στρατιωτικής προπαίδευσης και τελειοποιήσεως η δε δοκιμασία για απόκτηση πτυχίου στρατιωτικής ικανότητας διενεργείται κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 του Νόμου 411.

Ορίζονται οι περιφέρειες καθώς επίσης και τα καθήκοντα και δικαιώματα των Περιφερειακών επιτροπών και οι σχέσεις τους με το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π.

Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων επιστρατεύεται είτε σε γενική η μερική επιστράτευση δια εκούσιας προσχωρήσεως των προσκόπων. Σε αυτή την περίπτωση λαμβάνεται η μέριμνα όπως, να μην παραβλάπτεται η εκπαίδευση των Προσκόπων και η προαγωγή αυτών εκ τούτου, δια δε τους εργατικούς προσκόπους όταν επανέρχονται από την επιστράτευση να βρίσκουν την θέση των. Κατά το διάστημα της επιστράτευσης, οι πρόσκοποι σιτίζονται από το κράτος, λαμβάνουν δε το μισθό του στρατιώτη. Εδώ γίνεται εφαρμογή ενός κοινωνικού

⁹¹ Εκπαιδευτική Ομάδα

κριτηρίου της εξασφάλισης της εργασίας των νέων, με την υποχρεωτική επιστροφή στην εργασία τους.

Πάντες οι Αρχηγοί λαμβάνουν 40 δραχμές τον μήνα⁹². Υπάρχει πρόβλεψη στον Νόμο για οικονομικές απολαβές των Αξιωματικών του Σώματος.

Ο Νόμος 1066/17 ολοκληρώθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα⁹³ "Περί εκτελέσεως του Νόμου 1066-ίδρυση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων" στις 2 Ιανουαρίου του 1918 από τον Υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Δημ. Δίγκα.⁹⁴ Στο Διάταγμα που καθορίζει τα του οργανισμού, θεσμοθετούνται θέματα όπως η Σημαία με έμβλημα τον Αναγεννώμενο Φοίνικα επί του κυανού σταυρού και η διοίκηση του ΣΕΠ από δεκαπέντε μέλη.

- Διορίζονται μερίμνη του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και το αποτελούν πέντε μέλη από το Υπουργείο Στρατιωτικών, δύο από το Ναυτικών και 8 από το Παιδείας. Διορίζεται δε 5μελής εκτελεστική επιτροπή που προεδρεύει ο Γενικός Έφορος. Η θητεία του Συμβουλίου είναι τριετής. Αναλύει το έργο και τα καθήκοντα του Συμβουλίου και οι εκδιδόμενοι εγκύκλιοι από το Δ.Σ έχουν κανονιστική ισχύ. Ο Πρόεδρος του Δ.Σ εκπροσωπεί το Σώμα έναντι των δικαστηρίων. Αναλύει τα οικονομικά του Σώματος και αναφέρεται στον ορισμό ευεργετών και μεγάλων δωρητών. Ορίζει τα "περί προσωπικού" του ΣΕΠ.
- Στον προσκοπικό τομέα ορίζει τις ηλικίες των προσκόπων (10-20 ετών), σε ομάδες μαθητευομένων, προσκόπων και στρατιωτικής προπαιδεύσεως καθώς και χαρακτηρίζει τις ομάδες σε σχολικές και «εργατικές». Καθορίζει τους βαθμούς των προσκοπικών τάξεων σε μαθητευομένους, δοκίμους, Β' τάξεως και Α' τάξεως.
- Ορίζει τη σύνθεση των Αρχηγών προσκόπων σε α) δημοδιδάσκαλους και γυμναστές με τρίμηνη δοκιμαστική θητεία και φοίτηση σε θερινό στρατόπεδο Αρχηγών Ομάδος, και β) σε ιδιώτες ή δημόσιους υπάλληλους που επίσης έχουν πτυχίο αρχηγού από το θερινό στρατόπεδο. Των αρχηγών των μαθητευομένων, σε διδάσκαλο, γυμναστή, δημόσιο υπάλληλο η ιδιώτη που έχει υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία με πτυχίο αρχηγού και τον Αρχηγό της στρατιωτικής προπαίδευσης να έχει πλην των ανωτέρω και πτυχίο στρατιωτικής προπαίδευσης.
- Καθορίζει την προσκοπική ιεραρχία, που ορίζεται σε Γενικό Έφορο, Εφόρους Ομάδων, Αρχηγούς Στρατιωτικής προπαίδευσης, Αρχηγούς Προσκόπων και Αρχηγούς μαθητευομένων και ακολουθούν οι υπαρχηγοί με την ακολουθία εκείνη των Αρχηγών.

⁹² Για λόγους σύγκρισης και μόνο ο μισθός των καθηγητών Β' τάξεως σύμφωνα με την πρόταση του Νόμου του 1913 θα ήταν 200 δραχμές. Μπουζάκης, Σήφης Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Gutenberg 1994 Σελ. 636 Επίσης το 1920 συναντάμε στη Θεσσαλονίκη το μισθό των Αρχηγών να είναι 60 δραχμές

⁹³ Φ.Ε.Κ Αριθμός φύλλου 2 της 2ας Ιανουαρίου του 1918.

⁹⁴ Αναστασιάδης, Γιώργος - Χακίμογλου Δίγκας, Δημ 1876-1974. Ευάγγελος University Studio Press Θεσσαλονίκη 2002 Σελ 173 ,αναφέρεται ο Δίγκας ως ο Υπουργός που καθόρισε το Σ.Ε.Π ως "αυτοτελές Σώμα", υπό την επίβλεψη του κράτους μέσω του Νόμου 1066.

Τέλος στο άρθρο 16 το Υπουργείο Παιδείας "δύναται να μετακαλέσει εξ Αγγλίας⁹⁵ ειδικό Αρχηγό του εκεί Σώματος Προσκόπων, όπως οργανώσει το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων επί τη βάσει του πολέμου διδαγμάτων". Ο Άγγλος οργανωτής που έφθασε στην Αθήνα στα μέσα του Ιουλίου, σε επιστολή του προς τον φίλο του Pillaington γράφει ότι ο νόμος που είχε περάσει ήταν πολύ γραφειοκρατικός και θα εισηγείτο τροποποιήσεις σύμφωνα με τον Αγγλικό κανονισμό. Επίσης μας ενημερώνει ότι υπάρχουν περίπου 2.000 πρόσκοποι σε όλη την Ελλάδα.⁹⁶

1919 Η Τροποποίηση του Νόμου 1066/17.

Ο Νόμος 1066/1917, τροποποιήθηκε στις 17 Απριλίου 1919⁹⁷. Η τροποποίηση του Νόμου 1066/1917 του 1919 με το νέο Διοικητικό Συμβούλιο υπό την Προεδρία του Δημήτρη Γληνού,⁹⁸

⁹⁵ Με την εφαρμογή του Νόμου, κλήθηκε ο Άρθουρ Γκάντουμ στα μέσα του Ιουλίου 1918. Ησαΐα Ησαΐα Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού σελ. 169.

⁹⁶ Επιστολή Gaddum προς Pillaington 20 Αυγούστου 1918. Αρχείο world Scout Bureau Geneva.

⁹⁷ ΦΕΚ Αριθμός 82 τεύχος πρώτο της 17ης Απριλίου 1919.

⁹⁸ Ο Δημήτρης Γληνός (Σμύρνη, 22 Αυγούστου 1882 -Αθήνα, 26 Δεκεμβρίου 1943)

Ήταν εκπαιδευτικός, συγγραφέας και πολιτικός. Υπήρξε από τους πρωτεργάτες της λεγόμενης «γλωσσο-εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης». Γεννήθηκε στη Σμύρνη, από οικογένεια με καταγωγή το Κόρθι της Ανδρου. Το 1899 μετακόμισε στη Αθήνα (έχοντας αποφοιτήσει με «Άριστα» από την Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης) και γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την εποχή εκείνη ήταν ακόμη οπαδός της καθαρεύουσας. Το 1904 προσχώρησε στο κίνημα του δημοτικισμού και έγινε μέλος του συλλόγου «*Έθνος και Γλώσσα*». Το 1905 λαμβάνοντας το διδακτορικό δίπλωμά του με άριστα ανέλαβε διευθυντής στην «Αναξαγόρειο Σχολή» και στη συνέχεια στο «Ελληνογερμανικό Λύκειο» της Σμύρνης. Οι διάφορες όμως δημοτικιστικές δημόσιες ομιλίες του και αρθρογραφίες του προκάλεσαν βίαιες σε βάρος του αντιδράσεις, με συνέπεια να εγκαταλείψει την Σμύρνη (1908) και να συνεχίσει τις σπουδές του στην Ίενα και τη Λειψία της Γερμανίας. Παράλληλα την ίδια περίοδο γνωρίστηκε με τον Γεώργιο Σκληρό, από τον οποίο δέχτηκε τις πρώτες επιδράσεις της σοσιαλιστικής θεωρίας και του μαρξισμού. Αλληλογραφώντας και με τον Ίωνα Δραγούμη και άλλους δημοτικιστές, μετέχει στην ίδρυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου (1910). Το 1911 εγκατέλειψε τις σπουδές του λόγω βιοποριστικής ανάγκης και επιστρέφοντας στην Ελλάδα διορίστηκε αρχικά διδάσκαλος στο γυμνάσιο της Πλάκας και στη συνέχεια καθηγητής στο Αρσάκειο Λύκειο Αθηνών, αναλαμβάνοντας και την επιμέλεια της έκδοσης του *Δελτίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου* στο οποίο και αρθρογραφούσε διάφορα εκπαιδευτικά μελετήματα. Το 1912 διορίστηκε διευθυντής του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαιδύσεως όπου απ' αυτή τη θέση τον επόμενο χρόνο μετά από συσκέψεις με τον τότε υπουργό Παιδείας Ιωάννη Τσιριμώκο (Κυβέρνησης Ε. Βενιζέλου) υπήρξε ο βασικός υπεύθυνος και σχεδιαστής της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1913, που εκφράστηκε με τα λεγόμενα Νομοσχέδια Τσιριμώκου που κατατέθηκαν αλλά τελικά δεν ψηφίστηκαν.

Το 1914 πρωτοστάτησε στην ίδρυση του «Εκπαιδευτικού Συνδέσμου Λειτουργών Μέσης Εκπαιδύσεως». Συνεργαζόμενος με τους Μανόλη Τριανταφυλλίδη και Αλέξανδρο Δελμούζο συμμετέχει στην Εκπαιδευτική Επιτροπή που συγκρότησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος για υποβολή προτάσεων κατόπιν εξέτασης του θέματος της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Μετά την παραίτηση του Βενιζέλου, απολύθηκε από τη θέση του και κατά τα γεγονότα του Νοεμβρίου του 1916 συνελήφθη για εξύβριση του Βασιλέως και οδηγήθηκε στη φυλακή για ένα μήνα. Τον Ιανουάριο του 1917 με την αποφυλάκισή του μετέβη στη Θεσσαλονίκη όπου και ανέλαβε σύμβουλος στο Υπουργείο Παιδείας της προσωρινής κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης (1917) και Γενικός Γραμματέας του ίδιου Υπουργείου. Τότε, ξεκίνησε την εφαρμογή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1917, προωθώντας το διάταγμα για την εισαγωγή της δημοτικής στη στοιχειώδη εκπαίδευση γενόμενος έτσι ο πρωτεργάτης της λεγόμενης «γλωσσο-εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης». Μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του Νοεμβρίου 1920 παραιτήθηκε από τη θέση του και επαναδραστηριοποιήθηκε στον Εκπαιδευτικό Όμιλο.

Η Επαναστατική κυβέρνηση του 1922 τον επανέφερε στο υπουργείο, αλλά η δικτατορία του Θεόδωρου Παγκάλου που ακολούθησε, τον Ιανουάριο του 1926 τον απέλυσε. Από τότε δεν επανήλθε ή δεν δέχθηκε ο ίδιος να επανέλθει σε κυβερνητική θέση. Σταδιακά αρχίζει να προσεγγίζει την αριστερά και τις θέσεις του ΚΚΕ.

Από το 1930 άρχισε να ασχολείται ενεργά με την πολιτική. Το 1935 εξορίστηκε στον Άγιο Ευστράτιο από την δικτατορία Γεωργίου Κονδύλη, όπως και αργότερα στη Σαντορίνη από το καθεστώς της «4ης Αυγούστου» του Ιωάννη Μεταξά. Το 1936 είχε εκλεγεί βουλευτής, συνεργαζόμενος με το ΚΚΕ. Στη διάρκεια της Κατοχής ο Γληνός πρωταγωνίστησε στις διεργασίες για την ίδρυση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) και συντάχθηκε με τον ιδεολογικό-πολιτικό μανιφέστο «*Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ*». Παράλληλα εντάχθηκε στο ΚΚΕ και εξελέγη μέλος του Πολιτικού Γραφείου του κόμματος. Ο θάνατος τον βρήκε τα Χριστούγεννα του 1943, έπειτα από μια εγχείρηση και ενώ ετοιμαζόταν να μεταβεί στην Ελεύθερη Ελλάδα, προκειμένου να ηγηθεί της κυβέρνησής της.

εισήγαγε καινούργιες έννοιες στην σύνδεση του προσκοπισμού με την κοινωνία αλλά και νέες διαδικασίες στη Διοίκηση των προσκόπων.

Ο νέος Τροποποιημένος Νόμος. Τα Κυριότερα σημεία του.

Ο νέος τροποποιημένος Νόμος που φέρει την σφραγίδα του Δημήτριου Γληνού και τις προτάσεις του Άγγλου συμβούλου Arthur Gaddum⁹⁹, με εισαγωγή διαδικασιών που συνδέουν την προσκοπική κίνηση με την κοινωνία αλλά και με την τροποποίηση εισάγεται επίσης για πρώτη φορά, ο θεσμός των παρέδρων μελών στο Διοικητικό συμβούλιο άνευ δικαιώματος ψήφου. Επίσης καθιερώνεται η νέα οργανωτική δομή με διαίρεση σε Περιφέρειες, Τοπικές Εφορείες Ομάδες, Συστήματα. Το πλέον καινοτόμο της τροποποίησης είναι η ίδρυση των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων. Στο σκοπό ο οποίος παραμένει στην ουσία του ο ίδιος, υπάρχει μόνο μια λεκτική τροποποίηση. Η αντικατάσταση της λέξης "φυσική αγωγή" με εκείνη της "σωματικής αγωγής" καθώς η σωματική αγωγή αποκτά οντότητα στη σχέση Παιδείας- στρατού.

Την εφαρμογή του Νόμου με τις διαδικασίες οργάνωσης και καταστατικού λόγω του Ιδρυματικού χαρακτήρα (ΝΠΙΔ), εισάγει το Νομοθετικό Διάταγμα¹⁰⁰ του Απριλίου του 1919 και ακολουθεί μερικές ημέρες αργότερα η τροποποίηση του Νόμου 1066/17 με το Νομοθετικό Διάταγμα της 10ης Μαΐου 1919.¹⁰¹

Ο νέος Νόμος παρέχει νομική ευελιξία, αντικαθιστώντας την ανάγκη τροποποιήσεων του σκοπού και των μέσων επίτευξης του σκοπού, αλλά και της οργάνωσης δια νόμου, με εκείνη των Βασιλικών Διαταγμάτων. Δόθηκε έτσι η δυνατότητα τροποποίησης των μέσων με την εισαγωγή της λέξης εκάστοτε δια Βασιλικού Διατάγματος, απλοποιώντας τον.

Αυξημένη Αυτοδιοίκηση, Διοικητική και Οικονομική. Σύνδεση του Προσκοπισμού με την Τοπική κοινωνία.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η νέα αυτή τροποποίηση, με την καθιέρωση του θεσμού των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων, συνδέει την προσκοπική κίνηση με την τοπική κοινωνία. Η ανάπτυξη του προσκοπισμού, η διοίκηση του (ιδιαίτερα με την επιλογή των Αρχηγών που θα υπηρετήσουν τις τοπικές ομάδες), η περιουσία και τα οικονομικά αποφασίζονται και ελέγχονται από το νέο αυτό όργανο. Έχει νομοθετική σύσταση σωματείου, το οποίο δεν εγκρίνεται όμως από το εκάστοτε Πρωτοδικείο αλλά από την Κεντρική Διοίκηση των προσκόπων. Μια εξουσία που παρέχεται από το Νόμο και δίνει μια ξεχωριστή νομική σημασία στο ίδρυμα. Το καταστατικό των Τοπικών Προσκοπικών συνδέσμων αποτελεί μια τυποποιημένη ενιαία φόρμα η οποία αποστέλλεται από τη Διοίκηση¹⁰² μετά την επιθυμία των τοπικών κοινωνιών για την ίδρυση του.

Ο θεσμός των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων, είναι ανεξάρτητος και αυτοδύναμος, με νομοθετική κατοχύρωση από το Διοικητικό Συμβούλιο (δικαιοπρακτική δυνατότητα) αντί

⁹⁹ Περισσότερα για τον Gaddum στο κεφάλαιο για την σύνδεση του προσκοπισμού με την Αγγλική στρατηγική στη χώρα μας.

¹⁰⁰ Νομοθετικό Διάταγμα της 17ης Απριλίου 1919 ΦΕΚ Τεύχος πρώτο Αριθμός 82.

¹⁰¹ ΦΕΚ Τεύχος πρώτο Αριθμός 98 της 10ης Μαΐου 1919.

¹⁰² Το καταστατικό των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων σε μορφή πολυσέλιδου μικρού σχήματος εντύπου διατίθεται από την Κεντρική Διοίκηση Βιβλιοθήκη ΣΕΠ.

του εκάστοτε Πρωτοδικείου. Ο νέος αυτός θεσμός μεταβιβάζει δικαιώματα του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου (όπως η νομική εκπροσώπηση) στον εκάστοτε Πρόεδρο του Τ.Π.Σ.

Η Δημοκρατικότητα και η αμφίδρομη σύνδεση της Κεντρικής Διοίκησης με εκείνη των Περιφερειών. Τα πάρεδρα μέλη.

Ο εμπλουτισμός της λειτουργίας του Συμβουλίου που αποτελείται από διορισμένα από την Πολιτεία μέλη, με πάρεδρα (έστω και χωρίς ψήφο) μέλη, αποτελεί σημαντική δημοκρατική προσέγγιση των ενεργειών του Συμβουλίου, με τη συμμετοχή εκλεγμένων αντιπροσώπων των περιφερειών, που θα μπορούσαν να λειτουργούν αμφίδρομα, μεταφέροντας αφενός τα τοπικά προβλήματα στη διοίκηση και ενημερώνοντας αφετέρου τα περιφερειακά Συμβούλια για τις αποφάσεις και δυσκολίες της κεντρικής διοίκησης στην πρόοδο του προσκοπικού έργου.

Άλλες σημαντικές αλλαγές που σηματοδοτούν την τροποποίηση.

Οργάνωση του Σ.Ε.Π. Η αυτοδιοίκηση των περιφερειών στα πρότυπα του αγγλικού οργανισμού.

Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου το Κράτος διαιρείται σε Περιφέρειες, εκάστης των οποίων προΐσταται Έφορος Περιφέρειας, κατά προτίμηση εκλεγόμενος μεταξύ των γενικών επιθεωρητών της εκπαίδευσης. Σε κάθε Περιφέρεια με πρόταση του οικείου εφόρου, διορίζονται Τοπικοί Έφοροι κατά προτίμηση μεταξύ των επιθεωρητών της δημοτικής εκπαίδευσης. Στην περιοχή τους οι Τοπικοί Έφοροι ιδρύουν ,κατόπιν εγκρίσεως της Εκτελεστικής Επιτροπής¹⁰³ του Σώματος ,Τοπικούς Προσκοπικούς Συνδέσμους(Τ.Π.Σ) εξ εγκρίτων πολιτών ,των οποίων ο σκοπός είναι η συγκρότηση ομάδων προσκόπων και η εκλογή καταλλήλων προσώπων τα οποία μπορούν να γίνουν Αρχηγοί Ομάδων. Οι Τ.Π.Σ βοηθούν τους Ε.Π¹⁰⁴ και τους Τ.Ε¹⁰⁵ στο έργο των.

Η υποδοχή προσκόπων νεαρότερων ηλικιών¹⁰⁶ στον προσκοπισμό ηλικίας 10-12 ετών - ομάδες μαθητευόμενων, ομάδες προσκόπων ή Ναυτοπροσκόπων ηλικίας 13-18 και Στρατιωτικής προπαιδείσεως 18-20 ετών, δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας Συστημάτων εφ όσον αποτελείται από δύο έως τέσσερις ομάδες όπως αναφέρονται παραπάνω.

Οι Τοπικοί Προσκοπικοί Σύνδεσμοι (Τ.Π.Σ). Οι Τ.Π.Σ αποτελούν σωματεία που έχουν όλα τα εκ του νόμου 281 της 21^{ης} Ιουνίου 1914 «περί σωματείων» δικαιώματα. Αντί της κατά νόμο τούτων αναγνώρισεως υπό του Πρωτοδικείου, η αναγνώριση των καταστατικών των Τ.Π.Σ παρέχεται από το Διοικητικό Συμβούλιο δια ειδικής εγκρίσεως.

¹⁰³ Η εκτελεστική επιτροπή αποτελεί ένα μικρό διοικητικό Συμβούλιο με στόχο την αποσυμφόρηση των συνήθως εργασιών.

¹⁰⁴ Εφόρους Περιφέρειας Ε.Π

¹⁰⁵ Τοπικοί Έφοροι Τ.Ε

¹⁰⁶ Ένα από τα θέματα που δεν μπορεί να απαντηθεί είναι η δημιουργία των μαθητευόμενων προσκόπων. Η Αγγλία και ο παγκόσμιος προσκοπισμός είχε καθιερώσει τον κλάδο των μικρών προσκόπων με την ονομασία Λυκόπουλα (cub scouts) βασισμένα στην ιστορία του Μόγλη από το έργο του Κίπλιγκ "Το βιβλίο της Ζούγκλας" από το 1916 και αυτό ήταν γνωστό στους ηγέτες του Σώματος. Ο Μελάς συμμετείχε σαν παρατηρητής στο Συνέδριο των Άγγλων προσκόπων το 1918. Μια απλή αλλά προφανής θεώρηση είναι ο συνεχιζόμενος πόλεμος της χώρας.

Ο διοικητικός έλεγχος και όλη εποπτεία επί των Τ.Π.Σ διέπεται υπό ενιαίου ως προς τις θεμελιώδεις διατάξεις αυτού καταστατικού. Οι Τ.Π.Σ αποτελούν ίδια νομικά πρόσωπα, δυνάμενα να έχουν περιουσία κτώμενη με κάθε νόμιμο τύπο. Το καταστατικό του Τ.Π.Σ ορίζει διοικητική επιτροπή από ένα Πρόεδρο, Γραμματέα και Ταμία καθώς και τους Αρχηγούς των ομάδων, των ιδρυτών Αρχηγών, των αντιπροσώπων των ομάδων και των εποπτών των ομάδων. Σε αυτούς προστίθενται εκλεγόμενα υπό των ειρημένων προσώπων και πέντε εκ των τακτικών μελών του Τ.Π.Σ.

Τα καθήκοντα και δικαιώματα των ανωτέρων αρχών κανονίζονται από τον Οργανισμό του Σώματος.

Οικονομικά. Άρθρο 10. Ο Τ.Π.Σ., εκπροσωπείται από τον πρόεδρο αυτού, ενώπιον κάθε αρχής και επί δικαστηρίου, την δε διαχείριση του Ταμείου εκτελεί σύμφωνα με τις λαμβανόμενες αποφάσεις της διοικούσας επιτροπής ο Πρόεδρος μετά του Ταμία.

Πόροι των Τ.Π.Σ είναι α) οι αναγραφόμενοι στο καταστατικό β) εισφορές και δωρεές των μελών γ) οι μηνιαίες εισφορές των αποτελουσών αυτών ομάδων, δ) τα εισπραττόμενα ποσά από εράνους, διοργανώσεις αγορών κλπ. ε) η ενδεχόμενη ενίσχυση από το ταμείο του Σώματος.

Όταν το ταμείο υπερβεί τις χίλιες δραχμές, κατατίθενται στο πλησιέστερο τραπεζικό κατάστημα η στο Ταχυδρομικό Ταμειούχιο με τόκο, αναλαμβάνεται δε τούτο όλο η εν μέρει με απόφαση της διοικούσας επιτροπής και με απόδειξη του Ταμία προσυπογραμμένη από τον Πρόεδρο. Ο Τ.Π.Σ εντός του Ιανουαρίου κάθε έτους υποβάλλει στο Διοικητικό Συμβούλιο έκθεση, για την προσκοπική κίνηση στην περιοχή του, στην οποία περιλαμβάνεται και λεπτομερής λογαριασμός της οικονομικής διαχείρισης αυτού. Οι δωρεές και κάθε στοιχείο περιουσίας προς την ορισμένη ομάδα ,αποτελεί ίδιον κεφάλαιο περιουσίας της ομάδας ,της οποίας η διαχείριση υπόκειται στον έλεγχο το οικείου Τ.Π.Σ.. Διαλυομένου του Τ.Π.Σ., η περιουσία και το Αρχείο αυτού περιέχεται στο Σώμα των Ελλήνων Προσκόπων.

Άρθρο 11. Οι έφοροι Περιφέρειας λαμβάνουν μηνιαία αποζημίωση δραχμών 100. Οι Τοπικοί Έφοροι όμοια, δραχμών 60. Οι δε πτυχιούχοι Αρχηγοί Ομάδων, εφ' όσον διευθύνουν ομάδα πλήρη και εν ενεργεία, μηνιαία αποζημίωση εκ δραχμών 40. Οι αποζημιώσεις καταβάλλονται στους Εφόρους Περιφέρειας και Τοπικούς από το Σώμα, στους δε Αρχηγούς από τους Τοπικούς Προσκοπικούς Συνδέσμους, ενισχυόμενες εν ανάγκη από το ταμείο του Σώματος.

Το Νομοθετικό Διάταγμα της 31ης Μαρτίου του 1919 " περί τροποποιήσεως του Νόμου 1966/17" που δημοσιεύτηκε στις 10 Μαΐου 1919 έρχεται να επικυρώσει ο Νόμος 1027 /1920¹⁰⁷.

Βασιλικό Διάταγμα της 19^{ης} Ιανουαρίου 1922.

Με το Βασιλικό Διάταγμα της 19^{ης} Ιανουαρίου 1922, που δημοσιεύτηκε στο Φ.Ε.Κ της 26^{ης} Ιανουαρίου 1922 ,τεύχος πρώτο, αριθμός φύλλου 11,ορίζονται σύμφωνα με το Νόμο 1066/1917 τα καθήκοντα του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, όπως προέβλεπαν τα άρθρα 2 και 4 του Νόμου.

¹⁰⁷ ΦΕΚ Τεύχος Πρώτο Αριθμός 40 της 18ης Φεβρουαρίου 1920.

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία του είναι, ότι ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου είναι και ο Αρχηγός των Προσκόπων. Η προσθήκη αυτή έρχεται να καλύψει τη συμμετοχή του Βασιλιά στο Συμβούλιο που κατέχει τη θέση του προέδρου, ώστε να είναι και ο γενικός Αρχηγός των προσκόπων.¹⁰⁸ Ο πρώτος Βασιλεύς - Αρχηγός ορίζεται ο Γεώργιος ο Β'.

Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων είναι δημόσια υπηρεσία.

Είναι σημαντική για το νομοθετικό προσδιορισμό του Ιδρύματος, μια επιστολή του 1924 (10/9/1924) του Υπουργείου των Οικονομικών με την οποία ζητεί από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης να του γνωρίσει, εάν η προσκοπική ομάδα του Βόλου είναι δημόσια υπηρεσία προκειμένου να αποφασίσει για τη διάθεση κατασχεμένης λέμβου από παράνομη αλιεία και η απάντηση του Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου είναι, ότι σύμφωνα με τον νόμο 1066 η εν Βόλω προσκοπική ομάδα αποτελεί δημόσια Υπηρεσία.¹⁰⁹

Σε επιστολή του δε το 1930, ο Γενικός Έφορος του Σώματος Αντώνης Μπενάκης προς τους Περιφερειακούς Εφόρους των Αθηνών ανακοινώνει ότι παρά το ότι συμμερίζεται την διάθεση τους σε συμπάρασταση προς τον εξεγερμένο Κυπριακό Λαό το διοικητικό Συμβούλιο έκρινε ότι το Σώμα σαν ημικρατική οργάνωση δεν μπορεί να προβεί σε τέτοιες ενέργειες και ζητά να απαγορευτεί κάθε εκδήλωση γιαυτό.

Τέλος για την χρονική περίοδο της διδακτορικής εργασίας (μέχρι το 1939) δεν έχουμε άλλες τροποποιήσεις του Νόμου ή Νομοθετικά διατάγματα, αλλά μόνο τροποποιήσεις οργανισμών.

---

¹⁰⁸ Οι τροποποιήσεις και τα νομοσχέδια που θα μεταβάλλουν την δομή του προσκοπισμού στο επόμενο χρονικό διάστημα θα σχολιαστούν και θα αναλυθούν στη χρονική εποχή τους.

¹⁰⁹ Γ.Α.Κ 2/2/1925.

3.Οι έννοιες νεολαία, σωματική αγωγή και στρατιωτική προπαίδευση αποτελούν το κυρίαρχο θέμα στις αρχές του αιώνα.

Ο Προσκοπισμός σε συνδυασμό με την Παιδεία τον Αθλητισμό και τον Στρατό, στη δημιουργία του νέου πολίτη. Με την δημιουργία του Νομικού Προσώπου που εποπτεύεται από το Υπουργείο της Παιδείας, αλλά ουσιαστικά συνδέεται με αυτήν την εποπτεία και ο Στρατός καθώς συμμετέχει ενεργά στο Διοικητικό Συμβούλιο του, μεταβάλλεται ο προσκοπισμός σε μια "κρατική υπόθεση" η οποία μαζί με τη σωματική αγωγή θα δημιουργήσει τους νέους πολίτες για το Ελληνικό κράτος.

3.1 Η ανάδειξη του προσκοπισμού μέσω της παιδείας και του πολιτισμού

Η σχέση αυτή, νεολαία, σωματική αγωγή και στρατιωτική προπαίδευση, που θα εξεταστεί στα επόμενα κεφάλαια, αναπτύσσεται ποικιλοτρόπως στη διάρκεια του μεσοπολέμου.

Με την ευρεία έννοια "Παιδεία" θα συμπεριληφθούν οι επιμέρους ενότητες της παιδείας, σαν κεντρικό όργανο εκπαιδευτικής πολιτικής μέσω της σχολικής εκπαίδευσης, αλλά και της ευρύτερης μόρφωσης των νέων, αναγνώσματα, διηγήματα για παιδιά, παιδικά περιοδικά, δημιουργούν το συνολικό πλαίσιο της πνευματικής ανάπτυξης και μόρφωσης των νέων. Ιδιαίτερη αναφορά και σχολιασμός θα αποδοθεί στον τρόπο που το εποπτεύον Υπουργείο στήριξε το θεσμό των προσκόπων και στη σχέση του με αυτό.

Ο προσκοπισμός και η σχέση του με το εποπτεύον Υπουργείο της Παιδείας¹¹⁰.

Το νέο πλαίσιο των παιδαγωγικών αξιών που αναδείχθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα για την ανάπτυξη των νέων, η ζητούμενη αλλαγή της σχολικής μόρφωσης για να ανταπεξέλθει στα νέα παιδαγωγικά δεδομένα, όπως εκφράζεται μέσα από την προτεινόμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα στην ανάπτυξη αλλά και στήριξη του προσκοπισμού.

Ο Προσκοπισμός υποστηρίζει τις νέες παιδαγωγικές αξίες και αυτή η σχέση του σαν παγκόσμιο παιδαγωγικό κίνημα νέων, καταγράφεται στην εποχή αυτή και γίνεται αποδεκτός από τους μεγάλους παιδαγωγούς και αποτελεί ακόμη και θέμα στα νέα παιδαγωγικά εγχειρίδια.

Προσκοπισμός και Παιδεία. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση "εντάσσει" τον προσκοπισμό στην πράξη της.

Με την επανάσταση στο Γουδί το 1909, τα νέα κοινωνικά στρώματα, ναυτιλιακά, επιχειρηματικά, αστικά αναλαμβάνουν να αναμορφώσουν ένα αστικό φιλελεύθερο κράτος στα πρότυπα της Δύσης. Τα ιδεολογικά ρεύματα της εποχής, δημοτικισμός, παιδαγωγική σχολείου, εργασίας, αντιαυταρχική νέα αγωγή και οι σοσιαλιστικές ιδέες που εμφανίζονται στο τέλος του 19ου αιώνα, θα εκφραστούν στο πρόγραμμα του Βενιζέλου, που θα ξεκινήσει μια σειρά μεταρρυθμίσεων, με τη συνεργασία δημοτικιστών φιλελευθέρων διανοουμένων της εποχής.¹¹¹ Το πνεύμα της μεταρρύθμισης αποτυπώνεται στη γενική εισηγητική έκθεση του 1913, που υπογράφεται από τον Δημήτρη Γληνό. "Η αναδιοργάνωση της κοινωνίας δεν μπορεί να συντελεστεί χωρίς εκπαιδευτική μεταρρύθμιση{...}. Πάσης ανθρωπιστικής

¹¹⁰Η χρήση στο κείμενο του δόκιμου όρου Υπουργείο της Παιδείας είναι πιο κατανοητή από την χρήση της διαφορετικής χρονικά ονομασίας του (Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης).

¹¹¹ Μπουζάκης Σήφης, *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα* Gutenberg 1994 Σελ. 53-60

παιδείσεως σκοπός είναι, η αρμονική ανάπτυξη των ψυχικών, αλλά και σωματικών δυνάμεων των παιδιών, οριζόμενης ιδιαιτέρως της ψυχικής ανάπτυξης σαν μόρφωση θρησκευτική, ηθική και Εθνική. {...}. Η διάπλαση του χαρακτήρα και η παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων απαραίτητων σε κάθε άνθρωπο για να ζήσει τη σημερινή ζωή". Ο τρόπος που επιδιώκεται εδώ να υλοποιηθεί η φιλοσοφία του αστικού σχολείου, φαίνεται τόσο στην καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στις πρώτες τάξεις του δημοτικού, όσο και στα προγράμματα σπουδών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, προβλέπονται να προστεθούν και μαθήματα πρακτικής κατάρτισης των νέων. Στα νομοσχέδια αυτά συμπεριλαμβάνεται και η υποχρεωτική εισαγωγή του προσκοπισμού στα σχολεία.¹¹²

Τα νομοσχέδια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1913 μετά τις πολλές αντιδράσεις από την κοινότητα των εκπαιδευτικών αλλά και της Φιλοσοφικής Σχολής του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών θα ματαιωθούν. Για την μεταρρύθμιση αυτή είχε αναφερθεί ο Δελμούζος γράφοντας " η μεταρρύθμιση της παιδείας δεν είναι κάτι που θα γίνει στο χαρτί, ούτε στους τοίχους, τα θρανία και στα όργανα των σχολείων, αλλά πρέπει να γίνει στις ψυχές και στα κεφάλια των δασκάλων" ¹¹³

Η προσπάθεια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, από την κυβέρνηση Βενιζέλου το 1913 αλλά και το 1929, συμπεριλαμβάνει και τον προσκοπισμό, ως φορέα εξωσχολικής αγωγής.

Οι πρωτεργάτες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης Δ. Γληνός και Μ. Τριανταφυλλίδης μαζί με Κων. Μελά, από τα ιδρυτικά μέλη του Ομίλου, θα βρεθούν στη διοίκηση του ιδρυθέντος ιδρύματος, Σώμα Ελλήνων Προσκόπων (Νόμος 1066/17) με Πρόεδρο τον Δημ. Γληνό υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας.

Η εξελικτική σχέση του Προσκοπισμού με την εποπτεύουσα αρχή το Υπουργείο της Παιδείας.

Η σχέση του Προσκοπισμού με το Υπουργείο της Παιδείας βάσει του ιδρυτικού Νόμου 1066/17, μετατρέπει τον μεταξύ τους ρόλο σε εποπτικό. Η σχέση αυτή θα είναι συνεχής και θα περιλαμβάνει κάθε είδους στήριξη (οικονομική ως εποπτεύων υπουργείο, διοικητική υποστήριξη, ενθάρρυνση συμμετοχής διδασκαλικού και ευρύτερα εκπαιδευτικού προσωπικού σε στελεχιακό δυναμικό, παροχή εκπαιδευτικών χώρων (σχολείων) για υλοποίηση του προσκοπικού προγράμματος αλλά και κάθε άλλου είδους βοήθεια στο έργο του.

Με επιστολή του προς τον Βενιζέλο¹¹⁴ το 1914 το Σώμα, μετά την πολύ επιτυχημένη δράση - επίδειξη στο Παναθηναϊκό Στάδιο ζητά από τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, μεταξύ των άλλων που κυρίως είναι θέματα οικονομικής βοήθειας, "να βοηθήσει λόγω της έλλειψης Αρχηγών, στο σχηματισμό ομάδων όλων των κοινωνικών τάξεων με δασκάλους και καθηγητές που έχουν παιδαγωγική μόρφωση. Θα μπορούσαν και οι γυμναστές να συμπεριληφθούν πλην όμως δεν έχουν παιδαγωγική μόρφωση και απεδείχθη ότι είναι

¹¹² Αναλυτικά για το νομοσχέδιο στο κεφάλαιο για την Νομοθετική κατοχύρωση του Προσκοπισμού.

¹¹³ Δημαράς, Αλέξης *Χαρακτηριστικά Αστικού φιλελευθερισμού στα εκπαιδευτικά προγράμματα των κυβερνήσεων Βενιζέλου. Βενιζελικός Αστικός Εκσυγχρονισμός Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 1988 Σελ. 22*

¹¹⁴ Αρχείο Βενιζέλου, Επιστολή 10/6/1914.

δύσκολο να κατανοήσουν το σκοπό και το έργο των προσκόπων. Το σχολείο μορφώνει το νου, η γυμναστική τους μυς και ο προσκοπισμός το χαρακτήρα".

Η υποχρεωτική εισαγωγή του Προσκοπισμού στα Σχολεία. Σχολικές προσκοπικές ομάδες. Προτού ακόμη ο Ελληνικός Προσκοπισμός βρει το βήμα του, ένα Βασιλικό Διάταγμα του Ιανουαρίου του 1915, «περί Σχολικών Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περί Σχολικών Ομάδων προσκόπων», του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαίδευσης υπό την Υπουργεία του Ι. Τσιριμώκου, καθιέρωνε υποχρεωτικό τον προσκοπισμό στα Σχολεία και την ένταξη των μαθητών σε σχολικές Ομάδες με Αρχηγούς τους δασκάλους. Η δημοσίευση του Βασιλικού Διατάγματος, δημιούργησε ουσιαστικά προβλήματα στην νέα αυτή προσπάθεια.

Από τα δημοσιεύματα της εποχής, συμπεραίνεται ότι αυτή η ενέργεια του Υπουργείου Παιδείας δεν ήταν γνωστή στο Διοικητικό Συμβούλιο και ήταν μάλιστα σε πλήρη διάσταση με τις θέσεις του.

Το διάταγμα που εκδόθηκε από το Υπουργείο της Παιδείας και θέσπιζε υποχρεωτικές Ομάδες προσκόπων στα Γυμνάσια όλης της χώρας, δημιούργησε δημόσια συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων και άρθρα σε εφημερίδες.

Η εφημερίδα «Ακρόπολις»¹¹⁵ δημοσιεύει το σχόλιο για το εν λόγω θέμα με τίτλο:

Ο Μέγας κίνδυνος του Προσκοπισμού.

Μια συνέντευξη με τον Αρχηγό Μελά .

"Με Βασιλικό διάταγμα του Υπουργού της παιδείας κ Τσιριμώκου που εκδόθηκε τις τελευταίες μέρες, ο προσκοπισμός εισάγεται σαν είδος μαθήματος στα σχολεία της Μέσης εκπαίδευσης και όλοι οι μαθητές παρουσιάζονται σαν πρόσκοποι και ενσωματώνονται σε ομάδες. Το διάταγμα αυτό παρουσιάζει καλή και κακή όψη. Αφ ενός μεν η προσκοποποίηση όλων των μαθητών, αφ ετέρου δε το ελαττωματικό της οργάνωσης των σχολείων, το σχολαστικό, το γεμάτο διδασκαλισμό που μυρίζει μούχλα παλαιών και κλασικών συγγραφέων.

Οι ιδρυτές που διευθύνουν την μέχρι τώρα λειτουργούσα και δρώσα οργάνωση των προσκόπων εξανέστησαν και έκρουσαν τον κώδωνα της καταστροφής. Κατ αυτούς, το διάταγμα θα φέρει την πλήρη καταστροφή της προσκοπικής ιδέας και ο προσκοπισμός εισαγόμενος κατ' αυτό τον τρόπο στα σχολεία, με διευθυντές και αρχηγούς τους διάφορους καθηγητές θα πάρει φιλοσοφική η φιλολογική μορφή και θα καταπνιγεί από τους μεγάλους μπαμπούλες κάθε ζωής, της φύσης και της υπαίθρου, τους γραμματικούς, τους ερμηνευτές, τους ελαχιστές.

Από το άλλο μέρος οι διδάσκαλοι και οι καθηγητές έτριψαν τα χέρια τους από ευχαρίστηση. Ακριβώς έτσι πρέπει να γίνει . Όχι πια ιδιαίτερο Σώμα Προσκόπων με λίγους και προνομιούχους. Η ιδέα του προσκοπισμού πρέπει να ριζώσει και να εισαχθεί υπό την μορφή της πράξεως στα σχολεία. Κάθε μαθητής και πρόσκοπος.

Δυο Αντιθέσεις. Η δημοσίευση λοιπόν του διατάγματος περί κατάρτισης σχολικών προσκοπικών ομάδων, λειτούργησε σαν σπινθήρας για την έκρηξη της φωτιάς. Οι παλαιοί

¹¹⁵ Εφημερίδα Ακρόπολις, 9^η και 10^η Μαρτίου 1915.

οργανωμένοι πρόσκοποι διαμαρτυρήθηκαν, επικαλέστηκαν το αμελέτητο, το ανεφάρμοστο, το βλαβερό της εφαρμογής του διατάγματος και τελευταία προ τριών τεσσάρων ημερών παρουσιάστηκαν στο νέο Υπουργό κ Βοζίκη, με ένα υπόμνημα που εξέθεταν τις δικές τους απόψεις. Ο υπουργός υποσχέθηκε να μελετήσει το υπόμνημα, να το αντιπαραβάλλει με το διάταγμα και να δώσει τη δική του γνώμη εν ήδη αποφάσεως."

Τι λέει ο Μελάς

Έπρεπε να ζητηθεί η γνώμη κάποιου εντός των πραγμάτων ευρισκομένου και αποταθήκαμε στον ιδρυτή του Σώματος, τον προσιτό κ Μελά.¹¹⁶

Ο Μελάς παρουσίασε την κατάσταση ως εξής: "Το Βασιλικό διάταγμα του Τσιριμώκου¹¹⁷ αν τεθεί σε εφαρμογή θα δώσει το βαρύτερο και το κυριότερο πλήγμα κατά του προσκοπισμού σαν οργάνωση και σαν ιδέα.

Εργασία, επιστημονική προσπάθεια, σύστημα, ιδρώτας τόσων χρόνων, όλα καταστρέφονται, σβήνουν. Εμείς πρώτοι, είμαστε εκείνοι που ζητήσαμε όπως όλοι οι μαθητές της Μέσης εκπαίδευσης να γίνουν υποχρεωτικά πρόσκοποι. Φανταστείτε όμως η διοίκηση, η διεύθυνση και η αρχηγία κάθε ομάδος προσκόπων σχολείου, να ανατεθεί σε δασκάλους. Ο Υπουργός παιδείας πρέπει να μελετήσει με προσοχή το υπόμνημα των προσκόπων με το οποίο διαμαρτύρονται κατά του «περί προσκοπισμού Βασιλικού διατάγματος» του προκατόχου του. Ίσως μάλιστα είναι θέμα ολόκληρου του Υπουργικού Συμβουλίου. Διότι ο προσκοπισμός είναι το πρώτο στρατιωτικό στάδιο των εφήβων.

Ανάγκη λοιπόν να ακουστούν και οι γνώμες του Υπουργού των Στρατιωτικών και των ο πλούτο παραγωγικός ακόμη παράγων.

Το ζήτημα άρα πλέον είναι η διδασκαλική. Ο προσκοπισμός πρέπει να αποδασκαλευτεί. Από την άποψη αυτή η συνέντευξη την οποία σε άλλη στήλη δημοσιεύσαμε μετά του σθεναρού, του φωτεινού, του εμπνευσμένου, του δημιουργού του προσκοπισμού, είναι φωτιστικότερη. Το ζήτημα είναι τέτοιο ώστε πρέπει να ακουστεί και η γνώμη του Μεγάλου Αρχηγού των προσκόπων, του Βασιλιά μας. "

Το νομοθέτημα αυτό ξεσήκωσε όχι μόνο τους ιθύνοντες του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων αλλά και την ίδια την Ελληνική κοινωνία. Γράφτηκαν αμέσως σχετικά άρθρα και συνεντεύξεις στον ημερήσιο τύπο, εναντίων αυτού του μέτρου και μάλιστα ο Παύλος Νιρβάνας στην εφημερίδα *Εστία*¹¹⁸ έγραψε μια ωραία χρονογραφική παραβολή με τίτλο "Προσκοπισμός και Διδασκαλισμός" παρομοιάζοντας τον καλώς εννοούμενο προσκοπισμό, με εκείνο τον οποίο αποπειράθηκαν να δημιουργήσουν οι εισηγητές της υποχρεωτικής εφαρμογής του.

Το κακό αυτό νομοθέτημα για το μέλλον του Ελληνικού προσκοπισμού ευτυχώς, ίσχυσε ένα μόνο μήνα περίπου, διότι από τη δημοσίευσή του και πριν ακόμα αρχίσει να ισχύει στα Σχολεία, αποδείκνυε ότι ο Προσκοπισμός πρέπει να ζήσει μακριά από το Σχολείο, ως αληθής «Προσκοπισμός» και όχι ως σχολικό μάθημα.

¹¹⁶ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 10 Μαρτίου 1915

¹¹⁷ Ο Δημήτριος Γληνός υπήρξε βασικός σχεδιαστής της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, είχε διοριστεί το 1912, Διευθυντής του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαίδευσης από τον Τσιριμώκο. Τα διατάγματα Τσιριμώκου κατατέθηκαν αλλά ουδέποτε ψηφίστηκαν.

¹¹⁸ Εφημερίδα *Εστία* 23-2-1915

Το Δ.Σ. του Σώματος, με ένα μακροσκελές υπόμνημα του προς το Υπουργείο Παιδείας, στο οποίο περιεχόταν ιστορική ανασκόπηση του έργου του Προσκοπισμού, πρόσθετε «...καθ' όν χρόνο σχηματίζονται νέες Ομάδες και νέοι καταρτίζονται Αρχηγοί προς διάδοση του κινήματος εις τα απώτερα σημεία του Ελληνισμού, διεδόθη ότι ο Υπουργός Παιδείας κ. Τσιριμώκος παρέδιδε εις το εθνικό τυπογραφείο προς δημοσίευση Β. Διάταγμα, εισάγων τον Προσκοπισμό στα σχολεία υποχρεωτικώς, δια συστάσεως σχολικών Ομάδων ανεξαρτήτων του Σώματος και διευθυνομένων παρά των Γυμναστών...» και στο τέλος ζητούσε την άμεση κατάργηση του Νομοθετήματος, το οποίο στην περίπτωση που θα εφαρμοζόταν θα είχε σαν αποτέλεσμα την διάλυση του Προσκοπισμού. Ο νέος υπουργός παιδείας Χ. Βοζίκης, μελετώντας το υπόμνημα αναγνώρισε την ορθότητα των επιχειρημάτων του Σώματος και υπέβαλε προς υπογραφή στον Βασιλιά νέο Διάταγμα για την αναστολή της εφαρμογής του προηγουμένου. Ο Βασιλιάς και ο Γεν. Αρχηγός του Σώματος, ο οποίος τάχθηκε εξ αρχής, κατά της εφαρμογής αυτού του μέτρου, υπέγραψε αμέσως το ανασταλτικό Διάταγμα, το οποίο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 1η Απριλίου του 1915.

Την επόμενη ημέρα της δημοσίευσης του νέου αυτού Διατάγματος ,στις 2 Απριλίου 1915, η εφημερίδα "Νέα Ημέρα"¹¹⁹ έγραψε ότι, «...Ευτυχώς και εις την Ελλάδα κατανοήθηκε η ανάγκη του να ζήσει ο Προσκοπισμός και ματαιώθηκε η εφαρμογή του Βασιλικού εκείνου Διατάγματος δια του οποίου ο Προσκοπισμός επρόκειτο να εισαχθεί εις τα Σχολεία, διότι ασφαλώς, τότε θα έφερνε αποτελέσματα αντίθετα των επιδιωκομένων».

Η στάση του Υπουργείου, ακόμη και με τις υπερβολές της, είναι απόλυτα υποστηρικτική στο έργο των προσκόπων αφού αποτελεί έργο Εθνικής υποστήριξης. Το υπουργείο αποστέλλει επιστολή¹²⁰ σε κάθε εκπαιδευτική μονάδα αναφέροντας ότι ο Γενικός Έφορος των Ελλήνων Προσκόπων Κων. Μελάς εκτελεί περιοδεία στην Μακεδονία κατ' εντολή του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος, για τον καταρτισμό προσκοπικών ομάδων. Εντελλόμεθα υμίν να παράσχετε πρόθυμο και ειλικρινή συμβολή, συνεργασία για την ευόδωση του έργου του Κων. Μελά έχοντες υπόψη ότι, εκτός της υποχρεώσεως την οποία επιβάλλει ο υψηλός σκοπός του προσκοπισμού στους εντεταλμένους τη διαπαιδαγώγηση των Ελληνοπαίδων και εκ του Νόμου 1066 επιβάλλεται εις τας εκπαιδευτικές αρχάς το καθήκον τούτο.

Ο προσκοπισμός στα Διδασκαλεία.

Ο Γενικός Έφορος των Προσκόπων Κων .Μελάς, προτείνει με επιστολή του στον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου Δ. Γληνό¹²¹,την εισαγωγή μαθήματος για τον προσκοπισμό, για την εκπαίδευση των δασκάλων. "κύριε Πρόεδρε, με αφορμή τη ψήφιση του νομοσχεδίου περί διδασκαλείων Μέσης Εκπαίδευσης, σας υποβάλλω την εξής πρόταση με την ιδιότητα σας ως Γενικός Γραμματεύς του Υπουργείου της Εκπαιδεύσεως. [...] Προτείνω να συμπληρωθεί η πρακτική εκπαίδευση των καθηγητών- μαθητών του Διδασκαλείου με την εισαγωγή διαλέξεων και εκδρομών προσκοπικών. Σε αυτό αποδίδω την εξής σημασία. Όπως γνωρίζετε, κύριε πρόεδρε οι εκθέσεις όλων των Εφόρων αναφέρουν ότι ο διδασκαλικός κόσμος διάκειται εχθρικώς προς τον θεσμό του προσκοπισμού. Επίσης γνωρίζετε ότι, ο διδασκαλικός κόσμος

¹¹⁹Εφημερίδα *Νέα Ημέρα* 2 Απριλίου 1915

¹²⁰ Αρχεία ΓΑΚ 7/5/1918

¹²¹ Αρχεία ΓΑΚ 5/2/1920

απεχθάνεται τον αέρα και τη φύση, στερείται δε ως επί το πλείστον των πρακτικών και στοιχειωδών γνώσεων τας οποίας διδάσκονται οι πρόσκοποι και δια των οποίων θα διευκολύνονται οι εκδρομές. Προτείνει το σχηματισμό προσκοπικής ομάδας από τον Αθανάσιο Λευκαδίτη, στους διδασκάλους εκπαιδευτικούς μαθητές του, μέσω της οποίας θα μπορούσαν να παρακολουθούν μια πρότυπη εργασία και δηλώνει την πεποίθηση ότι μια τέτοια προσπάθεια δεν θα πήγαινε χαμένη. Μεταξύ τόσων καθηγητών θα ευρίσκοντο και μερικοί να εννοήσουν και να αγαπήσουν τον προσκοπισμό ο οποίος έχει σκοπό να βοηθήσει το έργο τους.

Κύριε πρόεδρε, Το διδασκαλείο Μέσης εκπαίδευσης είναι έργο δικό σας, το υπό ψήφιση νομοσχέδιο είναι έργο δικό σας, γιατί σε αυτό διαφαίνεται ο ιερός σας πόθος να τελειοποιήσετε τους δασκάλους του Ελληνικού γένους. Τον προσκοπισμό διευθύνετε. Γνωρίζετε τις προσπάθειες όλων μας, τις δυσκολίες και τις αντιδράσεις. Σας παρακαλώ, ας επωφεληθούμε μιας ευκαιρίας για να υπερνικήσουμε μια από τις σπουδαιότερες αντιδράσεις. Επανέρχεται δε με συμπληρωματική πρόταση¹²², στον πρόεδρο Δημ. Γληνό με την οποία προτείνει "Εισαγομένου του προσκοπισμού στο Διδασκαλείο, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ότι με τον καιρό θα αποκτήσει το Σώμα Αρχηγούς Ομάδων μεταξύ των διδασκάλων και των καθηγητών. Νομίζω ότι, θα είναι μια μεγάλη ενθάρρυνση στο να πηγαίνουν και έξω των πόλεων με τα παιδιά, εάν ο Νόμος προέβλεπε ότι όσοι εκ των αποφοίτων θέλουν, μπορούν να πάρουν δίπλωμα Αρχηγού Ομάδος Προσκόπων κατά τα οριζόμενα υπό του Οργανισμού του ΣΕΠ. Το δίπλωμα αυτό θα τους δίνει το δικαίωμα να συγκροτήσουν ομάδα μέχρι 50 προσκόπων και εφόσον έχουν τέτοια σε ενεργεία τουλάχιστον 32 προσκόπων να λαμβάνουν επιτίμιο 40 δραχμών μηνιαίως. Εν ενεργεία θεωρείται μια ομάδα, όταν εφαρμόζει και εκπληροί όλες τις διατάξεις του Οργανισμού του ΣΕΠ και όταν εκτός των συγκεντρώσεων στην Λέσχη, κάνει και ζωή στρατοπέδου ή εκδρομή θερινή για 20 τουλάχιστον μέρες και ημερήσιες τοιαύτες, δύο φορές τουλάχιστον το μήνα. Νομίζω κύριε πρόεδρε ότι, τα αγαθά που θα προκύψουν με τον καιρό από το μέτρο αυτό, θα αξίζουν περισσότερο από το μικρό αυτό επίδομα. Έχω την πεποίθηση ότι, και η υγεία και ο χαρακτήρας των δασκάλων και των μαθητών θα ωφεληθούν πάρα πολύ δια αυτών των μέσων."

Σε αυτή την συνεχή σχέση εξελίσσεται η συμμετοχή του Υπουργείου της Παιδείας στη εποχή αυτή και η σχέση αυτή δηλώνεται με τον καλύτερο τρόπο, όταν ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, ζητά από τον Υπουργό Σπυρίδωνα Στάη, τις σκέψεις του για το μέλλον του Ελληνικού Προσκοπισμού¹²³. "Ευχαρίστως απαντώ στην πρόσκληση σας να σας γνωρίσω τις σκέψεις μου για το μέλλον του Ελληνικού Προσκοπισμού. Δηλώνω ότι ο προσκοπισμός οφείλει να εμπεδωθεί και να διαδοθεί στους κύκλους της δικής μας νεότητας γιατί είναι σπουδαιότατο παιδαγωγικό μέσο που αποβλέπει τόσο στην ψυχική αγωγή των νέων όσο και στην διάπλαση του ήθους αυτών και συντελεί στην στρατιωτική τους κατάρτιση, που συντελεί στη διεκδίκηση των δικαίων δικαιωμάτων της πατρίδος μας σαν απαραίτητο έργο. Εν πάση δε περιπτώσει και από ατομικής και από γενικής άποψης, ο προσκοπισμός αποβαίνει σε εμάς απαραίτητο μέτρο και πρέπει όλοι να κατανοήσουν και να συμβάλουν στην τελειοποίησή του".

¹²² Αρχεία ΓΑΚ 22/2/1920

¹²³ Αρχεία ΓΑΚ 10/2/1922

Μετά την καταστροφή του 1922, την κυβερνητική αλλαγή από φίλο-Βενιζελικά στελέχη, στο Υπουργείο της Παιδείας επέστρεψαν οι προοδευτικές δυνάμεις, οι οποίες είχαν εργαστεί για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Στο Νομοθετικό Διάταγμα 320 της 5ης Νοεμβρίου του 1923, ΦΕΚ 320," περί του εν Αθήναις Μαρασλείου Διδασκαλείου, προβλέπεται στο εκπαιδευτικό προσωπικό η θέση ενός καθηγητή της Γυμναστικής, του προσκοπισμού, των στρατιωτικών ασκήσεων και της σκοποβολής. Στο Νόμο επίσης 3182, της 7ης Αυγούστου 1924, τεύχος πρώτο, αριθμός φύλλου 187, περί Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαίδευσης στα διδασκαλεία και των δύο φύλων, διδάσκονται μεταξύ των κυρίων μαθημάτων, Γυμναστική, παιδιές, αθλητικές παιδιές, προσκοπισμός, στα δε σχολεία των αρρένων και σκοποβολή. Στο νέο Διάταγμα με αριθμό 265 της 24ης Οκτωβρίου 1924, που θέτει την διδασκόμενη ύλη βάσει του Νόμου 3182, άρθρο 2, στο μάθημα της Γυμναστικής προβλέπει 3 ώρες την εβδομάδα σε 6 ημίωρα για τις Γυμναστικές ασκήσεις, τις παιδιές και για τα αγόρια προσκοπισμός, αθλητικές παιδιές και σκοποβολή.

Την εν λόγω εποχή Διευθυντής στο Μαράσλειο, υπήρξε ο Αλέξανδρος Δελμούζος, ο οποίος αναφέρεται στον προσκοπισμό του Μαρασλείου¹²⁴, που πραγματοποιείτο ένα απόγευμα την εβδομάδα και η προσπάθεια αυτή συνεχίστηκε και με την αντικατάσταση του Δελμούζου από τον Νικ. Καραχρίστο.

Η αντιπαλότητα με τους δασκάλους

Στον Εκπαιδευτικό όμως χώρο, όπως και προηγούμενα γνωρίσαμε, ο προσκοπισμός συναντά και αντιπαλότητα, καθώς οι δάσκαλοι θεωρούν ότι αυτή η νέα απασχόληση αφαιρεί πολύτιμο και χρήσιμο χρόνο από τα μαθήματα των παιδιών.

Το πρώτο κρούσμα καταγγέλλεται στον Πρόεδρο της Κυβέρνησης Ελευθέριο Βενιζέλο, από τη Γενική Διοίκηση Κρήτης¹²⁵, όταν ο Γυμνασιάρχης Γενεράλης προκλητικά διώχνει από το Σχολείο τους μαθητές που φορούσαν προσκοπική στολή. Το θέμα έρχεται και στη Βουλή και ο Υπουργός της Παιδείας διατάσει ανακρίσεις.

Η σχέση του σχολείου με τον προσκοπισμό είναι καλύτερη στην Μακεδονία. Εκεί ο προσκοπισμός αποκτά μια άλλη Εθνική υπόσταση, καθώς καλείται να έχει ρόλο και στην αφομοίωση των ξενόφωνων και αλλόθρησκων πληθυσμών. Ο προσκοπισμός υπάρχει σαν θέμα διδασκαλικών συνεδρίων, ιδιαίτερα στην περιοχή της Μακεδονίας. Από τη δημοσίευση των συζητήσεων του συνεδρίου, φαίνεται ότι ο προσκοπισμός προτείνεται σαν μέσο εξωσχολικής εκπαίδευσης και μόρφωσης και στις ξενόφωνες περιοχές και κρίνεται η καταλληλότητα των δασκάλων Αρχηγών για τον σκοπό αυτό.

Τη στήριξη του προσκοπισμού, αναφέρει σε Εγκύκλιο του, το Υπουργείο Παιδείας, που κοινοποιείται προς τους γενικούς επιθεωρητές, αναφέροντας ότι κατόπιν σχετικής εκθέσεως του γενικού επιθεωρητού Μακεδονίας, αποφασίστηκε ότι οι κατά τόπους δάσκαλοι, να λαμβάνουν ενεργό μέρος στις προσκοπικές ομάδες, συμμετέχοντες σε αυτές και να

¹²⁴ Δελμούζος, Αλέξανδρος. *Οι πρώτες προσπάθειές μου στο Μαράσλειο 1923-1926*. Αθήνα Δημητράκος 1929, Σελ 113-118

¹²⁵ Αρχείο Ε. Βενιζέλου, Επιστολή 26/11/1914.

παραχωρούν αίθουσες και γυμναστήρια των σχολείων, επιδιώκοντας την πρόοδο των ομάδων αυτών για την πραγματοποίηση Εθνικών και μορφωτικών σκοπών.¹²⁶

Η Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.

Αν η πρώτη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση έμεινε στα χαρτιά, η επιστροφή του Βενιζέλου στην Κυβέρνηση, προχωρά τη μεταρρύθμιση την οποία είχε αναγγείλει στις 22 Ιουλίου του 1928. Κύριο μέλημα να περιορίσει την κλασική εκπαίδευση "για τους λίγους και εκλεκτούς" και να προχωρήσει στη δημιουργία πρακτικών λυκείων. Κατήργησε τα ελληνικά σχολεία, τα ενδιάμεσα μεταξύ των δημοτικών και των γυμνασίων και ίδρυσε εξατάξια δημοτικά και εξατάξια γυμνάσια.¹²⁷ Ίδρυσε στην επαρχία γεωργικές σχολές, βιοτεχνικές, οικονομικές, ναυτικές και αεροπορικές. Στις περιόδους του στην Επαρχία, συνιστούσε στους γονείς να μην εγγράφουν τα παιδιά τους στα γυμνάσια αλλά στις τεχνικές σχολές. Περιορίσε τον αριθμό των μαθητών στη μέση εκπαίδευση από 96.200 το 1928 σε 57.225 το 1932. Ο Βενιζέλος δεν αποσκοπούσε στην μείωση της δυνατότητας μόρφωσης, αλλά σε μια εκπαίδευση χρήσιμη που θα βοηθούσε στην αποκατάσταση εργασίας. Η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας και στα γυμνάσια δεν εξασφάλισε συμπάθειες στο πρόσωπο του. Μέσα στο κλίμα της μεταρρύθμισης επαναφέρει το θέμα για τον σχολικό προσκοπισμό σημείο που δημιούργησε αντίδραση από το Σώμα των προσκόπων και με επιστολή του ο Μπενάκης τον ενημερώνει ότι αν η Κυβέρνηση επιμένει θα πρέπει να παραιτηθεί.

Το προτεινόμενο Διάταγμα « περί Σωματικής Αγωγής» από το Υπουργείο Παιδείας το 1932 οδηγεί τον προσκοπισμό εκ νέου σε σχολική υπόθεση.

Με το έγγραφο του επίσης, στις 9 Αυγούστου 1932¹²⁸ στον Υπουργό Παιδείας, ο Γενικός Έφορος Αντώνης Μπενάκης τοποθετείται επί του σχεδίου Νόμου, περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος "Περί τροποποιήσεως και κωδικοποιήσεως της νομοθεσίας περί Σωματικής Αγωγής" και σημειώνει: Στο Κεφάλαιο Α, άρθρο 3, εδάφιο 4 του από 30^{ης} Ιουλίου σχεδίου Νόμου υπάρχει η ακόλουθος φράση

"Οι εις γυμναστικά, αθλητικά Σωματεία καθώς και σε εξωσχολικές προσκοπικές ομάδες εγγραφή μαθητών σαν τακτικών μελών ή αθλητών απαγορεύεται επί ποινή οριστικής αποβολής από το σχολείο των παραβατών" όπως είχαμε την ευκαιρία και προφορικά να σας αναπτύξουμε η εφαρμογή του προβλεπόμενου από την παραπάνω διάταξη θα βλάψει το ημέτερο Σώμα καθόσον αφαιρεί από αυτό μέγιστο της δικαιοδοσίας του.

Οι ομάδες που λειτουργούν σήμερα στην Αθήνα αποτελούνται κυρίως από μαθητές κατά τα δύο τρίτα και από εργατικούς κατά το ένα τρίτο. Συνεπώς η ανωτέρω διάταξη θα φέρει πλήρη αποσύνθεση στην οργάνωσή μας, χωρίς να συντελέσει στην επιτυχία της Κυβέρνησης για τον επιδιωκόμενο σκοπό. Πρώτιστα, είναι ζήτημα εάν μεταξύ του διδακτικού προσωπικού των Σχολείων βρεθούν πρόσωπα κατάλληλα για το Βαθμό του Αρχηγού της ομάδος, ούτε πιστεύουμε ότι οι τυχόν ευδιάθετοι εξ αυτών που θα θελήσουν να

¹²⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 19/4/1932

¹²⁷ Δαφνή, Γρηγορίου. *Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων*. Έκδοση Ίκαρος 1955 Σελ.98-99 Β Τόμος.

¹²⁸ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου.

υπηρετήσουν στο Σώμα, θα θελήσουν να υποβληθούν σε τεχνική εκπαίδευση και εξέταση γι' αυτό. Επίσης δεν πιστεύουμε ότι θα βρεθεί δάσκαλος, που θα θελήσει να αφιερώσει την μοναδική του ελεύθερη μέρα που του έχει απομείνει για την ανάπαυση του και την οικογένεια του, για να εκδράμει στην εξοχή με τα ίδια παιδιά με τα οποία ασχολείται και μοχθεί όλη την εβδομάδα. Η ανάμειξη δε των διδασκόντων στο έργο του σώματος θα δημιουργήσει προστριβές και θα οδηγήσει τελικά στη διάλυση μας.

Όπως γνωρίζετε, το Συμβούλιο του Σώματος που διορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευτικών, Στρατιωτικών και Ναυτικών, αποτελείται από πρόσωπα που έχουν την εμπιστοσύνη του κράτους. Εάν δε, έχει εκλείψει η εμπιστοσύνη του Κράτους σε μας, μπορείτε αμέσως αν μας αντικαταστήσετε με άλλους καταλληλότερους. Το Δ Σ δεν έχει συγκληθεί για να λάβει θέση επί του ζητήματος αλλά, έχω την πεποίθηση ότι οι απόψεις μου ερμηνεύουν πλήρως την γνώμη ολόκληρου του Συμβουλίου μας. Προσωπικά δηλώνω ότι, παρά την προσωπική μου επιθυμία να εξακολουθήσω να υπηρετώ την Ιδέα του προσκοπισμού, σε περίπτωση επιμονής να παραμείνει η εν λόγω διάταξη στο κείμενο, θα υποβάλω την παραίτηση μου από Γενικός Έφορος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου γιατί πιστεύω ότι με τους όρους αυτούς είναι καταδικασμένη η προσπάθεια μας σε πλήρη αποτυχία".

Με την επιστολή του στις 9 Αυγούστου 1932, ο Αντώνης Μπενάκης ενημερώνει επίσης και τον Πρωθυπουργό για το προτεινόμενο νομοσχέδιο το οποίο θα επιφέρει τη διάλυση του Σώματος και ζητά την παρέμβαση του. Στην επιστολή επισυνάπτει επίσης και το γράμμα που εστάλη στον Υπουργό Παιδείας Περικλή Πετρίδη με τις θέσεις του σώματος.¹²⁹

Η πρόταση για αναδιοργάνωση του Προσκοπισμού από τον Στρατηγό Φεσσόπουλο.

Το 1933 ξεσπά μια μεγάλη διοικητική κρίση στο Σώμα των προσκόπων που λέγεται αναδιοργάνωση και έχει εισηγητή τον Στρατηγό Φεσσόπουλο. Στην ομιλία του ο Φεσσόπουλος το 1933¹³⁰, για την αναδιοργάνωση του Ελληνικού Προσκοπισμού, αναφέρει ότι το Σώμα καθώς βρίσκεται σε δυσάρεστη κατάσταση, αποφάσισε να φέρει το θέμα στην Κυβέρνηση. Γνωρίζοντας ότι το 1931, ο πρόεδρος με την καταπληκτική εντύπωση που αποκόμισε στην επίσκεψη του στη Τουρκία που του προξένησαν οι Τούρκοι πρόσκοποι, προσπάθησε να μας βοηθήσει και μας παρείχε προ έτους, μια μικρά ηθική και υλική ενίσχυση. Το Συμβούλιο αναθάρρησε και κινήθηκε δραστήρια προς εκκαθάριση και αναδημιουργία. Απευθύνθηκε στο Υπουργείο Παιδείας, για να ζητήσει τη συνεργασία των εκπαιδευτικών λειτουργών, οι οποίοι πάντοτε υπήρξαν πολυτιμότετοι συνεργάτες μας. Το Υπουργείο το οποίο πιστεύει στην αναδημιουργία του Προσκοπισμού, πρότεινε να αρχίσει η προσπάθεια αυτή από τις νέες χώρες και για να έχει την γνώμη των τοπικών του οργάνων, ζήτησε την σύγκληση ειδικού εκπαιδευτικού συνεδρίου στη Θεσσαλονίκη. Το συνέδριο κατέληξε ομοφώνως στο συμπέρασμα.

«Ο προσκοπισμός σαν σύστημα εξωσχολικής αγωγής δύναται να συντελέσει σπουδαίως στην Εθνική μόρφωση και φρονηματισμό των νέων, βοηθώντας και συμπληρώνοντας το

¹²⁹ Αρχείο «Ελευθερίου Βενιζέλου»

¹³⁰ βλέπε :Κεφάλαιο "Θέμα Φεσσόπουλος" 1933.

έργο του Σχολείου. Όπως εμφανίζεται όμως σήμερα, μόνο ωφέλεια δεν προσφέρει στα παιδιά αλλά μάλλον γίνεται πρόξενος ζημίας. Εάν οργανωθεί καλώς υπό καταλλήλων προσώπων που θα διοικούν τις ομάδες του, θα μπορέσει να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του Κράτους και θα μπορέσουν ν' αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά διάφορες προπαγάνδες και επιρροές, οι οποίες τελευταία έχουν στρέψει τη δραστηριότητα τους και την προσοχή τους στους μαθητές. Επιβάλλεται η συνεργασία σχολείου και προσκοπισμού".

Εγκύκλιος 183 της 2ας Ιουνίου 1934. Προς τους Περιφερειακούς Εφόρους και Τοπικούς Εφόρους ο Γενικός Έφορος Κωνσταντίνος Μελάς επισημαίνει:

"Κύριοι Συνάδελφοι,

Λαμβάνω αρκετά παράπονα ότι, Γυμνασιάρχες η διευθυντές άλλων Εκπαιδευτηρίων είτε φέρουν δυσκολίες στους προσκόπους-μαθητές τους, είτε εμποδίζουν αυτούς να προσέρχονται σε τελετές η εορτές στις οποίες λαμβάνει μέρος το Σώμα. Δια κάθε ζήτημα σε αυτόν τον κόσμο, μπορεί να επέλθει συνεννόηση αρκεί και από τις δύο μεριές να υπάρχει καλή θέληση. Εάν εσείς μπειτε στη θέση των ανωτέρων αυτών λειτουργών και αντιμετωπίσετε το ζήτημα με πραγματική αντικειμενικότητα, θα ιδείτε ότι ως έχουν τα πράγματα, τα μέτρα αυτά δεν τα λαμβάνουν από κακή προς το Σώμα πρόθεση, αλλά διότι αφ ενός μεν έχουν ορισμένες υποχρεώσεις και οδηγίες και αφ ετέρου έχουν ευθύνη απέναντι της Πολιτείας, των γονέων και των μαθητών.

Όλοι μας περάσαμε από το Γυμνάσιο και όλοι μας πρέπει ειλικρινά να αναγνωρίσουμε σήμερα οπότε και εμάς βαρύνουν οι ευθύνες της ζωής, ότι οι Γυμνασιάρχες μας υπήρξαν χρηστοί και ευσυνείδητοι πολίτες, αδιάφορο αν στα ζητήματά μας νιάτα τους θεωρούσαμε αδίκους και σκληρούς. Κατά τη μακριά μου υπηρεσία ως Εφόρου του Σώματος, ήρθα σε επαφή με λειτουργούς της παιδείας, τους οποίους πάντοτε βρήκα λογικούς και ευσυνείδητους και πλήρως κατανοούντες το μέγα ιδανικό του προσκοπισμού. Από την μακριά μου πείρα, έμαθα και κάτι άλλο. Πολλάκις συμβαίνει οι ζωηρότεροι και ενθουσιωδέστεροι πρόσκοποι, να είναι δυστυχώς και εκείνοι οι οποίοι δεν αγαπούν τους τέσσερις τοίχους της τάξης. Σκεφθείτε λοιπόν αμερολήπτως, τι περί τούτων φρονεί ο ευσυνείδητος Γυμνασιάρχης και ποιό το καθήκον του. Το ανωτέρω ζήτημα λοιπόν, μπορεί να λυθεί εάν οι Αρχηγοί επισκέπτονται τους ανωτέρω λειτουργούς της παιδείας και να είστε βέβαιοι ότι η επίσκεψη θα αποβεί υπέρ των προσκόπων. Αλλά και άλλο ζήτημα γεννάται εκ των παραπάνω και είναι το ζήτημα το οποίο έχω βαθιά ριζωμένο στην καρδιά μου και θα ήθελα να ριζωθεί και στις καρδιές όλων μας όσων εργάζονται ιδεολογικά για τον σκοπό του προσκοπισμού. Γιατί η πλειονότητα των προσκόπων να ανήκει στην τάξη των ευπόρων; Εάν ένα γονεύς μπορεί επί 20 και πλέον έτη να δαπανά για την εκπαίδευση του γιού του, υποτίθεται ότι αυτός είναι σε θέση να δώσει και την ανάλογη αγωγή; Ο νέος αυτός και στα σχολεία του και στο σπίτι του πρέπει να βρει τις συμβουλές για να γίνει καλός πολίτης. Ο νέος λοιπόν αυτός, τον προσκοπισμό για να είμαστε ειλικρινείς, τον θεωρεί μια ευχάριστη παρέμβαση των δύσκολων υποχρεώσεων της εκπαίδευσης του. Είναι άραγε αυτός ο σκοπός του προσκοπισμού; Είναι άραγε ορθό και δίκαιο σε ένα τόπο σαν τον δικό μας, όπου η αγωγή των Ελληνοπαίδων για πολλούς και διαφόρους λόγους δεν έχει ακόμη αποκτήσει πάγιες παραδόσεις, να μην στρέφουμε εντατικώς και αποκλειστικώς την προσπάθεια μας

προς το φτωχόπαιδο, το οποίο δεν έχει από πού να ακούσει μια καλή συμβουλή και να δεχθεί μια συστηματική καθοδήγηση στον αγώνα της ζωής;

Δεν είναι άραγε πρώτιστο και ιερότατο καθήκον ημών των προσκόπων, να ανοίξουμε την αγκαλιά μας στο παιδί του βιοπαλαιστή, που με την γυναίκα του εργάζονται για τον επιούσιο και δεν προφταίνει να κοιτάξει το παιδί του; Άραγε δεν θα είναι πιο γλυκιά χαρά για μας, που τη δοκίμασα όταν ήμουν διοικητής στην Μυτιλήνη στα 1912, να δώσουμε χαρά στο εργατικό παιδί που δεν έχει τη χάρη του πλουσιόπαιδου;

Τι να το κάμω το Γυμνασιόπαιδο στις παρελάσεις; Μήπως επειδή έχει χρήματα να ντυθεί στις παρελάσεις; Τι συγκίνηση και αγάπη θα αισθανθεί η κοινωνία, εάν δει εσάς τους τόσο πατριωτικώς εργαζομένους να οδηγείτε μια ομάδα πτωχών έστω γυμνόποδων προσκόπων;. Τότε και εγώ θα φορέσω τη στολή μου και θα μπω επικεφαλής της πορείας διότι τότε ο προσκοπισμός θα έχει εκπληρώσει την πραγματική αποστολή του.

Η σχέση Υπουργείου και προσκόπων στην εποχή της επαναφοράς της Βασιλείας και της Μεταξικής Δικτατορίας .

Ο προσκοπισμός συναντά μια άλλη αντιμετώπιση στη διάρκεια της επιστροφής της Βασιλείας ακόμη και στα πρώτα χρόνια της Μεταξικής δικτατορίας . Με την πάροδο των ετών η σχέση αυτή θα οδηγηθεί σε αντιπαλότητα λόγω της ΕΟΝ και θα οδηγήσει στην αναγκαστική συγχώνευση με τη νεολαία.¹³¹

Με εγκύκλιο του αριθμ. 13 της 27^{ης} Φεβρουαρίου 1936, ο Γενικός Έφορος ενημερώνει τις προσκοπικές αρχές, για την εγκύκλιο του Υπουργού Παιδείας Γ. Λογοθέτη¹³², που εστάλη προς τους Γενικούς Επιθεωρητές και επιθεωρητές των Δημοτικών Σχολείων, τους Διευθυντές των Διδασκαλείων Μέσης Εκπαίδευσης, τα Πειραματικά Σχολεία των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και τους Διευθυντές των παιδαγωγικών Ακαδημιών. «Η Α.Μ ο Βασιλεύς και η Α.Β.Υ Διάδοχος εκτιμώντας τη συμβολή του Σώματος των Προσκόπων στη διάπλαση της ψυχής και του πνεύματος των νέων, ευδόκησαν να αποδεχθούν ο μεν Βασιλεύς τη Γενική Αρχηγεία, ο δε Διάδοχος την επίτιμο προεδρεία και Αρχηγία του Σώματος. Την προσπάθεια των Υψηλών Αρχηγών προς αναδιοργάνωση και θεμελίωση του Εθνικού τούτου οργανισμού, θέλει μεγάλως ενισχύσει η σύμπραξη του σχολείου, του μορφωτικού σκοπού του οποίου την συμπλήρωση, επιδιώκει το Σώμα των προσκόπων. Γιαυτό παρακαλούμε υμάς, να διατάξετε τους Διευθυντές των Σχολείων της περιφέρειας σας, όπως με κάθε ευκαιρία και με κάθε τρόπο, βοηθούν το έργο των κατά τόπους τμημάτων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, προτρέποντας τους μαθητές να καταταχθούν σε αυτό και ερμηνεύοντας το μεγάλο προορισμό του.»¹³³

Κοινή εγκύκλιος του Υπουργού Παιδείας (με αριθμό 31372/ 15-5-1936) Ν. Λούβαρη¹³⁴ και του Γενικού Εφόρου Λεωνίδα Πτέρη, αναφέρεται στη διαδικασία «παραχωρήσεως Σχολικών αιθουσών για προσκοπικές εορτές» μετά την αναφορά με αριθμό 506/1936 του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων προς το Υπουργείο. Αν το διδασκαλείο ανήκει στο δημόσιο, μπορεί να

¹³¹ Ειδικό κεφάλαιο για τη σχέση του προσκοπισμού με την Μεταξική Δικτατορία και την ΕΟΝ.

¹³² Υπουργός Παιδείας το 1935-1936

¹³³ Περιοδικό *Επίσημο Δελτίο* ΣΕΠ τεύχος 2 Φεβ. 1936

¹³⁴ Προσωρινός Υπουργός Παιδείας το 1936.

παραχωρείται για τις προσκοπικές εορτές, αν ανήκει σε ιδιώτη, πρέπει να προσκομίζουν και δήλωση του ιδιώτη- ιδιοκτήτη που να επιτρέπει τη χρήση του. Τα έξοδα και όλες οι δαπάνες και οι τυχόν φθορές θα βαρύνουν το Σώμα.¹³⁵

Η συμμετοχή του προσκοπισμού ως παράγοντας παιδείας και πολιτισμού.

Ξενόφωνο Σχολείο. Ο προσκοπισμός και η συμμετοχή του στην εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας.

Η καθιέρωση της Δημοτικής γλώσσας στο σχολείο το 1917, αποτελεί την αιχμή για την εκμάθηση της γλώσσας. Με το Νομοθετικό Διάταγμα 2585 του Μαΐου του 1917, ο Βενιζέλος επέβαλε τις γλωσσικές απόψεις του στη Μακεδονία. Η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με τον Δημ. Γληνό, εισήγαγε τη δημοτική γλώσσα στα σχολεία της Μακεδονίας. Η μη διδασκαλία της καθομιλουμένης ήταν το σπουδαιότερο εμπόδιο στην εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας. "Ο σχολαστικισμός κατόρθωσε τα ωά και τα κάνιστρα των αναγνωστικών μας βιβλίων, να μας κάνει να χάσουμε τα αυγά και τα καλάθια" γράφει ο Ηλιάκης¹³⁶, Γενικός Διοικητής στην Δυτική Μακεδονία ο οποίος πρωτοστατεί στην πολιτική γλωσσικού εξελληνισμού. Για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας στην Μακεδονία, κλήθηκαν μουσουλμάνες δασκάλες από την Κρήτη μαζί με τους δασκάλους των Ελληνικών σχολείων¹³⁷. Στην προσπάθεια αυτή επιστρατεύτηκαν ακόμη και προσκοπικές ομάδες.

Η δημοτική γλώσσα καθιερώνεται στις εκδόσεις του Σώματος.

Η χρήση της δημοτικής γλώσσας στο σχολείο αποτελεί την πρώτη διχαστική διαμάχη στο κοινωνικό σύνολο. Η εμπλοκή της δημοτικής γλώσσας με την εκπαίδευση αποκαλύπτει το νεωτεριστικό περιεχόμενο των αιτημάτων του δημοτικισμού και εισάγει την χρήση της γλώσσας σε κοινωνικοπολιτικές αντιθέσεις.¹³⁸ Η καταστολή της καθιέρωσης της δημοτικής γλώσσας προέρχεται από το σύνολο των θεσμών που συγκροτούν την πολιτική εξουσία(Βουλή, Κυβέρνηση, Εκκλησία, Δικαιοσύνη, Πανεπιστήμιο) και διαρκεί για πολλά χρόνια. Αποτέλεσμα να μετατραπεί η δημοτική γλώσσα σε σύμβολο ανατρεπτικού λόγου, κατεστημένου λόγου και κάτω από το πρίσμα αυτών των θεμάτων να αλλάξουν τα δεδομένα. Τα επιχειρήματα της εποχής: Η γλώσσα αποτελεί "Εθνικό Θέμα" και είναι το θεμέλιο τη εθνικής ενότητας και το άλλο είναι θρησκευτικό " ο θεός ομιλεί την Ελληνική". Οι προσπάθειες της καθιέρωσης της δημοτικής γλώσσας αποτελούν την επιλογή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμιση των Κυβερνήσεων Βενιζέλου και μαζί με αυτήν των προσκόπων καθώς ο Γενικός έφορος Κωνσταντίνος Μελάς αποτελεί μέλος του εκπαιδευτικού Ομίλου και οι πρωτεργάτες του καθώς έχουμε ήδη δει είναι μέλη η συνεργάτες του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος (Γληνός, Τριανταφυλλίδης, Δροσίνης κτλ) .

¹³⁵ Περιοδικό *Επίσημο Δελτίο* ΣΕΠ τεύχος 4 Ιούνιος 1936

¹³⁶ Ο Ηλιάκης υπήρξε Πρόεδρος των Προσκόπων το 1926 (βλέπε σχετική δημοσίευση στο 1926).

¹³⁷ Γλαβίνας, Γιάννης *Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί στην Ελλάδα 1912-1923* Σταμούλης 2013 σελ 219-221

¹³⁸ Σταυρίδη-Πατρίκιου, Ρένα *Γλώσσα, Εκπαίδευση και Πολιτική* Ολκός 1999. Σελ 169-173

Τα εγκόλπια των προσκόπων εκδίδονται στη δημοτική γλώσσα.¹³⁹ Αυτό προαναγγέλλει ο Γενικός Έφορος Κωνσταντίνος Μέλας, στο περιοδικό των προσκόπων *η Ζωή των Προσκόπων* των 1919, με άρθρο του "Η γλώσσα των Δημοσιευμάτων του Σ.Ε.Π."

"Πριν βγουν τα νέα εγκόλπια που ετοιμάζονται πρέπει να εξηγηθούμε καθαρά και προσκοπικά με τους γονείς, τους δασκάλους, τους Αρχηγούς και τους προσκόπους για το ζήτημα της γλώσσας που θα γράφονται. Ξέρω πως μέσα στην καρδιά πολλών, υπάρχουν ακόμη απομεινάρια δυνατά από την σχολαστική διδασκαλία της γλώσσας. Και εγώ ο ίδιος την έχω, γιατί έτσι σπούδασα και δυσκολεύομαι τώρα να μάθω τη γραμματική της επίσημης γλώσσας των Δημοτικών Σχολείων. Αυτό όμως δεν με εμποδίζει με φανατισμό να υποστηρίζω από πολλά χρόνια ότι είχαμε χρέος να φθάσουμε εκεί που, χάρις στον Βενιζέλο, φθάσαμε. Πρέπει να καταλάβουμε καλά ότι τα Ελληνόπουλα του 1919 έχουν ανάγκη να δουλέψουν για να ζήσουν και δεν μπορούν να πηγαίνουν σχολείο πολλά χρόνια.

Είναι κακούργημα να τα αναγκάζουμε να μαθαίνουν στο σχολείο άλλη γλώσσα από εκείνη που μιλούν στο σπίτι τους. Γι' αυτό το λόγο τα βιβλιαράκια των Προσκόπων που θα σκορπιστούν σε όλα τα χωριά της Ελλάδας μας και σε όλα τα σπίτια, φτωχά και πλούσια, θα γραφούν στη φυσική γλώσσα που την καταλαβαίνουν ΟΛΟΙ. Δεν πρέπει όσοι έχουν τα μέσα να σπουδάζουν πολλά χρόνια, να την περιφρονούν, γιατί δείχνουν με αυτό στενή αντίληψη. Εμείς οι πρόσκοποι, θέλουμε να βοηθήσουμε όλους, για τούτο δεν μπορούσαμε παρά να γράψουμε τη γλώσσα που μιλούν, καταλαβαίνουν και μαθαίνουν **όλοι**¹⁴⁰. Φυσικά και στη γλώσσα που θα γράφουμε καμιά φορά, θα μας πουν πως απόλυτη ομοιομορφία δεν τηρείται παντού. Αλλά φταίμε εμείς. Δυστυχώς τα χρόνια του σχολαστικισμού της, εμπόδισαν το δρόμο και τώρα πλάθεται. Θα περάσουν κάμποσα χρόνια για να αποκτήσει την ομοιομορφία που χρειάζεται, δε λέω την τελική της μορφή, γιατί πάντα θα αλλάζει, πάντα θα εξελίσσεται σύμφωνα και ανάλογα με την εξέλιξη της φυλής μας».

Αυτές τις σημαντικές θέσεις του για τη νέα γλώσσα, αποστέλλει προς τους Αρχηγούς των προσκόπων για να τους ενημερώσει ότι, γλώσσα των εκδόσεων του Σ.Ε.Π. θα είναι η δημοτική γλώσσα. Γνωρίζει πολύ καλά ότι αυτή η καινοτομία, θα φέρει διχογνωμία και αντεγκλήσεις, κάτι που συμβαίνει λίγο αργότερα, όταν η εφημερίδα «Ελευθερία» του Βόλου τον Απρίλιο του 1920, γράφει επικριτικές δημοσιεύσεις, για τη χρησιμοποίηση της δημοτικής γλώσσας στα εγκόλπια με ειρωνεία για το κατόντημα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου από τους δημοτικιστές, σε Κωνσταντίνο Παλιοκουβέντα. Αναφέρει επίσης και την παραίτηση του Εφόρου Βόλου μόλις είδε τα βιβλία γραμμένα στη δημοτική γλώσσα.

*Η απάντηση του Κ Μελά στην εφημερίδα Ελευθερία του Βόλου*¹⁴¹

"Κύριε Διευθυντά, Βρήκα στο γραφείο μου τα φύλλα της αξιολόγου εφημερίδος σας Ελευθερία¹⁴². Κάποιος φίλος μου τα έστειλε, για να διαβάσω τι κρίσεις σας επί των προσκοπικών εγκολπίων μας. Τις διάβασα χωρίς καμιά πικρία, αν και εγώ είμαι ο συγγραφέας τους. Για να είμαι ειλικρινής, τα έγραψα εγώ στη Δημοτική, τα διόρθωσε όμως ο Μάρκος Αυγέρης, γιατί δυστυχώς δεν γνωρίζω γραμματικά αρκετά καλά τη δημοτική. Δεν

¹³⁹ Η στήλη του Γενικού Εφόρου στο περιοδικό *η Ζωή των Προσκόπων* Στο τεύχος 15 Ιανουαρίου 1919

¹⁴⁰ Η επισήμανση των λέξεων με έντονο χαρακτήρα είναι από τον συντάκτη του κειμένου.

¹⁴¹ Περιοδικό *η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος Μάιος 1920

¹⁴² Εφημερίδα *Ελευθερία* του Βόλου της 24ης και 25ης Απριλίου 1920.

με πίκραναν οι κρίσεις σας, γιατί και εγώ αν διάβαζα τα εγκόλπια αυτά προ δεκαπενταετίας, θα τα πετούσα με αγανάκτηση στη φωτιά. Έκτοτε όμως φίλε μου, τα μαλλιά μου πρόλαβαν να ασπρίσουν και πολλές παρατηρήσεις, μου επέτρεψαν τα προηγούμενα έτη να κάνω. Έτσι κατέληξα στο συμπέρασμα ότι εμείς οι ανεπτυγμένοι, είμαστε κακοήθως εγωιστές. Οι μακροχρόνιες σπουδές μας, σε βάρος ως επί το πλείστον της τσέπης των γονιών μας, μας εξοικειώνουν τόσο με την καθαρεύουσα, ώστε και η απλή όψη της καθομιλουμένης μας ταρασσει τα νεύρα, όπως το ομολογώ ειλικρινώς. Εξακολουθεί εν μέρει αυτή να ταρασσει ακόμη και τα δικά μου νεύρα, **τα οπτικά** εν τω κλασικισμό γηράσαντα.

Αλλά φίλε κύριε, όταν αντίκρισα τα παιδιά του Λαού μας τα οποία ένεκα του αγώνα της ζωής, δεν έχουν τον καιρό, ούτε τα μέσα, να σπουδάσουν όπως εσείς και εγώ και τα οποία με πέντε κολλυβογράμματα, που έως τώρα έμαθαν στα Δημοτικά Σχολεία, δεν ήσαν στη θέση να εννοούν βιβλία γραμμένα σε γλώσσα μη χρησιμοποιούμενη από αυτά, τότε πείστηκα ότι ασυνείδητα προδίδουμε το θαυμάσιο λαό μας από τυφλό εγωισμό και τίποτα περισσότερο. Είναι ανάγκη φίλε κύριε, να μάθει γράμματα ο λαός μας σε όσο το δυνατόν **συντομότερο** διάστημα, γιατί του χρειάζεται να εργαστεί για να ζήσει. Η συντόμευση επιτυγχάνεται ΜΟΝΟ εάν διδαχθεί τη γλώσσα που χρησιμοποιεί, γι' αυτό και εγώ θαυμάζω τους ιδρυτές του αληθινού Δημοτικού Σχολείου, έναν εκ των οποίων σε μέρες σκοτεινές, ο Βόλος θέλησε να κατηγορήσει σαν προδότη. Όταν σχηματιστεί Λαϊκή Βιβλιοθήκη, τότε ο Λαός μας θα αρχίσει να μορφώνεται. Λυπούμαι γιατί δεν είμαι αρκετά κάτοχος της Δημοτικής, για να συμβάλω στο γιγάντιο αναμορφωτικό έργο. Τα προσκοπικά εγκόλπια είναι η ταπεινή μου συμβολή. Οι αριστοκράτες της γλώσσας, ας μην τα διαβάσουν και λερώσουν τα μάτια τους, εγώ τα έγραψα για τα φτωχόπαιδά μας. Αυτά έχουν την ανάγκη πνευματικής τροφής στην σκληρή βιοπάλη τους και βεβαίως δεν θα τη βρουν στα μη ρήματα ούτε στα απαρέμφια. Δεχτείτε, για να τελειώσω, μια φιλική συμβουλή. Σκεφθείτε με όσο το δυνατόν λιγότερη προκατάληψη την ειλικρινή μου αυτή εξομολόγηση, σκεφθείτε ότι είμαι και εγώ ένας από τους καλούς Πατριώτες και γράψτε μου ειλικρινά εάν δεν έχω δίκιο με τον τρόπο που αντιλαμβάνομαι το θέμα. Με πολύ φιλία, δικός σας Κ. Μελάς."

Η σημασία του προσκοπισμού για την καλλιέργεια της Εθνικής ελληνικής συνείδησης και τη γλωσσική αφομοίωση των αλλοφύλων και αλλόγλωσσων πληθυσμών των Νέων χωρών έχει επισημανθεί επίσης και από εκπροσώπους της ελληνικής διοίκησης.¹⁴³ Η ίδρυση προσκοπικών ομάδων στις οποίες θα συμμετείχαν μουσουλμάνοι, σλαβόφωνοι, βλαχόφωνοι ήταν "Εθνικά ωφέλιμη". Στο διάστημα 1917-1920 στην Δυτική Μακεδονία, σύμφωνα με την Έκθεση του Ν. Γυπάρη¹⁴⁴, Τοπικού Έφορου Φλωρίνης προς το Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας, Ηλιάκη, μεταξύ των 38 προσκοπικών ομάδων, λειτουργούσαν τρεις μουσουλμανικές (Φλώρινα, Καϊλάρια, Κοζάνη) και μια Ισραηλιτική. Επίσης στην Ανατολική Μακεδονία, ο γενικός Διοικητής¹⁴⁵ θεωρούσε τον Προσκοπισμό σαν

¹⁴³ Γκλαβίνας, Γιάννης. *Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί στην Ελλάδα 1912-1923*. Σταμούλης Θεσσαλονίκη 2013 Σελ 217-223.

¹⁴⁴ Ν. Γυπάρης Τοπικός Έφορος Φλωρίνης Έκθεση προς τον Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας Ηλιάκη, πρόεδρο της Π.Ε Δ. Μακεδονίας. Βιβλιοθήκη ΣΕΠ 1919

¹⁴⁵ ΓΑΚ Θεσσαλονίκης, Αρχείο Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας. Α. Αθηναίος Αντ/γος

μέσο εθνικής προπαγάνδας σε αλλόγλωσσους και αλλοεθνείς και ότι έπρεπε να ενισχυθεί το ενδιαφέρον των Αρχηγών με χορήγηση μηνιαίου επιδόματος¹⁴⁶.

Την ανάπτυξη του προσκοπισμού ως μέτρο υποβοήθησης και ενίσχυσης της Ελληνικής γλώσσας καθώς και συνέπεια, τούτου να αποκτηθεί βαθμιαίως η Ελληνική συνείδηση υπό των τέκνων των βουλγαροφώνων Μακεδονίας και Θράκης, εισηγείται με έγγραφο του ο Γενικός Διοικητής Θεσσαλονίκης, αποστέλλοντας έγγραφο της Υ' Στρατιωτικής Μεραρχίας προς τους Νομάρχες, Υποδιοικητές και Επιθεωρητές Δημοτικών Σχολείων με θέμα ανάπτυξη προσκοπικών ομάδων ιδιαίτερα στις περιοχές με βουλγαρόφωνα χωριά. "Προτείνεται μερίμνη των Στρατιωτικών Αρχών με τη συνδρομή Αστυνομικών, διδασκάλων, ιερέων και προκρίτων, η επέκταση και πύκνωση του προσκοπισμού και στα δύο φύλα. Μέσα στα προτεινόμενα από το έγγραφο μέτρα, επιτρέπει την πώληση από τις αποθήκες στρατού υφάσματος χακί προς 100 δραχμές το μέτρο για τις ανάγκες των προσκοπικών στολών. Για τα κορίτσια έχει προβλεφθεί χρώμα μελανό και για τα αγόρια χακί. Ζητεί δε από τους αναφερόμενους, να υποβάλλεται κάθε μήνα πίνακας κίνησης του Ελληνικού προσκοπισμού στις περιοχές τους. Την οργάνωση αυτών των ομάδων θα αναλάβουν Αξιωματικοί κατά τας μη εργάσιμους ώρας και εκτός υπηρεσίας. Η εργασία αυτή θα περιλάβει τα τέκνα των βουλγαροφώνων μόνο, σε όλη την περιοχή και θα πρέπει οι πρόκριτοι να εξασφαλίσουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για τη χρηματοδότηση".

Στο διδασκαλικό συνέδριο στα Καϊλάρια (σημερινή Πτολεμαΐδα) οι εισηγητές μίλησαν επίσης για την προσκοπική ιδέα. Πρόσκοποι Αρχηγοί δημοτικών σχολείων.¹⁴⁷Στις δύο πρώτες μέρες του συνεδρίου είχαν αναπτυχθεί θέματα όπως "αν μπορεί το σχολείο να συντελέσει στην ανάπτυξη της γεωργικής εκπαίδευσης" και η δεύτερη "υποδειγματική διδασκαλεία". Την τρίτη ημέρα του συνεδρίου, την 29η Μαΐου συνεχίστηκε με συζήτηση του θέματος "οι ξενόφωνοι" στην μεσημεριανή συνεδρίαση. Εισηγητής του θέματος ο Δημ. Ασβεστάς, Αρχηγός της 2ης Προσκοπικής Ομάδος. Αναφέρεται στις μεταπολεμικές συνθήκες και καταλήγει στην επιτυχία της γενικής ειρήνης." Σπουδαιότατος παράγων τυγχάνει ο προσκοπισμός διότι αποτελεί την έννοια πολλών ηθικών αρχών, της αγάπης στην πατρίδα, της δικαιοσύνης, της μετριοφροσύνης, του σεβασμού της ιδιοκτησίας του άλλου, της φυσικής ζωής του εφήβου, της ατομικής του ελευθερίας, της στρατιωτικής του προπαιδείσεως κλπ". Προτείνει την επέκταση της προσκοπικής ιδέας σε όλα τα χωριά με κατάλληλη διδασκαλία, το σχηματισμό των προσκοπικών ομάδων, τη δωρεάν παροχή στους απόρους όλων των προσκοπικών ειδών, την εκ μέρους της πολιτείας υλική ενίσχυση και παρακολούθηση της προσκοπικής εξέλιξης, και ευεργετικά διατάγματα υπέρ των Αρχηγών του προσκοπικών ομάδων (ναύλα, δωρεάν επισκέψεις σε ξενόφωνα μέρη, εισαγωγή των ξενόφωνων στην Σχολή των Ευελπίδων κλπ.

Στη συνέχεια μίλησε ο Γιαννιώτης Αρχηγός Προσκόπων, Ζλάτσης: Πρότεινε την εγγραφή σχετικών κονδυλίων στους προϋπολογισμούς των Κοινοτήτων. Βρανάκης: Αναφέρει για τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα του προσκοπισμού και ότι οι δάσκαλοι μπορούν να μετέχουν

¹⁴⁶ Γκλαβίνας, Γιάννης ομ. σελ 224

¹⁴⁷Εφημερίς Μακεδονία 4/6/1927

και να διορίζονται Αρχηγοί όντας καταλληλότατοι για την επέκταση της Εθνικής αυτής υπηρεσίας. Ασβεστάς Επιθεωρητής Ξηρονερίου. Αναφέρει τα εκ της Ξηρονερίου (Εξησώ), κατά το 1920 προσκοπικής συγκεντρώσεως, Εθνικά αποτελέσματα. Ο κος Επιθεωρητής αναφέρει ότι από την αρχαιότητα εξέλιξη του Ελληνικού προσκοπισμού λέγοντας ότι η προσκοπική ιδέα είναι καθόλα Ελληνική και προσθέτει ότι το σχολείο μπορεί να εξυπηρετήσει την ιδέα και την Εθνική αποστολή του προσκοπισμού.

Ο προσκοπισμός σαν θέμα στα αλφαβητάρια(αναγνωστικά) του σχολείου.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς, Γενικός Έφορος των προσκόπων, μέλος της ομάδας των προοδευτικών εκπαιδευτικών (εκπαιδευτικού ομίλου) χαιρετίζει την έκδοση του νέου *Αλφαβητάριου του Ήλιου* σε άρθρο του στο περιοδικό *Προσκοπική ζωή*¹⁴⁸ γράφοντας:

"έχω επάνω στο γραφείο μου δύο αλφαβητάρια. Ένα λεπτό σε πρόστυχο χαρτί κακοτυπωμένο με αποκρουστική όψη και ένα άλλο σε ωραίο άσπρο χαρτί με πολύ ωραίες εικόνες μέσα (όχι βέβαια αυτή που είναι στο εξώφυλλο που η μόνη ομορφιά της έγκειται στο ότι είναι γραμμένα τα ονόματα πέντε μεγάλων Ελλήνων, στους οποίους μια μέρα ο Ελληνικός Λαός θα τους χρωστά την αναγέννηση του)".[...] ¹⁴⁹Σχολιάζει τον αντιπαθητικό δάσκαλο με τη βίτσα και γράφει ότι έφευγε από το σπίτι του και από τα παραμύθια της νταντάς του για να μάθει το ία και τα ωά και γύριζε στο σπίτι του για να του ζεστάνει την ψυχή του η νταντά του. "Αισθάνθηκα ότι κρατούσα στο χέρι μου το σφυρί με το οποίο θα σφυρηλατηθεί η πραγματική Ελληνική ψυχή και όχι η Ρωμαϊκή. Ευλογημένοι οι συντάκτες του (σημ: ο συντάκτης της επιστολής τους αναφέρει ονομαστικά) που θα σώσουν ένα από τα ωραιότερα πράγματα που υπάρχουν στον κόσμο. Την Ελληνική Ψυχή. Ας είναι ευλογημένοι. Εγώ ως πατέρας, ελπίζω και ως μέλλων παππούς, τους ευγνωμονώ και τους ευλογώ. Πρόσκοποι, πάρτε στα χέρια σας το αλφαβητάριο και ξαναχαρείτε τα ωραία νιάτα σας, διαβάζοντας το."

Το 1919 εκδίδεται το αναγνωστικό του Ζαχαρία Παπαντωνίου¹⁵⁰ *Τα ψηλά βουνά*. Η ανάγνωση του βιβλίου *τα ψηλά βουνά* έρχεται να θυμίσει προσκοπικό "χρώμα". Η ομάδα

¹⁴⁸ Περιοδικό *Προσκοπική Ζωή* της 15ης Νοεμβρίου 1919

¹⁴⁹ Το *αλφαβητάριο του Ήλιου* (όπως ονομάστηκε λόγω της εικόνας των παιδιών στον ήλιο) γράφει στο εξώφυλλο τα ονόματα της συντακτικής επιτροπής Δ. Ανδρεάδης , Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ Τριανταφυλλίδης και τις εικόνες φιλοτέχνησε ο Κ Μαλέας. Εκδοτικός Οίκος Δημητράτος 1919 Εκδόθηκε το 1919 το πρώτο μέρος ,το 1929 στην νέα μεταρρύθμιση το δεύτερο μέρος και ολόκληρο επανεκδόθηκε το 1935.

¹⁵⁰Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου γεννήθηκε στο Καρπενήσι, γιος του δασκάλου Λάμπρου Παπαντωνίου. Στράφηκε από τα φοιτητικά του χρόνια προς τη συγγραφή και τη δημοσιογραφία και σε ηλικία δεκαέξι μόλις ετών ξεκίνησε να αρθρογραφεί στην *Ακρόπολη* του Βλ. Γαβριηλίδη. Ως το 1898, οπότε κυκλοφόρησε η πρώτη ποιητική συλλογή του με τίτλο *Πολεμικά τραγούδια*, συνέχισε να συνεργάζεται με περιοδικά και εφημερίδες όπως η *Εφημερίδα των συζητήσεων*, ο *Χρόνος* και η *Σκριπ*, στην οποία υπήρξε αρχισυντάκτης από το 1900 ως το 1905. Το 1904 γίνεται ένα από τα πρώτα μέλη της εταιρίας "Η Εθνική Γλώσσα", με στόχο την υπεράσπιση της δημοτικής γλώσσας (μαζί με τους Μιλτιάδη Μαλακάση, Λάμπρο Πορφύρα, Κωνσταντίνο Χατζόπουλο, Ανδρέα Καρκαβίτσα, Ιωάννη Κονδυλάκη και άλλους). Από το 1912 και ως το 1916 διετέλεσε νομάρχης στη Ζάκυνθο, τις Κυκλάδες, την Καλαμάτα και τη Σπάρτη. Αντέδρασε μαζί με τον εισαγγελέα Α. Ρέγκο στον αφορισμό του 1916 κατά του Βενιζέλου. Η τελευταία πρωτοβουλία του στοίχισε τη θέση του και τον οδήγησε σε δίκη, στην οποία όμως απαλλάχτηκε. Το 1918 έγραψε (σε συνεργασία με τους Δ. Ανδρεάδη, Αλ. Δελμούζο, Π. Νιρβάνα και Μ. Τριανταφυλλίδη και εικονογράφηση του Π. Ρούμπου) τα *Ψηλά Βουνά*, έργο που προορίστηκε για αναγνωστικό της τρίτης τάξης του δημοτικού σχολείου (είχε προηγηθεί ανάθεση του έργου στον Παπαντωνίου από το Υπουργείο Παιδείας της επαναστατικής κυβέρνησης Βενιζέλου). Μετά την ανατροπή της κυβέρνησης Βενιζέλου η νέα κυβέρνηση αποφάσισε να καούν δημοσίως τα αναγνωστικά της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, ανάμεσα στα οποία και τα *Ψηλά Βουνά*.

των παιδιών αυτών, κάνει διακοπές μόνη της στα ψηλά βουνά, αυτοδιοικείται, αυτενεργεί και συμπεριφέρεται σαν μια προσκοπική ομάδα . Έχει όμως ο συγγραφέας προσκοπική γνώση. Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου έχει" επαφή" με τον προσκοπισμό. Στο διάστημα που ο Παπαντωνίου υπήρξε Νομάρχης 1912-1916, στέλνει συνεργασίες στο περιοδικό *Έσο Έτοιμος* της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου, που το επιμελείται η Πηνελόπη Δέλτα, αδελφή του Εφόρου προσκόπων Αλεξανδρείας και Αιγύπτου, Αντωνίου Μπενάκη. Στο περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* του Ιανουαρίου του 1925 δημοσιεύεται το παρακάτω κείμενο του, προς τους προσκόπους της 1ης Ομάδας Καλαμάτας το 1915.

"Τι είναι ο Πρόσκοπος.

"Πρόσκοπος είναι ένα νέος της ηλικίας σας, ο οποίος προετοιμάζεται και έξω από το Σχολείο για να γίνει μέλος της κοινωνίας, της Πατρίδας και της Ανθρωπότητας. Ο Πρόσκοπος, συμπληρώνει το μαθητή και ο μαθητής τον πρόσκοπο. Ο πρόσκοπος μαθαίνει εκείνα που δεν έχει τον καιρό, ούτε την υποχρέωση το Σχολείο να του δώσει. Δηλαδή την πρακτική της ζωής. "{...} ενώ περάσαμε από όλα τα σχολεία και έχουμε πείρα της ζωής, μας λείπουν εν τούτοις πολλά πράγματα που δεν προλάβουμε να μάθουμε.{...} Αυτά διότι στην εποχή μας δεν υπήρχαν πρόσκοποι".

Ο θεσμός των προσκόπων

Ο θεσμός αυτός έγινε τώρα και σεις θα θαυμάσετε τα αγαθά του. Θα ζείτε κυρίως στην ύπαιθρο, στον καθαρό αέρα και θα γίνετε γεροί άνθρωποι. Η πρώτη σας δουλειά είναι να γίνεται γεροί άνθρωποι. {...}Λοιπόν όταν λέμε, ότι από τον προσκοπισμό περιμένουμε πολλά, εννοούμε ότι πρώτα –πρώτα ο πρόσκοπος θα είναι γερός και θα μπορεί να τα εκτελέσει. Να έχει το σώμα γερό και τα νεύρα δυνατά, δηλαδή να είναι ισορροπημένος ώστε να μπορεί να σκεφθεί « αυτό πρέπει να κάνω» και να το κάνει. Όταν είναι γερός έχει ήδη εκπληρώσει έναν από τους σκοπούς του προσκοπισμού. {...}

Το άτομο σαν μέλος της κοινωνίας.

"Έχετε πάντοτε υπόψη σας, τους άλλους. Μάθετε πως κανένας στον κόσμο αυτό δεν είναι μόνος. Υπάρχουν πάντοτε οι άλλοι. Αυτός και οι άλλοι κάνουν την κοινωνία. Οι άλλοι πρέπει να συλλογίζονται αυτόν και αυτός τους άλλους. Χρήσιμος άνθρωπος είναι εκείνος που χρησιμεύει στους άλλους. Ο πρόσκοπος είναι το παιδί που έγινε μέλος της κοινωνίας και μην έγινε ακόμη πολίτης, εφαρμόζει δηλαδή τις ηθικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται η κοινωνία. {...}. Όταν ο πρόσκοπος βεβαιώσει κάτι στην τιμή του τελείωσε. Αυτό δεν μπορεί κανείς να το αμφισβητήσει. Το μεγάλο αυτό δικαίωμα δόθηκε μόνο στους τέλειους άνδρες. Λοιπόν το απόκτησαν και οι Πρόσκοποι. Αυτό είναι μεγάλη υπερηφάνεια για αυτούς".

Το αναγνωστικό τα Ψηλά Βουνά

Τα *Ψηλά Βουνά*, δεν είναι κάποιο τυχαίο αναγνωστικό, αλλά το αναγνωστικό σύμβολο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1917-20. Η μεταρρύθμιση εκείνη υπήρξε η πρώτη πετυχημένη προσπάθεια να εφαρμοστούν σε κρατικό επίπεδο οι γλωσσικές και ιδεολογικές επεξεργασίες που είχε στο μεταξύ εκπονήσει ο Εκπαιδευτικός Όμιλος, ένα σωματείο που συγκέντρωνε στους κόλπους του την υψηλή διανοήση των αρχών του 20ού αιώνα. Το αναγνωστικό αυτό, που ξεπέρασε τη συνταγματική καθιέρωση της "Καθαρεύουσας" στο σύνταγμα του 1911 προήλθε όταν, ο Δημήτρης Γληνός ανέλαβε Γενικός Γραμματέας του

υπουργείου Παιδείας και οι Αλέξανδρος Δελμούζος και Μανόλης Τριανταφυλλίδης προσελήφθησαν με προσωποπαγείς ρυθμίσεις ως «Ανώτεροι Επόπτες». Οι τρεις, αλλά κυρίως οι Δελμούζος και Τριανταφυλλίδης, ασχολήθηκαν κατά προτεραιότητα με την έκδοση των νέων αναγνωστικών της μεταρρύθμισης. Το αναγνωστικό τα *Ψηλά Βουνά* διδάχθηκε στα σχολεία για δύομισι περίπου σχολικά έτη, από τον Ιανουάριο του 1919 ως τον Ιούνιο του 1921 και επανήλθε πάλι στη νέα μεταρρύθμιση του 1929.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, θα δώσει στον προσκοπισμό προβολή και κοινωνικό βήμα μέσα από τα αναγνωστικά, για παιδιά ηλικίας 10 ετών.

Το 1930 εκδίδεται το αναγνωστικό *Οι Πρόσκοποι* με συγγραφέα την Γαλάτεια Καζαντζάκη από τον Εκδοτικό Οίκο Δημητράτου Α.Ε

Στον πρόλογο η Γαλάτεια Καζαντζάκη γράφει : "Για να γράψω –για τους προσκόπους– σύμφωνα με το πανευρωπαϊκό πνεύμα και τη νεώτερη παιδαγωγική , διάβασα κάθε τι που έχει γραφεί ανάλογο στη Γαλλία, Γερμανία και Ρωσία. Έτσι μπόρεσα παίρνοντας από τα ξένα παραδείγματα ότι θα ήταν χρήσιμο και στα Ελληνόπουλα, να κάμω, ελπίζω το βιβλίο αυτό άξιο κάθε άλλης προσπάθειας που καταβάλλεται στον τόπο μας για την προαγωγή των προσκοπικών οργανώσεων." .

Το αναγνωστικό περιγράφει τη ζωή σε μια κατασκήνωση, ομάδα προσκόπων .Μέσα στις σελίδες του κειμένου, ένα ποίημα της επίσης, είναι αφιερωμένο στην προσκοπική ζωή. "Είμαστε οι πρόσκοποι ,Που το πέρασμα μας, Μια ζωή καινούργια, Πιο καλή ανασταίνει, Κί ειν' το σύνθημα μας. Παντ' ετοιμασμένοι."

Το 1930 επίσης εκδίδεται το Αναγνωστικό της Δ. Δημοτικού με τίτλο *ο πρόσκοπος* .από τη συντακτική ομάδα των Παύλου Νιρβάνα, Δημ. Ζήση, Δ. Κοντογιάννη Εγκρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας στις 10/9/1939 επί Υπουργού Παιδείας Κ. Γόντικα. Μέσα στις σελίδες του 11-19, ένας μικρός πρόσκοπος της 10ης ομάδας Αθηνών, περιγράφει την ζωή στη δεκαήμερη κατασκήνωση στην Κηφισιά.

Το 1934 εκδίδεται το Αναγνωστικό της Δ Δημοτικού *Στάθης Σταθάς* από τους . Στρατή Μυριβήλη και Δημοσθ. Ανδρεάδη Εκδοτικός Οίκος Δημητράτου. Σε κείμενο του βιβλίου αναφέρει ότι ο Στάθης αποφάσισε να ταξιδέψει με τον "Άγιο Νικόλαο" ένα ναυτικό ταξίδι στην Ελλάδα. Στη σελίδα 36 αναφέρεται στο νεαρό παιδί με την απλή φράση σαν αυτό να συμβαίνει σε όλα τα παιδιά "ετοίμασε τον προσκοπικό γυλιό του "

Τα λογοτεχνικά βιβλία και τα περιοδικά για παιδιά αναφέρονται στον προσκοπισμό.

Η παιδική λογοτεχνία, αποτελεί οργανικό κομμάτι της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Η Μάρθα Καρπόζηλου,¹⁵¹ κάνει διαχωρισμό μεταξύ της παιδικής λογοτεχνίας, των περιοδικών που γράφονται από παιδιά και τα ορίζει σαν "παιδικά- νεανικά περιοδικά" και σε "περιοδικά για παιδιά και νέους", που είναι εκείνα που γράφονται από ενήλικες και απευθύνονται σε παιδιά. Έτσι διαφοροποιεί τον όρο "μαθητικά-σχολικά περιοδικά" και είναι εκείνα που απευθύνονται σε παιδιά που έχουν την ιδιότητα του μαθητή. Στον προσκοπισμό υπάρχουν και από τις δύο κατηγορίες περιοδικά.

¹⁵¹ Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία *Παιδικά Περιοδικά και Λογοτεχνία* Ελληνεκδοτική 2010 σελ 37

Από τις αρχές του αιώνα εμφανίζονται όλο και περισσότερα νεανικά περιοδικά¹⁵². Η φόρμα (format) που ακολουθούν είναι κυρίως λογοτεχνική, παρουσιάζοντας παιδική λογοτεχνία, που προέρχεται από είτε αναθέσεις συγγραφής σε Έλληνες μυθιστορηματογράφους κυρίως παιδικών διηγημάτων η σε γνωστά κλασσικά έργα που δημοσιεύονται σε συνέχειες. Πολλά από αυτά περιέχουν και εγκυκλοπαιδική ύλη καθώς και συνεργασίες μεταξύ των αναγνωστών. Στις εκδόσεις αυτές -ιδιαίτερα μετά το 1914 - η αναφορά του προσκοπισμού αποτελεί μέρος της ύλης ή και ακόμη ο τίτλος παραπέμπει σε αυτόν. Για παράδειγμα η *νέα γενιά* ή *γενιά των προσκόπων* έκδοση της *Ακρόπολις* του Γαβριηλίδη.

Τα πρώτα περιοδικά για παιδιά στην Ελλάδα, εκδόθηκαν χρονικά από το 1836, το 1852, το 1862 και το 1868 η έκδοση όμως της *Διάπλασης των παιδων* το 1879 εγκαινιάζει μια νέα εκδοτική περίοδο, φέρνοντας το παιδί στο κέντρο του ενδιαφέροντος.¹⁵³ Στη *Διάπλαση των παιδων* ο Γρηγ. Ξενόπουλος (1867-1951), τότε με το ψευδώνυμο "Φαίδων" αλλά και με το ψευδώνυμο "κυρά Μάρθα" γράφει θετικά μηνύματα για τον προσκοπισμό. Το 1926, δημοσιεύει ένα ολοσέλιδο άρθρο για τον προσκοπισμό με την ευκαιρία της μεγάλης Πανελλήνιας προσκοπικής συγκέντρωσης της Αθήνας, αλλά και το 1930, γράφει στο περιοδικό σε συνέχεια το διήγημα "*τα αρκουδάκια πρόσκοποι*" περιγράφοντας τη ζωή μιας αρκουδοπαρέας που λειτουργούν σαν πρόσκοποι και δεν υστερούν σε τίποτα από αυτούς. Πολύ αργότερα το 1959, μετά το θάνατο του, δημοσιεύεται στο περιοδικό ένα κείμενο του με τίτλο "Έσο Έτοιμος", ρητό που αναγράφεται στην πύλη μιας προσκοπικής ομάδας στο Μακρύ γιαλό της Μυτιλήνης και που μέσα από τις παιδικές του αναζητήσεις μαθαίνει την έννοια "Έσο Έτοιμος" και τη σημασία της για τον πολίτη και την πατρίδα.

Εκτός από τη "*Διάπλαση των Παίδων*" που έχει μια σταθερή πορεία σε όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, πολλές εκδόσεις προσπάθησαν να βρουν θέση στην παιδική ψυχή. Σε πολλές από αυτές τις εκδόσεις, ο προσκοπισμός αποτελεί επίσης θεματολογία.

Η παιδική Χαρά του Εκδότη Ι. Ράλλη. Λογοτεχνικό περιοδικό για νεανίδες και παιδιά έχει την πιο μακρόβια κυκλοφορία (1921-1931 και 1935-1936). Το πρώτο "μικτό περιοδικό"¹⁵⁴ όπως αναφέρεται από την Καραόγλου, δημοσιεύει διηγήματα του Σπ. Σπεράντζα της Πηνελόπης Δέλτα και της Αγγλαΐας Μεταλληνού. Στο τεύχος 22 της 20ης Οκτωβρίου 1922, δημοσιεύει ποίημα με τίτλο "ο πρόσκοπος", ενώ από το τεύχος 5 της 5ης Δεκεμβρίου 1923, συνεχίζει μέχρι το 1925 και δημοσιεύει σε συνέχειες το βιβλίο "πως περνούν οι πρόσκοποι" του Παπαθανασίου, που αναγράφει εν ήδη ημερολογίου την προσωπική συμμετοχή του συγγραφέα στο Τζάμπορη του 1920 στην Αγγλία. Το περιοδικό κυκλοφορεί με πολλές ανακατατάξεις καθώς για μεγάλα χρονιά διαστήματα, αναστέλλει την έκδοση του και επανακυκλοφορεί σε διάφορα σχήματα και περιοδικότητα μέχρι και το 1935.

Εθνικός Παλμός Το περιοδικό της νεολαίας της Ε.Ε.Ε (Εθνική Ένωση Ελλάς). Κυκλοφορεί το 1933(25/1/1933) για να στηρίξει τους Αλκίμους τη νεολαία της Ε.Ε.Ε.

¹⁵² Τσικνάκης Κ., *Ελληνικός Νεανικός Τύπος 1915-1936* Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Αθήνα 1986. Η καταγραφή στο εν λόγω διάστημα περιγράφει 311 νεανικά περιοδικά μεταξύ των οποίων 32 προσκοπικά.

¹⁵³ Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία " Παιδικά Περιοδικά και Λογοτεχνία" Ελληνεκδοτική 2010 σμ.σελ 42-50

¹⁵⁴ Κείμενο της Χ.Λ. Καραόγλου *Αθηναϊκά Λογοτεχνικά περιοδικά 1920-1924* από την έκδοση της Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφίας *Παιδικά Περιοδικά και Λογοτεχνία*" Ελληνεκδοτική 2010 σελ 45

Ο *Θησαυρός των παιδιών* κυκλοφόρησε το 1933 από τις εκδόσεις Δημητράτου. Το περιοδικό είναι κυρίως μια εγκυκλοπαίδεια σε τεύχη και το περιοδικό *Τα Ελληνόπουλα* από τον Μάρτιο του 1933, το οποίο στο τεύχος 22-23 της 25ης Φεβρουαρίου 1934 δημοσιεύει ένα σύντομο ιστορικό του Προσκοπισμού στην Ελλάδα. Πολλά από τα περιοδικά της εποχής χρησιμοποιούν σε θέματα τους προσκοπικές φωτογραφίες σχετικές με το εγκυκλοπαιδικό θέμα που αναφέρονται.

Τέλος το πλέον μακρόβιο περιοδικό της εποχής πλην της διάπλασης -είναι ο παιδικός κόσμος από τον εκδότη Βλέσσα, από το 1930 μέχρι το 1952.

Τα προσκοπικά περιοδικά

Οι εκδόσεις των προσκοπικών περιοδικών στο διάστημα των πρώτων χρόνων, έχουν ουσιαστικά ενημέρωση επί των προσκοπικών θεμάτων αλλά επίσης έρχονται να καλύψουν την ανάγκη των παιδιών για περιοδικά ποικίλης ύλης και ακολουθούν την συνηθισμένη πρακτική των άλλων παιδικών λογοτεχνικών περιοδικών. Η ύλη τους εμπλουτίζεται και με λογοτεχνικό μέρος, προκειμένου να είναι συνεπής στην ποιότητα των άλλων περιοδικών, δημοσιεύοντας παράλληλα και διηγήματα ελλήνων λογοτεχνών όπως της Πηνελόπης Δέλτα, της Ιουλίας Δραγούμη, του Ζαχαρία Παπαντωνίου και αργότερα της Αθηνάς Ταρσούλη, του Στρατή Μυριβήλη, του Σ. Σπεράντζα και άλλων. Επίσης δημοσιεύουν και ξένη λογοτεχνία για παιδιά, συνήθως σε συνέχειες. Η προσκοπική ύλη είναι συνήθως γνώσεις που περιέχονται στα εγκόλπια των προσκοπικών απαιτήσεων, αλλά και προσκοπικά ενημερωτικά θέματα (εγκύκλιοι, ανακοινώσεις αλλά και νέα από την προσκοπική κίνηση σε όλη την Ελλάδα). Η έκδοση ενός σημαντικού προσκοπικού περιοδικού δε αφήνει πολύ χώρο για άλλες ανεξάρτητες εκδόσεις με ανάλογο περιεχόμενο.¹⁵⁵ Από την άλλη μεριά τα παιδικά περιοδικά αναπτύσσουν και εκείνα προσκοπικά θέματα, ιδιαίτερα στις περιόδους που δεν υπάρχει επίσημη έκδοση προσκοπικού περιοδικού από το Σώμα ή από άλλον συνεργαζόμενο φορέα.

Στα προσκοπικά περιοδικά συναντάμε εκδόσεις για παιδιά αλλά και πολλές παιδικές εκδόσεις που αποτελούν εκδοτικές προσπάθειες προσκοπικών ενωμοτιών για επικοινωνία μεταξύ τους.¹⁵⁶

Το πρώτο επίσημο προσκοπικό περιοδικό, εκδίδεται στην Αθήνα. Με τον όρο επίσημο περιοδικό, περιγράφονται εκείνα που η Κεντρική Διοίκηση έδωσε τη άδεια του Επίσημου περιοδικού του Σώματος, είτε όταν εκδότης ήταν το ίδιο το Συμβούλιο, είτε όταν προερχόταν από άλλη προσωπική ανεξάρτητη πρωτοβουλία. Η πρώτη εκδοτική προσπάθεια ξεκίνησε πολύ γρήγορα από τις πρώτες ημέρες της προσκοπικής δουλειάς. Επειδή τα οικονομικά στο ξεκίνημα ήταν πολύ δύσκολα, προτάθηκε στα μέλη, το περιοδικό ο *Πρόσκοπος* του Μιχαήλ Δ. Ψαρρά που πήρε την έγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου στον Ελλαδικό χώρο, τονίζοντας όμως ότι δεν αποτελεί όργανο του Σώματος, αλλά η υποστήριξη

¹⁵⁵ Ο *Πρόσκοπος* του Μ. Ψαρά Έκδοση του 1914 με την αναγνώριση της προσκοπικής διοίκησης αρχικά και στη συνέχεια υιοθετήθηκε σαν επίσημη έκδοση το *Έσο Έτοιμος* της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου.

¹⁵⁶ Τσικνάκης., Κ. *Ελληνικός Νεανικός Τύπος 1915-1936* Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Αθήνα 1986..

του από τους προσκόπους θα το κάνει να αναπτυχθεί και γίνει πιο τέλειο¹⁵⁷. Το περιοδικό αυτό, εκδίδεται υπό τη εποπτεία του Εφόρου Ομάδων και επιτροπή σύνταξης του Περιοδικού είναι οι Θ. Δημητριάδης, Γ. Ζαλοκώστας, Σ. Κέντρος, Ε. Περδικέας και Μιχαήλ Ψαρράς. Το πρώτο τεύχος κυκλοφόρησε στις 15 Μαρτίου του 1914.

Η *Νέα Γενεά*. είναι μια νέα εκδοτική προσπάθεια που έρχεται να συνεχίσει τον *πρόσκοπο*. Η εγκύκλιος της εκτελεστικής επιτροπής με αριθμό 16 της 4^{ης} Απριλίου 1915 και υπογραφή Ν. Πασπάτης Πρόεδρος και Κωνσταντίνος Μελάς Γενικός Γραμματέας γράφει: Περιοδικό *Νέα Γενεά* εκδίδεται υπό των καταστημάτων της *Ακροπόλεως*, περιοδικό χάριν των Προσκόπων, υπό τον τίτλο *Νέα Γενεά* ή *Η Γενεά των Προσκόπων*, "σκοπός του οποίου είναι η διάδοση εις τους Ελληνόπαιδες αναγνωσμάτων, ουχί εγκληματικής φύσης, σαν αυτά που πλημμύρησαν την Ελλάδα, όπως διάφορα αστυνομικά φυλλάδια αλλά ψυχολογικά και ηθικά σωστά δια των οποίων οι ψυχικές των δυνάμεις θα ξυπνούν και θα ανατρέφονται δια παν ότι μέγα γενναίο και πατριωτικό».

Η *Νέα Γενεά* ή *η Γενεά των Προσκόπων* κυκλοφόρησε στις 21 Ιανουαρίου 1916 σε εβδομαδιαία κυκλοφορία μέχρι τις 29 Δεκεμβρίου του 1916 συνολικά σε 50 τεύχη. Η προσπάθεια συνεχίστηκε και το 1917. Στο τεύχος της 28^{ης} περιλαμβάνει ιδιόχειρη επιστολή του Διαδόχου Κωνσταντίνου Β' προς το περιοδικό με θερμά λόγια για την έκδοση του. Το κόστος του ήταν 25 λεπτά. Το περιοδικό αυτό που στα πρώτα 52 εβδομαδιαία τεύχη είναι γεμάτο προσκοπισμό, στο δεύτερο εξάμηνο θα εγκαταλείψει σταδιακά την προσκοπική ύλη, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Το περιοδικό είναι γεμάτο δημοσιεύσεις για την βασιλική οικογένεια και τα παιδικά της χρόνια αλλά στηρίζει και σαν φίλο-Βενιζελική έκδοση το όραμα της "μεγάλης Ελλάδας".

Το *Έσο Έτοιμος* Η πρώτη επίσημη προσκοπική έκδοση, μας έρχεται από την Αλεξάνδρεια. Το περιοδικό εκδίδεται από το Ιούνιο του 1914 μέχρι το 1916. Μηνιαίο Περιοδικό. Εκδότης ήταν η Κεντρική Επιτροπή της Αιγύπτου, με Πρόεδρο τον Αντώνη Μπενάκη. Μαζί του, εξέχουσες προσωπικότητες της Ομογένειας, ο Δ. Κάσδαγλης, ο Ι. Καζούλλης, ο Σ. Σαλβάγος και ο Α. Χωρέμης. Στο τεύχος με ημερομηνία 15 Ιανουαρίου του 1915, η Πηνελόπη Δέλτα δημοσιεύει το πρώτο της κείμενο για περιοδικό. Με το περιοδικό συνεργάζονται επίσης ο Ούγος Αραβαντινός, ο Ζαχ Παπαντωνίου, ο Ν.Γ. Πολίτης και ο Λεων. Πτέρης. Το περιοδικό διέκοψε την κυκλοφορία του το 1916 όταν αποφασίστηκε η διάλυση του προσκοπισμού στην Αλεξάνδρεια από τον Αντώνιο Μπενάκη, για να μην "εισέλθει" στον προσκοπισμό το μικρόβιο του εθνικού διχασμού. Επανεκδόθηκε το 1922

Η Ζωή των Προσκόπων. Το περιοδικό αρχικά εκδίδεται ανά μήνα. Επίσημο Όργανο του Σώματος Ελλήνων Πρόσκόπων. Το περιοδικό αυτό, *Η Ζωή των Προσκόπων* (Ιούνιος 1917-Ιούνιος/Ιούλιος 1921), μέσω του οποίου δόθηκε μια σημαντική ώθηση στην προσκοπική κίνηση, αποτέλεσε τη βοήθεια της Αγγλικής αποστολής για την οργάνωση του Ελληνικού Προσκοπισμού. «Η συμμετοχή του Άγγλου Arthur Gaddum, Εφόρου του Manchester, ήταν ενταγμένη επίσημα στον Ιδρυτικό Νόμο 1066/17», γράφει η Γ. Κουτσοπανάγου. Στις 25 Ιουλίου 1918 φτάνει στην Ελλάδα για ένα εξάμηνο (έως τις 9 Δεκεμβρίου), ο Arthur Gaddum, έφορος για το Manchester, φέρνοντας μαζί του σημαντική ποσότητα έντυπου

¹⁵⁷ Εγκύκλιος 7η της Εκτελεστικής επιτροπής του ΣΕΠ της 2ας Ιουλίου 1914.

υλικού και εξοπλισμού.¹⁵⁸Την οικονομική κάλυψη της αποστολής Gaddum, ανέλαβε το βρετανικό υπουργείο Πληροφόρησης (Ministry of Information-MOI).¹⁵⁹ Το περιοδικό σταθεροποίησε την τακτική του έκδοση, άλλαξε εκδότη (ο νέος εκδότης ήταν ο Dennis Devaris ή Divaris (Δεβάρη), ανταποκριτής στην Αθήνα της βρετανικής εφημερίδας *Daily News*, αύξησε τον αριθμό σελίδων του και τα βρετανικά προσκοπικά περιοδικά, *Headquarters Gazette* και *Scout*, επίσημα όργανα του BSA, έστελναν κλισέ (cliches) για το περιοδικό. Η βρετανική πλευρά προμήθευσε το περιοδικό με τυπογραφικό χαρτί και ήταν πλέον διαθέσιμο στα περίπτερα και στα τοπικά πρακτορεία Τύπου, αντί να είναι μόνο σε ιδιωτική κυκλοφορία όπως ήταν μέχρι τώρα.¹⁶⁰

Στο τεύχος της 1^{ης} Φεβρουαρίου 1919, για πρώτη φορά εκδίδεται μαζί με το περιοδικό και η επίσημη *Εφημερίς του Σ.Ε.Π* η οποία διανέμεται δωρεάν αλλά σε μια και μοναδική έκδοση. Το περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* είναι γραμμένο στη δημοτική γλώσσα. Στο τέλος της κυκλοφορίας του, μετά την πτώση Βενιζέλου, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής να ξηλώσει κάθε τι προοδευτικό, γράφεται στη απλή καθαρεύουσα.

Κωνσταντινούπολη –*Ο Πρόσκοπος* Το εβδομαδιαίο περιοδικό του Ελληνικού Προσκοπισμού της Κωνσταντινουπόλεως, από τον Οδυσσέα Θαλασσινό Αρχηγό ιδρυτή της 7^{ης} Ομάδας Προσκόπων Κωνσταντινουπόλεως ορίστηκε να είναι το επίσημο περιοδικό της Κεντρικής Επιτροπής του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων Κωνσταντινουπόλεως. Εκδόθηκε το 1919 από το σύλλογο Ερμή του Πέραν της Κωνσταντινούπολης, με τη συμμετοχή του Λουίζου Ηλία, διευθυντή του Ελληνικού Τμήματος της Ροβερτείου Σχολής, Τοπικού Εφόρου. Είναι γνωστά 16 τεύχη μέχρι τις 20 Αυγούστου του 1920. Είναι ιδιαίτερα σημαντική αυτή η έκδοση, γιατί μέσα από τις σελίδες της δημοσιεύονται όλοι οι κανονισμοί λειτουργίας των Ελλήνων Προσκόπων Κωνσταντινουπόλεως.

Τον Ιανουάριο του 1922 ο Λεωνίδας Πτέρης, Γενικός Έφορος, ο οποίος υπήρξε στην εκδοτική ομάδα της πρώτης έκδοσης του περιοδικού στην Αλεξάνδρεια, επανακυκλοφορεί το περιοδικό *Έσο Έτοιμος* για το διάστημα μέχρι τον Δεκέμβριο του 1922 με αρίθμηση συνεχόμενη με εκείνη της πρώτης περιόδου στην Αλεξάνδρεια.

Στο διάστημα από το 1922 μέχρι το 1926 δεν υπάρχει επίσημη έκδοση παρά μόνο τοπικές εκδόσεις, όπως ο "Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας" από τους Μικρασιάτες προσκόπους στην Αθήνα, με εκδότη τον Αγγελομάτη.

Ο Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας με πρωτοβουλία της έκδοσης από τους προσκόπους της Μικράς Ασίας, θα εμφανιστεί το 1922, για πολύ μικρό διάστημα, λόγω οικονομικών δυσχερειών. Θα αντικατασταθεί από το περιοδικό *Τα Ελληνόπουλα*, με στόχο την ευρύτερη κυκλοφορία από τους ίδιους εκδότες (Αγγελομάτη) που και εκείνο θα έχει μικρή εκδοτική τύχη. Θα διακόψει πολύ σύντομα την έκδοση του

Προσκοπικός Κήρυξ Μια νέα προσπάθεια ξεκινά από τον Ησαΐα Ησαΐα, στην Τοπική Εφορεία Αθηνών. Με την ευκαιρία της Πρώτης Πανελληνίας Συνάντησης, στην Αθήνα το 1926, εκδίδεται το περιοδικό, από τον πρόεδρο του Τοπικού Συνδέσμου Αθηνών, Ι. Βλαβιανό και

¹⁵⁸ Κουτσοπανάγου, Γιούλα " Η Ελληνική Νεολαία στον 20ο αιώνα" Πολιτογράφιση και Νομική Θωράκιση του Ελληνικού Προσκοπισμού 1917-1920" Συλλογική έκδοση, Θεμέλιο 2010 Σελ 388.

¹⁵⁹ ομοίως 389

¹⁶⁰ F.O 395/164, 60623, Bailey προς Talbot, 13.3.1918

τον Τοπικό Έφορο Αθηνών Ησαΐα Ησαΐα . Εκδότης- Διευθυντής ο Εμμ. Περδικέας Αρχηγός και γραφεία του περιοδικού τα γραφεία του Σ.Ε.Π στην οδό Νίκης 11. Η έκδοση θα διαρκέσει μέχρι το 1927.

Προσκοπική Ηχώ Εκδόθηκε τον Ιανουάριο του 1924 στο Κάιρο, από τον Νικόλαο Κουρμούλη. Είναι το επίσημο περιοδικό της Περιφερειακής Επιτροπής Αιγύπτου. Εκδίδεται από συντακτική επιτροπή με τον Δ Χρήστοβιτς, τον Β. Σοιλέδη, τον Ι Σταυρίδη και την Άννα Καλοτύχου, από τα ιδρυτικά μέλη των Ελληνίδων Οδηγών. Η έκδοση είναι αρχικά 16 σελίδες και σχήμα 23x30, το οποίο εξακολουθεί να εκδίδεται σε μικρότερο μέγεθος μέχρι το 1936 .

Η ύλη του καθαρά προσκοπική, πρωτοστατεί στον παιδαγωγικό χαρακτήρα της κίνησης. Ακολουθεί διεθνή προσκοπικά περιοδικά και πρωταγωνιστεί σε μια εποχή που η προσκοπική κίνηση στην Ελλάδα δεν είχε ακόμη καταφέρει να βρει τον παιδαγωγικό της χαρακτήρα. Από το 1933 η έκδοση μεταφέρεται στην Αθήνα και αποτελεί πλέον το επίσημο περιοδικό. Η *Προσκοπική Ηχώ* επίσης, εκδίδει για την Ελλάδα το *Επίσημο Δελτίο*, τον Ιανουάριο του 1936 σε 6 σωζόμενα τεύχη μέχρι τον Αύγουστο του 1936. Η έκδοση του, διακόπηκε το 1938 εποχή που ο Ι. Μεταξάς, Υπουργός Παιδείας πλέον, κάνει πιεστική την στάση του απέναντι στον προσκοπισμό.

Προσκοπικά βιβλία που εκδόθηκαν την περίοδο 1912-1939 .

Έτος	Τίτλος	Συγγραφέας	Εκδότης
1910	<i>Μέλλοντες Στρατιώτες</i>	Πρόσκοποι Ιχνηλάτες Μπάντεν Πάουελ	Σ.Δ.Ο.Β
1912	<i>Εγκόλπιο Έλληνας Προσκόπου</i>		Σ.Ε.Π
1912	<i>Οδηγίες για Αρχηγούς Ομάδων</i>		Σ.Ε.Π
1912	<i>Παιδιά και Ασκήσεις</i> (παιχνίδια)	Κ Μελάς-Γ Γ.Ζαλοκώστας	Σ.Ε.Π
1913	<i>Εγκόλπιο Αρχηγού Ομάδος</i> (εκ του Αμερικάνικου)	Κ Μελάς	Σ.Ε.Π
1914	<i>Εγχειρίδιο Ασκήσεων Πεζικών Γυμνασίων</i>	Κ Μελάς-Γ Γ.Ζαλοκώστας	Σ.Ε.Π
1915	<i>ο Προσκοπισμός</i>	Ούγου Δ' Αρνός	Σ.Ε.Π
1915	<i>Εγχειρίδιο Έλληνας Τοπογράφου</i>	Ι Αριστάρχη	Σ.Ε.Π
1916	<i>Προκαταρκτικές Γνώσεις Υποψηφίων Δοκίμων Προσκόπων</i>		Σ.Ε.Π
1915	<i>Καταστατικό της Συνελεύσεως Ελλήνων Πρόσκοπων</i> της 21/4/1915		Σ.Ε.Π
1919	<i>Οργανισμός</i> του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων		Σ.Ε.Π
1919	<i>Έκθεση προς τον Ι. Ηλιάκη</i> (Γενικό Διοικητή Μακεδονίας), Πρόεδρο της Π.Ε Προσκόπων Μακεδονίας υπό Ν.Γυπάρη Αθήνα		
1920	<i>Καταστατικό των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων</i>		Σ.Ε.Π
1919	<i>Απαιτήσεις για Μαθητευόμενους</i>	Τεύχος Α	Σ.Ε.Π
1919	<i>Απαιτήσεις για Μαθητευόμενους Β' Τάξεως</i>	Τεύχος Β	Σ.Ε.Π
Βιβλιοθήκη των Προσκόπων (Αποτελεί Εκδοτική Ενότητα)			
1919	<i>Πως θα γίνεις Δόκιμος Πρόσκοπος</i> (Εγκόλπιο)	Τεύχος Α	Σ.Ε.Π
1920	<i>Απαιτήσεις για πρόσκοπο Β' Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Τεύχος Β	Σ.Ε.Π
1920	<i>Απαιτήσεις για πρόσκοπο Α' Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Τεύχος Γ	Σ.Ε.Π
1920	<i>Προσκοπικές Οδηγίες Ηλιοθεραπείας</i> – Rollier	μτφ. Κ Μελάς Τεύχος Δ	Σ.Ε.Π
1920	<i>Πρακτικές Οδηγίες Συμπεριφοράς</i>	Κ. Μελάς Τεύχος Ε	Σ.Ε.Π
1920	<i>Σύστημα κατ' Ενωμοτίας</i>	Κ. Μελάς Τεύχος Ζ	Σ.Ε.Π
1920	<i>Η Ζωή στο στρατόπεδο</i>	Λ. Μπέιλη Τεύχος Η	Σ.Ε.Π
1920	<i>Πρακτικές Συμβουλές για Εφόρους και επόπτες</i>	Κ Μελάς Τεύχος Θ	Σ.Ε.Π
1920	<i>Τι είναι Προσκοπισμός</i>	Κ. Μελάς	Σ.Ε.Π

1922	<i>Μαθήματα περί πειθαρχίας και Ασκήσεων Πυκνής Τάξεως</i> Κίτσιου Γεωργ.	Σ.Ε.Π
1926	<i>Γνώσεις Προσκόπου Γ. Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Σ.Ε.Π
Άλλες Εκδόσεις		
1926	<i>Προσκοπικές Κατασκηνώσεις</i> J.H.White House μτφ. Θ. Χρ. Μπρισιμιτζάκη	
1927	<i>Οργανισμός</i>	Σ.Ε.Π
1929	<i>Οργανισμός</i>	Σ.Ε.Π
1932	<i>Πως να ιδρύσεις ομάδα Προσκόπων</i> Διασκευή από το Αγγλικό	Σ.Ε.Π
1932	<i>Βιβλιάριο δια Πρόσκοπο Γ' .Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Σ.Ε.Π
1933	<i>η Εξωσχολική Αγωγή και ο Προσκοπισμός</i> Διάλεξη της 5η /2/1933	Σ.Ε.Π
1934	<i>Τα πρώτα Βήματα των Λυκοπούλων</i> Έκδοση Αγέλης Α' Συστήματος Αθηνών	
1934	<i>Αγωγή Προσκόπων Ελληνοπαίδων</i> Η ερμηνεία του Νόμου των Προσκόπων Λοχαγού Ν. Μακρή	Σ.Ε.Π
1936	<i>Βιβλιάριο για πρόσκοπο Β' Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Σ.Ε.Π
1933	<i>Βιβλιάριο για πρόσκοπο Α' Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Σ.Ε.Π
1936	<i>Βιβλιάριο για Πρόσκοπο Β' .Τάξεως</i> (Εγκόλπιο)	Σ.Ε.Π
1936	<i>Προσκοπικές Ομιλίες</i>	Σ.Ε.Π
1936	<i>Ο Προσκοπισμός</i> R.P.Jacque Sevin.	Σ.Ε.Π
1936	<i>Ο Δρόμος προς την Επιτυχία</i> Lord Baden Powell of Gilwell	Σ.Ε.Π
1936	<i>Οργανισμός Λυκοπούλων</i>	Σ.Ε.Π
1937	<i>Οργανισμός Λυκοπούλων</i>	Σ.Ε.Π
1937	<i>Το βιβλίο των Λυκοπούλων</i> του Αρχιγερόλυκου Baden Powell Μετάφραση Ακέλα Δ. Σολομωνίδη	Σ.Ε.Π
1937	<i>Υπόδειγμα Προσκοπικής Εργασίας Ομάδος</i>	Σ.Ε.Π
1937	<i>Προσκοπικά Παιχνίδια</i> Επιλογή εκ του Γαλλικού Ανδ. Γκαζιάνη (Γίβων)	Σ.Ε.Π
1938	<i>Η Αγέλη και οι Βαθμοφόροι της</i> Δ. Σολομωνίδη γερόλυκου	Σ.Ε.Π
1938	<i>Το κατ' ενωμοτίας Σύστημα</i> capt. The Hoy Roland E. Phillips Μετάφραση Ν.Κ. Κουρμούλη	Σ.Ε.Π

1938 <i>Τα πρώτα Βήματα. Πως να γίνεται πρόσκοπος Γ'. Τάξεως</i>	Σ.Ε.Π
Άλλες Παράλληλες ανεξάρτητες Εκδόσεις με προσκοπικό περιεχόμενο.	
1920 <i>Είμαι ο Στρατιώτης των Κοσμοϊστορικών Γεγονότων</i> Ν.Γυπάρη. Επιθεωρητή Δημοτ. Εκπαίδευσης	Αθήνα
1924. <i>Πως περνούν οι Πρόσκοποι</i> . Δ. Παπαθανασίου (Εν ήδη ημερολογίου καταγράφει τη συμμετοχή του συγγραφέα στο Τζάμπορη του 1920 στην Αγγλία)	Αθήνα
1925 <i>Σκόρπια Φύλλα</i> Τάκης Σβάρνας	Σύρος
1926 <i>Προσκοπισμός</i> Χρ. Ενισλείδη	Αθήνα
192.. <i>Καρδιά Προσκόπου</i> Βλ. Βαλασόπουλος Υπαρχ. 10ης Ο.Π.Α(δεκαετία 1920)Αθήνα	
1934 <i>Προσκοπική Ζωή</i> Μιχαήλ Μάλη προσκόπου της 18ης Ο.Π.Α	Αθήνα
1939 <i>Προσκοπικά φύλλα</i> Κ.Κ. Καραγεώργη Υπαρχηγού	Σύρος

Τα παραπάνω βιβλία που καταγράφονται, μας παρουσιάζουν μια ενδιαφέρουσα εικόνα της προσκοπικής περιόδου. Αρχικά, η πρώτη δεκαετία στήριξε την ανάπτυξη του προσκοπισμού με βιβλία σχετικά και ενημερωτικά για το προσκοπικό κίνημα. Ο πολυγραφότατος Κωνσταντίνος Μελάς γράφει, μεταφράζει και δημιουργεί την πρώτη προσκοπική βιβλιογραφία. Οι εκδόσεις είναι στο κλίμα της εποχής. Εκτός των αμιγώς προσκοπικών θεμάτων, οδηγίες για Αρχηγούς, εγχειρίδια απαιτήσεων κτλ, η βιβλιογραφία κινείται και σε θέματα στρατιωτικής προπαίδευσης, όπως: ασκήσεις πυκνής τάξεως, παιδιές και ασκήσεις, τοπογραφία και άλλα. Επίσης υπάρχουν στη θεματολογία και βιβλία γενικής μόρφωσης, όπως οδηγίες συμπεριφοράς και ηλιοθεραπείας (λόγω φυματίωσης).

Τα προβλήματα της περιόδου 1922-1930 έχουν επίδραση στην προσκοπική κίνηση και την εξέλιξη της και αυτό εμφανίζεται και στη βιβλιογραφία. Πενιχρή με ελάχιστες εκδόσεις, ίσως μια μοναδική, περί προσκοπικών κατασκηνώσεων. Στην εν λόγω εποχή όμως, εμφανίζονται αρκετές προσωπικές εκδόσεις, με αναμνήσεις κυρίως από την πρώτη εποχή και προσωπικές μαρτυρίες. Η εποχή μετά το 1929, με την παρουσία του Αντ. Μπενάκη στην ηγεσία του Σώματος, παρά την οικονομική στήριξη του Βενιζέλου, δεν καταφέρνει να αλλάξει το κλίμα. Η νέα εποχή ουσιαστικά ξεκινά με το τέλος του 1934 και την επιστροφή της Βασιλείας. Περίοδος που εμφανίζεται στο προσκοπικό προσκήνιο ο Λεωνίδας Πτέρης, Γενικός Έφορος που συνδέεται με τη διοίκηση σε περιόδους της Βασιλείας, ο Περικλής Περρωτής, αναμορφωτής της εκπαίδευσης των Αρχηγών, εκπαιδευμένος ο ίδιος στη Γαλλική προσκοπική σχολή Αρχηγών του *cary*, αλλά και στη σχολή Αρχηγών του *Gilwell* στην Αγγλία και μεταφέρει μια νέα εποχή, με καθαρά παιδαγωγικό προσανατολισμό στην προσκοπική κίνηση. Την ίδια εποχή εγκαθίστανται στην Αθήνα, ο Δήμος Σολομωνίδης, εκ των δημιουργών της Λυκοπουλικής κίνησης στο Κάιρο της Αιγύπτου και ο Νικόλαος Κουρμούλης, εκδότης του περιοδικού "Προσκοπική Ηχώ" αλλά και σημαντικός πρόσκοπος με διεθνή καταξίωση. Η περίοδος αυτή χωρίς ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα, δημιουργεί μια αξεπέραστη μέχρι σήμερα βιβλιογραφία με πολλές μεταφράσεις θεωρητικών αλλά και πρακτικών θεμάτων που βοηθούν στην καλύτερη λειτουργία της κίνησης.

3.2 Η προσκοπισμός και Σωματική αγωγή

Η Σωματική αγωγή.

Η σωματική αγωγή αποτελεί το κυρίαρχο θέμα διαπαιδαγώγησης των νέων στο τέλος του 19ου αιώνα. Το σύνηθες θέμα για την αγωγή των νέων, είναι η ανάπτυξη γερού σώματος.

Το Ελληνικό κράτος και κυρίως οι οικονομικές συνθήκες που επικράτησαν την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα, η πολεμική σύρραξη με την Τουρκία, η πτώχευση καθώς και ο αυξημένος αριθμός σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων, που απαιτούσαν άμεση και αποφασιστική λύση, δεν επέτρεπαν την ενασχόληση των κυβερνητικών φορέων με τα αθλητικά ζητήματα. Η αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων στη χώρα το 1896, δημιούργησε θετικό κλίμα για τον αθλητισμό.

Ο Αθανάσιος Ευταξίας, στο μεταίχμιο του 19ου και του 20ού αιώνα, διετέλεσε υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, από τον Απρίλιο του 1899 μέχρι τον Μάρτιο του 1900. Τότε ψηφίσθηκε ένας από τους σημαντικότερους νόμους για την ιστορία του νεοελληνικού αθλητισμού. Υπογράφηκε στις 10 Ιουλίου του 1899, έλαβε τη γραμματαριθμηση ΒΧΚΑ¹⁶¹ και τον τίτλο «Περί γυμναστικής και αθλητικών γυμναστικών αγώνων».

Το κείμενο της αιτιολογικής έκθεσης που συνόδευε τον νόμο, όταν κατατέθηκε στη Βουλή, είναι ενδεικτικό της σημασίας που αποδιδόταν σε αυτόν. *"Έπρεπε, λοιπόν, χωρίς δισταγμό, και προκειμένου να ολοκληρωθούν τα αγαθά της παιδείας, να συντελεστεί η αρμονική ανάπτυξη των ψυχικών και σωματικών δυνάμεων. Αλάνθαστος μάρτυρας ήταν ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός αλλά και η ενωμένη Γερμανία, που αναστήθηκε μέσα από τις στάχτες των ναπολεόντειων πολέμων. Στην αναβίωση αυτή, ισότιμος παράγοντας ήταν η οργανωμένη σωματική άσκηση".* Σημειωνόταν δε, ότι, ενώ τα αγαθά της σωματικής άσκησης ήταν γνωστά σε όλη την Ευρώπη, στην Ελλάδα οι υπάρχουσες εφαρμογές ήταν ανεπαρκείς, αφού για μεγάλο χρονικό διάστημα, η διδασκαλία της γυμναστικής ήταν υποχρέωση υπαξιωματικών της πυροσβεστικής και ακροβατών, τους «...περί τολμηρά γυμναστικά τεχνάσματα διατρίβοντας μάλλον, ή περί την παιδαγωγικών κανόνων στηριζόμενη σχολική γυμναστική...".

Από το 1880 είχε ήδη αρχίσει να κατανοείται η σημασία της γυμναστικής και να καταβάλλεται προσπάθεια για την προαγωγή της, συνθήκες που είχαν ήδη δημιουργηθεί στα κράτη του δυτικού πολιτισμού.

«...Σκοπός της γυμναστικής είναι η ανάπτυξη των σωματικών και η εν ακμή διατήρηση των ψυχικών δυνάμεων, η εν τη καρτερία έξις και η διά τον στρατιωτικό βίον προπαρασκευή των νέων...».

Αυτό ήταν και το πρώτο άρθρο του νόμου. Η γυμναστική άσκηση καθίστατο υποχρεωτική ως μάθημα στα σχολεία και γινόταν «ισόμοιρη» με όλα τα άλλα μαθήματα, από την κατώτατη έως την ανώτατη εκπαίδευση, προκειμένου «...να προπαρασκευασθεί ο παις εξ απαλών ονύχων, γυμναστικώς μορφούμενος εν ευρυθμία και πειθαρχία και τάξει εις τέλειον στρατιώτην του μέλλοντος...».

Για τις ανάγκες που θα προέκυπταν σε διδακτικό γυμναστικό προσωπικό, προβλεπόταν η ίδρυση ειδικής Σχολής Γυμναστών και η λήψη μέτρων για τη διοργάνωση αγώνων, αλλά και η προώθηση του σωματειακού αθλητισμού με ιδιαίτερα ευεργετήματα.

¹⁶¹ ΒΧΚΑ τεύχος 141 της 12^{ης} Ιουλίου του 1899 τεύχος πρώτο.

Ο νομοθέτης θεωρούσε ότι το ρόλο που θα διαδραμάτιζε στα σχολεία η γυμναστική θα έπρεπε να διαδραματίσουν στα αγωνιστικά δρώμενα οι γυμναστικοί σύλλογοι.

Ο αθλητισμός ανατέθηκε στον Σύνδεσμο Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Συλλόγων (Σ.Ε.Γ.Α.Σ), που ήταν ο μόνος αναγνωρισμένος εκείνη τη εποχή.

Τα υπόλοιπα αγωνίσματα, όσα συνδέονταν έμμεσα με τη γυμναστική αλλά δεν μπορούσαν να υπαχθούν "...αυτόχρονα εις τα γυμναστικά ή αθλητικά αγωνίσματα...", άρα και στο ΣΕΓΑΣ, υπήχθησαν στην Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, η οποία ανασυγκροτήθηκε και έλαβε ηγετικό ρόλο στον ελληνικό αθλητισμό.

Η σωματική αγωγή στο σχολείο.

Η καθιέρωση της σωματικής αγωγής μέσω του σχολείου, αποβλέπει κυρίως στην "κίνηση" η οποία είναι σημαντική για την σωματική ανάπτυξη του ανθρώπου. Ο Ι. Χρυσάφης με το βιβλίο του «η Γυμναστική¹⁶²» γράφει για τη σημασία της γυμναστικής στην σωματική ανάπτυξη του ανθρώπου, "η κίνηση είναι μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες του ανθρώπινου οργανισμού. Είναι σχεδόν η αποκλειστική εκδήλωση ζωής και γιαυτό είναι χρήσιμη και αναγκαία. Η υγεία του ανθρώπινου οργανισμού και η αρμονική ανάπτυξη εξαρτάται από την ποσότητα και την ποιότητα των κινήσεων τις οποίες εκτελεί. Μόνο το υγιές σώμα και το τελείως αναπτυγμένο μπορεί να γίνει καλό και ευπειθές όργανο αγαθής και γενναίας ψυχής. Οι καλές και λογικές ασκήσεις βοηθούν στη διανοητική ανάπτυξη. Με τον όρο δε υγεία εννοούμε την ζωτικότητα, την ευκινησία, την επιδεξιότητα, την αντοχή και την σκληραγωγία".

Τις απόψεις του Χρυσάφη για την κίνηση του σώματος, καταγράφει επίσης και ο Άγγελος Φέτσης¹⁶³ στο βιβλίο του¹⁶⁴ *Η φυσική Αγωγή των Νέων* ορίζοντας ότι "υγεία και αρμονική ανάπτυξη του σώματος εξαρτάται εκ της ποιότητας και της ποσότητας των κινήσεων στις οποίες τούτο υποβάλλεται". «Η κίνηση είναι ζωή».

Στο νεότερο πόνημα του,¹⁶⁵ Η σωματική αγωγή των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης, ο Ι. Χρυσάφης, εναρμονίζοντας το ρόλο της γυμναστικής στη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Βενιζέλου το 1929, αναφέρεται στην παιδαγωγική γυμναστική, την οποία κατατάσσει σε κατηγορίες μεταξύ των οποίων αναλύει τον ψυχαγωγικό και μορφωτικό χαρακτήρα των παιδιών και καταγράφει την ευεργετική επίδραση στο χαρακτήρα των παιδιών αλλά και στη δύναμη της προσέλευσης των μαθητών στο σχολείο.

Ένας ακόμη λόγος για την καθιέρωση της γυμναστικής είναι η προπαρασκευή των νέων για τον στρατιωτικό βίο και την ολοκλήρωση του, στον τέλειο στρατιώτη. Το σχολείο έχει ενσωματώσει την στρατιωτική προπαίδευση και την σκοποβολή από τις αρχές του αιώνα.

Στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών και η σωματική Αγωγή των νέων αποτελεί προτεραιότητα του σχολείου στις αρχές του αιώνα

¹⁶² Ο Χρυσάφης, Ι. *η Γυμναστική*¹⁶² Σύλλογος προς διάδοση των ωφέλιμων βιβλίων" Αθήνα 1912, με αριθμό βιβλίου 72. Σελ 3-4.

¹⁶³ Φέτσης, Άγγελος¹⁶³ Καθηγητής Γυμναστής, Ολυμπιονίκης του 1896 (5ος στα 1.500 μέτρα) και στέλεχος του προσκοπισμού.

¹⁶⁴ *Η Φυσική Αγωγή των Νέων* Φέτσης, Άγγελος Δεύτερη και επαυξημένη έκδοση Αθήνα 1925. Σελ

¹⁶⁵ *Η σωματική αγωγή των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης* Χρυσάφης, Ιωάννης Αθήνα 1931 Έκδοση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Σελ. 8-11

Η σωματική αγωγή και η στρατιωτική προπαίδευση, είναι έννοιες που λειτουργούν παράλληλα στις αρχές του 20ου αιώνα. Η εφαρμογή του Νόμου ΒΧΚΑ, άρθρο 7 του 1899, που ρυθμίζει τα περί σωματικής αγωγής και Αθλητισμού, έχει ήδη επιβάλει εκτός της σωματικής αγωγής και τις απογευματινές εκδρομές των μαθητών κάθε Πέμπτη. Ο απόηχος των νέων παιδαγωγικών και ιδιαίτερα της "νέας αγωγής" και του Υπαίθριου σχολείου, έχει βρει την εφαρμογή στην εκπαίδευση των νέων. Η νέα αυτή εκπαιδευτική προσπάθεια ξεκινά από το 1909 και εξελίσσεται με την πρώτη αλλά ατελή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 και την ουσιαστική εφαρμογή της το 1928-29. Σε όλο αυτό το διάστημα, θα παρακολουθήσουμε την ιδιαίτερη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ της σωματικής αγωγής, της στρατιωτικής προπαίδευσης αλλά και της σχέσης που δημιουργείται με τον προσκοπισμό, όταν αυτός εμφανίζεται στη χώρα.

Η εξέλιξη

Στην εισαγωγή του βιβλίου του, *Η σωματική Αγωγή και η Στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης*, ο Ιωάννης Χρυσάφης Τμηματάρχης Σωματικής αγωγής στο Υπουργείο, καταγράφει σαν σκοπό της γυμναστικής να αποβεί πραγματικό μέσο αγωγής των νέων. Η γυμναστική που εφαρμόζεται στην Ελλάδα (από τον Ιούλιο του 1909) σχολιάζει, αποτελεί μια δουλική αντιγραφή εκείνης που εφαρμόζεται στη Γερμανία και στην Ελβετία, χωρίς επιστημονική βάση και με αμφίβολα υγιεινά και μορφωτικά αποτελέσματα. Έχει απομακρυνθεί δε της κλασσικής Ελληνικής. Η εφαρμοζόμενη σήμερα Σουηδική είναι αληθινή εφαρμοσμένη επιστήμη. Η εφαρμογή της άρχισε μετά το 1909 (αφού είχε εντυπωσιάσει τους παρευρισκομένους Έλληνες γυμναστές στην Ολυμπιάδα του 1906), μετά από μετεκπαίδευση των γυμναστών και των δημοδιδασκάλων.

Ιδιαίτερα στο κεφάλαιο περί της στρατιωτικής προπαίδευσης των μαθητών¹⁶⁶ επισημαίνει ότι "η στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών προέκυψε από την Εθνική άμυνα των κρατών στην αρχή του 19ου αιώνα. Στη χώρα μας μάλιστα, υπήρξε εποχή που η στρατιωτική προπαίδευση σχεδιάστηκε να εισέλθει πάνοπλος στο σχολείο, με όλες τις στρατιωτικές ασκήσεις και τους κανονισμούς αλλά και την αυστηρά στρατιωτική πειθαρχία και να στρατικοποιήσει από το δημοτικό σχολείο τους μαθητές. Ευτυχώς οι ορθότερες παιδαγωγικές σκέψεις, καθόρισαν λογικότερα τα πράγματα και αντί των στρατιωτικών γυμνασίων επικράτησαν η γυμναστική, η αγωνιστική και οι παιδιές καθώς έγινε δεκτό ότι η αρμονική υγεία και η ισχυρή σωματική συγκρότηση των νέων, αποτελούν τη βάση κάθε πολεμικής προπαρασκευής. Ο εύρωστος νέος έχει χρόνο να εκπαιδευτεί στα όπλα, στα πολυβόλα και στις χειροβομβίδες. Οι αρετές που έχει αποκτήσει από την υγεία, τη ρώμη, τη σωματική αντοχή, την σκληραγωγία, την εξοικείωση με το ψύχος και τη ζέστη, τις καιρικές εν γένει μεταβολές, την αντοχή στους κόπους, τη λιτότητα, την αγάπη προς την ύπαιθρο και τη σωματική εργασία, μαζί με την αγάπη προς την πατρίδα και τα εθνικά ιδεώδη μαζί με το φρόνημα, είναι τα καλύτερα ατομικά προσόντα. Η σχέση της γυμναστικής με την στρατιωτική εκπαίδευση είναι συνυφασμένη, καθώς η γνώση που αποκτάται από τις

¹⁶⁶ Η σωματική αγωγή των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης οπ σελ. 368

γυμναστικές ασκήσεις (σύνταξη, προσοχή, τάξη, πειθαρχία)είναι ένα από τα κυριότερα ομαδικά στρατιωτικά προσόντα.

Η σχολική γυμναστική από μόνη της αποτελεί επαρκή στρατιωτική προπαίδευση. Αν αυτή δε, εμπλουτιστεί με σχολικές εκδρομές και πορείες, καθώς και με σκοποβολή με σχολικό όπλο, είναι αρκετή και ικανή για την στρατιωτική προπαρασκευή. Εδώ αναφέρεται και στο παράδειγμα της Αγγλίας και της Αμερικής, που παρόλο που δεν είχαν καμία στρατιωτική ενασχόληση των νέων η γενικευμένη άθληση των νέων δημιούργησε άμεσα ικανό στρατό στον πόλεμο. Τέλος, η στρατιωτική εκπαίδευση είναι αναγκαία και επιβεβλημένη στους μέλλοντες εκπαιδευτικούς λειτουργούς που θα διδάξουν και θα γυμνάσουν μαθητές."

Σ' αυτό το βοήθημα-οδηγία προς τους εκπαιδευτικούς, δίνει οδηγίες για την οργάνωση των εκδρομών και των πορειών (για να μη μοιάζουν με αυτές που πραγματοποιούνται μέχρι σήμερα στα καφενεία), ώστε να εξασφαλιστεί ο ουσιαστικός σκοπός των, παρέχοντας πρότυπα προγράμματα εκδρομών. Στις ημερήσιες εκδρομές προτείνεται εκμάθηση στο σχολείο κατάλληλων τραγουδιών που θα ακουστούν κατά την πορεία, αποφεύγοντας χυδαία άσματα. Στο χώρο της εκδρομής, θα πρέπει να μεταφερθούν από τον επιστάτη, υλικά όπως σχοινιά για τις διελκυστίνδες, μπάλες και κάθε άλλο χρήσιμο υλικό για τα παιχνίδια. Αν υπάρχουν ειδικοί καθηγητές, θα μπορούσαν να εκτελεστούν ασκήσεις εκτίμησης αποστάσεων, διδασκαλία προσανατολισμού, κατόπτευση και ανίχνευση, συνεννόηση με σήματα, ανάγνωση τοπογραφικού χάρτου και κατασκευή σχεδιαγράμματος. Βλέπουμε ότι οι προτάσεις του Υπουργείου αποτελούν μια ιδανική προσκοπική εκδρομή όπως καταγράφεται στα πρώτα εγκόλπια των Αρχηγών προσκόπων του Σώματος από το 1913.

Παράλληλα, το ίδιο πνεύμα για την αναγκαιότητα της σωματικής αγωγής, ακολουθεί ο Κανονισμός Γυμναστικής του Υπουργείου των Στρατιωτικών¹⁶⁷ που αναφέρει " σκοπός της γυμναστικής στον στρατό, είναι η εξασφάλιση της υγείας, η αρμονική σωματική ανάπτυξη και η πάσα εν γένει δυνατή σωματική τελειοποίηση του στρατιώτη, καθώς και η αύξηση της σωματικής ρώμης, της ευλυγισίας και της αντοχής αυτού .Κυρίως όμως είναι η απόκτηση θάρρους και αυτοπεποίθησης, που είναι αποτέλεσμα της γυμναστικής και γιαυτό θεωρείται δικαίως ως πρώτη βάση της στρατιωτικής παντός Έθνους προπαρασκευής".

3.3 Η Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση των νέων

Η Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση θεσμοθετείται από το Κράτος.¹⁶⁸

Με τον Νόμο 414/1914, η Κυβέρνηση, προσπαθεί να δημιουργήσει την προετοιμασία των νέων για την στρατιωτική Θητεία. Το σύνολο των αθλητικών σωματείων, της γυμναστικής και της σκοπευτικής μαζί με τους προσκόπους, εμπλέκεται στην προσπάθεια να ετοιμαστεί ένα πιο εκπαιδευμένο στρατιωτικά σύνολο νέων, ενώ ο πόλεμος έχει ήδη ξεσπάσει στην Ευρώπη. Οι νέοι οι μεγαλύτεροι των 14 ετών, προετοιμάζονται για τον επερχόμενο πόλεμο.

¹⁶⁷ Κανονισμός Γυμναστικής του Υπουργείου των Στρατιωτικών Αθήνα 1914 Εκδότης Καταστήματα Μουστοπούλου Σελ .

¹⁶⁸ Σημ.: Θα βοηθήσει καλύτερα στη κατανόηση και αναγκαιότητα του Νόμου ότι στις 28 Ιουλίου του 1914, ξεκίνησε ο πόλεμος στη Σερβία που θα επεκταθεί σε λίγο χρόνο σαν Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Νόμος 414 /21^{Ης} Νοεμβρίου 1914, δημοσιεύτηκε στο 350 Φ.Ε.Κ της 26^{ης} Νοεμβρίου του 1914.Υπουργός Στρατιωτικών, Ελ. Βενιζέλος¹⁶⁹

Εισηγητική έκθεση: "Ο αριθμός γυμναστικών, αθλητικών, σκοπευτικών και άλλων σωματείων τα οποία λειτουργούν ευδόκιμα από ετών, μεγάλο μέρος της καταβαλλόμενης εργασίας τους συντείνει ανεπιφύλακτα στην κατά άτομο στρατιωτική προπαίδευση και τελειοποίηση, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα συμπληρώματα της στρατιωτική βραχείας θητείας. Τα σημαντικότερα των Σωματείων που αναφέρονται είναι: η ένωση των Αθλητικών Σωματείων, που περιλαμβάνει πολλούς Γυμναστικούς συλλόγους, η σκοπευτική εταιρεία, η επιτροπή των ελευθερίων, και το ιδρυθέν κατά τα τελευταία έτη Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, στο οποίο επιδιώκεται ειδικότερα, η στρατιωτική παρασκευή των εφήβων. Εκτός δε τούτων, η σκοποβολή κατέστη ήδη προ πολλού, υποχρεωτική στα Γυμνάσια. Σκοπός: να μορφώσει τον έφηβο το ταχύτερο, σε καλό στρατιώτη και να διατηρήσει αυτόν για όσο μπορεί μακρότερο χρόνο μετά τη_στρατιωτική θητεία ικανό να υπηρετήσει χρησίμως σε καιρό πολέμου την πατρίδα του. "

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, ιδρύεται στο Υπουργείο των Στρατιωτικών "Ανώτερο συμβούλιο της στρατιωτικής προπαίδευσης και τελειοποίησης". Δεκτοί στην στρατιωτική προπαίδευση νέοι που συμπλήρωσαν το 14^ο έτος της ηλικίας των, η δε διάρκεια της προπαίδευσης θα είναι τριετής.

Οι συμμετέχουσες οργανώσεις στο πρόγραμμα, θα έχουν ηθική και υλική υποστήριξη με συμβούλους εκγυμναστές ,πολεμοφόδια, όπλα και χρήση στρατιωτικών εγκαταστάσεων. Επίσης, χρηματικές επιχορηγήσεις, βραβεία, πτυχία, τιμητικές διακρίσεις κτλ.

Οφέλη στους συμμετέχοντες: Εθελουσία κατάταξη, επιλογή όπλου, προβιβασμό σε δεκανέα προ του κανονισμένου χρόνου, καθώς και της προτίμησης απολύσεως πριν την κλάση τους με κανονική άδεια.

Το Νομοσχέδιο 2476 ¹⁷⁰ της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1920 αναγνωρίζει τον προσκοπισμό σαν τον σημαντικότερο εταίρο στην ανάπτυξη της γυμναστικής .

Με το Νομοσχέδιο 2476 συμπληρώνονται οι νόμοι Β.Χ.Κ.Α και Γ.Υ.Λ.Η. Στο εν λόγω νομοσχέδιο ο προσκοπισμός, αναγνωρίζεται ως σημαντικός εταίρος στην ανάπτυξη της γυμναστικής, η οποία από τις αρχές του αιώνα είναι συνυφασμένη με την προγύμναση των νέων και ιδιαίτερα την στρατιωτική προπαίδευση. Το νέο νομοσχέδιο, καθορίζει τη γυμναστική στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης και στους φοιτητές του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Ιδιαίτερα για τους φοιτητές κατηγοριοποιείται σε α) παιδαγωγική γυμναστική, β) αγωνιστική γυμναστική ,γ) παιδιές, δ) οπλομαχία, ε) στρατιωτική προπαίδευση, και στ) κολύμβηση και κωπηλασία. Κάθε δημοτικό και μέσης εκπαίδευσης σχολείο, ιδιωτικό η δημόσιο, οφείλει στο πρώτο δεκαήμερο του Μαΐου να εκτελέσει γυμναστικές επιδείξεις ενώπιον των γονέων, με σκοπό να αναδείξει την πρόοδο των παιδιών στον τομέα της Γυμναστικής. Οι επιδείξεις αυτές μπορεί να εκτελούνται επίσης και σε μεγάλες Εθνικές και Θρησκευτικές εορτές.

¹⁶⁹ Εκδόθηκε σε τευχίδιο από το Υπουργείο των Στρατιωτικών στις 21 Ιανουαρίου 1915.

¹⁷⁰ Νόμος 2476 ,ΦΕΚ της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1920 τεύχος πρώτο Αριθμός φύλλου 199

Τα σχολεία αποτελούν αυτοδύναμα Αθλητικά σωματεία και οι μαθητές τους μετά τα 17 έτη μπορούν να συμμετέχουν στους Πανελλήνιους Αγώνες. Στο νομοσχέδιο καθορίζονται τα περί σχολικών Γυμναστηρίων. Για την ανάπτυξη του σχολικού Αθλητισμού και των Γυμναστηρίων, συνάπτεται δάνειο με την Εθνική Τράπεζα ύψους τριών εκατομμυρίων με την εγγύηση του κράτους. Προβλέπει επίσης την μετεκπαίδευση στην Αγγλία γυμναστών, οι οποίοι θα αναπτύξουν τον σχολικό Αθλητισμό. Καθιερώνει έκπτωση 60% στα μέσα μεταφοράς, για αθλητές σε ομάδες τουλάχιστον δέκα ατόμων, για τη συμμετοχή τους σε αγώνες αλλά και σε προσκοπικές ομάδες για τις εκδρομές τους.

3.3.1 Η εμφάνιση του Ελληνικού προσκοπισμού συμπληρώνει τη σύνθεση "σωματική αγωγή και στρατιωτική προπαίδευση", για την εκπαίδευση των νέων.

Η εμφάνιση των προσκοπισμού στην Ελλάδα στις αρχές του 1910, έφερε ένα νέο παιδαγωγικό κίνημα, το οποίο συμπλήρωσε την εξωσχολική μόρφωση των νέων. Η δημιουργία του Ελληνικού προσκοπισμού, που πήρε συγκεκριμένη σωματειακή μορφή τον Μάιο του 1912, συνέπεσε με τους αγώνες του Έθνους. Σε αυτή την πρώτη περίοδο των Βαλκανικών πολέμων, οι πρόσκοποι στάθηκαν δίπλα στους πολεμικούς αγώνες, δημιουργώντας ένα μικρό Mafeking¹⁷¹, καθώς πρόσκοποι χρησιμοποιήθηκαν σαν εκγυμναστές νεοσυλλέκτων, στρατιωτικοί ποδηλάτες αγγελιοφόροι, νοσοκόμοι, διανομείς αλληλογραφίας σε τραυματίες, μέχρι και για την ψυχαγωγία των τραυματιών.¹⁷² Επίσης βοηθούσαν τις κυρίες στην παρασκευή και διανομή συσσιτίου στις οικογένειες των εφέδρων. Για τις υπηρεσίες αυτές απονεμήθηκε στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, το μεταλλείο του Ελληνοβουλγαρικού πολέμου. Η σχέση αυτή που δημιουργήθηκε στις υπηρεσίες κατά τον πόλεμο θα είναι μια αφετηρία για τη σύνδεση του προσκοπισμού με το Κράτος και με τον στρατό, θα οδηγήσει στην δημιουργία Νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου με τον Ιδρυτικό νόμο 1066/1917 υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας και συμμετοχή του στρατού στη διοίκηση του Σώματος μέχρι και το 1976. Τη σχέση αυτή θα παρακολουθήσουμε και θα αναλύσουμε ευρύτερα στις επόμενες ενότητες.

Αυτή την ανάγκη, για την μέσω της γυμναστικής, ανάπτυξη των νέων, αλλά και την προαγωγή της πειθαρχίας και της ευρυθμίας, την υπηρέτησαν πολλοί άνθρωποι του αθλητισμού, βλέποντας να πραγματώνεται το κοινό όραμα με τον σκοπό αυτής της νέας οργάνωσης.

Ο προσκοπισμός από την ίδρυση του, αγκαλιάστηκε από ανθρώπους της γυμναστικής και του Αθλητισμού. Ο ιδρυτής του Αθανάσιος Λευκαδίτης αθλητής αλλά και γυμναστής, πρώτος γνώρισε τον προσκοπισμό στην Αγγλία σαν μέλος της Εθνικής Ολυμπιακής ομάδος στους IV' Ολυμπιακούς αγώνες του Λονδίνου το 1908. Στους πρώτους Αρχηγούς προσκόπων συναντάμε επίσης αναγνωρισμένα στελέχη του Αθλητισμού, τον Μάρκο Μίνδλερ από την ποδηλασία μετέπειτα Πρόεδρο του ΣΕΓΑΣ, αλλά και του Ναυτικού Ομίλου στο Νέο Φάληρο, τον Άγγελο Φέτση, δρομέα σε δρόμους ημιαντοχής, ο οποίος συμμετείχε και στους

¹⁷¹ Η πολιορκία του Mafeking από τους Ολλανδούς μπόερς το 1899, έδωσε το πρώτο κίνητρο στον Β.Ρ για την δημιουργία της προσκοπικής ιδέας

¹⁷² Ησαΐα, Ησαΐα *Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Τόμος Πρώτος . Αθήνα 1949 Σελ 61-63

Ολυμπιακούς αγώνες του 1896 (5ος στα 1500 μέτρα), τον Χρήστο Μπρισιμιτζάκη, αθλητή του άλματος και αργότερα πρόεδρο του Παναθηναϊκού (1919) και πρώτο πρόεδρο της Ένωσης Ποδοσφαιρικών σωματείων Αθηνών-Πειραιώς, τον Π. Παρασκευόπουλο από το Βόλο, αθλητή στους Ολυμπιακούς αγώνες του 1896 (2ος στη δισκοβολία), τον Αλέξανδρο Πετρίδη από την Θεσσαλονίκη, από τους ιδρυτές του Γυμναστικού συλλόγου "Ηρακλής", το Λεωνίδα Πτέρη από την Αλεξάνδρεια, ιδρυτή του Γυμναστικού Συλλόγου Αμαρουσίου και άλλους. Μαζί τους αργότερα (1923), προστέθηκε από την Σμύρνη, ο Δημήτριος Δάλλας, του Πανιωνίου Σμύρνης. Στα διοικητικά δε συμβούλια των προσκόπων συμμετέχει από το 1917 ο Ιωάννης Χρυσάφης ως εκπρόσωπος του Υπουργείου Παιδείας, τμηματάρχης της γυμναστικής.

Την σχέση αυτή του προσκοπισμού με τη σωματική αγωγή, αξιολογεί και καυτηριάζει ο Γενικός Έφορος, Κωνσταντίνος Μελάς, αργότερα τον Γενάρη του 1934, όταν σε εμπιστευτική επιστολή του προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, τοποθετείται για την κρίση του 1933, που οδήγησε σε παραίτηση τον Πρόεδρο Αντώνη Μπενάκη και μερικούς ακόμη συμβούλους. Μεταξύ άλλων ο Μελάς γράφει " [...]"Ατυχώς ο μακαρίτης Χρυσάφης, του οποίου η γνώμη ίσχυε στο Υπουργείο, παρενόησε εντελώς τον σκοπό του Προσκοπισμού και τον εξέλαβε σαν συμπλήρωμα της φυσικής αγωγής. Πολλάκις επιχείρησε να τον κάνει μάθημα και ανέθεσε τις σχολικές ομάδες σε Γυμναστές. Τέλεια παρεξήγηση που οδήγησε σε αποτυχία."

Τα γεγονότα που περιγράφει ο Κωνσταντίνος Μελάς, για τις προσκοπικές σχολικές ομάδες, σχεδιάστηκαν και παρουσιάστηκαν με Νομοθετικό Διάταγμα το 1915 και δημιούργησαν την πρώτη μεγάλη κρίση. Η πρόταση αυτή του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών που κατατέθηκε με το Βασιλικό Διάταγμα "Περί Σχολικών, Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περί Σχολικών Προσκοπικών Ομάδων" τερπίλισε σχεδόν τη μόλις εκκολαπτόμενη προσκοπική οργάνωση¹⁷³.

Η υπαγωγή του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων το 1925 στην συνιστώμενη Διεύθυνση της Φυσικής Αγωγής με το Σχέδιο Νόμου "περί ενιαίας οργάνωσης της σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαιδείσεως σε ολόκληρο το κράτος".

Το Υπουργείο της Παιδείας επανέρχεται με νέο Νομοσχέδιο που εντάσσει τον προσκοπισμό στην οργάνωση της "Σωματικής Αγωγής". Στο σχεδιαζόμενο νόμο για την "ενιαία οργάνωση της σωματικής αγωγής και την στρατιωτική προπαίδευση σε ολόκληρο το κράτος", οι Αρχηγοί των Αθηνών, Αθανάσιος Λευκαδίτης, Χρ. Μπρισιμιτζάκης, Δ. Αγγελομάτης, Κ. Πρόκος, Λ. Γαλάνος, Γ. Μίνδλερ, Μ. Θεοτόκης, Β. Φανουράκης, Αθ. Σταμίρης, Θ. Πάζης, Γ. Πεφάνης, Χρ. Μοδινός, Μιχ. Περπινιάς, Δ. Μόζερας και Γ. Γεωργόπουλος, με υπόμνημα¹⁷⁴ τους την 25^η Απριλίου 1925, στη Διοίκηση του Σώματος, καταγράφουν τα εξής: «Υποβάλλουμε τις σκέψεις μας για την προτεινόμενη υπαγωγή του ΣΕΠ στην υπό σύσταση Δ.Ε.Φ.Α. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την καλή πρόθεση των συντακτών του

¹⁷³ Η ανάπτυξη του Θέματος "Σχολικές προσκοπικές ομάδες" παρουσιάζεται στην ενότητα " Προσκοπισμός και Παιδεία". Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση "εντάσσει" τον προσκοπισμό στην πράξη της.

¹⁷⁴Υπόμνημα Αρχηγών του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων περί της μελετώμενης Αναδιοργανώσεως και Εποπτείας του προσκοπισμού υπό της Διευθύνσεως Εθνικής Φυσικής Αγωγής. "Έντυπο 8σέλιδο 25 Απριλίου 1925.

Νομοσχεδίου, πιστεύομε όμως ότι η υπαγωγή του προσκοπισμού δεν αποτελεί ζήτημα απλής φυσικής αγωγής αλλά μάλλον δημιουργίας χαρακτήρων και θα συντελέσει ώστε, να παρεκκλίνει του σκοπού του και να παύσει να παρέχει στα παιδιά τα ευεργετήματα του, με αποτέλεσμα να σβήσει. Η επιτροπή αυτή της οποίας όλες οι αποφάσεις είναι υποχρεωτικές για τις αρμόδιες υπηρεσίες και του τρόπου εκτελέσεως αυτών δια διαταγμάτων, αποκλείει το δικαίωμα σε όσους ασχολούνται με τον προσκοπισμό, να έχουν δικαίωμα έκφρασης γνώμης για οιονδήποτε ζήτημα το οποίο αφορά τον θεσμό. Αυτό μας οδηγεί στη σκέψη ότι δεν θα είναι δυνατή η περαιτέρω λειτουργία της οργάνωσης. Ο προσκοπισμός και οι θεμελιώδεις αρχές του, οι οποίες δεν καθιερώθηκαν μονομερώς, αλλά διεθνώς αποδεδειγμένες, σύμφωνα με το πρόγραμμα της Δ.Ε.Φ.Α θα έχει σκοπό τη δημιουργία οργανώσεων, οι οποίες κάτω από το καλυμμένο όνομα του προσκοπισμού θα αποβλέπουν στη δημιουργία νέων λειτουργιών.

Η υπαγωγή του προσκοπισμού στη δικαιοδοσία της συσταθισμένης Δ.Ε.Φ.Α, στην οποία μάλιστα δεν θα αντιπροσωπεύεται ούτε το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π και φυσικά δεν θα υπάρχουν άτομα που να γνωρίζουν την ιδεολογία του προσκοπισμού, το πνεύμα που θα επικρατήσει θα είναι το στρατιωτικό, φοβούμεθα δε ότι για την ευρύτερα διάδοση της σωματικής αγωγής και οργάνωσης της στρατιωτικής προπαιδευσεως, θα κυριαρχήσει το παραπάνω πνεύμα και στη διοίκηση του ΣΕΠ και στην εκπαίδευση των προσκόπων.» [...] Εκφράζονται στη συνέχεια του υπομνήματος φόβοι ότι" αυτή η εξέλιξη θα οδηγήσει τον προσκοπισμό σε στρατιωτική προπαίδευση αντί της δια της μορφώσεως της παιδικής ηλικίας ευγενών χαρακτήρων, η Δ.Ε.Φ.Α θα καθορίζει πρόγραμμα ενιαίο, σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαίδευσης, αδιάφορο αν αυτό είναι αντίθετο προς τις αρχές, τις μεθόδους και το πνεύμα του προσκοπισμού, με αποτέλεσμα ο προσκοπισμός να παύσει να αποτελεί μέλος της διεθνούς οικογένειας."

Εκφράζονται στη συνέχεια του υπομνήματος φόβοι ότι" αυτή η εξέλιξη θα οδηγήσει τον προσκοπισμό σε στρατιωτική προπαίδευση αντί της δια της μορφώσεως της παιδικής ηλικίας ευγενών χαρακτήρων, η Δ.Ε.Φ.Α θα καθορίζει πρόγραμμα ενιαίο, σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαίδευσης, αδιάφορο αν αυτό είναι αντίθετο προς τις αρχές, τις μεθόδους και το πνεύμα του προσκοπισμού, με αποτέλεσμα ο προσκοπισμός να παύσει να αποτελεί μέλος της διεθνούς οικογένειας."

Με τη δημιουργία της Δ.Ε.Φ.Α αποσκοπείται, δια του προσκοπισμού, να συσταθούν ομάδες στρατιωτικής προπαίδευσης ηλικίας 13-18 ετών, αφού αυτή την ηλικία έχουν οι πρόσκοποι. Βεβαίως δεν είμεθα αντίθετοι στην ανάγκη της στρατιωτικής προπαίδευσης και στην τόνωση του Πατριωτικού αισθήματος στους Ελληνόπαιδες, αλλά αυτό κατορθώνεται μέσω του προσκοπισμού, χωρίς να φαίνεται ο τελικός σκοπός, αφού ο πατριωτισμός διδάσκεται με έργα, όπως απέδειξαν μέχρι σήμερα οι υπηρεσίες που προσέφεραν οι πρόσκοποι στην πατρίδα και οι ηθικές αμοιβές που έλαβε το σώμα, καθώς και ότι δεν μπορεί να οριστεί Αρχηγός Προσκόπων αν δεν έχει εκτελέσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του. Καλλιεργούμε δε την σωματική αγωγή, χωρίς καμία κρατική αρωγή με ημερήσιες και πολυήμερες εκδρομές. Για δε την στρατιωτική προπαίδευση, οι πρόσκοποι μας αποκτούν γνώσεις ανάλογες για την ηλικία τους, πολύτιμες για τη μετέπειτα στρατιωτική τους εκπαίδευση. Κυρίως όμως η κατεύθυνση του προσκοπισμού είναι, η δημιουργία ευγενών και υγιών ανθρώπων και καλών πολιτών. Αυτό θα δημιουργήσει και καλούς στρατιώτες του Αύριο. Για να κατορθωθεί αυτό έχει την ανάγκη να υπάρχουν φυσικοί ηγέτες και αυτοί δεν θα είναι στρατιωτικοί ή ειδικό γυμναστικό προσωπικό, όπως ορίζεται από την δεύτερη παράγραφο του άρθρου 4. Τα μέσα μας λείπουν. Αν μας δοθούν, ο προσκοπισμός θα εξελιχθεί σε άριστο παράγοντα δημιουργίας καλών υπερασπιστών της πατρίδος. Το Σ.Ε.Π

διοικείται από Συμβούλιο όπου μετέχουν αντιπροσωπευτικά τα στρατιωτικά Υπουργεία και αν τοποθετούνται άτομα που δεν θεωρούν το προσκοπικό έργο σαν πάρεργο αλλά σαν κοινωφελώς έργο, θα υπάρχει πρόοδος. [...] Στην Αγγλία και στην Αμερική που δεν υπάρχει υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, οι νέοι επιτέλεσαν στρατιωτικά θαύματα διότι πάντες σχεδόν οι άνδρες ήσαν προσκοπικά μορφωμένοι και τον πατριωτισμό διδάχθηκαν σαν καθήκον."

Το Νομοθετικό Διάταγμα της 11^{ης} Δεκεμβρίου του 1925, που δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ 400, τεύχος Πρώτο, «Περί ενιαίας οργανώσεως της Σωματικής Αγωγής και της Στρατιωτικής προπαίδευσης καθ' άπαν το Κράτος» ορίζει τη διεύθυνση Φυσικής αγωγής, που αποτελείται από τους: τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού ως Πρόεδρο, τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού ως Αντιπρόεδρο, τον πρόεδρο του εκπαιδευτικού Συμβουλίου ως Β' Αντιπρόεδρο, και σαν μέλη τον Τμηματάρχη της Γυμναστικής του Υπουργείου Παιδείας, τον πρόεδρο του Συνδέσμου Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων Σ.Ε.Γ.Α.Σ, τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, τον Διευθυντή του διδασκαλείου Γυμναστικής, το Διοικητή του Στρατιωτικού Σχολείου Γυμναστικής, τον Τμηματάρχη της Σχολικής υγιεινής του Υπουργείου Παιδείας, ένα μέλος της επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, και ενός Αξιωματικού του Επιτελείου με καθήκοντα γραμματέως.

Το Άρθρο 4, εδάφιο 5, ορίζει «να αναδιοργανώσει το ήδη υφιστάμενο Σώμα των Ελλήνων προσκόπων, να εποπτεύσει την λειτουργία του και να μεριμνά για την ευρύτερη διάδοση και προαγωγή του προσκοπισμού» Από την ανάγνωση του Νομοθετικού διατάγματος φαίνεται ότι, σε αυτή την περίοδο κατάφεραν οι διοικούντες να ξεπεραστεί κατά ένα μέρος ο πρώτος σκόπελος¹⁷⁵. Η σύνθεση της ΔΕΦΑ προχώρησε όμως και αποτέλεσε τη σύνδεση της σωματικής αγωγής, της Στρατιωτικής προπαίδευσης και του προσκοπισμού.

Το νέο Νομοσχέδιο περί σωματικής αγωγής 4371¹⁷⁶ της 20^{ης} Αυγούστους 1929 τοποθετεί τον προσκοπισμό εκ νέου στη σχολική αντίληψη με την προτεινόμενη ανάληψη προσκοπικών ομάδων από τους γυμναστές.

Σκοπός της σωματικής αγωγής είναι "η εξασφάλιση της υγείας και η σύμμετρος και αρμονική ανάπτυξη των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων των νέων, καθώς και η τροπή τους προς υγιείς και ηθικές έξεις και πράξεις". Το νομοσχέδιο θεσμοθετεί τη γυμναστική ενασχόληση των νέων που δεν είναι μαθητές σε σχολεία με τη χρήση των Σχολικών Γυμναστηρίων αλλά και την ίδρυση λαϊκών αγωνιστικών οργανώσεων (Συλλόγων Εθνικής Σωματικής Αγωγής Ε.Σ.Α) και το Υπουργείο Παιδείας αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση των γυμναστών. Στους μαθητές των δύο ανωτέρων τάξεων των Γυμνασίων και των πολυτάξεων σχολείων, πλην της σωματικής αγωγής, τους παρέχεται και στρατιωτική προπαίδευση από τους ίδιους καθηγητές σε ώρες σχολείου ή ακόμη και την Κυριακή. Όσοι νέοι ολοκληρώσουν ευδόκιμα την εκπαίδευση στρατιωτικής ικανότητας, λαμβάνουν ειδικό πτυχίο και τους παρέχονται τα υπό των κειμένων διατάξεων στρατιωτικά ωφελήματα. Οι καθηγητές της

¹⁷⁵ Θα επανέλθει η συζήτηση για το εν λόγω Νομοθετικό Διάταγμα το 1932.

¹⁷⁶ Νόμος 4371, ΦΕΚ της 20^{ης} Αυγούστους 1929 τεύχος πρώτο Αριθμός φύλλου 298.

γυμναστικής ετησίως υπόκειται στον έλεγχο της σωματικής καταστάσεως και της υπηρεσιακής ικανότητας.

Το Πρόγραμμα της εκπαίδευσης ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας, που αναλαμβάνει αποκλειστικά και ορίζει τις διαδικασίες για τη διοίκηση των ανωτέρω. Ορίζει δε ρητά, ότι η Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Αθλητικών Σωματείων, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία και κάθε αθλητικό, γυμναστικό Σωματείο υπάγεται στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Παιδείας. Το αρμόδιο τμήμα του Υπουργείου διαχωρίζεται σε σχολικής και εξωσχολικής αγωγής. Δημιουργείται γνωμοδοτικό συμβούλιο που εκτός των εκπροσώπων των αθλητικών σωματείων και του Υπουργείου της Παιδείας, συμμετέχουν και εκπρόσωπος του Στρατού και του Ναυτικού. Ορίζονται οι πόροι του Αθλητισμού και μοιράζονται: 50% για την σχολική Γυμναστική και 50% για την ιδιωτική αγωνιστική και την εξωσχολική εν γένει σωματική αγωγή και τον Προσκοπισμό. Από το κεφάλαιο του ενός εκατομμυρίου που διατίθεται για την εξωσχολική σωματική αγωγή καταβάλλονται 200.000 στην επιτροπή των Ολυμπιακών αγώνων και από 150.000 στον Σύνδεσμο Ελληνικών Αθλητικών Σωματείων Σ.Ε.Γ.Α.Σ και 150.000 στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων.

Το νομοσχέδιο δημιουργεί σε όλη την επικράτεια τους Συλλόγους Εθνικής Σωματικής Αγωγής με στόχο να δημιουργηθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι Ε.Σ.Α. Καθορίζει τα μαθήματα της πρακτικής Σωματικής αγωγής για αγόρια σε:

α. Παιδαγωγική Γυμναστική β. Επιχώρια και διεθνής αγωνιστική και παιδιές γ. οπλομαχία και μαχητικά αγωνίσματα δ. σκοποβολή και στρατιωτική προπαίδευση ε. Εθνικοί χοροί και άσματα στ. ωδική ζ. προσκοπικά έργα η. κολύμβηση και θαλάσσια αγωνιστική θ. τρίψις (μασάζ) και θεραπευτική γυμναστική.

Θεωρητικά μαθήματα.

α. Ανατομική του ανθρώπου και ιστολογία β. γενικά και ανθρώπινη βιολογία γ. φυσιολογία του ανθρώπου δ. παιδολογία ε. ανθρωπομετρία στ. κνησιολογία ζ. υγιεινή και πρώτες βοήθειες η. ορθοπεδικά και κνησιοθεραπεία θ. ιστορία της γυμναστικής και ι. γενική παιδαγωγική

Στην ίδια λογική πλην προσκοπικών, μαχητικών αθλημάτων και σκοποβολής, τέλος το Νομοσχέδιο καθορίζει τα περί του Διδασκαλείου της Γυμναστικής. Οι καθηγητές πτυχιούχοι του Διδασκαλείου της Γυμναστικής δύνανται τις Κυριακές να αναλαμβάνουν την εξάσκηση των μη φοιτώντων σε σχολεία νέων καθώς και την οργάνωση προσκοπικών ομάδων.

Σε συνέντευξη του στην Εφημερίδα *Πατρίς*¹⁷⁷ ο Υπουργός Παιδείας Δ. Γόντικας, σε ερώτηση δημοσιογράφου για τη στήριξη του αθλητισμού από την πολιτεία, αναφέρει ότι, εκτός των νόμων 4036 και 4371 που ψήφισε η Βουλή, καταργήθηκαν οι ισχνές επιχορηγήσεις που εδίδοντο σε κάθε αθλητικό Σωματείο ξεχωριστά και τώρα λαμβάνει από το σύνολο των 1.000.000 δραχμών το ήμισυ, η επιτροπή των Ολυμπιακών αγώνων, ο Σύνδεσμος Αθλητικών Σωματείων Σ.Ε.Γ.Α. και το Σώμα των Προσκόπων και το άλλο ήμισυ τα αθλητικά σωματεία ανάλογα με το παραγόμενο έργο τους. Από την ενέργεια αυτή η χώρα περιμένει την

¹⁷⁷ Εφημερίδα *Πατρίς* 10-12-1929.

εξάπλωση του αθλητισμού για τη βελτίωση και εμπέδωση της Δημόσιας υγείας και της φυσικής ευεξίας.

Το νέο προτεινόμενο Διάταγμα «περί Σωματικής Αγωγής» από το Υπουργείο Παιδείας το 1932 επανέρχεται στον σχολικό προσκοπισμό

Με την επιστολή του στις 9 Αυγούστου 1932, ο Αντώνης Μπενάκης ενημερώνει τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο για το προτεινόμενο νομοσχέδιο το οποίο θα επιφέρει τη διάλυση του Σώματος και ζητά την παρέμβαση του. Στην επιστολή επισυνάπτει επίσης και το γράμμα που εστάλη στον Υπουργό Παιδείας Περικλή Πετρίδη με τις θέσεις του σώματος.¹⁷⁸

Τον Αύγουστο του 1932¹⁷⁹, με έγγραφο του στον Υπουργό Παιδείας, ο Γενικός Έφορος τοποθετείται επί του σχεδίου Νόμου, « περί κυρώσεως του Νομοθετικού Διατάγματος “Περί τροποποιήσεως και κωδικοποιήσεως της νομοθεσίας περί Σωματικής Αγωγής”» και σημειώνει: Στο Κεφάλαιο Α, άρθρο 3, εδάφιο 4 του από 30^{ης} Ιουλίου σχεδίου Νόμου υπάρχει η ακόλουθος φράση

"Η εις γυμναστικά, αθλητικά Σωματεία καθώς και σε εξωσχολικές προσκοπικές ομάδες εγγραφή μαθητών σαν τακτικών μελών ή αθλητών απαγορεύεται επί ποινή οριστικής αποβολής από το σχολείο των παραβατών» Στην πρόταση αυτού του νομοσχεδίου της Σωματικής αγωγής, βλέπουμε εκ νέου την προσπάθεια ανάμειξης μέσω της σωματικής αγωγής στον προσκοπισμό [...]και καταλήγει ότι αν παραμείνει η εν λόγω διάταξη στο κείμενο θα υποβάλει την παραίτηση του από Γενικός Έφορος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου γιατί πιστεύει ότι με τους όρους αυτούς είναι καταδικασμένη η προσπάθεια τους σε πλήρη αποτυχία.

---

¹⁷⁸ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου

¹⁷⁹ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου.

3.4 Προσκοπισμός και στρατός.

Μια σχέση που συζητήθηκε παγκόσμια , αποκηρύχτηκε αλλά ουσιαστικά χαρακτήρισε τον Ελληνικό προσκοπισμό για πολλά χρόνια .

Η απήχηση της νέας ιδέας που εισάγει ο παγκόσμιος προσκοπισμός, έρχεται στην Ελλάδα, πολύ πριν την εισαγωγή του προσκοπισμού στον τόπο μας, μέσα από το βιβλίο του ιδρυτή Baden Powell *οι μέλλοντες στρατιώτες* και συνιστάται το βιβλίο στους ειδικούς μέσω της έκδοσης του από τον σύλλογο προς διάδοση των ωφέλιμων βιβλίων με σκοπό" την κατά το εφικτό εφαρμογή των εν τω βιβλίω διαλαμβανομένων και θέλει γίνει πρόξενος υγιεινής ωφέλειας ως εκ της εν υπαίθρω ασκήσεως και μεγάλως να επιδράσει επί της μορφώσεως του χαρακτήρα και του πνεύματος της νέας γενιάς". Με τον τρόπο αυτό ενημερώνονται όλοι όσοι ασχολούνται με την παιδεία και έχουν την πολιτειακή ευθύνη της εκπαίδευσης των νέων, για την παγκόσμια προσκοπική κίνηση, που εκτός των αξιακών αρχών που πρεσβεύει για τη μόρφωση της νεολαίας, εφαρμόζει σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους με κατάλληλο περιβάλλον τη φύση.

Ο Στρατός θα είναι όμως σημαντικός, αν όχι ο κυριότερος υποστηρικτής του προσκοπικού έργου, που εκτός της περιόδου των Βαλκανικών και στη συνέχεια του μεγάλου πολέμου (πρώτος παγκόσμιος, επιχειρήσεις στη Μικρά Ασία), στη διάρκεια των οποίων η ενεργός ανάμειξη των μικρών προσκόπων δημιούργησε ηρωικές μορφές πατριωτικής δράσης, θα συνεχίσει να στηρίζει τον προσκοπισμό με σημαντική βοήθεια στο έργο του. Ο ιδρυτικός Νόμος του 1066/1917 καθορίζει στη διοίκηση του Σώματος να συμμετέχουν 7 στελέχη από τον στρατό, έναντι 8 από το Υπουργείο Παιδείας. Η Σχέση αυτή θα συνδέσει τον Στρατό με τους προσκόπους σε όλη τη διάρκεια της έρευνας μας (Θα διατηρηθεί δε στο επίπεδο της διοίκησης μέχρι το 1977) και θα είναι σημαντική και ουσιαστική για την πορεία του.

Η πολιτεία αντιλαμβάνεται ενιαία τη σχέση σχολείο-σωματική αγωγή-στρατιωτική προπαίδευση και προσκοπισμός και συνδέει, όπως πριν παρουσιάσαμε, όλους τους φορείς που ασχολούνται με τη σωματική αγωγή και τη βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας των νέων, σε ενιαίο φορέα και ορίζει τον στρατό ως επικεφαλής των, από τις αρχές του 1925, αφού αντιλαμβάνεται αυτή την σωματική υγεία και βελτίωση, σαν μέρος της στρατιωτικής της ετοιμότητας.

Ο προσκοπισμός και η σχέση του με το στρατό, θα περάσει από διαφορετικές φάσεις και από διαφορετική αξιοποίηση. Στον νότο όπου υπάρχει η παλαιά Ελλάδα, η σχέση θα είναι υποστηρικτική αυτής της προσπάθειας καθιέρωσης και ανάπτυξης του προσκοπισμού, αλλά με χαλαρή παράλληλη δράση και όχι με άμεση σύνδεση όπως θα συμβεί στην Νέα Ελλάδα, που δημιουργήθηκε μετά την προσχώρηση της Μακεδονίας και των νησιών του Αιγαίου. Αυτή η σχέση θα λάβει ένα άλλο ουσιαστικό ρόλο. Η σχέση αυτή στρατού-προσκοπισμού λαμβάνει άλλες διαστάσεις, καθώς ο προσκοπισμός βλέπουμε να προτείνεται και να αναλαμβάνει ενεργό δράση για την ταχύτερη δημιουργία της ομοιογένειας του Ελληνικού έθνους και τη δημιουργία εθνικού φρονήματος.

Προσκοπισμός και Στρατικοποίηση των νέων.

Μια από τις έννοιες που κυριάρχησαν στα πρώτα χρόνια της εισόδου του προσκοπισμού παγκόσμια, αλλά και ιδιαίτερα στην ελληνική κοινωνία ήταν η ταύτιση του προσκοπισμού

με την έννοια της στρατικοποίησης (μιλитарισμός) των νέων. Η ταύτιση του προσκοπισμού με την στρατικοποίηση των νέων, όσο και αν έγινε παγκόσμια προσπάθεια για την απομάκρυνση της από αυτήν, ουσιαστικά δεν έγινε εφικτό να ξεκαθαριστεί ούτε στο μυαλό των Αρχηγών που θα εφάρμοζαν την προσκοπική ιδέα ούτε στην κοινωνία που παρακολουθούσε τη δράση του.

Το περιβάλλον της εποχής επίσης δεν βοηθούσε σε αυτό, αφού από τις αρχές του αιώνα οι έννοιες σχολείο και στρατιωτική προπαίδευση ήταν αλληλένδετες. Ένα ακόμη στοιχείο ήταν, οι πόλεμοι μεταξύ των Εθνών που χαρακτήρισαν την εποχή και οδήγησαν τον κόσμο σε κράτη-Έθνη.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς, στο βιβλίο *οδηγίες για Αρχηγούς Ομάδων Προσκόπων*¹⁸⁰ με έμφαση στο υπότιτλο "Μόνο για Αρχηγούς Ομάδων", αναφέρεται για πρώτη φορά στην σύνδεση του προσκοπισμού με την έννοια "στρατικοποίηση." Κάποιοι κατακρίνουν τον θεσμό των προσκόπων ότι πρόκειται να στρατικοποιήσει την νεολαία. Αυτό είναι εσφαλμένο και άδικο. Ο θεσμός των προσκόπων διαμορφώνει το χαρακτήρα των νέων, παρέχοντας πολύτιμες γνώσεις απαραίτητες σε κάθε πολίτη και στρατιώτη μέσω της άσκησης και των παιδιών. Η διαφορά με την στρατιωτική υπηρεσία είναι ότι εκείνη έρχεται με την απαίτηση του ομοιόμορφου και του αυτοματισμού των κινήσεων και με την σιδηρά πειθαρχία, να ισοπεδώσει όλους για την ανάγκη του στρατεύματος. Η προσκοπική πειθαρχία βασίζεται στη δική του φιλοτιμία και στην κρίση του και είναι από πεποίθηση και όχι από επιβολή. Όσο δε αφορά τους προσκόπους και την στρατικοποίησή τους, αυτοί πρέπει να προπαιδευτούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνουν μια ημέρα καλοί στρατιώτες και να μη θεωρούν την στρατιωτική υπηρεσία σαν αγγαρεία προς αποφυγή και να καταφεύγουν σε ψευδείς ισχυρισμούς για την εξαίρεση τους. Πρέπει να εννοήσουν δε πάντες και οι πρόσκοποι και οι Έλληνες, ότι η Ελλάς άνευ στρατού δεν θα μπορέσει να διεκδικήσει τα δίκαια του Ελληνισμού, στρατός δε με στρατιώτες που να θεωρούν την υπηρεσία της Πατρίδος αγγαρεία, είναι μηδέν." ¹⁸¹

Προσκοπισμός-Στρατιωτική προπαίδευση- στρατός

Η προετοιμασία νέων πολιτών που θα μπορεί να εξυπηρετήσει τα "Εθνικά όνειρα" περιλαμβάνει στο σχεδιασμό της και τον προσκοπισμό.

Το πρώτο καταστατικό του Ομίλου έχει ως σκοπό «την ηθική και σωματική ανάπτυξη των απανταχού του Βασιλείου και εκτός αυτού Ελληνοπαίδων, κατά τρόπον ασφαρίζοντα τη δημιουργία καλών και αγαθών πολιτών και στρατιωτών». Μέσο δε για την επίτευξη του σκοπού «ορίζεται, η εμπέδωση ηθικών αρχών, η μετάδοση γνώσεων υγιεινής και ιδίως βιοφελών τοιούτων, η άσκηση περί την σκοποβολή, παιδιαί, παρόρμηση εις την αγάπη του υπαιθρίου βίου δια καταλλήλων εκδρομών και τέλος η ανάπτυξη των φυσικών ιδιοτήτων των παιδων».

Τα άλλα στοιχεία που περιέχει ο σκοπός και τα μέσα είναι, όσα αφορούν την «στρατιωτική εκπαίδευση των νέων» και θα πρέπει να αναζητηθούν στην κατανόηση της ιστορικότητας

¹⁸⁰ *Οδηγίες για Αρχηγούς Ομάδων Προσκόπων* Περιοδική Βιβλιοθήκη, Σώματος Ελλήνων Προσκόπων Αθήνα 1913.Σελ. 7

¹⁸¹ Ο Κωνσταντίνος Μελάς ήταν Αξιωματικός του Ναυτικού με λαμπρή καριέρα.

της κοινωνίας, με κριτήρια που χαρακτηρίζουν την εποχή. Η κοινωνία των αρχών του αιώνα έντονα στρατιωτική με συνεχείς πολεμικές συρράξεις, έβλεπε την εκπαίδευση των νέων σημαντική και στον τομέα αυτό. Για κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να κατανοηθούν όλοι οι παράγοντες που επέδρασαν στη διαμόρφωση της, ήτοι ιστορικοί-πολιτισμού-κοινωνίας. Αυτό χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία με τον ιδιαίτερο τρόπο σκέψης και δράσης και είναι ανάλογη με τον ιδιαίτερο πολιτισμό της.

1914. Η Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση.¹⁸²

Με τον Νόμο 414/1914, η Κυβέρνηση προσπαθεί να δημιουργήσει την προετοιμασία των νέων για την στρατιωτική θητεία. Το σύνολο των αθλητικών σωματείων, της γυμναστικής και της σκοπευτικής μαζί με τους προσκόπους, εμπλέκεται στην προσπάθεια να ετοιμαστεί ένα πιο εκπαιδευμένο στρατιωτικά σύνολο νέων, ενώ ο πόλεμος έχει ήδη ξεσπάσει στην Ευρώπη. Οι νέοι οι μεγαλύτεροι των 14 ετών, προετοιμάζονται για τον επερχόμενο πόλεμο.

Ο Νόμος 414 της 21^{ης} Νοεμβρίου 1914 που δημοσιεύτηκε στο 350 Φ.Ε.Κ της 26^{ης} Νοεμβρίου του 1914 με Υπουργό Στρατιωτικών τον Ελευθέριο Βενιζέλο ¹⁸³, όρισε τα της στρατιωτικής προπαίδευσης των νέων. Η σύνδεση του με τα προσκοπικά πράγματα γίνεται άμεσα υλοποιήσιμη και αποτελεί μέρος της πρώτης Ημερήσιας Διαταγής του Γενικού Εφόρου Κωνστ. Μελά. Αναφέρουμε ενδεικτικά αποσπάσματα με τα οποία δίνεται ιδιαίτερο βάρος στη στρατιωτική προπαίδευση.

Σώμα Ελλήνων Προσκόπων. Διοικητικό Συμβούλιο.

Αριθ. 1. Ημερήσια Διαταγή ¹⁸⁴ Προς τους κυρίου Εφόρους και Αρχηγούς Ομάδων

Αναλαμβάνω, συμφώνα με το Νέο Καταστατικό του Σώματος, τα καθήκοντα Γενικού Εφόρου. Απευθύνω προς τους κ. κ. Εφόρους των εν ενεργεία Ομάδων και δι' αυτών προς τους Αρχηγούς των Ομάδων τας κάτωθι συστάσεις:[...]

"Θα εξετάσω εάν οι Πρόσκοποι επιδόθηκαν εις την Σκοποβολή διότι ένας εκ των επιδιωκόμενων κυριότερων σκοπών είναι η μόρφωση σκοπευτών", καθώς επίσης "Θα εξετάσω εάν οι Πρόσκοποι ασκήθηκαν εις την εκτίμηση αποστάσεως και την ανάγνωση τοπογραφικού χάρτου".

Η σχέση του προσκοπισμού με τον στρατό έλαβε ουσιαστική υπόσταση με το νόμο 1066/1917. Καθώς εκτός των ομάδων προσκόπων και μαθητευομένων προσκόπων, δημιουργήθηκαν και Ομάδες Στρατιωτικής Προπαίδευσης που θα περιλαμβάνουν μεγαλύτερους εφήβους 16-20 ετών. Ο νόμος περιγράφει τις ομάδες αυτές, που έχουν σκοπό να προπαρασκευάζουν τους εφήβους στην στρατιωτική θητεία και στην υπηρεσία, αλλά και στον Πόλεμο της Πατρίδος. Διοικούνται από Αρχηγό, που έχει πτυχίο Αρχηγού Ομάδος Στρατιωτικής Προπαίδευσης και διατελούν υπό την ανωτέρα εποπτεία του Ανωτέρου Συμβουλίου της Στρατιωτικής Προπαίδευσης και τελειοποιήσεως του ιδρυομένου παρά τω Υπουργείο των Στρατιωτικών, κατά το άρθρο 3 του Νόμου 414

¹⁸² Σημ.: Θα βοηθήσει καλύτερα στη κατανόηση και αναγκαιότητα του Νόμου ότι στις 28 Ιουλίου του 1914, ξεκίνησε ο πόλεμος στη Σερβία που θα επεκταθεί σε λίγο χρόνο σαν Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

¹⁸³ Εκδόθηκε σε τευχίδιο από το Υπουργείο των Στρατιωτικών στις 21 Ιανουαρίου 1915.

¹⁸⁴ Αθήνα 9 Μαρτίου 1915.

Για τη συμμετοχή των προσκόπων στις Ομάδες Στρατιωτικής προπαίδευσης, έχουν θεσπιστεί κίνητρα όπως: Να υπηρετήσουν 6 μήνες λιγότερο του κανονισμένου, εφ' όσον οι ανάγκες της πολιτείας το επιτρέπουν και να διανύσουν ένα τουλάχιστον έτος της θητείας των σε ενεργό υπηρεσία και να επιλέξουν το όπλο και την στρατιωτική περιφέρεια που επιθυμούν να υπηρετήσουν. Να προβιβαστούν στο βαθμό του Δεκανέως προ του κανονισμένου χρόνου. Να προτιμηθούν σε περίπτωση απολύσεως μέρους της κλάσης τους και προ της λήξεως της θητείας τους, υπό τύπο υποχρεωτικής άδειας. Το πρόγραμμα της διδασκαλίας καταρτίζεται από το Ανώτερο Συμβούλιο της Στρατιωτικής προπαίδευσης και τελειοποιήσεως η δε δοκιμασία για απόκτηση πτυχίου στρατιωτικής ικανότητας διενεργείται κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 του Νόμου 411. Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων επιστρατεύεται είτε σε γενική η μερική επιστράτευση, δια εκούσιας προσχωρήσεως των προσκόπων. Σε αυτή την περίπτωση, λαμβάνεται η μέριμνα όπως να μη παραβλάπτεται η εκπαίδευση των Προσκόπων και η προαγωγή αυτών εκ τούτου, _δια δε τους εργατικούς προσκόπους όταν επανέρχονται από την επιστράτευση να βρίσκουν τη θέση τους._ Κατά το διάστημα της επιστράτευσης, οι πρόσκοποι σιτίζονται από το κράτος, λαμβάνουν δε το μισθό του στρατιώτη. Εδώ γίνεται και η εφαρμογή ενός κοινωνικού κριτηρίου, αυτού της εξασφάλισης της εργασίας των νέων με την υποχρεωτική επιστροφή στην εργασία τους. Την στρατιωτική προπαίδευση έρχεται να συμπληρώσει το βιβλίο *Εγχειρίδιο Ασκήσεων και Πεζικών Γυμνασίων του προσκόπου*,¹⁸⁵ που εκδόθηκε από το Σώμα το 1914, εργασία του Κ. Μελά και του Γ. Ζαλοκώστα. Το βιβλίο περιέχει σηματοδοσία, ασκήσεις πεζικών τμημάτων, ασκήσεις τμημάτων ποδηλασίας, σαλπίσματα κ. άλλα.

Η παγκόσμια προσκοπική κοινότητα απομακρύνεται από την μιλιταριστική προσέγγιση.

Η σχέση όμως του προσκοπισμού με τον στρατό, με την προπαρασκευή δηλαδή νέων για την άμυνα της πατρίδας και τον πόλεμο, κατακρίθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο. Μετά το τέλος των πολέμων και τα τραγικά αποτελέσματα σε εκατόμβες ανθρώπινων θυσιών, η προσκοπική οργάνωση στο παγκόσμιο συνέδριο της Κοπεγχάγης το 1925, (στο οποίο δεν παρέστησαν οι έλληνες πρόσκοποι λόγω της μεγάλης οικονομικής κρίσης μετά την μικρασιατική καταστροφή) ψήφισε μεταξύ άλλων, πόρισμα που αποκηρύσσει τη μιλιταριστική (στρατιωτική) του σύνδεση.

Πρόεδρος της Συνδιάσκεψης, ο Αντιναύαρχος Carstensen αντιπρόσωπος της Α.Μ. του Βασιλέως της Δανίας. Των συνεδριάσεων προήδρευσε ο Αρχιπρόσκοπος Sir Robert Baden Powell .Τα πορίσματα του Συνεδρίου¹⁸⁶: Εκτός των ευχαριστιών προς όλους τους συμμετέχοντες στην επιτυχία του, με το πόρισμα 14/24¹⁸⁷, ζητά να καταβληθεί η προσπάθεια για να καταπολεμηθεί κάθε παράνομη χρήση της προσκοπικής στολής και των σημάτων, με το πόρισμα 13: ζητά προτού μια προσκοπική αρχή ή κράτος προβεί σε διαλέξεις η δημοσιεύσει σε μια ξένη περιοχή, να έχει έρθει σε συνεννόηση μαζί της.

¹⁸⁵ Εγχειρίδιο Ασκήσεων και Πεζικών Γυμνασίων του Προσκόπου "Σ.Ε.Π 1914 υπό Κ. Μελά και Γ. Ζαλοκώστα Αθήνα τύποις Πετράκου.

¹⁸⁶Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* Ιανουάριος 1925

¹⁸⁷ *Resolutions of the world Scout Conference 1911-1985* World Scout Bureau Geneva Σελ.3-5

"Επιβεβαιώνει ότι ο Προσκοπισμός έχει χαρακτηριστικά Εθνικής, Διεθνούς και Παγκοσμίου οργάνωσης. Ο Προσκοπισμός είναι μια Εθνική οργάνωση, γιατί προσπαθεί να δώσει στο Έθνος πολίτες υγιείς και χρήσιμους. Είναι διεθνής οργάνωση, διότι αναγνωρίζει τα Εθνικιστικά όρια στην προσκοπική αδελφότητα. Είναι οργάνωση παγκόσμια διότι επιμένει στην συναδέλφωση όλων των προσκόπων του κόσμου, άνευ διακρίσεως εθνικότητας, θρησκευματος ή κοινωνικών τάξεων. Ο Προσκοπισμός δεν θέλει να εξασθενήσει το θρησκευτικό αίσθημα των μελών του, αλλά τουναντίον να το ενισχύσει. Ο Νόμος των προσκόπων απαιτεί ο πρόσκοπος να εκτελεί τακτικά τα θρησκευτικά του καθήκοντα.

Πόρισμα 16/24 : Το Συνέδριο επιβεβαιώνει εκ νέου ότι ο προσκοπισμός δεν έχει κανένα μιλιταριστικό ή Στρατιωτικό σκοπό. Ο Προσκοπισμός έχει ως σκοπό την ανάπτυξη ενός πνεύματος αρμονίας και καλής θέλησης μεταξύ των ατόμων και των Εθνών ."

3.4.1 Ο Ελληνικός προσκοπισμός και η σχέση του με τον Στρατό.

Η προσπάθεια αποσύνδεσης του προσκοπισμού από τα μιλιταριστικά πρότυπα και η προσπάθεια αναγνώρισης σαν μιας κυρίως παιδαγωγικού χαρακτήρα οργάνωσης, συναντά ουσιαστικές δυσκολίες εφαρμογής της στην διαφορετικού προσανατολισμού Ελλάδα. Η δραστηριότητα του προσκοπισμού στην "παλαιά Ελλάδα" με κοινή γλώσσα, οργανωμένο αστικό κοινωνικό περιβάλλον και δομές ,έρχεται πολλές φορές "κόντρα " με την "νέα Ελλάδα" που ακόμη οι πληγές του πολέμου, της βουλγαρικής κατοχής αλλά και της προσφυγιάς αναζητούν τη δική τους Εθνική ταυτότητα και κοινή γλώσσα. Η σχέση που έχει δημιουργηθεί από την μεταβολή του Σωματείου σε Νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου βάσει του Νόμου 1066/17 υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας και του Στρατού, δημιουργεί μια έντονη συνάρτηση η οποία υποστηρίζεται από την δραστηριότητα των προσκοπικών τμημάτων, με συνεχή και διαρκή εξάρτηση από περιρρέουσα στρατιωτική εικόνα και τον "εναγκαλισμό " της με την στρατιωτική πρακτική.

Α' Πανελλήνια Συγκέντρωση των Αθηνών, αποτελεί την πρώτη προσπάθεια αναδημιουργίας του Ελληνικού προσκοπισμού. Οι αντιδράσεις για τη στρατιωτική εικόνα των προσκόπων της Καβάλας .

Σχετικά με την συνάντηση των Αθηνών

Η ανασύνταξη του προσκοπισμού βρίσκει στο πρόσωπο του Ησαΐα, παλαιού στελέχους της προσκοπικής κίνησης, με την επιστροφή του από τις μεταπτυχιακές νομικές σπουδές του στο Παρίσι, ένα νέο πρόσωπο με ενθουσιασμό για δημιουργία. Η μακρά απουσία του στο Παρίσι 1920-1924, τον βρίσκει μακριά από τα προβλήματα και τη δυστυχία του τόπου και επιστρέφοντας αναλαμβάνει την Τοπική εφορεία Αθηνών με ενθουσιασμό. Μέσα σε λίγο διάστημα, ξαναζωντανεύουν οι ομάδες και προτείνει στη διοίκηση την πρώτη μεγάλη πανελλήνια προσκοπική συγκέντρωση στην Αθήνα. Την εκδήλωση ανακοινώνει και η εφημερίδα *Σκρίπ*¹⁸⁸, με συνεχείς δημοσιεύσεις σχετικές με το πρόγραμμα και τις προσκοπικές αντιπροσωπείες που θα έρθουν. Αναφέρει ότι, υπολογίζονται ότι θα λάβουν

¹⁸⁸ Εφημερίδα *Σκρίπ* 2/5 ,21/5, 22/5, 26/5,29/5,2/6, 7/6, 10/6, 11/6, 30/6/1926.Εφημερίδα *Εμπρός* 8/6, 19/6, 26/6, 30/6, 1/7, 2/7, 3/7, 4/7/1926. Για την "Πανελλήνια Συνάντηση των Αθηνών" υπάρχουν πάρα πολλά δημοσιεύματα σε όλες τις Αθηναϊκές και επαρχιακές εφημερίδες.

μέρος περισσότεροι από 3.000 πρόσκοποι και την συγκέντρωση θα τιμήσει με την παρουσία του ο Πρωθυπουργός Θ. Πάγκαλος. Με τακτικές δημοσιεύσεις, ενημερώνει για τον αριθμό των προσκόπων από κάθε περιφέρεια που δηλώνουν συμμετοχή. Ο Δήμος Αθηναίων αποφάσισε την ηλεκτροφώτιση της πόλης όλες τις μέρες του Συνεδρίου. Καθώς οι ημέρες πλησιάζουν η ενημέρωση γίνεται πιο αναλυτική σχετικά με το πρόγραμμα, τη γενική δοκιμή που θα γίνει με παρέλαση στους κεντρικούς δρόμους της Αθήνας, το απόγευμα της 3^{ης} Ιουλίου και περισσότερες πληροφορίες για το Πανελλήνιο Συνέδριο που θα διεξαχθεί στην Αρχαιολογική Εταιρεία, υπό την προεδρεία του Αρχηγού του Επιτελείου, Στρατηγού Σαρρηγιάννη.

Με εγκύκλιο του¹⁸⁹ ο Τ.Π.Σ Αθηνών προς όλα τα Ελληνικά Προσκοπικά Κέντρα, ενημερώνει για την Α΄ Πανελλήνια Συγκέντρωση των Αθηνών.

Μετά την έγκριση από το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π, ο Τοπικός Προσκοπικός Σύνδεσμος Αθηνών διοργανώνει την Πρώτη Πανελλήνια Συγκέντρωση προσκόπων στην Αθήνα, διάρκειας 5 ημερών ,από 24 έως 28 Ιουνίου 1926¹⁹⁰, κατά την οποία θα λάβει επίσης χώρα, Προσκοπικό Συνέδριο, δεξιώσεις, εορτές, εκθέσεις προσκοπικών χειροτεχνημάτων και επιδείξεις στο Παναθηναϊκό Στάδιο.

Ο σκοπός της συγκεντρώσεως αυτής είναι, αφενός μεν η καλύτερη και στενότερη συνεργασία και γνωριμία μεταξύ των απανταχού αδελφών προσκόπων, η επίλυση και η γενική κατεύθυνση των διαφόρων Προσκοπικών ζητημάτων, η εμφάνιση του μέχρι σήμερα έργου που συντελέστηκε από τους Έλληνες Προσκόπους και αφετέρου η αντίληψη του Ελληνικού κάλους και των Αρχαιολογικών κειμηλίων μέσω της επίσκεψης στην πρωτεύουσα της Ελλάδος.

Η συγκέντρωση αυτή, γράφει η ανακοίνωση, διαιρέθηκε σε τρία μέρη, το λεπτομερές πρόγραμμα θα σας αποσταλεί το ταχύτερο δυνατόν, τα οποία αναφέρονται πρώτο στην εδώ διαμονή και φιλοξενία των προσκόπων που θα προσέλθουν, δεύτερο στη συγκρότηση του Προσκοπικού Συνεδρίου και τρίτο στους Προσκοπικούς διαγωνισμούς, κατά την διάρκεια των επιδείξεων των Προσκοπικών Ομάδων στο Παναθηναϊκό Στάδιο.

Στη συγκέντρωση αυτή, προσκαλούνται να λάβουν μέρος όλα τα κέντρα (περιφέρειες, πόλεις, χωριά) του Ελληνικού Προσκοπισμού του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού της Ελλάδος, αντιπροσωπευόμενα με οποιονδήποτε αριθμό προσκόπων και ενός επισήμου αντιπροσώπου τους. Όπως τυγχάνει ευνόητο, η όλη επιτυχία αυτής της Ελληνικής συγκέντρωσης των Προσκόπων, εξαρτάται από τον μεγάλο αριθμό των προσκοπικών αντιπροσωπειών και συνεπώς ευχής έργο θα ήταν, εάν όλα τα Ελληνικά Κέντρα λάβουν μέρος σε αυτή.

---

¹⁸⁹ Εγκύκλιος Αθήνα 14 Μαΐου 1926.

¹⁹⁰ Σημείωση :Η Πανελλήνια συγκέντρωση λόγω σχολικών μαθημάτων, σύμφωνα με την αλληλογραφία με το Υπουργείο Παιδείας μετατέθηκε η διοργάνωση για τις 2 με 6 Ιουλίου 1926.

Τα γεγονότα στην πρώτη Α΄ Εθνική Συγκέντρωση των Προσκόπων στο Παναθηναϊκό Στάδιο.¹⁹¹

Η πρώτη αυτή "Πανελλήνια Συγκέντρωση Προσκόπων" προσέφερε σπουδαίες υπηρεσίες δημοσιότητας στην προσκοπική κίνηση και θα ήταν απόλυτα επιτυχημένη, αν κάποια αρνητικά σχόλια που οφείλονται κυρίως στην διαφορετική εικόνα και ταυτότητα του προσκοπισμού ανά την Ελλάδα, δεν εμφανιζόντουσαν στην μεγάλη αυτή γιορτή. Η σύνδεση του προσκοπισμού με την στρατιωτική εκπαίδευση των νέων και την εμφάνιση των προσκόπων της Καβάλας σαν ενός στρατιωτικού τμήματος, θα σχολιαστεί αρνητικά και θα προκαλέσει συζήτηση για την "ταυτότητα του προσκοπισμού" ακόμη και μεταξύ των αντιπροσώπων.

Από τις εφημερίδες διαβάζουμε "Οι πρόσκοποι Καβάλας με στρατιωτική περιβολή και όπλα επέσυραν δυσμενή σχόλια. Παρατεταγμένες κατά σειρά πρώτες οι Ομάδες της Καβάλας με την ιδιαίτερη στολή τους και το λευκό τους πηλίκιο με βραχύκαννα όπλα (Μάνλιχερ) με αρχηγό τους τον Λοχαγό Κουτσουδέα".

Η σχέση αυτή ενισχύθηκε και από την παρουσία και ομιλία του Στρατηγού Σαρηγιάννη στο συνέδριο.

Το Παν-Προσκοπικό Συνέδριο¹⁹²

"Στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας έγινε εχθές στις 11.30 πμ η έναρξη του Α΄ Παν-Προσκοπικού Συνεδρίου. Στο συνέδριο μετέχουν περί τους 150 συνέδρους αρχηγοί ομάδων, Έφοροι και αντιπρόσωποι Προσκοπικών οργανώσεων. Από της 11^{ης} το πρωί είχαν καταλάβει τις θέσεις τους και άρχισε η προσέλευση των επισήμων. Τιμές απέδιδε το άγημα της Καβάλας το οποίο είναι γνωστό ότι φέρει πλήρη οπλισμό πεζικού. Επίσης προ του κτηρίου της εταιρείας, βρίσκεται η φιλαρμονική των προσκόπων Εδέσσης η οποία μετέχει της απονομής των τιμών. Εκ των επισήμων παρίσταται, ο διοικητή του Α΄ Σώματος Στρατού κ Μάρκου, ο παρά το Προσκοπικό Σώμα Στρατιωτικός Επόπτης υποστράτηγος κ Λέστος, ο Μέγαρχος κ Μαυρογένης, ο Συνταγματάρχης κ Φεσσόπουλος και άλλοι. Παρίστανται επίσης οι κ.κ. Χρυσάφης, Ηλιάκης, Μπρισιμιτζάκης, Ματσούκας και όλοι οι ηγέτες της Προσκοπικής κίνησης. Την έναρξη των εργασιών του Συνεδρίου έκανε ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου κ Ηλιάκης".

Η συμμετοχή του Στρατού στο ανώτατο όργανο της Διεύθυνσης της Φυσικής Αγωγής με το Σχέδιο Νόμου "περί ενιαίας οργανώσεως της σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαιδεύσεως σε ολόκληρο το κράτος δίνει βήμα στον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου.

Ο λόγος του Σαρηγιάννη Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου.

[..]Στρατιώτες της Πατρίδας μας είναι όλοι οι πολίτες αυτής, που αδιάφορα αν διδάσκονται υπό τα όπλα ή σε επιφυλακή στα ίδια ασχολούμενοι, είναι έτοιμοι να προστρέξουν όταν η φωνή της Πατρίδος τους καλέσει. Ο Προσκοπισμός προετοιμάζει (δεν παρασκευάζει, οι πρόσκοποι κύριε δεν είναι τυρόπιτες για να τις παρασκευάζετε) τους νέους ψυχικά και

¹⁹¹ Εφημερίδα «Αθλητικός Τύπος» Ιούλιος 1926

¹⁹² Εφημερίδα "Εμπρός" της 6^{ης} Ιουλίου 1926.

σωματικά δια την υπό του εν ειρήνη στρατού, δίνοντας βαρύτητα στην στρατιωτική εκπαίδευση, που μέγιστες προορίζεται από της απόψεως αυτής, να παρέχει στο Έθνος μέγιστες υπηρεσίες.»

Ο Απολογισμός της Τοπικής Εφορείας Αθηνών. Εξωτερική Εμφάνιση των προσκόπων.

Για πρώτη φορά στα προσκοπικά πράγματα, η εργασία του Ησαΐα και η ανάληψη μιας τόσο μεγάλης εκδήλωσης ακολουθείται από απολογισμό δράσης.

Στα βασικά θέματα που αξιολογεί στον απολογισμό της η Τοπική Εφορεία των Αθηνών, είναι και η εξωτερική εμφάνιση των προσκόπων που συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα στην πρώτη Πανελλήνια Συγκέντρωση το 1926. Στον απολογισμό γράφει:

"[...] Η εν γένει εξωτερική εμφάνιση των προσκόπων κατά τη συγκέντρωση, τόσο από απόψεως στολής, όσο δε και από γενικότερη άποψη καθαριότητας, προσκοπικών γνώσεων κ.λπ. ήταν ειλικρινά αξιοθρήνητος. Δύο τρεις το πολύ τέσσερις ομάδες, μπορούσε κάποιος να ονομάσει Προσκοπικές. Είναι λυπηρό αλλά είναι αληθές, ότι οι περισσότεροι από εκείνους που οδήγησαν εδώ τις Ομάδες, αγνοούσαν ακόμη και τις πιο στοιχειώδεις αρχές του προσκοπισμού. Και το πρώτιστο, την καθαριότητα. Έβλεπε κανείς παντού πρόσωπα δύσθυμα, σκυθρωπά, ατροφικά από τα οποία έλειπε η ζωή, η δύναμη και η αυτοπεποίθηση.

Μετά βίας το χαμόγελο ερχόταν στα χείλη τους. Φαινόντουσαν διαρκώς κουρασμένοι και δεν ήταν ομιλητικοί. [...] Εγιναν ευγενικές προσπάθειες ομολογώ, αρκετών Περιφερειών να παρουσιάσουν τους Προσκόπους τους σαν εκγυμνασμένους στην στρατιωτική προπαίδευση, σύμφωνα με το νόμο περί προσκοπισμού, αλλά δυστυχώς η με οπλισμό εμφάνισή τους, προξένησε όχι μόνο οδυνηρά εντύπωση, καθόσον οι Ομάδες στρατιωτικής προπαιδεύσεως δεν είναι απαραίτητο να είναι εφοδιασμένες με όπλα, ούτε αποκλειστικώς και μόνο να καταγίνονται στα όπλα, αλλά βοήθησε και στη στρεβλή περί Προσκοπισμού εικόνα και αντίληψη, έχοντας καλοθελητές να χαρακτηρίζουν πολύ αδίκως, το Σώμα Ελλήνων προσκόπων σαν στρατοκρατικό και να παράγουν μύριες μομφές στους επί κεφαλής της κίνησης μας. Αναμφισβήτητο επίσης τυγχάνει ότι, εφ' όσον η προσπάθεια μας είναι η ψυχική και σωματική διάπλαση των νέων, η άσκηση των όπλων, οπλασκία, ξιφασκία, σκοποβολή κ.τ.λ. στους προσκόπους από 18 έως 24 ετών, να χρησιμοποιείται μόνο στις εκδρομές και στις ειδικές ασκήσεις όχι όμως εντός των πόλεων, παρελάσεων και επιδείξεων

Η πρώτη Πανελλήνια Συγκέντρωση με την ματιά των περιοδικών των προσκόπων. Σχολιασμός στη σύνδεση με τον Στρατό

Το προσκοπικό περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* του Καΐρου στο τεύχος Αύγουστος 1926, δημοσίευσε το παρακάτω άρθρο σχετικά με την Α' Πανελλήνια Προσκοπική Συγκέντρωση στην Αθήνα[.] Όλες οι αντιπροσωπείες άφησαν άριστες εντυπώσεις, η μόνη δε χασμωδία στην Προσκοπική μας παρέλαση ήταν η ομάδα της Καβάλας, η οποία αποτελείτο όχι από Προσκόπους αλλά από στρατιώτες, γιατί τα παιδιά που την αποτελούσαν έφεραν ολόκληρη στρατιωτική εξάρτυση (όπλο, λόγχη, φυσιγγιοθήκη) καθώς και η στρατιωτική στολή ή

μάλλον στολή πεζοναυτών, έτσι αντιλαμβάνονται στην Ελλάδα μερικοί τον Προσκοπισμό με λόγους!

Θα μου πείτε ότι λόγοι εθνικοί, ίσως είναι εκείνοι που αναγκάζουν τα μέρη της Βορείου Ελλάδος και Θράκης να παρουσιάζουν Ομάδες με όπλα κ.τ.λ. Αυτό το παραδεχόμαστε όλοι, με τη διαφορά όμως να μην τους ονομάσουμε Προσκοπικές Ομάδες αλλά κάποιο άλλο όνομα, καταλληλότερο και αρμονικότερο. Ας εννοηθεί επί τέλους, πως άλλο ζητά ο Προσκοπισμός και άλλο ο στρατός και πως καμία σχέση δεν υπάρχει μεταξύ τους.

Κάποια Αθηναϊκή εφημερίδα γράφει, συνεχίζει τη δημοσίευση του το περιοδικό, για την Ομάδα της Καβάλας, «Προηγείται η Ομάδα της Καβάλας, αποτελούμενη από 100 περίπου προσκόπους με στολή πεζοναυτών, φέροντες στον ώμο Μάνλιχερ. Σαν στρατιωτική εμφάνιση με το αρρενωπό παράστημα, με την άψογη παράταξη και βάδισμα η Ομάδα της Καβάλας κατενθουσίασε τον κόσμο εκείνον, που κρίνει τα κάθε τι εκ των φαινομένων. Αλλά στον κόσμο τον γνωρίζοντα τον Νόμο των προσκόπων και τον προορισμό τους, αυτή λέει ότι :οι Πρόσκοποι είναι μικροί στρατοπεδευτές και άνθρωποι των δασών και όχι απομίμηση στρατιωτών. Αυτή η ένοπλος στρατιωτική εμφάνιση δεν έκανε αγαθή εντύπωση και δεν είχε τη θέση της στην προσκοπική επίδειξη.»

Επίσης κάποιος από τους Αλεξανδρινούς Αρχηγούς, ανακίνησε το ζήτημα της σχέσεως μεταξύ του Στρατού και του Προσκοπισμού, όταν όμως είπε ότι "καμία σχέση δεν πρέπει να υπάρχει μεταξύ των δύο αυτών οργανώσεων, γιατί αλλού αποβλέπει ο Προσκοπισμός και αλλού ο Στρατός" κάποιος ανώτερος Αξιωματικός του Στρατού εξανέστη, σηκώθηκε επάνω και με φωνή τρεμουλιαστή από το θυμό, εξεστόμισε λόγια πραγματικά λυπηρά, για να μη δώσουμε άλλη ονομασία χειρότερη. Άφησε δε να υπονοηθεί, ότι οι Έλληνες του Εξωτερικού είναι μπολσεβίκοι και απερίφραστα δήλωσε, ότι δεν έχουμε το αίσθημα της φιλοπατρίας τόσο πολύ ανεπτυγμένο όσο οι ντόπιοι Έλληνες. Φαίνεται, γράφει το περιοδικό, πως ο κύριος Αξιωματικός είναι τόσο απασχολημένος με τα στρατιωτικά του καθήκοντα, ώστε δεν του μένει καθόλου καιρός να ασχοληθεί λιγάκι και με τη δράση του Έξω Ελληνισμού και πώς αυτός κατά καιρούς και με τον τρόπο του, έδειξε τη φιλοπατρία του.

Η μέρα των προσκόπων στην Ακρόπολη.¹⁹³

Χθες το πρωί της 7ης Ιουλίου, το Σώμα των προσκόπων ανέβηκε στη Ακρόπολη, όπου οι ξένοι πρόσκοποι με τις οδηγίες του καθηγητού της ιστορίας κ Σωτηριάδου, επισκέφθηκαν τις αρχαιότητες. Προς τούτο μίλησε ενθουσιωδώς ο ποιητής Σπύρος Ματσούκας, ο οποίος έτσι συνήθως πράττει όταν απευθύνεται στη νεολαία, όρκισε τους Προσκόπους επί της σημαίας με λίγους στίχους, δια των οποίων οι Πρόσκοποι έδιναν την υπόσχεση τους ότι θα πεθάνουν για τη Πατρίδα .

Επίσης στην εφημερίδα *Βραδυνή*¹⁹⁴ της 6ης Ιουλίου 1926, δημοσιεύεται επιστολή-άρθρο του φιλάθλου και παράγοντα του Πανιωνίου Γυμναστικού Συλλόγου και διατελέσαντος Εφόρου Προσκόπων Σμύρνης, του Δημητρίου Δάλλα, η οποία γράφει.

Αγαπητή Βραδυνή

¹⁹³ Εφημερίδα *Εμπρός*, της 7ης Ιουλίου 1926.

¹⁹⁴ Εφημερίδα *Βραδυνή* της 6ης Ιουλίου 1926

«Για τον πολύ κόσμο που βλέπει επιφανειακά, ενθουσιάζεται και συναρπάζεται δικαίως, από την εμφάνιση της νέας γενιάς, η εορτή του Σταδίου υπήρξε πράγματι και σαν θέαμα και σαν σκηνοθεσία εκτέλεσης, υπέροχη και η επιτυχία της αναμφισβήτητη. Αλλά για τον προσκοπικό κόσμο κάθε υπέρβαση του Προσκοπικού νόμου και του οργανισμού του, δεν μπορεί παρά να σημειώνεται με κάποια αποθάρρυνση, για την υπέρβαση δε αυτή που παρατηρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις της προσκοπικής επίδειξης της Κυριακής, δεν ευθύνονται βεβαίως οι φιλότιμοι πρόσκοποι που πήραν μέρος στην επίδειξη.

Οι παρατηρήσεις μας δεν σκοπεύουν παρά μόνο να καθιερωθεί ένα καλό προηγούμενο ότι δηλαδή αφέθηκε να επιδειχτεί κάτι εκτός των προσκοπικών ορίων στο Στάδιο.

Ο ιδρυτής του Προσκοπισμού και Αρχιπρόσκοπος του Κόσμου, Άγγλος Στρατηγός Μπάντεν Πάουελ, δίδει τον εξής χαρακτηρισμό του προσκοπικού Ιδεώδους και της σημασίας του. " Ο Προσκοπισμός, λέει ο Μπάντεν Πάουελ, είναι τα συστατικά αυτά της ανάμειξης, σύμφωνα με το πόσο αγαπής ή όχι το καθένα, όμως δεν θα μπορούς να κατηγορήσεις το γιατρό που έδωσε τη συνταγή, αν τα αποτελέσματα δεν είναι επιτυχημένα.

Και ακριβώς το γιατρικό αυτό, εμείς οι Έλληνες αρχίσαμε να το ανακατεύουμε, σύμφωνα με την προτίμηση μας και σύμφωνα με τα γούστα του κόσμου, που θα τον συνάρπαζε αυτή ή εκείνη η θεαματική επίδειξη, αλλά πάντως όχι η προσκοπική. Γράψαμε και χθες τη γνώμη μας, η οποία πιστεύουμε ότι δεν θα απέχει της γνώμης κάθε καλού προσκόπου, για την εμφάνιση της Ομάδος της Καβάλας με στρατιωτική περιβολή και οπλισμό μέχρις οδόντων σε ώρα μάχης λόχου στρατού.

Ίδου τι λέει ο Στρατηγός Μπάντεν Πάουελ, για τις επιδείξεις, το οποίο είναι και επίκαιρο " Η στρατιωτική εκγύμναση έχει σκοπό να κάμει μια μάζα ανθρώπων, σαν μια μηχανή η οποία υπακούει σε ένα, ενώ ο σκοπός του Προσκοπισμού είναι να κάνει κάθε παιδί, να αναπτύξει τον εαυτό του σε ένα άτομο ικανό και με την επιθυμία αυτού του παιδιού να γίνει ένας "άνδρας" και ένας ικανός "πολίτης", γι αυτό και η απομίμηση της στρατιωτικής στολής με σήματα βαθμών, μετάλλια και παράσημα δεν έχει τη θέση της και δίνει κάθε άλλη από τη σωστή εντύπωση στα παιδιά, στους γονείς και στο κοινό".

Νέοι, Αρχηγοί που δεν έχουν κατανοήσει τη σημασία της Προσκοπικής εκπαίδευσης, πολύ συχνά, προτιμούν να μιμούνται τους στρατιώτες, γιατί είναι πιο εύκολο και νομίζουν ότι μια καλή εμφάνιση στην παράταξη με μουσική και σημαίες, θα σκεπάσει τις ελλείψεις των παιδιών τους σαν πραγματικούς προσκόπους.

Αυτά μας λέει ο Αρχηγός των ανά τον κόσμο Προσκοπικών Οργανώσεων, η δε συνελθούσα στην Κοπεγχάγη κατά το 1924, Γ' Διεθνής Προσκοπική Συνάντηση, εψήφισε ως νόμο την ακόλουθη ημερήσια διάταξη. «Το Συνέδριο επιβεβαιώνει εκ νέου και διακηρύσσει ότι ο Προσκοπισμός δεν έχει κανένα μιλιταριστικό ή στρατιωτικό σκοπό. Ο Προσκοπισμός έχει σαν σκοπό την ανάπτυξη του πνεύματος αρμονίας και καλής θελήσεως μεταξύ των ατόμων και των Εθνών".

Δημήτριος Δάλλας

Επιστολή του Λεωνίδα Πτέρη στην εφημερίδα «Βραδυνή»

Στην εφημερίδα *Βραδυνή* της 6^{ης} Ιουλίου 1926 δημοσιεύθηκε η παρακάτω επιστολή του τέως Γενικού Εφόρου Λεωνίδα Πτέρη, σχετικά με το Πανελλήνιο Προσκοπικό Συνέδριο με τίτλο «Το Πανελλήνιο Προσκοπικό Συνέδριο».

"[...] Οι σύεδροι ήλθαν εδώ όχι για να παρελάσουν σαν κούκλες στο Παναθηναϊκό Στάδιο, αλλά για να επικοινωνήσουν πνευματικώς και ψυχικώς μεταξύ τους, να ανταλλάξουν τις σκέψεις τους και να αφήσουν τους παλμούς της προσκοπικής ψυχής τους να συντονιστούν με τους παλμούς των αδελφών τους. Ήρθαν εδώ στο κέντρο του Ελληνικού Προσκοπισμού, για να ακούσουν τις σκέψεις των ιθυνόντων αυτών, αλλά και να εκφέρουν γνώμες και να ψέξουν και να επαινέσουν όλα όσα είναι επαινετά. Ήλθαν εδώ για να μάθουν τι σύστημα είναι ο Ελληνικός Προσκοπικός; Είναι ο Διεθνής Θεσμός; Είναι Σώμα Στρατιωτικής προπαίδευσης; Είναι ελεύθερος η σχολικά επιβεβλημένος;"

Η εμφάνιση των προσκόπων της Καβάλας δημιουργεί θέμα με σχολιασμό στις εφημερίδες.

Η εφημερίδα *Εστία* γράφει Η χθεσινή εορτή των Προσκόπων στο Στάδιο¹⁹⁵ αποτέλεσε πράγματι μια παρήγορο ελπίδα μέσα στα σημερινά σκότη.

Έχουμε όμως να διατυπώσουμε μια παρατήρηση Είναι άραγε τόσο σύμφωνα με το πνεύμα του Προσκοπισμού, η σπουδή με την οποία οι οργανωτές των Προσκόπων της Καβάλας παρέδωσαν πλήρη σπλιισμό στους Ελληνόπαιδες της πόλης αυτής; Άσχετα προς το γεγονός αν η ηλικία τους δεν είναι ακόμη επαρκής για να φέρουν όπλα, πρέπει να τονιστεί ότι «ο Προσκοπισμός δε διέπεται αποκλειστικώς και μόνο από τις ιδέες της προπαρασκευής προς πόλεμο, αλλά αντιθέτως αποβλέπει στην δημιουργία ανδρών υγιών και εύρωστων πνευματικώς και σωματικώς πολιτών προ παντός αγαθού, οι οποίοι θα ακτινοβολούν γύρω τους την ηθική και την τιμιότητα.

Στο παραπάνω δημοσίευμα της *Εστίας*¹⁹⁶ ο πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σ.Ε.Π. Ιωάννης Ηλιάκης απέστειλε σε απάντηση, την παρακάτω επιστολή.

Φίλτατη Εστία "Εύλογος είναι η χθεσινή σας απορία και η παρατήρηση σας στο γεγονός ότι οι Πρόσκοποι της Καβάλας εμφανίστηκαν ένοπλοι. Βεβαίως ο προσκοπισμός αποβλέπει προ πάντων στη μόρφωση του χαρακτήρα, αφού για την τόνωση των σωμάτων αρκετή είναι η γυμναστική και ο στρατός για όλους τους πολίτες. Ο Προσκοπισμός αντιθέτως, είναι προαιρετικός και αποβλέπει στη μόρφωση της ψυχής των νέων. Αλλά με όλα αυτά, ο προσκοπισμός για να επιτύχει στον σκοπό του, δεν μπορεί να αδιαφορήσει για τα σώματα, αφού συνήθως τουλάχιστον και φυσικώς, οι υγιείς ψυχές βρίσκονται σε υγιή σώματα.

Έχοντας αυτές τις βάσεις, ο Προσκοπισμός διέρχεται διάφορα στάδια, το τελευταίο των οποίων είναι η στρατιωτική προπαίδευση. Οι στρατιωτικά προπαιδευμένοι έχουν ηλικία 18 έως 20 ετών κατά δε τη σχετική τροποποίηση του στρατιωτικού νόμου, μέλλουσα να δημοσιευτεί, οι έχοντες να επιδείξουν ορισμένες επιδόσεις θα απαλλάσσονται από τετράμηνη θητεία. Ελπίζω μάλιστα αυτή η απαλλαγή να αυξηθεί σε εξάμηνο. Είναι δε τούτο

¹⁹⁵ Εφημερίδα *Εστία* της 5^{ης} Ιουλίου 1926.

¹⁹⁶ Εφημερίδα *Εστία* της 6^{ης} Ιουλίου 1926.

σύμφωνο και προς το πνεύμα του προσκοπισμού και προς το συμφέρον του Προσκόπων και προς το συμφέρον της πολιτείας, να προέρχονται όσο το δυνατόν περισσότεροι στην στρατιωτική εκπαίδευση του προσκοπισμού προκειμένου μάλιστα περί της Μακεδονίας όπου ευρίσκονται τα σύνορα μας". Με πολλή τιμή Ι. Γ. Ηλιάκης Πρόεδρος Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

Στη δημοσιευθείσα απάντηση του προέδρου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων προς την Εστία, πλήθος διαμαρτυριών υποβλήθηκαν από παλαιούς προσκόπους και ηγετικά στελέχη του προσκοπισμού.

Μεταξύ των πρώτων, ο Γεώργιος Τσαμπήρας, παλαιό στέλεχος της ομάδος του Αθανασίου Λευκαδίτη από το 1914, απεύθυνε επιστολή που καταχωρήθηκε στο φύλλο της εφημερίδας *Εστία*¹⁹⁷ στην οποία διατύπωνε την άποψη ότι άρχισε να οδηγείται σε αντίθετο κατεύθυνση ο προορισμός του Σώματος των Προσκόπων και διετύπωνε τη γνώμη ότι οι επανελθόντες στις τάξεις του προσκοπισμού παλαιοί Αρχηγοί του, θα μπορέσουν να απαλλάξουν το Σώμα από τις σημερινές εσφαλμένες ιδέες του.

Η Εφημερίδα *Κλειώ* του Καίρου¹⁹⁸ σχολίασε επίσης το θέμα της στρατιωτικής εμφάνισης των προσκόπων. «Σημειώσαμε χθες, τη συζήτηση που γίνεται στην Αθήνα, σχετικά με την αποστολή του Προσκοπισμού. Δημιουργήθηκε εσφαλμένα η γνώμη ότι τα Προσκοπικά Σώματα πρέπει να είναι ένα είδος στρατιωτικών ούτως ειπείν οργανώσεων. Προς αποκλεισμό είναι εντελώς κάθε στρατιωτικό πνεύμα στην επιδίωξη του θεσμού, οι οποίοι βεβαίως είναι ευγενέστεροι και υψηλότεροι. Μάλλον εξυγιαντικό κοινωνικό σκοπό πρέπει να αποβλέπει ο Προσκοπισμός, παρά στην προπαρασκευή στρατιωτών κατά την έννοια που έχει δοθεί η εσφαλμένη κατεύθυνση στην εκπαίδευση στην Γερμανία σαν Εθνική Οργάνωση.

Ο προορισμός του Θεσμού είναι ηθοπλαστικός, ζητεί να μορφώσει τους πολίτες του άυριο και όχι να καταστρώσει μόνο καλούς σαν μονάδες ενός στρατεύματος. Βεβαίως γίνονται σωματικές ασκήσεις και καλλιεργείται η πειθαρχία, αλλά η άσκηση αυτή δεν είναι απλή προγύμναση στρατιωτών και η πειθαρχία καλλιεργείται σαν μια από τις αρετές οι οποίες αποτελούν τη βάση για τη πρόοδο ενός λαού. Ο Προσκοπισμός που τρόπον τινά, πρέπει μάλλον να συμπληρώνει τα σχολεία, είναι μέσο καλύτερης αλληλογνωριμίας των μελών, παροχής δε ευκαιριών δια την ανάπτυξη της θελήσεως, της πρωτοβουλίας, και της αυτοδιαθέσεως ώστε να μπορεί ο Πρόσκοπος στον μελλοντικό του βίο, να αντιμετωπίσει τις περιστάσεις, να έχει ετοιμότητα στις αποφάσεις του, να κρίνει τα δεδομένα με την πραγματική τους σημασία και σπουδαιότητα αυτών. Παρασκευάζει έτσι τους νέους για την κοινωνική παράσταση, για να γρανιτοποιήσει τα θεμέλια των αρετών τους, πράγμα σπουδαιότατο σήμερα, όταν πανταχόθεν ακούγονται κραυγές διαμαρτυρίας για την προϊούσα κοινωνική έκλυση. Θα ήταν κρίμα να αφαιρεθούν όλα αυτά για να καλλιεργηθεί στενό πνεύμα στρατιωτικισμού.

Δια αυτό είχε δίκαιο η *Εστία* να κακίσει το ένοπλο του Προσκοπισμού το οποίο προκάλεσε τις ωραίες επιστολές που δημοσιεύσαμε. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στην Αίγυπτο,

¹⁹⁷ Εφημερίδα *Εστία* 9^{ης} Ιουλίου 1926

¹⁹⁸ Εφημερίδα *Κλειώ* Καίρου 15 Ιουλίου 1926.

ευτυχώς ο Προσκοπικός θεσμός δεν εξετράπη της πραγματικής αποστολής του και πιστεύουμε ότι δεν θα εκτραπεί, τουναντίον θα τελειοποιείται διαρκώς με περισσότερα μέσα το σύστημα, να αποδώσει όλους τους ποθούμενους καρπούς."

Επίσης σημαντική είναι η γνώμη του πρώην Γενικού Εφόρου Κωνσταντίνου Μελά , όπως παρουσιάστηκε στο Προσκοπικό Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* του Καίρου από επιστολή του, που δημοσιεύθηκε στο φύλλο του Ιουλίου –Αυγούστου του 1926.

"Το Προσκοπικό Πνεύμα".

"Ένας καλός Πρόσκοπος μου γράφει τις εντυπώσεις του από το τελευταίο Συνέδριο των Αθηνών και μου λέει ότι του έκανε πολύ εντύπωση το εξής:

Σε πρόταση ενός Αρχηγού όπως ο Προσκοπισμός κρατηθεί μακριά από το Στρατό, ένας Αξιωματικός που προφανώς παρεξήγησε το ζήτημα, είπε μερικά λόγια άτοπα περί μπολσεβικισμού, προσκοπισμού κλπ.

Ο γράφων μου ζητά την γνώμη μου και του τη δίνω δια της "Προσκοπικής Ηχούς", που έχει την καλοσύνη να φιλοξενεί ενίοτε τα γραφόμενα μου. Φοβάμαι ότι αυτός ο Αρχηγός που προκάλεσε το επεισόδιο, δεν εξήγησε αρκετά καθαρά την τόσο ορθή κατά βάθος γνώμη του. Αφ' ετέρου ο Αξιωματικός πήρε φωτιά πολύ γρήγορα, (το έχουν αυτό το ελάττωμα οι στρατιωτικοί). Με κίνδυνο να φανώ δεύτερος Νεστραδίν Χότζας, θα πω πως είχαν δίκιο και οι δύο αλλά περισσότερο ο Αρχηγός και είμαι βέβαιος ότι αν θα διαβάσει τα λόγια μου, ο Αξιωματικός θα με δικαιώσει στη κρίση μου.

Προσκοπικό πνεύμα θα πει Ιπποτισμός, αλτρουισμός, παλληκαριά, υπομονή, επιμονή, προβλεπτικότητα ,αγαθότητα κλπ. Όλα τα πρώτα ανδρικά αυτά προσόντα, ποιός περισσότερο από κάθε άλαλο άνθρωπο πρέπει να έχει; . Ο Στρατιώτης!!! Ο αληθινός Στρατιώτης. Μόλις ο νέος ενηλικιωθεί, του γίνεται η μεγαλύτερη τιμή την οποία μπορεί ένας άνθρωπος να έχει. Του ανατίθεται η ασφάλεια της Πατρίδας. Ε! Παιδιά μου! Λίγοι αντιλαμβάνονται τη μεγάλη τιμή είναι αυτή και όπως την ώρα που θα πλησιάσεις τα χείλη σου στο Άγιο Ποτήρι της Μεταλήψεως, πρέπει να αισθάνεσαι την ψυχή σου άσπρη και καθαρή, έτσι όταν θα φορέσεις την τιμημένη στολή του στρατιώτη, πρέπει να αισθάνεσαι ότι η ψυχή σου έχει όλα τα μεγάλα προσόντα που χρειάζονται στην υπεράσπιση της Πατρίδος.

Για αυτό γίνηκε ο προσκοπισμός Παγκόσμιος. Για να μπορέσει ο άνθρωπος ελεύθερα και με τη θέληση του από τα παιδικά του χρόνια, να αποκτήσει όλα τα προσόντα που κάνουν το καλό στρατιώτη. Πρέπει να το χωνέψουμε καλά. Την ημέρα που από τη ψυχή μας θα βγουν τα μεγάλα και υψηλά ιδανικά της Πατρίδος και του καθήκοντος, προς αυτήν θα εξομοιωθούμε, προς τα παράδοξα αυτά όντα τα οποία σιγά- σιγά τρώνε το μεγαλύτερο Ευρωπαϊκό Κράτος και λέρωσαν υψηλά ιδανικά, είτε γιατί παρανόησαν αυτά, είτε γιατί τα παρεξήγησαν. Δίκαιο είχε ο Αρχηγός που είπε (υποθέτω ότι αυτό εννοούσε) ότι ο Προσκοπισμός δεν πρέπει να έχει στρατιωτικό χαρακτήρα .Απολύτως δίκαιο είχε, διότι όπως λέω παραπάνω, πρέπει οικειοθελώς ο Πρόσκοπος να αποκτήσει και στερεοποιήσει τα υψηλά προσόντα που θα τον κάνουν καλό στρατιώτη, και συνεπώς καλό πολίτη. Αλλοίμονο αν την παιδική και ζωνή ψυχή θελήσουμε να την μεταμορφώσουμε με το σήκω –σήκω και κάτσε –κάτσε του Στρατού. Έχουμε το κακό παράδειγμα της Γυμναστικής, που έγινε μάθημα

αναγκαστικό και με συντελεστή κλπ. και κατάφερε να αδειάσουν όλα τα Γυμναστήρια και θα μείνει θνησιγενής ο Αθλητισμός που θα μόρφωνε θαυμάσια σώματα και θαυμάσια φυλή. ΟΧΙ !Ο Προσκοπισμός πρέπει να μείνει προαιρετικός και χωρίς την ελάχιστη επιβολή.' Όσα παιδιά αισθάνονται μέσα τους κάτι παραπάνω από το πλήθος, θα μείνουν Πρόσκοποι, οι άλλοι ίσως από μίμηση τους ακολουθήσουν και αυτό είναι καλό.

Λοιπόν συμπέρασμα.

Πρέπει ο Πρόσκοπος να μάθει ότι θα έχει τη τιμή μόλις ενηλικιωθεί, να γίνει στρατιώτης της Πατρίδας. Πρέπει να το μάθει όχι με διαταγές και προστάγματα. Αυτά θα τα έχει όταν αποτελεί μέρος μεγάλων στρατιωτικών μαζών, που χωρίς προστάγματα και σιδηρά πειθαρχία δεν είναι στρατός. Αυτή είναι η γνώμη μου. Αυτό εύχομαι να εννοήσουν και ο Αρχηγός και ο Αξιωματικός .Και οι δύο έχουν μεγάλη ευθύνη απέναντι των Ελλήνων, έχουν Πατριωτισμό και αυταπάρνηση διότι αλλιώς δεν θα γινόντουσαν ούτε Αρχηγός, ούτε Αξιωματικός. Χέρι με Χέρι πιασμένοι, πρέπει να δουλεύουν για τον ίδιο μεγάλο σκοπό. Φρίκη και απελπισία αν παρεξηγούνται έτσι εύκολα."

Κωνσταντίνος Μελάς Λωζάννη 20 Αυγούστου 1926.

Η σχέση αυτή προσκοπισμού-στρατού, εμφανίζεται τακτικά με την αξιοποίηση Αξιωματικών του Στρατού για την εκπαίδευση των προσκόπων. Σε ανακοίνωση του Σώματος που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Εμπρός*¹⁹⁹, μαθαίνουμε ότι "άρχισαν στα γραφεία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, από την Τετάρτη 10 Φεβρουαρίου 1925, για τους Προσκόπους της περιοχής Αθηνών –Πειραιώς μαθήματα ασυρμάτου –τηλεγράφου από τον Λοχαγό του Μηχανικού κ Γαλέμη". Ακόμη και η προσκοπική στολή ακολουθεί την στρατιωτική εικόνα παρά την προσπάθεια βελτίωσης της και απομάκρυνσης από την εμφάνιση του στρατιώτη των Βαλκανικών πολέμων.

Με Ημερήσια Διαταγή ²⁰⁰ "Περί Προσκοπικής Στολής και διαδήμων", γίνεται προσπάθεια τροποποίηση της προσκοπικής στολής και μερικής της απαλλαγής από στρατιωτικές εξαρτήσεις, σε πολύ απαλούς τόνους καθώς εκείνη των Αξιωματικών εξακολουθεί όμως να συμβαδίζει απόλυτα με στολή Στρατιωτικού.

Τον Φεβρουάριο του 1932²⁰¹ ο Γενικός Γραμματέας του Σώματος Μάρκος Μίνδλερ κοινοποιεί την με αριθμό 25245 διαταγή του Γενικού Επιτελείου Στρατού προς όλες τις μονάδες του με την οποία καθιστά γνωστό ότι δίνει μεγάλη σημασία στην άρτια οργάνωση και λειτουργία του προσκοπισμού. Ζητά να στηρίξουν τον προσκοπισμό με προσωπικό κατάλληλο για την οργάνωση και εκπαίδευση των προσκόπων. Να διαθέτουν στους προσκόπους τα γυμναστήρια τους και τα πεδία βολής και να χορηγούν επί επιστροφή υλικό για κατασκηνώσεις .

Το 1936 επίσης όταν Υπουργός των Στρατιωτικών ορίζεται ο Ιωάννης Μεταξάς, λίγο πριν την επιβολή της Δικτατορίας της 4ης Αυγούστου, ανανεώνει τη στήριξη του προσκοπισμού από τις κατά τόπους στρατιωτικές Αρχές. Το ζητούμενο είναι η συνδρομή του Ελληνικού προσκοπισμού με μια σειρά από διευκολύνσεις. Το παράδοξο της διαταγής είναι ότι

¹⁹⁹ Εφημερίδα *Εμπρός* 13/2/1925.

²⁰⁰ Ημερήσια Διαταγή της 1^{ης} Αυγούστου 1926.

²⁰¹ Εγκύκλιος 18ης Φεβρουαρίου 1932

ολοκληρώνεται με την «σημείωση, να αποφεύγεται η ενεργός ανάμειξη του Στρατού στα του προσκοπισμού που μπορεί να επιφέρει εκτροπή από το καθαρά προσκοπικό πνεύμα». Ημερήσια διαταγή του Γενικού Εφόρου της 4^{ης} Μαΐου²⁰², κοινοποιεί τη διαταγή του Υπουργού των Στρατιωτικών Ιωάννου Μεταξά με την οποία: Συνιστάται προς τις στρατιωτικές Αρχές να παρέχουν συνδρομή στο έργο του Προσκοπισμού με

- Διάθεση Αξιωματικών και Υπαξιωματικών καταλλήλων για Αρχηγούς προσκοπικών ομάδων, άνευ απαλλαγής αυτών από τα στρατιωτικά τους καθήκοντα. Η επιλογή αυτών να γίνεται από πρώην Αρχηγούς προσκόπων ή από φοιτήσαντες στην στρατιωτική σχολή Γυμναστικής. Η διάθεση αυτών να γίνεται μετά από αίτημα των οικείων προσκοπικών αρχών και εφόσον δεν υπάρχει προς τούτο κατάλληλο πρόσωπο μέσα από το προσκοπικό σώμα ή τον εκπαιδευτικό κλάδο.
- Η διάθεση προσωπικού για την στρατιωτική προπαίδευση και σωματική αγωγή κατόπιν αιτήσεως των προσκοπικών αρχών.
- Έγκριση όπως μετέχουν Αξιωματικοί σαν μέλη Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων ή ως μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων αυτών, εφόσον εκλεγούν μεταξύ των μελών των συνδέσμων.
- Έγκριση να αναλαμβάνουν Αξιωματικοί καθήκοντα Περιφερειακών ή Τοπικών Εφόρων προσωρινά, μέχρι το Σώμα των Προσκόπων να μπορέσει να τους αντικαταστήσει με ιδιώτες όπως προβλέπεται από τον Οργανισμό.
- Χορήγηση με επιστροφή μεταχειρισμένου υλικού κατασκηνώσεως κατά τη θερινή περίοδο μετά από σχετικές αιτήσεις από τις προσκοπικές αρχές στο Σώμα των προσκόπων, το οποίο θα γνωματεύει επί αυτών και θα τις υποβάλει στο Υπουργείο των Στρατιωτικών.
- Καθορισμός της συμμετοχής των προσκοπικών ομάδων στις στρατιωτικές παρελάσεις κατά τις Εθνικές Εορτές.
- Προσέλευση των Στρατιωτικών Αρχών στις οργανωμένες από τις προσκοπικές ομάδες επιδείξεις ή εορτές.

Επισημαίνει την προσοχή ότι πρέπει να αποφεύγεται η ενεργός ανάμειξη του Στρατού στα του προσκοπισμού, που μπορεί να επιφέρει εκτροπή από το καθαρά προσκοπικό πνεύμα και περιορισμό των στρατιωτικών αρχών στα αναγραφόμενα από την παραπάνω διαταγή. Υπενθυμίζει την από 1/2/1934 με αριθμό 43869 Διαταγή του Υπουργείου των Στρατιωτικών με την οποία θα πρέπει κάθε εξάμηνο (Ιανουάριο και Ιούλιο), να υποβάλλεται από τα Σώματα Στρατού και τις Ανεξάρτητες Μεραρχίες, σχετική έκθεση «περί της εξελίξεως και εν γένει αποδόσεως του προσκοπισμού στην περιοχή τους και τα προτεινόμενα μέτρα για βελτίωση του. Αντίγραφα των ως άνω εκθέσεων θα αποστέλλονται και στο Σώμα των Προσκόπων. Το Σώμα των Ελλήνων Προσκόπων παρακαλείται να αποστείλει ανά ένα αντίτυπο του Οργανισμού του στα Σώματα Στρατού ,τις Μεραρχίες και την Στρατιωτική Σχολή Γυμναστικής ως και των γενομένων διαλέξεων υπ' αυτού στις Σχολές των Αρχηγών Προσκόπων.

---

²⁰² Περιοδικό *Επίσημο Δελτίο* ΣΕΠ τεύχος 3 Μάιος . 1936

Η προσπάθεια αυτή έρχεται, σύμφωνα με την ανακοίνωση του Σώματος, ως μια ακόμη υποστήριξη προς τα προσκοπικά τμήματα, μετά την αναφερόμενη αναδιοργάνωση και την παροχή επιχορηγήσεως από τον προϋπολογισμό του κράτους, αλλά και την οικονομική ενίσχυση από τους Δήμους και τις κοινότητες ανά την Ελλάδα. Έχει προηγηθεί και η εγκύκλιος του Υπουργείου της Παιδείας 10388/14-2/1936 μετά το διάγγελμα του Α.Β.Υ του Διαδόχου Παύλου, Αρχηγού του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων προς τους Ελληνόπαιδες.

Ανάλογη εγκύκλιος²⁰³ του Υπουργού των Ναυτικών Ρεδιάδη, αποστέλλεται σε όλες τις προσκοπικές αρχές. Με την εγκύκλιο του Υπουργού των Ναυτικών προς τις Λιμενικές αρχές ζητείται να ενισχυθεί ο υψηλός σκοπός που επιδιώκει ο προσκοπισμός. Ειδικότερα με χορήγηση καταλλήλων εκπαιδευτών καθώς και τη χορήγηση υπηρεσιακών λέμβων για την εξάσκηση των ναυτοπροσκόπων.

Νέα εγκύκλιος του Υπουργείου των Στρατιωτικών²⁰⁴, (Υφυπουργός Παπαδήμας), αποστέλλεται στις προσκοπικές αρχές σύμφωνα με την οποία, όσοι είναι σωματικά εξασκημένοι ή έχουν προϋπηρεσία στους προσκόπους μπορούν να λάβουν δίμηνη κανονική άδεια. Η εγκύκλιος δίνει τις προϋποθέσεις για την πιστοποίηση της υπηρεσίας στους προσκόπους.

Το Υπουργείο των Στρατιωτικών κοινοποίησε διαταγή προς τις στρατιωτικές μονάδες και τις προσκοπικές αρχές δια της οποίας ορίζεται ότι οι πρόσκοποι που έχουν υπηρεσία επί τριετία απολύονται τρεις μήνες νωρίτερα των άλλων στρατιωτών.²⁰⁵

Η σχέση του προσκοπισμού με τον στρατό στην Θεσσαλονίκη

Στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην περιοχή της Μακεδονίας, η στρατιωτική προπαίδευση έχει ένα διαφορετικό ρόλο, καθώς ο προσκοπισμός στηρίζεται ιδιαίτερα από τον στρατό. Η συνεχής συνάντηση στρατού και προσκόπων, με επιθεωρήσεις, παροχή εφοδίων, στολών, Αξιωματικών εκπαιδευτών, διατηρείται σε ολόκληρη την περίοδο 1923-1939.

Σχετικά με αυτή την δραστηριότητα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης και γενικότερα στη Μακεδονία, θα αναφερθούν εκδηλώσεις που ο προσκοπισμός και ο στρατός ακολούθησε κοινή πορεία.

Το καλοκαίρι του 1918, ο Γενικός Αρχηγός Δαγκλής, επιθεώρησε τους προσκόπους²⁰⁶. Η επιθεώρηση έγινε στο Γυμναστήριο του Γυμναστικού Συλλόγου «Ηρακλής», παρουσία του Γεν Διοικητή, του Δημάρχου Αγγελάκη, του προεδρείου της «Αδελφής του Στρατιώτου», του Αρχираββίνου των Εβραίων και πολλών άλλων επισήμων. Ο Γενικός Αρχηγός μετά του Γενικού Διοικητού προσήλθαν στο γήπεδο και επιθεώρησαν περισσότερους από τριακόσιους προσκόπους της Θεσσαλονίκης (συμμετείχαν και οι Ισραηλίτες πρόσκοποι Θεσσαλονίκης), αλλά και των κοντινών επαρχιών, υπό των ήχων της μουσικής των προσκοπικών ομάδων Εδέσεως με επικεφαλής τον Έφορο τους Θαλασσινό. Είχε προηγηθεί η παρέλαση με πρώτους τους ποδηλάτες και στη συνέχεια, οι πρόσκοποι της περιοχής και

²⁰³ Εγκύκλιος ΣΕΠ 16 Ιουνίου 1936

²⁰⁴ Εγκύκλιος Διαταγή της 13^{ης} Αυγούστου με συνημμένη την Υπουργική απόφαση της 26^{ης} Ιουλίου 1936

²⁰⁵ Περιοδικό *ο Πυρσός της Νεότητος* Τεύχος 2, 25/11/1937

²⁰⁶ *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 15 Έτος Β, 15 Αυγούστου-15 Σεπτεμβρίου 1918, *Εφημερίς Μακεδονία* 6 Αυγούστου 1918.

των κοντινών επαρχιών. Ο Αρχιστράτηγος μίλησε για το έργο των προσκόπων και συνεχάρη για την εμφάνισή τους, τον Έφορο Κεντρικής Μακεδονίας, Πέττα.

Η πρώτη δημοσίευση για την προσκοπική στρατιωτική προπαίδευση ανήκει στο περιοδικό *νέα γενεά*²⁰⁷ τεύχος 15^ο της 28^{ης} Απριλίου 1916. "Από το πρωί οι πρόσκοποι διακοσμούσαν το γυμναστήριο του Ηρακλή. Σε λίγο άρχισαν να προσέρχονται τα μέλη της περιφερειακής επιτροπής, ανώτατοι στρατιωτικοί και επίσημοι από τις καλύτερες κοινωνικές τάξεις. Στις 11 το πρωί ηχεί η σάλπιγγα και η σημαία ανυψώνεται ενώ οι πρόσκοποι παρουσιάζουν όπλα, οι επίσημοι στέκονται όρθιοι και οι στρατιωτικοί χαιρετούν τη σημαία. Στη συνέχεια ο πρόεδρος της ΚΕΜ Σ. Τριανταφυλλίδης με λαμπρότατο λόγο ανάπτυξε τα αγαθά του προσκοπισμού. Στην συνέχεια ο Αρχηγός της ομάδος Σ. Παπανικολάου με μικρή προσλαλιά προς τους προσκόπους τους κάλεσε να δώσουν την υπόσχεση «ότι θα τηρήσουν τους νόμους του προσκοπισμού» Οι δόκιμοι με τεταμένο το δεξί χέρι προς τα μπροστά και οριζοντίως επαναλάμβαναν τον όρκο των προσκόπων." Χαρ. Σωτηρόπουλος πρόσκοπος της 3^{ης} ομάδος.

Η βοήθεια των προσκόπων στο Αγγλικό Στρατηγείο στο Παπάφειο Ορφανοτροφείο.

Δημοσίευμα της εφημερίδας *Μακεδονία* αναφέρεται στη δράση των προσκόπων στο Αγγλικό στρατηγείο. "Κατά την εποχή αυτή, ως αποτέλεσμα του κηρυχθέντος Α' Παγκοσμίου Πολέμου, είχαν αποβιβαστεί στην Θεσσαλονίκη αγγλογαλλικά συμμαχικά στρατεύματα και η πόλη είχε μετατραπεί σε πολεμικό κέντρο. Οι πρόσκοποι μας, παρείχαν κάθε δυνατή βοήθεια στους συμμάχους, διετέθη μάλιστα και προσκοπική ομάδα υπό την Αρχηγία του Σ. Κύρου στην υπηρεσία του Αγγλικού Στρατηγείου Ανατολής το οποίο ήταν εγκαταστημένο στο Παπάφειο. Οι πρόσκοποι που προσέφεραν υπηρεσίες στο Αγγλικό Στρατηγείο υπό την Αρχηγία του Σωτ. Κύρου, συνεχίζοντας το κοινωνικό τους έργο, μοίρασαν 8.000 σιγαρέτα²⁰⁸ στους τραυματίες του 4^{ου} Στρατιωτικού Νοσοκομείου Τούμπας".

Η ομάδα αυτή έλαβε αργότερα τιμητική διάκριση για τις υπηρεσίες της. Για τις δραστηριότητες των προσκόπων στο Αγγλικό στρατηγείο, υπάρχει αλληλογραφία μεταξύ του Κύρου και του Baden Powell καθώς επίσης του Βρετανού Στρατηγού George Milne και του διευθυντή του προσκοπικού γραφείου Η. Martin. Ο Baden Powell σε επιστολή²⁰⁹ του στον Κύρου, γράφει ότι είναι πολύ ευχαριστημένος από την επιστολή και τις φωτογραφίες που του έστειλε. Δηλώνει ότι γνωρίζει για την δράση τους στο Αγγλικό Στρατηγείο και το προσκοπικό πνεύμα των νεαρών προσκόπων από τον Ταγματάρχη Wade, αλλά και τον Α. Gaddum. Ζητά να μεταφέρει τις ευχαριστίες των αδελφών Άγγλων προσκόπων, που είναι γεμάτοι ευγνωμοσύνη για αυτή την βοήθεια. Τέλος γράφει ότι είναι πολύ ευχαριστημένος και τον συγχαίρει που ο Μελάς τον όρισε Έφορο Μακεδονίας και του εύχεται καλή δουλειά.

Στο ίδιο πνεύμα, ο Βρετανός Στρατηγός George Milne²¹⁰, ευχαριστεί τον Κύρου και τους Έλληνες προσκόπους του για την εθελοντική προσφορά τους και χωρίς ανταμοιβή, στο

²⁰⁷ Περιοδικό *νέα γενεά* τεύχος 15^ο της 28^{ης} Απριλίου 1916.

²⁰⁸ Εφημερίς *Μακεδονία* 10 Νοεμβρίου 1918.

²⁰⁹ Επιστολή Baden Powell στον Σ. Κύρου της 31/12/1919 Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

²¹⁰ Επιστολή του Βρετανού Στρατηγού George Milne General Commanding in Chief British Salonika Force 9/5/1919. Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Αγγλικό Στρατηγείο στο Παπάφειο. Ο Η. Martin²¹¹ σε επιστολή του στον Κύρου, αναφέρεται σε επιστολή του A. Gaddum σχετικά με τις υπηρεσίες που προσέφεραν στο Αγγλικό Στρατηγείο κατά τη διάρκεια του πολέμου. "Σε απάντηση δε της ερώτησης σας αν έχει προβλεφθεί κάποιο τιμητικό μετάλλιο ή δίπλωμα (Medal of Merit or diploma) για τους προσκόπους, αυτό θα συζητηθεί στην επόμενη συνεδρίαση της επιτροπής και θα σας ενημερώσουμε.

Την ίδια περίοδο, στις 18 Ιουνίου 1919 με την υπό αριθμόν 47 εγκύκλιο²¹² ο Γενικός Έφορος Μάρκο Μίνδλερ²¹³ συγχαίρει τον Έφορο Σ. Κύρου και τους προσκόπους που έλαβαν μέρος στο Αγγλικό Στρατηγείο. "Η αξιόλογη υπηρεσία που έγινε από τους 45 προσκόπους που είχαν αποσπαστεί στο Αγγλικό Στρατηγείο και προκάλεσαν την αποστολή συγχαρητηρίων εγγράφων από το Διοικητή των Βρετανικών Δυνάμεων και τον Baden Powell, έγινε αντικείμενο θαυμασμού και μας παρακαλούν να διαβιβάσουμε την ευαρέσκεια τους για την παραδειγματική τους διαγωγή και την επιμέλεια των καθηκόντων που ανέλαβαν και τίμησαν τον εαυτό τους και το Σώμα". Την είδηση της ευχαριστήριας εγκάρδιας επιστολής που έλαβε το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, από τον Γενικό Διευθυντή του Παγκόσμιου γραφείου Μάρτιν προς τους Έλληνες προσκόπους, για τις υπηρεσίες που προσέφεραν κατά τον πόλεμο στο Αγγλικό Στρατηγείο της Θεσσαλονίκης. Την είδηση δημοσιεύει επίσης και η εφημερίδα *Μακεδονία*.²¹⁴ Τον Φεβρουάριο του 1920²¹⁵ ο Martin ενημερώνει τον Κύρου, για την απονομή του μεταλλείου και την αποστολή των βεβαιωτικών και σημάτων στους προσκόπους που εργάστηκαν στο Αγγλικό Στρατηγείο κατά τη διάρκεια του πολέμου και ζητά την απονομή τους στα παιδιά. Γράφει στην επιστολή ότι ο Sir Robert Baden Powell στέλνει τα συγχαρητήρια του σε αυτούς και ευχές για κάθε επιτυχία και ευτυχία.

Επιθεώρηση των προσκόπων από τον Αρχιστράτηγο Πιερράκο Μαυρομιχάλη²¹⁶.

Στο πεδίο του Άρεως στις 10.00 το πρωί, έγινε επιθεώρηση του Σώματος Προσκόπων Θεσσαλονίκης από τον Αρχιστράτηγο, Πιερράκο Μαυρομιχάλη. Επί κεφαλής του Σώματος ήσαν οι Έφοροι Σωτ. Κύρου και Αθ. Παπαχριστοδούλου. Προ του Αρχιστρατήγου βρισκόταν ο Φρούραρχος Β. Πανουσόπουλος, μέλος της Περιφερειακής Επιτροπής του Σώματος Προσκόπων Μακεδονίας, ο οποίος και προ-επιθεώρησε τους προσκόπους και μίλησε με ενθουσιασμό στους Αξιωματικούς για τη χρησιμότητα του Προσκοπισμού και τόνισε την ανάγκη να εξαπλωθεί ο Προσκοπικός Θεσμός. Στις 10.30 έφθασε ο Αρχιστράτηγος, συνοδευόμενος από τον Υπασπιστή του και οι πρόσκοποι σαλπικτές έπαιξαν το αρχιστρατηγικό εμβατήριο.

Ο Περιφερειακός Έφορος ανέφερε στον Αρχιστράτηγο τη δύναμη του Σώματος και την κατάσταση του και τον συνόδεψε στην επιθεώρηση των παρατεταγμένων Ομάδων κατά αύξοντα αριθμό. Στην συνέχεια, συνεχάρη τους Εφόρους και τους Αξιωματικούς για τις

²¹¹ Η. Martin 10/5/1919 Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

²¹² Η Ζωή των Προσκόπων Τεύχος 2 Έτος Γ 15 Ιουνίου 1919

²¹³ Ο Μάρκος Μίνδλερ αντικαθιστούσε τον Γενικό Έφορο Κωνσταντίνο Μελά.

²¹⁴ Εφημερίς *Μακεδονία* 2 Ιουνίου 1919

²¹⁵ Επιστολή Η. Martin στον Κύρου για την απονομή του Μεταλλίου για τη βοήθεια στο Αγγλικό Στρατηγείο. Αρχείο Προσκοπικού μουσείου Θεσσαλονίκης.

²¹⁶ Εφημερίς *Μακεδονία* 2/7/1923

προσπάθειες που κατέβαλαν για τη βελτίωση και εξύψωση του Μακεδονικού Προσκοπισμού. Ιδιαίτερως συνεχάρη το Φρούραρχο, για την στήριξη που παρέχει για την αναδιοργάνωση του Προσκοπισμού.

Το Υπουργείο των Στρατιωτικών²¹⁷ με διαταγή του προς το Γ Σώμα Στρατού χορήγησε ύφασμα χακί στους προσκόπους το οποίο και παραδόθηκε στους προσκόπους της Κατερίνης και στα Πορρόια.

Η 1^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων, διοργάνωσε το Μάρτιο την πρώτη ανοιξιάτικη εκδρομή στη Τεκελή. Η Ομάδα εξασκήθηκε στην κωπηλασία από αξιωματικούς της Ναυτικής Βάσης καθώς και στα ναυτικά σήματα. Παράλληλα διεξήχθησαν εξετάσεις στους προσκοπικούς βαθμούς της Β και Α τάξεως . Μετά από επιτυχείς εκπαιδεύσεις και εξετάσεις, δημιουργήθηκαν και οι πρώτοι Βαθμοφόροι Ναυτοπροσκόπων

Την 25^η Μαρτίου, με την ευκαιρία της έλευσης του Στόλου στην Θεσσαλονίκη, δίνεται προς τιμή του Διοικητή της Μοίρας των Αντιτορπιλικών πλοίαρχου Λούη δεξίωση στη Λέσχη της Ομάδας .Κατά την εορτή, γίνεται παραχώρηση στην Ομάδα μιας οκτάκωπης λέμβου με ιστοφορία ως βραβείο για την συντελούμενη καλή εργασία και κυρίως για το σηματοδοτικό σταθμό ο οποίος με τους ναυτοπροσκόπους χειριστές εκτέλεσε χρέη σταθμού ξηράς για τον στόλο. Η βάρκα έμεινε γνωστή με την ονομασία «Λούης». Το καλοκαίρι η ομάδα κατασκήνωσε στην Αρετσού. Η χρονιά εκείνη έμεινε στην ιστορία από την μεγάλη και πρωτοφανή θύελλα, η οποία διέλυσε το γειτονικό στρατόπεδο της «Μέριμνας» και οι ναυτοπρόσκοποι χρειάστηκε να βοηθήσουν. Σημαντική επίσης ήταν η παρουσία στην κατασκήνωση για αρκετές μέρες του Μανώλη Βελισάριου ασυρματιστή Ε.Ν, από τους Ναυτοπροσκόπους του Φαλήρου που εκπαίδευσε τους ναυτοπροσκόπους στην κολύμβηση και τις καταδύσεις. ²¹⁸ Η ομάδα ολόκληρη συμμετέχει τον Ιούλιο του 1926 στην 1^η Πανελλήνια συγκέντρωση των Αθηνών.

Πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ του Διοικητού των Ναυτοπροσκόπων Κ Χαντζηκωνσταντίνου και του Διοικητού της Ναυτικής Βάσεως Θεσσαλονίκης Λούνδρα, για ναυτοπροσκοπικά θέματα. Ο Λούνδρας δέχθηκε πρόσκληση του Τοπικού Εφόρου Θεσσαλονίκης Γ Νούσια, να παραβρεθεί στην έκτακτη συνεδρίαση των Αρχηγών του Σώματος Θεσσαλονίκης την Δευτέρα 17^η Μαΐου ²¹⁹

Έγινε επιθεώρηση των προσκόπων του Σώματος προσκόπων Θεσσαλονίκης από το Γενικό Διοικητή, το Διοικητή του Γ Σώματος Στρατού και του Διοικητού της Ν.Α.Π.Θ (της βάσης), στο πεδίο του Άρεως .Στη συνέχεια μετέβησαν στα γραφεία του Σώματος που οι Έφοροι τους υπέβαλαν διάφορα αιτήματα για τις ανάγκες του Σώματος ²²⁰

Το Σώμα των προσκόπων και των ναυτοπροσκόπων, με την Αρχηγία του Εφόρου Πανταζίδα συγκεντρώθηκε στις 9 το πρωί στο στίβο του λόχου αθλητών του Γ' Σώματος Στρατού πλησίον της έκθεσης. Τους παρατεταγμένους προσκόπους επιθεώρησε ο στρατηγός-Διοικητής του Γ' Σώματος Τσιρογιάννης ο οποίος και μίλησε στους συγκεντρωμένους. Ο κ Τσιρογιάννης ανέθεσε στον διοικητή του λόχου αθλητών Κούκο, να αναλάβει την

²¹⁷ Εφημερίς *Μακεδονία* 26/8/1924

²¹⁸ Ο Μανώλης Βελισάριος αργότερα(10/6/1930), θα γίνει γνωστός σαν ο πρώτος Έλληνα που διέσχισε τη Μάχη..

²¹⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 16/5/1926

²²⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 31/5/1926

εκπαίδευση των προσκόπων και την προμήθεια αθλητικών ειδών σε συνεργασία με τον Πανταζίδη. Στη συνέχεια, έγινε εκλογή 30 εξ αυτών, οι οποίοι θα εισάγονταν στη σχολή Προσκόπων και θα έβγαιναν από τη σχολή ως Αρχηγοί και ομαδάρχες. Επίσης διατέθηκε ένα από τα οικήματα της έκθεσης για τη σχολή, ο δε έναντι του στρατηγείου στίβος, παραχωρήθηκε στους προσκόπους, με επιγραφή Αθλητικός Στίβος Προσκόπων. Μετά την αναχώρηση του Τσιρογιάννη, οι πρόσκοποι έκαναν ασκήσεις και προετοιμασία για την παρέλαση της 26^{ης} Οκτωβρίου.²²¹

Προετοιμασία της προσκοπικής Επίδειξης.

Το Γ' Σώμα Στρατού με την 37255/2017 επείγουσα διαταγή του, γνωρίζει στο Σώμα των προσκόπων ότι επιθυμεί να βοηθήσει την επίδειξη, με διάθεση του Γυμναστηρίου του 3 φορές την εβδομάδα, τη διάθεση εκγυμναστή Μουσικής και με τη διάθεση υλικού από 19 αντίσκηνα, 50 γυλιούς, 50 υδρίες ποτίσματος κτηνών, 50-100 μέτρα σκοινιά και την 3^η Μοίρα νοσοκόμων.²²²

Έγινε επιθεώρηση των προσκόπων²²³ από τον Γενικό διοικητή, τον Διοικητή του Γ Σώματος Στρατού και τον Διευθυντή της Ν.Α.Π.Θ. Μετά το τέλος της επιθεώρησης, οι ανωτέρω επισκέφθηκαν τα γραφεία του Σώματος και οι Έφοροι τους υπέβαλαν υπομνήματα με τις διάφορες ανάγκες του Σώματος που ήταν απαραίτητες για την εφαρμογή του προγράμματος τους.

Έγινε η ορκωμοσία των νέων προσκόπων της πόλεως στο γήπεδο της Χ.Α.Ν.Θ., με όλες τις Στρατιωτικές, Πολιτικές, Δημοτικές και Θρησκευτικές Αρχές της πόλης. Οι πρόσκοποι παρέλασαν και ακολούθησαν ασκήσεις και προσκοπικές επιδείξεις παρμένες από τη ζωή των Προσκόπων. Συμμετείχε, εκτός της Μουσικής των προσκόπων και η μουσική της Στρατιωτικής Σχολής Τεχνιτών που διέθεσε το Γ' Σώμα Στρατού.²²⁴

Με νομοθετικό Διάταγμα του Υπουργείου των Στρατιωτικών, δόθηκε η παροχή της μείωσης της στρατιωτικής θητείας κατά 4 μήνες σε μέλη αθλητικών και Προσκοπικών Συλλόγων μετά από επιτυχή κατάταξη σε αγωνίσματα με προκαθορισμένα όρια. Προϋπόθεση, η διετής απασχόληση στους συλλόγους αυτούς.²²⁵

Την 7^η Ιανουαρίου ξεκίνησαν τα μαθήματα της νέας Μουσικής Προσκοπικής Μπάντας από τον Αξιωματικό της Στρατιωτικής φρουράς Ανθυπολοχαγό Ντίνο Χαραλάμπους που είχε διατεθεί για αυτό, από το 3ο Σώμα Στρατού.²²⁶

Αποφασίστηκε τον Μάρτιο, η ίδρυση Σχολής Σκοποβολής. Τη σχολή θα διηύθυνε ειδικός αξιωματικός του Σώματος. Η εξάσκηση γινόταν στο πεδίο βολής του 3^{ου} Σώματος Στρατού. Η κοινή συμπόρευση προσκοπισμού και στρατού στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας αποτελεί μέρος του σχεδιασμού της πολιτείας για τη συμμετοχή του προσκοπισμού στην εξυπηρέτηση "εθνικών συμφερόντων" και ιδιαίτερα στην βοήθεια που μπορεί να

²²¹ Εφημερίς Μακεδονία 24/10/1927

²²² Εφημερίς Φως Θεσσαλονίκης 13/12/1929

²²³ Εφημερίς Μακεδονία 31/5/1928

²²⁴ Εφημερίς Μακεδονία 15 Δεκεμβρίου 1929

²²⁵ Εφημερίς Μακεδονία 16 Δεκεμβρίου 1929

²²⁶ Εφημερίδα Φως Θεσσαλονίκης 1 Ιανουαρίου 1930 και 18/1/1930

προσφέρει στην δημιουργία του "Εθνικού Κράτους "με την ανάπτυξη του εθνικού φρονήματος.

Ενότητα δεύτερη.

4. Η δημιουργία του Εθνικού Κράτους και η ενεργός συμμετοχή των προσκόπων

Η αναζήτηση της ταυτότητας του προσκοπισμού στο σώμα των Αξιωματικών (Βαθμοφόρων). Η σχέση προσκοπισμού και των πολιτικών ρευμάτων της εποχής (Αστικό κράτος, κομμουνισμός, φασισμός). Η Μεταξική περίοδος και η αντιπαλότητα με την Ε.Ο.Ν.

Με την ολοκλήρωση των Εθνικών αγώνων και την απελευθέρωση της Μακεδονίας και της Θράκης, την προσωρινή διοίκηση των νέων αυτών περιοχών ανέλαβε η Ελληνική Κυβέρνηση και τη διατήρησε μέχρι την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων. Στην περιοχή της Κοζάνης -Φλώρινας, Γενικός Διοικητής ανέλαβε ο Ι. Ηλιάκης²²⁷, Χανιώτης στην καταγωγή από το περιβάλλον του Βενιζέλου. Ο Ηλιάκης ανέπτυξε στην περιοχή μεγάλο προσκοπικό έργο. Στην αναφορά του προς τον πρόεδρο της Κυβέρνησης, στο εμπιστευτικό πρωτόκολλο του γραφείου του Πρωθυπουργού, στις 24 Φεβρουαρίου 1918²²⁸, αναλύει σε 13 σελίδες την κρατούσα κατάσταση στην περιοχή και περιγράφει τις προτάσεις του για την καλύτερη ενσωμάτωση του πληθυσμού της περιοχής. Στην επικρατούσα κατάσταση αναφέρει την προσπάθεια των γειτόνων να αναπτύξουν σχολεία στην περιοχή. Επισημαίνει ότι οι Σέρβοι προσπαθούν να επικρατήσουν στην περιοχή ιδρύοντας σχολεία και υπάρχει και η Ρουμανική προσέγγιση στα βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, που λειτουργούν δικά τους σχολεία που προάγουν μισελληνικά αισθήματα. Στον αντίποδα, η μικρή δυνατότητα των Ελληνικών σχολείων που δεν καλύπτουν ούτε το ήμισυ των Χριστιανικών χωριών, σχολεία που κλείνουν ή σχολεία που υπολειτουργούν, χωρίς βιβλία που δεν στάλθηκαν ποτέ από την κεντρική διοίκηση. Στα βουλγαρόφωνα χωριά, μόνο οι γέροντες ενθυμούνται λίγο την Ελληνική γλώσσα την οποία μιλούσαν στο παρελθόν, όταν ήσαν ή αισθάνοντο Έλληνες. Αναφέρεται στην τραγική κατάσταση της Ελληνικότητας της περιοχής και επισημαίνει ότι αν τυχόν ερωτηθεί ο λαός (υποδηλώνοντας δημοψήφισμα), δεν θα μπορούσαν ούτε να επικοινωνήσουν γλωσσικά μαζί τους. Στην απαρίθμηση των προβλημάτων αναφέρει ακόμη και τους ιερείς οι οποίοι δεν ήταν πάντα οι καλύτεροι. Αναφέρει την αδυναμία και την άρνηση της διοίκησης να αποσταλούν δάσκαλοι, βιβλία και δικαστές, οι οποίοι θα χρησιμοποιούντο ως φορείς του Ελληνικού πολιτισμού. Η εισήγηση του έρχεται να υποστηρίξει την άμεση βοήθεια που απαιτείται και να επισημάνει το γεγονός ότι οι σοσιαλιστικοί κύκλοι μιλούν για αυτοδιοίκηση της Μακεδονίας, όπως έγραψε πρόσφατα η εφημερίδα *Ρουμανία*. Επισημαίνει το γεγονός ότι οι Γαλλικές στρατιωτικές αρχές διάκεινται ευμενώς ως προς την επιτυχία των επιδιώξεων μας.

Κύριο αίτημα του , η αποστολή δασκάλων σε κάθε χωριό. Να καταρτιστεί λόχος επιλέκτων δασκάλων και να αποσταλεί στην περιοχή. Να αποσταλούν βιβλία αναγνωστικά με την νέα μέθοδο. Να ετοιμαστούν συλλογές πατριωτικών ασμάτων και ποιημάτων για παιδιά. Να

²²⁷ Ο Ηλιάκης το 1926 για μικρό χρονικό διάστημα διατέλεσε Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας του Πάγκαλου.

²²⁸ Αρχείο Πρωθυπουργού ΓΑΚ. Αθήνα.

ιδρυθεί διδασκαλείο για την εκπαίδευση γυναικών δασκάλων και νηπιαγωγών. Να σταλούν ιερείς και ειρηνοδίκες όπως και κατάλληλο πρόσωπο για την οργάνωση Σώματος Προσκόπων σε όλα τα μέρη και όπου αυτό είναι δυνατόν.

Στην απάντηση του Πρωθυπουργού στον Ηλιάκη στις 15 Μαρτίου, αναφέρονται οι αποφάσεις που ελήφθησαν για την περιοχή, από το Υπουργικό Συμβούλιο. Απόσπαση επίστρατων δασκάλων. Στο σημείο αυτό αναφέρει, για να καθησυχάσει την πικρία του Ηλιάκη, πως ούτε εκείνος κατόρθωσε να ξεπεράσει την αδράνεια των υπηρεσιών του Υπουργείου για την οργάνωση ενός ουλαμού 150 Εφέδρων Αξιωματικών από Κρήτες εμπνευσμένους στρατιωτικούς. Τον ενημερώνει ότι δόθηκε πίστωση στο Υπουργείο Παιδείας για την αγορά βιβλίων, ανατέθηκε στον Δίγκα(Υπουργός Παιδείας) να μεριμνήσει για την ίδρυση Διδασκαλείου και «συνεννοήθηκα, γράφει, με τον Μελά να σου στείλει κατάλληλο πρόσωπο για την οργάνωση των προσκοπικών ομάδων». Καταλήγει, πιστεύοντας στο έργο του Ηλιάκη και ότι θα του διατεθεί ειδικό κονδύλιο 10.000 δραχμών τον μήνα, το οποίο θα διαθέτει σύμφωνα με την δική του απόφαση, αρκεί να στέλνει τακτικά λογοδοσία. Ο απολογισμός της προσκοπικής εργασίας του Ηλιάκη στην περιοχή, δημοσιεύθηκε το 1919, στο τεύχος *Έκθεση προς τον Ιωάννη Ηλιάκη*²²⁹ Γενικό Διοικητή Μακεδονίας ως πρόεδρο της Περιφερειακής Επιτροπής προσκόπων Δ. Μακεδονίας, από τον Ν. Γύπαρη, Τοπικό Έφορο Φλωρίνης. Στην έκθεση του αυτή ο Γύπαρης, αναφέρει ότι βρήκε στην πόλη της Φλώρινας μια προσκοπική ομάδα σε διάλυση, που αποτελείτο από 26 προσκόπους υπό την Αρχηγία του Αλκιβιάδη Παπαγεωργίου και ξεκίνησε με αυτούς. Στον απολογισμό αναφέρει τώρα, ότι την 1η Δεκεμβρίου του 1919 υπάρχουν 42 προσκοπικές ομάδες με 1.929 προσκόπους στις περιοχές Γρεβενά, Καστοριά 6 ομάδες, Κοζάνη 10 ομάδες, Σιάτιστα 10 ομάδες και Φλώρινα 18 ομάδες. Μεταξύ των ομάδων της Φλωρίνης αναφέρεται και μια αμιγώς μουσουλμανική υπό τον Μουσταφά Χατζηζαδέ με 35 προσκόπους και μια των Ισραηλιτών υπό τον Ε. Φαράσα. Οι ομάδες αυτές στελεχώθηκαν κυρίως από δασκάλους. Στην αναφορά του, ο Δάσκαλος Σπύρος Ραθ, Ισραηλίτης από την Κέρκυρα, περιγράφει την δραστηριότητα της ομάδα της Έξη-Σου.

Την ίδια περίοδο, ο προσκοπισμός αποτελεί επίσης και στρατηγικό σημείο ανάπτυξης της βρετανικής προπαγάνδας στην Ελλάδα²³⁰. Το θέμα αυτό είχε τεθεί σε συζήτηση στην Βρετανική Πρεσβεία στην Αθήνα και στάλθηκε πρεσβευτική εγκύκλιος (Legation Circular) σε όλους τους βρετανούς προξένους, στον Ελλαδικό χώρο. Ανάμεσα στις προτάσεις ο υποπρόξενος στη Χίο R.E.W Chafy υπέβαλε την ιδέα, να χρησιμοποιηθεί ο προσκοπισμός σαν χρήσιμο μέσο προπαγάνδας. Πρότεινε δε, να αναλάβει ο ίδιος να ιδρύσει Σώμα Προσκόπων στην Ήπειρο, γιατί σύμφωνα με τα τοπογεωγραφικά χαρακτηριστικά και τις ιστορικές παραδόσεις της περιοχής, θα μπορούσε να συμβάλει σε αυτό το εγχείρημα. Στις προτάσεις αυτές υποστήριξε ότι, η Ιταλική πολιτική στη Βόρειο Ήπειρο είχε οδηγήσει στο κλείσιμο των ελληνικών σχολείων και στην περιοχή των Ιωαννίνων είχαν συγκεντρωθεί

²²⁹ *Έκθεση προς τον Ιωάννη Ηλιάκη* Γενικό Διοικητή Μακεδονίας ως πρόεδρο της Περιφερειακής Επιτροπής προσκόπων Δ. Μακεδονίας από τον Ν. Γύπαρη Τοπικό Έφορο Φλωρίνης. Αθήνα 1919 Τύποις Βάρτσου. Η έκθεση του Γύπαρη δημοσιεύτηκε σε συνεχή τεύχη στο Περιοδικό *Η ζωή των προσκόπων* Σελ 8, ο.π 37-41 και ο.π 56-57.

²³⁰ Γκούλα Κουτσοπανάγου. Άρθρο "Πολιτογράφηση και Νομική Θωράκιση του Ελληνικού Προσκοπισμού" *ΑΣΚΙ Η ελληνική νεολαία τον 20ο αιώνα* Εκδόσεις Θεμέλιο 2010. σελ.393-394

περισσότεροι από 2.000 μαθητές. Η πρόταση βρήκε σύμφωνο τον Πρέσβη Λόρδο Granville και την πρότεινε στον Υπουργό των Εξωτερικών της Βρετανίας, Arthur James Balfour (20-6-1918), δηλώνοντας στήριξη σε αυτό το σχέδιο με την επισήμανση το σχέδιο να μείνει μυστικό και όσο το δυνατόν αθέατο. Η προσκοπική κίνηση πίστευε το βρετανικό διπλωματικό σώμα, ότι αν πετύχαινε θα ήταν η καλύτερη μορφή προπαγάνδας. Επίσης ο Lewis Bailey, επιθεωρητής των νησιών του Αιγαίου, προτείνει στο F.O²³¹ να οργανώσει πρώτα τους προσκόπους στην Αθήνα και μετά να κινηθούν εκτός της πόλης.

Η συμβολή των Άγγλων στην οργάνωση του Ελληνικού προσκοπισμού, καθιερώθηκε επίσημα με τον ιδρυτικό νόμο 1066/17 και η επιλογή αυτή προκάλεσε δυσμενή σχόλια στον Αντιβενιζελικό τύπο. Σχετικά με την επιλογή του αυτή, ο Μελάς υπεραμύνθηκε με επιστολή του στον ημερήσιο τύπο, γιατί Άγγλοι σύμβουλοι²³² και όχι Γάλλοι. Τον Ιούλιο του 1918, σε εφαρμογή του νόμου 1066, έρχεται στην Ελλάδα ο Arthur Gaddum, Έφορος του Manchester, με υποστηρικτικό υλικό και κονδύλια για την έκδοση του περιοδικού *Προσκοπική Ζωή* από το Βρετανικό Υπουργείο πληροφόρησης. Η παρουσίαση της πρότασης του Gaddum καθορίστηκε για τις 3 Αυγούστου του 1918.²³³ Η πρόταση του Gaddum, σύμφωνα με την προσωπική του επιστολή στον Pillainton,²³⁴ που γράφει ότι ετοιμάζεται να την παρουσιάσει στις 20 Αυγούστου στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, είναι να γίνουν αλλαγές για λιγότερη γραφειοκρατία σύμφωνα με το Αγγλικό σχέδιο διοίκησης και κάποιες αλλαγές σε καθαρώς προσκοπικά θέματα. Το σημαντικότερο που γράφει κλείνοντας την επιστολή του είναι, ότι υπάρχουν περίπου 2.000 πρόσκοποι σε όλη την Ελλάδα και μια φιλική Κυβέρνηση που θέλει να βοηθήσει.

Στην ίδια κατεύθυνση για την ανάγκη ανάπτυξης του προσκοπισμού στις νέες χώρες, είναι μερικά χρόνια αργότερα, το 1923, η αναφορά του Γενικού Διοικητή Ηπείρου²³⁵ Μίνωα Πετυχάκη προς το Υπουργείο των Στρατιωτικών που αναφέρεται στο έγγραφο του με την ένδειξη απόρρητο, το οποίο απέστειλε η Γενική Διοίκηση στο Υπουργείο των Εκκλησιαστικών, αλλά και στο Υπουργείο των Εξωτερικών "περί των μέτρων για κράτηση του Εθνικού φρονήματος". Στο έγγραφο αυτό, σύμφωνα με το δελτίο πληροφοριών του Ε' Σώματος Στρατού, ζητείται να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες προκειμένου να κρατηθεί το Εθνικό φρόνημα των κατοίκων της περιοχής. Το σπουδαίο μέτρο που προτείνεται είναι για την κράτηση του Εθνικού φρονήματος των ελληνοπαίδων να προχωρήσουμε με την διάδοση των αρχών του προσκοπισμού. Και αυτό γιατί η προσκοπική κίνηση στα Ιωάννινα δεν υφίσταται. Στο έγγραφο, ζητείται πίστωση 10.000 δραχμών, (η οποία δεν χορηγήθηκε) και αναφέρει τις ενέργειες που έχει κάνει, για την ανάπτυξη των προσκοπικών ομάδων στην περιφέρεια του και ιδιαίτερα στις περιοχές Μετσόβου, Πρεβέζης, στη Ζίτσα και στην Κόνιτσα. Γίνεται ιδιαίτερη μνεία για τα βλαχόφωνα χωριά του Μετσόβου, στα οποία προτείνεται ο προσκοπισμός με την συντονισμένη ενέργεια των εκπαιδευτικών λειτουργιών. Η ενέργεια αυτή για την τόνωση του Εθνικού φρονήματος, αφορά εκτός της περιοχής της

---

²³¹ F.O =foreign Office

²³² Εφημερίδες *Εμπρός* 30/4/1918 και *le Drapeau* 10/7/1918

²³³ Αρχεία Γ.Α.Κ

²³⁴ Αρχείο Βρετανών Προσκόπων.

²³⁵ Αρχείο Δ.Ι.Σ (Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού) Φοριαμός 5 φακ ΗΑ Α-Α 1 11 έγγραφο της 11-7-1923.

Ηπείρου και την περιοχή της Μακεδονίας-Θράκης, σύμφωνα με την πρόταση του Υπουργείου των Στρατιωτικών. Με τον προσκοπισμό καταλήγει το έγγραφο "επιδιώκονται ευγενείς σκοποί όπως η σωματική και ηθική αγωγή των ελληνοπαίδων, η διαμόρφωση καλών στρατιωτών της πατρίδας και εξ άλλου ο προσκοπισμός τέθηκε υπό την προστασία της πολιτείας δια του νόμου 1066, και είναι εξίσου εθνωφελές όπως εξυπηρετηθούν και στην παλαιά Ελλάδα σύμφωνα με την επιστολή που στείλαμε στις 30 Ιουνίου, στον Αρχηγό της Επανάστασης, με την οποία προτείναμε την κατάρτιση μιας τουλάχιστον προσκοπικής ομάδας, στην πρωτεύουσα κάθε νομού". Κλείνει την εισήγηση γράφοντας ότι "αυτή η κίνηση των νέων έχει σοβαρή επίδραση και επί του κοινού, το οποίο αισθάνεται την επιρροή του πνεύματος της εργατικότητας και της δημιουργίας και φρονιματίζεται από το παράδειγμα των νέων οι οποίοι αποκτούν λόγω της μεθοδικότητας και παιδαγωγικότητας του προσκοπισμού, πολλές πρακτικές γνώσεις".

Είναι μια εποχή που υπάρχουν συντονισμένες κινήσεις για τη δημιουργία και την εμπέδωση Εθνικού κλίματος μεταξύ των ξενόφωνων πληθυσμών, που εντάχθηκαν στην Μακεδονία ή σε πληθυσμούς που κατοικούσαν ήδη στην περιοχή, η πρόταση για την ίδρυση προσκοπικών ομάδων, κρίνεται από τις αρχές του τόπου ως εργαλείο ενσωμάτωσης των νέων και με το παράδειγμα αυτό θα ακολουθήσει και ο ενήλικος πληθυσμός.

Στις 20 Ιανουαρίου του 1924 ²³⁶, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Σουφλίου ζητά δια μέσω της Γενικής Διοίκησης Θράκης, από το Υπουργείο των Στρατιωτικών, να του χορηγηθούν από την επιμελητεία Στρατού 200 μέτρα ύφασμα χακί, 100 ατομικά αντίσκηνα, 100 υδροδοχεία και άλλα τοπογραφικά και μουσικά είδη για την ομάδα των. Η ομάδα αυτή όπως αναφέρει η επιστολή οργανώθηκε μετά από την υπ. αριθμόν 16466 απόφαση της Γενικής Διοικήσεως Θράκης και αποτελείται από τρεις προσκοπικές ομάδες (160 ατόμων), οι δύο δε από μαθητές του Γυμνασίου, τελειόφοιτους των εξαταξίων σχολών με δύναμη 120 άτομα που αποτελούν το τμήμα της Στρατιωτικής προπαίδευσης. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει προπόνηση στρατιώτου (εγκατάσταση στρατοπέδου στο ύπαιθρο, εκδρομές ημερήσιες και πολυήμερες, ασφάλεια στρατοπέδου, κατασκοπεία, συλλογή πληροφοριών κλπ) ανάγνωση χάρτου, αποτύπωση εδάφους, εγκατάσταση οπτικών σταθμών, τηλεφώνων και άλλα τα οποία προσπαθούμε να πραγματοποιήσουμε τόσο για την εξυπηρέτηση της προκαλύψεως, δεδομένου ότι απέχουμε μόλις δύο χιλιόμετρα από τις Τουρκικές προφυλακές, όσο και για την εξυπηρέτηση των απαιτήσεων του Εθνικού μας Στρατού, ο οποίος έχει ανάγκη εμπνευσμένων ικανών στρατιωτών. Το αίτημα έχει μονιμότερη χρήση, αφού τα προηγούμενα χρόνια η ομάδα λειτούργησε με υλικό που της δάνεισε η VII Μερραρχία μαζί με Αξιωματικό εκπαιδευτή. Σκοπός ήταν η πραγματοποίηση του "Εθνικού έργου του προσκοπισμού των συνόρων" υπέρ του οποίου μας έταξε η πολιτεία. Το Υπουργείο των Εσωτερικών, Υπουργός Γόντικας, διαβιβάζει το έγγραφο στην Διεύθυνση Επιμελητείας Στρατού με κοστολογημένο ποσόν για την προμήθεια των αιτουμένων ειδών και γράφεται στην απόφαση δανεισμού "επιστρεπτά".

---

²³⁶ Αρχεία Γ.Α.Κ

Η Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης²³⁷ επίσης με έγγραφο της 1ης Αυγούστου 1924, προς τους Νομάρχες της περιοχής και τους Επιθεωρητές των σχολείων της περιφέρειας της, κοινοποιεί έγγραφο του Γ' Σώματος Στρατού (Στρατηγός Α. Οθωναίος), με το οποίο ζητά να μεριμνήσουν για την ανάπτυξη του προσκοπισμού καθώς και την ανάπτυξη νέων προσκοπικών ομάδων, ιδιαίτερα στα βουλγαρόφωνα τμήματα της περιφέρειας της. Στο κοινοποιημένο έγγραφο, η ΙΥ Μεραρχία μετά από σχετική μελέτη για τον τρόπο που θα υποβοηθείτο η ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας και θα αποκτηθεί η Εθνική συνείδηση υπό των τέκνων των Βουλγαροφώνων της Μακεδονίας και της Θράκης, προτείνει μερίμνη των στρατιωτικών, αστυνομικών και διοικητικών αρχών με τις κατάλληλες ενέργειες των διδασκάλων και των ιερέων και των διαφόρων προκρίτων να πυκνώσουν τον προσκοπισμό σε αμφότερα τα φύλα²³⁸. Το Σώμα Στρατού υιοθέτησε την πρόταση της Μεραρχίας και αποφάσισε την εφαρμογή του μέτρου στην περιοχή του και υπέβαλε σχετική αναφορά στο Υπουργείο των Στρατιωτικών ζητώντας ενίσχυση. Με τη διαταγή αυτή το Υπουργείο των στρατιωτικών, επιτρέπει τη διάθεση από τις στρατιωτικές αποθήκες μάλλινου υφάσματος για τις ανάγκες των προσκόπων με αντίτιμο 15 δραχμές το μέτρο. Ζητά δε να ξεκινήσει άμεσα, έντονη προσπάθεια εργασίας καθώς και μηνιαία αναφορά προόδου της στο Υπουργείο, με πίνακα της κίνησης του προσκοπισμού ανά τόπο και φύλο. Την οργάνωση και την εκπαίδευση αυτών των προσκοπικών ομάδων, θα αναλάμβαναν Αξιωματικοί κατά τις μη εργάσιμες ώρες. Η εργασία αυτή δεν θα περιελάμβανε μόνο τα τέκνα των βουλγαροφώνων, αλλά γενικώς όλη την περιοχή. Η στολή για τους προσκόπους θα ήταν χακί και για τα κορίτσια μελανό φόρεμα. Ζήτησε δε, από τους πρόκριτους των περιοχών να αναζητηθούν οικονομικοί πόροι για ανάπτυξη του προσκοπισμού..

Η ανάπτυξη του προσκοπισμού στις νέες περιφέρειες, αποτελεί συνήθως το αίτημα ενίσχυσης, από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, του Διοικητικού Συμβουλίου, προκειμένου να φανεί αντάξιο των προσδοκιών του. Ζητήθηκε λοιπόν, ανεφοδιασμός της αποθήκης του Σώματος με ιματισμό προσκοπικών εξαρτύσεων, εκτύπωση σχετικών εγκολπίων λόγω εξάντλησης των σχετικών πιστώσεων και έγκριση επιπλέον ποσού 80.000 δραχμών.²³⁹ Η συστηματική αυτή προσπάθεια ακολουθείται και τα επόμενα χρόνια. Με ημερήσια Διαταγή του²⁴⁰ τον Μάιο του 1926, προς όλες τις προσκοπικές αρχές, ο Γενικός Έφορος, Αθανάσιος Λευκαδίτης, κοινοποιεί έγγραφο του Γενικού Επιτελείου του Στρατού, που παρακαλεί το Υπουργείο των Εσωτερικών να συστήσει στους Δήμους και τις Κοινότητες να εγγράψουν στους προϋπολογισμούς τους ειδικές πιστώσεις υπέρ του προσκοπισμού της περιοχής των.

Στο εν λόγω έγγραφο,²⁴¹ το Υπουργείο των Στρατιωτικών γράφει "το Υπουργείο αναγνωρίζει τη μεγάλη συμβολή την οποία μπορεί να έχει ο προσκοπισμός στην μόρφωση υγιών, ηθικών και με πατριωτικές πεποιθήσεις νέων, καταβάλλει δε κάθε προσπάθεια για την ενίσχυση και

²³⁷ Αρχεία Μακεδονίας(Θεσσαλονίκη) Έγγραφο Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης GRGSA-JAM_ ADM001.01_000096_00009 και 00014. Ημερομηνία 1/8/1924

²³⁸ Το παράδοξο με την εν λόγω διαταγή είναι ότι υπερβαίνει τα νομοθετικά του Σώματος καθώς δεν προβλέπονται κορίτσια στους προσκόπους, από την κατάργησή τους το 1916.

²³⁹ Αρχεία Γ.Α.Κ

²⁴⁰ Ημερήσια Διαταγή της 4ης Μαΐου 1926.

²⁴¹ Έγγραφο Υπουργείο των Στρατιωτικών Αρ. Πρωτ. 11354/Α.848 της 23ης Απριλίου 1926.

ανάπτυξη αυτού. Επειδή οι διατιθέμενες πιστώσεις από το Υπουργείο των Στρατιωτικών και Παιδείας είναι πολύ μικρές και μόλις επαρκούν για τις σημερινές ανάγκες αυτού, αν είναι δυνατόν να αυξηθούν και επίσης εκτός της οικονομικής να τύχουν και κάθε ηθικής υποστήριξης."

Λίγες ημέρες μετά, στις 6 Μαΐου, ο Γενικός Έφορος Αθαν. Λευκαδίτης κοινοποιεί με επιστολή του, στον Περιφερειακό Έφορο Μακεδονίας και στον Τοπικό Έφορο Αθηνών, έγγραφο του Γενικού Επιτελείου Στρατού, που ζητά φιλοξενία σε Θερινό στρατόπεδο των Αθηνών "εκατό νέων από τις καλλίτερες οικογένειες των πόλεων της Καστοριάς, Φλώρινας, Βέροιας, Βοδενών και των Γιαννιτσών". Το έγγραφο,²⁴² που κοινοποιείται από τον Υπουργό των Στρατιωτικών Χ. Τσερούλη αναφέρει ότι, "επιθυμούμε για λόγους εθνικής ανάγκης να αναπτυχθεί ο προσκοπισμός στη Δυτική Μακεδονία και παρακαλούμε για τα επόμενα: Να εκπαιδευτούν σε προσκοπικό καταυλισμό εκατό νέοι, οι οποίοι εκτός της προσκοπικής εκπαίδευσής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, θα επισκεφθούν αρχαιολογικούς τόπους, Μουσεία κτλ. Σκοπός είναι να εξυψώσουμε την εθνική τους ιδεολογία και να δημιουργήσουμε ευχάριστη διαμονή και ευχάριστες και ενθουσιώδεις εντυπώσεις. Η διαμονή τους στην Αθήνα θα είναι από δεκαπέντε ημέρες μέχρι ένα μήνα. Αυτοί, μετά την επάνοδο τους θα αποτελέσουν πυρήνα ανάπτυξης του προσκοπισμού στις περιοχές τους. Η επιλογή τους θα γίνει μεταξύ των επιθυμούντων από τις στρατιωτικές αρχές, τις πολιτικές και τον Έφορο Προσκόπων της Μακεδονίας. Την μεταφορά, εκπαίδευση και διοίκηση θα αναλάβει το Σώμα των προσκόπων. Η στρατιωτική υπηρεσία θα αναλάβει τη σίτιση και την μεταφορά των τροφίμων και θα διαθέσει στρατιωτικό ιατρό για την υγειονομική υπηρεσία και εκπαίδευση περί κοινωνικής υγιεινής και Αξιωματικό εκπαιδευτή για το προσκοπικό πρόγραμμα. Για τη μεταφορά, διατροφή κλπ θα χρησιμοποιηθεί ειδική πίστωση εκ δραχμών 80.000, του Υπουργείου των Στρατιωτικών και το υπόλοιπο από την πίστωση του Υπουργείου Παιδείας, που θα σας αποδοθεί προς τούτο. Στο Υπουργείο των Εσωτερικών έγινε ενέργεια για την σοβαρά συμβολή στον προσκοπισμό, με εγγραφή κονδυλίων από τους Δήμους και τις Κοινότητες, ώστε να μπορέσουμε να μορφώσουμε υγιείς και ηθικούς και με πατριωτικές πεποιθήσεις νέους".

Η εφημερίδα *Μακεδονία*²⁴³ δημοσιεύει την εγκύκλιο της 21^{ης} Ιουνίου που στάλθηκε από την Αθήνα με τον διορισμό του Νέου Διοικητικού Συμβουλίου. Στο κείμενο που υπογράφει ο Πρόεδρος Ι. Ηλιάκης και ο Γενικός Γραμματέας Τ. Καββαδίας, αναφέρει ότι το νέο συμβούλιο θα προσπαθήσει να ακολουθήσει τα ίχνη των προηγούμενων για την πρόοδο του προσκοπισμού. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται ότι θα προσπαθήσει να στρέψει την προσοχή του στα Βόρεια σύνορα του Ελληνικού κράτους, θα επιδιώξει με όλα τα διαθέσιμα υλικά και ηθικά μέσα να συντελέσει στην ψυχική οχύρωση των συνόρων μας χρησιμοποιώντας τον προσκοπισμό στο να βοηθήσει το κράτος να επιτύχει εκεί τους μεγάλους του Εθνικού σκοπούς του και να συντελέσει και αυτό στην αδελφωση των εκεί πληθυσμών προς αδελφική συνεργασία, για την ευημερία την τάξη και την πρόοδο.

²⁴² Έγγραφο Υπουργείο των Στρατιωτικών. Αριθμ. Πρωτ. Εμπιστ. 3692/Γ.202 της 23ης Απριλίου 1926.

²⁴³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 3ης Ιουλίου 1926

Το "Εθνικό Κράτος" στη μεταπολεμική εποχή, οδηγεί σε νέες πολιτικές συνιστώσες. Η ένταξη των προσφύγων και η αντιπαλότητα μεταξύ των γηγενών και του νέου πληθυσμού, οδηγεί στην άνοδο πολιτικών και κοινωνικών ρευμάτων, τα οποία αμφισβητούν το Αστικό κράτος. Δημιουργούνται νέα πολιτικά ρεύματα της εποχής, όπως η ανάπτυξη του Εθνικιστικού κινήματος, του φασισμού και η εξάπλωση των σοσιαλιστικών ιδεών.

4.1 Η νέα κοινωνική στρωμάτωση του μεσοπολέμου και η συμβολή του προσκοπισμού στο νέο Έθνος.

Η αστική τάξη²⁴⁴ που είχε διαμορφωθεί στην Ελλάδα από συσσώρευση κεφαλαίου για την απόκτηση του οποίου λειτουργούσε σαν μεσάζων των ξένων κεφαλαίων, είναι κυρίως τάξη μεταπρατική. Έχει αναπτυχθεί σε κέντρα εκτός κρατικού σχηματισμού, συνήθως στις ελληνικές παροικίες, αλλά βρίσκεται σε μόνιμη σύνδεση με το Ελληνικό Κράτος. Δεν έχει καμία αντιπαλότητα με τα παλαιά τζάκια, κυρίως κοτζαμπάσηδων, καπεταναίων και των Φαναριωτών, τα οποία έχουν την ελευθερία να διαχειρίζονται την κρατική μηχανή. Η επιστροφή μέρους αυτών μετά τη διάλυση των παροικιών, η είσοδος των ξένων στρατευμάτων στον Α' παγκόσμιο πόλεμο, η εισροή κεφαλαίων και δανείων για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης, δημιουργούν παράγοντες ανάπτυξης της ντόπιας βιομηχανίας. Η πορεία αυτής της αυτόνομης βιομηχανικής ανάπτυξης, μετά την δικτατορία του Πάγκαλου, θα εγκαταλειφθεί μπροστά στον κοινωνικό κίνδυνο και την παγκόσμια οικονομική κατάρρευση. Η νέα εποχή θα βοηθήσει στην ανάπτυξη της μεταπρατικής αστικής τάξης, η οποία θα δημιουργήσει και τα νέα μικροαστικά στρώματα κυρίως των ελευθέρων επαγγελματιών και μαγαζατόρων. Ο Βενιζέλος αντιλαμβανόμενος την στροφή αυτή των πραγμάτων, η οποία δεν μπορεί να προκαλέσει ανάπτυξη, θα δηλώσει πολύ νωρίς από τον Οκτώβριο του 1918, ότι "Η Ελλάς για να αναπτυχθεί χρειάζεται δύο πράγματα, βιομηχανία και προσκοπισμό. Ας φροντίσουμε τουλάχιστον τον προσκοπισμό²⁴⁵" και όπως αργότερα επισημαίνει στη Βουλή, στην επιστροφή του στην Κυβέρνηση το 1932, «δεν μπορούμε να παραμείνουμε εσαεί έθνος μεταπρατών»²⁴⁶.

Η ανάπτυξη της Αστικής τάξης συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της εργατικής τάξης. Η άνοδος του Βενιζέλου στην εξουσία, βαθιά υποστηρικτή του αστικού κράτους, εκφράστηκε το 1914(νόμος 281/1914) με τη διάλυση των συντεχνιακών σωματείων και την ανάδειξη της ατομικής προσωπικής σύμβασης αμοιβής. Η συμπεριφορά αυτή του Βενιζέλου στη δημιουργία ενός δημοκρατικά προοδευτικού κράτους, οδηγεί την εργατική τάξη σε πιο προωθημένα κοινωνικά κινήματα συνδεδεμένα με το ευρωπαϊκό κίνημα της Σοσιαλιστικής Διεθνούς, που εκφράζεται από την εβραϊκή εργατική οργάνωση της ομοσπονδίας γνωστής σαν "federation" και αργότερα της ΓΣΕΕ και του ΣΕΚΕ το 1918. Η νέα αυτή εργατική τάξη εμπλουτίζεται με σημαντικό ανθρώπινο υλικό, που προέρχεται από τον προσφυγικό πληθυσμό αλλά και από τους επίστρατους, που απολύθηκαν μετά το τέλος του πολέμου και

²⁴⁴ Ρήγος, Άλκης *Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935 Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής ζωής* Εκδόσεις Θεμέλιο 1999, Σελ 131-178.

²⁴⁵ Ησαΐα, Ησαΐα *Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Αθήνα 1949, Σελ 176

²⁴⁶ Ομιλία του Ελευθ. Βενιζέλου στη Γερουσία 26/4/1932

τους οποίους θα συναντήσουμε ιστορικά, αργότερα σε οργανωμένες ομάδες συνήθως ακροδεξιών κατευθύνσεων.

Τρίτος μεγάλος πόλος, η αγροτική τάξη. Αποτελεί τη συγκεκριμένη περίοδο, την πλειοψηφία των ενεργών πολιτών του Ελληνικού κράτους. Ο αγροτικός πληθυσμός, συνήθως μικρόκτηματιες, συντηρητικοί κατά βάση, διεκδικούν κυρίως αναδιανομή γης και δεν αποτελούν οργανωμένη ταξικά κοινωνική τάξη. Η είσοδος των προσφυγικών πληθυσμών, η οποία θα χαρακτηριστεί ως κυρίως αγροτικού προσανατολισμού, θα δημιουργήσει επίσης αντιθέσεις μεταξύ των νέων και γηγενών αγροτών.

Την εποχή θα χαρακτηρίσει επίσης το καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων, που στελεχώνουν την ήδη μεγάλη κρατική μηχανή, με την μη κατοχύρωση της μονιμότητας και την εναλλαγή υπαλλήλων ανάλογα τη διοίκηση, ενός εργατικού δυναμικού που περιμένει και εποφθαλμιά τη θέση του άλλου.

Σε αυτή την στρωματική κοινωνική διαμόρφωση, ο προσκοπισμός θα προσπαθήσει να αποκτήσει ρόλο. Στηρίζει την επέκταση του στις εργατικές τάξεις και προσπαθεί να συμμετέχει ενεργά σε όλες τις κοινωνικές ομάδες εκτός των αστικών στρωμάτων με τη δημιουργία ομάδων από εργαζόμενα παιδιά η άπορα παιδιά. Η πρώτη εγκύκλιος²⁴⁷ που εκδίδεται από την επιτροπή, λαμβάνει υπόψη της και την εγγραφή άπορων παιδιών. «Οι εύποροι νέοι γινόμενοι Πρόσκοποι δέον να περιορίσωσι τας ειδικάς της υπηρεσίας αυτών δαπάνας, εις τοιούτον σημείον περιορισμού ώστε αι ανάγκαι του Προσκόπου να καταστώσι προσιταί και εις τους μέλλοντας να καταταχθώσιν απόρους τοιούτους. Ο τελικός ημών σκοπός είναι να επέλθη, ως προς το οικονομικόν ζήτημα, αφομοίωσις μεταξύ όλων των Ελλήνων Προσκόπων.»²⁴⁸

Η πρώτη όμως εισαγωγή του προσκοπισμού στην Ελλάδα, βασίστηκε στα παιδιά των Αστικών στρωμάτων²⁴⁹ που φοιτούσαν κυρίως στα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Τα συγκεκριμένα σχολεία ακολουθούν συνήθως την νεότερη παιδαγωγική και επιλέγουν ακόμη και προσκοπικές ασκήσεις για τους μαθητές τους. Είναι ενδεικτικό ότι ο ιδρυτής Λευκαδίτης επέλεξε το Λύκειο Μακρή για το προσκοπικό ξεκίνημα, αλλά και η Ελληνογαλλική Σχολή του Μεταξά²⁵⁰ είχε ενσωματώσει προσκοπικές ασκήσεις στο σχολικό της πρόγραμμα πολύ πριν από τη εισαγωγή του προσκοπισμού στην Ελλάδα από τον Λευκαδίτη, αλλά και του Λυκείου Κωνσταντινίδη που δημιούργησε την πρώτη ομάδα κοριτσιών προσκόπων το 1914.

Οι προσκοπικές ομάδες των "εργατικών" καθώς ονομάζονται, προβλέπονται από τον ιδρυτικό νόμο 1066/17. Στο σχετικό άρθρο του νόμου, ο προσκοπισμός λαμβάνει μέριμνα για την δημιουργία ομάδων από εργαζόμενα παιδιά, τις οποίες όμως τις θέλει ανεξάρτητες από τις άλλες, που είναι μαθητικές. Οι ομάδες αυτές θα συναντήσουν αμφισβήτηση στην αποδοχή τους ιδιαίτερα από τους Αξιωματικούς(βαθμοφόρους) του Σώματος. Χαρακτηριστική αυτής της αντιμετώπισης και νοοτροπίας, είναι η εισήγηση- ομιλία του Ρ.

²⁴⁷ Εγκύκλιος ΣΕΠ 1912.

²⁴⁸ Εγκύκλιος υπογεγραμμένη στις 18 Φεβρουαρίου 1912 από την επιτροπή. (Από το αρχείο του Σ.Ε.Π.)

²⁴⁹ Καντζιλιέρη, Θεοδώρα" *Η υποδοχή του προσκοπισμού στην Ελλάδα και η συγκρότηση έμφυλων και εθνικών ταυτοτήτων (1910-1922)* Διπλωματική εργασία Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου Ανάλυση βάσει του οικογενειακού βιογραφικού των πρώτων προσκόπων.

²⁵⁰ Συνέντευξη του Διευθυντού Μεταξά στην εφημερίδα *Εμπρός* της 23/9/1914

Σεβή, Αξιωματικού της Ισραηλιτικής Ομάδος της Ακόαχ²⁵¹, στο συνέδριο των Βαθμοφόρων της Θεσσαλονίκης το 1933, με το να εισηγείται "να μην εισέρχονται στο προσκοπισμό παιδιά κάτω των 13 ετών γιατί έχουν ελλιπή μόρφωση και αυτή θα προκαλέσει ανισότητες μεταξύ των άλλων παιδιών, σε προαγωγές και προσκοπική εξέλιξη, η οποία θα φέρει αναστάτωση και επαναστάσεις".

Επίσης υπάρχει πάντα πρόνοια για τα άπορα παιδιά .Από το 1917, με το νόμο 1066²⁵², προβλέπεται επίσης βοήθεια υπό προϋποθέσεις σε άπορους προσκόπους²⁵³. Στο άρθρο 13 του Νόμου 1066, καθιερώνεται μειωμένη τιμή ή και η δωρεάν παροχή των ειδών ιματισμού και εξάρτυσης σε άπορους προσκόπους. Η ματιά του Μελά είναι πάντα προσανατολισμένη και στα άπορα παιδιά, που φροντίζει πάντα να βρίσκει τρόπο ή με δωρεές ή με εκδηλώσεις να συμμετέχουν στις ακριβές συναντήσεις του εξωτερικού.

Μέσα σε συνθήκες προσαρμογής στα Εθνικά θέματα αλλά και στα κοινωνικά ρεύματα, ο προσκοπισμός προσπαθεί να αποκτήσει τη δική του ουσιαστική παρέμβαση.

4.2 Η "αμφισβήτηση" του ρόλου και της "ταυτότητας" του Προσκοπισμού μεταξύ των στελεχών του.

Ο εθνικισμός σύμφωνα με τον Έλι Κεντούρι,²⁵⁴ δημιουργήθηκε ως θεωρία στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. Βάσει της θεωρίας του Εθνικισμού ,παρέχεται το καταλληλότερο κριτήριο για να προσδιοριστεί η ομάδα εκείνη του πληθυσμού, η οποία δικαιούται και οφείλει να κυβερνάται από μόνη της. Η θεωρία υποστηρίζει πως η ανθρωπότητα συγκροτείται από Έθνη, που χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα αλλά και εμπειρικά γνωρίσματα και διακυβέρνηση με εθνική αυτοδιάθεση. Η αγάπη για την πατρίδα δεν είναι μια αφηρημένη έννοια αλλά έχει πραγματική βάση αφού, αν η πατρίδα δυστυχεί, θα δυστυχήσεις και εσύ. Η έννοια περιλαμβάνει και τον όρο αυτό-καθορισμός. Συνδετικός ιστός της δημιουργίας των Εθνών είναι η γλώσσα, μέσω της οποίας ο άνθρωπος αποκτά την συνείδηση της προσωπικότητας του. Η γλώσσα αποτελεί το εξωτερικό και πρόδηλο σημάδι των διαφορών του ενός Έθνους από το άλλο. Η γλώσσα ορίζεται κυρίως σαν αρχέγονη λόγω των γλωσσικών επηρεασμών στις μεγάλες αυτοκρατορίες .Ο ορισμός της έννοιας «γλώσσα» όμως ήταν εκείνη που δυσκόλεψε τα πράγματα, στην προσπάθεια για τον καθορισμό των συνόρων πριν και μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Ο Κεντούρι παραθέτει ως ένα παράδειγμα²⁵⁵ γλωσσικής αδυναμίας, την διένεξη της Ελλάδος και Αλβανίας στον καθορισμό των συνόρων με βάση το γλωσσικό κριτήριο."Οι υποστηρικτές της Ελλάδας επισκέπτονταν τις αμφισβητούμενες περιοχές και λάμβαναν απαντήσεις στα ελληνικά ενώ στα ίδια χωριά οι υποστηρικτές της Αλβανίας έπαιρναν απαντήσεις στα αλβανικά. Τύχαινε μάλιστα πολλές φορές οι χωρικοί να απαντούν στα αλβανικά -"εγώ είμαι Έλληνας". Την κατάσταση αυτή όπως είδαμε περιγράφει και επιβεβαιώνει ο Ηλιάκης στην επιστολή προς τον Βενιζέλο το 1918, που παραθέσαμε στην αρχή της ενότητας. Η Μακεδονία δε, αποτελεί

²⁵¹ Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης.

²⁵² Νόμος με τον οποίο ιδρύεται εκ νέου το Σ.Ε.Π.

²⁵³ Η ίδια διάταξη βρίσκεται στο νομοθετικό διάταγμα του 1919 «Περί τροποποίησης του νόμου 1066» στο άρθρο 18.

²⁵⁴ Κεντούρι, Έλι "Ο Εθνικισμός" Έκδοση Κατάρτι 1999, σελ 37-45

²⁵⁵ ομ. Κεντούρι σελ 176-186

ένα κλασικό παράδειγμα του είδους με ελληνόφωνους σλάβους, βουλγαρόφωνους Έλληνες, εξαλβανισμένους Σέρβους, και εξελληνισμένους Βλάχους, σερβόφιλους, βουλγαρόφιλους και Μακεδόνες αυτονομιστές, πατριαρχικούς, εξαρχικούς, Τούρκους και Αλβανούς. Η θρησκευτική δε αντίληψη η οποία αργότερα προστέθηκε στον ορισμό του Εθνικισμού, περιπλέκει ακόμη περισσότερο τα πράγματα. Η θρησκευτική αντίληψη και όχι η γλώσσα, είχε καθοριστεί στην έννοια "Ελληνικό Κράτος", στο πρώτο ελληνικό σύνταγμα μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους. Η εξάπλωση του Εθνικισμού επηρέασε ακόμη και μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα όπως η Βιέννη ή η Κωνσταντινούπολη, που είχαν αναδειχθεί σε μητροπολιτικά κέντρα πολιτισμού και συμβίωσης διαφορετικών πληθυσμών.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης που υποστηρίχθηκε από την κοινωνία των Εθνών (Κ.Τ.Ε) είχε πολλές ανεπιθύμητες παρενέργειες, με αυτονομιστικά κινήματα σε πολλές περιοχές από ομάδες κατοίκων (κυρίως αποικιοκράτες). Η διαδοχή των αυτοκρατοριών σε εθνικά κράτη δεν αποτέλεσε βελτίωση.

Σύμφωνα δε με τις παραπάνω παραμέτρους, ο «Εθνικισμός» ορίζεται ως ιδεολογία της νεωτερικότητας, δια της οποίας ομάδες διανοουμένων ή κοινωνικές ομάδες και κινήματα ή πολιτικές ενώσεις επιδιώκουν τη διαμόρφωση συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων, εντός μιας καθορισμένης επικράτειας, η οποία συγκροτείται γύρω από το σημαίνον Έθνος και του προσδίδει νόημα ²⁵⁶. Ο Δεμερτζής δε σημειώνει, ότι από όλες τις θεωρίες της "νεωτερικότητας" και σε σύγκριση με άλλες πολιτικές θεωρίες της, όπως φιλελευθερισμός, κομμουνισμός ή σοσιαλισμός, ο εθνικισμός αποδείχθηκε ιδιαζόντως ανθεκτικός καθώς έχει επιβιώσει μέχρι σήμερα.

Η προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα με την συνθήκη των Παρισίων, αποτέλεσε το πρώτο μέλημα για την δημιουργία ενός Εθνικού κράτους. Οι ιδέες του Εθνικισμού και του Πατριωτισμού θα αποτελέσουν το σημείο αναφοράς, σε μια εποχή που μετά την προσάρτησης της Μακεδονίας και το καταστροφικό τέλος του οράματος της Μεγάλης Ελλάδας, ακολουθείται από έντονη αμφισβήτηση κοινωνικών και πατριωτικών ιδεών. Η φτώχεια, η προσφυγιά, ο ξεριζωμός από τις πατρικές εστίες, τα νέα σύνορα, η οικονομική καταστροφή, είναι αυτά που χαρακτηρίζουν την εποχή που αναταράσσεται από την διαμάχη ιδεών μεταξύ του Αστικού κράτους των σοσιαλιστικών (κομμουνιστικών) ιδεών από τη μια μεριά και έχει σαν αντίποδα από την άλλη την ανάπτυξη του φασιστικού κινήματος στην Ευρώπη.

Η σύνδεση δε του Εθνικισμού με τον συντηρητισμό, ο οποίος ανδρώνεται σε συγκεκριμένες εξελίξεις ,κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και αλλαγές, που αποτελούν απειλή για τα κοινωνικά θεμέλια του Κράτους, μεταμορφώνεται στην περίοδο αυτή στην "κοινωνικοποιημένη τυπολογία" με σύνθημα "πατρίς-θρησκεία-οικογένεια" ²⁵⁷, την οποία υπηρετεί η ελληνική πολιτεία. Οι έννοιες που αναδεικνύονται με την νέα ιδεολογία, είναι ο κοινωνικός έλεγχος του ατόμου, η οικογένεια ως θεσμός κοινωνικοποίησης, η ιδιοκτησία και η πολιτική τάξη που τη διασφαλίζει, το κράτος ως εγγυητής της τάξης, η παράδοση και η θρησκεία ως παράγοντες ηθικοποίησης του ατόμου.

²⁵⁶ Δεμερτζή, Νίκου *Ο λόγος του Εθνικισμού* Εκδόσεις Σάκκουλα 1996 Αθήνα Σελ. 57

²⁵⁷ Γαζή, Έφη *Πατρίς -θρησκεία -οικογένεια* Η Ιστορία ενός συνθήματος 1880-1930.Πόλις 2011 σελ.24-27.

Από τα μέσα του 1925 με το "Εθνικό" συνέδριο²⁵⁸, στο οποίο συμμετέχουν πατριωτικά σωματεία, ηθικοθρησκευτικοί σύλλογοι, επιστημονικά ιδρύματα, επαγγελματικές οργανώσεις και εκκλησιαστικοί φορείς, αναδεικνύεται η ανάγκη της οργάνωσης για την ανάσχεση της κοινοκτημοσύνης, του ισλαμισμού και του μπολσεβικισμού στη χώρα. Στην ίδια χρονική εποχή, εμφανίζονται και τα πρώτα αντικομμουνιστικά σχήματα από οργανώσεις όπως οι "Εθνικές Εργατικές Ενώσεις" και οι "Κυνηγοί".

Η κοινωνική αυτή ζύμωση δεν μπορεί να αφήσει τον προσκοπισμό αλώβητο. Η γενεσιουργός ιδέα του προσκοπισμού με την διεθνιστική της θεωρία "για την ύπαρξη ενός ειρηνικού κόσμου με τη συμφιλίωση των νέων μέσω του προσκοπισμού", αμφισβητείται έντονα από εκείνους που βλέπουν τον προσκοπισμό μόνο σαν Εθνική-Πατριωτική οργάνωση. Οι ιδέες αυτές που καλλιεργούνται μεταξύ μερίδας των στελεχών του για την χρησιμοποίηση του προσκοπισμού σαν αιχμή του δόρατος για μία Εθνικιστική -Πατριωτική οργάνωση, δίνουν την πρώτη αφορμή σε μια δυναμική σύγκρουση.

Τα γεγονότα απομάκρυνσης του Ησαΐα Ησαΐα το 1927 από την Περιφερειακή Εφορεία των Αθηνών, γίνονται η αφορμή να δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες ώστε να αναδειχθούν διάφορα θέματα, αντιδημοκρατικότητας, κακοδιοίκησης με αιχμές ακόμη και μη ηθικών ενεργειών από την ηγεσία των προσκόπων. Η αναταραχή που δημιουργείται στις τάξεις του Σώματος με την απομάκρυνση του Ησαΐα, θα οδηγήσει και σε κινητοποιήσεις, συναντήσεις στελεχών, συλλογές υπογραφών διαμαρτυρίας των Αρχηγών και θα δώσει την ευκαιρία να αναδειχθούν μέσω των δημοσιεύσεων του τύπου, κάθε είδους απόψεις σχετικά με την πορεία του Ελληνικού Προσκοπισμού. Μέσα από αυτές τις δημοσιεύσεις καταγράφονται και οι πρώτες Εθνικιστικές τάσεις για ένα "πατριωτικό" προσκοπισμό.

4.3 Η Προσκοπική αντιπαράθεση στο Σ.Ε.Π οδηγεί σε διαλυτικές καταστάσεις.

Η αφορμή για την συζήτηση δίνεται από ένα τυχαίο γεγονός. Στον εορτασμό της Εκατονταετίας της Ελληνικής Ανεξαρτησίας στο Παναθηναϊκό Στάδιο το 1930, οι πρόσκοποι διασώζουν την εορτή από τον πλήρη διασυρμό. Την ημέρα εκείνη μια λαοθάλασσα με περισσότερα από 100.000 άτομα, βρέθηκαν στις μαρμάρινες κερκίδες του Παναθηναϊκού Σταδίου. Τέτοια ήταν η επιθυμία του Αθηναϊκού λαού για να συμμετέχει στην εορτή αυτή, ώστε κατέκλυσαν ακόμη και το στίβο του Σταδίου, λόγω της υπέρ έκδοσης εισιτηρίων από το Λύκειο των Ελληνίδων που επιμελείτο την εορτή. Ευτυχώς οι Πρόσκοποι της Πρωτεύουσας ενήργησαν με μεγάλη επιδεξιότητα και ταχύτητα, αλλά και με πολύ λεπτότητα και ενθουσιασμό, ώστε κατόρθωσαν με απίστευτη ικανότητα να απομακρύνουν όλο τον κόσμο από τον στίβο και να απομείνει ελεύθερος ο χώρος και έτσι έγινε εφικτό να ξεκινήσει η μεγάλη παρέλαση με τη συμμετοχή του Λυκείου των Ελληνίδων που απεικόνιζε τις διάφορες εποχές της αθάνατης Ελλάδος. Δύο Άγγλοι ταξιδιώτες οι οποίοι έτυχαν να παρευρίσκονται στην μεγάλη αυτή εορτή, έγραψαν επιστολή με πολύ κολακευτικούς λόγους στον Λόρδο Μπάντεν Πάουελ, στην οποία αφού περιέγραψαν αυτή την τόσο επιτυχή συμβολή των προσκόπων στο στάδιο, κατέληξαν με την εξής φράση; "αν ήσαστε εκεί, η καρδιά σας θα γέμιζε περηφάνια. Δεν είμαστε πρόσκοποι, (μακάρι να ήμασταν) και

²⁵⁸ οπ. Σελ 182-200

δεν γνωρίζουμε κανένα πρόσκοπο στην Ελλάδα, ώστε όσα σας γράφουμε να μην μπορούν να χαρακτηριστούν κολακείες."²⁵⁹

Η εφημερίδα *Ακρόπολις*²⁶⁰ επανέρχεται την επομένη των γεγονότων, με πρωτοσέλιδο σχόλιο με τίτλο "οι πρόσκοποι". "Μέσα στην προχθεσινή απερίγραπτη αταξία του Σταδίου, δόθηκε η ευκαιρία να εκτιμηθούν οι υπηρεσίες των προσκόπων, οι οποίοι κατάφεραν να κρατήσουν κάποια τάξη στο στίβο, που επέστρεψε στην διεξαγωγή της εορτής. Για την επιτυχία τους αυτή δέχθηκαν τα συγχαρητήρια του Πρωθυπουργού αλλά και του Υπουργού των Εσωτερικών και κέρδισαν την συμπάθεια του κόσμου. Τους συγχαίρουμε και εμείς, αλλά και επί τη ευκαιρία ρωτάμε την Κυβέρνηση; Γιατί ο προσκοπισμός η ωραία αυτή και θαυμάσια ιδέα, που κάτω από την σημαία της_στρατεύτηκε παλιότερα σχεδόν όλη η Ελληνική νεολαία, εγκαταλείφθηκε και σχεδόν εξέλιπε στην Ελλάδα; {...} Σήμερα δεν γνωρίζουμε αν ισχύει η ίδια οργάνωση, γνωρίζουμε όμως ότι ελαττώθηκαν τόσο πολύ που μετρώνται στα δάκτυλα. Μια προσπάθεια αναβίωσης του Σώματος το οποίο θα έσωζε τη ελληνική νεολαία από όλους τους κινδύνους, οι οποίοι παρακολουθούν την νεαρά ηλικία και χαρίζουν σε αυτήν φυσική αγωγή, νομίζουμε ότι επιβάλλεται".

Η δημοσίευση ουσιαστικά "ανάβει φωτιές" και πυροδοτεί μια σειρά από δημοσιεύσεις από παλαιούς αρχηγούς του Σώματος που αρχίζουν τη αποστολή γραμμάτων που ο καθένας από τη μεριά του έχει μια διαφορετική προσέγγιση των πεπραγμένων.

Ο τ. Υπαρχηγός Αδαμάντιος Μπολώτας γράφει στην εφημερίδα *Ακρόπολις*²⁶¹ "Η σημερινή κακή κατάσταση στο ΣΕΠ πρέπει να μας προβληματίσει. Χωρίς να θέλω να γίνω μάντης κακών, η δύναμη είναι σήμερα η μισή από ότι ήταν πριν από 3 χρόνια. Η πορεία του Προσκοπισμού σε σχέση με το σημερινό σημείο ήταν θαυμάσια. Αιτία του κακού, η προτριετίας ρήξη της Τοπικής Εφορείας Αθηνών με το Διοικητικό συμβούλιο για λόγους προσωπικής φιλοδοξίας του τότε Γενικού Εφόρου, από την οποία προήλθε η διαγραφή προσώπων αγαπητών στους Προσκόπους και με συνέπεια να διαλυθούν Ομάδες και να απομείνει μόνο μια δύναμη 200 -250 παιδιών που να αποτελεί όλο το ένδοξο Προσκοπικό Σώμα στην Αθήνα {...}." "Ίσως οι ιθύνοντες να μην ευθύνονται, γιατί είναι παντελώς ξένοι με τα προσκοπικά, αλλά η ερώτηση σήμερα είναι: Τι κάνουν οι Αρχηγοί των Προσκόπων; Τους αρκεί αυτό που γίνεται σήμερα;

Τι πρέπει να γίνει τώρα. Να στελεχωθεί με μορφωμένα και ανδροπρεπή²⁶² στελέχη που μπορούν να εμπνεύσουν προσκοπικό ενθουσιασμό. {...} Να ενισχυθεί οικονομικά από το Κράτος, πέραν της επιχορήγησης των 150.000 δραχμών και το ΣΕΠ να αποκτήσει έσοδα από την εκμετάλλευση της περιουσίας του, που βρίσκεται σε χέρια τρίτων χωρίς να έχει κανένα όφελος".

Άρθρα και επιστολές γνώμης, δημοσιεύονται επίσης στις εφημερίδες *Ακρόπολις*²⁶³ και *Πατρίς*²⁶⁴ για την εγκατάλειψη του προσκοπισμού από την Πολιτεία μιλούν για την σχεδόν

²⁵⁹ Εφημερίδα *Ημερήσιος Τύπος* 7/4/1930

²⁶⁰ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 8/4/1930

²⁶¹ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 22/4/1930

²⁶² Από τις επιστολές και δημοσιεύσεις φαίνεται πως η ηγεσία εγκαλείται με για ηθικά παραπτώματα τα όπια και δεν κατονομάζονται. Η αναγραφή "ανδροπρεπή στελέχη" προσδίδει μια άλλη διάσταση στα σχόλια περί ηθικότητας.

²⁶³ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 23/11/1930

²⁶⁴ Εφημερίδα *Πατρίς* 3/12/1930

διάλυση του και απαιτούν από την πολιτεία να πάρει μέτρα. Ζητούν τροποποίηση του Ν.1066, που δε δίνει εφόδια μέσα από τις δαιδαλώδεις διατάξεις του για την εφαρμογή του Προσκοπικού έργου και ζητούν να δοθούν εχέγγυα και έτσι ένας καταξιωμένος φιλοπρόσκοπος, ο Αντώνης Μπενάκης να μπορέσει να απαγκιστρωθεί από τους νόμους και να μπορέσει να διοικήσει το Σώμα. Ζητούν την παρέμβαση του Υπουργού Παιδείας Γ. Παπανδρέου και του Κατεχάκη για γρήγορες αλλαγές.

Νέα επιστολή²⁶⁵ του Ευάγγελου Θηβαίου, Αρχηγού Ναυτοπροσκόπων του Πειραιά, ο οποίος σχολιάζει την ανταπόκριση από την Άγκυρα για την μεγαλειώδη παρέλαση των Τούρκων προσκόπων²⁶⁶. {...} Εισηγείται α) την εφαρμογή του νόμου 1066, β) την εκκαθάριση του Σώματος, γ) την οργάνωση του Σώματος από Αξιωματικούς του Στρατού και του Ναυτικού, δ) την παροχή κατασκηνωτικού υλικού και λέμβων για ναυτοπροσκόπους, ε) την παραχώρηση σχολικών αιθουσών για προσκοπικές λέσχες, στ) την δυνατότητα πληρωμής εισιτηρίων με αξία στρατιωτικών σε προσκόπους ζ) την αναγραφή του Σώματος στα επίσημα προγράμματα των Εθνικών εορτών και την παρέλαση στην πρώτη θέση (επαναφορά του Υπουργικού Διατάγματος 1927 του Θεοτόκη), και η) τον καταρτισμό νέου Οργανισμού με τη συνεργασία αξιωματικών του Στρατού και του Ναυτικού και την ψήφιση του από την ολομέλεια των Αρχηγών των Αθηνών και του Πειραιά".

Στην εφημερίδα «Ακρόπολις»²⁶⁷, παλαιός πρόσκοπος περιγράφει την κατάσταση ως εξής: "Το Σώμα Προσκόπων ως γνωστόν διοικείται από 15μελές διορισμένο Συμβούλιο. Από τα 15 μέλη ζήτημα είναι να προσέρχονται στα συμβούλια 6-7, με αποτέλεσμα να μη γίνεται καμία συνεδρίαση λόγω μη απαρτίας. Ο μόνος λόγος ύπαρξης των μελών είναι πλέον να συγχαίρει ο ένας τον άλλον. Ουδεμία εργασία γίνεται πλέον στο Σώμα. Οι στολές δεν υπάρχουν, έχουν καταντήσει είδος πολυτελείας και οι διοικούντες νομίζουν ότι με την ομοιομορφία των στολών θα διοικήσουν το Σώμα. Αγόρασαν κτήριο ακατάλληλο και άφησαν τους προσκόπους χωρίς λέσχες. Η κατάσταση είναι πλέον οικτρά. Να ανασυγκροτηθεί το Σώμα με ανθρώπους που αγαπούν τον προσκοπισμό, τον Μελά, τον Ησαΐα, τον Βλαβιανό, τον Πτέρη, τον Ηλιάκη και άλλους, που να μπορούν να αποτελέσουν κεφάλαιο προόδου για τον Προσκοπισμό".

Στον *Αθλητικό κόσμο*,²⁶⁸ μικρός πρόσκοπος γράφει για τα προσκοπικά προβλήματα. "Η Προσκοπική στολή κοστίζει 491 δραχμές εκτός των άλλων εξαρτημάτων παγουριών, σουγιά, σακίδιο κ. άλλα. Δεν μας επιτρέπεται να ράψουμε μόνοι μας στολές από φτηνή λινόστολη, κάτι που μπορούσαμε στο παρελθόν, αλλά μας υποχρεώνουν να προμηθευόμαστε όλα τα προσκοπικά μας είδη από το πρατήριο χωρίς καμία πίστωση, Το θέρος μας αναγκάζουν να πηγαίνουμε δύο τρεις εκδρομές τον μήνα και η κάθε εκδρομή στοιχίζει 25 με 30 δραχμές και αν δεν το κάνουμε μας τιμωρούν. Ο Γενικός μας, Αντώνης Μπενάκης δώρισε ένα εκατομμύριο δραχμές στο Σώμα και ο Δήμος προσφέρει άλλες 100.000 δραχμές τον χρόνο

²⁶⁵ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 28/11/1930

²⁶⁶ Ο τουρκικός προσκοπισμός οργανωμένος από τον Κεμάλ γίνεται εδώ μέτρο σύγκρισης την ίδια εποχή που αναπτύσσονται Εθνικές νεολαίες "Σοκόλ"

²⁶⁷ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 6/12/1930

²⁶⁸ Εφημερίς *Αθλητικός Κόσμος* 3/11/1930

και αγοράστηκε με αυτά τα χρήματα πελώριο κτήριο για τη Διοίκηση²⁶⁹ αντί να αποκτηθούν λέσχες για τους προσκόπους. Για όλα αυτά ο Προσκοπισμός είναι σε κρίση".

Άρθρο της εφημερίδας *Εμπρός*²⁷⁰ τοποθετείται στο θέμα της κατάστασης του προσκοπισμού με τίτλο «Ο Προσκοπισμός Αργοπεθαίνει» και γράφει:

"Ο Προσκοπισμός που αργοπεθαίνει. Το ωραίο Σώμα των προσκόπων που συνετέλεσε στη διάδοση και στην εξάπλωση της φυσικής αγωγής και του πνεύματος του Αθλητισμού εν γένει αλλά και προσέφερε τόσα πολλές υπηρεσίες στο Κράτος και στην Κοινωνία, καταδικάστηκε σε μαρασμό και σε σταδιακή εξαφάνιση από αυτό το ίδιο το Κράτος, το οποίο δεν έπαυσε να διακηρύσσει συνεχώς το ενδιαφέρον του και τη φροντίδα του για την ανάπτυξη της φυσικής αγωγής. Και αυτό συμβαίνει την ίδια εποχή που οι γείτονες μας οι Τούρκοι δημιουργούν θαυμάσια σώματα προσκόπων και υπέροχες προσκοπικές παρελάσεις και εορτές στις οποίες δεν μπορούμε ούτε να συμμετέχουμε λόγω της πενιχρότητας της εμφάνισης μας".

Αλλά ας δούμε συγκεκριμένα γεγονότα. Οι πρόσκοποι μας στερούνται από πέρσι όχι μόνο όλα τα απαραίτητα εφόδια για την εκγύμναση τους, αλλά ακόμη και εκείνο το απαραίτητο ύφασμα για την κατασκευή των στολών τους αλλά και της καλής εν γένει εμφάνισης των. Εάν δε χάρις σε ένα σοφό μέτρο του Υπουργείου Παιδείας, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων δεν εξασφάλιζε μια μικρή επιχορήγηση που του παρέχει το συμβούλιο της εξωσχολικής γυμναστικής του Υπουργείου από το Κοργιαλένιο κληροδότημα και μερικές άλλες τέτοιας φύσεως ασήμαντες μικρό παροχές, οι οποίες δεν επαρκούν για τις πρώτες ανάγκες του, θα είχε ήδη διαλυθεί. {...}Είναι ανεπαρκής. Η πίστωση αυτή παρόλο ότι είναι μικρή και ανεπαρκής πολλές φορές δεν υπάρχει, με αποτέλεσμα τον τελευταίο καιρό να μην μπορεί να διαθέσει ένα μικρό ποσό των 15.000 δραχμών, με αποτέλεσμα το Σώμα να μην μπορεί να εκτελωνίσει μια ποσότητα μερικών χιλιάδων μέτρων υφάσματος προκειμένου να μπορεί να προμηθεύσει τους προσκόπους του με την απαραίτητη ενδυμασία. Οι διευθύνοντες την προσκοπική οργάνωση και ιδιαίτερα ο ακαταπόνητος Αρχηγός Μ. Μίνδλερ προσπαθούν να ανταπεξέλθουν, παρακαλούν και ικετεύουν χωρίς ποτέ να συγκινούν κανέναν Δεν επιτυγχάνουν καμία πίστωση, καμία επιχορήγηση .Θα είχε σβήσει ο προσκοπισμός, αν δεν υπήρχε η ατομική πρωτοβουλία η οποία έρχεται από καιρόν εις καιρόν να συνεπικουρήσει την ωραία αυτή προσπάθεια.

Οι πρόσκοποι φυτοζωούν. Δεν γίνονται ούτε συναντήσεις, ούτε γιορτές ούτε προσκοπικές επιδείξεις{...} Αλλά τη μεγαλύτερη προσβολή ο Ελληνικός Προσκοπισμός την υπέστη όταν προ ολίγου καιρού δεν μπόρεσε να παραβρεθεί στην οργανωθείσα στο Ζάγκρεμπ παρέλαση από τα Σοκόλ. Στην οργανωθείσα αυτή παρέλαση συμμετείχαν όλοι οι πρόσκοποι των Βαλκανίων και αυτής της Τουρκίας .....ακόμη, εκτός της Ελλάδος. Γιατί; Παρ' όλες τις καταβληθείσες προσπάθειες, δεν μπόρεσαν να βρεθούν αυτά τα λίγα χρήματα προκειμένου να παραβρεθούν. Είναι περιττό να μιλήσει κανείς για γυναικείο προσκοπισμό, γιατί απλούστατα δεν υπάρχει. Και όμως δε χρειάζονται πολλά πράγματα για την οργάνωση του.

²⁶⁹ Αναφέρεται στην αγορά του σημερινού κτηρίου του ΣΕΠ στην οδό τότε Χαρώνδου σήμερα Πτολεμαίων.

²⁷⁰ Εφημερίδα "Εμπρός" 5/11/1930

Τι λένε οι ιθύνοντες.

Οι διοικούντες το Σώμα, στους οποίους κάναμε αυτή την παρατήρηση μας απάντησαν εντελώς δικαιολογημένα. "Είναι αδύνατο να σκεφθούμε για τον γυναικείο προσκοπισμό όταν δεν μπορούμε καλά- καλά να συντηρήσουμε τις προσκοπικές ομάδες που έχουμε ιδρύσει μέχρι σήμερα. Νομίζετε άλλωστε πως εκτελείται το προσκοπικό πρόγραμμα ; Ο λόγος είναι απλούστατος. Για την καλή κατάρτιση μιας ομάδας χρειάζονται χρήματα, όχι μόνο για την εκγύμναση αλλά και για την οργάνωση εκδρομών ,κατασκηνώσεων, κλπ. Πως θέλετε να γίνουν όλα αυτά με τις λίγες χιλιάδες δραχμές που μας επιχορηγεί το Κράτος;. Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός που παρέστη προ λίγου καιρού στην στρατιωτική παρέλαση στην Άγκυρα μαζί με τον Μουσταφά Κεμάλ εξέφρασε τον θαυμασμό του για του Τούρκους προσκόπους²⁷¹ που ομολογουμένως η οργάνωση τους ήταν θαυμάσια. Να ελπίσουμε ότι αυτό θα τον παρακινήσει; Δεν το πιστεύουμε γιατί δεν είναι πρώτη φορά που γίνεται αυτό το πράγμα {...}. Υπογραφή Αθηναίος "

Η αποστολή επιστολών συνεχίζεται με νέο κύμα στον *Αθλητικό Κόσμο*²⁷² , γράμμα παλιού προσκόπου που γράφεται στο ίδιο τόνο χωρίζει την πρώτη "ένδοξη" περίοδο μέχρι το 1922 και στην δεύτερη περίοδο αναφέρεται στη δράση του Ησαΐα που από 80 προσκόπους που βρήκε στην Αθήνα το 1926 μέσα σε λίγους μήνες τους έκανε 1.200 και πραγματοποίησε την μεγάλη Πανελλήνια Συγκέντρωση των Αθηνών. Από το 1927 αρχίζει η κρίση. {...}

Από την εφημερίδα *Αθλητικός Κόσμος*²⁷³ συνεχίζεται η έρευνα για την σημερινή θέση του προσκοπισμού, η οποία όπως γράφει μόνο ρόδινη δεν είναι και δεν μπορούσε να φανταστεί πόσο μεγάλο ενδιαφέρον θα προκαλούσε. Μας ενθαρρύνουν να συνεχίσουμε την έρευνα μας στην προσπάθεια για εξυγίανση του Σώματος. Αναρωτιέται τι θα απαντήσουν οι ιθύνοντες, όταν μετά το τέλος των δημοσιευμένων επιστολών θα πρέπει να απαντήσουν. Ένας παλιός πρόσκοπος ο Α. Γεωργιάδης γράφει « η έρευνα σας για την σημερινή κατάσταση στο Σώμα των προσκόπων με συγκινεί ιδιαίτερα, γιατί παρατήρησα το ενδιαφέρον σας για τα δυστυχημένα Ελληνόπουλα τα οποία ζητούν φώτα και εξυγίανση του Σώματος και του πνεύματος των στα σκοτεινά και ανήλια άντρα του σημερινού Προσκοπικού Σώματος."

Νέο Άρθρο, πρωτοσέλιδο στην εφημερίδα *Αθλητικός Κόσμος* της 17^{ης} Νοεμβρίου είναι προσανατολισμένο στις ανύπαρκτες δημοκρατικές διαδικασίες που εξελίσσονται σε αυθαιρεσίες.

Το Σώμα των Προσκόπων άλλοτε και τώρα. Ένας ατελής οργανισμός-Οι αρχηγοί που δεν λαμβάνονται υπ όψιν –Οι επιτήδειοι που διοικούν από το παρασκήνιο. Συνετάχθη οργανισμός που σε πολλά σημεία αντιβαίνει τον ιδρυτικό-Καταστατικό Νόμο 1066/17.{...} "Γενικώς από της ιδρύσεως του Σώματος η γνώμη των Αρχηγών ουδέποτε ακούστηκε.{...} Δυστυχώς όμως, παρ' όλη την εκτίμηση την οποία τρέφουμε στο πρόσωπο του σημερινού Γενικού Εφόρου Αντωνίου Μπενάκη, δεν διστάζουμε να πούμε ότι δεν είναι αυτός που

²⁷¹ Η παρέλαση έγινε κατά την επίσκεψη το Ελ. Βενιζέλου στην Άγκυρα στις 5/11/1930

²⁷² Εφημερίς *Αθλητικός Κόσμος* 14/11/1930

²⁷³ Εφημερίς *Αθλητικός Κόσμος* 17/11/1930

κατευθύνει το Σώμα αλλά διάφοροι άλλοι ανεύθυνοι και πρόσωπα τα οποία πάντοτε παρασκηνιακά διοίκησαν." {...}

" Τι έχει σήμερα το Σώμα να παρατάξει σαν δύναμη; 400 προσκόπους μόνο, ενώ το 1927 υπήρχαν 1.200 Αξιωματικοί(Βαθμοφόροι) που μπορούσαν να σταθούν στο ύψος των Διοίκηση; Διοικητικό Συμβούλιο ; Τι τέλος έχει; Ούτε Διοίκηση, ούτε Συμβούλιο, ούτε Αξιωματικούς. Είστε από τον Δεκέμβριο του 1928 Γενικός Έφορος μέχρι σήμερα και η κατάσταση παραμένει η ίδια ή και χειρότερη από πριν. Οι Αξιωματικοί και οι πρόσκοποι αποχωρούν των τάξεων του Σώματος λόγω της κακής διοικήσεως του. Το Συμβούλιο στη ουσία δεν υφίσταται. Όπως πάντοτε διοικούν το Σώμα ορισμένα πρόσωπα παρασκηνιακώς. Καιρός είναι να διαλυθεί για να εκλείψει ο γεροντισμός, η αρτηριοσκλήρωση και η αβουλία της Διοικήσεως του Σώματος. Το Υπουργείο Παιδείας πρέπει να λάβει τα παραπάνω σοβαρά και να απαλλάξει το Σώμα από τα ανίκανα αυτά πρόσωπα και να διορίσει άλλα και μάλιστα από τις τάξεις των παλαιών Αρχηγών, τα οποία θα αποτελούν εγγύηση για την πρόοδο επ' αγαθώ της Πατρίδος."

Στο φύλλο τώρα της εφημερίδας *Ακρόπολις*²⁷⁴ Ο αρχηγός Πειραιά Ευάγγελος Θηβαίος, ζητά να τροποποιηθεί ο νόμος 1066, να γίνει εκκαθάριση του Σώματος, να οργανωθεί με Αρχηγούς Ξηράς και Θαλάσσης, να παρέχονται είδη κατασκήνωσης, λέμβοι για τους Ναυτοπροσκόπους, παραχώρηση Σχολικών Αιθουσών για προσκοπικές Λέσχες, την πληρωμή αντιτίμου στρατιωτικών σε μέσα μεταφοράς για τους προσκόπους, την αναγραφή στα επίσημα προγράμματα των Εθνικών εορτών των προσκόπων ,την παρέλαση στην πρώτη θέση των προσκόπων, επαναφορά Υπουργικού Διατάγματος Θεοτόκη του 1927, και τον καταρτισμό νέου Οργανισμού που θα ψηφιστεί από την ολομέλεια των Βαθμοφόρων του Σώματος.

Νέα επιστολή στον *Αθλητικό Κόσμο*²⁷⁵ παλαιός Υπαρχηγός ο Αδάμ Μπολώτας καταγγέλλει τα συμβαίνοντα στο Σώμα. Στην συνέχεια αναπτύσσει τα γεγονότα που συνέβησαν το 1925. "Όταν Γενικός Έφορος του Σώματος ήταν ο Αθανάσιος Λευκαδίτης διαδόθηκαν φήμες ανήθικων πραγμάτων επί τη βάσει των οποίων άλλοι παρά τη ρητή απαγόρευση του Νόμου 1066 /17 επέτυχαν όταν ήταν Υπουργός των Εσωτερικών ο Γ. Κονδύλης με την υπ αριθμό 50 1/2 διαταγής αυτού και της υπ αριθμόν 56143/1 αποφάσεως της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών²⁷⁶ την ίδρυση νέου προσκοπικού Σώματος με την επωνυμία Εθνικό Προσκοπικό Σώμα το οποίο προπαγάνδιζε σε βάρος του παλαιότερου Σώματος. Ασχέτως αν τα υποστηριζόμενα σε βάρος του (Αθανασίου Λευκαδίτη) ήταν αληθινά η ψεύδη, επέφεραν όμως την ουσιαστική διάλυση του Σώματος , ώστε να παρατάξει μόνο 75 προσκόπους που ήταν και ολόκληρη η δύναμη των προσκόπων, κατά την υποδοχή Τζέικι Κούγκαν στο Ζάππειο." {...}

Η συνεχής αρχικά "γκρίνια" για την κατεύθυνση του Ελληνικού προσκοπισμού και την αναποτελεσματικότητα της ηγεσίας, φτάνει στην αποκορύφωση της με την παρουσίαση της αναδιοργάνωσης του προσκοπικού σώματος το 1933 από τον στρατηγό Φεσσόπουλο, με τη

²⁷⁴ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 28/11/1930

²⁷⁵ Εφημερίς *Αθλητικός Κόσμος* 28/11/1930

²⁷⁶ Αναζητήθηκε και δεν βρέθηκε σε κανένα Δημόσιο Αρχείο.

χρηματοδότηση από την Πολιτεία. Η εισήγηση Φεσσόπουλου αναγκάζει ακόμη και τον Βενιζέλο να εκραγεί φωνάζοντας στον εισηγητή "αυτή η Εθνικιστική σας πρόταση είναι η χειρότερη υπηρεσία που μπορείτε να προσφέρετε στην χώρα". Η "διαμάχη Φεσσόπουλου" θα επεκταθεί στη βάση και θα λάβει το στίγμα της εσωτερικής αντιπαλότητας μεταξύ των στελεχών, σχετικά με την ταυτότητα, και τη θεωρητική θεώρηση της οργάνωσης, ανάλογα με το ρόλο που έχει οραματιστεί ο κάθε Αρχηγός με τη δική του συμμετοχή σε αυτήν. Οι αναταράξεις που θα δημιουργηθούν θα φέρουν αναστάτωση στην οργάνωση μέχρι το 1934.

4.4 Ο "Πατριωτικός" Προσκοπισμός και η ανάγκη του "Εθνικού" Ελληνικού προσκοπισμού.

Θεσσαλονίκη.

Η αμφισβήτηση της διεθνιστικής δράσης ξεκινά έντονα από την περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η ηγεσία των προσκόπων της Θεσσαλονίκης, πέρασε στον Στρατηγό Δ. Πανουσόπουλο, παλαιό Μακεδονομάχο και πρώην φρούραρχο της πόλης. Το προσκοπικό έργο του Πανουσόπουλου είχε μια εξωστρέφεια με συνεχείς δημοσιεύσεις, ομιλίες σε γονείς και σε εκπαιδευτικούς. Ακολουθεί στη συνέχεια μια σειρά δημοσιεύσεων στον Τύπο από παλαιά στελέχη του προσκοπισμού που χαρακτηρίζεται από θετικά σχόλια μεν, αλλά και σε κριτική των απόψεων του δε. Από τις δημοσιεύσεις αυτές επιλέγουμε μερικές που ξεφεύγουν από τα ευχολόγια και την προσκοπική δραστηριότητα αλλά αντιλέγουν με θέσεις και τοποθετήσεις.

Ο Δ. Χαριτόπουλος, τέως Αρχηγός Προσκόπων, στέλνει επιστολή στο τύπο²⁷⁷ με έντονα κριτικό τρόπο απέναντι στον ρόλο του προσκοπισμού. Η επιστολή του Χαριτόπουλου έχει μια ιδιαίτερη σημασία γιατί ανήκει σε εκείνους που βλέπουν τον προσκοπισμό σαν μια οργάνωση που προσβλέπει στην Εθνική διαπαιδαγώγηση των νέων αλλά ο ίδιος είναι έντονα επηρεασμένος από τα συμβαίνοντα στην Ευρώπη με την άνοδο του Φασισμού και τις εθνικές νεολαίες. Ο Χαριτόπουλος χρησιμοποιεί την υπογραφή, παλαιός Αρχηγός προσκόπων, είναι όμως ήδη γενικός γραμματέας της οργάνωσης Ε.Ε.Ε

«Προερχόμενος από τις τάξεις του Ελληνικού Προσκοπισμού, τον οποίον υπηρετήσα επί δεκαετίες και πλέον (;) έχω αποκομίσει συμπεράσματα τα οποία δυστυχώς δεν συμφωνούν με τις απόψεις του Κ. Πανουσόπουλου.

Ο Προσκοπισμός είναι δυστυχώς καταδικασμένος να ναυαγήσει όπως αποδεικνύει ο απολογισμός των πρώτων δεκαετιών. Πρέπει να προσαρμοστεί στο περιβάλλον του τόπου μας και σε αυτά ακόμη τα δικά μας ήθη και έθιμα. Δυστυχώς εμείς αντιγράψαμε τον Αγγλικό προσκοπισμό, τον οποίον προσπαθούμε να εφαρμόσουμε στους Ελληνόπαιδες. Ο Προσκοπισμός αυτός είναι ξένος και δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια να αποκτήσουμε δικό μας Ελληνικό Προσκοπισμό. Είναι αλήθεια ότι έγινε μια προσπάθεια προς αυτό κατά καιρούς, όμως ποτέ δεν έγινε μια θετική και σοβαρή για αυτό εργασία. {...} Ο Προσκοπισμός έχει ανάγκη να στραφεί προς άλλες κατευθύνσεις όπως έγινε στα περισσότερα των μεγάλων κρατών.

²⁷⁷ Εφημερίς *Μακεδονία* 5 Οκτωβρίου 1930

Πρέπει να στραφεί στο Αρχαίο αθλητικό πνεύμα, (το οποίο και εμείς εγκαταλείψαμε!) σε συνδυασμό με την σημερινή του οργάνωση. Πρέπει να δημιουργήσουμε δια αυτού τα Σερβικά Σοκόλ και τις αθλητικές Γερμανικές Φάλαγγες, αλλά προπαντός πρέπει να αποβάλλουμε το Διεθνιστικό του χαρακτήρα αν θέλουμε να είναι ο προσκοπισμός, φορέας Εθνικών Ιδεωδών. Υπάρχουν αρκετές οργανώσεις που υπηρετούν τον Διεθνισμό και δεν χρειάζεται να προστεθεί μία ακόμη, σε βάρος μάλιστα των θεμελιωδών αρχών της. Ας μείνει σε άλλους η επιτυχία της δια του Διεθνισμού συμφιλίωσης των Εθνών. Θα ήταν εξ ίσου επιτυχία για τον Προσκοπισμό, η συναδέλφωση των Ελλήνων μόνο. Διότι δυστυχώς παρερμηνεύεται ο Διεθνισμός αυτός. Είναι ζωντανό αποτυπωμένο στη μνήμη μου, όταν ήμουν μικρός πρόσκοπος και με δίδασκε ο Αρχηγός μου, όταν πολεμήσαμε ποτέ με τους Βουλγάρους και συναντήσαμε στο αντίπαλο στρατόπεδο πρόσκοπο Βούλγαρο να του δώσουμε το χέρι αντί της ξιφολόγχης. Δυστυχώς, είναι βέβαιο ότι ο Βούλγαρος δεν θα έκανε το ίδιο, όπως αφελώς ο Αρχηγός μου πίστευε και δίδασκε αυτά. Δυστυχώς η διδασκαλία αυτή ελάχιστα απέχει των θεωριών του Κουμμουνισμού. Αλλά δεν είναι μόνο τούτο. Στα σύνορα Σούγγουβο του Σιδηροκάστρου, Αρχηγός των Προσκόπων, πιστός στον παλιό νόμο (ευτυχώς ήδη εν μέρει τροποποιήθηκε) να θεωρεί αδελφό κάθε άνθρωπο, προέτρεπε τους προσκόπους να επισκεφθούν τους αδελφούς Βουλγάρους. Ο Αρχηγός αυτός παρεπέμφθη ως κουμμουνιστής ίσως, χωρίς να φταίει στο σημείο αυτό, αφού ερμήνευε το νόμο κατά γράμμα. Αυτό μας δίδαξε η μακρά στον Προσκοπισμό υπηρεσία μας, και μόνο έτσι φρονούμε ότι θα ήταν δυνατόν να ευδοκιμήσει ο Προσκοπισμός και να καρποφορήσουν οι προσπάθειες που καταβάλλονται, αλλιώς είναι καταδικασμένος να ζει όταν βρεθεί ο Ηγέτης που θα του δίνει ζωή από την ατομικότητα του, και να νεκρώνεται μόλις εκείνος κουραστεί η απογοητευτεί".

Η συζήτηση που έχει ξεκινήσει συνεχίζεται με άρθρα που σχολιάζουν την εκπαίδευση των νέων στην Ευρώπη. Άρθρο της εφημερίδας, *Νέα Αλήθεια* αναφέρει πως στο παρελθόν επιχειρήθηκε η δημιουργία Εθνικών Λεγεώνων, οι οποίες διαλύθηκαν πριν οργανωθούν. Αιτία η προσπάθεια να οργανωθούν με ξένο χαρακτήρα, το φασιστικό. Ο Προσκοπισμός είναι ο μόνος θεσμός που θα μπορούσε να συντελέσει σε αυτό, αλλά για λόγους που πολλές φορές αναφέραμε, δεν στηρίζεται σε Ελληνικές Βάσεις. Είναι λοιπόν απαραίτητη η οργάνωση ενός τέτοιου σωματείου και ανακοινώνουμε ότι συμπολίτες προχωρούν στην ίδρυση του.²⁷⁸

Η πατριωτική αυτή έξαρση συνεχίζεται και σε άλλους χώρους, πλην των δημοσιεύσεων και παροτρύνεται από τον Αντιστράτηγο Ν. Κλάδου, Διοικητή του Γ. Σώματος Στρατού, σε ομιλία του σε στρατιώτες και προσκόπους, που ζήτησε «να αναπτύξουν το πατριωτικό τους αίσθημα και να κωφεύουν στη φιλολογία των ειρηνοφίλων, καθόσον όπως είπε, η διαρκής ειρήνη υπάρχει μόνο στα νεκροταφεία». Για την ομιλία αυτή του αντιστράτηγου, ενημερώνει με επιστολή του, το γραφείο της Θεσσαλονίκης, το Υπουργείο των Εξωτερικών, την 27^η Οκτωβρίου. Αναφέρεται σε δημοσιεύματα των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης

---

²⁷⁸Εφημερίς *Νέα Αλήθεια* Θεσσαλονίκης 2 Νοεμβρίου 1930

²⁷⁹,τα οποία αναδημοσιεύουν αποσπάσματα από την ομιλία κατά την επέτειο της απελευθέρωσης της πόλης, ότι προέτρεψε δηλ. τους παρόντες "να είναι έτοιμοι για να χύσουν το αίμα τους για την πατρίδα και να ετοιμάσουν τα όπλα τους για εκείνη την μέρα. Να είστε έτοιμοι. Ο Θεός να ευλογεί τα όπλα σας». Στην επόμενη γιορτή των εφέδρων πολεμιστών, το απόγευμα, συνεχίστηκε η ομιλία στους ίδιους τόνους, παρουσία του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, "ζητώντας από τους Ιεράρχες να προτάσσουν τα εθνικά ιδεώδη αντί εκείνων της ειρήνης". Στην αναφορά του, το Γραφείο Τύπου, τονίζει ότι η *Εφημερίς των Βαλκανίων* ζητά, οι στρατιωτικοί όταν δεν βρίσκονται εντός του στρατεύματος, να μην ασκούν πολιτική και μάλιστα αντίθετη με εκείνη της Κυβέρνησης η οποία αγωνίζεται με τις άλλες χώρες για την οργάνωση της ειρήνης και δεν επιτρέπεται στρατιωτικός να ασκεί δική του δημόσια πολιτική και να καταδικάζει την επίσημη παγκόσμια προσπάθεια ειρήνης.²⁸⁰

"Το Σώμα Προσκόπων Θεσσαλονίκης και ο επιδιωκόμενος δια αυτού σκοπός. Ανάγκη μεγαλύτερης προσοχής των αρμοδίων". Γράφει ο Ολυμπιόδωρος Αναστασιάδης.²⁸¹

"Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει τον υψηλό σκοπό, τον οποίο επιδιώκει ο θεσμός των προσκόπων, όταν βρεθούν οι κατάλληλοι εμπυχωτές και τα κατάλληλα πρόσωπα για τη θεμελίωση και ανάπτυξη της ιδεολογίας αυτής στη νεολαία μας. Ο Πρόσκοπος, πρέπει να γίνει καλός και χρήσιμος πολίτης στην κοινωνία μας και καλός στρατιώτης όταν κληθεί να υπηρετήσει την πατρίδα του. Θα διαπραγματευτώ στη συνέχεια πως μπορεί αυτό να επιτευχθεί αποτελεσματικότερα.{...}

1.Έκτός των άλλων μορφωτικών ιδρυμάτων, εμπιστευόμεθα τη νεολαία μας στο βοηθητικό σχολείο, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, για να μας τα παραδώσει κοινωνικά μορφωμένα και καλούς στρατιώτες του μέλλοντος όταν προστρέξουν στη φωνή της Πατρίδος μας για να την υπηρετήσουν.

2.[...].Οι αρχηγοί πρέπει να στέκονται στο ύψος της ιδεολογίας, την οποία θα μεταδώσουν στις εύπλαστες ψυχές των Ελληνοπαίδων. Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, πρέπει δια συστηματικής και ριζικής αναδιοργάνωσης, να σταδιοδρομήσει κοινωνικώς και Εθνικιστικώς σε θετικότερες και καλύτερες βάσεις."

Η υποστήριξη των Αλκίμων από τον Τύπο και ιδιαίτερα από την εφημερίδα "Μακεδονία" αναζωπυρώνει τον κύκλο των συζητήσεων για τον Πατριωτικό Προσκοπισμό.²⁸²

Την εποχή της έναρξης των αμφισβητήσεων, εμφανίζεται η Εθνική Ένωση Ελλάς Ε.Ε.Ε (1927), που μεταξύ των ιδρυτικών στελεχών της, τη θέση του Γενικού Γραμματέα της αναλαμβάνει ο παλαιός Αρχηγός, όπως προσυπογράφει τις επιστολές του, Δημ. Χαριτόπουλος. Η οργάνωση 3Ε, όπως θα μείνει γνωστή, έχει ιδιαίτερη διείσδυση στα προσφυγικούς συνοικισμούς των ποντίων²⁸³, οπαδοί κυρίως του Βενιζελισμού, αποκτά δε

²⁷⁹ Εφημερίδα *Νέα Αλήθεια* 27/10.1929, *Μακεδονία* και *Φως Θεσσαλονίκης*, *Ταχυδρόμος*, *Μακεδονικά Νέα* και *Προγκρέ* 29/10/1929

²⁸⁰ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου

²⁸¹ Εφημερίδα *Νέα Αλήθεια* Θεσσαλονίκης 9 /9/1930

²⁸² Η αναζήτηση "ταυτότητας" του προσκοπισμού και η διαμάχη γύρω από τον πατριωτικό του ρόλο αυτή έχει ήδη καταγραφεί από τις επιστολές του 1930.

²⁸³ <https://erodotos.wordpress.com/2011/07/05/fasismos-ellada-2/Ιάκωβος Χονδροματίδης>

και ένστολο τμήμα νεολαίας, τους Αλκίμους²⁸⁴. Σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της οργάνωσης έπαιξαν οι μαζικές εμφανίσεις και οι παρελάσεις. καθώς και η ψήφιση του ιδιώνυμου του Βενιζέλου που στρεφόταν κατά των κομμουνιστών Τα νεαρά μέλη της οργάνωσης προερχόντουσαν κυρίως από τα λαϊκά στρώματα τα οποία έπληξε περισσότερο η οικονομική κρίση του 1929 που οδήγησε και σε μεγάλο βαθμό της κρατικής πρόνοιας κυρίως Μικρασιατών προσφύγων.²⁸⁵

Σε αυτή τη χρονιά θα δούμε έντονα δημοσιεύματα²⁸⁶ για την εμφάνιση των Αλκίμων²⁸⁷. Η οργάνωση νέων της 3Ε, θα υποστηριχθεί αμέσως από την εφημερίδα *Μακεδονία*, καθώς στο ξεκίνημα της η οργάνωση είχε φίλο-Βενιζελικές θέσεις και είχε υποστηρίξει το Βενιζέλο στις εκλογές του 1928²⁸⁸. Η οργάνωση των Αλκίμων με συνεχείς εμφανίσεις από το 1932, διεκδικεί μέρος των νέων που έχουν ενταχθεί στον προσκοπισμό και μάλιστα με ιδιαίτερη επιτυχία σε κάποιους νομούς²⁸⁹ Οι ομάδες αυτές και η δράση τους, υποστηρίζονται με το περιοδικό *Εθνικός Παλμός* που εκδίδει η οργάνωση. Σε άρθρο του το περιοδικό²⁹⁰, περιγράφει τη μεγάλη συγκέντρωση των Αλκίμων στις 19 Νοεμβρίου του 1933 με την ομιλία του Γενικού Αρχηγού Χαντζηκωνσταντίνου, με την προσφώνηση ότι "είμαστε η επαναστατημένη Εθνική Νεολαία της Ελλάδος". Στο ίδιο τεύχος ανακοινώνει τα παραρτήματα που ιδρύθηκαν στην Αθήνα, στον Πειραιά, και εκείνο των Σερρών, που υποστηρίζεται καθώς αναφέρει, από τις στρατιωτικές αρχές. Αναφέρεται επίσης, στην παραίτηση του Τοπικού Αρχηγού των Αλκίμων των Σερρών, Χαρ. Κουρή από τη Χωροφυλακή, για να αποφύγει τη διαγραφή του από το Σώμα των Αξιωματικών της.

Σημαντικό άρθρο δημοσιεύεται επίσης στο ίδιο τεύχος και εκφράζει την έντονη διαμαρτυρία του, για την με αριθμ. 142117/18/11/1933 διαταγή της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, που απαγορεύει στους μαθητές να εγγράφονται στους Άλκιμους, μετά από ερώτηση του Γυμνασιάρχη της Βέροιας και μετά την μετατροπή του Σωματείου σε πολιτική οργάνωση. Στα επιχειρήματα του άρθρου, εκτός των υπέρ- εθνικιστικών απόψεων, αναφέρεται στη διγλωσσία της διοίκησης καθώς στην με αριθμ. 17402 εγκύκλιο του Υπουργείου της Γεωργίας, προτρέπει τους μαθητές, να εγγράφονται στο Σώμα των Αλκίμων. Επίσης αναφέρει ότι η υπ' αριθμ. 2493/247 αναφορά του Β' Σώματος Στρατού προς το Υπουργείο των Στρατιωτικών γράφει, ότι προτιμά αδίστακτα το Σώμα των Αλκίμων ακόμη και έναντι των προσκόπων, διότι οι Άλκιμοι συντείνουν τα μέγιστα στη Εθνική διαπαιδαγώγηση έναντι της διεθνιστικής των προσκόπων, και συνιστά να μεσολαβήσει στο Υπουργείο της Παιδείας για να συνδράμει τα σώματα των Αλκίμων.

Η οργάνωση του Εθνικού Σώματος των Ελλήνων Αλκίμων (Ε.Σ.Ε.Α) σύμφωνα με την απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της Ε.Ε.Ε, θα κατανεμηθεί σε δύο τμήματα. Νέοι 12-16

²⁸⁴ Αλκίμους σαν ορολογία είχε και ο Ελληνικός Προσκοπισμός οι οποίοι ουδέποτε ενεργοποιήθηκαν και καταργήθηκαν από τον Οργανισμό του 1929.

²⁸⁵ Ράγκος, Γιάννης *Ξεχασμένα πρωτοσέλιδα* Εκδόσεις Polaris 2016. Η Εθνική Ένωση Ελλάς. Σελ. 142-144

²⁸⁶ Εφημερίς *Μακεδονία* 6/6/1932, 27/7/1932 και 2/8/1932.

²⁸⁷ Τα μέλη της 3Ε φορούσαν κίτρινα-χακί πουκάμισα με περιβραχιόνιο πάνω στο οποίο είχαν τυπωθεί τα αρχικά και το σύμβολο της οργάνωσης, μαύρες μπότες και χαλύβδινα κράνη. Στις δημόσιες εμφανίσεις τους έφεραν και γκλοπς

²⁸⁸ Πιστόλα, Χριστιάννα *Η οργάνωση Εθνική Ένωση Ελλάς Μεταπτυχιακή εργασία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*. kee.lib.auth.gr/record/135187

²⁸⁹ Σέρρες Κεφάλαιο στην διδακτορική εργασία " Ισραηλίτες πρόσκοποι στην Ελλάδα"

²⁹⁰ Περιοδικό *Εθνικός Παλμός* Τεύχος 1, 25/12/1933

ετών στο Εθνικό Σώμα Ελλήνων Αλκίμων και νέοι 17-21 στο Εθνικό Σώμα των Πρωτοπόρων. Στη σχολή εκπαίδευσης δε, συμμετέχουν εκτός των Αρχηγών των δύο τμημάτων και μέλη της Φοιτητικής φάλαγγας.²⁹¹

Με θριαμβευτικό σχόλιο η εφημερίδα *Μακεδονία*, μετά την εμφάνιση των Αλκίμων της Ε.Ε.Ε στην κατάθεση στεφάνων στο μνημείο των ηρώων, γράφει: Εξαιρετη η χθεσινή εμφάνιση των Αλκίμων. Ο Προσκοπισμός το ξένο αυτό σώμα, ετάφη δια παντός μη συμβιβαζόμενο με την Ελληνική νοοτροπία και την Ελληνική εθνική συνείδηση. Ο θεσμός των "Αλκίμων" είναι Ελληνικός και ανταποκρίνεται απόλυτα στις Εθνικές μας απαιτήσεις. Ο προσκοπισμός πέθανε. Ζήτω οι Άλκιμοι.²⁹²

Τη δημοσίευση αυτή δεν αφήνει αναπάντητη ο νεαρός βαθμοφόρος και Αρχηγός προσκόπων Δημήτριος Μακρίδης ²⁹³ στην εφημερίδα *Μακεδονία*.²⁹⁴ Αναφέρεται στο δημοσίευμα της εφημερίδας σχετικά με την δράση των Αλκίμων. Ο Αρχηγός γράφει" Στο προχθεσινό φύλλο της αγαπητής *Μακεδονίας* απευθύνατε εγκάρδιο χαιρετισμό στους Έλληνες Άλκιμους με τη ευκαιρία της στέψης του Ηρώου των υπέρ πατρίδος πεσόντων. Ωραίος πράγματι χαιρετισμός και ευγενής η χειρονομία των Αλκίμων, να αποτίσουν φόρο τιμής σε εκείνους που προσέφεραν τη ζωή τους για ένα ανώτερο σκοπό, για την Ελληνική Πατρίδα. Αλλά γιατί τόση περιφρόνηση προς τον προσκοπισμό;. Είναι άραγε ξένο φρούτο, όπως τον αποκαλείτε, απροσάρμοστος προς τον Ελληνικό χαρακτήρα;. Κι' όμως, θα βρείτε την καταγωγή του με μια αναδρομή στο παρελθόν, στους χρόνους της Αρχαίας Σπάρτης. Είναι φρούτο Ελληνικό και θεσμός Ελληνικότατος, ο οποίος αφού μελέτησε τα ευεργετικά του αποτελέσματα επί της Αρχαίας μας γενιάς, μετά την παρακμή της Ελλάδος, εμφανίστηκε εκ νέου για να τελειοποιηθεί στην Αγγλία πρώτα, στην Αμερική και στην υπόλοιπη Ευρώπη αργότερα. Σήμερα, θα βρείτε τον προσκοπισμό διαδεδομένο σε όλα τα μέρη του κόσμου, ακόμη και στις πιο απόμακρες γωνιές της γης. Δεν είναι τυχαίος θεσμός. Είναι απόρροια μελετών παιδαγωγικών και πείρας μεγάλης. Εάν παρεξηγήθηκε στη χώρα μας, εάν δεν έδωσε τους αναμενόμενους καρπούς, δε φταίει το προσκοπικό σύστημα, δε σημαίνει ότι είναι μη προσαρμόσιμο στην Ελληνική νοοτροπία. Φταίει πρώτιστα η έλλειψη, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, στελεχών κατάλληλων να ενστερνιστούν τις προσκοπικές αρχές και να τις μεταδώσουν αποτελεσματικά στη νεολαία. Η έλλειψη στελεχών δημιούργησε την εντύπωση, ότι ο προσκοπισμός είναι θεσμός κενός, ενώ το πρόγραμμα του πλούσιο σε περιεκτικότητα, οδηγεί σε ανώτερους σκοπούς κατάλληλα εφαρμοζόμενο. Στη σημερινή εποχή κατά την οποία μετά από ένα παγκόσμιο αλληλοσπαραγμό, με καταστροφικές συνέπειες, κυριαρχούν τα ειρηνικά ιδεώδη και εξαιρείται κάθε κίνηση τείνουσα εις την σύσφιξη των δεσμών των διαφόρων εθνών και στην αλληλογνωριμία των Λαών, ο προσκοπισμός με τις θαυμάσιες ανθρωπιστικές αρχές του και με τις διεθνείς συγκεντρώσεις του, προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες υπέρ του σκοπού αυτού. Ο Προσκοπισμός μαθαίνει στους νέους να αγαπούν την πατρίδα τους αλλά να μην κάνουν διακρίσεις εθνικοτήτων,

²⁹¹ Περιοδικό *Εθνικός Παλμός* Τεύχος 3, 14/1/1934

²⁹² Εφημερίς *Μακεδονία* 6 Ιουνίου 1932

²⁹³ Ο Δημήτριος Μακρίδης μετά τον πόλεμο είχε μια σημαντική διαδρομή στην ηγεσία του Ελληνικού προσκοπισμού. Αναπληρωτής Γενικός Έφορος, Έφορος Σχολών, και Γενικός Έφορος, την περίοδο 1948-1969.

²⁹⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 8 Ιουνίου 1931

προκειμένου να πράξουν το καλό. Δεν θα έπρεπε λοιπόν αντί να τον αποκηρύττουμε, να καυχόμαστε ότι μεταξύ των άλλων τα οποία προσέφερε ο Αρχαίος μας πολιτισμός στην ανθρωπότητα, να συμπεριλαμβάνεται και ο θεσμός αυτός, διακλαδώσεις του οποίου υπάρχουν σε όλη την υφήλιο;. Δεν θα έπρεπε να τον ενισχύσουμε, για να μην αποτελέσουμε θλιβερή εξαίρεση μεταξύ των άλλων λαών;"

Το Σώμα Ελλήνων Αλκίμων, λίγο αργότερα, με υπουργική απόφαση που απαγόρευε κάθε ένστολη δράση σε μέλη πολιτικών ομάδων, έχασε τη δυναμικότητα του. Θα ενταχθεί αργότερα στην Ε.ΟΝ του Μεταξά και θα αποτελέσει ένα από τους πρώτους πυρήνες της. Η αντίδραση απέναντι σε αυτήν την απόφαση επισημαίνεται σε δημοσίευμα στην εφημερίδα *Δράση*.

Κείμενο της εφημερίδας *Δράση*²⁹⁵, αναρωτιέται αν είναι σε γνώση του Διευθυντή της Αστυνομίας ότι τα αστυνομικά όργανα απαγορεύουν την είσοδο με στολή των Αλκίμων στις εκκλησίες για τις ημέρες του Πάσχα, για να εκτελέσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και να βοηθήσουν τις εκκλησιαστικές επιτροπές. Τον εγκαλεί δε γιατί δεν αφήνει τους Άλκιμους, ενώ επιτρέπει στα αλλόθρησκα Έβραιόπουλα πρόσκοπους της Μακαμπή, να εισέρχονται εν στολή στον ιερό χώρο των εκκλησιών μας.

Φαίνεται από τα δημοσιεύματα ότι η προσπάθεια των Αλκίμων αναθερμάνθηκε την εποχή της 4ης Αυγούστου, λίγο πριν την εμφάνιση της Νεολαίας. Το περιοδικό *Πυρσός της Νεότητας*²⁹⁶, αναφέρει ότι ο "Αλκιμισμός" αναγεννήθηκε από την Εθνική Κυβέρνηση της 4ης Αυγούστου, για την πραγματοποίηση του υψηλού του προορισμού. Η Κυβέρνηση παραχώρησε στο Σώμα των Αλκίμων, ένα θαυμάσιο κτίριο στην οδό Κριεζώτου 12, για να στεγαστούν τα γραφεία όλων των αλκιμικών ομάδων. Εκεί το περιοδικό συνάντησε το υποδιοικητή διμοιρίτη Κ. Αργυρόπουλο και μίλησαν για το έργο της ομάδος του, της 4ης Πευκακίων, Αγίου Νικολάου .

Η είσοδος άλλων νεανικών οργανώσεων κυρίως Εθνικιστικού χαρακτήρα, θα απασχολήσουν τον προσκοπισμό τα επόμενα χρόνια ακόμη και σαν μέτρο σύγκρισης. Ενδιαφέρουσα είναι μια από τις πρώτες ανακοινώσεις του Γενικού Εφόρου Λεωνίδα Πτέρη, "η εγκύκλιος Διαταγή της 12^η Σεπτεμβρίου 1935 περί στολής". Στη εν λόγω εγκύκλιο παρατηρεί ότι παρά τις διαταγές όλων των προκατόχων του και τον Οργανισμό του ΣΕΠ υπάρχει μια πλήρης δυσαρμονία, σχετικά με την προσκοπική στολή. {...} Το αναφέρω γράφει, γιατί άλλος ντρέπεται να φορά βραχεία περισκελίδα, άλλος πλατύγυρο, και τέλος καθιστούν την προσκοπική στολή αγνώριστη. Γιατί λοιπόν διαμαρτύρεστε, όταν άλλες οργανώσεις ιδρύονται με παρεμφερείς προς την δική μας στολή, και ζητάτε από το Κράτος τη διάλυση αυτών (Αλκίμων Ελπιδοφόρων, Σιβέτ Σιών) ενόσω εμείς δεν φέρομε κανονική στολή; Πως θέλετε να επιβληθούμε παντού, όταν με τις παραπονημένες μας στολές, προκαλούμε σύγχυση στις αρχές και στη Κοινωνία, όταν δημιουργούνται επεισόδια από άλλες οργανώσεις και πολλοί νομίζουν ότι τα δημιούργησαν πρόσκοποι;

Προχθές ο Φρούραρχος Πειραιά με ειδοποίησε να αφοπλίσω ναυτοπροσκόπους στο μεγάλο Πεύκο, οι οποίοι όμως, ήσαν Άλκιμοι φέροντες ξιφολόγχες. Αλλού πάλι, μη πρόσκοποι,

²⁹⁵ Εφημερίδα *Δράση* 6/4/1934

²⁹⁶ Περιοδικό *Ο Πυρσός της Νεότητας* Τεύχος 4 της 9ης/12/1937.

εθεάθησαν σε κραιπάλη. Γνωρίζω ότι στην Αθήνα, στον Πειραιά, στη Ζάκυνθο, στη Θεσσαλονίκη και αλλού, έχει παραποιηθεί η προσκοπική στολή. Άλλοι φορούν πηλίκια στρατιωτικά, άλλοι δίκοχα, άλλοι μπερέ. Άλλοι στρατιωτικές κιλότες με γκέτες, άλλοι παντελόνι μακρύ με λευκές γκέτες σαν να είναι πεζοναύτες. Την πρώτη Ιανουαρίου του (1936) όλοι θα φορούν κανονική στολή και θα είναι κανονικώς ενδεδυμένοι. Λ. Πτέρης

Στην Αθήνα

Η συζήτηση για ένα Ελληνικό προσκοπισμό συνεχίζεται και στην Αθήνα. Τώρα η πρόταση έρχεται από το ίδιο το Διοικητικό Συμβούλιο, αν και στην πορεία των γεγονότων, αναφέρεται ότι δεν ήταν γνωστή στα μέλη, (επιστολή Μίνδλερ στο Υπουργείο Παιδείας), παρά μόνο στον Γενικό Έφορο Αντώνη Μπενάκη (επιστολή Φεσσόπουλου προς το Σώμα).

4.5 Η υπόθεση "Φεσσόπουλος"

ΟΓ. Φεσσόπουλος και οι Εθνικιστικές προτάσεις για ένα πατριωτικό προσκοπισμό.

Η ανάγκη της απόκτησης ενός μονίμου στελέχους στη διοίκηση των προσκόπων αποτελεί πρόταση του Αντώνη Μπενάκη, Γενικού Εφόρου. Στην επιστολή του Μπενάκη²⁹⁷ προς τον πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, περιγράφει την κατάσταση του Σώματος και προτείνει λύσεις. Η επιστολή αυτή αναφέρεται σε τρεις κύριους άξονες.

1.Τελεία έλλειψη οικονομικών μέσων.2. Αδιαφορία του κοινού.3. Ανεπάρκεια των στελεχών{...}

Θα αναφερθούμε μόνο στο τελευταίο σκέλος της επιστολής για την οργάνωση του Σώματος, καθώς τα πρώτα μέτρα αποτελούν άλυτα διαχρονικά προβλήματα ακόμη μέχρι και σήμερα. {...} "Η οργάνωση του Σώματος είναι τέτοια ώστε να συγκεντρώνει στα χέρια του Γενικού την διοίκηση όλη. Τα καθήκοντα αυτά, που είναι τόσο ευρεία, είναι αδύνατον να εκτελέσει όποιος έχει και άλλες ασχολίες. Από τον Γενικό Έφορο εξαρτάται η τεχνική εκπαίδευση ολόκληρου του Σώματος και οι επαρχίες έχουν την ανάγκη συνεχούς επίβλεψης και καθοδήγησης. Πρέπει να είναι σε συνεχή επικοινωνία με όλους τους Περιφερειακούς Εφόρους και να είναι σε θέση να επισκέπτεται τακτικά τις επαρχίες, προκειμένου να έχει γνώμη για την ικανότητα κάθε ενός με τα δικά του μάτια.

Είναι βεβαίως αδύνατον να περιμένει το Σώμα τέτοια υπηρεσία από κάποιον που έχει και άλλες ασχολίες και δεν λύνεται με την πρόσληψη βοηθών η βοηθού Γενικού Εφόρου. Η μόνη λύση είναι κατά τη γνώμη μου, το Σώμα να προσλάβει Γενικό, μισθοδοτούμενο, εφ' όσον βρει το κατάλληλο πρόσωπο, ο δε μισθός του να είναι αρκετά ικανοποιητικός ώστε να του επαρκεί να ανταπεξέρχεται τις δαπάνες του βίου, χωρίς να χρειάζεται άλλο τρόπο να συμπληρώνει το εισόδημα του. Θα προτείνω 13.000 δραχμές τον μήνα . Η απροσδόκητος πρόταση μου θα προξενήσει κατάπληξη αλλά, αν λάβουμε υπόψη ότι ο Γενικός Έφορος των Αμερικανών είναι μισθοδοτούμενος, η πρόταση μου δεν θα είναι τόσο παράδοξη και αν αναλογιστεί το Σώμα ότι, μόνο έτσι θα φθάσουμε σε αποτέλεσμα, τότε η καινοτομία αυτή δεν θα είναι παράδοξη. Η οργάνωση του Σώματος είναι υπέρ του δέοντος συγκεντρωτική

---

²⁹⁷ Αρχείο ΣΕΠ 12 /1/1931

,αλλά αυτό είναι αναπόφευκτο εφόσον οι αγωνιούντες για τις αρχές του προσκοπισμού και οι εργαζόμενοι υπέρ του θεσμού είμαστε λίγοι." {...}Ο Γενικός Έφορος. Αντώνιος Μπενάκης Η πρόταση του Αντώνη Μπενάκη εξετάζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο και υιοθετείται. Για την εφαρμογή αυτής της ενέργειας απαιτούνται πόροι οικονομικοί.

Με ημερομηνία, 7^η Φεβρουαρίου 1931, ακολουθεί υπόμνημα του Διοικητικού Συμβουλίου²⁹⁸, προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης. Το υπόμνημα αυτό ζητά να έρθει η πολιτεία επίκουρος με ηθική και οικονομική ενίσχυση, ποσού 1.500.000 δραχμών προκειμένου να προχωρήσει σε αναδιοργάνωση του προσκοπισμού ώστε να ανταποκριθεί στον Εθνικό του ρόλο. Μέσα στην αναλυτική πρόταση αναφέρονται, η αμοιβή του Γενικού Επιθεωρητή 120.000 δραχμές και έξοδα μετακινήσεων και παραστάσεων του 60.000 δραχμές. Το ποσόν που θα δοθεί σαν υποστήριξη, σύμφωνα με το χειρόγραφο προσωπικό σημείωμα του Βενιζέλου της 25ης Νοεμβρίου 1931²⁹⁹ είναι 500.000 δραχμές σε συνεννόηση με τον Υπουργό των Οικονομικών Γ. Μαρή.

Η έμμισθος πρόσληψη του Γ. Φεσσόπουλου μετά την εισήγηση Αντ. Μπενάκη, στη θέση του Γενικού Επιθεωρητή του Σώματος και οι απόψεις του για την αναδιοργάνωση του προσκοπισμού αποδεικνύεται ότι κινούνται σε λάθος κατεύθυνση. Αποτέλεσμα του "Εθνικιστικού κλίματος " της εποχής εντάσσεται η πρόταση αναδιοργάνωσης του προσκοπισμού. Θα την αναφέρουμε με το κωδικό τίτλο "υπόθεση Φεσσόπουλου", γιατί δημιούργησε προβλήματα στην πορεία του Σώματος. Η ομιλία αυτή του Φεσσόπουλου στον Λογοτεχνικό όμιλο "Παρνασσός" της Αθήνας, ενώπιον του Πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου, δημιούργησε μείζον θέμα και την παρέμβαση του Βενιζέλου.

Η "υπόθεση Φεσσόπουλου", είχε πολύ κακή κατάληξη για τα προσκοπικά πράγματα, και οδήγησε σε παραίτηση από το Συμβούλιο, του Προέδρου Αντωνίου Μπενάκη. Για την υπόθεση μιλά και καταγράφει τα γεγονότα που συνέβησαν με την χρονική εξέλιξη τους, ο Μάρκος Μίνδλερ, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, στην επιστολή του προς το Υπουργείο Παιδείας.

Με την επιστολή μου αυτή³⁰⁰ θα προσπαθήσω να φωτίσω τις αρχές με ανασκευή των διαδόσεων. "Ο κ. Γ. Φεσσόπουλος διετέλεσε σύμβουλος σε ένα μικρό διάστημα του 1926, και παραιτήθηκε στις 26 Δεκεμβρίου του 1926, λόγω αναχώρησης του εκτός Αθηνών . Διορίστηκε δε εκ νέου την τριετία 1929 με έναρξη θητείας τον Απρίλιο του 1929, μετά την κατάργηση της κρατικής υπηρεσίας της οποίας είχε τη διεύθυνση την τελευταία τριετία, 1932-1935. Τον Οκτώβριο του 1931, το κράτος υποσχέθηκε να διαθέσει ένα σεβαστό ποσό, για να διοριστεί Γενικός Επιθεωρητής και να αναλάβει τις γενικές επιθεωρήσεις, τις οποίες το πολυάσχολο του Αντωνίου Μπενάκη δεν επέτρεπε να ασχοληθεί επισταμένως. Η πρόταση του Αντωνίου Μπενάκη ήτο ο Ιωάννης Θεοχάρης, Περιφερειακός Έφορος Αττικοβοιωτίας, άνθρωπος που είχε την πλήρη υποστήριξη από τον Αντώνη Μπενάκη η οποία και δεν υλοποιήθηκε. Μετά από αντιρρήσεις μελών, δέχθηκε να ανατεθεί η εργασία στον κ.Γ. Φεσσόπουλο, Υποστράτηγο ε.α ,χωρίς εργασία όπως ελέχθη, η οποία ξεκίνησε στις

²⁹⁸ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου. Επιστολή 7/2/1931

²⁹⁹ Αρχείο ΣΕΠ.

³⁰⁰ Αρχείο ΣΕΠ..

16 Ιουλίου 1931, υπό την προϋπόθεση, το κράτος να διαθέσει το αναμενόμενο ποσόν. Στην συνεδρίαση της 5^{ης} Δεκεμβρίου 1931, καθορίστηκε το μηνιαίο ποσόν της μισθοδοσίας του. Ο κύριος Μπενάκης πρότεινε 15.000 δραχμές ενώ είχα αντίρρηση, γιατί κανείς ανώτερος κρατικός υπάλληλος δεν λαμβάνει τέτοιο μισθό και εκείνος έπαιρνε και τη σύνταξη του υποστρατήγου από το Κράτος και είναι επαρκές το επίδομα των 6.000 δραχμών. Μετά από συζήτηση και με πληροφορίες του κου Μπενάκη για το μισθό που παίρνει στην Αμερική ο ανάλογος διευθυντής του προσκοπισμού, καθορίστηκε το ποσόν των 10.000 δραχμών, κι επιπλέον οδοιπορικά 200 δραχμές την ημέρα για την ημερήσια αποζημίωση στα εκτός Αθηνών ταξίδια.

Στα ακούσματα για την υπερβολική αμοιβή του, που κυκλοφόρησαν στους προσκόπους, επιχείρησε με εκθέσεις και δημοσιεύματα, ο Γ. Φεσσόπουλος να επιρρίψει τη διάδοση αυτών σε μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Σημειώνεται ότι, από την ίδρυση του ο Ελληνικός Προσκοπισμός, για πρώτη φορά αμείβει σύμβουλο, για τις παρεχόμενες από αυτού υπηρεσίες.

Ο Γ. Φεσσόπουλος³⁰¹, με το τίτλο του Γενικού Επιθεωρητή του Σώματος, ταξίδεψε σε όλη την Ελλάδα και παρουσίασε την εργασία του για την ανασυγκρότηση του Ελληνικού Προσκοπισμού στην αίθουσα του Λογοτεχνικού Ομίλου "Παρνασσός" στις 5 Φεβρουαρίου του 1933. Η εργασία αυτή τυπώθηκε και στάλθηκε σε όλη την προσκοπική κίνηση στην Ελλάδα.

4.5.1 Η Διάλεξη για την Εξωσχολική Αγωγή και τον Προσκοπισμό του Γ. Φεσσόπουλου

θέμα: Α Οι νέοι και η κοινωνία

Στο προοίμιο της ομιλίας του αναπτύσσει τη δράση των σημαντικότερων Εθνών σχετικά με την νεολαία. Με την αναφορά ότι η νεολαία αποτελεί το μέλλον και την ελπίδα κάθε φυλής και είναι το καλύτερο Εθνικό κεφάλαιο κάθε χώρας, περιγράφει τη δράση της Αμερικής, στην οποία η διαπαιδαγώγηση της νεολαίας γίνεται με ηθικές εισηγήσεις μετά τη εκκλησιαστική λειτουργία, στη Ρωσία, που το παιδί ανήκει στο κράτος και μορφώνεται επί τη βάσει των μετά επαναστατικών αρχών, στη Γερμανία, που παρά την διάλυση του κράτους μετά τον πόλεμο, έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο παροχής καταλυμάτων (παλαιά κάστρα, πύργοι κτλ) προκειμένου να ασκούνται στη φύση, και στην Ιταλία, τη διαπαιδαγώγηση των νέων, έχει αναλάβει το κράτος με σχετική νομοθεσία και στρατιωτική

---

³⁰¹ Γεώργιος Φεσσόπουλος 1882- Γεννήθηκε στη Ζαχάρω. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετά την αποφοίτησή του εισήλθε στην Προπαρασκευαστική Σχολή Υπαξιωματικών, φτάνοντας μέχρι τον βαθμό του υποστρατήγου ε.α. Συμμετείχε στην ίδρυση και την οργάνωση των τριών πρώτων υπηρεσιών πληροφοριών του στρατού και υπήρξε μέλος του εκτάκτου στρατοδικείου για τον πρίγκιπα Ανδρέα. Το 1934 υπήρξε ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης Ο.Ε.Κ (Εθνικό Κυρίαρχο κράτος) μαζί με τους Κυριάκο Ευάγγελο, Καραϊσκάκη Σίτσα, Θ Σκυλακάκη-μετέπειτα υπουργό στη Δικτατορία του Μεταξά, και τον Κουρκουλάκο Νικόλαο. Επίσημη εφημερίδα της οργάνωσης το *Κράτος* και ο εκδοτικός οίκος Νέα Γενεά. Στην περίοδο της Δικτατορίας του Μεταξά, ο αντιστράτηγος Γεώργιος Φεσσόπουλος, υπήρξε ο οργανωτής και πρώτος διευθυντής της Υπηρεσίας Αμύνης του Κράτους (ίδρ. Ιανουάριος 1936, επί υπουργίας Αλεξάνδρου Παπάγου), υπηρεσίας του υπουργείου των Στρατιωτικών, η οποία είχε επιφορτισθεί με την αντικατασκοπία και την παρακολούθηση της κομμουνιστικής κίνησης και «των εις βάρος του κράτους ενεργούμενων ξένων προπαγανδών, την παρακολούθηση της κινήσεως και εγκαταστάσεως των αλλοδαπών εν τη χώρα, τη συλλογή πληροφοριών, σχετικών με την ασφάλειαν του κράτους και την υπόδειξη των ληπτέων σχετικών μέτρων». Κατά την περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου επαναφέρθηκε στη δράση, αναλαμβάνοντας Α' υπαρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Υπήρξε αντιπρόεδρος στο πρώτο διοικητικό συμβούλιο και πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Απόστρατων αξιωματικών, Γενικός διευθυντής των Σιδηρόδρομων Ελληνικού Κράτους (1942- 1943), σύμβουλος στην Τηλεφωνική Εταιρεία (1946 - 1949) και Γενικός Διοικητής Θράκης επί κυβερνήσεως Παπάγου.

προπαρασκευή. Τα παιδιά χωρίζονται σε ηλικιακά γκρουπ από 8-13 ετών τους προσκόπους³⁰², (όπως αποκαλεί τους ballila), σε ηλικίες 14-17 ετών, τους πρωτοπόρους και από 18-20, τις νεανικές μαχητικές ομάδες. Αναφέρει επίσης τη Γιουγκοσλαβία με τους «Σοκόλ», μία εθνικιστική οργάνωση στρατιωτικής προπαρασκευής, η οποία είναι υποχρεωτική για τους νέους με αθλητικό φαινομενικώς σκοπό και τη Βουλγαρία και την Τουρκία, χώρες οι οποίες έχουν αντίστοιχα εθνικιστικά προγράμματα. Στην Τουρκία δε, οι δύο τελευταίες τάξεις του σχολείου, έχουν υποχρεωτική στρατιωτική προπαίδευση με στρατοπέδευση και εξετάσεις.

Το δεύτερο μέρος της ομιλίας με χαρακτηρισμό II, αναλύει το τι κάνει η χώρα μας για τους νέους. Στην Ελλάδα που αναφέρεται ακόμη η ανάγκη να εκπαιδεύσουμε τη νέα γενιά, αυτό δεν αποτελεί Εθνική συνείδηση. Ενώ αισθανόμαστε την υποχρέωση να θεσμοθετούμε νόμους ακόμη και για την προστασία των ζώων, δεν καταβάλλουμε καμία μέριμνα για αυτούς. Ενώ θέλουμε καλούς πολίτες, ποτέ δεν σκεφθήκαμε πως θα γίνει αυτό. Η οικογένεια δεν ενδιαφέρεται για το παιδί, για την ανάπτυξη των εμφύτων ικανοτήτων του, και κανείς δεν δείχνει καμία ανησυχία για τους κινδύνους που το απειλούν, από διάφορους συλλόγους και τα κέντρα που συχνάζει. Το σχολείο που δεν σχολιάζει τη μάθηση, αλλά εμπνέεται από υπερβολικά αριστερίζουσες αρχές. Για δε την εκκλησία, αναφέρει ότι η κατάρπωση του Θρησκευτικού συναισθήματος των μεγάλων, έκανε την εκκλησία ανίκανη να επιδράσει στα παιδιά. Η κοινωνία δε, ανησυχεί για το παιδί και φοβάται, αλλά δεν κάνει τίποτα γιαυτό. Για το δε Κράτος, είναι ιδιαίτερα επιτιμητικός. Τα παιδιά, που λόγω ηλικίας γίνεται στον οργανισμό τους η μεγαλύτερη επανάσταση, είναι εγκαταλειμμένα να μεγαλώνουν σε μια ατμόσφαιρα απαίσιων επιρροών. Οι εφημερίδες που αποτελούν διαφήμιση της εγκληματικότητας, έχουν επισημανθεί από πολιτισμένα κράτη, όπως η Γαλλία, η οποία ανησυχεί για τη δημοσίευση με λεπτομέρειες των φοβερότερων εγκλημάτων. Ο κινηματογράφος που ενώ μπορούσε να προσδώσει παιδαγωγικά οφέλη, είναι εκείνος που εξελίχθηκε σε επικίνδυνο διαφθορέα της παιδικής συνειδήσεως, με τις σκανδαλώδεις αστυνομικές του ταινίες. Από τις επιρροές αυτές, φθάσαμε τα γνωρίσματα του σημερινού παιδιού να είναι, η αναίδεια, η βλασφημία, η ύβρις, η απουσία του σεβασμού στην έννομη τάξη, η περιφρόνηση της Θρησκείας, η άρνηση της ιδέας της Πατρίδας. Αναλύει την αύξηση τη εγκληματικότητας των νέων, που από 14% αυξήθηκε στο 25% στο 1935. Ιδιαίτερο πρόβλημα, η αλματώδης αύξηση των ναρκωτικών που στην τελευταία έκθεση της Κοινωνίας των Εθνών, η χώρα μας αναφέρεται σαν το κέντρο του παγκοσμίου εμπορίου ναρκωτικών. Υποστηρίζει δε τα συμπεράσματα της τοξικομανίας με την αύξηση της επιβολής ποινών από τα δικαστήρια.

"Δια να παράσχω εικόνα, ωχράν του βαθμού μέχρι του οποίου το Εθνικό φρόνημα έχει καταπέσει παρά τη νεολαία μας, θα λάβω ένα μόνο πρόσφατο παράδειγμα, όχι από την εργαζόμενη και ευκόλως υπό των διαφόρων προπαγανδών παρασυρόμενη τοιαύτη, αλλά από την σπουδάζουσα. Από την σπουδάζουσα, η οποία σε όλο τον κόσμο σήμερα, ηγείται κάθε πατριωτικής κινήσεως, υπερθεματίζει εις Εθνικό ενθουσιασμό και αποτελεί τον κυριότερο φορέα των ιδανικών της φυλής".

³⁰² Το Φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι είχε διαλύσει τους προσκόπους και ήταν σημείο τριβής με το Βατικανό.

Αναφέρεται στη συνέχεια στο γεγονός ότι στις εισαγωγικές εξετάσεις του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με θέμα η Πατρίς, από τους 210 υποψήφιους, οι 103 τάχθηκαν υπέρ της σχετικής αγάπης στην Πατρίδα, οι 95 υπεραμύνθηκαν της εξαφανίσεως της ιδέας και 12 απέφυγαν να πάρουν θέση.

Τελούντες σε μία παθολογικά πανειρινιστική κατάσταση και παρεξηγούντες τις ακαδημαϊκές διαλέξεις, μεταδίδουμε σε κάθε κατεύθυνση και σε κάθε ευκαιρία, το συναίσθημα της περιφρόνησης προς την Πατρίδα και την ηττοπάθεια. Στους υπευθύνους της Πατρίδας εναπόκειται να κρίνουν που θα καταλήξει η κατάσταση, όταν το κύμα των αρνητών της ιδέας της Πατρίδος υπερισχύσει.

Θέμα Β' Ο Προσκοπισμός.

Αναφέρει τον Προσκοπισμό σαν το κύριο μετά το σχολείο μέσον διαπαιδαγώγησης. Αναγνωρίστηκε από όλους τους παιδαγωγούς ως η τελειότερη οργάνωση σωματικής και ψυχικής διαπλάσεως των παιδιών. (κάνει μια μικρή αναφορά στους Τούρκους προσκόπους, που είδε ο Πρωθυπουργός στην τελευταία επίσκεψη του στην Τουρκία) και αναφέρεται στην Ελληνικότητα της ιδέας του προσκοπισμού στην Αρχαία Ελλάδα, στις αγέλες της Σπάρτης από τον Λυκούργο και στη ρήση του Ιδρυτή, όταν στο Τζάμπορη της Αγγλίας του 1920 είδε την παρουσίαση των νεαρών Ελλήνων προσκόπων με αρχαίες ενδυμασίες και αναπαράσταση Ελληνικών χωρών και είπε στη Βασίλισσα «Ιδού οι πρώτοι πρόσκοποι».

Προορισμός του προσκοπισμού.

Ο προσκοπισμός αναλαμβάνει την εξωσχολική αγωγή των παιδιών και τα απασχολεί τις ώρες που είναι τελείως ελεύθερα από το σχολείο, τη μελέτη ή την εργασία και επιδίδονται σε αμφιβόλου ωφελιμότητας εργασίες. Χρησιμοποιεί αυτές τις ώρες για να αναπτύξει τις έμφυτες ικανότητες του παιδιού, για να του εμπνεύσει αυτοπεποίθηση και να τον καταστήσει άνδρα, αφετέρου δε, να του εμπνεύσει την αγάπη για την ύπαιθρο και ακόμη, για να του διδάξει πολλές πρακτικές γνώσεις ωφελιμότες για τον μετέπειτα βίο του. Επίσης, να ενσταλάξει στην ψυχή του, ηθικές αρετές απαραίτητες για τον προορισμό της ζωής του, εντός ενός ηθικού πλαισίου το οποίο εγγυάται την πρόοδο του Κράτους και την ευημερία της κοινωνίας. Στη συνέχεια, αναλύει τον νόμο των προσκόπων ως ηθικό πλαίσιο και καταλήγει στη μέθοδο η οποία δεν είναι εκείνη της σχολαστικής διδασκαλίας, αλλά της διδακτικής διασκέδασης. Φροντίζει να ικανοποιεί την ανάγκη των παιδιών να ασχοληθούν με κάτι και να παίξουν με οργάνωση ευχάριστων παιχνιδιών, αλλά παράλληλα ωφέλιμων. Αυτό το σύστημα εργασίας για το παιδί, αποτελεί διασκέδαση αλλά, ενέχει μεγάλη παιδαγωγική δύναμη. Ο προσκοπισμός μαζεύει τα παιδιά από το δρόμο και τα ύποπτα κέντρα, χωρίς διάκριση τάξης ή θρησκείας. Στρέφεται προς το εργαζόμενο παιδί, το οποίο από την πολύ εργασία και τις ανθυγιεινές συνθήκες, χάνει τη ευρωστία του και την ευθυμία του και γίνεται εύκολα στόχος. Δια τούτο, ο προσκοπισμός θεωρείται ο πλέον επικίνδυνος εχθρός του κομμουνισμού και για να πολεμηθεί οργανώθηκαν «οι κόκκινοι σκαπανείς».

Ποιος υπήρξε ο προσκοπισμός και ποιος είναι σήμερα

Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του Ελληνικού προσκοπισμού, στην ίδρυση του και στο κοινωνικό σύνολο αλλά και στις υπηρεσίες που προσέφερε στην πατρίδα σε καιρό πολέμου καθώς και τις τιμές που έλαβε από την Πολιτεία για αυτήν την προφορά.

Στην ομιλία του συνεχίζει, με τη θέση του σημερινού προσκοπισμού, αναφέροντας μια σειρά από αλήθειες που πρέπει να αποκαλυφθούν για να μπορέσουμε να διορθώσουμε τη σημερινή κατάσταση. Από την αρχή υπήρξε μεγάλη στήριξη, το κράτος έθεσε τον προσκοπισμό υπό την προστασία του, με επικεφαλής του, τις ανώτατες αρχές. Η Κοινωνία τον αγκάλιασε. Μετά την καταστροφή στην Μικρά Ασία, εκδηλώθηκε απότομα μια καταπληκτική αδιαφορία της Κοινωνίας για κάθε γενικά καλό και αναπτύχθηκε η εξαιρετική ικανότητα που έχουμε, να ξευτιλίζουμε πολλά σοβαρά πράγματα και αυτό είχε αντίκτυπο στο θεσμό. Το Σώμα εγκαταλείφθηκε από το Κράτος και άρχισε μια παρακμή από το 1922 η οποία το 1927 έλαβε μια απότομη μορφή ώστε το 1930 το Σώμα να πέσει σε πλήρη κατάρπωση. Τα καλά στελέχη απογοητεύτηκαν και αποχώρησαν σε μέγιστη αναλογία, την θέση τους δε, πήραν άνθρωποι που στερούνταν και τη στοιχειώδη σχολική και κοινωνική ανατροφή, πρόσωπα ακατάλληλα και επιβλαβή. Το Συμβούλιο έπεσε σε πλήρη αδυναμία διοίκησης. Τα παιδιά των καλών οικογενειών αποχώρησαν μαζικά από τις ομάδες και από τις χιλιάδες προσκόπους σε όλη της Ελλάδα, απέμειναν μόνο λίγες εκατοντάδες στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στον Πειραιά και σε τέσσερις –πέντε μεγάλες πόλεις.

Με αυτήν την κατάσταση, το Σώμα αποφάσισε να φέρει το θέμα στην Κυβέρνηση. Το 1931, ο πρόεδρος της κυβέρνησης στο ταξίδι του στη Τουρκία, αποκόμισε την καταπληκτική εντύπωση που του προξένησαν οι Τούρκοι πρόσκοποι, και έτσι, παρέσχε προ έτους, μια μικρά ηθική και υλική ενίσχυση. Το Συμβούλιο αναθάρρησε και κινήθηκε δραστήρια προς εκκαθάριση και αναδημιουργία. Απευθύνθηκε στο Υπουργείο Παιδείας, για να ζητήσει τη συνεργασία των εκπαιδευτικών λειτουργών, οι οποίοι πάντοτε υπήρξαν πολυτιμότετοι συνεργάτες μας. Το Υπουργείο το οποίο πιστεύει στην αναδημιουργία του Προσκοπισμού, πρότεινε να αρχίσει από τις νέες χώρες και για να έχει την γνώμη των τοπικών του οργάνων, διέταξε τη σύγκληση ειδικού εκπαιδευτικού συνεδρίου στην Θεσσαλονίκη. Το συνέδριο κατέληξε ομοφώνως στο παρακάτω συμπέρασμα.

"Ο προσκοπισμός ως σύστημα εξωσχολικής αγωγής, δύναται να συντελέσει σπουδαίως στην Εθνική μόρφωση και φρονηματισμό των νέων, βοηθώντας και συμπληρώνοντας το έργο του Σχολείου". Όπως εμφανίζεται όμως σήμερα, μόνο ωφέλεια δεν προσφέρει στα παιδιά, αλλά μάλλον γίνεται πρόξενος ζημίας. Εάν οργανωθεί καλώς υπό καταλλήλων προσώπων, που θα διοικούν τις ομάδες του, θα μπορέσει να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του Κράτους και θα μπορέσουν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, διάφορες προπαγάνδες και επιρροές, οι οποίες τελευταία έχουν στρέψει τη δραστηριότητα τους και την προσοχή τους, στους μαθητές. Επιβάλλεται η συνεργασία σχολείου και προσκοπισμού.

Τι μπορεί να αποδώσει ο προσκοπισμός και ποιά μέτρα έχει ανάγκη;

Η κοινωνική αλληλεγγύη, η φιλονομία ,ο Πατριωτισμός δεν είναι αρετές φυσικές αλλά επίκτητες. Δεν μεταδίδονται με διδασκαλία και με μελέτη στην ανδρική ηλικία. Φυτεύονται

στην καρδιά του πολίτη από την παιδική ηλικία, πράγμα που σήμερα μόνο ο προσκοπισμός επιδιώκει.

Στην συνέχεια της ομιλίας του ο Φεσσόπουλος, προσπαθεί να διαχωρίσει τις έννοιες διεθνισμός και ιδέα της Πατρίδος. Για τον παγκόσμιο προσκοπισμό που διατηρεί στις χώρες το βαθύτατο Πατριωτικό συναίσθημα αλλά προωθεί την ειρήνη.

«Τα αγαθά λοιπόν της ειρήνης θα διδάξουμε. Δεν θα αγνοήσουμε ότι τα μεγάλα έθνη σήμερα, προβαίνουν σε πυρετώδεις στρατιωτικές προετοιμασίες μέσα από ένα προσωπιδοφόρο ειρηνόφιλο θόρυβο. Θα διδάξουμε τον Πατριωτισμό, ο οποίος επιβάλλει να υπερασπιστούμε το σπίτι μας, όταν οι άλλοι θέλουν να μας το πάρουν. Δεν θα κρύψουμε από τα παιδιά μας ότι ορισμένοι γείτονες μας στα προγράμματα των πολιτικών τους κομμάτων, περιλαμβάνουν βλέψεις για τη χώρα μας. [...] Θα καταβάλουμε κάθε προσπάθεια να αναζωπυρώσουμε την ευγενεστέρα και υψηλότερη Εθνική αρετή, της οποίας το αίσθημα υπήρξε πάντα στην ψυχή του Έλληνας, την Φιλοπατρία. Θα προσπαθήσουμε να μεταδώσουμε στα σώματα των παιδιών, τα ρίγη τα οποία μέχρι χθες αισθάνονταν όλοι οι Έλληνες, όταν έβλεπαν τη γαλανόλευκο. {...} Την ψυχική όμως διάπλαση και ηθική διαπαιδαγώγηση της νεολαίας, δεν μπορεί να αναλαμβάνει ο καθείς, κάτι που έγινε προσφάτως. Εμείς με την υπέρ εικοσάχρονη πείρα μας, θα επιδιώξουμε την εύρεση στελεχών μεταξύ των πλέον καταλλήλων και των πλέον ενδεδειγμένων προσώπων [...]. Το Κράτος ήδη από σειράς ετών δεν δείχνει το παραμικρό ενδιαφέρον, θα μπορούσε να πει κανείς ότι μάλλον το παραμελεί, αν και πρόκειται περί οργανώσεως ημικρατικής. {...} Η Κοινωνία εδέχθη με ενθουσιασμό την εμφάνιση του προσκοπισμού αλλά τον εγκατέλειψε με αποτέλεσμα να περιέλθει σε κατάπτωση και αντί να τον βοηθήσει να συνέλθει τον περιφρόνησε. [...]. Θα ήταν παράλειψη αν το πικρό αυτό παράπονο για τη γενική εγκατάλειψη του προσκοπισμού, δεν κάναμε μνεία εξαίρεσης και ομιλώ για τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης και τον Στρατό. Είναι οι μόνοι που κατανόησαν τον ρόλο μας και μας βοήθησαν. Έκανα, ως Γενικός Επιθεωρητής του Σώματος, περιοδείες σε ολόκληρη την Ελλάδα, έκανα πολλές ομιλίες και διαλέξεις, αναπτύσσοντας την νέα ώθηση που το Δ. Συμβούλιο αποφάσισε να δώσει στον προσκοπισμό. Ατυχώς, όλο το έργο βρίσκεται υπό κατάρρευση, προ της σκληρής οικονομικής ανάγκης. [...]. Δεν μπορεί να συνεχίσει να βρίσκεται σε αυτήν την κατάσταση. Αν είναι χρήσιμος, πρέπει να στηριχθεί και να ενθαρρυνθεί.

Συμπεράσματα

Το παιδί αποτελεί το μεγαλύτερο Εθνικό κεφάλαιο. [...] Το παιδί είναι το αύριο του τόπου μας. Για να γίνει καλός πολίτης, θα εξαρτηθεί από το περιβάλλον που θα του δημιουργήσουμε. Σπίτι (οικογένεια), κοινωνία, Κράτος. {...}

Αν θεωρείτε τον προσκοπισμό πολυτέλεια, οφείλετε να διαλύσετε αμέσως και οριστικώς τα τελευταία επιβλαβέστατα λείψανα του. Τούτο επιβάλλει, όχι τόσο η απαλλαγή του προϋπολογισμού από το βάρος των 100.000 δραχμών, τις οποίες ασκόπως διαθέτει το κράτος κάθε χρόνο για τον σημερινό προσκοπισμό, όσον, η πλήρης παρεκτροπή του από τον προορισμό του.

Με το τέλος της ομιλίας του Φεσσόπουλου, ο Βενιζέλος που παρεβρίσκετο και παρακολουθούσε, έλαβε τον λόγο και προσπάθησε να ανασκευάσει τα όσα ανέπτυξε ο ομιλητής. Η παρέμβαση αυτή του Βενιζέλου θα αποτελέσει κύρια αρθρογραφία τις επόμενες μέρες.

Σημαντικότερες Δηλώσεις του Πρωθυπουργού κου Βενιζέλου με αφορμή την σημερινή διάλεξη περί προσκοπισμού.

Αριστερισμός, Κομμουνισμός, Εθνικισμός- Πατριωτισμός. Τι είπε για την ειρήνη. Η δήλωση του "Είμαι εχθρός του Κομμουνισμού".

Ολόκληρος ο καθημερινός τύπος της εποχής, δημοσιεύει την είδηση, καθώς η στάση του Βενιζέλου αποτέλεσε το σημείο του ενδιαφέροντος. "Στην αίθουσα «Παρνασσός»³⁰³, παρουσία του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, του Υπουργού των Στρατιωτικών Κατεχάκη, και Παιδείας Μυλωνά, του Αρχιεπίσκοπου και πολλών άλλων Αξιωματικών και πλήθος κόσμου, μίλησε ο κος Φεσσόπουλος, γενικά περί Ελλήνων προσκόπων και γενικότερα για την ανάγκη να ληφθούν μέτρα για τη διαπαιδαγώγηση της Νεολαίας, για την προφύλαξη αυτών από φθοροποιούς επιδράσεις και των διαφόρων κακών μεταπολεμικών, ιδίως από ροπές και επιδράσεις ξένων προπαγανδών. Ο ομιλητής, είπε για τα μέτρα που ελήφθησαν όχι μόνο από τα μεγάλα κράτη, αλλά και τα γειτονικά μας, τονίζοντας ότι, αντιθέτως εμείς αφήσαμε τη νεολαία μας έκθετη στις αριστερίζουσες τάσεις. Σημειώνεται δε ανησυχητική αύξηση της εγκληματικότητας σε αυτή και τελευταία αύξηση της διαδόσεως στην νεολαία της τοξικομανίας. Για την εξάπλωση δε της τοξικομανίας ο ομιλητής μνημόνευσε την έκθεση της Αιγύπτου προς την Κοινωνία των Εθνών που χαρακτήρισε την Ελλάδα σαν κέντρο του κακού τούτου εμπορίου.

Τον ομιλητή διακόπτει ο Βενιζέλος και με αφορμή τα λεγόμενα δήλωσε:

«το να λέγεται ότι η Ελλάδα αποτελεί το κέντρο του διεθνούς εμπορίου των ναρκωτικών αποτελεί τερατώδη συκοφαντία. Σε επίπεδο κράτους, είμαστε η χώρα που έλαβε τις σκληρότερες αποφάσεις κατά του εμπορίου των ναρκωτικών και εκτελούμε τα προς την διεθνή κοινότητα καθήκοντα μας με τέτοια συνείδηση που ελάχιστα κράτη τα εκτελούν. Καταργήσαμε τη καλλιέργεια του χασίς, καίτοι αυτή αποτελεί τον κύριο πόρο κάποιων περιφερειών της χώρας και διώκουμε το εμπόριο των ναρκωτικών με απαγόρευση της διακίνησης αυτών εντός της ελευθέρως ζώνης. Δεν παραγνωρίζω ότι στην Αίγυπτο, πολλοί Έλληνες ατυχώς, επιδίδονται στη λαθρεμπορία των ναρκωτικών, αλλά έχουμε δώσει ρητές εντολές στις προξενικές αρχές, να τους διώκουν αμειλίκτως. Επίσης, δεν υποτιμώ την εξάπλωση της τοξικομανίας στην χώρα και δεν παραγνωρίζω την ανάγκη να ληφθούν αυστηρότερα ακόμη και το ταχύτερο μέτρα, για την εκρίζωση της μάστιγος, αλλά δεν μπορώ να μη διαμαρτυρηθώ κατά μιας τερατώδους συκοφαντίας που είναι, το να λέγεται ότι το κέντρο του διεθνούς εμπορίου των ναρκωτικών είναι η Ελλάς, η χώρα που τόσο αμείλικτα όσο καμία άλλη καταδιώκει τα εμπόριο αυτό και εκτελεί ίσως με ευσυνειδησία έναντι πάσης άλλης, τα διεθνή της εν προκειμένω καθήκοντα.»

³⁰³ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 5/2/1933

Μετά τη διακοπή αυτή, ο ομιλητής που αναφέρθηκε στην ανάγκη να ληφθεί μέριμνα για την διαπαιδαγώγηση της νεολαίας, την ενίσχυση των εθνικιστικών και θρησκευτικών φρονημάτων, τον σεβασμό της οικογενειακής και κοινωνικής ιεραρχίας, κατέληξε τονίζοντας τις υπηρεσίες του προσκοπισμού προς τον σκοπό αυτό και την ανάγκη οικονομικής και νομοθετικής ενισχύσεως αυτής της προσπάθειας.

Η απάντηση του Πρωθυπουργού.

Μετά την ομιλία του κ. Φεσσόπουλου, ο Πρωθυπουργός ανέβηκε στο βήμα και συνεχάρη πρώτα, το Διοικητικό Συμβούλιο και το Σώμα των προσκόπων και αναφερόμενος σε ορισμένα σημεία της διάλεξης είπε τα εξής:

« Αναγνωρίζω απόλυτα το θεσμό των προσκόπων και τις υπηρεσίες που προσέφεραν κατά το παρελθόν στην χώρα. Δεν είναι δυνατόν να λησμονηθούν οι σπουδαίες υπηρεσίες που προσέφεραν κατά την διάρκεια των πολέμων. Ατυχώς, οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζει το κράτος δεν επέτρεψαν την υλική υποστήριξη των. Με εντροπή μου όμως, άκουσα ότι η μικρή οικονομική υποστήριξη των 200.000 δραχμών που δίνεται από το Κράτος, περιορίστηκε σε 100.000 δραχμές. Υπόσχομαι όμως, να εισηγηθώ στο Υπουργικό Συμβούλιο την ψήφιση σοβαρού κονδυλίου υπέρ των προσκόπων της χώρας"

Ακολούθως ο κ. Βενιζέλος μιλώντας για την ιδέα του εθνικισμού, την οποία έθιξε ο ομιλητής, τη χαρακτήρισε σαν τον μεγαλύτερο εχθρό της Ελλάδος και κάθε χώρας που θεωρείται πολιτισμένη. "Ο Εθνικισμός", είπε ο Πρωθυπουργός, είναι νοσηρά παρέκκλιση του ευγενούς πατριωτικού αισθήματος. Αν πρέπει να λάβουμε για την αναδιοργάνωση του προσκοπικού μας σώματος, πρότυπο άλλου κράτους δέχομαι να λάβουμε τον προσκοπισμό της Τουρκίας, ο οποίος διοργανωθεί από τον Κεμάλ, αποσκοπεί και εργάζεται υπέρ της εσωτερικής αναπλάσεως του Τουρκικού Κράτους. Μιλώντας στη συνέχεια για την ιδέα της ειρηνοφιλίας, είπε ότι μπορεί κανείς θαυμάσια να αγαπά και να προασπίζεται την ειρήνη της χώρας του, αλλά εν τω μεταξύ δεν πρέπει να μην είναι προετοιμασμένος για τον πόλεμο.

Οι Εκπαιδευτικοί λειτουργοί.

Ακολούθως αναγνώρισε ότι "οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί της χώρας δεν υποστήριξαν όσο θα έπρεπε τον προσκοπισμό και ότι ορισμένοι εξ αυτών τον αντιμετώπισαν και εχθρικά, τόνισε όμως ότι η κατηγορία ότι το σχολείο κομμουνίζει, είναι αστήρικτη. Υπάρχουν άνθρωποι που είναι προσκολλημένοι στερεά στην παράδοση, ασυγχρόνιστοι και κατ' ουσία αντιδραστικοί, οι οποίοι κάθε προοδευτική κίνηση τη χαρακτηρίζουν κομμουνιστική. Είμαι κύριοι, εκ των φανατικών υποστηρικτών του καθεστώτος μας, αλλά δεν παραγνωρίζω, ότι έχει πολλά ελαττώματα τα οποία αν δεν προσπαθήσουμε να εξαλείψουμε, Κράτος και κοινωνία μαζί, θα οδηγηθούμε στον κομμουνισμό. Πρέπει να μάθουμε ότι, δεν υπάρχει μόνο η αντίδραση από το ένα μέρος και το βάραθρο του κομμουνισμού από το άλλο. Αν το πιστεύαμε αυτό, θα έπρεπε να θεωρήσουμε το αστικό καθεστώς πεθαμένο. Υπάρχουμε όμως και εμείς, που έχουμε προοδευτικές σκέψεις, οι οποίοι πιστεύουμε ότι η ασφαλής οδός της κοινωνικής ευημερίας, είναι η υποστήριξη κάθε προοδευτικής ιδέας αλλά και η καταδίκη τόσο της αντιδράσεως, όσο και του κομμουνισμού. Είναι έγκλημα να νομίζουμε και να χαρακτηρίζουμε σαν κομμουνισμό, κάθε προοδευτική ιδέα ή έστω και αριστερή

τάση. Δεν με πτοούν κύριοι, οι αριστερές ιδέες, τουναντίον τις θεωρώ χρήσιμες, διότι οι προσπάθειες των αριστερών υπέρ της πραγματοποιήσεως των απόψεων τους, κάνουν τους δεξιούς να ξυπνήσουν και να φέρουν στην πραγματικότητα. Τους κινούν αριστερότερα της θέσεως στην οποία ιδεολογικώς βρίσκονται. Τονίζω όμως και πάλι, ότι είμαι απροκάλυπτα εχθρός της κομμουνιστικής βίας, την οποία ως εκπρόσωπος του Κράτους, θα πατάξω με όλες μου τις δυνάμεις".

"Η φοβερά ευθύνη του Τύπου.

Αναφερόμενος στο θέμα της διαφθοράς των νέων για το οποίο μίλησε ο κος Φεσσόπουλος, παραδέχθηκε ότι είναι υπαρκτό πλην όμως αναγνωρίζει μεγάλη ευθύνη γιαυτό, στον Τύπο. Όχι μόνο ο εβδομαδιαίος, του οποίου τα ανήθικα αναγνώσματα είναι πράγματι φρικτό θέαμα, αλλά και ο καθημερινός που με τα μυθιστορήματα, τα περιγράφοντα πάντα εκφυλισμό και ανηθικότητα, οδηγούν τον αναγνώστη προς το ανθρώπινο κτήνος και τον διαπαιδαγωγούν κατά τρόπο αίσχιστο. Στο σημείο αυτό έχω να παραπονεθώ με την Δικαιοσύνη, η οποία δεν τιμωρεί αυτούς, αλλά επιδεικνύει απέναντι τους μια επιείκεια ασύλληπτη. Μεθαύριο όταν θα γίνει η αναθεώρηση του Συντάγματος θα λάβουμε πρόνοια να σταματήσει αυτό."

Για τον Πόλεμο.

"Όσο για την ιδέα του πολέμου, καταλήγοντας, πιστεύω ότι πρέπει να οικτίρουμε τους ανθρώπους, που έχουν τη γνώμη ότι επειδή κάναμε ειρήνη και προσπαθούμε με όλες μας τις δυνάμεις να την περιφρουρήσουμε, καταδικάσαμε και τον πόλεμο. Η εποχή μας είναι εποχή ειρήνης και οι προσπάθειες μας, πρέπει να είναι στο να ευοδωθεί το έργο της εσωτερικής αναπλάσεως και της κοινωνικής ευημερίας, το οποίο έχει αναλάβει αυτή. Κάναμε πόλεμο όταν ήταν ανάγκη και επεκτείναμε τα όρια του Κράτους. Έχουμε καθήκον τώρα, να εργαστούμε με όλες μας τις ψυχικές και σωματικές δυνάμεις για τον όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εκπολιτισμό του μεγαλύτερου τμήματος της χώρας μας, το οποίο αποκτήσαμε δια του πολέμου, για την ευδαιμονία ολόκληρης της Ελλάδος.»

Ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος για τα Εθνικά ιδεώδη και των αριστερών³⁰⁴.

Σχολιάζοντας την προσκοπική εκδήλωση στον Παρνασσό και την ομιλία του Φεσσόπουλου, η *Καθημερινή*, αναφέρει επίσης ότι μετά τη διάλεξη, ο πρωθυπουργός ανέβηκε στο βήμα και εξήρε τις υπηρεσίες που προσέφερε ο προσκοπισμός στη χώρα και επέκρινε όσα είπε ο ομιλητής περί της ανάγκης τονώσεως του εθνικισμού των νέων και χαρακτήρισε τον εθνικισμό, ως τον μεγαλύτερο εχθρό της Ελλάδος και ως νοσηρή παρέκκλιση του καλώς εννοουμένου πατριωτισμού. Ακολούθως δε, προσπαθώντας να αντικρούσει τα υπό του κ Φεσσόπουλου λεχθέντα, ότι δυστυχώς οι δάσκαλοι αριστερίζοντες κατά μέγα μέρος, αντιδρούν κατά του προσκοπισμού, τόνισε ότι είναι συκοφαντικές οι κατηγορίες περί κομμουνιστών δασκάλων, ανέπτυξε δε τη γενική θεωρία, ότι οι υπέρ συντηρητικοί αντιμετωπίζουν κάθε «προοδευτική» κίνηση ως κομμουνιστική και αν δεν εξαλείψουμε πολλά ελαττώματα του σημερινού αστικού καθεστώτος, θα οδηγηθούμε ασφαλώς στον

³⁰⁴ Εφημερίδα *Καθημερινή* 6/2/1933

κομμουνισμό. Κατέληξε δε ο Πρωθυπουργός, με συνήθη πολεμική κατά του κίτρινου τύπου, τον οποίο κατηγόρησε ως τον μόνο υπεύθυνο της διαφθοράς της νεολαίας.

Οι λόγοι του κ. Βενιζέλου για τα ιδανικά της Ελληνικής νεολαίας. Άμυνα της χώρας και η ειρήνη.

Η σημερινή προσκοπική εορτή.³⁰⁵

«Δεν έχουμε την ανάγκη μιας νεολαίας που να μισεί τους γειτονικούς λαούς και να μην σκέπτεται τίποτα άλλο παρά πολέμους εναντίον τους. Δεν είναι αυτό σήμερα το ιδανικό της Ελληνικής φυλής, η οποία μπορεί να λάμψει άριστα στην περίοδο ειρήνης. Βέβαια η άμυνα της χώρας –διότι κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει τις διαθέσεις των άλλων – δεν μας επιτρέπει να καταργήσουμε τον στρατό μας, αλλά ουδενί δεν πρέπει να δηλητηριάζουμε τη νεολαία, με φανταστικούς κινδύνους ή με την ιδέα των εδαφικών κατακτήσεων. Η Ελλάς μπορεί αν είναι ευτυχής μέσα στα σημερινά σύνορα της και αν αναπτύξει όλες τις αρετές της νεολαίας της, υποβοηθούντος μάλιστα του προσκοπισμού, επί ειρηνικού επιπέδου υγιούς σωματικής και ψυχικής διαπλάσεως. Ακολούθως ο κ Βενιζέλος ανέπτυξε μολονότι είναι κηρυγμένος εχθρός του κομμουνισμού, ο οποίος θέλει να επιβάλει στην πλειοψηφία με τη βία τις θελήσεις του, εν τούτοις, αποδοκιμάζει κάθε περιορισμό της αναπτύξεως κοινωνικών ιδεών. Το Αστικό καθεστώς υπέρ του οποίου είμαστε όλοι, έχει και αυτό τις ελλείψεις του. Από της απόψεως αυτής, οι αριστερές κοινωνικές ιδέες αντί να βλάπτουν, τουναντίον ωφελούν, διότι αναγκάζουν να φαίνεται διαυγέστερα η κοινωνική κατάσταση και να γίνονται υποχωρήσεις προς όσο το δυνατόν εκμηδένιση των ανισοτήτων».

Μία διαφορετική προσέγγιση στη ομιλία του κ Βενιζέλου, δίνει η εφημερίδα *Ριζοσπάστης*³⁰⁶. "Πρέπει να είμαστε έτοιμοι, προετοιμασμένοι και για τον πόλεμο. Φιλοπόλεμοι δηλώσεις Βενιζέλου. Ο Βενιζέλος –Πόλεμος ενώ από τη μια μεριά συνεχίζει και δυναμώνει τα μέτρα πείνας κατά των εργαζομένων, από την άλλη για να αυξήσει πιο πολύ τα κέρδη των εκατομμυριούχων προετοιμάζει εντατικά τον πόλεμο"

Διάλεξη περί προσκοπισμού.

Η χθεσινή διάλεξη περί προσκοπισμού που οργάνωσε ο πρώην διευθυντής της ασφάλειας του Υπουργείου, Φεσσόπουλος και όπου πήρανε μέρος ο Βενιζέλος, οι Υπουργοί των Στρατιωτικών και της Παιδείας καθώς και ανώτεροι αξιωματικοί, δείχνει ότι η Ελληνική κεφαλαιοκρατία πάει να ξαναζωντανέψει μέσα στην εργαζόμενη νεολαία, τα ιδανικά του προσκοπισμού και να προετοιμάσει τα νέα μακελειά και κυρίως τον πόλεμο κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Η μεγάλη προσοχή που δίνει η κεφαλαιοκρατία για την ανάπτυξη του προσκοπισμού, που είναι ένα μέσο για την προετοιμασία του πολέμου, φαίνεται από το λόγο του Βενιζέλου. Στο λόγο αυτό, δήλωσε ντροπή που έμαθε ότι η επιχορήγηση των προσκόπων από το κράτος ελαττώθηκε από 200.000 σε 100.000 χιλιάδες δραχμές και υποσχέθηκε ότι θα εισηγηθεί στο Υπουργικό Συμβούλιο την ψήφιση σοβαρού κονδυλίου υπέρ των προσκόπων.

³⁰⁵ Εφημερίδα Έθνος 5/2/1933

³⁰⁶ Εφημερίδα Ριζοσπάστης 6/2/1932

«Πρέπει να είμαστε έτοιμοι για τον πόλεμο». Οι φιλότιμες όμως διαθέσεις της Κυβέρνηση του Βενιζέλου φαίνονται ακόμη από τα παρακάτω λόγια του: «Μπορεί κανείς θαυμάσια να προασπίζεται και να αγαπά την ειρήνη της χώρα του, αλλά εν τω μεταξύ δεν πρέπει να μην είναι προετοιμασμένος για τον πόλεμο.»

«Θα πατάξω με όλες μου τις δυνάμεις τον κομμουνισμό».

Ο Βενιζέλος μιλώντας παρακάτω, τόνισε τον κίνδυνο που διατρέχει η νεολαία από κομμουνιστικές ιδέες. Για να δημοκοπήσει, είπε ότι και αυτός είναι υπέρ των νεωτεριστικών ιδεών. Όσο για τον κομμουνισμό τονίζω είπε, ότι είμαι απροκάλυπτος εχθρός του κομμουνισμού, τον οποίο θα πατάξω με όλες μου τις δυνάμεις».

Οι δηλώσεις του αυτές είναι μια προειδοποίηση για την ένταση της τρομοκρατίας κατά του επαναστατικού κινήματος.

Την 6^η Φεβρουαρίου με την Εγκύκλιο 6, ο Γενικός Έφορος αποστέλλει σε όλη την Ελλάδα το εκδοθέν αντίτυπο της ομιλίας Φεσσόπουλου της 5^{ης} Φεβρουαρίου στην Αθήνα ³⁰⁷, γράφοντας ότι «σε εσάς υπόκειται αν επί τη βάσει αυτών δώσετε μικρότερες ομιλίες για διαφώτιση του κοινού».

Ο αντίκτυπος της ομιλίας Φεσσόπουλου στο Σώμα των Προσκόπων.

Σε εφαρμογή των μέτρων διόρθωσης των κακώς κείμενων, συστάθηκε επιτροπή μετά την εισήγηση του Γενικού Επιθεωρητή Φεσσόπουλου και αποφασίζεται η ενοποίηση των 4 Τοπικών Εφορειών της Αθήνας σε μία, τη διοίκηση της οποίας θα έχει ο Αθανάσιος Λευκαδίτης. Με επιστολή ζητείται η παραίτηση των Τοπικών Εφόρων Ησαΐα Ησαΐα, Βλασ. Βαλασόπουλου και Γεωργίου Βλάχου. Ο Γεώργιος Βλάχος αρνείται την παραίτηση του.³⁰⁸ Η διαρθρωτική αυτή κίνηση, αποτελεί ένα σπινθήρα για να μετακινηθεί η διαμάχη αυτή των απόψεων Φεσσόπουλου, στην προσκοπική βάση των Αρχηγών. Η άρνηση του Γ. Βλάχου για παραίτηση, συνοδεύεται από μια επιστολή που θίγει τα "κακώς κείμενα στη διοίκηση" κατά την προσωπική του άποψη. Στις 18 Οκτωβρίου, ο Γεώργιος Βλάχος (πρώην Τοπικός Έφορος Αθηνών, Α΄ Τομέα) με επιστολή του προς το Διοικητικό Συμβούλιο, ουσιαστικά συντάσσεται με τις απόψεις Φεσσόπουλου και αποχωρεί από την προσκοπική κίνηση, διαμαρτυρόμενος για την κακή κατάσταση του προσκοπισμού και την μη λήψη μέτρων, παρά τις εκθέσεις του Γενικού Επιθεωρητού, Στρατηγού Φεσσόπουλου. Στην επιστολή του, ρίχνει αιχμές κατά του Αθανασίου Λευκαδίτη, στρεφόμενος κατά μέγα μέρος "σε εκείνους τους οποίους από ετών άλλα περιμέναμε σαν ιδρυτές του Προσκοπισμού", δηλώνοντας ότι απομακρύνονται υγιή στοιχεία του προσκοπισμού ενώ προάγονται και εξυμνούνται (ιδίως στην Π.Ε Αθηνών), στοιχεία που από καιρού έπρεπε να έχουν απομακρυνθεί και να διαγραφεί από τις τάξεις του.

Η επιστολική αντιδικία³⁰⁹, συνεχίζεται σε υψηλούς τόνους στην συνέχεια, από τη μη έγκριση της ανάληψης της Αρχηγίας της ομάδος του, στον Γεώργιο Βλάχο (άρνηση παροχής εντολής διοίκησης Βαθμοφόρου από την Κεντρική Διοίκηση) η οποία σύμφωνα με το Συμβούλιο και

³⁰⁷ Αρχείο Προσκόπων Ηρακλείου Κρήτης

³⁰⁸ Αρχείο ΣΕΠ επιστολή με αριθμό 82.

³⁰⁹ Επιστολή της 17^{ης} Νοεμβρίου 1933.

τις απόψεις του, στηρίζεται στην μη ικανότητα του (ανικανότητα ουσιαστικά) για την προσκοπική του εργασία και δηλώνει θιγμένος. Συντάσσεται εκ νέου με τις απόψεις του Φεσσόπουλου³¹⁰ και θεωρεί ότι μετά την έκθεση του επιθεωρητή, θα έπρεπε ολόκληρο το Συμβούλιο να έχει παραιτηθεί. Επανέρχεται με νέα επιστολή του, την 17η Νοεμβρίου 1933, προς το Διοικητικό Συμβούλιο, μετά από άρνηση του Συμβουλίου να του χορηγηθεί εντολή Αρχηγού της ομάδος του (Ο Βλάχος ανήκε προσκοπικά στο 9ο Σύστημα Αθηνών). Στην επιστολή, στην οποία φαίνεται η ενόχληση του και είναι επιθετική, δηλώνει ότι είναι τιμή για αυτόν η άρνηση υπηρεσίας, « η οποία προέρχεται από την αδικαιολόγητη σιωπή σας για να καλύψετε την αποκαλυπτική έκθεση Φεσσόπουλου». Τον Γ. Βλάχο ακολουθούν αρχηγοί της Αθήνας σε συναντήσεις και συντάσσουν επιστολή την οποία προσυπογράφουν, προς τη Διοίκηση του Σώματος. Οι θέσεις του Φεσσόπουλου, μαζί με αρκετή ποσότητα σκανδαλογίας και καταχρήσεων ή κατασπατάλησης της περιουσίας του Σώματος, δημιουργεί ένα εκρηκτικό κλίμα στα στελέχη.

4.5.2 Η Θέση του Φεσσόπουλου στη Διοικητική διαφωνία.

Η παραίτηση των μελών του Συμβουλίου, Γενικού Εφόρου Αντ. Μπενάκη, Φεσσόπουλου, Δέδε και Γεωργόπουλου.

Η αποχώρηση Φεσσόπουλου από το Σ.Ε.Π

Η έκρυθμη κατάσταση, οδηγεί το Φεσσόπουλο σε παραίτηση και μαζί του τον Γενικό Έφορο του Συμβουλίου, Αντώνη Μπενάκη ο οποίος είχε προτείνει την επιλογή του Φεσσόπουλο στη θέση του Επιθεωρητή. Με την επιστολή του, της 30ης Αυγούστου του 1933³¹¹, αναφέρεται ο Φεσσόπουλος στην παραίτηση του, από τις 27 Μαΐου με την υπ αριθμό 22 εγκύκλιο- υπόμνημα που κατέθεσε στο Συμβούλιο. Στο υπόμνημα αυτό αναφέρει, ότι πρέπει να χυθεί άπλετο φως στην υπόθεση που σύμφωνα με την γνώμη του, (Φεσσόπουλου) αποτελεί τον κυριότερο υπεύθυνο της σημερινής καταστάσεως του Σώματος, προπαντός δε για τις καταχρήσεις και την κατασπατάληση της περιουσίας του Σώματος. Το Συμβούλιο όρισε επιτροπή από τους Κ. Γεωργακόπουλο³¹² -δικηγόρο, Π. Δέδε Συνταγματάρχη και Άγγελο Φέτση, Ταμία του Σώματος .

Το πόρισμα της επιτροπής αναφέρει ότι : "1. Η επιτροπή έκρινε ότι η κατάσταση του προσκοπισμού, ιδιαίτερα στην Αττική, δεν είναι ικανοποιητική. (Τα λεγόμενα μου δηλαδή, αποτελούν γεγονότα). Από την έκθεση προκύπτει ότι, μεταξύ των μελών που αποτελούν την ανώτατη αρχή του προσκοπισμού υπάρχει δυσαρμονία αντιλήψεων και κατευθύνσεων. Ο Φεσσόπουλος ,όταν ανέλαβε τα καθήκοντα του ασχολήθηκε με εξαιρετικό ζήλο και αφοσίωση στο έργο του, με στόχο να ανακάμψει η εκτίμηση της Κοινωνίας για το Σώμα η οποία είχε προ πολλού κλονιστεί.

2. Η οξύτατη αντιδικία η οποία προκλήθηκε μεταξύ του Φεσσόπουλου και του Γενικού Γραμματέα (Μ. Μίνδλερ), οφείλεται στην ανάμειξη του πρώτου με τα διοικητικά του ΣΕΠ. Οι

³¹⁰ Ο Γεωργ. Βλάχος ήταν επίσης Αξιωματικός του Στρατού μέχρι το 1927 από τον οποίο παραιτήθηκε.

³¹¹ Αρχείο ΣΕΠ.

³¹² Ο Κ. Γεωργακόπουλος αργότερα υπήρξε Υπουργός Παιδείας στη Δικτατορία του Μεταξά έχοντας σημαντικό και υποστηρικτικό ρόλο στην σχέση Προσκόπων ΕΟΝ.

εντυπώσεις της κακής κατάστασης προκάλεσαν εσωτερική αντίδραση, η οποία με την στρατιωτική του ιδιοσυγκρασία και την περί πειθαρχίας και ηθικής απόψεις του, καθώς και να μην παραλείπει με κάθε ευκαιρία να στιγματίζει την κατάσταση και δη με αυστηρές κρίσεις για την παρελθούσα δράση του προσκοπισμού, ήταν η κύρια αιτία της αντιπαράθεσης. Τούτο έγινε με αρκετή υπερβολή, χωρίς να εκτιμηθούν οι προηγηθείσες φιλότιμες προσπάθειες του Σώματος, του οποίου οι δράσεις είχαν αναγνωριστεί πολλάκις από την Πολιτεία.

3. Ήταν φυσικό, άνθρωποι που είχαν προσφέρει πολλά και για πολλά έτη να τεθούν σε αμφισβήτηση. Ατυχώς, αντί αυτή η διαμάχη να παραμείνει εντός του Συμβουλίου, ενήργησαν κατά του Γενικού Επιθεωρητού. Διαδίδεται μετά επιτάσεως ότι ο Γενικός Επιθεωρητής δεν έχει την απαιτούμενη προσκοπική αγωγή και είναι ακατάλληλος για τη διοίκηση του Σώματος.

4. Τονίζεται ως μέγα έγκλημα, ο μισθός ο οποίος αποστραγγίζει τους πόρους του Σώματος.

5. Τα ολισθήματα αυτά άρχισαν να ακούγονται και σε ευρύτερους κύκλους και στα μέλη του Συμβουλίου εκτός ΣΕΠ, η ατμόσφαιρα δε που δημιουργήθηκε, ανάγκασε σε παραίτηση το Γενικό Επιθεωρητή και στη συνέχεια το Γενικό Έφορο.

6. Η κατάσταση στο Συμβούλιο εξωτερικεύτηκε με τα δύο υπομνήματα που κατέθεσε ο Αθανάσιος Λευκαδίτης, που καταφέρθηκε κατά του μισθού (ο οποίος είχε όμως συμφωνήσει στην ψηφοφορία όπως γράφει ο συντάκτης) και οδήγησε τα δύο μέλη της επιτροπής σε παραίτηση.

Αλλά και άνευ της κατά τρόπο" τόσο αήθη και άξιον οίκτου εκδηλωθείσης στο Συμβούλιο αντιθέσεως, το ΣΕΠ είναι προορισμένο να διαλυθεί αποτυγχάνοντας παταγωδώς³¹³ του σκοπού για τον οποίο ιδρύθη.

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείτο και αποτελείται κατά πλειοψηφία, από πρόσωπα μη συνδεδεμένα με τον προσκοπισμό και μη διαθέτοντα τον κατάλληλο χρόνο και τις γνώσεις για την επιτέλεση του καθήκοντος τους. Οι Βαθμοφόροι προήλθαν από κάθε κοινωνική τάξη και κάθε ηθική κατάσταση, ούτως ώστε να παρατηρούνται στο Σώμα παρεκτροπές αυτόχρονα εγκληματικές που στιγματίζουν τον προσκοπισμό. Παρά ταύτα, το Σώμα όχι μόνο δεν συγκινήθηκε από αυτές τις παρεκτροπές, αλλά επανέφερε στις τάξεις του βαθμοφόρους αποβληθέντες δια αντιπροσκοπικές πράξεις και αυτό γιατί, υφίσταται τις συνέπειες σφαλερής νοοτροπίας από κάποια μέλη που προέρχονται από το Σώμα.

Στο υπόμνημα καταλήγουν, που συντάχθηκε από τα μέλη της επιτροπής Γεωργακόπουλο και Δέδε, ο τρίτος (ο Φέτσης δηλαδή) εξέφρασε αντιρρήσεις και παραδίδεται γιατί παρήλθε αρκετός χρόνος από την ανάθεση της εντολή σε εμάς.

Η άποψη του Φεσσόπουλου για το υπόμνημα εκφράστηκε με το παρακάτω σχόλιο."Ο μισθός μου εγκρίθηκε από όλα τα μέλη. Η επιτροπή με αδικεί όταν φρονεί ότι δεν εκτίμησα την προηγηθείσα φιλότιμη εργασία. Η διάδοση ότι δεν ήμουν κατάλληλος δεν είναι ειλικρινής. Ήταν σε όλους γνωστό ότι εγώ εισηγούμουν στον Μπενάκη, ο οποίος μελετούσε τις προτάσεις μου επιστάμενα, πολλές δε φορές τις απέρριπτε. Ο μισθός δεν δινόταν από πόρους του Σώματος, αλλά από ειδική επιχορήγηση που κατεβλήθη άπαξ για την

³¹³ Η υπογράμμιση του συντάκτη της επιστολής.

αναδημιουργία του Προσκοπισμού. Το δεύτερο δε -κακώς ισχυριζόμενο σαν υπόμνημα - αλλά ως ποταπός λίβελος από τον κ Λευκαδίτη, "ρίφθηκε στο πρόσωπο του" κατά την υποβολή του στη συνεδρίαση της 26ης Ιουνίου, και κατόπιν αυτού υπέβαλαν την παραίτηση τους οι σύμβουλοι, Μπενάκης, Γεωργακόπουλος και Δέδες.

Ο Μάρκος Μίνδλερ ενημερώνει το Υπουργείο Παιδείας για την υπόθεση Φεσσόπουλου.

Στις 31 Δεκεμβρίου ο Μ. Μίνδλερ, με επιστολή του ενημερώνει το Υπουργείο Παιδείας, διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, για την υπόθεση «Φεσσόπουλου» Στην επιστολή του αναφέρει, ότι μετά την απομάκρυνση του από το Σώμα, ο έμμισθος Γενικός Επιθεωρητής Γ. Φεσσόπουλος, προσπαθεί να αμαυρώσει τους διοικούντες το Σώμα, με συναντήσεις με Αρχηγούς και γονείς προσκόπων και προσπαθεί να παρασύρει Αρχηγούς σε αντιπειθαρχικά και στασιαστικά κινήματα . Η αντίρρηση μου αυτή αλλά και των παλαιών μελών του Δ.Σ ήταν η αρχή των αντεγκλήσεων ιδίως δε κατά την περίοδο που αναπλήρωνα τον Γενικό Έφορο. Η καταγγελία του δε, ότι ο προσκοπισμός έχει απομείνει με 2.835 προσκόπους δεν ευσταθεί όταν μόνο η περιφέρεια της Αθήνας έχει άνω των 1.000 προσκόπων και ναυτοπροσκόπων, η δε δύναμη των περιφερειών, υπολογίζεται σε περισσότερους από 6.000 προσκόπους. Αυτός ο αριθμός δε, έχει καταχωρηθεί στο Παγκόσμιο γραφείο το 1931. Στα ακούσματα για την υπερβολική αμοιβή του, που κυκλοφόρησαν στους προσκόπους, επιχείρησε με εκθέσεις και δημοσιεύματα να επιρρίψει τη διάδοση αυτών σε μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Σημειώνεται ότι από την ίδρυση του ο Ελληνικός Προσκοπισμός για πρώτη φορά αμείβει σύμβουλο για τις παρεχόμενες από αυτού υπηρεσίες.

Συνεχίζοντας την εναντίον μου εκστρατεία, διέδωσε ότι τροποποίησα τα πρακτικά του Δ.Σ και αποφασίσαμε την ματαίωση της αποστολής στο Τζάμπορη της Ρουμανίας, ενώ το αληθές είναι ότι η χώρα είχε αποφασίσει την απαγόρευση εξαγωγής χρυσού και έπρεπε να επανεξεταστεί το ζήτημα. Στο ζήτημα δε που ανακίνησε σε βάρος μου, για τη μεταφορά των χρημάτων μας από την Τράπεζα Χίου στην Εθνική Τράπεζα, το οποίο όπως ισχυρίζεται ανακάλυψε, αποτελεί απόφαση του Δ.Σ. Στο θέμα που δημιούργησε με τον Διαχειριστή της προσκοπικής Αποθήκης, Ιωάννη Θεοχάρη και με την εμμονή του να του υποβληθεί μήνυση - αν και τα αγαθά δεν ήταν της περιουσίας του Σώματος, το Διοικητικό Συμβούλιο με τη σύμφωνη γνώμη των μελών πλην Φεσσόπουλου, απέρριψε το αίτημα του και ανάγκασε τον Γενικό Έφορο Αντώνη Μπενάκη, να δηλώσει ότι θα καλύψει οποιανδήποτε ζημιά έχει προκληθεί στο Σώμα. Εξακολούθησε δε να επιμένει και να φέρνει σε δύσκολη θέση τον Γενικό Έφορο του οποίου η οικογένεια, υπήρξε πάντα μεγάλη ευεργέτιδα του Σώματος, έχοντας δαπανήσει χιλιάδες λίρες για την ενίσχυση του Ελληνικού προσκοπισμού.

Φθάνοντας δε στην περίφημη περί προσκοπισμού διάλεξη της 5^{ης} Φεβρουαρίου στον Παρνασσό, για την οποία είχαμε δώσει μεν την άδεια να κάνει ο κ Φεσσόπουλος, με τον όρο όμως να την παρουσιάσει πρώτα στο Διοικητικό Συμβούλιο, δεν συνεμορφώθη ουδόλως, συμπεριέλαβε τόσες ανακρίβειες που διέσυρε το Σώμα, με αποτέλεσμα οι αγαπώντες τον προσκοπισμό να δυσαρεστηθούν και να διαμαρτυρηθούν έντονα. Το σημείο που έφθασε στα άκρα την αντιπαράθεση ήταν, όταν η διάλεξη που είχε ήδη τυπωθεί έφθασε με 5.000 αντίτυπα σε όλα τα σημεία του ορίζοντος.

Στη συνέχεια ο Μίνδλερ, καταγράφει τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες του Σώματος και την πρόταση του για περικοπή μισθών των υπαλλήλων της αποθήκης και την πρόταση του Φεσσόπουλου να μην πληρωθεί για τους τρεις τελευταίους μήνες του 1932, οι οποίοι στην συνέχεια έγιναν οι τρεις πρώτοι του 1933. Όμως, μετά την έκτακτη οικονομική ενίσχυση από το υπουργείο των Στρατιωτικών εκ 40.000 δραχμών άλλαξε γνώμη και ζήτησε να του καταβληθούν όλοι οι μισθοί. Στην πρόταση του δε το τίμημα από την πώληση του ακινήτου της Κηφισιάς να φυλαχθεί σε ιδιαίτερο ταμείο, με σκοπό την αγορά άλλου κατασκηνωτικού χώρου, πρόταση η οποία δεν έγινε αποδεκτή και αποφασίστηκε τα χρήματα να διατεθούν για τις τρέχουσες ανάγκες (μισθοί κτλ), και δημιούργησε θέμα με καταγγελίες αναγραφής ψευδών πρακτικών. Στη συνέχεια του χρόνου δημιούργησε επίσης προβλήματα με παλαιά μέλη, οι οποίοι είχαν διαφωνήσει με τις προτάσεις του, τον Αθανάσιο Λευκαδίτη αλλά ιδιαίτερα με τον Έφορο Διεθνών Σχέσεων Ιβάν Σκαρμαγκά, παίρνοντας αφορμή μια πληροφορία κατά την επίσκεψη του στη Χαλκιδική, στην περίοδο των Σεισμών. Πολλά είναι ακόμη τα προβλήματα που δημιούργησε σε κάθε σημείο της Ελλάδος που επισκέφθηκε, δίδοντας υποσχέσεις για οικονομικές παροχές, Λέσχες, ακόμη και μετάλλια, παροχές αν και γνώριζε ότι οικονομικά το Ταμείο δεν μπορούσε να τις καλύψει. Σε όλες τις λασπολογίες που εκτοξεύει κατά του Σώματος, καταχρήσεων, κλοπών, ανηθικότητων, κακοηθειών, ψευδολογιών κτλ η μόνη διαφορά είναι ότι τα επικαλείται μετά την παραίτηση του από το Σώμα. Ποίο είναι όμως το έργο του Φεσσόπουλου για το οποίο έλαβε από το Ταμείο του Σώματος περισσότερες από 300.00 δραχμές σε διάστημα 18 μηνών; Είναι αδύνατο να παρακολουθήσει κανείς τις ιδέες του Φεσσόπουλου. Δεν αφήνει τίποτα στην θέση του και καταλήγει να υποδεικνύει ότι ο προσκοπισμός που αποτελεί σύστημα διεθνιστικό, πρέπει να παύσει να λειτουργεί στην Ελλάδα και να ανασυσταθεί σαν Σώμα Εθνικιστικό !!!(Ε.Ε.Ε. Δηλαδή) .

Αρέσκεται να επαναλαμβάνει ότι, πάντοτε είχε τον θαυμασμό και τα συγχαρητήρια του Συμβουλίου, όταν στην συνεδρίαση της 23ης Νοεμβρίου του 1932, ο ίδιος ο Μπενάκης τον παρατηρεί ότι κάνει αυστηρές κρίσεις για τον Ελληνικό προσκοπισμό και περιγράφει την κατάσταση με τα μελανότερα χρώματα . Εν κατακλείδι, αναφέρει ότι το Σώμα είναι εστία καταχρήσεων, ανηθικότητας, κακοηθειών, ψευδολογιών. Η ανηθικότητα που επικαλείται από τη Διοίκηση, αναφέρεται σε ένα Λευκαδίτη, σε ένα Μελά και σε ένα Φέτση, οι οποίοι όχι μόνο ποτέ δεν έλαβαν μια δραχμή από το Σώμα, αλλά βοήθησαν πολλάκις ακόμη και το ταμείο με το μικρό τους μισθό και στον Μπενάκη, του οποίου η οικογένεια προσέφερε εκατομμύρια. Τα όσα δε αναφέρει για την ακίνητη περιουσία αποτελούν παραλήρημα.

Τελειώνοντας, ο Φεσσόπουλος, ο οποίος ανέλαβε το 1931 με υψηλή αμοιβή, στην 28μηνη υπηρεσία του, κατόρθωσε να φέρει το Σώμα το 1933 στην τόσο οικτρή κατάσταση που ισχυρίζεται τώρα, ώστε να προτείνει το κλείσιμο του. Υπόδειξη για την οποία δεν χρειαζόμαστε φυσικά τις υπηρεσίες του για το πράξουμε. Τέλος ο αθεόφοβος, καταγγέλλει ότι ο προσκοπισμός αρνείται την ιδέα της Πατρίδος ! Ποιος, ο προσκοπισμός, που ανέθρεψε και έστειλε στον πόλεμο, στις επιχειρήσεις της Μικράς Ασίας, προσκόπους και Αρχηγούς που διακρίθηκαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους και παρασημοφορήθηκαν από Ελληνικά και ξένα Στρατεύματα. Μάρκος Μίνδλερ.

Με Εγκύκλιο του³¹⁴ ο Αντώνης Μπενάκης παραιτείται από τη θέση του Γενικού Εφόρου του Σώματος στις 31 Μαΐου του 1933.

Ο Κωνσταντίνος Μελάς αναλαμβάνει τη Γενική Εφορεία του Σώματος.

Ο Γενικός Έφορος Κωνσταντίνος Μελάς, με την ανάληψη των καθηκόντων του, συντάσσει εμπιστευτική επιστολή προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και τοποθετείται για την κρίση του 1933 που οδήγησε σε παραίτηση τον Αντώνη Μπενάκη και μερικούς ακόμη συμβούλους. Ο Μελάς για τα γεγονότα γράφει :

«Μετά από απόφαση σας, μελέτησα τα γεγονότα που συνέβησαν στο Σώμα και οδήγησαν στην παραίτηση μελών του. Κράτησα την τοποθέτηση του Συνταγματάρχου Γυαλίστρα που μας είπε «Ας αφήσουμε τα παλαιά και να δούμε τι θα κάνουμε στο μέλλον» Στην επιστολή του δε στηρίζει τις αποφάσεις του Α. Μπενάκη γράφοντας "Ο τέως Γενικός μας Έφορος , Αντώνης Μπενάκης με μακρά πείρα και αγνό πατριωτισμό, προείδε την τροπή την οποία πρέπει να λάβει ο Ελληνικός προσκοπισμός. Δεν μπορεί ο προσκοπισμός να συνεχίσει να εργάζεται ερασιτεχνικά. Δεν είναι δυνατόν ο υπεύθυνος για την μόρφωση των παιδιών να περιορίζεται μόνο στην Αθήνα, αλλά να παρακολουθεί την κίνηση σε όλη την Ελλάδα. Και εάν το αξίωμα του Γενικού Εφόρου κατέχει ένα πρόσωπο του κύρους του Αντώνη Μπενάκη, δεν θα μπορούσε να απαιτηθεί να εγκαταλείπει τις άλλες εργασίες του και να περιέρχεται την Ελλάδα. Αυτό αναγνώρισε και το Διοικητικό Συμβούλιο και ίδρυσε τη Θέση του Γενικού Επιθεωρητή, σε ανώτερο Αξιωματικό, άνθρωπο με παρελθόν λευκό και πατριωτικά αισθήματα. Ήταν απόλυτη ανάγκη, ο προσκοπισμός να εισδύσει στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, όπου οι γονείς είτε από άγνοια είτε από έλλειψη χρόνου, δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την μόρφωση των τέκνων τους. Το κενό αυτό, με στενότερη συνεργασία με το σχολείο και το Γυμναστήριο, μόνο ο προσκοπισμός μπορεί να πετύχει. Προκειμένου να εργαστεί για τις πτωχές τάξεις, έχει ανάγκη από στοιχειώδεις δαπάνες. Και φυσικό ήταν να ανθήσει το δένδρο των παρεξηγήσεων και των αντεγκλήσεων.

Τα θέματα όμως μετά την ορθή απόφαση για την επιλογή του Γενικού Επιθεωρητή είχαν ως εξής. "Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του Σώματος διατέθηκε για την αμοιβή του Γενικού Επιθεωρητή και δεν έμεινε τίποτα για την ενίσχυση των ομάδων. Η μη ύπαρξη πόρων για ενίσχυση των ομάδων πίκρανε βαθύτατα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, που ήσαν βαθμούχοι του Σώματος και δη εκ των ιδρυτών του και είχαν προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες και θυσίες υπέρ του Σώματος. Έτσι ξεκίνησε το κακό, που πρέπει να χρησιμεύσει ως παράδειγμα στο μέλλον. Θα ήταν φυσικά παράδοξο, να ζητήσει κανείς από οιονδήποτε να παρέχει εργασία δωρεάν όλη την ημέρα. Το σφάλμα ήταν, ενώ δεν υπήρχαν ικανοί πόροι για τις γενικές ανάγκες του Σώματος, ενήργησε πλημμελώς για να καλύψει τη θέση του Γενικού Επιθεωρητή, καθ' όν χρόνο στερείτο να θεραπεύσει ακόμη και τα αναγκαία. Αυτό δημιούργησε προστριβές. Τα σχόλια όμως ήταν και άδικα και προσβλητικά για τον Γεν. Επιθεωρητή, ο οποίος παρείχε όλη του την εργασία στο Σώμα. Οξύνηκαν οι διαφορές, παραιτήσεις, διαμαρτυρίες, αντεγκλήσεις. Ότι έγινε, έγινε! Ευχής έργον ήταν η περιπέτεια αυτή να μείνει μέσα στο στενό κύκλο του Δ.Σ. Ατυχώς, εγκύκλιοι που δεν θα έπρεπε να είχαν

³¹⁴ Εγκύκλιος 11 της 31^{ης} Μαΐου 1933 Αρχείο Προσκόπων Ηρακλείου Κρήτης.

γραφεί, μοιράστηκαν σε όλα τα σημεία της Ελλάδος. Αλληλοκατηγορίες μεταξύ των κορυφών του Σώματος. Κορωνίδα όλων ένα ακατανόητο διάβημα των Βαθμούχων του Σώματος Πειραιώς οι οποίοι σχημάτισαν πραγματικό Σοβιέτ και ενήργησαν σαν τέτοιοι. Θα κλείσω την εισήγηση μου γράφοντας πάλι τα λόγια του Συνταγματάρχου Γυαλίστρα που μας είπε « Ότι έγινε, έγινε! Ας αφήσουμε τα παλαιά και να δούμε τι θα κάνουμε στο μέλλον».

Προτάσεις Οργανώσεως του Σώματος για το μέλλον.

"Όταν οργανώσαμε το Σώμα στις αρχές του 1910, οι κοινωνικές αντιλήψεις ήταν εντελώς διαφορετικές των σημερινών. Η ιδέα της Πατρίδας και η Μεγάλη ιδέα ήταν ριζωμένες στην καρδιά κάθε Έλληνα. Στο διάστημα αυτό τα πράγματα άλλαξαν .Δεν είμαι από αυτούς που πιστεύουν ότι δεν πρέπει να υπάρχει εξέλιξη. Αυτό θα σήμαινε άρνηση προόδου. Πιστεύω όμως ότι πρέπει να γίνεται ομαλά και όχι με επαναστάσεις και η μόρφωση των πολιτών να προχωρά σταδιακά και βαθμηδόν στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες.

Εμείς που διαχειριζόμαστε ένα θεσμό μοναδικό που έχει σκοπό την μόρφωση χαρακτήρων φέρουμε βαθύτατη ευθύνη και χάρις στην Πατρίδα και την Πολιτεία αναλάβαμε αυτό το έργο.»{...}

Ο Μεγάλος πόλεμος, μαζί με τις μεγάλες πληγές κλόνισε και τις αντιλήψεις του κόσμου. Από παράδειγμα, την αναστάτωση και την αιματοχυσία στην Μεγάλη Ρωσική Μοναρχία. Καταργήθηκαν οι ιδέες της Πατρίδος, του Θεού, της Οικογένειας και είναι άγνωστο με τι θα αντικατασταθούν τα καταργηθέντα αυτά. Θα ήταν εγκληματικό εκ μέρους μας να προσποιούμεθα άγνοια τούτων, όταν στη Ρωσία μορφώνεται μια νέα γενιά με τα ιδανικά αυτά. Μεγάλα κράτη σαν τη Γερμανία και τη Ιταλία, κατανόησαν αυτό τον κίνδυνο και ανέλαβαν τη μόρφωση των νέων, βάσει των ιδανικών που εκείνοι πρόκριναν. Δεν γίνεται μόνο από το Σχολείο η διαμόρφωση των πολιτών. Κανείς μας δεν λησμονεί ότι υπήρξε μαθητής.

Μεγαλειώδης η επινόηση του προσκοπισμού. Αυτός είναι το καλύτερο μέσο για αν συναρπάσει τα παιδιά και να τα εμπνεύσει σε ό,τι είναι χρήσιμο. Οι ήρεμες κοινωνικές συνθήκες την εποχή που ιδρύθηκε, επέτρεπαν την εθελοντική του μορφή, τα πράγματα όμως σήμερα άλλαξαν. Η πολιτεία αν δεν επιληφθεί της μορφώσεως των μελλοντικών πολιτών της, θα βρεθεί προ τρομακτικών εκπλήξεων και το Αστικό καθεστώς κάποια ημέρα θα καταρρεύσει. Αν και το Συμβούλιο συμφωνεί κατά αρχήν με τις αντιλήψεις μου, πρέπει να ενεργήσουμε ως εξής.

1. Να υποδείξουμε στην Κυβέρνηση τη δυνατότητα του Σώματος να αναλάβει παράλληλα με το σχολείο την μόρφωση της νέας γενιάς. 2. Να εξηγήσουμε, ότι ο Προσκοπισμός έχει σαν κύριο σκοπό να μορφώσει τον χαρακτήρα.3.Οτι είναι επιβεβλημένο, η προσκοπική αυτή αγωγή να γενικευτεί και να καταστεί αναγκαστική για όλους τους Ελληνόπαιδες. 4. Εάν πρέπει να καταστεί αναγκαστική η Προσκοπική μόρφωση, πρέπει η Κυβέρνηση να αναθεωρήσει τα προγράμματα διδασκαλίας των διαφόρων Σχολείων.³¹⁵ Πρέπει με θάρρος να ερευνηθεί, αν θέλουμε αγράμματους ή ημιμαθείς κάτι που δυστυχώς συμβαίνει σήμερα,

³¹⁵ Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι ο Κωνσταντίνος Μελάς που αρθρογράφησε στο παρελθόν και αντιτάχθηκε για να μη γίνει ο προσκοπισμός υποχρεωτικός στο σχολείο πόσο έχει μεταβάλει τις απόψεις του στην πάροδο των χρόνων.

ή νέους με υγιές φρόνημα και λιγότερες σχολαστικές γνώσεις. Εάν προτιμηθεί, ως εύχομαι το δεύτερο, πρέπει στον Προσκοπισμό να δοθεί επαρκής χρόνος από εκείνον που διατίθεται για την σχολική εκπαίδευση. Για να αγαπήσουν τα παιδιά τον Προσκοπισμό, θα πρέπει: α) να μην οριστεί ο προσκοπισμός ως μάθημα, β) Οι ελάχιστες ώρες προσκοπικής διδασκαλίας και εκδρομών να συμπεριληφθούν στις ώρες του Σχολικού προγράμματος, γ) να δοθεί στα παιδιά δικαίωμα, να επιλέγουν ελεύθερα την προσκοπική ομάδα που θέλουν να καταταγούν. 5. Η βάση της επιτυχίας του Προσκοπισμού είναι ο Αρχηγός της Ομάδας και κατά δεύτερο λόγο ο Έφορος των ομάδων (Επόπτης των Ομάδων). Για να είναι καλός ένα Αρχηγός, θα πρέπει απαραίτητα να έχει αυτά τα προσόντα: α) Να εννοεί (καταλαβαίνει) τα παιδιά και να ενθυμείται τα παιδικά του χρόνια, β) να μπορεί να παίζει με τα παιδιά χωρίς να τους δίνει άκαιρο θάρρος, γ) να αγαπά τις εκδρομές και τη φύση, να μπορεί να οδηγήσει την ομάδα του σε εκδρομές και υπαίθριες κατασκηνώσεις, δ) να έχει ευρύτητα αντιλήψεων και να κατευθύνει την ομάδα σε απλές ομιλίες για την εξέλιξη των κοινωνικών προβλημάτων.

Εάν αναζητήσουμε την πηγή από την οποία θα αντλήσει το Σώμα Αρχηγούς με τέτοια προσόντα, θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι περισσότερες εγγυήσεις παρέχονται από τους υπηρετούντες στον Στρατό και το Ναυτικό. Η φυλή μας έχει ανάγκη να αποβάλει τα ίχνη της μακραίωνος δουλείας. Πρέπει ο Έλληνας να είναι πειθαρχικός, επαρκώς γενναίος, να αποκτήσει το θάρρος της γνώμης του και να δρα αυτοβούλως. Όταν ξεκινήσαμε τον προσκοπισμό, στραφήκαμε προς το Διδακταλικό Σώμα γιατί μεταξύ των διδασκάλων ευρίσκοντο πολλοί με υψηλά ιδανικά. Ατυχώς, ο μακαρίτης Χρυσάφης του οποίου η γνώμη ίσχυε στο Υπουργείο, παρενόησε εντελώς τον σκοπό του Προσκοπισμού και τον εξέλαβε σαν συμπλήρωμα της φυσικής αγωγής. Πολλάκις επιχείρησε να τον κάνει μάθημα και ανέθεσε τις σχολικές ομάδες σε Γυμναστές. Τέλεια παρεξήγηση που οδήγησε σε αποτυχία. Εάν συμφωνείται κύριοι Σύμβουλοι, μπορούμε με τους Στρατιωτικούς που έχουμε μαζί μας στο Συμβούλιο να εκπονήσουμε ένα αναλυτικό λεπτομερές πρόγραμμα της λειτουργίας του ΣΕΠ"

Κωνστ. Μελάς Γ. Έφορος.

4.6 Προσκοπισμός και Πολιτική. Η εμπλοκή του προσκοπισμού στην αντικομμουνιστική προπαγάνδα.

Πριν την είσοδο στην περίοδο του Φασισμού, θα πρέπει να ερευνήσουμε την πολιτική θέση που βρέθηκε ο προσκοπισμός στον μεσοπόλεμο. Με την έννοια "πολιτική θέση" φυσικά δεν αναφερόμαστε σε εκείνη των μελών της ηγεσίας ως προσώπων, που είναι δυναμική και έντονη, αλλά στις επίσημες θέσεις που στοιχειοθετούνται από την εκάστοτε ηγεσία ή από δυναμικές ομάδες στελεχών και μεταδίδονται στα μέλη.

Αν και ο προσκοπισμός επίσημα, βάσει του καταστατικού του, δεν έχει ανάμειξη στην πολιτική, έχουμε την πρώτη ιστορικά ανάμειξη στελεχών, την εποχή που δημιουργήθηκαν οι δύο μεγάλες αντίπαλες ιδέες, την εποχή του "Εθνικού Διχασμού".

Βασιλικοί εναντίον Βενιζελικών. Η πρώτη ομάδα ιδρυτών που ίδρυσε και καθιέρωσε τον προσκοπισμό στην Ελλάδα με τις ευλογίες και την στήριξη του Ελ. Βενιζέλου, θα βρεθεί

αντιμέτωπη στη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού, με τη Βασιλική ομάδα .Κύριος εκφραστής της πρώτης ομάδας, ο Κωνσταντίνος Μελάς, Δημοκράτης ,Πολιτευτής, Βουλευτής των Φιλελευθέρων, σκληρά αντιβασιλικός, με προσωπική συμμετοχή στο Δημοκρατικό Μανιφέστο. Προέρχεται από πολυμελή οικογένεια με διαφορετικούς χαρακτήρες μεταξύ των, άλλα πρόσωπα δημοκρατικά και άλλα πρόσωπα έντονα Βασιλικά. Αν και ο ίδιος βρέθηκε κοντά σε βασιλικούς κύκλους και ευνοήθηκε στην στρατιωτική του καριέρα, από την αποστολή του για μετεκπαίδευση στο Τσαρικό Ναυτικό, δεν διστάζει να έρθει σε ρήξη μαζί τους. Οπαδός της ιδέας της "Μεγάλης Ελλάδας", θεωρεί τον Κωνσταντίνο και την στάση του ανθελληνική, βρίσκεται απέναντι του με βαρείς και προδοτικούς χαρακτηρισμούς, ακόμη και στα πρωτοσέλιδα του προσκοπικού περιοδικού *Η Ζωή των Προσκόπων*. Δε διστάζει να τον καταγγείλει σαν υπεύθυνο της καταστροφής και συνυπογράφει το "Δημοκρατικό Μανιφέστο". Καταγγέλλει στη δίκη που ακολούθησε για το "μανιφέστο" στη Λαμία, για την βασιλική τους στάση ακόμη και τον γιό του αδελφού του Παύλου, για τη φιλοβασιλική του άποψη. Φυλακίζεται μαζί με τους άλλους συνυπογράφοντες και ελευθερώνεται μετά από το κίνημα για την ανατροπή της κυβέρνησης, το 1922. Είναι προσωπικός και οικογενειακός φίλος του Βενιζέλου, έχει ρόλο σε κάθε περίοδο που στην πολιτική σκηνή κυριαρχεί ο Βενιζέλος. Στον αντίποδα, οι Βασιλικοί και ιδιαίτερα ο απόστρατος Αξιωματικός Λεωνίδας Πτέρης, που συμμετέχει και ηγείται στην προσκοπική διοίκηση κυρίως σε περιόδους που στη χώρα η Βασιλεία έχει σημαντική επιρροή στο πολίτευμα, όπως στις περιόδους 1920-1922 και 1934-1938. Σύμφωνα με το κείμενο του Μπέλλου στο περιοδικό *Έσο Έτοιμος* για την στάση του αυτή φυλακίζεται. Πρέπει να σημειωθεί ότι η κοινή αγάπη τους για τον προσκοπισμό δεν δημιουργεί προσωπικές αντιθέσεις και συμμετέχουν στο ίδιο Συμβούλιο στη Βενιζελική περίοδο 1927-1932.

Η δεύτερη πολιτική θέση που θα κυριαρχήσει στον προσκοπικό χώρο είναι στήριξη του Αστικού Κράτους με έντονη την αντί κομμουνιστική φιλοσοφία. Στήριξη στις ιδέες του ιδιώνυμου και επιλογή του προσκοπισμού σαν ανάχωμα στις ιδέες κατάλυσης της Αστικής Δημοκρατίας. Ένα μικρό, αλλά ουσιαστικό παράδειγμα είναι, όταν συμπεριλαμβάνεται στον Οργανισμό του 1929 (Α. Μπενάκης Γενικός Έφορος) το άρθρο 55" Διάφοροι διατάξεις"³¹⁶ για την απαγόρευση της χρησιμοποίησης προσκοπικού δυναμικού στις εργατικές απεργίες Η χρησιμοποίηση των προσκόπων στην εργατική-συνδικαλιστική σύγκρουση π. χ με καθήκοντα ταχυδρομικών υπαλλήλων. Η διάταξη αυτή που προστέθηκε το 1919, με τον νέο Οργανισμό (Ο. π σ 118) απαγορεύει στα μέλη του Σώματος των προσκόπων, να λαμβάνουν μέρος σε απεργοθραυστικές ενέργειες ,ιδιαίτερα όταν πρόκειται περί κοινής εμπορικής ή βιομηχανικής απεργίας.

Η άνοδος του φασισμού επηρεάζει την προσκοπική κοινότητα, όταν τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο του 1927, δύο άρθρα παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την προσκοπική κίνηση. Αφορά την ίδρυση υπό κομμουνιστών, προσκοπικών σωματείων τα οποία αποσκοπούν δια

---

³¹⁶ Οργανισμός 1929 Σελίς 118 *Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων ως μη πολιτικό σωματείο δεν λαμβάνει μέρος σε απεργοθραυστικές ενέργειες προκειμένου περί κοινής εμπορικής ή βιομηχανικής απεργίας. Εν τούτοις προκειμένου περί απεργίας η οποία καθιστά δυσχερή τον βίο του λαού ή απειλεί σοβαρό κίνδυνο διασαλεύσεως της τάξεως δεν απαγορεύεται στον Αρχηγό της Ομάδος να προσφέρει την συνδρομή της ομάδος με την άδεια του Τοπικού Εφόρου ο οποίος ευθύνεται απέναντι στο Διοικητικό Συμβούλιο για την άδεια αυτή.*

της δράσεως τους να επιτευχθούν οι απώτεροι σκοποί του κομμουνισμού. Την πληροφορία, διαβίβασε το Αρχηγείο της Χωροφυλακής στο Υπουργείο Παιδείας.³¹⁷ Το δεύτερο αφορά την ίδρυση Φασιστικού Σώματος Προσκόπων³¹⁸. Η Κεντρική Διοικητική επιτροπή, αποφάσισε την ίδρυση Σώματος Φασιστών προσκόπων. Στην νέα αυτή κίνηση συμμετέχουν οι Χαρ. Μποζώτης, Καραϊσκάκη 19, Νικ. Μποζώτης, Καραϊσκάκη 19, Ιωάννης Δεβλέτογλου, Πιτσάνη 2, Ανδρέας Δεβλέτογλου, Δημήτριος Βακόνδιος Θεσσαλονίκης, Νικόλαος Νικολόπουλος, Αισχύλου, Νικόλαος Καραταρίνης, Αισχύλου, Ξενοφών Στεφανουδάκης Βλαχάβα 8, Δημήτριος Σκορδίλης Αισχύλου, Δημήτριος Θεοδώρου Κακουργιοδικείου, Θεόδωρος Χριστοδούλου, Β. Γούργουρας, Αισχύλου, Αρμάνδος Λέστος Κολοκυνθούς.

Στο διάστημα της πρώτης δεκαετίας, η σχέση του σώματος με το κομμουνιστικό κίνημα κύλησε ομαλά, χωρίς αντεγκλήσεις, με το "Ριζοσπάστη" που εκφράζει τις θέσεις του κινήματος, να αναφέρει ακόμη και δράσεις των προσκόπων. Στα φύλλα του της 3ης Ιουλίου του 1919, αναφέρεται στο μνημόσυνο των θυμάτων προσκόπων του Αΐδινίου και στο φύλλο της 5ης Φεβρουαρίου του 1920 προαναγγέλλει στον χορό των προσκόπων στο Αττικό, με αναγραφή στο κείμενο "οι πρόσκοποι μας". Μερικά χρόνια αργότερα θα ακολουθήσει επίθεση εναντίων των προσκόπων.

Το ιδιώνυμο του 1929.

Κανείς ιστορικός μελετητής, γράφει ο Γρ. Δαφνής,³¹⁹ δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι κομμουνιστικός κίνδυνος δεν υπήρξε ούτε μια στιγμή, από τη στιγμή που δημιουργήθηκε το ΚΚΕ και μέχρι το 1941. Εν τούτοις, πολλοί πολιτικοί εκμεταλλεύτηκαν την απειλή αυτή της ανατροπής του Αστικού κράτους. Πρώτος ο Πάγκαλος, για να δικαιολογήσει τη Δικτατορία του 1926. Το κύριο επιχείρημα απέναντι στον κομμουνιστικό κίνδυνο, ήταν η θέση του ΚΚΕ για την αυτονόμηση της Μακεδονίας με αφορμή τη διένεξη Στάλιν - Τρότσκι. Στη δεύτερη διακυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου, στην περίοδο 1928-1932, ο Υπουργός των Εσωτερικών Ζαβιτσιάνος, εξαιρετικά συντηρητικός, έπεισε τον Βενιζέλο για την ανάγκη δημιουργίας ενός νομοθετήματος που θα προέβλεπε τη δίωξη των κομμουνιστών. Ο Βενιζέλος επηρεασμένος από την συντηρητική κομμουνιστοφοβία της Δυτικής Ευρώπης δέχθηκε την νομοθέτηση του. Ο νόμος 4229 της 25ης Ιουλίου του 1939, "περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών" έμεινε γνωστός σαν το "ιδιώνυμο". Εκλογικά ο νόμος είχε αντίθετα αποτελέσματα. Από το 2% που είχε εκλογική δύναμη το ΚΚΕ το 1928, έφθασε το 5% το 1932 και το 1936 με 6,5%, ήταν το τέταρτο κόμμα στη Βουλή πριν την επιβολή της Δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. Η δικαιολόγηση δε και αυτής της Δικτατορίας 4ης Αυγούστου ήταν ο επερχόμενος κομμουνιστικός κίνδυνος κατάλυσης του κράτους λόγω των εργατικών απεργιών τις οποίες "καθοδηγούσε" το ΚΚΕ.

Η κομμουνιστοφοβία επικράτησε ακόμη και στην επίσημη γλώσσα του προσκοπισμού σε πολλά κείμενα και θέσεις ηγετικών στελεχών.

³¹⁷ Εφημερίς Σκρίπ 29/9/1927

³¹⁸ Εφημερίς Σκρίπ 15/10/1927

³¹⁹ Δαφνή, Γρηγ. *Η Ελλάδα μεταξύ των δύο πολέμων 1923-1940* Τόμος Β Η άνοδος του Αντιβενιζελισμού Αθήνα Ίκαρος 1955 Σελ 91-

Αρχικά, στη Θεσσαλονίκη για πρώτη φορά, ο πρώην Αρχηγός Σ. Χαριτόπουλος γράφει με αφορμή την προσπάθεια για ανεξαρτησία των προσκόπων της Μακαμπή, την επιστολή στις εφημερίδες "Υπό μάσκα οι Ισραηλίτες πρόσκοποι. Θα πλημμυρίσει η Μακεδονία και η Θράκη.³²⁰ Παράδειγμα για τους κομμουνιστές". Από το κείμενο του θα κρατήσουμε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα. {...} Από έτη τώρα οι ισραηλίτες πρόσκοποι, εννοούν σώνει και καλά να δημιουργήσουν ξεχωριστό προσκοπικό σώμα και ουδέν το κοινό έχουν μετά του Ελληνικού....}

Θα μπορούσε να μακρηγορήσει κάποιος για την επιμονή τους, παρά τον υφιστάμενο νόμο, πως ενώ από διετίας τους απαγορεύεται να εμφανιστούν στους δρόμους, κατόρθωσαν σήμερα, οδηγούμενοι από Έλληνες αξιωματικούς να μετέχουν στρατιωτικών παρελάσεων. {...} και συνεχίζει πιο κάτω Αλλά έχει τούτο τίποτα μεμπτό; Όχι βέβαια, με τη διαφορά ότι αντί να προσέλθουν ως Έλληνες πρόσκοποι, προσέρχονται σήμερα σαν Α' εθνικότητα και αύριο σαν Β' Εθνικότητα, αφού τα πρασινοκόκκινα χρώματα που φέρουν μπορούν να εκληφθούν σαν παντός κράτους, πλην του Ελληνικού.{...}. Η κατάσταση πρέπει να τερματιστεί τάχιστα{...}. Χθες είδαμε να εξέρχονται του Κομμουνιστικού κέντρου, τα μέλη της κομμουνιστικής νεολαίας, συντεταγμένα σε διπλούς στοίχους με το χαρακτηριστικό ερυθρό περιβραχιόνιο των, να κατευθύνονται προς το Αττικό όπου μια συγκέντρωση τους καλούσε. Την παράταξη αυτή δια μια στιγμή την φανταστήκαμε με την προσκοπική στολή και το σύστημα των Μακκαβαίων. Γιατί όχι; Ως προσκοπική_οργάνωση, η κομμουνιστική νεολαία, θα προσφέρει πολύ περισσότερο στο βωμό των σκοπών της .Εκεί θα μπορέσει υπό τη σκέπη του κράτους, να εξασκείται στην σκοποβολή για να κατευθύνει εν καιρώ τις βολές της εναντίον της κοινωνίας και του κράτους. Εμείς συνιστούμε στην Κομμουνιστική νεολαία, να σχηματίσει προσκοπικές ομάδες σύμφωνα με το σύστημα των Μακκαβαίων. Είναι τόση η μακροθυμία των αρχών μας, ώστε κανείς δεν θα τους εμποδίσει για μια δεύτερη παραβίαση του νόμου και ίσως μάλιστα και να την επικροτήσει." Δ. Χαριτόπουλος³²¹ τέως Αρχηγός των προσκόπων.

Άρθρο του Στρατηγού Πανουσόπουλου, Περιφερειακού Εφόρου της Θεσσαλονίκης " περί προσκοπισμού", δημοσιεύεται σε δύο συνέχειες, α) στο φύλλο της 25 Σεπτεμβρίου, στην εφημερίδα *Μακεδονία*, καθώς και β) στο φύλλο της 26^{ης} Σεπτεμβρίου του 1930, στην ίδια εφημερίδα.

Τα κυριότερα σημεία της τοποθέτησης του Εφόρου Πανουσόπουλου είναι :

Τι είναι προσκοπισμός και τι επιδιώκει{...} Ποιές είναι οι θεμελιώδεις αρχές του. "Η πίστη στον Θεό, η αγάπη στην πατρίδα και την οικογένεια, η αγάπη σε κάθε πρόσκοπο διεθνή, η φιλία σε κάθε άνθρωπο. Με ποια μέσα τηρούνται; Μέσω της υπόσχεσης και του Νόμου του προσκόπου. Αναφέρει τα άρθρα του Νόμου και συνεχίζει: Τον Νόμο προσπαθούν να

³²⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 19/2/1928

³²¹ Ο Δημήτριος Χαριτόπουλος αναφέρεται σε πολλές δραστηριότητες(επιδείξεις ,υποδοχή προσκόπων Κρήτης) σαν Αρχηγός της 7ης ομάδας προσκόπων. Ο Χαριτόπουλος προσχώρησε το 1927 στην Ε.Ε.Ε σαν Γενικός Γραμματέας και είχε συμμετοχή στα γεγονότα του Κάμπελ. Διαγράφηκε από την οργάνωση ΕΕΕ γιατί υποστήριζε την ένταξη της στο Λαϊκό κόμμα μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα Πλαστήρα και την όξυνση των σχέσεων Φιλελεύθερων -Λαϊκών σε αντίθεση με την ομάδα Κοσμίδη.

καταστήσουν ενσυνείδητο και μηχανικό σαν δεύτερη έξη στον έφηβο δια του παραδείγματος. {...}

Όποια και αν είναι τα αποτελέσματα επί των νέων μας, ας κινηθεί ολόκληρο το ενδιαφέρον της κοινωνίας μας προς γενίκευση και εφαρμογή των προσκοπικών αρχών, ας κρίνει τούτο από μόνη της, αφού λάβει υπόψη της ότι ο Κομμουνισμός, προβλέπων και φοβούμενος τα αποτελέσματα, βάζει από τούδε δραστηρίως, όπως διαλύσει την υφιστάμενη οργάνωση και εμποδίσει την περαιτέρω εξάπλωση της, καίτοι γνωρίζει καλώς ότι, ο διεθνής προσκοπισμός του οποίου αποτελούμε μέρος, δεν έχει μιλιταριστικό σκοπό (το οποίο δυστυχώς πιστεύει και μέρος της κοινωνίας μας) αλλά καθαρά Πατριωτικό και ανθρωπιστικό {...}.

Μετά την επιβολή του ιδιώνυμου και το κίνημα που έχει προχωρήσει, ο *Ριζοσπάστης* μεταβάλλει τη θέση του απέναντι στον προσκοπισμό, καθώς ο προσκοπισμός αποτελεί μέρος της Αστικής τάξης και ανήκει στο απέναντι στρατόπεδο. Στο τεύχος της 3ης Απριλίου³²² στη πρωτοσέλιδη εργατική διακήρυξη αναφέρει " Η εργατική νεολαία έχει παραδοθεί στις αθλητικές και προσκοπικές οργάνώσεις για να προετοιμαστεί ιδεολογικά και σωματικά για τον νέο πόλεμο" Ενώ στο τεύχος της 11ης Νοεμβρίου 1932 γράφει σε ανταπόκριση από την Κομοτηνή, "δύο εργάτες πήγαν να δουλέψουν στο προσκοπικό ίδρυμα. Ο τσανακοκλέφτης κλητήρας είπε στον ελαιοχρωματιστή Γ Σαρρή να τους προσέχει μην κλέψουν τίποτα -γιατί είναι κομμουνιστές -και δεν είναι καλοί άνθρωποι. Αργότερα ο υπολοχαγός Ορφανίδης τους έδωσε με τη δικαιολογία ότι ήταν κομμουνιστές ". Την αναγγελία της ίδρυσης της οργάνωσης του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών (προσκοπισμός για κορίτσια), τη στηλιτεύει με ένα καυστικό άρθρο "ότι τώρα τα κορίτσια βρήκαν βήμα προόδου και χωρίς να σκέπτονται πια τον γαμπρό αποκτούν μια ρωμαλέα συνείδηση ζωής που τις εξυψώνει και τις κάνει "ανθρώπους" και αφού περιγράφει το ταξικό κίνημα για τις γυναίκες τελειώνει με την πρόταση "Αποφεύγεται κορίτσια μου τους κομμουνιστές ! Αυτοί παιδιά μου θα διαλύσουν τους γαμπρούς".

Τον Φεβρουάριο ³²³ του 1933 ο Γενικός Έφορος Αντώνης Μπενάκης ζητά από τον Περιφερειακό Έφορο της Αθήνας να μάθει για δύο προσκοπικά περιοδικά που τοιχοκολλήθηκαν στον διάδρομο της Περιφέρειας. Ζητά να μάθει ποιός έχει εκδώσει το περιοδικό αυτό και ποιός ανέγραψε στην εικόνα του προσκόπου την κομμουνιστική έκκληση και να λάβει όλα τα μέτρα προς αποφυγή παρομοίων περιπτώσεων. Στις 12 Μαρτίου σε γράμμα προς τον Γενικό Έφορο από το Αρχηγείο της Αστυνομίας Πόλεων (η επιστολή χειρόγραφη έχει προφανώς αποσταλεί από τον Ν. Νέρη Αξιωματικό της Αστυνομίας Πόλεων και σημαντικό στέλεχος των προσκόπων Τοπικός Έφορος Αθηνών στην εν λόγω περίοδο) αναφέρει ότι έχει εκδοθεί από την 7η ομάδα προσκόπων Αθηνών. Το ποιο σημαντικό όμως αυτής της επιστολής του Μπενάκη, είναι η χειρόγραφη σημείωση στην πίσω σελίδα της επιστολής που γράφει "η κομμουνιστική έκκληση θα ανεγράφη από τους Βαθμοφόρους της 6ης Ομάδος Αθηνών και αναφέρει τους Σολομωνίδη, Σοΐλέδη, Κουρμούλη, Ζαζόπουλο και Κοσμόπουλο. Οι εν λόγω βαθμοφόροι δημοκρατικών

³²² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* της 3ης Απριλίου και 11ης της Νοεμβρίου 1932

³²³ Επιστολή Γενικού Εφόρου Αντ. Μπενάκης της 14ης Φεβρουαρίου 1933

φρονημάτων θα απασχολήσουν τον ερευνητή της επόμενης περιόδου(1940-1944) με προεξέχοντα τον Δήμο Σολομωνίδη ο οποίος υπήρξε και μέλος της διοικούσης επιτροπής του ΕΑΜ νέων.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος, υπό την προεδρεία του Αντώνη Μπενάκη, με επιστολή του την 7^η Φεβρουαρίου³²⁴ προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, εκθέτει την κατάσταση του Ελληνικού Προσκοπισμού στον Ελευθέριο Βενιζέλο, γνωρίζοντας το ενδιαφέρον που έχει επιδείξει για αυτόν, όπως και για την υλική και ηθική υποστήριξη που πάντα πρόσφερε.

«Γνωρίζετε καλύτερα από εμάς ότι, η διαμόρφωση του μέλλοντος κάθε φυλής βασίζεται στη νεολαία της και αποτελεί την ελπίδα κάθε Έθνους. Ιδιαίτερα μεταπολεμικώς, σε ολόκληρη την Ευρώπη και την Αμερική, Κράτος και κοινωνία έστρεψαν την προσοχή τους στην πνευματική μόρφωση και σωματική ανάπτυξη και την ψυχική διάπλαση και την ηθική αγωγή των. Στην Ελλάδα εγκαταλείφθηκε μέχρις απίστευτου σημείου. Ανακαλύφθηκε ότι σε πολλά Γυμνάσια του κράτους λειτουργούν κομμουνιστικοί πυρήνες, προχθές ακόμη —νεαροί μαθητές— αμφοτέρου φύλου έφθασαν στο εδύλιο του κατηγορουμένου για επαναστατικές ενέργειες. Ο κινηματογράφος και μάλιστα ο λαϊκός— η ακαδημία του εγκλήματος— έχουν προσεγγίσει τη νεολαία. Ο Τύπος δε προσφέρει στήλες ολόκληρες ανήθικων και εγκληματικών περιγραφών. Η προσκοπική οργάνωση, οποία ευρίσκεται υπό την επίβλεψη του κράτους, στο πρώτο της άρθρο του καταστατικού της αναφέρει της αναπτύξεως της σωματικής αγωγής των Ελληνοπαίδων και της υγιούς διαπλάσεως του χαρακτήρα αυτών, θα μπορούσε να αντιδράσει αποτελεσματικά αυτής της κατάστασης".

Η ανάγκη της αναδιοργάνωσης του Ελληνικού προσκοπισμού χρηματοδοτείται από την κυβέρνηση. Στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης, είδαμε στις προηγούμενες σελίδες την πρόταση του Φεσσόπουλου για έναν Εθνικό Προσκοπισμό. Στο σημείο αυτό θα δούμε την πρόταση του με τη ματιά της ανάπτυξης της προσκοπικής οργάνωσης απέναντι στην αντικομμουνιστική πάλη.

Ο Φεσσόπουλος³²⁵ παρουσιάζει τον Φεβρουάριο του 1933, την αναδιοργάνωση του προσκοπισμού, σε μια συγκέντρωση στον Φιλολογικό Σύλλογο "Παρνασσός", παρουσία του Πρωθυπουργού, Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος και έχει χρηματοδοτήσει αυτήν την προσπάθεια. Στο δεύτερο μέρος της ομιλίας, με χαρακτηρισμό II, αναλύει το τι κάνει η χώρα μας για τους νέους. Το σχολείο που δεν σχολιάζει την μάθηση αλλά εμπνέεται από υπερβολικά αριστερίζουσες αρχές"{...} και συνεχίζει στον προορισμό του προσκοπισμού τον οποίον περιγράφει μεταξύ άλλων: "Ο προσκοπισμός μαζεύει τα παιδιά από το δρόμο και τα ύποπτα κέντρα χωρίς διάκριση τάξης ή θρησκείας. Στρέφεται προς το εργαζόμενο παιδί, το οποίο από την πολύ εργασία και τις ανθυγιεινές συνθήκες, χάνει τη ευρωστία του και την ευθυμία του και γίνεται εύκολα στόχος. Δια τούτο ο προσκοπισμός θεωρείται ο πλέον επικίνδυνος εχθρός του κομμουνισμού και για να πολεμηθεί οργανώθηκαν «οι κόκκινοι σκαπανείς»_και ολοκληρώνει με το συμπέρασμα που κατέληξε το Διοικητικό Συμβούλιο. «Ο προσκοπισμός ως σύστημα εξωσχολικής αγωγής, δύναται να συντελέσει σπουδαίως στην

³²⁴ Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου.

³²⁵ Σχετικά με τον Φεσσόπουλο έχει γραφεί ολόκληρη η εργασία στις προηγούμενες σελίδες.

Εθνική μόρφωση και φρονηματισμό των νέων, βοηθώντας και συμπληρώνοντας το έργο του Σχολείου. Όπως εμφανίζεται όμως σήμερα, μόνο ωφέλεια δεν προσφέρει στα παιδιά αλλά μάλλον γίνεται πρόξενος ζημίας. Εάν οργανωθεί καλώς υπό καταλλήλων προσώπων, που θα διοικούν τις ομάδες του, θα μπορέσει να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του Κράτους και θα μπορέσουν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά διάφορες προπαγάνδες και επιρροές, οι οποίες τελευταία έχουν στρέψει την δραστηριότητα τους και την προσοχή τους στους μαθητές. Επιβάλλεται η συνεργασία σχολείου και προσκοπισμού. "

Η εργασία της αναδιοργάνωσης του Σώματος προσέφερε κακές υπηρεσίες και δημιούργησε την κρίση του 1933 όπως είδαμε στη προηγούμενη αναφορά μας. Ο Γενικός Έφορος ο Κωνσταντίνος Μελάς, συντάσσει εμπιστευτική επιστολή προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, τοποθετείται για την κρίση του 1933, που οδήγησε σε παραίτηση τον Αντώνη Μπενάκη και μερικούς ακόμη συμβούλους. Ο Μελάς για τα γεγονότα γράφει και σχολιάζει την αντί -κομμουνιστική εκστρατεία:

"Πολλών ετών σκέψεις με έπεισαν ότι είναι ανάγκη να μεταβληθεί άρδην δια την Ελλάδα το σύστημα λειτουργίας του. Δεν βρέθηκαν Αρχηγοί Ομάδων. Δεν αξίζει τον κόπο και τη δαπάνη η ύπαρξη του Σώματος για μερικές εκατοντάδες παιδιά προσκόπους αμφιβόλου προσκοπικού πνεύματος. Ο κίνδυνος ο κοινωνικός είναι προ των θυρών. Στο διδασκαλικό κλάδο πολλοί είναι οι εκθειάζοντες τον ανύπαρκτο κομμουνιστικό παράδεισο. Οι πολιτικές διαμάχες των τελευταίων ετών από το 1910, υπήρξαν κάκιστο σχολείο της νέας γενιάς. Η καταπολέμηση του κομμουνισμού δια της βίας είναι μέγα σφάλμα. Ας ομολογήσουμε ειλικρινώς ότι οι κομμουνιστικές θεωρίες είναι ωραίες και παρήγοροι για τους πάσχοντες από κοινωνική ανισότητα. Οικτρό το αποτέλεσμα να πούμε στα παιδιά μας ότι είναι κακούργοι οι κομμουνιστές. Αντιθέτως εάν με τη λογική μιλήσουμε και αποδείξουμε ότι οι θεωρίες αυτές είναι μια ουτοπία και μόνο ουτοπία, θα προφυλάξουμε τα παιδιά μας εν των πράγματι από το γλυκό δηλητήριο του κομμουνισμού. Μόνο ένα άνθρωπος που έζησε και μεγάλωσε στο πνεύμα της αυταπάτης μπορεί να διδάξει υψηλοφρόνως την αλήθεια αυτή. Και αυτός είναι μόνο ο Στρατιωτικός. Μόνο αυτός που ποτέ δεν ελπίζει ή αποβλέπει σε υλικά οφέλη, αλλά είναι πάντοτε έτοιμος για την υπέρτατη θυσία και ένα ιδεώδες, μόνο αυτός πιστεύω μπορεί να εμπνεύσει αγάπη, πεποίθηση και εμπιστοσύνη στα παιδιά μας.

Η διάλεξη Φεσσόπουλου με τις αντικομμουνιστικές κορώνες, θα αποτελέσει αρθρογραφία του Ριζοσπάστη. Αναφέρεται στη διάλεξη³²⁶ την οποία έκανε ο- πρώην διευθυντής της ασφάλειας –Φεσσόπουλος, και τονίζει ότι η ελληνική κεφαλαιοκρατία πάει να ζωντανέψει τον προσκοπισμό μέσα στην εργαζόμενη νεολαία και αποτελεί μέρος της προετοιμασίας του πολέμου που σχεδιάζει ο Βενιζέλος. Επανέρχεται στο άρθρο της 9ης Φεβρουαρίου, για την εργαζόμενη νεολαία με την επισήμανση ότι ο Βενιζέλος θεωρεί "ντροπή την περικοπή της επιχορήγησης του προσκοπικού συλλόγου" .Σχολιάζει επιτιμητικά στο φύλλο της 23ης Μαρτίου, τον νόμο της 29ης Νοεμβρίου 1929, περί παροχής ευεργετημάτων στους σωματικώς ασκημένους νέους"³²⁷ γράφοντας" όσοι κάνανε δύο χρόνια στα φασιστικά

³²⁶ Εφημερίδα Ριζοσπάστης 6/2/1933

³²⁷ Ο Νόμος έδινε δικαίωμα σε αθλητές Γυμναστικών Σωματείων, Αθλητικών, Ποδοσφαιρικών, Προσκόπων κτλ να υπηρετήσουν 4 μήνες λιγότερη στρατιωτική θητεία

σωματεία που ανήκουν στον ΣΕΓΑΣ και έχουν πτυχίο στρατιωτικής προπαίδευσης, τα μέλη των προσκοπικών οργανώσεων, όταν πάνε φαντάρει θα έχουν θητεία 4 μήνες λιγότερο."

Για ολόκληρη την χρονική περίοδο του 1933, η επίθεση του Ριζοσπάστη στους προσκόπους θα είναι συνεχής συνδέοντας τον άμεσα με κάθε φασιστικό στοιχείο πολλές φορές και ταυτίζοντας την προσκοπική κίνηση με άλλες φασιστικές οργανώσεις (τους Αλκίμους³²⁸ της 3Ε, ελπιδοφόρους κτλ).

Στα μέσα του Απριλίου, ο Ριζοσπάστης³²⁹, ασχολείται με την κάθοδο στην Αθήνα των τμημάτων της 3Ε. "οι σύγχρονοι εκμεταλλευτές σκοπεύουν να τραβήξουν στην αντικομμουνιστική και αντεργατική αυτή εκστρατεία και τους προσκόπους. Όπως μας καταγγέλλει πρόσκοπος Βαθμοφόρος, οι κοιλαράδες συνεδρίασαν από κοινού με την επιτροπή των προσκόπων και αποφάσισαν να ιδρύσουν ένοπλες φασιστικές ορδές που θα χρησιμοποιηθούν σαν βοηθητική αστυνομία στην Καλλιθέα"

Αναφέρει σε νέο άρθρο της³³⁰ με ανταπόκριση από το Σωχό ότι, "ο Αστυνομικός Σταθός και το στρατιωτικό επιτελείο της περιοχής διοργάνωσαν θεατρική παράσταση και χοροεσπερίδα για την ενίσχυση του σχολικού ταμείου, αλλά τα χρήματα θα πάνε για ενίσχυση της προσκοπικής ομάδος και του φασιστικού συλλόγου "Ερμής". Τα γραφόμενα δεν είναι πάντα σωστά τοποθετημένα στους συντάκτες του Ριζοσπάστη, όταν στις 22 Μαΐου γράφει ότι ο φασίστας Ρακτιβάν³³¹, σε συγκέντρωση στη Χαλκίδα προέτρεψε τους γονείς να γράψουν τα παιδιά τους στον προσκοπισμό.. Με πρωτοσέλιδο δε τίτλο στις 18 Ιουνίου φωνάζει "ματαιώστε την κάθοδο των φασιστών της 3Ε, τους δολοφόνους των εργατών της Θεσσαλονίκης, τους εμπρηστές των φτωχών Εβραίων και μαζί με αυτούς οι "άλκιμοι" και οι "πρόσκοποι" ετοιμάζουν κάθοδο στην Αθήνα.(με τον όρο "πρόσκοποι "δεν αναφέρεται εδώ σε προσκόπους αλλά προσπαθεί να περιγράψει τους "άλκιμους" σαν να είναι κάτι που είναι όμοιο με τους προσκόπους). Σε νέα ανταπόκριση από την Χαλκίδα³³², αναφέρει ότι 25 νέοι εργάτες και μαθητές αποχώρησαν από τη φασιστική ομάδα των ναυτοπροσκόπων της Χαλκίδας αφού κατάλαβαν τους αντεργατικούς, φασιστικούς και милитарιστικούς σκοπούς που επεδίωκαν οι φασίστες αρχηγοί. Αφού περιγράφει σε μια ολόκληρη παράγραφο τις μυστικές συνδέσεις των βιομηχάνων, τραπεζιτών, μεγάλο-εισοδηματιών που χρηματοδοτούν αυτές τις οργανώσεις ενάντια στο εργατικό κίνημα, τελειώνει γράφοντας ότι η αστυνομία στράφηκε ενάντια στον Κοσμά Βουλγαράκη, που τον κατηγορούν ότι με κατασκευασμένο γράμμα που έγραψε στους προσκόπους για να φύγουν από την ομάδα και καταγγέλλει την προβοκατόρικη αυτή ενέργεια. Τέλος τον Αύγουστο του 1933³³³, καταγγέλλει την κυβέρνηση Τσαλδάρη, η οποία σε ανάπτυξη του σωβινισμού, προσπαθεί να στρατιωτικοποιήσει τον άμαχο πληθυσμό μέσω των στρατιωτικό- φασιστικών οργανώσεων και αναφέρει μεταξύ άλλων και τους προσκόπους.

³²⁸ Η σύγχυση που δημιουργείται στο "Ριζοσπάστη" μεταξύ των Αλκίμων της 3Ε και των προσκόπων γίνεται γιατί ο Οργανισμός των προσκόπων του 1929, ονομάζει "Αλκίμους" τους προσκόπους της στρατιωτικής προπαίδευσης.

³²⁹ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 13/4/1933

³³⁰ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 22/4/1933

³³¹ Ο Ρακτιβάν αν και είχε διατελέσει μέλος του προσκοπισμού στην δεκαετία του 1930, δημιούργησε μια δική του οργάνωση νέων με τίτλο "Ελπιδοφόροι"

³³² Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 19/7/1933

³³³ Εφημερίδα *Ριζοσπάστης* 20/8/1933

Η φιλολογία κατά του κομμουνισμού βρίσκει "ευήκοα ώτα" στην περίοδο της Δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. Τώρα πλέον είναι κοινή φρασεολογία των ηγετών σε πολλά κείμενα τους όπως θα δούμε στη συνέχεια.

4.7 Η Άνοδος του Φασισμού.

Ο όρος "φασισμός"³³⁴ παραμένει μέχρι σήμερα ο πιο ασαφής πολιτικός όρος. Η λέξη αυτή η ίδια (fascio από τα Λατινικά σημαίνει ένωση ή δεσμός), δεν παραπέμπει σε καμία πολιτική αναφορά, ακόμη και αφηρημένη όπως αυτό συμβαίνει με τις λέξεις κομμουνισμός, σοσιαλισμός, φιλελευθερισμός. Ακόμη δε περισσότερο, είναι ένας όρος που κυρίως χρησιμοποιήθηκε από τους αντιπάλους, παρά από τους υποστηρικτές του. Οι οπαδοί της πολιτικής αυτής έννοιας, δε χρησιμοποίησαν ποτέ τον όρο, ούτε για να αυτοπροσδιοριστούν. Ο όρος έχει σημαντική όμως χρήση στην ανάλυση συγκεκριμένων πολιτικών φαινομένων. Οι οπαδοί της πολιτικής αυτής κίνησης είχαν ακόμη και μεταξύ τους ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών απόψεων από χώρα σε χώρα. Ακόμη υπήρχαν και μεταξύ τους σημαντικές διαφορές καθώς η ίδια η φασιστική ιδεολογία δεν ήταν κατ' ανάγκη ρατσιστική, με την σημασία της ναζιστικής ή βόρειο σκανδιναβικής άποψης.. Επίσης δεν υπήρξαν όλα τα φασιστικά κινήματα αντισημικά. Παρ' όλα αυτά υπήρξαν σε υψηλό βαθμό Εθνοτικά και ακραία Εθνικιστικά. Κύριο χαρακτηριστικό όλων, το ότι απευθύνονται στην νεολαία και στους νεαρούς ακτιβιστές. Όλα τα κοινοβουλευτικά κόμματα επίσης αντιλαμβάνονται τον ρόλο της νεολαίας από τη δεκαετία του 1920, διαμορφώνουν κομματικές νεολαίες.

Στην εξέλιξη του φασισμού στην Ευρώπη, σημαντικό ρόλο παίζουν ο Ιταλικός Φασισμός από το 1919, με την ηγεσία του Μουσολίνι και ουσιαστικά στην φασιστική Δικτατορία της Ιταλίας της περιόδου 1925 -1929 καθώς και ο Γερμανικός Εθνικοσοσιαλισμός με ηγέτη τον Αδόλφο Χίτλερ από το 1921, αλλά και στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Στην εποχή της έναρξης του Β' Παγκοσμίου πολέμου, το εθνικιστικό -φασιστικό κίνημα είχε ήδη επικρατήσει σε πολλές χώρες της Ευρώπης.

Ο ερχομός του Φασισμού στην Ελλάδα.

Η ήττα στην Μικρά Ασία ψαλίδισε τις Εθνικές βλέψεις και το όραμα της "Μεγάλης Ελλάδας". Παρά την ήττα ένα μεγάλο μέρος του λαού δεν εγκατέλειψε το όνειρο του για την επέκταση προς τα αριστερά στη Θράκη και στην Πόλη. Οι Πάγκαλος και Χατζηκυριάκος δεν συγχώρησαν ποτέ τον Βενιζέλο για την μη επίθεση στην Ανατολική Θράκη το 1923, τις ημέρες που διαπραγματευόταν την συνθήκη της Λωζάννης. Από την ήττα αυτή του 1922, δημιουργήθηκαν οι "εχθροί του Έθνους" με φόβο μίσος για τους γείτονες και τους εσωτερικούς προδότες καθώς ολόκληρο το Έθνος δεν αντιμετώπιζε μόνο τους ξένους σαν εχθρούς αλλά και τους "Βενιζελικούς" ή "Κωνσταντινικούς", ανάλογα με τις πολιτικές πεποιθήσεις κάθε πολίτη. Η συμπεριφορά δε των ξένων δυνάμεων αύξησε το κλίμα της "Ελληνικότητας".³³⁵ Σε αυτό το πολιτικό περιβάλλον, ο Πάγκαλος απέκτησε πολιτική ισχύ με

³³⁴ Πέιν, Στάνλεϋ *Η ιστορία του Φασισμού* Φιλίστωρ, Αθήνα 2000 Σελ 21-43.

³³⁵ Μαρκέτος, Σπύρος *Πως φίλησα τον Μουσολίνι* Τα πρώτα βήματα του φασισμού στην Ελλάδα. σελ Αθήνα 2006 Βιβλιόραμα 70-72,

νευραλγική θέση στο στράτευμα, αναλαμβάνοντας την αναδιοργάνωση της στρατιάς του Έβρου. Δημιούργησε βάση εξουσίας, κυρίως με στρατιωτικούς και με τα παραστρατιωτικά σώματα που δημιούργησε στη Θράκη. Είχε ακραίες σοβινιστικές θέσεις, αλλά δεν θα μπορούσε εύκολα να τον χαρακτηρίσει κάποιος φασίστα. Ανέλαβε το Υπουργείο Δημόσιας τάξης στην Κυβέρνηση Παπαναστασίου και κήρυξε στρατιωτικό νόμο στις "νέες χώρες" ακόμη και μέχρι την Στερεά Ελλάδα με το πρόσχημα της εξουδετέρωσης της ληστείας. Πάντα υποστήριζε ως πολιτική θέση, τη δικτατορία και την κυβέρνηση του λαού με δικτατορία. Δύο χρόνια μετά, και ενώ η κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου ήταν σε πλήρη κατάρρευση, οργάνωσε στρατιωτικό κίνημα με την υποστήριξη του Χατζηκυριάκου και ανέλαβε την εξουσία. Στο εγχείρημα αυτό είχε εξασφαλίσει την ανοχή του Κουντουριώτη και τη στήριξη του κομμουνιστικού κόμματος. Ο κοινοβουλευτικός μανδύας που αποζητούσε ο Πάγκαλος μέσω των συνομιλιών με τον Παπαναστασίου, ήταν και ένας συνταγματικός συμβιβασμός για να αποφευχθεί να αναλάβει ο Πάγκαλος απροκάλυπτες επαναστατικές εξουσίες. Το κίνημα του Πάγκαλου δεν βρήκε απέναντι του πολιτικές δυνάμεις ικανές να υπερασπιστούν το κοινοβουλευτικό σύστημα. Στη βουλή επικράτησαν απόψεις για τη διαφθορά του ψευτο-κοινοβουλευτισμού (Φραγκούδης) και η αγόρευση του Πασαλίδη "για λίγες λευκές αλλά ηθικές ψήφους". Ο αρχηγός των αγροτιστών Μαργέτης, τάχθηκε υπέρ της επανάστασης αν και θα την προτιμούσε από τους λαϊκούς και όχι από τους στρατιωτικούς και ο πρόσφυγας Παπαρηγοριάδης, για το δικαίωμα του στρατού να επεμβαίνει στην πολιτική.

Ο Πάγκαλος στην εξουσία παρά τη προσπάθεια του να μιμηθεί τον Μουσολίνι, δεν απέδωσε πρωταρχική σημασία στο κόμμα και στη δημιουργία ενός μαζικού κινήματος, αλλά στον ισχυρό στρατό για να διατηρηθεί στην εξουσία. Σκοπός του ήταν να κινητοποιήσει ολόκληρο το Έθνος για να προωθήσει το στρατοκρατικό του πρόγραμμα και τα επεκτατικά του σχέδια. Περιορίσε τις ελευθερίες του τύπου, κατεδίωξε το κομμουνιστικό κόμμα και άρχισε να κυβερνά με διατάγματα. Όταν τον κατάλαβαν πλέον οι δημοκρατικοί για τις αυταρχικές του τάσεις, προσέγγισε τους μοναρχικούς. Εισέβαλε στην Βουλγαρία σε μια κίνηση Μουσολινικού τύπου την οποία πλήρωσε η χώρα με καταδίκη από την Κοινωνία των Εθνών και αποζημίωση σε εποχή οικονομικής δυσχέρειας. Σαν υπερεθνικιστής, καταπολέμησε τα ξένα σχολεία στην Ελλάδα.³³⁶

Την πτώση του Πάγκαλου ακολούθησε η δεύτερη περίοδος της διακυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η ειρηνόφιλη πολιτική με την Ιταλία και την Τουρκία, η περιστολή των εξοπλισμών, η στάση του στο αλυτρωτικό θέμα της Κύπρου και της Δωδεκανήσου, συγκρουόταν με τον επεκτατικό εθνικισμό του φασισμού. Η πολιτική αυτή όμως τον αποξένωνε από τον στρατό, με αποτέλεσμα την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος ενός αξιόλογου αριθμού αξιωματικών με την καθοδήγηση του Πάγκαλου. Η θρησκεία επίσης προσπάθησε να αντιδράσει από την απομάκρυνση των εργατικών τάξεων από τα θρησκευτικά ιδανικά (ακόμη και την εκκλησία) και συντάχθηκε με τους φασίστες οι οποίοι υποσχέθηκαν ότι θα ανέκοπταν αυτή την τάση.

³³⁶ Μαρκέτος, Σπύρος Πως φίλησα τον Μουσολίνι Τα πρώτα βήματα του φασισμού στην Ελλάδα. Αθήνα 2006 Βιβλιόραμα σελ 218-224, 252-261, 282-287

Οι εργατικές-κοινωνικές μεταρρυθμίσεις της διακυβέρνησης Βενιζέλου δεν ολοκληρώθηκαν, η καθιέρωση του 8ώρου παρέμεινε ατελής και μόνο σε κάποιες κατηγορίες επαγγελματιών. Αποκορύφωμα η νομοθέτηση του "ιδιώνυμου" που έθεσε σε καταστολή κάθε αριστερή ιδέα που ταυτίστηκε με τις μεθοδεύσεις των φασιστικών καθεστώτων. Οι αστοί έβλεπαν την κοινωνική αναταραχή με δυναμικές απεργίες στην Θεσσαλονίκη και στις καπνοπαραγωγικές περιοχές, σαν «κομμουνιστική δραστηριότητα» και θέλησαν να την αντιμετωπίσουν, ενισχύοντας μορφές αντισοσιαλιστικής μαζικής κινητοποίησης.

Η οικονομική κρίση του 1932 εξελίχθηκε κυρίως σε πολιτική κρίση και ενώ ο αντίκτυπος της ύφεσης αφομοιώθηκε πολύ γρήγορα, η πολιτική κρίση δυναμώθηκε με την αναζωπύρωση του "Εθνικού διχασμού". Με το τέλος της διακυβέρνησης Βενιζέλου (1932) και με την αριστερή λύση Παπαναστασίου που προώθησε αλλά και торπίλισε ο ίδιος ο Βενιζέλος, η χώρα επανέρχεται σε πολιτική αποσταθεροποίηση. Ο Γεώργιος Κονδύλης, ο οποίος μια δεκαετία πριν είχε πρωτοστατήσει για την εξάλειψη της μοναρχίας δραστηριοποιείται τώρα για την επάνοδο της, που γίνεται πράξη τον Νοέμβριο του 1935. Τον Απρίλιο του 1936, μετά από αδυναμία των πολιτικών κομμάτων για συνεννόηση, ο Βασιλεύς Γεώργιος διορίζει Κυβέρνηση με τον δεξιό εθνικιστή πρώην στρατηγό Ιωάννη Μεταξά. Ο Μεταξάς στις εκλογές του 1936, είχε συγκεντρώσει μόλις το 4% των ψήφων. Τον Αύγουστο του 1936, ο Βασιλεύς Γεώργιος προχωρεί στη επιβολή δικτατορίας για λόγους εθνικής ασφάλειας λόγω των απεργιακών κινητοποιήσεων, η οποία ανέστειλε όλες τις δημοκρατικές εξουσίες και κατέλυσε το κοινοβουλευτικό κράτος. Ο Μεταξάς στην ομιλία του το 1938, στην δεύτερη επέτειο της εγκαθίδρυσης της δικτατορίας, κήρυξε τον εαυτό του πολιτικό δικτάτορα με την έγκριση του στέμματος³³⁷.

---

³³⁷ Πέιν, Στάνλεϋ *Η Ιστορία του Φασισμού* Φιλίστωρ, Αθήνα 2000 Σελ 446-449

Ενότητα Τρίτη

5. Ο προσκοπισμός στα χρόνια της επανόδου της Βασιλείας και στη Δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου.

Νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων

Στις 22 Ιουνίου του 1935³³⁸ διορίζονται τα μέλη του νέου Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΕΠ. Σε αυτό συμμετέχουν οι 1. Αντώνιος Μπενάκης, 2. Μάρκος Μίνδλερ, 3. Κωνσταντίνος Κοτζιάς, 4. Λεωνίδας Πτέρης, 5. Μιχ. Σοφιανός, 6. Περ. Περρωτής, 7. Φιλ. Καρβελάς 8, Χριστ. Λέφας από το Υπουργείο Παιδείας και οι 9. Θρασ. Τσακαλώτος Αντισυνταγματάρχης Πεζικού, 10. Αλεξ. Παπανικολάου Συνταγματάρχης Πεζικού, 11. Εμμαν. Μανσόλας Λοχαγός Πεζικού, 12. Νικ. Μακρής Λοχαγός Πεζικού, 13. Θ.Κετσέας Ταγματάρχης Πεζικού από το Υπουργείο Στρατιωτικών 14. Γ. Πανάς Αντιναύαρχος .ε.α 15. Γ. Σκληβανιώτης Πλωτάρχης Πολεμικού Ναυτικού από το Υπουργείο Ναυτικών.

Ο Λεωνίδας Πτέρης νέος Γενικός Έφορος του Σώματος.³³⁹

Μετά από αρκετή απουσία από το Σώμα επανέρχεται στο διοικητικό Συμβούλιο, ο Λεωνίδας Πτέρης, ο Γενικός Έφορος του 1920-1922 και ορίζεται Γενικός Έφορος εκ νέου. Επίσης με την εγκύκλιο της 24^{ης} Σεπτεμβρίου, ο Αντώνιος Μπενάκης δηλώνει ότι αποδέχτηκε την πρόσκληση της Κυβέρνησης να αναλάβει την προεδρεία του Διοικητικού Συμβουλίου και την Γενική Αρχηγία ³⁴⁰του Σώματος." Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο σε συνεργασία με τον νέο Γενικό Έφορο δικαιολογεί απολύτως την πεποίθηση ότι υπό την έμπνευση και καθοδήγηση του, το Σώμα θα δυνηθεί να βαδίσει σταθερώς και ταχέως προς την επιτέλεση των ευγενών του ιδεωδών" ³⁴¹

Μερικούς μήνες αργότερα, με την Εγκύκλιο Διαταγή 7 της 15^{ης} Νοεμβρίου³⁴², ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, αναγγέλλει την επιστροφή του Βασιλέως Γεωργίου στην Ελλάδα. Στην εγκύκλιο θυμίζει ότι είχε την ευτυχία να συνεργαστεί μαζί του, όταν ο Γεώργιος ήταν Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου και το Σώμα απέκτησε μεγάλη αίγλη και στοργή.

"Βαθμοφόροι και πρόσκοποι .Ο Ελληνικός Λαός δια της ελευθέρως του θελήσεως επαναφέρει επί του ενδόξου Ελληνικού Θρόνου τον λαοφιλή Βασιλέα Αυτού Γεώργιο.

Πολλοί εξ ημών ευτυχίσαμε να τον γνωρίσουμε σαν πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικό Αρχηγό και γνωρίζουμε ότι επί της Προεδρίας και Αρχηγίας του, το Σώμα των Προσκόπων απέκτησε την μεγαλύτερη αυτού αίγλη και δύναμη. Τούτο οφείλεται στη στοργή, την αγάπη του και το θερμό ενδιαφέρον Αυτού, προς τον Ιδεώδη Εθνικό και Κοινωνικό σκοπό τον οποίο επιδιώκουμε. Δια τούτο Τον αγαπήσαμε και αφοσιωθήκαμε προς Αυτόν με ακλόνητη πίστη διότι πίστευε στο προσκοπικό μας Έργο όσο κανείς.

Πρόσκοποι. Μετά λίγες ημέρες ο Βασιλεύς και Γενικός Αρχηγός μας έρχεται, και η Ελλάς θα βαδίσει προς μία Εθνική λεωφόρο αναδημιουργίας της Ελληνικής ζωής. Αλλά, για να δημιουργηθεί η νέα Ελληνική ζωή σε εσάς κατά πρώτιστο θα αποβλέψει ο Βασιλεύς και το

³³⁸ Διάταγμα της 22ας Ιουνίου 1935,ΦΕΚ 83 Τεύχος τρίτο Υπουργός Χατζίσκος

³³⁹ Εγκύκλιος ΣΕΠ 519 /1^{ης} Σεπτεμβρίου 1935

³⁴⁰ Ο τίτλος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Βασιλέα Γεώργιο όταν ανέλαβε Πρόεδρος και Γενικός Αρχηγός.

³⁴¹ Ο Αντώνης Μπενάκης είχε συνεργαστεί με τον Πτέρη στη Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου τα πρώτα χρόνια.

³⁴² Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ*. Νοέμβριος 1935.

κράτος, που είσθε η χρυσή ελπίς του Έθνους από την οποία θα ανατείλει η ευτυχής Εθνική αύριο.

Πρόσκοποι. Τα έθνη μεγαλουργούν όταν οι αποτελούντες αυτά αισθάνονται τους αυτούς πατριωτικούς παλμούς, τα αυτά ιδεώδη, τα αυτά καθήκοντα και την αυτή αγάπη και προς το Έθνος και τους ομοεθνείς των, ανεξαιρέτως. Δια τούτο, καλώ υμάς όπως αγαπήσετε και αφοσιωθείτε προς τον Βασιλέα και Γενικό μας Αρχηγό, μετά πίστεως διότι είναι ο εκπρόσωπος της Πατρίδος την οποία λατρεύετε και για την οποία θα θυσιαστείτε όταν ποτέ κληθείτε, όπως οι ηρωικοί σας συνάδελφοι.

Πρόσκοποι. Άνω σχώμεν τας καρδίας. Κηρύξατε με τα αγνά σας χείλη το Θείον του Σωτήρος, του Πρώτου προσκόπου στον κόσμο, ρήμα « Αγαπάτε Αλλήλους » προς πάντες τους Έλληνες ανεξαιρέτως ίνα, ενωμένοι περιβάλλουμε τον Βασιλέα μας, για να βαδίσουμε νικητές προς τα πεπρωμένα της Φυλής. Ο Βασιλεύς και Γενικός Αρχηγός έρχεται, δεχτείτε τον με την χαρμόσυνη προσκοπική κραυγή « Συ Νίκα Βασιλεύ».

Λ. Πτέρης

Ένα εκτενές άρθρο της εφημερίδας *Βραδυνή*³⁴³ γράφει : " ο προσκοπισμός μας αναδιοργανώνεται και τίθεται και πάλι Η Α.Μ ο Βασιλεύς Γεώργιος Β΄ επικεφαλής του . Αναλαμβάνει εκ νέου υπό την εμπνευσμένη αρχηγία του, το Σώμα των Προσκόπων, το οποίο στις μέρες του, γνώρισε μέρες δόξας και θριάμβων οι οποίες τον κατέτασσαν στην ίδια μοίρα με τον Αγγλικό προσκοπισμό, εκ των πλέον προηγμένων στον κόσμο. Πρέπει να αναφέρουμε ότι υπό την Αρχηγία του αριθμούσε 28.000 προσκόπους και τώρα η δύναμις του ανέρχεται μόλις σε 10.000 νέους. Με την κίνηση αυτή την αναδημιουργική, που παρατηρείται στο Σώμα και με την ηθική υποστήριξη που θα δοθεί από την παρουσία του Γενικού Αρχηγού, της Α.Μ του Βασιλέως μας, πιστεύεται ότι η κάθε ομάς μέσα σε ένα χρόνο θα υπερδιπλασιαστεί. Ακόμη πιστεύεται ότι θα ανέβει το κύρος του προσκοπισμού και ο κάθε πατέρας θα θεωρεί τιμή να είναι το παιδί του πρόσκοπος. Η νέα προσπάθεια άρχισε με την εκλογή του νέου Διοικητικού Συμβουλίου, η οποία είναι γνωστό ότι γίνεται από τα Υπουργεία Παιδείας και των Στρατιωτικών και Ναυτικού. Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου και Αρχηγός του Σώματος θα είναι ο Αντώνιος Μπενάκης. Η Α.Μ ο Βασιλεύς θα είναι Γενικός Αρχηγός. Γενικός Έφορος του Σώματος –σαν Αρχιστράτηγος –θα λέγαμε, μαζί του ο Λεωνίδας Πτέρης, παλαιός και μεγάλος ανεκτίμητος εργάτης του Ελληνικού Προσκοπισμού. Γενικός Γραμματέας ο Μιχ. Σοφιανός, Ταμίας ο Λοχαγός Μακρής, Έφορος Διεθνών Σχέσεων ο Ναύαρχος Νικ. Πανάς. Μέλη ο Μ. Μίνδλερ, ο Φ. Καρβελάς, ο Λέφας, ο Περ. Περρωτής ο Συνταγματάρχης Τσακαλώτος, ο Αντιπλοίαρχος Σκληβανιώτης, ο Ταγματάρχης Κετσέας, ο Λοχαγός Μανσόλας. Εκτελεστική επιτροπή, Πρόεδρος ο Γενικός Έφορος Πτέρης, και οι Σοφιανός, Περρωτής, Μανσόλας, Σκληβανιώτης."

5.1 Υποδοχή του Βασιλέως Γεωργίου στην Αθήνα.

Η υποδοχή του Βασιλέως στο Φάληρο και στη συνέχεια μετάβαση του με πομπή στην Αθήνα. Άφιξη στο Μητροπολιτικό Ναό, όπου στην πλατεία του ήσαν παρατεταγμένοι οι

³⁴³ Εφημερίδα *Βραδυνή* 17/11/1935.

πρόσκοποι.³⁴⁴ Στην υποδοχή του, την Δευτέρα 25^η Νοεμβρίου παρατάχθηκαν οι πρόσκοποι των Αθηνών και του Πειραιά καθώς και αντιπροσωπείες προσκόπων από τη Χαλκίδα, την Κόρινθο και τα Μέγαρα. Οι πρόσκοποι παρατάχθηκαν στην Λεωφόρο Συγγρού, στο ύψος της Πύλης του Αδριανού αλλά και στη Μητρόπολη. Μετά το τέλος της υποδοχής, παρέλασαν στις κεντρικές οδούς των Αθηνών με επικεφαλής τον Γενικό Έφορο Λεωνίδα Πτέρη, τον Βοηθό Γενικό Έφορο Ν. Κουρμούλη και τους Τοπικούς Εφόρους Αθηνών, Πειραιώς, Θεσσαλονίκης Πατρών και Κορίνθου.

5.2 Η αλλαγή του Πολιτειακού και η νέα Διοίκηση των Προσκόπων.

Με την Εγκύκλιο Διαταγή αριθμ.10 της 30^{ης} Ιανουαρίου 1936, ο Γενικός Έφορος Λεωνίδα Πτέρης, αναγγέλλει την ανάληψη της ηγεσίας του Σώματος των Ελλήνων Προσκόπων από τον Βασιλέα Γεώργιο Β΄. Ο Βασιλεύς δήλωσε ότι θα υποστηρίξει τον Προσκοπισμό, γιατί πιστεύει στην παιδαγωγική του δύναμη για την ανάπλαση της νέας γενιάς. Επίσης αναγγέλλει ότι ο Α.Β.Υ, Διάδοχος Παύλος ακολουθώντας τις βασιλικές παραδόσεις, δέχθηκε την Αρχηγία και την επίτιμο Προεδρεία του Σώματος, διατρανώνοντας το μέγα ενδιαφέρον του προς τον προσκοπισμό και προήδρευσε επί δώρο της συνεδριάσεως του και έλαβε γνώση της κατάστασης του Σώματος και των αντιλήψεων του Διοικητικού Συμβουλίου για το μέλλον του Ελληνικού Προσκοπισμού. Στη συνέχεια, κοινοποιεί το Διάγγελμα του αγαπητού μας Αρχηγού, Διάδοχου Παύλου προς τα Ελληνόπουλα.

Διάγγελμα του Α.Β.Υ Διάδοχου Παύλου

Προς τους Ελληνόπαιδες.

"Υψηλή επιθυμία της Α. Μεγαλειότητας του Βασιλέως και Γενικού Αρχηγού των Ελλήνων Προσκόπων, εδέχθη την Επίτιμο Προεδρεία του Δ. Συμβουλίου και Αρχηγεία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, δια να εργαστώ δι' όλων μου των δυνάμεων εις την εξάπλωση και προαγωγή του μεγάλου παιδαγωγικού σκοπού, τον οποίο επιδιώκει ο Προσκοπισμός ως τον δημιουργήσε ο Στρατηγός Μπάντεν Πάουελ.

Περιοδεύσας τον κόσμο ολόκληρο, συνάντησα παντού εις κάθε μου βήμα ομάδας προσκόπων με την ομοιόμορφο γραφική στολή των, με το αρρενωπό παράστημά των και με το χαρίεν ύφος των και εκ των παρατηρήσεων μου τούτων πιστεύω, ότι μόνο δια του Προσκοπισμού θα δημιουργήσουμε τους Ελληνόπαιδες με ευγενή αισθήματα και υψηλές Αρχές, οι οποίες θα τους καταστήσουν χρηστούς και τίμιους πολίτες, συναισθανόμενους τα καθήκοντα αυτών προς τον Θεό, την Πατρίδα, τον Βασιλέα, την Κοινωνία και προς εαυτούς. Η Α.Μ ο Βασιλεύς και το Κράτος, θα υποστηρίξουν το μέγα τούτο αναμορφωτικό της Ελληνικής Νεολαίας έργο και πιστεύω ακραδάντως ότι πάντες οι Έλληνες θα ενισχύσουν το βαρύ τούτο έργο των ιθυνόντων, τον Προσκοπισμό.

Η Α.Μ ο Βασιλεύς και εγώ ελπίζουμε, ότι όλα τα Ελληνόπουλα θα εγγραφούν πρόσκοποι διότι εκεί εις τον προσκοπισμό θα γνωρίσουν την χαρά της υπαίθρου, θα αναπτύξουν τις φυσικές των δυνάμεις, θα μορφωθούν εγκυκλοπαιδικώς, θα διορθώσουν τον χαρακτήρα

³⁴⁴ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 25/11/1935 και Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ*. Νοέμβριος 1935.

των και θα καταστούν άξιοι δια να δημιουργήσουν μια καλύτεραν αύριο δι εαυτούς και την αγαπητή μας πατρίδα. Ανάκτορα Αθηνών 15 Ιανουαρίου 1936 ³⁴⁵

Το Νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων του 1936.

Επίτιμος Πρόεδρος ο Α.Β.Υ Διάδοχος, Αρχηγός Σ.Ε.Π, Πρόεδρος Αντώνιος Μπενάκης, Αρχηγός Σ.Ε.Π, Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, Γενικός Γραμματεύς Μιχ. Σοφιανός Δικηγόρος, Ταμίας Νικ. Μακρής Λοχαγός, Εφ. Διεθνών Σχέσεων, Νικ. Πανάς Αντιναύαρχος ε.α., Σύμβουλοι Μ. Μίνδλερ , Κ. Κοτζιάς Δήμαρχος Αθηναίων, Χρ. Λέφας Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης, Φ. Καρβελάς Διευθυντής Φυσικής Αγωγής, Α. Παπανικολάου Υποστράτηγος, Θ. Τσακαλώτος Αντισυνταγματάρχης, Θ. Κετσέας Ταγματάρχης, Εμμ. Μανσόλας Λοχαγός, Γ. Σκληβανιώτης Πλωτάρχης, Π. Περρωτής Υπ. Εξωτερικών. ³⁴⁶

Το συμβούλιο αυτό έχει την πιο δύσκολη αποστολή. Να αναδημιουργήσει τον προσκοπισμό μετά την επιστροφή της βασιλείας, σε ένα περιβάλλον πιο θετικό χωρίς προβλήματα πολιτειακής στήριξης και χρηματοδότησης. Κανείς δεν μπορούσε όμως να φανταστεί ότι θα ήταν ένα μοιραίο συμβούλιο που θα αντιμετώπιζε την διάλυση του προσκοπισμού μετά από 29 χρόνια λειτουργίας. Η επιβολή της δικτατορίας αρχικά δεν προβλημάτισε το Σώμα.

Με την εγκαθίδρυση της Βασιλικής Δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, τα συγχαρητήρια τηλεγραφήματα προς την Κυβέρνηση αποτελούν καθημερινή δημοσίευση στις εφημερίδες. Το τηλεγράφημα ακόμη και του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, δημοσιεύεται στο φύλλο των "Αθηναϊκών Νέων"³⁴⁷ και αναφέρει: " Εξ ονόματος των απανταχού Ελλήνων Προσκόπων, έχω την τιμή να διαδηλώσω προς υμάς την ανυπόκριτο χαρά την οποία αισθανθήκαμε, δια την απόφασή σας με την έγκριση του σεπτού υμών Άνακτος και Γενικού Αρχηγού, όπως αναλάβετε στα στιβαρά χέρια σας την τύχη της προσφιούς μας Πατρίδος, αποκαθαίροντας αυτήν από τα φθοροποιά μικρόβια του κομμουνισμού και τις προπαγάνδες ανθελληνικών οργανώσεων.

Οι πρόσκοποι μας, ακολουθώντας τις Ελληνικές παραδόσεις, οι οποίες στηρίζονται εις τον Θεό, την λατρεία προς την πατρίδα, της αφοσιώσεως προς τον Βασιλέα, της υπακοής προς τους νόμους και της αγάπης προς την οικογένεια, εύχονται ολοψύχως, όπως ο θεός κρατύνει και ενισχύει τον σεπτό μας Βασιλέα και Γενικό Αρχηγό και υμάς εις το βαρύ αλλά εθνικό έργο το οποίο αναλάβατε και δηλώνουν δι εμού ότι είναι πρόθυμοι να υποστούν πάση θυσία για να οδηγηθεί σε αίσιο τέλος το έργο σας.

Άνευ κομμουνιστικών πλέον εμποδίων, άνευ αντιδράσεως απάτριδων εκπαιδευτικών και λοιπών κρατικών λειτουργών, θα διαδώσουμε τις υγιείς εθνικές και κοινωνικές αρχές μας προς όλα τα Ελληνόπουλα, για να σας παραδώσουμε την μέλλουσα γενιά, την ελπίδα του αύριο, άξια της Ελληνικής της καταγωγής και αντάξια του άθλου τον οποίο αναλάβατε και εις το έργο μας αυτό πιστεύουμε να σας βρούμε προστάτη και αντιλήπτορα. »

Σώμα Ελλήνων Προσκόπων. Λεωνίδας Πτέρης Γ.Ε Αντ/ρχης ε.α³⁴⁸

³⁴⁵ Περιοδικό Προσκοπική Ηχώ Τεύχος Ιανουάριος 1936

³⁴⁶ Περιοδικό Προσκοπική Ηχώ Τεύχος Φεβρουάριος 1936

³⁴⁷ Εφημερίδα Αθηναϊκά Νέα 16/8/1936

³⁴⁸ Για πρώτη φορά στα κείμενα που υπάρχουν στο Αρχείο του Σώματος ο Λεωνίδας Πτέρης Γενικός Έφορος υπογράφει με τον στρατιωτικό του βαθμό

5.3 Η διαμάχη Παλατιού-Μεταξά για την νεολαία.

Στις επόμενες σελίδες θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση για το πως μια τόσο "στενή" και θερμή σχέση του παλατιού με τον προσκοπισμό, κατέληξε σε αποδοχή της διάλυσης του από τον Μεταξά και την στήριξη του στην ΕΟΝ καθώς και τους λόγους-τα προσωπικά πιστεύω- του Μεταξά σχετικά με τον προσκοπισμό που οδήγησε στη διάλυση των προσκόπων.

5.3.1 Οι Βασιλείς και η σχέση τους με το Προσκοπικό κίνημα.

Η σχέση του παλατιού με τον προσκοπισμό ξεκίνησε από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του, όταν στις 2 Ιουλίου του 1914, ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος αποδέχθηκε τον τίτλο του Γενικού Αρχηγού του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Οι βασιλείς, ως ανώτατοι άρχοντες, αποτελούσαν την προσωποποίηση της πατρίδας, στην υπηρεσία της οποίας έθεταν τον εαυτό τους οι Πρόσκοποι, όπως φαίνεται και από την υπόσχεση του Προσκόπου, εκτός από την περίοδο της αβασίλευτης δημοκρατίας³⁴⁹. Η σχέση αυτή Παλατιού και Προσκοπισμού, συνεχίστηκε για όλο το διάστημα της παρουσίας της Βασιλείας στην Ελλάδα. Η σχέση αυτή είναι κατ' ουσία η σύνδεση του προσκοπισμού με την Ανώτατη πολιτειακή αρχή, η οποία ουσιαστικά θέτει υπό την αιγίδα της τον προσκοπισμό, την μεγαλύτερη εθελοντική νεολαία της χώρας.

Γεώργιος ο Β'³⁵⁰

Γεννήθηκε στο Τατόι στις 7 Ιουλίου του 1890. Γιός του Κωνσταντίνου και της Σοφίας. Αδέλφια του, η Ελένη, ο Αλέξανδρος, η Ειρήνη και ο Παύλος. Φοίτησε στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών, στη σχολή Ευελπίδων και εξήλθε με το βαθμό του Λοχαγού το 1909. Στην συνέχεια μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία και επέστρεψε στην Ελλάδα το 1912. Μετά τα δραματικά γεγονότα της κατάρρευσης του μετώπου της Μικράς Ασίας, ορκίστηκε Βασιλεύς την 14η Σεπτεμβρίου 1922. Λίγους μήνες αργότερα, (28/12/1922) στο Παλέρμο πέθανε εξόριστος ο πατέρας του, Κωνσταντίνος. Ο Γεώργιος στέφθηκε Βασιλιάς σε μια περίοδο, που ο εθνικός διχασμός ήταν στο αποκορύφωμα του και η βασιλεία ήταν μισητή στο πρόσωπο του Κωνσταντίνου, από μεγάλη μερίδα του ελληνικού λαού, ο θάνατος όμως του Κωνσταντίνου μπορούσε να βοηθήσει σαν γέφυρα μεταξύ των αντιπάλων. Από τα πρώτα αυτά χρόνια δημιουργήθηκε η φιλία του με τον Μεταξά. Ο Γονατάς στις 17 Δεκεμβρίου του 1923, του ανακοίνωσε την απόφαση της κυβέρνησης να εγκαταλείψει υπό "μορφή αδειας" την χώρα. Τον Μάρτιο του 1924 τα μέλη της βασιλικής οικογένειας με την πράξη της Δ' Συντακτικής Συνέλευσης στερήθηκαν και την ελληνική ιθαγένεια.

³⁴⁹ Ο "Όρκος του Προσκόπου", όπως ονομαζόταν τότε έλεγε, «Υπόσχομαι να τηρήσω πίστιν εις την Πατρίδα και τον Βασιλέα. Να βοηθώ πάντα άνθρωπον και εις πάσαν περίστασιν και να υπακούω τυφλώς εις τον Νόμον των Προσκόπων. Και ούτως έστω μοι ο Θεός βοηθός εν τω βίω». *Προκαταρκτικά Γνώσεις Υποψηφίων Δοκίμων Προσκόπων* (1916:8)]. Στην Υπόσχεση του 1929 η αναφορά στον βασιλιά έχει απαλειφθεί, «Υπόσχομαι εις την Τιμήν μου να εκτελώ το καθήκον μου προς τον Θεόν και την Πατρίδα, να βοηθώ κάθε άνθρωπον και εις κάθε περίστασιν και να υπακούω εις τον Νόμο των Προσκόπων». *Οργανισμός*(1929:21). Μετά την παλινόρθωση επανήλθε προφανώς και η αναφορά στον Βασιλιά η οποία παρέμεινε μέχρι το 1974.

³⁵⁰ Πιτινέλη, Παναγιώτη " Γεώργιος Β'" Αθήνα 1951 Σελ 33- 83.

Μετά τις εκλογές του 1933 στις οποίες το Λαϊκό κόμμα συγκέντρωσε πλειοψηφία, η εσωτερική κατάσταση επιδεινώθηκε με τα δύο στασιαστικά κινήματα του 1933 και του 1935. Η αμνηστία των ενόχων του κινήματος του 1935, η απομάκρυνση του στρατηγού Κονδύλη, η βραχύβιος κυβέρνηση Δεμερτζή και η αδυναμία των πολιτικών κομμάτων να συνεργαστούν σε μια ενωτική λύση, άνοιξαν τον δρόμο για την επιστροφή της Βασιλείας στην Ελλάδα. Στις εκλογές της 6ης Ιουνίου για την ανάδειξη νέας κυβέρνησης, το Λαϊκό κόμμα κατέστη παντοδύναμο και ουσιαστικά άνοιξε ο δρόμος για την επιστροφή της Βασιλείας³⁵¹. Ο Γεώργιος επέστρεψε στην Ελλάδα συνοδευόμενος από τον αδελφό του Διάδοχο Παύλο στις 25 Νοεμβρίου του 1935.

Η σχέση του Γεωργίου με τον Βενιζέλο υπήρξε πάντα σε καλό επίπεδο ακόμη και μετά την τοποθέτηση του Μεταξά στο Υπουργείο των Στρατιωτικών το 1936. Ο Παν. Πιπινέλης δημοσίευσε στο βιβλίο του με την βιογραφία του Γεωργίου, επιστολή του Βενιζέλου προς τον Ρούφο, που επικροτεί την τοποθέτηση του Μεταξά στο υπουργείο γράφοντας "με την ενέργεια του αυτή ο Βασιλεύς απέκτησε πάλι το κύρος του, τόσο απαραίτητο για την αποκατάσταση της ψυχικής ενότητας του λαού". Ο Γεώργιος ανέλαβε προσωπικά την ανασύνταξη του Στρατού, την περίοδο 1935-1939 όπως είχε προαναγγείλει σε συνέντευξη του στην εφημερίδα "Ελληνισμός" της 22ας Αυγούστου του 1935, πριν επιστρέψει στην Ελλάδα. Ο Γεώργιος ήταν ο δημιουργός των καλών ελληνοβρετανικών σχέσεων την περίοδο της επιστροφής του, σε αντίθεση με την αρνητική στάση των βρετανών στο γερμανόφιλο Μεταξά. Η βρετανική διπλωματία δεν είδε ποτέ με καλό μάτι τον Μεταξά και ο Άγγλος Πρεσβευτής στην Αθήνα Sir Sydney Waterloo πάντα συμβούλευε τον Γεώργιο για την απεμπλοκή του από αυτόν και την απομάκρυνση του από την κυβέρνηση.

Με την επιστροφή του Γεώργιου Β' στην Ελλάδα, το Νοέμβριο του 1935 η σχέση αυτή με τον Μεταξά ανανεώνεται. Στην διοίκηση των προσκόπων, θέση Γενικού Εφόρου κατέχει ο Λεωνίδας Πτέρης, ο οποίος έχει παλαιά και μακροχρόνια σχέση με το παλάτι. Απόστρατος Αξιωματικός έχει διωχθεί για τη φιλοβασιλική του στάση από την Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης³⁵² το 1917. Συμμετέχει μαζί με τον Διάδοχο τότε Γεώργιο στο Συμβούλιο του 1921, κατέχοντας επίσης τη θέση του Γενικού Εφόρου. Τώρα έχει μια ιδιαίτερη σχέση και με τον Α.Β.Υ Διάδοχο Παύλο, με τον οποίο υπάρχει άριστη και τακτική συνεργασία. Ο Λεωνίδας Πτέρης ήταν έμπειρο ιστορικό στέλεχος του Προσκοπισμού με βαθιά πίστη στα Προσκοπικά ιδεώδη.

Ο Παύλος συντάσσει διάγγελμα προς την νεολαία με την ανάληψη των καθηκόντων του, το οποίο τυπώνεται και μοιράζεται σε όλους τους Προσκόπους. Ο Παύλος, σύμφωνα με τον βιογράφο του Στέλιο Χουρμούζιο, πίστευε ακράδαντα στην αξία του Προσκοπισμού, ως παιδαγωγική κίνηση και στα χρόνια της εξορίας του στην Αγγλία είχε ενδιαφερθεί για την προσκοπική εκπαίδευση και την εξέλιξη του προσκοπισμού στη γενέτειρά του³⁵³. Επίσης, οι αναφορές στα Προσκοπικά Περιοδικά και στον ημερήσιο τύπο δείχνουν ότι ο Διάδοχος, είχε

³⁵¹ Ζακυθνού, Διον *Η Πολιτική Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος* Εστία 1965 Σελ 106-108

³⁵² Περιοδικό Έσο Έτοιμος Άρθρο του Μπέιλυ για τα πρώτα χρόνια του προσκοπισμού στην Ελλάδα μεταφρασμένο από το διεθνές περιοδικό *Jamboree*. Τεύχος αριθμός 25 Ιανουάριος 1922

³⁵³ Hourmouzios, Stelio, *No ordinary Crown*, a biography of King Paul of the Hellenes. Weidenfeld and Nicolson 1972 Page 81

ενεργό και συνεχή συμμετοχή σε δράσεις του ΣΕΠ. Οι δράσεις αυτές δεν ήταν μόνο εθιμοτυπικού χαρακτήρα, παρελάσεις, εγκαίνια προσκοπικών εστιών, ορκωμοσίες κλπ, αλλά και εκπαιδεύσεις στελεχών και εκδρομές στις οποίες εμφανιζόταν συχνά με την Προσκοπική του στολή.

Από την εξαιρετική αυτή σχέση προσκοπισμού -παλατιού θα οδηγηθούμε στην εγκατάλειψη των προσκόπων με πρώτο βήμα την απομάκρυνση από τη διοίκηση του Σ.Ε.Π. του Λ. Πτέρη ,τον Ιούνιο του 1938,χωρίς καμία γνωστή αντίδραση από τον Παύλο. Είχε πέσει σε δυσμένεια από το Μεταξικό καθεστώς ή ήταν απλά ένα εμπόδιο για την εξουσία, γνωρίζοντας ότι οδηγείται σε διάλυση ο Προσκοπισμός;

Η σχέση του Πτέρη με τον Παύλο δεν φαίνεται όμως να επηρεάστηκε από την απομάκρυνση του, γιατί συνεχίστηκε και για πολλά χρόνια ακόμη και μετά τον πόλεμο. Ο Παύλος μετά την περιοδεία του για τις εορτές ενσωμάτωσης των Δωδεκανήσων το 1948, κατέληξε στο σπίτι του Πτέρη στην Πάτμο για ολιγοήμερες διακοπές.

Η συμμετοχή του Βασιλέως Γεωργίου και του Α.Β.Υ Διαδόχου Παύλου στην προσκοπική κίνηση.

Η παρακολούθηση των γεγονότων της συμμετοχής των Βασιλέων στην στήριξη του προσκοπισμού είναι σημαντική, για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε και να αξιολογήσουμε αργότερα την υπαναχώρηση του και τη διάλυση των προσκόπων με την αναγκαστική πράξη συγχώνευσης της με την Ε.Ο.Ν.

Ο Λ. Πτέρης μαζί με τον διάδοχο ταξιδεύουν σε όλη την Ελλάδα, μεταφέροντας την συναντίληψη που έχει το παλάτι για την πορεία του προσκοπισμού και οι επισκέψεις αυτές λειτουργούν σαν ένας συμβολισμός για την ουσιαστική του υποστήριξη.

Οι επισκέψεις ξεκινούν από την Κέρκυρα³⁵⁴ στις 22 Μαΐου του 1936, που επιθεωρεί τους εκεί προσκόπους, δίνοντας τους υπόσχεση ότι θα επιστρέψει και θα μεταβεί μαζί τους στην εξοχή για κατασκήνωση μιας μέρας.

Ακολουθούν περιοδείες στην Σάμο³⁵⁵ και στην Βόρειο Ελλάδα. Υποδοχή του Βασιλέως από προσκόπους στις πόλεις της Μακεδονίας που περιοδεύει. Αλεξανδρούπολη, Κομοτηνή, Ξάνθη, Καβάλα, Δράμα, Βέροια, Νάουσα και Έδεσσα. ³⁵⁶ Σε όσες επισκέψεις δεν παραβρίσκεται ο Λ. Πτέρης, ενημερώνει για προετοιμασία και την καλή υποδοχή του Διαδόχου. Σε επιστολή του ³⁵⁷ ο Γ.Ε. Λεωνίδα Πτέρης, ενημερώνει τον Περιφερειακό Έφορο Ροδόπης Σ. Κομνηνό ότι, ο Α.Β.Υ θα επισκεφθεί την πόλη της Κομοτηνής την ερχόμενη εβδομάδα και ζητά να διατάξει του προσκόπους της Περιφέρειας του για την υποδοχή του και εκείνοι να παρουσιαστούν και να υποβάλλουν τα αισθήματα αφοσιώσεως. Μετά την ολοκλήρωση της περιοδείας, ακολουθεί επιστολή³⁵⁸ του Γενικού Εφόρου με την οποία ευχαριστεί τον Κομνηνό και τους προσκόπους της περιοχής, "τα λόγια που είχατε την καλοσύνη να μου πείτε το βλέμμα και η έκφραση των προσκόπων σας και των Αρχηγών

³⁵⁴ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 23/5/1936

³⁵⁵ Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* Ιούλιος- Αύγουστος 1936

³⁵⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 16,/6/1936και *Ελεύθερο Βήμα* 17, 18/6/1936

³⁵⁷ Επιστολή της 13^{ης} Ιουνίου 1936 Αρχείο Δ. Μακρίδη ΣΕΠ

³⁵⁸ Επιστολή Αρχείο Δ. Μακρίδη ΣΕΠ 30 Ιουνίου 1936

τους, με διαβεβαίωσαν για μια φορά ακόμη ότι ο προσκοπισμός είναι το μόνο Εθνικό μορφωτικό Σχολείο, από το οποίο θα εξέλθουν οι μέλλοντες πολίτες, οι Ακρίτες της Ελλάδος. Ακολουθεί επίσης και ευχαριστήριο σημείωμα από το Υπασπιστήριο του Α.Β.Υ Διαδόχου από την Κέρκυρα³⁵⁹

Τον Ιούνιο, ο Βασιλεύς Γεώργιος μετά την επίσκεψη του στην Βόρειο Ελλάδα, επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη. Ο Βασιλεύς μεταβαίνει στον χώρο των προσκόπων στο πεδίο του Άρεως για να παραδώσει την Σημαία τους. Στον χώρο των προσκόπων τον υποδέχθηκε ο πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, Αντώνιος Μπενάκης, ο οποίος μετέβει στην Θεσσαλονίκη για τον σκοπό αυτό. Φωτογραφία της παράδοσης της σημαίας των προσκόπων, φιλοξενεί το *Ελεύθερο Βήμα* στο φύλλο της 28/6/1936³⁶⁰. Ακολούθησε παρέλαση ενώπιον του Βασιλέως.

Στην επίσκεψη του Διαδόχου στην Κομοτηνή λίγους μήνες αργότερα, θα παρακολουθήσει τις επιδείξεις των προσκόπων.³⁶¹ Τον Διάδοχο συνοδεύει όπως καταγράφεται στον τύπο, ο Γενικός Έφορος Λεωνίδα Πτέρης, ο οποίος επιθεώρησε τους υπέρ- οκτακόσιους προσκόπους, που παρατάχθηκαν στην πλατεία του Δημαρχείου. Την επομένη οι πρόσκοποι συγκεντρώθηκαν στο πάρκο της Αγίας Παρασκευής³⁶², όπου στις 2.30 ο Διάδοχος επιθεώρησε τους προσκόπους. Στους προσκόπους διάβασε την ημερήσια διαταγή ο Γενικός Έφορος, ο οποίος τόνισε [... τη μεγάλη σημασία της προσκοπικής συγκέντρωσης με τη ευκαιρία των πανθρακιώτικων αγώνων και τη μεγάλη προσπάθεια που καταβάλλετε, προκειμένου η νέα γενιά να διπλασιαστεί σύμφωνα με τα ιδεώδη του προσκοπικού νόμου, όπως την ονειρεύεται το Έθνος και τη θέλουν ο Βασιλεύς και ο Διάδοχος, όπως την επιθυμεί ο Εθνικός μας Κυβερνήτης κ Μεταξάς. Παρακολουθώντας τις δημοσιεύσεις και τα αρχεία της εποχής, βλέπουμε ότι καταγράφεται μια θετική αποδοχή της Δικτατορίας, από την ηγεσία του προσκοπισμού, που δεν πρέπει ξεχνάμε ότι είναι δημιούργημα του παλατιού.

Ορκιστήκαμε καταλήγει η «Ημερήσια Διαταγή» να μην υποστείουμε τη Σημαία μας διότι φέρει 4 παράσημα ανδρείας και αρετής που μας απονεμήθηκαν από τα τίμια χέρια του ελευθερωτή στρατηλάτη αείμνηστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, του πρώτου Γενικού μας Αρχηγού, για τις θυσίες των προσκόπων υπέρ της Πατρίδος.

Πλήρης χαράς και υπερηφάνειας, διότι ηγούμαι υμών εκφράζω εξ ονόματος της Α.Β.Υ του διαδόχου και Αρχηγού μας, την πλήρη ευαρέσκεια του για το συντελούμενο προσκοπικό αναμορφωτικό έργο, το οποίο αναλάβαμε για να δημιουργήσουμε τη νέα γενιά, διαπαιδαγωγημένη με τις Ελληνικές παραδόσεις, της λατρείας προς τον Θεό, της πίστεως και αφοσίωσης προς τα πάτρια, τον Βασιλέα, της υπακοής στους νόμους, της αγάπης προς τον πλησίον, του σεβασμού προς του γονείς, διδασκάλους και προϊσταμένους και έτοιμη να θυσιαστεί προς χάρη των Εθνικών ιδεωδών. Ο δρόμος είναι τραχύς και ανωφερής, αλλά θα νικήσουμε γιατί έχουμε συμπαραστάτη το Θεό, τον Βασιλέα, το κράτος και την κοινωνία. Ζήτω ο Βασιλεύς, Ζήτω ο λατρευτός μας διάδοχος και Αρχηγός μας Παύλος, Ζήτω ο Εθνικός μας Κυβερνήτης».

³⁵⁹ Επιστολή Αρχείο Δ. Μακρίδη ΣΕΠ 4 Ιουλίου 1936

³⁶⁰ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 26, 27/6/1936 και *Αθηναϊκά Νέα* 26/6/1936

³⁶¹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 10 και 11/10/1936

³⁶² Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 12/10 και *Ελεύθερο Βήμα* 13/10//1936

Με την εγκύκλιο Διαταγή 64 του Γενικού Εφόρου Λεωνίδα Πτέρη, στα τέλη του 1936, ενημερώνονται οι προσκοπικές Αρχές για την αποστολή τηλεγραφήματος του, προς τον Α.Β.Υ Διάδοχο για την αναγγελία των αρραβώνων του με την πριγκίπισσα Φρειδερίκη του Ανόβερου «Απανταχού Έλληνες πανηγυρίζουν χαρμοσύνως ευτυχές γεγονός αρραβώνων Διαδόχου Αρχηγού αυτών και υποβάλλουν ευλαβώς δι' εμού ευχάς των υπέρ ευτυχίας Υμών και Υψηλοτάτης πριγκίπισσας Φρειδερίκης» Ο Α.Β.Υ ευαρεστήθηκε να απαντήσει. "Ευχαριστώ εγκαρδίως απανταχού Έλληνες προσκόπους μου δι' ειλικρινείς ευχάς των".

Τον Νοέμβριο του 1936 η Βασιλεία, σε μια μεγαλοπρεπή εορτή επιστρέφει στην Ελλάδα τα λείψανα των αποθανόντων μελών της δυναστείας στο εξωτερικό, κατά το διάστημα της απομάκρυνσης τους με τη κατάργηση της Βασιλείας, για την ταφή τους στο Τατόι. Οι πρόσκοποι συμμετέχουν στην προετοιμασία της υποδοχής των λειψάνων των Βασιλέων. Ο Γενικός Έφορος των προσκόπων με διαταγή του³⁶³ προς όλες τις προσκοπικές οργανώσεις, καθόρισε πένθος από της 15^{ης} μέχρι της 20^{ης} μηνός Νοεμβρίου, διάστημα που θα μεταφερθούν οι σωροί των Βασιλέων Κωνσταντίνου, της Βασιλίσσης Σοφίας και της βασιλομήτορος Όλγας στην Αθήνα. Οι σημαίες των προσκοπικών τμημάτων θα είναι μεσίστιες και εκείνες των εφορειών θα καλυφθούν πένθιμα. Οι έφοροι και οι βαθμοφόροι την 20η Νοεμβρίου θα φορούν πένθιμο περιβραχιόνιο. Οι προσκοπικές ομάδες θα μεταβούν με τους προσκοπικούς κοντούς των στις εκκλησίες για να δεηθούν για τις ψυχές τους.³⁶⁴

Με νέα εγκύκλιο³⁶⁵ Διαταγή ζητά, όπως κάθε πρόσκοπος την 22^α Νοεμβρίου, ημέρα που θα υποδεχθεί η Ελληνική γη τους μεγάλους νεκρούς, φυτέψει τρία δένδρα ως προσευχή προς τον Πλάστη για τις ψυχές τους. Κατά την μέρα της επιστροφής των λειψάνων στον Πειραιά μια μεγάλη πομπή από στρατιώτες και πρόσκοπους απέδωσαν τιμές.

Η επίσκεψη του Βασιλέως της Αγγλίας Εδουάρδου στην Ελλάδα, χαιρετίζεται ιδιαίτερα από τους προσκόπους. Η Αγγλική Πρεσβεία έδωσε στη δημοσιότητα το τηλεγράφημα που απέστειλε στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων ο Εδουάρδος "είμαι επιφορτισμένος από τον Πρεσβευτή της Α.Μ να σας γνωρίσω ότι έλαβα την βασιλική εντολή να διαβιβάσω σε όλους τους προσκόπους της Ελλάδος, την έκφραση των ειλικρινών ευχαριστιών της Α.Μ για το ευγενές προς αυτήν τηλεγράφημα σας επί τη αφήξει του, καθώς και τις καλύτερες των ευχών του για την επιτυχία του προσκοπισμού στην Ελλάδα."³⁶⁶

Οι περιοδείες συνεχίζονται και ολόκληρο το έτος 1937.Ο Γενικός Έφορος γίνεται συχνά αποδέκτης αιτημάτων για να μεσολαβήσει στο Διάδοχο για την παρουσία του σε προσκοπικές εκδηλώσεις σε όλη τη χώρα .Μια τέτοια είναι η απαντητική του επιστολή³⁶⁷ που στέλνει ο Γενικός Έφορος προς τον Τοπικό Έφορο Ξάνθης, Ν. Γκιώνη, που εκτός των προσκοπικών θεμάτων γράφει ότι "θα μεταφέρω στον Α.Β.Υ Διάδοχο την παράκληση να θέσει την χοροεσπερίδα υπό την Υψηλή προστασία του αλλά η παρουσία του είναι

³⁶³ Εγκύκλιος Διαταγή αριθμ.25 της 6^{ης} Νοεμβρίου 1936

³⁶⁴ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 11 και 15, 17, 18, 21, 22, 23/11 και *Αθηναϊκά Νέα* 11και 16, 18,22,23 /11/1936

³⁶⁵ Εγκύκλιος 18 της 21^{ης} Νοεμβρίου 1936

³⁶⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 3/9 και "*Ελεύθερο Βήμα*" 4/9//1936

³⁶⁷ 16 Μαρτίου 1937 Αρχείο ΣΕΠ

αδύνατος διότι αν κάνει την αρχή να παρευρίσκεται σε διάφορες χοροεσπερίδες δεν θα μείνει ούτε μια στιγμή ελεύθερος."

Επίσκεψη του Βασιλέως στη Μυτιλήνη στη Χίο και στη Σάμο. Θερμή υποδοχή από τους προσκόπους. ³⁶⁸Επίσκεψη στην Αργολίδα την 21^η Μαρτίου του Α.Β.Υ Διαδόχου, μετά του προεδρεύοντος του Διοικητικού Συμβουλίου Μ. Μίνδλερ, του Γενικού Εφόρου Λ. Πτέρη και του Βοηθού Γενικού Εφόρου Νικ. Κουρμούλη. Στο Άργος στην κεντρική πλατεία της πόλης έγινε δοξολογία από τον Σεβ. Μητροπολίτη Αργολίδος και ακολούθησε η ορκωμοσία των προσκόπων και Λυκοπούλων. Ακολουθεί παρέλαση των προσκόπων και των μαθητών. Στη συνέχεια οι επίσημοι μετέβησαν στο Ναύπλιο και η υποδοχή από τις αρχές ήταν ενθουσιώδης. Νομάρχης, Τοπικές και Στρατιωτικές Αρχές καθώς και οι προσκοπικές Αρχές μετέβησαν στη Νομαρχία που παρακάθισαν σε γεύμα που διοργανώθηκε από τον Τοπικό Προσκοπικό Σύνδεσμο. Το απόγευμα στις 4.00, η Α.Β.Υ μετέβη στην κεντρική πλατεία της πόλης ενώπιον χιλιάδων λαού, όπου ο Νομάρχης Μ. Δεσποτόπουλος, του παρέδωσε την Σημαία της Περιφέρειας, δώρο του δήμου και τον παρεκάλεσε να την παραδώσει στους προσκόπους. Ο Αρχηγός κατέβηκε από την εξέδρα και παρέδωσε τη σημαία ιδιοχειρώς στον Σημαιοφόρο υπό τις ενθουσιώδεις εκδηλώσεις του κόσμου. Προσφωνήσεις έγιναν από τον Σεβ. Μητροπολίτη και τον Δήμαρχο Ναυπλιωτών που έπλεξε το εγκώμιο του προσκοπισμού. Μετά ο Αρχηγός επέδωσε το μετάλλιο «φίλων του προσκοπισμού» στον Νομάρχη. ³⁶⁹ Κατά τη διαδρομή προς το Άργος η Α.Β.Υ ο Αρχηγός, σταμάτησε στην κεντρική πλατεία της Κορίνθου και επιθεώρησε τους εκεί προσκόπους.

Η συμμετοχή του Παύλου δεν ήταν πάντα τυπική. Πολλές φορές, με την προσκοπική του ιδιότητα, που δεν ήταν μόνο εκείνη της θέσης αλλά και του αληθινού προσκόπου που είχε, συμμετέχει και σε προσκοπικές δραστηριότητες στην Αγγλία, στα χρόνια της εκεί παραμονής του, συμμετέχει με την προσκοπική του στολή σε πολλές εκδηλώσεις. ³⁷⁰ Με την ιδιότητα αυτή, την Κυριακή 11 Απριλίου η Α.Β.Υ ο Διάδοχος, φορώντας την προσκοπική του στολή, μετέβη στο Μενίδι και παραβρέθηκε στην ορκωμοσία της Αγέλης και της Ομάδας. Στην συνέχεια μαζί με τον προεδρεύοντα Μάρκο Μίνδλερ, τον Λ. Πτέρη και καμιά τριανταριά αρχηγούς προσκόπων ανέβηκε στην καραμπόλα (κορφή της Πάρνηθας) και γευμάτισαν όλοι μαζί στη θέση Μπάφι. ³⁷¹

Ακολουθεί επίσκεψη του Διαδόχου στην Κρήτη, στο Ηράκλειο. Έγινε επιθεώρηση και παρέλαση υπέρ 300 προσκόπων. Το απόγευμα παρακολούθησε τους κολυμβητικούς αγώνες των ναυτοπροσκόπων, συνοδευόμενος από τον Υπουργό Κρήτης κ. Σφακιανάκη. ³⁷²

Στην Αθήνα ³⁷³ καταφθάνουν για επίσκεψη 50 πρόσκοποι από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και μεταβαίνουν στην Κύμη για κατασκήνωση. Την ίδια μέρα με ειδικό συρμό των Σιδηρόδρομων, που ευγενώς παραχωρήθηκε από τον Υπουργό των Συγκοινωνιών, έφθασαν από το Διδυμότειχο και την Ορεστιάδα 140 πρόσκοποι για να επισκεφθούν την Αθήνα. Οι

³⁶⁸ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 23/2/1937

³⁶⁹ Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* Απρίλιος 1937

³⁷⁰ Φωτογραφικό Αρχείο ΣΕΠ

³⁷¹ Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* Απρίλιος 1937

³⁷² Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 25/8/1937

³⁷³ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 11/7/1937

πρόσκοποι επισκέφθηκαν μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους Την Κυριακή το πρωί όλοι μαζί, κατέθεσαν στέφανο στο Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη. Το απόγευμα, στο 7^ο Γυμνάσιο Παγκρατίου που φιλοξενούνταν, έγινε επιθεώρηση των προσκόπων ,από την Α.Β.Υ Διάδοχο, Αρχηγό των προσκόπων και τον Γενικό Έφορο Λεωνίδα Πτέρη. Στην τελετή παραβρέθηκαν επίσης ο Υπουργός της Παιδείας, ο Υπουργός των Συγκοινωνιών και ο Φρούραρχος των Αθηνών, Παπανικολάου. Το βράδυ παρακολούθησαν πυρά. Φωτογραφία από την εκδήλωση φιλοξενείται στο φύλλο της 13^η Ιουλίου του Ελεύθερου Βήματος.

Επίσκεψη της Α.Β.Υ Διαδόχου στην Πάτρα³⁷⁴. Κατέπλευσε στο λιμάνι της Πάτρας η θαλαμηγός "Εσπερος", στην οποία επέβαινε η Α.Β.Υ. ο Διάδοχος, ταξιδεύοντας για Κέρκυρα. Τη θαλαμηγό υποδέχθηκαν στα ανοικτά με σκάφος, οι Αρχές της πόλης και ο Γενικός Έφορος των Προσκόπων, Λεωνίδας Πτέρης. Ο Διάδοχος εξήλθε στην πόλη της Πάτρας, προκειμένου να επιθεωρήσει τους προσκόπους της πόλης Στο χώρο του Λιμεναρχείου και κατά μήκος της παραλιακής οδού, είχαν παραταχθεί οι πρόσκοποι. Τον Διάδοχο υποδέχθηκαν οι Αρχές της πόλης και τον προσφώνησε ο Τοπικός Έφορος Πατρών, Φραγκόπουλος. Στη συνέχεια επιθεώρησε τους προσκόπους και απένειμε στον Περιφερειακό Έφορο Πατρών, Χασάπη το μετάλλιο της προσκοπικής Αξίας. Μετά την επιθεώρηση μίλησε στους συγκεντρωμένους, ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, για τον σκοπό του προσκοπισμού.

Παραβρέθηκε επίσης την Κυριακή 31 Οκτωβρίου στην αναδάσωση του λόφου της Φιλοθέης από μαθητές του Κολλεγίου, του Αρσακείου, τους πρόσκοπους και τις οδηγούς.³⁷⁵

Την 1^η Δεκεμβρίου, η Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος, επέδωσε στα ανάκτορα, τα μετάλλια «φίλων του προσκοπισμού», στους Υπουργούς Παιδείας, Γεωργακόπουλο, Σιδηροδρόμων, Γ Σπυρίδωνος, Κρατικής Υγιεινής, Α. Κορυζή, και στο Δήμαρχο Αθηναίων, Αμβρόσιο Πλυτά για το επιδειχθέν έργο υπέρ του προσκοπισμού. Η απονομή έγινε παρουσία του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος.³⁷⁶

Ακολουθεί ορκωμοσία των νέων προσκοπικών ομάδων Κηφισιάς και Αμαρουσίου και η παράδοση σε αυτούς των Σημαιών τους. Μετέβει στην εορτή του πρασίνου στην Κοκκινιά. Στην επίσκεψη του αυτή, παραβρέθηκε στην Κοκκινιά με την ευκαιρία των εορτών του πρασίνου της πόλης και παρέστη στην ορκωμοσία των προσκόπων. Ανάλογες εκδηλώσεις γίνονται σε τακτική βάση όπως η υποδοχή του Γεωργίου στον Σιδηροδρομικό Σταθμό της Γευγελής- Ειδομένη από τους προσκόπους. Ο Βασιλεύς κατέβηκε από την αμαξοστοιχία και επιθεώρησε τους παρατεταγμένους στον Σταθμό προσκόπους.³⁷⁷

Τον Γενάρη του 1938 γίνονται οι γάμοι του Διαδόχου Παύλου με τη Φρειδερίκη. Οι πρόσκοποι είχαν παραταχθεί στην οδό Γεωργίου, απέναντι από το Ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας.³⁷⁸ Για τον γάμο είχαν έρθει στην Αθήνα, οι πρόσκοποι Πατρών, Θεσσαλονίκης και Βέροιας με τις μουσικές τους οι οποίοι και παρέλασαν στους κεντρικούς δρόμους της πόλης. Για τους γάμους του Παύλου με τη Φρειδερίκη, με εγκυκλίους του ο Γενικός Έφορος

³⁷⁴ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 20/7/1936 και *Ελεύθερο Βήμα* 21/7/1937

³⁷⁵ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 30/10/1937

³⁷⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 1/12/1937

³⁷⁷ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα*, 18/12/1937

³⁷⁸ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 9/1/1928

του ΣΕΠ, Λ. Πτέρης, διενήργησε έρανο μεταξύ των Προσκόπων για το γαμήλιο δώρο, σε όλη την Ελλάδα, υπέρ των γάμων του βασιλικού ζεύγους στα τέλη του 1937.³⁷⁹

Μια ακόμη σημαντική εκδήλωση είναι εκείνη των προσκόπων της Πάτρας που μεταφέρουν την καρδιά του Βαρόνου Ντε Κουμπερτέν στην Αρχαία Ολυμπία προκειμένου να αποτεθεί στον ιερό αυτό χώρο. Η εκδήλωση έγινε παρουσία του Α.Β.Υ Διαδόχου και των Υπασπιστών του, Ποταμιάνου και Σκληβανιώτη³⁸⁰, καθώς ο διάδοχος συμμετείχε στη συνεδρίαση της Δ.Ο.Ε στην Αρχαία Ολυμπία.³⁸¹

Το Ναυτοπροσκοπείο του Πειραιά. Τα εγκαίνια του Νεώσοικου.

Οι Ναυτοπρόσκοποι του Πειραιά αποκτούν νεώσοικο στο Πασαλιμάνι.³⁸² Ο θεμέλιος λίθος του Ναυτοπροσκοπικού κέντρου τέθηκε από τον Διάδοχο Παύλο, Αρχηγό των Προσκόπων, στην αριστερή πλευρά (μεσημβρινή) του λιμανιού και είναι το πρώτο που δημιουργείται την Ελλάδα. Στις 10 το πρωί της 20^{ης} Μαρτίου 1.500 ναυτοπρόσκοποι³⁸³ είχαν παραταχθεί στον παραχωρηθέντα χώρο με τις μουσικές τους και τους σαλπικτές. Σε λίγο κατέφθασε και η Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος και ξεκίνησε ο αγιασμός από τον Επίσκοπο Ταλασίου. Μετά τον αγιασμό μίλησε ο Υφυπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας Δευκαλίων Ρεδιάδης και είπε:

Υψηλότατε,

"υπό την ιδιότητα του επιτίμου προέδρου του Τοπικού προσκοπικού Συνδέσμου Πειραιά και με την ιδιότητα του εκπροσώπου της Εθνικής κυβέρνησης, η οποία περιβάλλει με την μεγαλύτερη στοργή το έργο του προσκοπισμού, υποβάλλω σε εσάς τις ελικρινείς μου ευχαριστίες για την Υψηλή σας παρουσία μεταξύ μας, σε μια ωραία τελετή. Η παρουσία σας είναι τα σύμβολο της μέλλουσας επιτυχούς εξελίξεως για τη πρόοδο του προσκοπισμού στον Πειραιά. [..]

Θα ανδρωθεί και θα προκόψει το έργο μας τούτο, το οποίο από 25ετία και πλέον σεμνύνομαι να πω μετά του αγαπητού μου φίλου, συνταγματάρχου εν αποστρατεία Καμπέρου, είχαμε ανταλλάξει τις πρώτες σκέψεις και θέσαμε τη βάση για την εισαγωγή του θαυμάσιου αυτού συστήματος του Robert Baden Powel στον Πειραιά, πλην όμως πόλεμοι μας εμπόδισαν να ασχοληθούμε ενεργά με την πρόοδο του νεοϊδρυθέντος σώματος προσκόπων. Ευτυχώς χάρις στους νέους αλτρουιστές της πόλης μας, τους οποίους διακρίνω σήμερα εδώ και που έχουν υπερβεί την πρώτη νεότητα, ο προσκοπισμός και ιδιαίτερα ο Ναυτοπροσκοπισμός προόδευσε. {...}

Στους προσκεκλημένους μίλησε και ο Κ. Φραγκισκάτος, Αντιπρόεδρος του Συνδέσμου Παλαιών Προσκόπων Πειραιά³⁸⁴, ο οποίος είπε:

"Υψηλότατε, Αγαπητοί πρόσκοποι, τα χρόνια διαβαίνουν, οι άνθρωποι φεύγουν, οι ιδέες όμως μένουν. Η προσκοπική ιδέα θεμελιωμένη βαθιά μέσα στην Ελληνική ψυχή, από το

³⁷⁹ Αρχείο. Π.Ε. Κέρκυρας / Εγκύκλιοι 29/9/1937 & 10/11/1937

³⁸⁰ Ο Γ. Σκληβανιώτης συμμετείχε επίσης στο Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΕΠ.

³⁸¹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 26/3/1938

³⁸² Εφημερίδα *Πρωία*, *Εστία* 18/3/1938, *Αθηναϊκά Νέα* 21/3/1938.

³⁸³ Στην δημοσίευση βλέπουμε τον αριθμό των ναυτοπροσκόπων να αυξάνει καθώς και εκείνη των προσκόπων. Η αύξηση η οποία πραγματικά καταγράφεται στον προσκοπισμό έχει ρίζες στην δημιουργία της ΕΟΝ, την οποία θα αναλύσουμε αργότερα.

³⁸⁴ Περιοδικό *Σύνδεσμος Παλιών προσκόπων* τεύχος 10 Απρίλιος 1938

αρχαίο Σπαρτιατόπουλο ως το σημερινό Ελληνόπουλο, είναι το καταστάλαγμα μιας πίστης ιδανικής για τη διαμόρφωση μιας καλύτερης πάντοτε μελλοντικής κοινωνίας.

Ο θεσμός δεν είναι ξένος. Αποδιωγμένος ταξίδευσε μακριά. Αιώνες ολόκληρους έφυγε από μας ,όταν τη χώρα μας βασάνιζε σκληρή δουλεία, για να ξανάρθει πάλι, αναμορφωμένος και αναβαπτισμένος εδώ και είκοσι πέντε χρόνια στην μητέρα Ελλάδα. {...} Αισθάνομαι ιδιαίτερη συγκίνηση και τιμή που με όρισαν οι συνάδελφοι μου, της Πανελληνίου Ενώσεως Παλαιών προσκόπων –που αποτελεί παράρτημα της Παγκόσμιας Αδελφότητας Παλαιών Προσκόπων –να σας απευθύνω χαιρετισμό.{...}

Μετά τον Υπουργό, έλαβε τον λόγο ο Τοπικός Έφορος Πειραιά, Κυριαζόπουλος και στη συνέχεια πήρε το λόγο ο Γενικός Έφορος, Λεωνίδας Πτέρης. Στη συνέχεια, ο Διάδοχος επέδωσε στον πρόεδρο του ΟΛΠ, Γεννηματά, το απονεμηθέν σε αυτόν χρυσό μετάλλιο. Ο Γεννηματάς τον ευχαρίστησε και είπε "Είκοσι πέντε χρόνια συμπληρώθηκαν από τότε που ο Πειραιάς απέκτησε τους πρώτους προσκόπους. Ευσταλείς υπερήφανοι με την γραφική στολή τους, προκάλεσαν την εμπιστοσύνη και το ενδιαφέρον της Κοινωνίας. Έκτοτε συνηθίσαμε να τους βλέπουμε πρώτους σε κάθε κοινωνική και φιλανθρωπική εκδήλωση, να δίνουν τον τόνο της χαράς.{...}. Έτσι τα Πειραιωτόπουλα, από το παιδί του πιο πλούσιου μέχρι του πιο φτωχού εργάτη, μέσα από τις προσκοπικές φάλαγγες, αδελφικά ενωμένοι κάτω από την ίδια στολή, τις ίδιες πεποιθήσεις, τις ίδιες αρχές, αγάπησαν και πίστευσαν στα ηθικά αυτά ερείσματα που κάνουν έναν λαό ανώτερο και πολιτισμένο. [...] Ιδού γιατί η Εθνική κυβέρνηση με τον κυβερνήτη μας Ιωάννη Μεταξά, με ιδιαίτερη συμπάθεια περιέβαλε τον προσκοπισμό {...} και γι'αυτό το Διοικητικό Συμβούλιο του ΟΛΠ ενέκρινε και παραχώρησε τον χώρο τούτο, για την κατασκευή του πρώτου ναυταθλητικού προσκοπικού κέντρου, για να δώσουμε στο Ελληνόπουλο τα απαραίτητα μέσα για να αγαπήσει την θάλασσα, να πιστέψει ότι ανήκει σε ένα θαλασσινό λαό, που έδωσε σελίδες φωτοβόλου ιστορίας, γεμάτες τόλμη και αυτοθυσία.[...].³⁸⁵

Είναι σημαντικό να προσπαθήσουμε να αποκρυπτογραφήσουμε τα λόγια της ομιλίας του Κ. Φραγκισκάτου, ο οποίος αναφέρει ότι "ο προσκοπισμός είναι ένα Ελληνικός θεσμός απλά χρειάστηκε να ξαναγυρίσει την χώρα μας μετά από 2.500 χρόνια". Αυτή η διαμάχη για την Ελληνικότητα της ιδέας του προσκοπισμού, την οποία έχουμε ξανασυναντήσει σαν επιχείρημα σε πολλές προσκοπικές ομιλίες, τώρα έχει μια βαρύνουσα σημασία, καθώς θα δούμε στις επόμενες σελίδες να αποτελεί την αντιπαλότητα με τον Μεταξά για την ξενοκίνητη προέλευση του προσκοπισμού και την εξυπηρέτηση από αυτόν ξένων συμφερόντων .

Από τον Σεπτέμβριο του 1938 οι επισκέψεις του διαδόχου ελαττώνονται καθώς πλέον έχει αναλάβει την Αρχηγία νέων της ΕΟΝ. ³⁸⁶Ο Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος μετέβει στο Χασάνι (Ελληνικό) και επισκέφθηκε την κατασκήνωση των προσκόπων της Τοπικής Εφορείας Αθηνών. Κατά την επίσκεψη συνοδεύετο από τον Υπασπιστή του και τον Κυβερνητικό επίτροπο της Εθνικής Νεολαίας Ε.Ο.Ν, Αλεξ. Κανελλόπουλο. Η παραμονή του στο χώρο

³⁸⁵ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 21/3/1938

³⁸⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 15/3/1928

διήρκεσε ένα τρίωρο, επιθεώρησε τους προσκόπους και παρακολούθησε προσκοπικά παιχνίδια και επιδείξεις. ³⁸⁷

Η ηθική και υλική υποστήριξη που απολάμβανε το ΣΕΠ από το κρατικό μηχανισμό, θεωρείτο δεδομένη για το διάστημα που ήταν επίσημα υπό την προστασία και επίβλεψη του Στέμματος. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ΣΕΠ είχε έκπτωση 50% στα τηλεγραφικά τέλη καθώς και την υποστήριξη του Υπουργείου Στρατιωτικών σε υλικό αλλά και έμπυχο δυναμικό όπου χρειαζόταν. ³⁸⁸.

Η στήριξη του Βασιλιά στον προσκοπισμό καταγράφεται σε ένα πολύπτυχο έντυπο³⁸⁹ που εκδόθηκε στα τέλη του 1937 με τίτλο *Δια να μάθετε εις τα Παιδιά σας πως να γίνουν άνδρες*. Στο έντυπο αυτό ξεκινά με τη σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου και με ένα κείμενο που υπογράφει ο Βασιλεύς Γεώργιος Β' γράφει " Ουδέποτε από της εποχής του Πλάτωνος ανθρώπινος νους ηδυνήθει να συλλάβη και εφαρμόσει τελειότερο σύστημα αναπλάσεως της Κοινωνίας και του κόσμου οίον συνέλαβε και επραγματοποίησε το δαιμόνιον του Μπάντεν Πάουελ. Ο Προσκοπισμός με την ζωογόνο του αναμορφωτική παιδαγωγική πνοή, εξαπλούμενος αλματωδώς εις όλον τον κόσμον, θα καταστή ο γρανίτης, επί του οποίου θα θεμελιωθεί η ζωντανή Κοινωνία των Εθνών. Εργάζομαι και θα εργάζομαι μετά θέρμης υπέρ της επικρατήσεως του προσκοπικού θεσμού, διότι πιστεύω ακραδάντως εις την αναμορφωτική δύναμιν αυτού, δια της οποίας θα επανέλθη η ειρηνική εξέλιξις της ανθρωπότητος"

Το έντυπο αφού παρουσιάζει τον προσκοπισμό και τον "Νόμο των Προσκόπων" κλείνει με τις διαταγές του Υπουργού των Στρατιωτικών Ι. Μεταξά, προς τον Στρατό για υποστήριξη του έργου των προσκόπων, του Υπουργού Ναυτικών Δευκ. Ρεδιάδη στο Λιμενικό, του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας Α. Χατζηκυριάκου και του Παιδείας Γ. Λογοθέτη για την στήριξη του προσκοπισμού. Λίγο χρόνο μετά, στο τέλος του 1938 ,όπως θα δούμε ο Γεώργιος εγκαταλείπει την στήριξη του στον προσκοπισμό για την προώθηση της Ε.Ο.Ν .

---

³⁸⁷ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 13/12/1938, *Καθημερινή* 13/12/1938, *Περιοδικό ο Πιγκουίνος* της ενωμοτίας των πιγκουίνων της 3^{ης} ομάδας Ναυτοπροσκόπων Αθηνών , φύλλο 23 Σεπτ. 1938

³⁸⁸ Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ, Ε.Δ./Γ.Ε. 29 /9-12-36, Ε.Δ./Γ.Ε. 16 /4-5-36

³⁸⁹ *Δια να μάθετε εις τα Παιδιά σας πως να γίνουν άνδρες*. Έντυπο Έκδοσης ΣΕΠ 1937

5.3.2 Η σχέση του προσκοπισμού και του Μεταξά.

Από το 1936 που ανέλαβε ο Μεταξάς την διακυβέρνηση της χώρας, καταγράφεται αρχικά μια θετική αντιμετώπιση του προσκοπισμού, καθώς δεν υπήρχαν ούτε οι αποφάσεις για την ίδρυση της νεολαίας, αλλά και δεν ήθελε να χαλάσει τις σχέσεις του με το παλάτι που τον είχε προωθήσει στην εξουσία. Πολύ σύντομα όμως, ξεκινά την προετοιμασία της νεολαίας, η οποία και εμφανίζεται στο κοινό στα τέλη του 1937. Η στάση του Μεταξά φαίνεται αρχικά θετική ή τουλάχιστον όχι αρνητική.

Η συμμετοχή του Πρωθυπουργού Ι. Μεταξά σε εκδηλώσεις και συναντήσεις με τους προσκόπους. Η Ε.Ο.Ν. και ο Προσκοπισμός. Η μάχη για τη Νεολαία.

«Προσκοπισμού στάσις παντού αντιδραστική³⁹⁰».

Η φράση αυτή του Ιωάννη Μεταξά, είναι γραμμένη στο ημερολόγιο του με ημερομηνία 6 Μαΐου του 1939. Ημερολογιακά είναι λίγες μέρες, πριν ολοκληρωθεί η προσπάθεια του για τη διάλυση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων και την ένταξη του στην Εθνική Νεολαία. Με αυτή τη λιτή φράση περιγράφει το κλίμα που επικρατούσε στις σχέσεις του Προσκοπισμού με την Ε.Ο.Ν. Στις επόμενες σελίδες θα καταγραφεί η σχέση μεταξύ των δύο οργανώσεων, φωτίζοντας τη σημασία που έδινε ο Μεταξάς για την Ε.Ο.Ν., την αντίδραση του παλατιού, αλλά και τη σχέση του με το παλάτι που υπήρξε καθοριστική για την τελική έκβαση.

5.4.3 Η ίδρυση της ΕΟΝ

Η νεολαία της ΕΟΝ αποφασίστηκε και ιδρύθηκε ένα μόλις μήνα μετά την επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου και κατοχυρώθηκε νομικά με τον αναγκαστικό νόμο 334/36³⁹¹.

Σκοπός της οργάνωσης ήταν:

«Η επωφελής διάθεσις του ελεύθερου από της εργασίας ή των σπουδών, χρόνου των νέων προς προαγωγή της σωματικής και πνευματικής καταστάσεως αυτών, ανάπτυξη του Εθνικού φρονήματος και της πίστεως στη Θρησκεία, δημιουργία πνεύματος συνεργασίας και κοινωνικής αλληλεγγύης και τον έγκαιρο επαγγελματικό προσανατολισμό εκάστου, αναλόγως προς τας φυσικὰς ιδιότητας αυτού.»

Η ένταξη των νέων στην Εθνική Νεολαία ήταν αρχικά προαιρετική.

Ο οργάνωση της Ε.Ο.Ν

Η οργανωτική αλλά και η διαρθρωτική της μορφή έχει ρίζες και ομοιότητες με τη φασιστική νεολαία της Ιταλίας. Σύμφωνα με τη θεωρητική θεμελίωση του Φασισμού, πρωταρχικό ρόλο έχει η πνευματική, ηθική και η φυσική αγωγή της νέας γενιάς. Από τις επαναστατικές της προϋποθέσεις απορρέει, η αναπόφευκτη ανάγκη της προετοιμασίας των νέων, από τις πιο τρυφερές ηλικίες να δεχθούν και να ενισχύσουν τις αρχές που κυριαρχούν σε αυτόν. Η φύση του Φασισμού σαν περιεχόμενο θεωρίας και δράσης, πρέπει είναι τέτοια ώστε να ασκεί

³⁹⁰ *Ημερολόγιο Μεταξά* Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα 1960 Τόμος έβδομος 6 Μαΐου 1939, Σελ 372.

³⁹¹ Αναγκαστικός Νόμος 334- 7/10/1936

άμεση έλξη στο πνεύμα των νέων. Από το 1919, οι νέοι που ακολούθησαν τη Φασιστική επανάσταση με την ένταξη τους στις "φασιστικές εμπροσθοφυλακές" στην Ιταλία, δημιούργησαν αξιοπρόσεκτη δράση σε τέτοιο σημείο, που να μετονομαστούν το 1921 σε Νεανική Φασιστική Εμπροσθοφυλακή Α.Γ.Φ (Αβαγκουάρτια Τζιοβανίλε Φασίστα).³⁹²

Η οργάνωση των Μπαλίλα³⁹³ στην φασιστική Ιταλία.

Στις 3 Απριλίου του 1926 δημιουργήθηκε δια νόμου η οργάνωση των Μπαλίλα. Το "Έργον Μπαλίλα", για την αντίληψη, τη φυσική και την ηθική αγωγή της νεολαίας, υπήρξε κάτω από την υψηλή εποπτεία του Ντούτσε από το 1926 μέχρι το 1929 και στη συνέχεια εντάχθηκε στο Υπουργείο Εθνικής Αγωγής που δημιουργήθηκε για τον έλεγχο των οργανώσεων της Νεολαίας. Κάθε νέος μέχρι των 18 ετών, ανήκε στην ισχυρά αυτή οργάνωση. Αργότερα το 1930, δημιουργήθηκαν τα νεανικά μαχητικά Φάσι³⁹⁴ για νέους 18 μέχρι 21 ετών "Εκτός της φυσικής αγωγής, οι νέοι σε σειρά μαθημάτων σε τύπο σχολείου, αλλά και σε ταξίδια και ομαδικές θαλάσσιες εκδρομές, διδάσκονται πνευματική, αθλητική και στρατιωτική προπαρασκευή. Η προσκοπική οργάνωση της Ιταλίας διαλύθηκε για να διασωθεί μόνο η οργάνωση νέων της καθολικής εκκλησίας.

Μια εκτενή ανταπόκριση από την Ιταλία του Γάλλου δημοσιογράφου Εδουάρδου Έλσευ δημοσιεύεται στα *Αθηναϊκά Νέα*.³⁹⁵ Ο δημοσιογράφος περιγράφει την νεολαία των μπαλίλα σαν προκαταρκτική οργάνωση της παιδικής ηλικίας, που ανταποκρίνεται στις θεμελιώδεις ιδέες του Φασισμού, σχολιάζοντας ότι ο Μουσολίνι αρνείται επιμόνως να πιστέψει στην δυνατότητα της παγκόσμιας ειρήνης. Τα παιδιά από ηλικίας 8 έως δεκατεσσάρων υποχρεούνται σε στρατιωτικά γυμνάσια, μακρές πορείες και ασκούνται στα όπλα. Από τα δεκατέσσερα, τα πράγματα γίνονται σοβαρότερα και οι μικροί μαθητές φέρουν στρατιωτική εξάρτηση. Στις διακοπές των Χριστουγέννων και το καλοκαίρι κάνουν κανονικά στρατιωτικά γυμνάσια.

Στην Ελλάδα η οργάνωση της ΕΟΝ πέρασε πρώτα από την εθελοντική περίοδο. Ακολουθώντας τα πρότυπα των "μπαλίλα" ιδρύθηκαν σκαπανείς για παιδιά του Δημοτικού Σχολείου και φαλαγγίτες για παιδιά του Γυμνασίου. Η περίοδος της εθελοντικής εγγραφής των νέων στην ΕΟΝ, συγκέντρωσε στην πλειοψηφία της, κυρίως οπαδούς των ακραίων φασιστικών νεολαιών.(Εθνικό Ενωτικό Κόμμα, Εθνικός Πανφοιτητικός Σύλλογος, Ε.Ε.Ε και άλλους). Χρειάστηκε όμως, περισσότερο από ένα χρόνο, ώστε να οργανωθούν και να παρουσιαστούν στο κοινό τα πρώτα τμήματα. Την αντίδραση του λαού απέναντι στην ΕΟΝ περιγράφει ο Μεταξάς σε λόγο του ³⁹⁶"μας είπανε λούστρους, λέτσους και εσάς κορίτσια πρόστυχες και αλήτισες"

Η ίδρυση της Ε.Ο.Ν είχε ως στόχο την ενστάλαξη της μεταξικής ιδεολογίας στην Νεολαία και για αυτό είχε φροντίσει με το ιδρυτικό της νόμο, τη διάλυση όλων των οργανώσεων των

³⁹² Marzolo, Renato *Αι Οργανώσεις της Νεολαίας εις την Ιταλία* Εκδοτική εταιρεία Novissima Ρώμη 1939.

³⁹³ Μπαλίλα προς τιμή του νεαρού Τζιάν Μπαττίστα Περάσσο του μικρού Γενοβέζου με το ψευδώνυμο Μπαλίλα που έδωσε με την πράξη του, το ξεκίνημα της δράσης για την εκδίωξη των Αυστρικών από την Γένοβα.

³⁹⁴ Στην Αρχαία Ρώμη το Φάσιο (δέσμη ράβδων γύρω από τον ρωμαϊκό πέλεκυ) το οποίο είναι γνωστό σαν σύμβολο του φασισμού, κρατούσαν οι ραβδόχοι (littori) και η νεολαία του Λιττόριο σημαίνει η νεολαία του Φάσιο δηλαδή του Φασισμού.

³⁹⁵ Εφημερίς *Αθηναϊκά Νέα* 25ς Μαΐου 1935

³⁹⁶ " Λιναρδάτος, Σπύρος *4η Αυγούστου* Τέσσερα χρόνια Διακυβέρνησης. Ομιλία στην ΕΟΝ. Θεμέλιο Αθήνα 1988 Σελ 153

νέων που προϋπήρχαν. Φυσικά είχε εξαιρεθεί το Σ.Ε.Π., καθώς δεν ήταν δυνατόν να συναινέσει στην κατάργησή του, το παλάτι.

Το θύμα της Ε.Ο.Ν ήταν ο δάσκαλος και το Σχολείο ευρύτερα³⁹⁷. Επιφορτίστηκε με περισσότερες ώρες διδασκαλίας αλλά και την υποχρέωση να χαιρετά φασιστικά τους μαθητές και αντίστροφα. Η "εθελοντική" εγγραφή των μαθητών στην Ε.Ο.Ν, γίνεται με μια αίτηση στο τέλος των μαθημάτων και κανείς δεν πήγαινε σπίτι του αν δεν την υπέγραφε. Τα μαθήματα της Ε.Ο.Ν γίνονταν κάθε Τετάρτη και Κυριακή. Σε 20 απουσίες από τα μαθήματα ακολουθούσε αποβολή από το Σχολείο. Υπήρχε και πίεση προς τους εκπαιδευτικούς για την προσήλωση τους στην Ε.Ο.Ν με απειλή την κατάδοση στην επιτροπή εκτοπισμού.

Το σχολείο γίνεται ο τόπος της συγκέντρωσης, των μαθημάτων και των εκδηλώσεων της νεολαίας. Επίσης υπήρξε και πίεση των γονέων και απειλή κατάδοσης τους από τα παιδιά τους. Ενοχλημένος, αναφέρει στο ημερολόγιο του ο Μεταξάς την ερώτηση του Διαδόχου Παύλου αν απειλούν τα παιδιά τους γονείς τους για την ένταξη τους στην ΕΟΝ³⁹⁸. Την 9η Ιουνίου καταγράφει στο ημερολόγιο του "Υβρεις Διαδόχου κατά της νεολαίας".

Ο Κωνσταντίνος Γεωργακόπουλος (1936-1938), παλιό μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου το 1932-1933, γνωρίζει τον προσκοπισμό εκ των έσω. Ο φιλοβασιλικός Υπουργός Παιδείας, δεν φαίνεται να υποστηρίζει ένθερμα το έργο της ΕΟΝ. Οι εγκύκλιοι των σχολείων ζητούν τη βοήθεια των δασκάλων και διευθυντών αλλά δεν ακολουθούνται από πολιτικές επιβολής και τιμωριών. Η πρόοδος της ΕΟΝ είναι ασήμαντη. Στον πρώτο χρόνο μόλις 15.000 νέοι έχουν γίνει μέλη της ΕΟΝ. Χαρακτηριστικό της αρνητικής διάθεσης απέναντι στην ΕΟΝ είναι η σημείωση του Μεταξά στο ημερολόγιο του "Ανακατώματα με την Οργάνωση της Νεολαίας. Διάδοχος προς Κανελλόπουλο την καθυβρίζει. Υπουργός Παιδείας μου παρουσιάζει ύποπτο νομοσχέδιο. Βεζανής κατά Κανελλόπουλου. Λουλού³⁹⁹ κατά Κανελλόπουλου. Προχθές, χθες σήμερα μεταχειρίστηκα το μαστίγιο προς όλους και ησύχασαν".⁴⁰⁰

Ο Μεταξάς αναλαμβάνει τα ηνία του Υπουργείου Παιδείας. Αντικαθιστά τον Γεωργακόπουλο από το Υπουργείο γράφοντας στο ημερολόγιο του⁴⁰¹ "πρώτα έφυγε ο Γεωργακόπουλος από το Υπουργείο, αφού μου έστειλε ένα αναιδέστατο και συκοφαντικό γράμμα". Μαζί με τον Γεωργακόπουλο, "ξηλώνει" επίσης τους εναπομείναντες φιλοβασιλικούς Υπουργούς, τον Σπυρίδωνος από το Σιδηροδρόμων και Αυτοκινήτων, τον Ρεδιάδη από το Εμπορικής Ναυτιλίας, τον Κρητικό από το Αγορανομίας και τον Λογοθέτη από το Δικαιοσύνης. Σε όλους αυτούς για την θετική τους στάση στον προσκοπισμό, ο Παύλος είχε απονεμίσει όπως είδαμε πριν, το μετάλλιο "φίλων του προσκοπισμού."

Το Σεπτέμβριο του 1938, αρχίζει η ασφυκτική πίεση στο σχολείο. Με εγκύκλιο του το 1938, το Υπουργείο Παιδείας μερίμνησε ώστε "Από του αρχόμενου σχολικού έτους άπαντες οι μαθητές των σχολείων αποτελούν συντεταγμένα τμήματα της Εθνικής Οργανώσεως Νέων". Είναι εμφανές ότι η Ε.Ο.Ν μετατρέπεται σε προσωπικό κράτος του Μεταξά.

³⁹⁷ Λιναρδάτος, Σπύρος *4η Αυγούστου* Θεμέλιο Αθήνα 1988 Σελ 159-167

³⁹⁸ *Ημερολόγιο Μεταξά* Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα 1960 Τόμος έβδομος 25 Μαρτίου 1938, Σελ 322.

³⁹⁹ Βεζανής διοικητής των ταγμάτων εργασίας και η "Λουλού" πρόκειται για τη Λουλού Ματζούφα Κόρη του Μεταξά

⁴⁰⁰ *Ημερολόγιο Μεταξά* Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα 1960 Τόμος έβδομος 25 Μαρτίου 1938, Σελ 300.

⁴⁰¹ οπ σελ 314

Στο ημερολόγιο του ο Μεταξάς συνεχώς αναφέρεται στη σχέση του με την ΕΟΝ. "Τι όνειρο ήταν εχθές και σήμερα !Χθες στο πεδίο του Άρεως με την Εθνική Νεολαία. Το έργο μου! Έργον που νίκησε μέσα από τόσες αντιδράσεις»⁴⁰² και στη συνέχεια " Έπειτα Ε.Ο.Ν. Εκεί σπίτι μου. Ενθουσιασμός παιδιών μου"⁴⁰³.

Πολλές είναι και οι παροχές των νέων που χρησιμοποιούνται για την στρατολόγηση τους στην ΕΟΝ⁴⁰⁴ (εισιτήρια σε κινηματογράφους και εκδηλώσεις, προτίμηση στις προσλήψεις στο Δημόσιο κτλ) αλλά και οι πιέσεις, περισσότερες. Αποκλεισμός από την εργασία στο δημόσιο αλλά και από τα φοιτητικά συσσίτια, για όσους δεν είναι μέλη της ΕΟΝ.

Είναι ανάγκη όμως να βρεθούν στην ΕΟΝ και οι νέοι που δεν συνεχίζουν το σχολείο. Η στρατολόγηση όμως αυτής της μάζας ,(νέοι εργάτες ,αγρότες) ήταν ιδιαίτερως δύσκολη λόγω της μη συμμετοχής στο σχολείο.

Από τα δημοσιευμένα στοιχεία της σχολικής εκπαίδευσης, μόνο το 1/10 των μαθητών συνέχιζε το σχολείο (Γυμνάσιο) ενώ οι περισσότεροι το εγκατέλειπαν για βιοποριστικούς κυρίως λόγους. Στην περιφέρεια, ο έλεγχος των νέων που δεν ακολουθούσαν το σχολείο ήταν δυσκολότερος και σπάνιος. Τα πράγματα εκεί είχαν αφεθεί στη μοίρα τους και ήταν ενδεικτικά του πραγματικού (ελάχιστου) ενδιαφέροντος που έδειχναν οι νέοι για την ΕΟΝ.

Στην πραγματικότητα όμως το συνολικό ενδιαφέρον των νέων ήταν μικρό⁴⁰⁵. Αυτό φαίνεται από τις εκθέσεις πεπραγμένων των επαρχιακών διοικήσεων, που όσο πλησιάζουν στις συνοριακές περιοχές, μοιάζουν να έχουν μηδαμινή δραστηριότητα. Φαίνεται από τις σποραδικές επιπλήξεις του Μεταξά προς τα κυβερνητικά στελέχη της περιφέρειας όταν τυχαία ενημερώνεται για την τραγική κατάσταση των επαρχιακών οργανώσεων και τους εφιστά την προσοχή τους οργισμένος.

Σύμφωνα με την τολμηρή αναφορά του Βήχου προς τον Α. Κανελλόπουλο, η κεντρική διοίκηση αποτελείτο από στελέχη που βρίσκονταν εκεί όχι για ιδεολογικούς λόγους αλλά από υπολογισμό, από επιθυμία καριέρας, ικανοποίησης φιλοδοξιών.

Η ΕΟΝ παρουσιάζεται επίσημα στο κοινό.

Οι πρώτες επίσημες εμφανίσεις της Νεολαίας έγιναν στην Πάτρα και τους Γαργαλιάνους. Τα τμήματα παρουσιάστηκαν μπροστά στον Μεταξά τον Οκτώβριο του 1937 στο Αίγιο και στις 7 Νοεμβρίου στην Πάτρα. Αυτή η ημερομηνία ορίστηκε και σαν η επίσημη επέτειος της οργάνωσης και γιορταζόταν κάθε χρόνο. Στις 31 Δεκεμβρίου του 1937 εμφανίστηκε μπροστά στον Μεταξά και το πρώτο τμήμα της Αθήνας.

Από την ίδρυση της Ε.Ο.Ν, που δημιουργήθηκε αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της Μεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου το 1936, μέχρι τον αναγκαστικό Νόμο της συγχώνευσης των Προσκόπων με τη Νεολαία το Μάιο του 1939, δημιουργήθηκαν μια σειρά

⁴⁰² Ημερολόγιο Μεταξά Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα 1960 Τόμος έβδομος 25 Μαρτίου 1938, Σελ 299.

⁴⁰³ ο .π σελ 299 30/12/1938

⁴⁰⁴ Αγγελής, Βαγγέλης *Γιατί χαιρέται ο κόσμος και χαμογελά πατέρα...* Μαθήματα Εθνικής Αγωγής και νεολαιίστικη προπαγάνδα στα χρόνια της Μεταξικής δικτατορίας. Έκδοση Βιβλιόραμα Αθήνα 2006. Σελ.81-98

⁴⁰⁵. Αγγελής, Βαγγέλης *Γιατί χαιρέται ο κόσμος και χαμογελά πατέρα.....* Μαθήματα Εθνικής Αγωγής και νεολαιίστικη προπαγάνδα στα χρόνια της Μεταξικής δικτατορίας. Έκδοση Βιβλιόραμα Αθήνα 2006. Σελ.280-281

από πολιτικές δυναμικές μεταξύ του φίλο- προσκοπικού παλατιού και της προσπάθειας του Μεταξά να εγκαθιδρύσει ένα δικό του κομματικό στρατό με αιχμή την νεολαία.

5.3.4 Συνθήκες που διαμορφώνουν την ρήξη προσκοπισμού και νεολαίας. Το παλάτι και ο Μεταξάς .

Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα της 4^{ης} Αυγούστου προέκυψε και συντηρήθηκε από μια ισορροπία σχέσεων μεταξύ των δύο πόλων εξουσίας. Ο πρώτος πόλος είχε σαν αφετηρία το παλάτι και ο δεύτερος τον ίδιο τον Μεταξά. Οι δύο πόλοι είχαν την ανάγκη να βρουν ένα σημείο αποδοχής για να συμβιώσουν αφού ο ένας είχε απαραίτητα την ανάγκη του άλλου. Η σχέση αυτή θα οδηγούσε σε επικράτηση ή σε καταστροφή και των δύο.⁴⁰⁶ Παρόλα αυτά οι τριβές ήταν πολλές και συνεχείς, ειδικά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας. Το παλάτι γνώριζε ότι με την εδραίωση και την χρησιμοποίηση της νεολαίας, ο Μεταξάς προσπαθούσε να δημιουργήσει το δικό του κομματικό πυρήνα, αφού ιστορικά ποτέ δεν μπόρεσε να αποκτήσει οπαδούς με το δικό του κόμμα, και ποτέ δεν απέκτησε λαϊκό έρεισμα. Τις ανησυχίες αυτές και τις αμφιταλαντεύσεις του για το καθεστώς Μεταξά, φαίνεται ότι κατά καιρούς είχε εκφράσει ο Γεώργιος Β΄, προς διπλωματικούς εκπροσώπους ξένων χωρών και ξένες προσωπικότητες⁴⁰⁷. Η προσπάθεια το 1937 να προχωρήσει ο Γεώργιος σε ένα οικουμενικό Κυβερνητικό σχήμα υπό την ηγεσία του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου, οδήγησε σε σύλληψη και εκτόπιση του Μιχαλακόπουλου από τον Μεταξά.

Η σχέση Παλατιού -Μεταξά εκφράζεται με διαφορετική προσέγγιση από τους ιστορικούς της εποχής. Πρέπει όμως να σταθούμε στην αξιολόγηση αυτής της σχέσης, όπως διατυπώνεται από τους ιστορικούς ερευνητές της εποχής προκειμένου να βγάλουμε πειστικά συμπεράσματα. Οι ιστορικοί αναλυτές της 4^{ης} Αυγούστου, Νίκος Ψυρούκης και Σ. Λιναρδάτος ⁴⁰⁸εκτιμούν, ότι το παιχνίδι εξουσίας ήταν στα χέρια του παλατιού. Διαφορετική όμως άποψη διαμορφώνουν σε νεότερες μελέτες τους, οι πιο σύγχρονοι ερευνητές Ιατρίδης και Πλουμίδης ⁴⁰⁹, μετά από μελέτη των αρχείων της Αμερικάνικης Πρεσβείας, των απομνημονευμάτων του Mac Veagh και της αντίστοιχης Αγγλικής Πρεσβείας (F.O.)

Από την άλλη πλευρά ορισμένες από τις σκέψεις του Μεταξά, για τη σχέση του με το παλάτι, έχουν αποτυπωθεί στο ημερολόγιο του. Εκεί εκφράζει τις αμφιβολίες του για τη στάση του παλατιού και ιδιαίτερα του διαδόχου Παύλου στο θέμα της νεολαίας. Κάνει λόγο ακόμη και για ύβρεις του διαδόχου προς τον Κανελλόπουλο και προς τη νεολαία⁴¹⁰. Το θέμα της νεολαίας, την ίδρυση δηλαδή κομματικού στρατού του Μεταξά μέσω αυτής, απασχολεί το παλάτι και τους συμβούλους του. Ιδιαίτερο ρόλο έχει η Αγγλική διπλωματία που στηρίζει συμβουλευτικά τον Γεώργιο. Μετά από πολλές συζητήσεις με την Αγγλική Πρεσβεία που

⁴⁰⁶ *Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* Τόμος 1913-1941 Σελ.397-399, Χριστόπουλος 1980 σελ 384

⁴⁰⁷ Ιατρίδης, John *Ambassador Mac Veagh reports* Σελ 101-102, 114-115, *Η Δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά* έξι στιγμές του 20ου αιώνα Τα Νέα/Ιστορία, Σπ. Πλουμίδης *Το καθεστώς Μεταξά 1936-1940* Σελ 62

⁴⁰⁸ Ψυρούκης, Νίκου *Ο φασισμός και η 4η Αυγούστου* Αθήνα 1977, Σελ 82, Λιναρδάτος 1988, Σελ 48-50

⁴⁰⁹ Ιατρίδης, John *Ambassador Mac Veagh reports* Σελ 122 και *Η Δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά* έξι στιγμές του 20ου αιώνα Τα Νέα/Ιστορία, Σπ. Πλουμίδης *Το καθεστώς Μεταξά 1936-1940* Σελ 62

⁴¹⁰ *Ημερολόγιο Μεταξά*" Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα 1960 Τόμος έβδομος 25 Μαρτίου 1938, Σελ 300.

αποφασίζεται ως προτεραιότητα να κρατηθεί ο στρατός στο βασιλικό στρατόπεδο και να μη δοθεί μάχη για την νεολαία.⁴¹¹

Η αλλαγή στάσης συντελείται με την τοποθέτηση του Διαδόχου Παύλου στην Αρχηγία της Ε.Ο.Ν τον Δεκέμβριο του 1938, υποστηρίζεται από ιστορικούς αναλυτές με διαφορετικές εκδοχές. Η μια άποψη, δήλωση της συμμετοχής του Παύλου για έλεγχο των κινήσεων του Μεταξά με την νεολαία, αλλά και ως συμμετοχή, που υποδηλώνει τη στήριξη του με ιδιαίτερο νόημα, για πρόοδο της νεολαίας.

Ο Νίκος Ψυρούκης τοποθετείται και γράφει: "Ο Μεταξάς αναζητεί ένα στήριγμα στο οποίο θα μπορούσε να βασιστεί ότι και αν συνέβαινε και το στήριγμα αυτό ήταν η Ε.Ο.Ν. Πολύ σύντομα, ανακάλυψε ότι το στήριγμα αυτό του είχε φύγει μέσα από τα χέρια του. Μέσα σε λίγο χρόνο από την ίδρυση της, Ανώτατος Αρχηγός των φαλαγγιτών, αναλαμβάνει ο διάδοχος Παύλος. Για μια ακόμη φορά κατάλαβε ότι η Δικτατορία δεν ήταν δική του. Αυτή την ταπείνωση βιώνει μέχρι το τέλος της ζωής του."

Η δεύτερη ερμηνεία της ανάληψης της Γενικής Αρχηγίας της ΕΟΝ από τον Παύλο, ερμηνεύεται ως κίνηση συμβιβασμού από την πλευρά του Παλατιού, η οποία σηματοδοτεί τη μεταστροφή της στάσης του στη διαπάλη ΕΟΝ – ΣΕΠ. Στο πνεύμα αυτό, κι ο ίδιος ο Μεταξάς στο ημερολόγιό του θριαμβολογεί για την ανάληψη της Γενικής Αρχηγίας της ΕΟΝ από τον Παύλο. Σημειώνει, «Και τέλος ο Διάδοχος με εζήτησε και εμίλησα μαζί του –δύο ώρες. Θέλει να επανέλθει στη Νεολαία. Και τον επαναφέρω θριαμβευτικά και σαν αγαπημένο Γενικό Αρχηγό.[...] Μία παράταξις μεγαλειώδης στο πεδίο του Άρεως. Εξέδρα. Σημαίες που έδωσαν ο Διάδοχος και η Φρειδερίκη. [...] Ενθουσιασμός απεριγράφτος.[...] Τα χρυσά μου παιδιά της Νεολαίας αγόρια και κορίτσια, τα έφερα εις τον θρίαμβο»⁴¹².

Στις 11.12.1938 επίσης, ο Μεταξάς θα σημειώσει στο προσωπικό του ημερολόγιο ότι, "Αισθάνθηκα τώρα την δύναμή μου την εσωτερική και την απόφασή μου γερή. [...] Και έτσι έπεσε και η αντίδρασις κατά της Νεολαίας."⁴¹³. Είναι φανερό ότι ο Μεταξάς αντιλαμβανόταν τον διορισμό του Παύλου που τόσο έδειχνε να περιφρονεί την ΕΟΝ και ενδιαφερόταν για τους Προσκόπους, ως προσωπικό του θρίαμβο. Για το Παλάτι αντίστοιχα ίσως ήταν μια απόπειρα να διασωθεί το γόητρο του Στέμματος, ακόμα και μια απέλπιδα προσπάθεια εποπτείας της ΕΟΝ, ούτως ώστε να μην χαθεί τελείως ο έλεγχος της νεολαίας της χώρας, όπως θα δούμε παρακάτω, εξετάζοντας και την πιθανή εμπλοκή του αγγλικού παράγοντα στις εξελίξεις.

Η συμπεριφορά του διαδόχου Παύλου απέναντι στην Ε.Ο.Ν., ήταν πρόβλημα για τον Μεταξά, παρά το γεγονός ότι τον θεωρούσε του χεριού του⁴¹⁴, γράφει ο Καλατζής στα απομνημονεύματά του. Ένα ακόμη σημείο αντίδρασης του Διαδόχου απέναντι στην Ε.Ο.Ν. καταγράφει ο Ευάγγελος Καλατζής, Γενικός Διοικητής Θράκης⁴¹⁵, «στην κουβέντα μας με τον Μεταξά (Ιούλιος 1938), του ανέφερα ότι ο Βασιλεύς στην Καβάλα ,στο Δημαρχείο,

⁴¹¹ Η απόφαση αυτή που θα βαρύνει την τελική έκβαση θα αναλυθεί με μεγαλύτερη αναφορά στα γεγονότα στις επόμενες σελίδες.

⁴¹² *Ημερολόγιο Μεταξά* (1960:315)

⁴¹³ *Ημερολόγιο Μεταξά* (1960:315)

⁴¹⁴ Καλατζή, Ευάγγελου *Σαραντα Χρόνια Αναμνήσεις* Αθήνα 1969, σελ 54

⁴¹⁵ ο.π σελ 55

παρουσία του Διαδόχου με ρώτησε" γιατί καθιερώθηκε στη στολή της ΕΟΝ το ξίφος". Του απάντησα ότι δεν γνωρίζω τέτοια εντολή στην περιοχή μου. Ο Μεταξάς μου είπε τότε ότι ήταν σωστή η παρατήρηση του Βασιλέως, γιατί τα ξίφη δίνουν την εντύπωση στρατιωτικοποιημένης νεολαίας, μου εξήγησε ότι μάλλον οφείλεται σε υπερβολικό ενθουσιασμό των στελεχών της». Και συνέχισε «ο Παύλος και οι πρόσκοποι με δυσκόλεψαν έως ότου τον πείσω ότι η συγχώνευση του προσκοπισμού με την νεολαία θα είχε καλύτερα αποτελέσματα. Εκτός των άλλων διότι στην οργάνωση της Νεολαίας, όλοι οι νέοι νοιώθουν πως είναι το ίδιο. ενώ ο προσκοπισμός είναι οργάνωση αριστοκρατική, ως την πούμε, των ολίγων καλών παιδιών της λεγόμενης "καλής κοινωνίας". Πάντως ο Παύλος είναι καλόβολος και μαλακός. Ευχαρίστως ανέλαβε την Αρχηγία της Ε.Ο.Ν.»

Στις 11.12.1938 επίσης ο Μεταξάς θα σημειώσει στο προσωπικό του ημερολόγιο, ότι «δεν ήξερα τι δυνάμεις είχα, αλλά και σε άλλο σημείο του ημερολογίου σημειώνει πως δεν έχω εμπιστοσύνη σε κανένα»⁴¹⁶

Ήταν όμως το παλάτι ο φορέας της εξουσίας; Ο Σπ Πλουμίδης⁴¹⁷ αναλύοντας τα γεγονότα και μελετώντας τα αρχεία του foreign office αλλά και του Αμερικανού πρεσβευτή στην Ελλάδα, Mac Veagh 1936-1947, τοποθετεί τη δική του άποψη σε διαφορετική οπτική θέση: "Τομή στο χαρακτήρα και στην εξέλιξη του καθεστώτος αποτελεί το έτος 1938. Από τις αρχές του 1938 ο Γουότερλου ενημέρωνε το Φόρεϊν Όφισ για τη λαϊκή δυσαρέσκεια κατά της δικτατορίας και την απειλή της σύνδεσης του παλατιού με αυτήν. Ο Γεώργιος Β΄ σύμφωνα με τα λεγόμενα του, δυσκολευόταν να βρει εναλλακτικό (αυλικό) πρωθυπουργό. Οι αντιδικτατορικές κινήσεις⁴¹⁸ είχαν οδηγήσει σε εκτοπισμό μεγάλο αριθμό πολιτικών. Η θέση του Μεταξά συνεχώς ισχυροποιείτο. Στις 27 Σεπτεμβρίου ο πρεσβευτής των Ηνωμένων Πολιτειών Μακ βή (Mac Veagh) ανέφερε ότι η επιρροή του Βασιλιά στις αποφάσεις ήταν ουσιαστικά «μηδενική»

Μετά από λίγο θα προχωρήσει ο Μεταξάς στην ενσωμάτωση των προσκόπων (Μάιος 1939). Παρά το πλήγμα που δέχθηκε η επιρροή, η δημοτικότητα και το κύρος της Βασιλείας από την υποταγή των προσκόπων, ο Γεώργιος διατήρησε την πίστη στην ηγεσία του στρατεύματος.

5.7 ΕΟΝ και Προσκοπισμός.

Η συνύπαρξη του Σ.Ε.Π με την Ε.Ο.Ν πέρασε διάφορες φάσεις, η μελέτη των οποίων θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τόσο τη σπουδαιότητα της Ε.Ο.Ν για το καθεστώς που ήθελε να επιβάλει ο Μεταξάς, όσο και την ενδοκαθεστωτική μάχη για την εξουσία που είχε με τον Βασιλιά. Οι φάσεις αυτές είναι:

- Η περίοδος της ομαλής συνύπαρξης.
- Η αντιπαλότητα των οργανώσεων.
- Η διάλυση.

⁴¹⁶ Ψυρούκη, Νίκου *Ο Φασισμός και η 4^η Αυγούστου* Αθήνα 1977

⁴¹⁷ *Η Δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά 1936-1941* έκδοση της εφημερίδας τα Νέα /ιστορία. Άρθρο του Σπυρίδωνος Πλουμίδη.

⁴¹⁸ Αφορά προφανώς την κοινή δήλωση των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων το 1937 προς τον Γεώργιο κατά της δικτατορίας η οποία αργότερα το 1938 κατάληξε σε εκτοπισμό τους αλλά και στο αντιφασιστικό κίνημα στην Κρήτη.

Η εθελοντική κατά αρχάς συμμετοχή των νέων στην Ε.Ο.Ν, αλλά και η στήριξη του παλατιού, δίνει στον προσκοπισμό, τον απαιτούμενο χώρο να αναπτυχθεί.

5.7.1 Η περίοδος της συνύπαρξης. Τα χρόνια της αβρότητας.

Τα πρώτα χρόνια που ο Ελληνικός προσκοπισμός συνέχισε απρόσκοπτα την εργασία του, συνοδεύτηκε με μια σειρά από εκατέρωθεν φιλοφρονήσεις.

Τον Δεκέμβριο του 1936, την εποχή που ετοιμάζεται η Εθνική Νεολαία, ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, στέλνει για ενημέρωση του Ιωάννη Μεταξά μια σειρά από προσκοπικά βιβλία. Η απάντηση του Μεταξά στον Πτέρη στις 27 Δεκεμβρίου 1936, δημοσιεύεται στο περιοδικό «Προσκοπική Ηχώ»⁴¹⁹ αλλά και αποστέλλεται σε Εγκύκλιο σε όλα τα προσκοπικά κλιμάκια.

"Φίλτατε κ Πτέρη, με συγκίνηση και αγαλλίαση διάβασα την από της 22ας Δεκεμβρίου επιστολή σας, την όποια είχατε την καλοσύνη να συνοδεύσετε με τη δωρεά των τόσων ωραίων βιβλίων των εκδοθέντων παρά του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Αντιλαμβάνεσθε πόσο η Κυβέρνηση μου προθύμως παρέσχε την υλική ενίσχυση για την Προσκοπική νεολαία και πόσο εκτιμά το έργο ανθρώπου, ο οποίος έδωσε όλη τη ζωή του για την πράγματι εθνική διαπαιδαγώγηση των νέων. Δι' αυτό, κ Γενικέ Έφορε με ενδιαφέρον θα παρακολουθήσω το έργο σας, το οποίο τόσο πλούσιους καρπούς αποδίδει για τον πολιτισμό της χώρας μας και το οποίο τόσο καλούς πολίτας ετοιμάζει για αυτήν. Ευχόμενος το Νέον Έτος ευτυχές και δια εσάς και δια τους προσκόπους σας, διατελώ μετά φιλικών αισθημάτων. Ι. Μεταξάς."

Στις 2 Αυγούστου⁴²⁰, προσήλθαν στο Υπουργείο των Εξωτερικών οι 250 πρόσκοποι της Αιγύπτου, οι οποίοι επισκέπτονται την Ελλάδα. Τους προσκόπους παρουσίασε στον πρωθυπουργό ο Γενικός Έφορος των Προσκόπων Λεωνίδας Πτέρης, ο οποίος μετά την ανάκρουση του Εθνικού Ύμνου, από τη μουσική των προσκόπων προσφώνησε τον Μεταξά ως εξής:

« Κύριε Πρόεδρε, Εμείς οι πρόσκοποι, δεν ερχόμαστε εδώ για να σας δώσουμε ψηφίσματα, ερχόμαστε πλήρης ενθουσιασμού για να σας δώσουμε την αγάπη μας και την αφοσίωση μας, ως δείγμα ελάχιστης ευγνωμοσύνης προς το πρόσωπο σας για το τεράστιο έργο το οποίο επιτελείτε, για την αναδημιουργία της αγαπημένης μας πατρίδας. Ο προσκοπισμός τρέφει μια ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη προς εσάς και το έργο σας, διότι μετά την 3^η Αυγούστου, άρχισε και πάλι να ορθοποδεί η Πατρίδα μας και να ανδρώνεται για να επιτελέσει το ειρηνικό και εκπολιτιστικό της προορισμό, που δεν μπορούσε να πράξει γιατί είχε εγκαταλειφθεί από τους διακυβερνήσαντες με τον γνωστό τρόπο την χώρα μας και από τη σύγχυση των διαφόρων διεθνιστικών κηρυγμάτων. Σας εκδηλώνουμε και πάλι την ευγνωμοσύνη μας, Αρχηγέ και την αγάπη μας.»

Ο Πρωθυπουργός Μεταξάς απήντησε ως εξής:

«Πρόσκοποι της Αιγύπτου. Καλώς ορίσατε στην Αθήνα. Ελπίζω η διαμονή σας εδώ να είναι ευχάριστη αυτές τις μέρες. Άκουσα με πολύ συγκίνηση τους λόγους του κ Πτέρη. Είμαι

⁴¹⁹ Περιοδικό " Προσκοπική Ηχώ" τεύχος Ιανουάριος 1937 και "Αθηναϊκά Νέα" 16 Ιανουαρίου 1937

⁴²⁰ Εφημερίδα "Ελεύθερο Βήμα" της 6^{ης} Αυγούστου 1937

βέβαιος ότι οι λόγοι αυτοί ανταποκρίνονται προς τα αισθήματα σας και δεν θα λησμονήσετε ποτέ, όχι μόνο τώρα που ανήκετε στον προσκοπισμό αλλά και αργότερα όταν μεγαλώσετε και επιδοθείτε στη βιοπάλη. Η Αίγυπτος είναι μια χώρα στην οποία ανθεί ο Ελληνισμός. Να μη λησμονήσετε ότι στη χώρα αυτή, ο προσκοπισμός εδέχθη την προστασία του Βασιλέως της Αιγύπτου. Μη λησμονείτε ότι εμείς και οι Αιγύπτιοι θεωρούμεθα αδελφικοί λαοί από χιλιάδες ετών, αντιπροσωπεύοντας τον πολιτισμό της Ανατολικής Μεσογείου. Διατηρείστε την Ελληνικότητα σας, βέβαιοι ότι με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείτε καλύτερα τα συμφέροντα της δεύτερης πατρίδος σας. Σας βλέπω όλους με άπειρη χαρά, διότι είσθε τόσο ευσταλείς και υπερήφανοι. Η στάση σας και η έκφραση των οφθαλμών σας, με συγκινεί και αναφωνώ “ζήτω ο προσκοπισμός της Αιγύπτου”». ⁴²¹

Στην επίσκεψη του Μεταξά στη Χαλκίδα ⁴²², ακολουθεί επιθεώρηση των νέων στο Γυμναστήριο της πόλης και ομιλία από τον Πρωθυπουργό. «Παιδιά της Ευβοίας, ελπιδοφόροι, πρόσκοποι, Αθλητικά Σωματεία, Γυμνάσια παιδιά των σχολείων. {...} Χάρηκα πολύ σήμερα για τους προσκόπους και με μεγάλη μου ευχαρίστηση άκουσα ότι ο προσκοπισμός προοδεύει στην Εύβοια».

Η επικοινωνία αυτή με τον Μεταξά, εξελίσσεται σε μια στήριξη στο πρόσωπο του, καθώς στη τέλεση δοξολογίας στη Μητρόπολη των Αθηνών, που οργανώθηκε από τη ένωση Κεφαλληνίων για την ονομαστική εορτή του Ιωάννη Μεταξά συμμετέχουν μόνο ομάδες προσκόπων και η μουσική του Δήμου. ⁴²³

Στην πρώτη επέτειο της 4^{ης} Αυγούστου, αποστολές πολιτών από ολόκληρη την Ελλάδα με κάθε μεταφορικό μέσο θα παρακολουθήσουν την εορτή στο Παναθηναϊκό Στάδιο για την πρώτη επέτειο της 4^{ης} Αυγούστου. Κατά την είσοδο στο Στάδιο οι πρόσκοποι θα προσφέρουν δωρεάν στους εισερχομένους μια μικρή Ελληνική Σημαία ⁴²⁴.

Την Κυριακή 7 Νοεμβρίου 1937 ο Ιωάννης Μεταξάς επισκέφθηκε την Πάτρα. Κατά την διάρκεια της επίσκεψης στη Προσκοπική Λέσχη, επέδωσε το μετάλλιο ευδόκμου υπηρεσίας στον Τοπικό Έφορο Πατρών, Φραγκόπουλο. ⁴²⁵

Σε ομιλία του προς τους προσκόπους ⁴²⁶ ο Μεταξάς είπε: " Έλληνες Πρόσκοποι, χαίρω πολύ διότι η ευκαιρία της επισκέψεως μου στην Πάτρα με έφερε στο κέντρο σας, για να σας δώ μέσα στην εστία σας. Ο Ελληνικός Προσκοπισμός, σύμφωνα με εκείνα που διακήρυξε ο Γενικός Έφορος των προσκόπων καθώς και ο Τοπικός και περιφερειακός Αρχηγός των προσκόπων, εισήλθε σε μια οδό εξελίξεως, η οποία βεβαίως θα το φέρει εις μεγάλη πρόοδο και ακμή. Επιμελείσθε των σωμάτων και των ψυχών των Ελλήνων. Μη επιμελείστε μόνο αυτών ατομικώς δια να σχηματίσετε άτομα, αλλά και για να σχηματίσετε σύνολο. Και χαίρω πολύ, διότι μου δώσατε αυτή την πιστοποίηση απόψε, της οποίας και κρατώ σημείωση. Πιστεύετε εις τον Βασιλέα και εις την Πατρίδα. Πιστεύετε εις το κράτος της 4^{ης} Αυγούστου του οποίου προορισμός είναι να αναδημιουργήσει την Ελλάδα. Πρόσκοποι Έλληνες,

421. Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 3/8/1937 και *Ελεύθερο Βήμα* 4/8/1937

422 Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 23/8/1937

423 Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 7/1 και *Ελεύθερο Βήμα* 8, 9/1/1937

424 Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 29, 31/7/1937 και *Αθηναϊκά Νέα* 31/7/1937

425 Εφημερίδα *Νεολόγος Πατρών* 9 Νοεμβρίου 1937

426 Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 8/11/1937

βαδίζατε προς τα εμπρός με θάρρος, με ψυχή γεμάτη από Ελληνικά Ιδανικά και να είστε βέβαιοι ότι θα θριαμβεύσετε. Ζήτω ο Ελληνικός Προσκοπισμός."

Και η προσφώνηση του Πτέρη⁴²⁷ "Μεγάλε Εθνικέ Κυβερνήτη, είναι ανεκκλήτος η χαρά μας και βαθειά η συγκίνηση και ευγνωμοσύνη μας εκ της επισκέψεως Σας στην πτωχή αυτή Εθνική Προσκοπική κυψέλη, την οποία ιδεολόγοι και φύλαρχοι Αρχηγοί εμπνευσμένοι από τας Αρχάς τας οποίας Συ κηρύττεις, ανέλαβαν να σκληραγωγήσουν και δυναμώσουν τα σώματα των νεαρών προσκόπων, να χαλυβδώσουν την ψυχή των, να ευρύνουν το πνεύμα των ,να ανυψώσουν την Εθνική των συνείδηση και να σφυρηλατήσουν τον χαρακτήρα των δια να τους καταστήσουν ευθείς και τίμιους πολίτες, ευόρκους, πειθαρχικούς και γενναίους στρατιώτες της Πατρίδος, του Βασιλέως και του Κράτους.{...} Με την υπόσχεση αυτήν θα προχωρήσουμε προς τα εμπρός ,με ακλόνητο πίστη και αφοσίωση προς τον Σεπτόν μας Άνακτα και Γενικό Αρχηγό, με απόλυτο αφοσίωση και πειθαρχία προς Σε, τον Εθνικό Κυβερνήτη ,δια να καταστήσουμε την Ελληνική νεολαία, προσκόπους των Εθνικών ιδεωδών, Ακρίτας των εθνικών μας επιδιώξεων και την Κυψέλη αυτήν, εστία του νεώτερου πολιτισμού, του οποίου Συ υπήρξες ο ίδιος ιδρυτής της μεγάλης αποφάσεως της 4^{ης} Αυγούστου και ο οποίος πρέπει να αποβεί ισάξιος και ανώτερος του πολιτισμού των αρχαίων προγόνων μας. Ζήτω ο Βασιλεύς Γενικός μας Αρχηγός, Ζήτω ο Διάδοχος Αρχηγός, Ζήτω ο Εθνικός μας Κυβερνήτης γενικός προστάτης μας."

Η συνεχιζόμενη δράση των προσκόπων με την υποστήριξη της Κυβέρνησης αρχικά , μέσω του φίλο-Βασιλικού Υπουργού Παιδείας Γεωργακόπουλου (1936-Νοέμβριος 1938) ο οποίος με εγκύκλιο του προς τους διευθυντές των Σχολείων, το Μάρτιο του 1937 επιτρέπει την ενασχόληση των παιδιών με τον προσκοπισμό χωρίς να παρεμβάλλονται εμπόδια και δίνει την ευκαιρία σε πολλά παιδιά, ιδιαίτερα των δημοκρατικών οικογενειών, να επιλέξουν να ενταχθούν στις τάξεις του προσκοπισμού για να αποφύγουν την ένταξη τους στην Ε.Ο.Ν.⁴²⁸ Ο προσκοπισμός γίνεται επιλογή πολλών νέων όπως υποστηρίζει ο Σπ. Λιναρδάτος, αλλά και άλλοι δημοκρατικοί βαθμοφόροι γνωστοί για την μετέπειτα δράση τους, ο Γιάννης Βούλτεψης, ο Μάνος Ζαχαρίας αλλά και ο Λεωνίδας Κύρκος.

Στην εκπομπή της ΕΤ-1 ⁴²⁹στον δημοσιογράφο Π. Βέργαδο, σχετικά με τα προβλήματα της νεολαίας για την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά, που προβλήθηκε στις 4 Αυγούστου 1987 στις 23.15, ο Σπ. Λιναρδάτος αναφέρει: "Ο Μεταξάς από τη πρώτη στιγμή θέλησε να στηριχθεί σε μια οργάνωση Νεολαίας κρατική και αμέσως από το δεύτερο μήνα της δικτατορίας, έκανε νόμο για την ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας (ΕΟΝ). Πέρασε μεγάλο διάστημα, περίπου ένας χρόνος, χωρίς αυτή, η ΕΟΝ να έχει βρει καμία απήχηση ως εθελοντική οργάνωση, όπως προσπάθησε να την παρουσιάσει στην αρχή. Μετά ένα χρόνο, στις αρχές του 1938, όταν έγινε η ορκωμοσία των φαλαγγιτών (όπως καλούντο τα μέλη της Ε.Ο.Ν.) στην Αθήνα ήταν μόνο 500 άτομα και σε όλη την Ελλάδα περίπου 15.000. Γι' αυτό ο Μεταξάς έβαλε τα μεγάλα μέσα από τις αρχές του 1938.Το 1938 ήταν μια πολύ κρίσιμη

⁴²⁷ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 9/11/1937

⁴²⁸ Αρχείο ΣΕΠ Μάρτιος 1937

⁴²⁹ εκπομπή της ΕΤ- σχετικά με τα προβλήματα της νεολαίας την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά από τον δημοσιογράφο Π .Βέργαδο, που προβλήθηκε στις 4 Αυγούστου 1987 στις 23.15 έχει απομαγνητοφωνηθεί και καταγραφηθεί σε ένα μικρό έντυπο των προσκόπων.

χρονιά για τη δικτατορία του Μεταξά και στις σχέσεις του με το παλάτι αλλά και στις σχέσεις του με του Άγγλους και γενικά με την αντιπολίτευση, που προσπάθησε να τον ανατρέψει, με κορυφαία εκδήλωση το κίνημα της Κρήτης.

Το 1938 ο Μεταξάς διώχνει τον Γεωργακόπουλο, που ήταν Υπουργός Παιδείας, γιατί ο Γεωργακόπουλος ως εκφραστής των ανακτόρων, αντιδρούσε να μπει δυναμικά η ΕΟΝ στα σχολεία. Προχωρεί στο να κάνει την ΕΟΝ στην ουσία υποχρεωτική στα σχολεία, αλλά και στα εργοστάσια με όποια δύναμη είχε. Ένα μέρος από τους νέους, που ήσαν φιλελεύθεροι και δεν ήθελαν να γραφούν στην Ε.Ο.Ν, δεν υποχωρούσαν στις πιέσεις που ήταν πολλές, ακόμη και από την Ασφάλεια. Έτσι ένα τρόπος να αποφύγουν την εγγραφή στην Ε.Ο.Ν, ήταν να γραφούν στους προσκόπους. Γι αυτό και την εποχή αυτή η οργάνωση των προσκόπων είχε αρχίσει να διογκώνεται, να μεγαλώνει και είχε την προστασία του Βασιλιά και του Διαδόχου που ήταν Γενικός Αρχηγός των προσκόπων.

Ο Μεταξάς για να επιβάλει την Ε.Ο.Ν σαν μοναδική Οργάνωση Νεολαίας στην Ελλάδα έπρεπε να διαλύσει τους προσκόπους. Χρειάστηκε όμως να κάμψει την αντίσταση του παλατιού. Να πείσει τον Γεώργιο τον Βασιλιά, τον Παύλο και την Φρειδερίκη να υποστηρίξουν την Ε.Ο.Ν και να εξαναγκάσει τη διοίκηση των προσκόπων σε αυτοδιάλυση. Η διαδικασία αυτή κράτησε ένα χρόνο, με συλλήψεις ηγετών των προσκόπων, με εκβιασμούς, με πιέσεις και τελικά με παζάρια με το παλάτι κατάφερε να τους διαλύσει, καταργώντας τον ιδρυτικό νόμο 1077 του 1917. Αποτέλεσμα ένα μέρος των προσκόπων να κάτσουν σπίτια τους, άλλοι να συλληφθούν ακόμη, για να φύγει το εμπόδιο των προσκόπων από τον δρόμο του."

Ο Γιάννης Βούλτεψης στο βιβλίο του *ο Συναγωνιστής Ακέλας*⁴³⁰ γράφει για τη συμμετοχή του στην προσκοπική ομάδα του Αργοστολίου. Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου όρισε ότι οι μαθητές θα καταταγούν υποχρεωτικά στην ΕΟΝ. Τότε ήρθε ένας συμμαθητής μου, που τα αδέρφια του ήταν στελέχη της ΟΚΝΕ και ήταν και εκείνος επίσης δραστήριο μέλος μου είπε χωρίς περιστροφές "θα κάνω αίτηση στους προσκόπους και θέλω να την υποστηρίξεις. Καταλαβαίνεις ότι δεν μπορώ να πάω στην ΕΟΝ."

Ο Λεωνίδας Κύρκος επίσης καταθέτει τη δική του άποψη στο Λεύκωμα του εορτασμού των 100 χρόνων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων το 2010⁴³¹, και γράφει μεταξύ των άλλων:

..."Ιδιαίτερα στα χρόνια της δικτατορίας του Μεταξά, (ο Ελληνικός Προσκοπισμός) καλλιέργησε δημοκρατικά ιδανικά, σε μια στιγμή που γινόταν μεγάλη προσπάθεια από τη φασιστική δικτατορία να αλλοιώσει την ψυχή της νεολαίας, σύμφωνα με τα ναζιστικά και φασιστικά πρότυπα. Χιλιάδες δημοκρατικοί νέοι βρήκαν διέξοδο στις οργανώσεις των προσκόπων και αναπτύχθηκε ένας οξύς ανταγωνισμός μεταξύ των προσκόπων και της ΕΟΝ της νεολαίας του Μεταξά. Η Δικτατορία μίσησε τους προσκόπους και μολονότι είχαν σαν Αρχηγό τον τότε διάδοχο του θρόνου, Παύλο, αξίωσε τη διάλυση τους. Η δημοκρατική τους παιδαγωγή παράλληλα με την ανάπτυξη της αντιδικτατορικής δράσης, οδήγησε πολλούς να πυκνώσουν τις φάλαγγες των οργανώσεων Εθνικής Αντίστασης και ιδιαίτερα της ΕΠΟΝ.

⁴³⁰ Βούλτεψης, Γιάννης *Συναγωνιστής Ακέλας* έκδοση Αλκυών Σελ 21-22

⁴³¹ Ο Λεωνίδας Κύρκος *100 Χρόνια Ιστορία, Λεύκωμα του εορτασμού των 100 χρόνων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων* Αθήνα 2010

Πολλά στελέχη των προσκόπων διακρίθηκαν σαν στελέχη των Αντιστασιακών Οργανώσεων και πλήρωσαν το φόρο αίματος και θυσιών από τους κόλπους της Ε.Ο.Ν και του Ε.Α.Μ."

Την ίδια θέση με τον Λεωνίδα Κύρκο διατυπώνει και ο τότε Υπαρχηγός της 6^{ης} Ομάδος Αθηνών, Μάνος Ζαχαρίας⁴³² σε προσωπική του μαρτυρία.

Την άποψη αυτή επίσης της ενδυνάμωσης του προσκοπισμού στην ίδια χρονική περίοδο, υποστηρίζει και ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, σε απάντηση του στην εφημερίδα «Ακρόπολη» στις 30 Οκτωβρίου 1937, η οποία έχει δημοσιεύσει επιστολή αναγνώστη με παράπονα για την τωρινή εμφάνιση των προσκόπων. Μεταξύ άλλων γράφει: "Το σημερινό Συμβούλιο παρέλαβε το 1935 μια μικρή δύναμη προσκόπων, όχι μεγαλύτερη από 2.000. Σήμερα (χρονικά βρισκόμαστε στο τέλος του 1937), η προσκοπική δύναμη σε όλη την Ελλάδα ανέρχεται σε 35.000 με 40.000 προσκόπους καλά οργανωμένους.⁴³³ (Η ενδυνάμωση αυτή δεν μπορεί εύκολα να αξιολογηθεί αν ήταν από την στήριξη του παλατιού ή από την εισδοχή των παιδιών των δημοκρατικών οικογενειών)

Σημαντικό ακόμη είναι να αναφερθεί, ότι σε αυτή την περίοδο, δεν είχαν δημιουργηθεί χρηματοδοτικά προβλήματα στους προσκόπους και η χρηματοδότηση του προσκοπικού έργου είναι συνεχής από το Υπουργείο Παιδείας, αλλά και από το Υπουργείο Προνοίας. Δημοσίευμα της εφημερίδος *Αθηναϊκά Νέα* της 5^{ης} Αυγούστου του 1938⁴³⁴, γράφει ότι το Σ.Ε.Π χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Προνοίας με 250.000 δραχμές, ενώ επίσης με 200.000 δραχμές χρηματοδοτείται το Σώμα Προσκόπων Μακεδονίας.

Η σχέση της ΕΟΝ με τον Προσκοπισμό δεν ήταν από την αρχή σχέση αντιπαλότητας. Ξεκίνησε με τις καλύτερες συνθήκες και άρχισε να γίνεται αρνητική και αντίπαλη όταν άρχισε να είναι ορατή η πίεση από το καθεστώς, για την ένταξη των νέων στην ΕΟΝ αλλά και η απειλή της διάλυσης, των προσκόπων ιδιαίτερα, μετά την ανάληψη της προσπάθειας από τον ίδιο τον Μεταξά.

5.7.2 Η αντιπαλότητα και η προετοιμασία της διάλυσης.

Τα στελέχη επίσης της Ε.Ο.Ν ποτέ δεν είδαν με καλό μάτι την προσκοπική οργάνωση. Ελάχιστες οι αναφορές στο περιοδικό της νεολαίας της Ε.Ο.Ν στην διάρκεια της έκδοσης του. Σε μια από τις ελάχιστες αναφορές του, τον Νοέμβριο του 1938 αφήνει γενικότερα αιχμές για τις οργανώσεις νέων που είχαν επιζήσει.⁴³⁵ «θυμάστε τις παλαιές οργανώσεις νεολαίας; Άλκιμοι, πρόσκοποι και πως αλλιώς λέγονταν. Σπρωγμένες αυτές οι ισχνές ομάδες από πολιτικούς ανέμους...»⁴³⁶ Καθώς οι δύο οργανώσεις συνυπάρχουν, αρχίζουν οι προστριβές σε τοπικό επίπεδο. Ο Γ.Ε Πτέρης αποστέλλει τον Οκτώβριο του 1937 διαταγή στους Αρχηγούς, η οποία αφορά τις σχέσεις με την ΕΟΝ, χωρίς, βεβαίως, να την κατονομάζει αναφέρει, «...μοναδική μου απαίτησις[...]όπως μόνη φροντίς και σκέψις είναι

⁴³² Ο Μάνος Ζαχαρίας μετά την ΕΠΟΝ, το ΕΑΜ και την απελευθέρωση επέστρεψε από το Παρίσι και οργανώθηκε στον Δημοκρατικό Στρατό και έμεινε γνωστός από το κινηματογραφικό του έργο στο μέτωπο.

⁴³³ Η αναφορά αυτή του Πτέρη κρύβει μια υπερβολή των αριθμών που δεν υποστηρίζεται από άλλες γραπτές μαρτυρίες της εποχής. Ο αριθμός όμως των 20.000 είναι λογικός.

⁴³⁴ *Αθηναϊκά Νέα* 5 Αυγούστου 1938

⁴³⁵ Περιοδικό *Νεολαία* 26-11-1938 τεύχος ,σελίς 227

⁴³⁶ Τα αποσπάσματα αυτά αφορούν τους προσκόπους και έχουν να κάνουν με τη κρίση που είχε δημιουργηθεί προς τα τέλη του 1938 σχετικά με το ΣΕΠ. *Ημερολόγιο Μεταξά* ο. π. σελ 315 3/6/1939 .

οι Πρόσκοποί σας και ότι δι ουδέν σωματείον άλλο θα ενδιαφερθήτε, ουδέ θα έλθητε εις προστριβάς, έστω και αν το σωματείον τούτο παρεμβάλει προσκόμματα εις το έργον σας⁴³⁷.»

Καθώς η ΕΟΝ προσπαθεί να αναπτυχθεί σε αριθμούς, η ηγεσία της αντιλαμβάνεται ότι το εγχείρημα δεν είναι εύκολο να επιτύχει όσο έχει εθελοντικό χαρακτήρα. Η αποτυχία της ΕΟΝ σε αντιδιαστολή με την επιτυχία του ΣΕΠ, την ίδια περίοδο να αυξήσει τη διείσδυση του στην ελληνική νεολαία, πυροδοτεί μια μεταστροφή στο πώς τα στελέχη της Νεολαίας, αντιμετωπίζουν τους Προσκόπους τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Η σχέση του Παύλου με την νεολαία ποτέ δεν ήταν καλή. Ο Παύλος σύμφωνα με τις αναφορές του Μεταξά στο ημερολόγιο του, είχε εμφανείς αντιθέσεις με την Ε.Ο.Ν. αλλά και σε δημοσίευμα⁴³⁸ του Σόλωνα Γρηγοριάδη στην εφημερίδα *Μακεδονία*, καταγράφεται το παρακάτω περιστατικό, "μέσα Απριλίου 1938, σε κάποια δημόσια δεξίωση, το διαδοχικό ζεύγος παραβρίσκεται με εμφανές κέφι. Ο Διάδοχος Παύλος συζητά φιλικά με πολλούς προσκεκλημένους και κάθε τόσο αφήνει το χοντρό του αβίαστο γέλιο που τον έκανε δημοφιλή. Κάποια στιγμή βρίσκεται σε μια ομάδα που μεταξύ τους είναι και ο αρχηγός της ΕΟΝ Κανελλόπουλος με τη στολή του, συνοδευόμενος από τον υπασπιστή του. Όλοι έκπληκτοι τον ακούν να λέει. Τι παριστάνετε εσείς της Ε.Ο.Ν; Τι είναι η οργάνωση σας, παιδομάζωμα εεε! Υψηλότατε ψέλλισε έντρομος εκείνος η Ε.Ο.Ν είναι νόμιμη οργάνωση, απολαμβάνουσα την προστασία της Κυβέρνησης. Ανοησίες είπε τότε, πιο έντονα ο Παύλος. Όλοι σας εκεί μέσα είστε για τα πανηγύρια. Φιγούρα, στολές, λιλιά και μηδέν περιεχόμενο και έστρεψε επιδεικτικά τη ράχη του στον εμβρόντητο αρχηγό. (στη συνομιλία αυτή αναφέρεται και ο Μεταξάς στο ημερολόγιο του όπως είδαμε πριν με το σχόλιο ύβρεις του Διαδόχου στον Κανελλόπουλο}.

Από το 1938, η πίεση προς τους Προσκόπους να εγγραφούν στην ΕΟΝ γίνεται συστηματική. Το σχολείο πιέζει τους μαθητές-Προσκόπους. Χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό Διευθυντή Γυμνασίου του Μοσχάτου, που με λύπη του πληροφόρησε μαθητή – Πρόσκοπο ότι αν δεν γραφτεί στην ΕΟΝ δεν θα μπορέσει να του δώσει απολυτήριο⁴³⁹. Σχετική αναφορά καταγράφεται από τον Περιφερειακό Έφορο Κέρκυρας προς τον Γενικό Έφορο, από τον οποίο ζητά να βοηθήσει μέσω του Υπουργείου να ξεκαθαρίσει η σχέση μεταξύ των οργανώσεων ΣΕΠ και ΕΟΝ⁴⁴⁰.

Στις 11 Απριλίου 1938, εγκύκλιος του Γενικού Εφόρου προωθεί την απάντηση του Υπουργείου Παιδείας από τον Γενικό επιθεωρητή της Γ΄ Εκπαιδευτικής περιφέρειας, με την οποία επιβεβαιώνει προς το ΣΕΠ την εθελοντική συμμετοχή των μαθητών στην ΕΟΝ. Εκφράζει δε τα παράπονα του Υπουργείου, ότι οι Αρχηγοί των προσκόπων δεν έχουν καταφέρει να εμπνεύσουν την πίστη στα ευγενή ιδεώδη του προσκοπισμού. Στην εγκύκλιο

⁴³⁷ Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ Ε.Δ./Γ.Ε. 53 /5-10-37

⁴³⁸ Στο βιβλίο του *Μαγνησιακός Προσκοπισμός* του Θανάση Πουρνάρα,⁴³⁸ σελίδα 105 αναφέρει ο συγγραφέας ότι υπήρξε υβριστική στάση του διαδόχου προς τον Κανελλόπουλο Αρχηγό της Ε.Ο.Ν. Η αρθρογραφία αυτή στην οποία αναφέρεται είναι δημοσιεύματα του Σόλωνα Γρηγοριάδη, που είχαν αρχικά δημοσιευτεί στην εφημερίδα «Μακεδονία» της Θεσσαλονίκης της 7^{ης} Φεβρουαρίου 1981 σε συνέχεια σχετικά με τη δικτατορία του Μεταξά και αναδημοσιεύτηκαν στον *Ταχυδρόμο* του Βόλου

⁴³⁹ Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ, Ατταλειάδης Β. *Η Ιστορία του Προσκοπισμού στο Μοσχάτο* χειρόγραφες σημειώσεις

⁴⁴⁰ Αρχείο Προσκόπων Κέρκυρας 28-3-1930 Επιστολή προς τον Γενικό Έφορο.

αυτή ο Πτέρης, δίνει έμφαση στη δεύτερη αυτή παράγραφο του εγγράφου και επιτιμά τους Αρχηγούς, κλείνοντας δε γράφει, ότι "η Εθνική Κυβέρνησις αποβλέπει μετά της αυτής στοργής και εμπιστοσύνης και προς την Εθνικήν Νεολαίαν και προς τα Προσκοπικά Σώματα, ο δε Εθνικός Κυβερνήτης ενδιαφέρεται ιδιαιτέρως δια τον Προσκοπισμό" ⁴⁴¹.

Τελικά η Ε.Ο.Ν δεν ήταν καθόλου αυτόνομη από το σχολείο, για να μην πούμε ότι το καθεστώς την είχε καταστήσει προέκταση του. Δεν ήταν όμως μόνο οι Δήμοι ή μόνο το σχολείο. Η έλλειψη επαρκούς μηχανισμού και η αδυναμία στησίματος του, ώθησε την οργάνωση να απομυζεί ότι μπορούσε και από όποιον μπορούσε, προκειμένου να σταθεί στα πόδια της. Μια παράμετρος στην οποία δεν έχει δοθεί αρκετή έμφαση, είναι η διάλυση των προσκόπων και της ΧΑΝ, όχι όμως στη βάση της προσπάθειας μονοπώλησης των νεολαιίστικων οργανώσεων εκ μέρους του καθεστώτος, αλλά και στο επίπεδο της «λαφυραγώγησης» του μηχανισμού της, από την ΕΟΝ. Είναι ενδεικτικό ότι μετά τη διάλυση αυτών των οργανώσεων, η ΕΟΝ φαίνεται πως άρχισε να κάνει τα μαθήματα της και να ιδρύει «στέγη φαλαγγίτου» στις πρώην κτηριακές εγκαταστάσεις τους. ⁴⁴²

Από το 1938, η πίεση προς τους προσκόπους να εγγραφούν στην ΕΟΝ γίνεται συστηματική. Το Σχολείο πιέζει τους μαθητές-προσκόπους. Σχετική αναφορά καταγράφεται από τον Περιφερειακό έφορο Κέρκυρας, προς τον Γενικό Έφορο που ζητά να βοηθήσει μέσω του Υπουργείου, να ξεκαθαρίσει η σχέση μεταξύ των οργανώσεων Σ.Ε.Π και Ε.Ο.Ν.

Στις 11 Απριλίου 1938, εγκύκλιος του Γενικού Εφόρου προωθεί την απάντηση του Υπουργείου Παιδείας, από τον Γενικό επιθεωρητή της Γ' Εκπαιδευτικής περιφέρειας, με την οποία επιβεβαιώνει προς το ΣΕΠ την εθελοντική συμμετοχή των μαθητών στην Ε.Ο.Ν. Εκφράζει δε τα παράπονα του Υπουργείου, ότι οι Αρχηγοί των προσκόπων δεν έχουν καταφέρει να εμπνεύσουν την πίστη στα ευγενή ιδεώδη του προσκοπισμού. Στην εγκύκλιο αυτή ο Πτέρης, δίνει έμφαση στη δεύτερη αυτή παράγραφο του εγγράφου και επιτιμά τους Αρχηγούς, κλείνοντας δε γράφει, ότι η Εθνική Κυβέρνηση αποβλέπει μετά της αυτής στοργής και εμπιστοσύνης και στην Ε.Ο.Ν αλλά και το Σώμα των Προσκόπων.

Η μελέτη του ημερολογίου του Μεταξά δείχνει πως η ΕΟΝ είχε γίνει το μέγα πάθος του. Επέμενε να κατοχυρώσει νομικά την ΕΟΝ μέχρι τις 25 Μαρτίου του 1938 και να διαλύσει νομότυπα το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων. ⁴⁴³

Το πρώτο σκέλος επετεύχθη, το δεύτερο όμως; Τη διάλυση των προσκόπων τότε δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει. Είχε σκοπό να καταθέσει διάταγμα αιφνιδιαστικά και να καταργήσει του προσκόπους, συγχωνεύοντας τους με την ΕΟΝ. Δεν θα ρωτούσε το Βασιλιά, αλλά θα τον έφερνε μπροστά σε τετελεσμένο γεγονός. Βέβαια ο Βασιλιάς θα ξέσπαγε, αλλά ο Μεταξάς ήταν αποφασισμένος να υποστεί αυτή τη δοκιμασία. Ο Μεταξάς αντιλαμβάνεται ότι το ΣΕΠ αποτελεί ανάχωμα στην εξάπλωση της ΕΟΝ. Ο Σ. Γρηγοριάδης περιγράφει ότι τον Ιανουάριο του 1938, ο δικτάτορας προσπάθησε να αιφνιδιάσει το Παλάτι, παρουσιάζοντας τη διάλυση των Προσκόπων ως τετελεσμένο γεγονός. Σύμφωνα με τα γραφόμενά του στη εφημερίδα *Μακεδονία*, ένας ιδιαίτερος του Μεταξά ειδοποίησε για την επικείμενη

⁴⁴¹ Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ Ε.Δ./Γ.Ε. 62 /11-4-1938

⁴⁴² Εφημερίδα *Καθημερινή* 29/4/39 και περιοδικό *Νεολαία* 9/3/1940 σελ 734.

⁴⁴³ Φύλλο της 7^{ης} Φεβρουαρίου 1981 της εφημερίδας *Μακεδονία* συνέχεια 38^η

δημοσίευση απόφασης συγχώνευσης του ΣΕΠ με την ΕΟΝ, τον Περικλή Περρωτή, Έφορο Σχολών του ΣΕΠ και μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου, ο οποίος έσπευσε να ενημερώσει τον Διάδοχο. Η αντίδραση του Βασιλιά ήταν να στείλει τον Παύλο στον Μεταξά με το εξής μήνυμα, «...πες του εκ μέρους μου: Να μη προωθήσει το διάταγμα. Αν το δω δημοσιευμένο θα το θεωρήσω πράξη εχθρική προσωπικώς εναντίον μου»⁴⁴⁴. Το επεισόδιο αυτό δεν επιβεβαιώνεται κάπου αλλού κι ο Γρηγοριάδης δεν αναφέρει την πηγή του, πάντως τα υπόλοιπα στοιχεία που έχουμε δείχνουν ότι σε όλα τα επίπεδα, το καθεστώς άρχισε να αντιμάχεται το ΣΕΠ. Δεν αποκλείεται καθώς το σχέδιό του ανατράπηκε προσωρινά, ο Μεταξάς να προχώρησε σε κλιμακούμενη εκστρατεία εκφοβισμού και πειθαναγκασμού. Από το τέλος του 1938 και τις αρχές του 1939, η προετοιμασία για τη διάλυση προχωρεί. Μετά την αποδυνάμωση του Παλατιού, αρχίζει να γράφεται ο επίλογος.

Οι βαθμοφόροι των προσκόπων που είναι εκπαιδευτικοί, αναγκάζονται σε παραίτηση και σε ένταξη τους στην Ε.Ο.Ν. Στο ίδιο κλίμα αρχίζουν να κινούνται και στελέχη του κρατικού μηχανισμού σε αντίθεση με ότι συνέβαινε ως τότε. Ο Γεώργιος Βλάχος –υπεύθυνος για την προσκοπική περιοχή της Πελοποννήσου- ενημερώνει τον Γενικό Έφορο με επιστολή του για την παράνομη ενέργεια του Νομάρχη Διαμαντόπουλου, να εμποδίσει την ανασύσταση του προσκοπισμού στην Ηλεία. Διαμαρτύρεται και τη θεωρεί προσβλητική για το πρόσωπο του Διαδόχου ο οποίος ηγείται της προσκοπικής κίνησης και αναφέρει ότι έχει αντιμετωπίσει και αλλού παρόμοιες δυσχέρειες οι οποίες οδηγούν σε σιωπηλή διάλυση του προσκοπισμού.⁴⁴⁵

Διορίζεται νέο Διοικητικό Συμβούλιο στο Σ.Ε.Π, τον Ιούνιο του 1938 στο οποίο δεν περιλαμβάνει τον μέχρι τότε Γενικό Έφορο Λεωνίδα Πτέρη και στην θέση του αναλαμβάνει τον Αύγουστο ο Μιχαήλ Σοφινός. Ο Πτέρης θεωρήθηκε άνθρωπος που εμπόδιζε την προσέγγιση. Σύμφωνα με τον Σπύρο Λιναρδάτο, ο Λεωνίδας Πτέρης φιλοξενήθηκε στην Ασφάλεια μέχρι να ενδώσει στις πιέσεις του καθεστώτος.⁴⁴⁶

Ο Στέλιος Χουρμούζιος βιογράφος του Παύλου ⁴⁴⁷, γράφει ότι ο συμβιβασμός επιτεύχθηκε με παρέμβαση του διευθυντή του Βρετανικού Συμβουλίου Λούντ, ο οποίος πρότεινε να συγχωνευτεί το Σ.Ε.Π με την Ε.Ο.Ν υπό την Γενική Αρχηγία του διαδόχου Παύλου και την εποπτεία των Άγγλων. Σ' αυτό το σημείο, η λύση στο πρόβλημα βρέθηκε με την παρέμβαση του Λόρδου Lloyd, του πρόσφατα διορισθέντα προέδρου του Βρετανικού Συμβουλίου από απαίτηση του Πρωθυπουργού κ. Neville Chamberlain και του υπουργού εξωτερικών Λόρδου Halifax. Ο Lloyd είχε επισκεφθεί την Ελλάδα και τον Μεταξά, ο οποίος του είχε παραπονεθεί σχετικά με την εχθρική στάση του βρετανικού τύπου εναντίον της 4ης Αυγούστου. Ο Lloyd υποσχέθηκε να χρησιμοποιήσει τις καλές επαφές που διατηρούσε με μερίδα του τύπου, και επίσης κατάφερε τον Μεταξά, να υπογράψουν πολιτιστικό σύμφωνο, προσφέροντας στη Βρετανία ένα προγεφύρωμα, έστω και πολιτιστικό, σε ένα μέρος του κόσμου που δεν είχε δώσει πολύ προσοχή. Ο Lloyd είχε ήδη συναντηθεί με τον Παύλο κατά την επίσκεψη του τελευταίου στην Αγγλία, για την στέψη του βασιλιά Γεωργίου VI και συζήτησε μαζί του το

⁴⁴⁴Εφημερίς *Μακεδονία* 7-2-1981

⁴⁴⁵ Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ Επιστολή του Γεωργίου Βλάχου προς τον Γενικό Έφορο του ΣΕΠ 10-3-1938.

⁴⁴⁶ Λιναρδάτος, Σπύρος 1988, ο.π σελ 160.

⁴⁴⁷ Χουρμούζιος, Στέλιος, *King's Paul of Hellenes Biography* .Σελ 82-83

πρόβλημα της ΕΟΝ. Γνωρίζοντας τις απόψεις του Παύλου για το θέμα αυτό, ο Lloyd έθεσε το σχετικό ερώτημα στον Μεταξά και πρότεινε ως μια από τις πρακτικές εφαρμογές του Αγγλοελληνικού Πολιτιστικού Συμφώνου, η σωματική εκπαίδευση της ΕΟΝ να ανατεθεί στη Βρετανία. Ο Μεταξάς, ο οποίος δεν ήταν ανόητος και που προφανώς θα γνώριζε ότι το θέμα είχε ήδη συζητηθεί μεταξύ Lloyd και Παύλου, συμφώνησε με την προϋπόθεση ότι οι Πρόσκοποι θα ενσωματώνονταν με την ΕΟΝ και ότι ο Διάδοχος του θρόνου θα έπρεπε να αποδεχθεί την ηγεσία της διευρυμένης ΕΟΝ, ένας συμβιβασμός που ο Lloyd υποστήριξε σθεναρά και στον οποίο ο Παύλος στο τέλος «συναίνεσε». Ο Μεταξάς καταγράφει τις επαφές που είχε μαζί του. Αρχικά στις 4 και 5 Μαρτίου⁴⁴⁸ σχολιάζοντας ότι η συνεννόηση μαζί του είναι πιο εύκολη (από τον Waterloo) αλλά και αργότερα στις 19 και 20 Μαΐου ως εξής: «19 Μαΐου, Παρασκευή. Άφιξις Lord Lloyd. 20 Μαΐου, Σάββατο. Με Λιθ Ρος καμία συνεννόηση. Αλλά με Lord Lloyd πολύ καλή»⁴⁴⁹

Στις 11 Δεκεμβρίου 1938 ο Μεταξάς γράφει στο ημερολόγιό του: “11 Δεκεμβρίου (1938)...Και ήλθε και η σειρά της Νεολαίας. Της χρυσής μου Νεολαίας. Από ημέρες, πολλές πρόσκοποι και προσκοπίνες εξήτησαν συμβιβασμό. Και σιγά σιγά ήλθε το ζήτημα ώριμο. Και τους είπαμε καθαρά να ενωθούνε μαζί μας. Και τέλος ο Διάδοχος με εξήτησε και εμίλησα μαζί του – δύο ώρες. Θέλει να επανέλθει στη Νεολαία. Και τον επαναφέρω θριαμβευτικά και σαν αγαπημένο Γενικό Αρχηγό. Αλλά όχι μόνον αυτόν. Αλλά και τη Φρειδερίκη και ακόμη περισσότερο και την Ειρήνη. Με επιτίμους βαθμούς. Σήμερα 11 Δεκεμβρίου έγινε το θαύμα”⁴⁵⁰ Την απόφαση αυτή καταγράφει σε επιστολή του στον Υπουργό των Εξωτερικών, ο Βρετανός πρεσβευτής Waterloo “Λόρδε μου, στην εμπιστευτική αποστολή μου Νο. 485 της 19^{ης} Δεκεμβρίου σας ανέφερα ότι ήταν πρόθεσή της Ελληνικής Κυβέρνησης να ενσωματώσει τους Προσκόπους και τους Οδηγούς στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, εξαιτίας της γενικής δυσαρέσκειας με την οποία αντιμετωπίστηκε η πρόταση αυτή, καμία ενέργεια μέχρι πρότινος δεν είχε γίνει, για να εφαρμοστεί. Στις 27 [Δεκεμβρίου] όμως ανακοινώθηκε στον Τύπο ότι, μετά από συνάντηση των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου των Προσκόπων με τον Πρωθυπουργό, σε συνάντηση του Συμβουλίου στις 19 [Δεκεμβρίου] με πρόεδρο τον Αυτού Μεγαλειότατο, Διάδοχο του Θρόνου, αποφασίστηκε να απευθύνουν επιστολή στον Πρωθυπουργό ζητώντας να ενσωματωθεί το Σώμα Προσκόπων στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας. Κατόπιν της λήψης της επιστολής αυτή, ο Στρατηγός Μεταξάς ανέλαβε το καθήκον να μελετήσει την επερώτηση της ενσωμάτωσης των Προσκόπων με τη Νεολαία με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλισθεί η αυτό-εκτίμηση (amour propre) των Προσκόπων. Οι Πρόσκοποι, όπως ανακοινώθηκε, θα έχουν το ίδιο επίπεδο ιεραρχίας στη Νεολαία όπως είχαν και στη δική τους οργάνωση και θα διατηρήσουν τα διακριτικά τους σήματα και η σημαία τους θα είναι ισάξια της Οργάνωσης Νεολαίας.

Από τον Γενάρη του 1939, ο Ιωάννης Μεταξάς άφηνε σε ομιλία του στους περιφερειακούς διοικητές της ΕΟΝ, αιχμές για τη ΕΟΝ ως μοναδική οργάνωση νέων. Στις 5 Μαΐου του 1939,

⁴⁴⁸ Ημερολόγιο Μεταξά (1960:σελ 358 και 272

⁴⁴⁹ οπ. Σελ.373

⁴⁵⁰ο.π Σελ. 315

ο Αντώνης Μπενάκης ζητά ακρόαση από τον Μεταξά⁴⁵¹, Ο Μεταξάς καλεί το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π στα γραφεία του ⁴⁵², αλλά αντί για συζήτηση θεμάτων ακούν τον Μεταξά να τους ζητά την συγχώνευση με την ΕΟΝ, με ανακοίνωση μιας ευχής από τους προσκόπους για συγχώνευση με την ΕΟΝ. Η επιθυμία να εκφράσουν οι πρόσκοποι "ευχή" για την συγχώνευση τους με την ΕΟΝ είναι μια προσπάθεια για να αποπροσανατολίσει το διεθνές προσκοπικό σύστημα. Στις 19 Μαΐου εκφράζει το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π με πλειοψηφία την ευχή συγχώνευσης⁴⁵³.

Στις 22-6-1939 δημοσιεύεται ο αναγκαστικός νόμος και αρχίζουν οι δημοσιεύσεις τηλεγραφημάτων από τους φίλα προσκείμενους στην Ε.Ο.Ν, στην κρατική μηχανή δηλαδή, μιας σειράς συγχαρητήριων ανακοινώσεων και ευχών μέσω του Τύπου για την ενέργεια αυτή.⁴⁵⁴

5.7.3 Η αντίδραση των προσκόπων απέναντι στην νεολαία της ΕΟΝ.

Η αντίδραση των νεαρών προσκόπων για την ένταξη τους στην Ε.Ο.Ν αλλά και η δρομολόγηση για τη διάλυση του σώματος, ήταν πολύ μεγαλύτερη από αυτή που μέχρι σήμερα είναι γνωστή. Το καθεστώς με την επιβολή της λογοκρισίας, φρόντιζε με επιμέλεια να κρύβει τα περιστατικά εκείνα που δεν ήθελε να βλέπουν το φως της δημοσιότητας.

Σε μια περίπτωση πάντως (Σύρος)⁴⁵⁵, όπως μας αποκαλύπτει εσωτερικό έγγραφο της Οργάνωσης, η αντίδραση για τη διάλυση του Σ.Ε.Π έλαβε τη μορφή κανονικής συμπλοκής με τους εονίτες, σε μια υπόθεση που είχε αναλάβει η χωροφυλακή. Ο ίδιος ο Μεταξάς στο ημερολόγιο του γράφει μονολεκτικά "Σύρος"⁴⁵⁶ Την περίπτωση της Σύρου καταγράφει σε δημοσίευμα του ο Αντώνιος Γαβαλάς, στον Τοπικό Τύπο "Κοινή Γνώμη"⁴⁵⁷ με τίτλο το Ιστορικό Γυμνάσιο Σύρου. Στο άρθρο γράφει: «Έτσι ειρηνικά περάσαμε τις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου, πάντα όμως τα σύννεφα του πολέμου και της δικτατορίας κυριαρχούσαν στις συζητήσεις των γονιών μας. Για να ξεκαθαρίσει η 'ήρα από το στάρι' -άνωθεν εντολή –ο Γυμνασιάρχης μας είπε να γραφτούμε στην ΕΟΝ ή στους προσκόπους. Εγώ γράφτηκα στους προσκόπους, αλλά πριν να ορκιστώ, οι φαλαγγίτες της ΕΟΝ εισέβαλαν στη Λέσχη μας, που ήταν στο Δημαρχείο, κατέστρεψαν τα πάντα και υποχρεωθήκαμε να γίνουμε σκαπανίτες οι μικροί και φαλαγγίτες οι μεγαλύτεροι.» Ποία ήταν όμως η περίπτωση της Σύρου;

Στην αναφορά του για τα «γεγονότα της Σύρου» προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας Viscount Halifax, ο πρέσβης S. Waterlow αναφερόμενος στην εμπιστευτική επιστολή του Νο.485 που είχε ήδη στείλει από τις 19 Δεκεμβρίου 1938, γράφει : « όπως Σας ανέφερα, ήταν πρόθεση της Ελληνικής Κυβέρνησης να ενσωματώσει τους Προσκόπους και τους Οδηγούς στην Εθνική Νεολαία. Σε μεγάλο βαθμό, κάτι που χωρίς αμφιβολία οφείλεται στη γενική δυσαρέσκεια με την οποία έγινε δεκτή αυτή η πρόταση, καμιά απόφαση δεν είχε παρθεί μέχρι πρόσφατα με την προοπτική να εφαρμοστεί άμεσα»

⁴⁵¹ ΓΑΚ

⁴⁵² Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 16-5-1939

⁴⁵³ Αρχείο ΣΕΠ και Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 8-7-1939.

⁴⁵⁴ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 4-6-1939.

⁴⁵⁵ Αρχείο ΓΑΚ φακ 16 α.ε3 319

⁴⁵⁶ *Ημερολόγιο Μεταξά* (1960:372)

⁴⁵⁷ Εφημερίδα *Κοινή Γνώμη Σύρου* 28 Φεβρουαρίου 2014

Ο πρέσβης επίσης εκφράζει την αντίθεση του γράφοντας: "Κατανοώ προσωπικώς ότι η απόφαση αυτή ήταν άμεσο αποτέλεσμα του περιστατικού που καταγράφηκε από Βρετανικό Υπό-Συμβούλιο (Προξενείο) στη Σύρα την 4^η Μαΐου, αντίγραφο της αναφοράς επισυνάφτηκε στην αποστολή μου Νο. 158 στις 10 Μαΐου. Φαίνεται ότι, το Συμβούλιο των Προσκόπων στην Αθήνα έγραψε ένα ανώδυνο γράμμα στην Κυβέρνηση, ενημερώνοντας τους για το περιστατικό και ζητώντας να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να μην ξανασυμβεί αυτή η συμπεριφορά από τη Νεολαία. Ο Πρωθυπουργός προφανώς, έστειλε αμέσως σε αντιπροσώπους του Συμβουλίου και τους ενημέρωσε ότι είχε αποφασιστεί η ενσωμάτωση της οργάνωσής τους στην Κίνηση Νέων κι ότι θα πρέπει να στείλουν μια επιστολή αναφερόμενη σε εκείνον ζητώντας του να γίνει αυτό. Η πράξη αυτή ήταν αντικείμενο μεγάλης κριτικής, συγκεκριμένα για το γεγονός ότι ο ίδιος ο Διάδοχος επέτρεψε στον εαυτό του να συμμετέχει στη συμφωνία αυτή. Ειπώθηκε επίσης, ότι η παρέμβαση της Κυβέρνησης σε έναν Οργανισμό βρετανικής προέλευσης υπέρ της Νεολαίας, με φασιστικές τάσεις έχει κακή σημασία. Δεν πιστεύω ότι είναι μεγάλης σημαντικότητας η πρόταση αυτή αλλά είναι, το λιγότερο, ατυχής η εντύπωση που έχει δοθεί στο κοινό."⁴⁵⁸.

Για την ενημέρωση της Αγγλικής Πρεσβείας για τα γεγονότα στην Σύρο, στέλνει ο Υποπρόξενος του νησιού, πλοίαρχος J.M. Charlin "Κύριε, Ένα γεγονός συνέβη εδώ που είναι πιθανώς άξιο αναφοράς. Την Κυριακή το βράδυ στις 30 Απριλίου, οι τοπικοί Πρόσκοποι γυρνώντας από πορεία μετά τη δύση του ηλίου, προσφέροντας ιδιαίτερα καλό θέαμα με φωτοβολίδες και ανθοστολισμένες βαρελοσανίδες κλπ., επευφημήθηκαν από τα γνωστά Κυριακάτικα πλήθη καθώς περνούσαν. Είτε λόγω αυτού, είτε όχι, κατά τη διάρκεια της νύχτας περίπου στη 01:00, μια ομάδα της Νεολαίας μπήκε στο Δημαρχείο της πόλης, στο υπόγειο όπου οι Πρόσκοποι έχουν τη λέσχη τους και διέλυσαν ολοσχερώς την αίθουσα σχίζοντας τις σημαίες, καταστρέφοντας τις φωτογραφίες, διαλύοντας τα έπιπλα, τα τύμπανα και τις σάλπιγγες. Τα τελευταία απομακρύνθηκαν και τα πήγαν στο αρχηγείο της Νεολαίας. Ανάμεσα στις φωτογραφίες που καταστράφηκαν ήταν και μια του Πρίγκιπα Παύλου με προσκοπική στολή, η οποία ήταν πεταμένη καταγής. Επικεφαλής της ομάδας καταστροφής ήταν ο Αρχηγός της οργάνωσης για τις Κυκλάδες. Βοηθοί του ήταν τέσσερις ή πέντε νταήδες που ανήκουν στην οργάνωση. Αναγνωρίστηκαν από τον σκοπό (φρουρό σκοπιάς) τον οποίο έκλεισαν στην ντουλάπα. Παρόλο που υπήρχε σημαντικός ανταγωνισμός μεταξύ των δύο οργανώσεων, δεν είχαν υπάρξει σοβαρές συγκρούσεις εδώ, αλλά πολλοί πρόσκοποι ξεγελάστηκαν για να συμμετέχουν στη Νεολαία λέγοντάς τους ότι οι Πρόσκοποι είχαν διαλυθεί και τους ανάγκασαν να μπουν στη Νεολαία. Ο αρχηγός της Νεολαίας, Κυπραίος, είναι ένας πολύ γνωστός πρώην-Κομμουνιστής ο οποίος φημολογείται ότι ήταν στη φυλακή και είναι ο εκδότης της τοπικής εφημερίδας Ελεύθερος Κόσμος, η οποία χρηματοδοτείται από το Δήμαρχο Σύρου. Υπάρχουν πολύ ισχυρές φήμες ότι η εντολή για επίθεση ήρθε από ψηλά, πιθανών και από την Αθήνα.

Στους ανθρώπους εδώ δεν άρεσε ποτέ αυτό το νέο πράγμα του φασισμού και όντες, φυσικά, πολύ φιλικοί με εμάς, τείνουν να πιστέψουν ότι υπάρχει αντί-Βρετανική τάση στα γεγονότα. Δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι δεν έχουν δίκιο, παρόλο που τα μεμονωμένα μέλη

⁴⁵⁸ F.O 371/23781 31-5-1939

της Νεολαίας, όπως πολλοί με πληροφορούν με λύπη, είναι εξίσου φιλικόι όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι εδώ. Το πρωί μετά το περιστατικό, ενημερώθηκε η αστυνομία και η νομική οδός πιστεύεται ότι έχει ξεκινήσει εναντίον των παραβατών. Στο εν τω μεταξύ, ο Νομάρχης αντιμετωπίζει το θέμα τόσο σοβαρά που πήγε στην Αθήνα για το θέμα αυτό. Λέγεται ότι ο Κυπραίος (ο Αρχηγός της Νεολαίας) πήγε επίσης κάτω από τον προστάτη του. Ο Κυπραίος είναι ο υποψήφιος (προστατευόμενος) του Δημάρχου και το μυαλό του, κάνοντας όλη τη δουλειά γι' αυτόν.

Οι άνθρωποι εδώ είναι πάρα πολύ αναστατωμένοι και παραλίγο να κάψουν το αρχηγείο της Νεολαίας. Πολλοί πατεράδες οικογενειών είναι ιδιαίτερα προβληματισμένοι που τα παιδιά τους είναι κάτω από την αρχηγεία ενός τέτοιου άνδρα. Δεν είναι εύκολο να δει κανείς τις επιπτώσεις όλων αυτών έχοντας μόνο την τοπική γνώση, αλλά ίσως να είναι ενδιαφέρον το περιστατικό στο πλαίσιο του γενικότερου περιβάλλοντος και γιαυτό το στέλνω.

Την πλήρη αναφορά του προς την διοίκηση, σε 9σέλιδη αναφορά ⁴⁵⁹υποβάλλει ο Αρχηγός της Χωροφυλακής Δρόσος Δροσόπουλος, που διενήργησε την ένορκο εξέταση, ζητώντας την μετάθεση -απομάκρυνση του Γεωργίου Κυπραίου, περιφερειακού διοικητή της ΕΟΝ, παραθέτοντας μια σειρά στοιχεία για τη δράση του Κυπραίου (πρώην αριστερού) αλλά και του Αλβανού Πάτροκλου. Εφόρου των προσκόπων. αφήνοντας αιχμές (φήμες) για την ηθικότητα του.

Μερικές άλλες χαρακτηριστικές αναφορές αντιπαλότητας της εποχής, βρίσκονται στα Αρχεία του ΣΕΠ ή σε επετειακές εκδόσεις προσκοπικών κλιμακίων σε όλη την Ελλάδα.

Στην Κορινθία. Επιστολή του Γεωργίου Βλάχου προς τον Γενικό Έφορο του ΣΕΠ ⁴⁶⁰ της 10^{ης} Μαρτίου 1938, με διαμαρτυρία του για την απαγόρευση από τον Νομάρχη Ηλείας να προχωρήσει στην ανασύνταξη του Προσκοπισμού στον νομό. Ο Γεώργιος Βλάχος – υπεύθυνος για την προσκοπική περιοχή της Πελοποννήσου- ενημερώνει τον Γενικό Έφορο για την παράνομη ενέργεια του Νομάρχη Διαμαντόπουλου, να εμποδίσει την ανασύσταση του προσκοπισμού στην Ηλεία. Διαμαρτύρεται και τη θεωρεί προσβλητική για το πρόσωπο του Α.Β.Υ του Διαδόχου, ο οποίος ηγείται της προσκοπικής κίνησης και αναφέρει ότι έχει αντιμετωπίσει και αλλού παρόμοιες δυσχέρειες, οι οποίες οδηγούν σε σιωπηλή διάλυση του προσκοπισμού. Επιστολή επίσης του Γεωργίου Βλάχου ⁴⁶¹ της 4^{ης} Απριλίου 1939, που περιγράφει την προσωπική του περιπέτεια από την Αστυνομία Κορίνθου, για την απαγόρευση της παρέλασης των προσκόπων της 25^{ης} Μαρτίου 1939. Στην επιστολή του αυτή, περιγράφει αναλυτικά την εμπλοκή της Αστυνομίας στην απαγόρευση συμμετοχής των προσκόπων κατά τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου 1939. Αναφέρει επίσης, ότι με συνεχή επικοινωνία με τον Γενικό Έφορο, εκείνος προσπάθησε μέσω επικοινωνίας με τον Νομάρχη Ναυπλίου να εξομαλύνει την κατάσταση, αλλά αυτή η ενέργεια δεν έφερε αποτέλεσμα.

Ο Γεώργιος Βλάχος συνάντησε στις 8 εσπερινή της 22ας Μαρτίου, στο γραφείο του στην Κόρινθο, τον Αστυνομικό Διοικητή για να συζητήσει το θέμα. Εκείνος τον ενημέρωσε ότι όχι μόνο οι πρόσκοποι δεν θα παρελάσουν, αλλά δεν επιτρέπει να ανοίξουν τη Λέσχη τους ούτε

---

⁴⁵⁹ ΓΑΚ -ΕΟΝ έγγραφο 319

⁴⁶⁰ Αρχείο ΣΕΠ

⁴⁶¹ Αρχείο ΣΕΠ

και να φορέσουν τη στολή τους, σε κάθε δε περίπτωση, όποιος παραβεί τις εντολές του θα συλληφθεί με το ιδιώνυμο. Εκείνος τότε ενημέρωσε το Σ.Ε.Π για τη συνάντηση του και περίμενε οδηγίες, αλλά δυστυχώς λόγω της ώρας δεν μπόρεσε να λάβει. Με προσωπική του πρωτοβουλία ενημέρωσε τον Νομόρχη Αργολίδος-Κορινθίας ο οποίος τον επέπληξε αυστηρά λέγοντας γιατί αναμειγνύεται σε «ξένα πράγματα». Απήντησε ότι αυτή είναι η αρμοδιότητα του σαν Έφορος του Σ.Ε.Π.,, ο δε Νομόρχης του ξεκαθάρισε ότι αν ήθελε οι πρόσκοποι να παρελάσουν θα μπορούσε να γίνει μόνο με τη στολή της Ε.Ο.Ν, διότι στην Κόρινθο υπάρχει αντίδραση, ενώ στην Αθήνα πρέπει να λειτουργούν οι πρόσκοποι γιατί "μας βλέπουν οι ξένοι.". Με ενημέρωσε ,γράφει , να συμμορφωθώ με το πνεύμα του και ότι θα διαλύσει τους προσκόπους στην Κόρινθο ,όπως έκανε στο Αργος και στο Ναύπλιο.

Στις 9μμ κάλεσε τα στελέχη της Κορίνθου και τους πρότεινε να αυτοδιαλυθούν αφού δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν ελεύθερα. Ενημέρωσε τον διοικητή της Αστυνομίας για την απόφαση να μην παρελάσουν οι πρόσκοποι στην εορτή ούτε να φορέσουν τη στολή τους. Ο Διοικητής άλλαξε στάση, προφανώς μετά το τηλεφώνημα με τον Νομόρχη και του ζήτησε έγγραφα προσκοπικής ιδιότητας για την επίσκεψη του στην Κόρινθο. Του κράτησε δε το δελτίο Αστυνομικής Ταυτότητας. Ανακοίνωσε στον Γεώργιο Βλάχο, ότι τον θεωρούσε επικίνδυνο και διέταξε ένα Ανθυπασπιστή με στολή να τον επιβιβάσει στο πρώτο αυτοκίνητο που θα διήρχετο από την Κόρινθο στις 10.45 μ.μ. Ο Ανθυπασπιστής τον συνόδευσε μέχρι το αυτοκίνητο και τον επιτηρούσε σαν κοινό κακοποιό ακόμη και όταν σταμάτησε για ένα μικρό δείπνο σε ένα μαγειρείο. Με την επιστολή του αυτή, ο Γεώργιος Βλάχος δηλώνει την παραίτηση του από τα καθήκοντα του στο Σ.Ε.Π., επειδή θεωρεί ότι η Αθήνα επέδειξε χαρακτηριστική αδράνεια για την εν λόγω περίπτωση και υπήρξε πλήρης εξευτελισμός των προσκόπων από την ενέργεια αυτή. Με την επιστολή ζητά να μεσολαβήσει το Σ.Ε.Π ώστε να του επιστραφεί η Αστυνομική του ταυτότητα και να αναλάβει το Σ.Ε.Π να τον δικαιώσει για την ατομική του προσβολή αφού λειτούργησε ως εκπρόσωπος της διοίκησης.

Στη Ζάκυνθο.⁴⁶² Οι τελευταίες ελεύθερες μέρες. Από τις 27 Μαΐου, η εφημερίδα των Αθηνών, *Ελεύθερο Βήμα των Αθηνών*, είχε δημοσιεύσει την απόφαση για την ένταξη των προσκόπων στην Ε.Ο.Ν. Τώρα όλοι περιμέναμε την επίσημη απόφαση. Μια Κυριακή μετά το δημοσίευμα, όλοι οι πρόσκοποι και οι οδηγοί του νησιού πραγματοποιήσαμε την τελευταία μας εμφάνιση με απογευματινό περίπατο στο Ακρωτήρι. Ο περίπατος ήταν ξεχωριστός για κάθε σώμα αλλά στις 7 το απόγευμα συναντηθήκαμε σε ενιαία παράταξη στο Σταυρό του ξηλώματος. Μπροστά προχωρούσαν οι τυμπανιστές και οι σαλπικτές και ακολουθούσαν οι οδηγοί, τα Λυκόπουλα και οι τρεις προσκοπικές ομάδες της Ζακύνθου. Όταν φτάσαμε στην έπαυλη Κολαίτη, αντικρίσαμε να μας περιμένει ένα πλήθος από ενθουσιώδεις ανθρώπους που είχαν καλύψει και τις δύο πλευρές του δρόμου. Το πλήθος ξέσπασε σε αυθόρμητο εκρηκτικό χειροκρότημα και επευφημίες. Όταν φθάσαμε στην πλατεία Αγίου Μάρκου, το χειροκρότημα έγινε πιο δυνατό σαν ένα απελπισμένο ξέσπασμα ευγενούς αγανάκτησης της κοινωνίας, γιατί κάποιοι είχαν αποφασίσει να τους στερήσουν τα προσκοπάκια τους. Η

⁴⁶² Μεγαδούκα, Γιάννη *Προσκοπικά Χρονικά, Χρονικά Ζακύνθου 1916-1970*⁴⁶² Αθήνα 1995 Έκδοση της Ενώσεως παλαιών Προσκόπων Ζακύνθου της Αθήνας.

συγκέντρωση που έμοιαζε σαν ένα συλλαλητήριο συμπαράστασης, ήταν ένα μήνυμα από την κοινωνία της Ζακύνθου που δικαίωνε αυτά τα παιδιά πέρα για πέρα.

Η διάλυση των προσκόπων της Ζακύνθου με τελετή.

Μετά την δημοσίευση του Αναγκαστικού Νόμου 1798/14-6-1939 ΦΕΚ 244, ο Νομάρχης Ζακύνθου Πέτρος Μεταξάς, Κυβερνητικός Επόπτης της Ε.Ο.Ν αλλά επίσης και πρόεδρος του Τ.Π.Σ⁴⁶³ Ζακύνθου συγκαλεί στις 10 Ιουλίου 1939 τα μέλη του Τ.Π.Σ με σκοπό την επίσπευση της συγχώνευσης. Με Ημερήσια Διαταγή του Τοπικού Εφόρου Ζακύνθου, καλούνται όλοι οι πρόσκοποι σε Ημερήσια εκδρομή στο Τσιλιβή. Την ημερήσια διαταγή, που δημιουργήθηκε από άλλους αρνήθηκε να υπογράψει ο Τοπικός Έφορος Παν. Κανδιάνος και την υπέγραψε ο βοηθός του Αντ. Βούρτσης. Η ημερήσια εκδρομή που τελικά έγινε διήμερη με κατασκήνωση στην περιοχή Τσιλιβή στη θέση Φαύφλα. {...} Με τη λήξη της εκδρομής κατευθύνθηκαν στην Κρουονερίτσια και παρατάχθηκαν στον πεζόδρομο και περίμεναν το Νομάρχη. Στην τελετή είχαν έρθει ο Τοπικός Έφορος Κανδιάνος και ο Περιφερειακός Έφορος Νικόλαος Λυκουρέσης, Συνταγματάρχης σε τιμητική αποστρατεία. Έφτασε ο Νομάρχης, ο διοικητής της Ε.Ο.Ν Γιατράς, ο Διοικητής Χωροφυλακής και άλλοι επίσημοι. Μίλησε ο Νομάρχης και επανέλαβε τις γνωστές δικαιολογίες ότι δεν μπορούν να υπάρχουν δύο παρόμοιες οργανώσεις και διαβεβαίωσε του προσκόπους ότι θα έχουν στην ΕΟΝ τους αντίστοιχους βαθμούς. Στην τελετή μίλησε και ο αξέχαστος πρώην Γενικός Έφορος του Σ.Ε.Π Λεωνίδας Πτέρης, ο οποίος βρισκετο στο Νησί για προσωπικού λόγους.. Πολύ συγκινημένος μίλησε για την εθνική, κοινωνική και παιδαγωγική ιστορία που κουβαλούν οι πρόσκοποι ,τους αγώνες και τις θυσίες στον πόλεμο και στην ειρήνη και σε κάθε εθνικό προσκλητήριο, καθώς και για την πίστη τους στην τήρηση του όρκου τους που έδωσαν κάποτε και που καλούνται σήμερα να συγχωνευτούν στην νέα οργάνωση νέων, επειδή έτσι το θέλησε το κράτος. Στην διάρκεια της μικρής και συγκινητικής προσφώνησης από τον τέως Γενικό Έφορο, βουβά δάκρυα κυλούσαν από τα μάτια των παιδιών που παρευρίσκοντο στη θλιβερή τούτη τελετή. Ο Νομάρχης έκπληκτος από το γεγονός έσκυψε και ρώτησε τον Γενικό Έφορο «Ομολογώ πως δεν περίμενα τέτοια συγκίνηση από τα παιδιά» για να του απαντήσει ο Γενικός «μα δεν καταλαβαίνετε κύριε Νομάρχα γιατί πονούν; Δεν πονούν γιατί τους αφαιρείτε τη στολή αλλά γιατί τους παίρνεται τη ψυχή τους.» {...}

Τα λόγια του Νομάρχη κράτησαν λίγο. Απαγορεύτηκε να επιστρέψουν στη Λέσχη τους σε πομπή αλλά να κατέβουν από παράδρομους. Αυτό ήταν μια ακόμη προφύλαξη για να μην εκδηλωθεί η συμπάθεια της κοινωνίας στους προσκόπους. Οι βαθμοφόροι αλλά και οι απλοί πρόσκοποι, δεχόντουσαν συνεχώς πιέσεις και διώξεις από τον τότε διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος, Γεράσιμο Τιμοθεάτο, τον επιλεγόμενο «φλιτ» ο οποίος με συνεχείς προσαγωγές στο τμήμα προσπαθούσε να κάμψει το υψηλό φρόνημα των προσκόπων.

Βέροια Το 1938 ήταν η χρονιά των παρασκηνιακών ζυμώσεων στην Αθήνα για την συγχώνευση του Προσκοπισμού με την Ε.Ο.Ν. Η προσπάθεια αυτή εντάθηκε στο πρώτο εξάμηνο του 1939. Σε πολλές επαρχιακές πόλεις, η εργασία των προσκοπικών ομάδων είχε χαλαρώσει και πολλές ομάδες είχαν αναστείλει την δράση τους. Οι προσκοπικές ομάδες της Βέροιας συνέχιζαν κανονικά, αλλά υπήρχαν συνεχώς διάχυτες οι πληροφορίες για την

⁴⁶³ Τ.Π.Σ =Τοπικός Προσκοπικός Σύνδεσμος

διάλυση. Πολλοί ακόμη πίστευαν ότι τελικά η συγχώνευση θα αποφεύγονταν. Σε μια επιστολή του στις 27 Ιουλίου του 1939, ο Αρχηγός του κατασκοπιαστικού κέντρου της Καστανιάς Κυρ. Λυπηρίδης στον Γ. Γουδή Τοπικό Έφορο Βεροίας, γράφει:

"Με βαθιά λύπη και μεγάλη συγκίνηση, πληροφορήθηκα την εγκύκλιο της Γενικής Εφορείας περί παραδόσεως και τελειωτικής μας συγχωνεύσεως μετά ετέρας οργανώσεως. Βεβαίως φαντάζομαι και τη δική σας λύπη στη σκληρή αυτή δοκιμασία, όπου αυτούς που με τόση στεναχώρια και αγωνίες και κόπους μορφώσατε να τους παραδώσετε σε ποιούς; Σε ανθρώπους που μοιάζουν με λύκους αγρίους, που ζητούν το παν να καταστρέψουν χωρίς να έχουν καμία ηθική αξία. Δεν πιστεύω ο Θεός της αλήθειας να αφήσει την αρετή να καταπατηθεί υπέρ της κακίας....."

Κοζάνη Το χρονικό του Προσκοπισμού της Κοζάνης⁴⁶⁴ του Γεωργίου Πατιώ γράφει: Η διάλυση της Τοπικής Εφορείας Κοζάνης έγινε στις 2-7-1939. Της διάλυσης αυτής είχαν προηγηθεί μετακινήσεις στελεχών του προσκοπισμού και τοποθετήσεις τους σε καίριες θέσεις στην ΕΟΝ. Επίσης ασκούντο πιέσεις για «εθελουσία προσχώρηση των προσκόπων στις τάξεις της ΕΟΝ» κάτι που οι πρόσκοποι ηρνούσαν για λόγους αρχής. Μάλιστα οι πιέσεις αυτές είχαν και τη μορφή δημοσιευμάτων στον Τοπικό Τύπο⁴⁶⁵.

Στην Χίο Η προπολεμική περίοδος του Χιώτικου Προσκοπισμού⁴⁶⁶, κλείνει με την ημερήσια διαταγή του Μαθιούδη. Π.Ε Χίου κατά την τελετή ενσωμάτωσης με την Ε.Ο.Ν τον Αύγουστο του 1939. Θα ήταν άδικο να παραλείψουμε να πούμε ότι η ενσωμάτωση αυτή δεν έγινε χωρίς αντιδράσεις. Οι εκπαιδευτικοί που στελέχωναν τον προσκοπισμό, εξαναγκάστηκαν σε παραίτηση και διορίστηκαν σε ηγετικές θέσεις της Ε.Ο.Ν. Στη Χίο παρά τις δυσκολίες σχηματίστηκε ομάδα εξωσχολικών προσκόπων και Ναυτοπροσκόπων. Επίσης ομάδα εξωσχολικών έγινε στην Καλαμωτή. Αυτή την αντίδραση του προσκοπισμού της Χίου στην Ε.Ο.Ν δείχνει η αναφορά του Π.Ε Μαθιούδη, στον Γενικό Έφορο. Ο Μαθιούδης αναφέρει ότι η διάλυση της προσκοπικής οργάνωσης Χίου ήταν καθολική. Οι πρόσκοποι που μεταφέρθηκαν στην Ε.Ο.Ν παρά την θέληση τους αλλά και τη θέληση των γονιών τους εξακολουθούν και πονούν για τον προσκοπισμό.

Στην Κέρκυρα Σε μια άλλη περίπτωση, στη Κέρκυρα, στις 27 Μαρτίου του 1938, μαθητές οι οποίοι σύμφωνα με την καταγγελία, ήταν μέλη της ΕΟΝ, λιθοβόλησαν την προσκοπική εστία προκαλώντας κι ένα μικρό ατύχημα σε Πρόσκοπο⁴⁶⁷. Η Αστυνομική διεύθυνση Κερκύρας μετά την έρευνα που έκανε, θεώρησε τυχαίο το γεγονός, κάνοντας αναφορά για κάτι τυχαίο από παιχνίδι των μαθητών και από κάποια πέτρα που έπεσε κατά λάθος στην Εστία. Ο τοπικός Προσκοπισμός ευχαρίστησε την Αστυνομία σημειώνοντας φυσικά ότι δεν μπορεί να είναι τόσο τυχαίο το γεγονός και να έγινε σε δύο συνεχόμενα βράδια όπως είχε αρχικά καταγγελθεί⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ Πατιώ, Γεώργιος *Το χρονικό του Προσκοπισμού της Κοζάνης* τόμος πρώτος 1912-1939 Ινστιτούτο Βιβλίου και ανάγνωσης.

⁴⁶⁵ Η κίνηση της Ε.Ο.Ν Κοζάνης από την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* φύλλο 625 Κυριακή 18-6-1939.

⁴⁶⁶ Σπανός, Γρηγόρης *Το χρονικό του Χιώτικου Προσκοπισμού 1913-1953* Τόμος Α'

⁴⁶⁷ Αρχείο Προσκόπων Κερκύρας "προς τον Αστυνομικόν Διευθυντήν Κερκύρας" 28-3-38

⁴⁶⁸ Αρχείο Προσκόπων Κερκύρας 'Προς τον Αστυνομικόν Διευθυντήν Κερκύρας' 4-5-38

Η ένταξη στην ΕΟΝ στην Αλεξανδρούπολη.⁴⁶⁹ Στις 8 Νοεμβρίου του 1939, ο Νομάρχης Έβρου Παζιώνης⁴⁷⁰ επισκέπτεται το Γυμνάσιο και ενώ όλοι οι καθηγητές και οι μαθητές είναι παρατεταγμένοι, ζητά να βγουν εκτός σειράς όσοι δεν κατατάγηκαν ακόμη στην Ε.Ο.Ν και αρχίζει να τους χαστουκίζει. Μεταξύ αυτών είναι και ο μαθητής Θεμιστοκλής Φλωρίδης που τόλμησε να πει ότι ήταν Αρχηγός του 2^{ου} Συστήματος Προσκόπων. Τότε χάνοντας τη ψυχραιμία του ο Νομάρχης, τον χαστουκίζει ρωτώντας τον γιατί παρά την Κυβερνητική διαταγή δεν έχουν διαλυθεί ακόμη. Παίρνοντας με θάρρος τον λόγο ο Θεμιστοκλής Φλωρίδης του απαντά « Γιατί κύριε Νομάρχα με τη διαταγή που πήραμε από τον Γενικό μας Αρχηγό και Αρχηγό της Ε.Ο.Ν Διάδοχο Παύλο, μας ενημέρωσε ότι θα παραδώσουμε τη Σημαία μας και θα διαλυθούμε σε επίσημη τελετή που θα διοργανώσει η νομαρχία. Εμείς οι πρόσκοποι δεν πατάμε τις Σημαίες μας στον δρόμο». Μετά από αυτό το συμβάν ο Νομάρχης έδωσε εντολή και την επόμενη μέρα μπροστά στο κτήριο της Νομαρχίας έγινε η παράδοση των Σημαίων των Συστημάτων από τους Αρχηγούς Α. Καλογήρου και Θεμιστοκλή Φλωρίδη.⁴⁷¹

5.7.4 Ο Επίλογος της προσκοπικής κίνησης μετά από 29 χρόνια λειτουργίας.

Οι κινήσεις του τέλους σε χρονική εξέλιξη.

Οι πληροφορίες -μαρτυρίες από στελέχη του προσκοπισμού⁴⁷² που έζησαν την περίοδο αυτή, θεωρούν ότι η παρέλαση της 25^{ης} Μαρτίου ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Μια παρέλαση που πιθανόν να έκρινε την τύχη του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Όλοι οι πρόσκοποι με επικεφαλής τα ιστορικά στελέχη, παρέλασαν κάτω από ραγδαία νεροποντή χωρίς να αποχωρήσει κανένας από τον σχηματισμό, κάτι που δεν συνέβη με τα χιλιάδες συγκεντρωθέντα από όλη την Ελλάδα μέλη τις ΕΟΝ. Επικεφαλής της 3^{ης} Ομάδος ο Μάρκος Μίνδλερ Γενικός Γραμματεύς του Σώματος δίνοντας το παράδειγμα σε όλους τους πρόσκοπους⁴⁷³.

Με έγγραφο του ο Πρόεδρος Αντώνης Μπενάκης, ζητά από τον πρωθυπουργό Μεταξά συνάντηση με το Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος, για να λυθούν θέματα που εμποδίζουν τη λειτουργία του Σώματος.⁴⁷⁴ Αποφασίστηκε η καταρχήν συγχώνευση του Σώματος

⁴⁶⁹ Αρσενάκη, Χριστόδουλου *Προσκοπική Ιστορία Νομού Έβρου 1919-2003* Αλεξανδρούπολη 2010. Σελ. 29-30

⁴⁷⁰ Ο Γρηγόριος Παζιώνης του κόμματος των Εθνοσοσιαλιστών Μακεδονίας –Θράκης. Ο Γρηγόριος Παζιώνης ήταν από τους γνωστότερους Έλληνες εθνικοσοσιαλιστές, στενός συνεργάτης του Γεώργιου Σπυρίδη, αρχηγού του «Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος Μακεδονίας Θράκης» και βέβαια στενός συνεργάτης των κατακτητών, οι οποίοι τίμησαν τον Παζιώνη με κυβερνητικές θέσεις στη Θεσσαλονίκη. Ο Παζιώνης είχε αναλάβει και προκατοχικά κυβερνητικές θέσεις και μάλιστα είχε παρασημοφορηθεί από τον βασιλέα Γεώργιο. Ωστόσο, όταν οι Σπυρίδης και Παζιώνης έστειλαν συγχαρητήριο τηλεγράφημα στον Χίτλερ, παραμονές της γερμανικής εισβολής, η μεταξική κυβέρνηση αποφάσισε να απομακρύνει τους εθνικοσοσιαλιστές από κυβερνητικές θέσεις (ο Παζιώνης ήταν τότε νομάρχης Χαλκιδικής). *Καθημερινή* 4/11/2007 του Τάκη Καμπύλη

⁴⁷¹ Την ίδια ιστορία με μικρές παραλλαγές αλλά και με εμπλουτισμό των στοιχείων αναφέρει ο Θανάσης Αποστολίδης στο περιοδικό *ο Φάρος της Αλεξανδρούπολης* ⁴⁷¹ στη μνήμη του συμπολίτη τους καθηγητού του Πολυτεχνείου Θεμιστοκλή Φιλομήλου Φλωρίδη. Η εκδήλωση ήταν αφιερωμένη στην έναρξη της σχολικής περιόδου και στη γιορτή της Σημαίας και συμμετείχαν όλες οι Τοπικές Αρχές της πόλης. Τα παιδιά που βγήκαν μπροστά ήταν οι προαναφερόμενοι τρεις ο Στρατός Χρυσοστόμου βαθμοφόρος επίσης.

⁴⁷² Συνέντευξη προσωπική μαρτυρία Παύλου Αλευρά Αρχηγού της 3ης Ομάδος Αθηνών καθώς και του Απετιάν Διονύση Βαθμοφόρων στην περίοδο του Μεταξά.

⁴⁷³ Περιοδικό *ο Πιγκουίνος* της ενωμοσίας των πιγκουίνων της 3^{ης} ομάδας Ναυτοπροσκόπων Αθηνών, φύλλο 230 Απρίλιος 1939.

⁴⁷⁴ Αρχεία ΓΑΚ

Ελλήνων Προσκόπων με την οργάνωση της νεολαίας.⁴⁷⁵ Στις αρχές Μαΐου το Διοικητικό Συμβούλιο των προσκόπων επισκέφθηκε τον Πρωθυπουργό για να συζητήσει την θέση του για τον προορισμό του Σώματος με δεδομένη την ραγδαία ανάπτυξη της Εθνικής Νεολαίας. Ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, αφού εξέφρασε όλη του την συμπάθεια για το σώμα των προσκόπων και την ιστορία του αναγνώρισε ότι, πράγματι προκύπτει σήμερα στη Ελλάδα δυσχέρεια συνύπαρξης δύο οργανώσεων Νεολαίας επιδιωκόντων τους αυτούς σκοπούς και παρακάλεσε όπως συνέλθει το Διοικητικό Συμβούλιο και να σκεφθεί επί του ζητήματος και να του γνωρίσει τα συμπεράσματα του. Μετά ταύτα το Διοικητικό Συμβούλιο των Προσκόπων, συνήλθε υπό την Προεδρεία το Α.Β.Υ Διαδόχου Παύλου ανώτερου Αρχηγού του Σώματος, την 19^η Μαΐου και απηύθυνε αυθημερόν προς τον πρόεδρο της κυβέρνησης έγγραφο δια του οποίου του γνωρίζει ότι σε συνέχεια, της εις το Υπουργείο των Εξωτερικών συνάντησης, κατά την οποία ομοφώνως αναγνωρίστηκε, ότι το κράτος έχει αναλάβει με την άμεση εποπτεία από τον πρόεδρο της κυβέρνησεως, την διαπαιδαγώγηση όλων των Ελληνοπαίδων δια της Εθνικής οργάνωσης Νεολαίας, και δεν είναι δυνατόν να νοηθεί η συνύπαρξη άλλης παρεμφερούς κρατικής οργάνωσης, αποφασίζει να υποβάλλει την ευχή όπως εις τα τάξεις της Εθνικής Νεολαίας, συγχωνευθεί η προσκοπική Οργάνωση. Το Διοικητικό Συμβούλιο δια του ανωτέρου εγγράφου προσθέτει, ότι τίθεται στη διάθεση του προέδρου της Κυβέρνησεως δια οιασδήποτε υπηρεσίες. Ο Πρόεδρος της Κυβέρνησεως κατόπιν των ανωτέρω αποφάσισε, να μελετήσει προσωπικώς τη συγχώνευση των προσκόπων με την οργάνωση της Εθνικής Νεολαίας, σκοπεύει δε όπως η συγχώνευση αυτή να συντελεστεί με τρόπο που θα περιφρουρεί απόλυτα τη φιλοτιμία των προσκόπων. Ούτοι παραδείγματος χάρη, θα λάβουν στην Εθνική Οργάνωση βαθμούς ανάλογους εκείνων τους οποίους είχαν στη δική τους οργάνωση και θα διατηρήσουν τα διακριτικά σήματα των ειδικοτήτων και τα διάσημα τους, η δε προσκοπική Σημαία θα λάβει θέση ομότιμη μεταξύ των Σημαιών της Εθνικής Οργάνωσης.

Μια διαφορετική προσέγγιση δίνει η εφημερίδα *Τύπος*⁴⁷⁶. Σε άρθρο της αναγνωρίζει την ιστορικότητα της οργάνωσης των προσκόπων, η οποία υπήρξε πρωτοπόρος στην διαπαιδαγώγηση των νέων και στην προσπάθεια να τους διδάξει να γίνονται καλύτεροι. Ο Προσκοπισμός αβοήθητος και μόνος δεν είχε τον τρόπο να περιλάβει όλους τους νέους και να τους διαπαιδαγωγήσει με υγιείς αρχές και παρέμεινε ένα σώμα επιλέκτων. Από τις τάξεις του πέρασαν με τα χρόνια, χιλιάδες Ελληνόπουλα και η προσκοπική ιδέα έγινε συμπαθέστατη, επιβλήθηκε και απέκτησε πανελλήνια εκτίμηση. Τώρα μια νέα οργάνωση ανέλαβε να διαπαιδαγωγήσει όλα τα Ελληνόπουλα, νέους και νέες. Οι σκοποί είναι παράλληλοι. Συγχωνεύεται συνεπώς η οργάνωση των προσκόπων με την Εθνική οργάνωση Νέων. Στη ίδια κατεύθυνση και η εφημερίδα *Σκριπ* της 27^{ης} Μαΐου που θεωρεί την απόφαση των προσκόπων εκδήλωση υψηλού φρονήματος⁴⁷⁷.

⁴⁷⁵ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 27/5/1939, *Σκριπ* 27/5

⁴⁷⁶ Εφημερίδα *Τύπος* 27/5/1939

⁴⁷⁷ Σημ. Είναι γνωστό ότι λόγω της λογοκρισίας που είχε επιβληθεί από την δικτατορία δεν θα μπορούσε να γραφεί κάτι διαφορετικό ή αντιπολιτευτικό

Στην εφημερίδα της Κυβέρνησης, δημοσιεύεται ο αναγκαστικός νόμος «περί Εθνικής και Ηθικής αγωγής» δια του οποίου το Κράτος αναλαμβάνει την Εθνική παιδεία των νέων.⁴⁷⁸ Με έγγραφο του Υπουργού της Παιδείας (Ιωαν. Μεταξάς) προς τους Γενικού Διοικητές, Νομάρχες του Κράτους, Υπουργείο των Εσωτερικών και Υφυπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας, γνωρίζεται ο τρόπος με τον οποίο θα γίνει η συγχώνευση των προσκόπων με την Εθνική Νεολαία, η οποία θα γίνει επισήμως σε τελετή κατόπιν των συνεννοήσεων των δύο μερών και θα γίνεται παράταξη των τμημάτων και απονομή τιμών στη Σημαία. Οι Τοπικοί Έφοροι θα μεριμνήσουν να δοθεί πλήρης κατάλογος των προσκόπων των ομάδων καθώς και των στελεχών τους (Αρχηγών και Υπαρχηγών.⁴⁷⁹) Την απόφαση αυτή περιγράφουν με άρθρα τους οι εφημερίδες. Σε άρθρο στην Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα*⁴⁸⁰ με τίτλο «ενότητας» γράφει ότι πρέπει να θεωρείται τιμή η σύμπραξη όλων, να αποφευχθούν διχασμοί και διαιρέσεις της προσπάθειας, αντιζηλίες και ανταγωνισμοί, που μόνο καλό δεν κάνουν στην εθνική προσπάθεια της Παιδείας. Η εθνική ανατροφή της Νεολαίας είναι επιβεβλημένη σε μια ενιαία οργάνωση. Όσοι στο παρελθόν είχαν υψώσει μια τέτοια παρεμφερή σημαία, πρέπει να το θεωρούν τιμή ότι προσέτρεξαν. Η εθνική Νεολαία ενωμένη θα αισθάνεται καλύτερα με μεγαλύτερες δυνάμεις και θα μπορεί να κάνει καλύτερη χρήση αυτών, για να δώσει υπόσταση στα ιδεώδη τα οποία το κράτος έταξε. Η ένωση φέρνει δύναμη.

5.7.5 Η Ενσωμάτωση των προσκόπων στη Εθνική Νεολαία.

Μια ημερήσια διαταγή του Κυβερνητικού Επιτρόπου.⁴⁸¹

Την Κυριακή 30 Ιουλίου στις 10.00 το πρωί, έγινε η τελετή ένταξης των προσκόπων και ναυτοπροσκόπων στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας στα γραφεία της Τοπικής Εφορείας Αθηνών, στην οδό Σίνα. Προ της εισόδου των γραφείων είχε παραταχθεί μικρό τμήμα φαλαγγιτών και προσκόπων για απόδοση τιμών. Στην τελετή παραβρέθηκε ο Γενικός Έφορος των Προσκόπων Μιχαήλ Σοφιανός ως Τοπικός Έφορος των Ναυτοπροσκόπων και ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου Μάρκος Μίνδλερ, ο περιφερειακός διοικητής της Νεολαίας Μανουσόπουλος, ο Τοπικός Έφορος Μαρινάρος και πολλοί Αρχηγοί. Η τελετή ξεκίνησε με την ανάγνωση της Ημερήσιας Διαταγής του Σώματος για την συγχώνευση της Αττικοβοιωτίας με την Νεολαία. Οι σάλπιγγες έκρουαν το εμβατήριο της Σημαίας την ώρα που η Σημαία των Προσκόπων εξήλθε από τα γραφεία του Σώματος. Ακολούθως εψάλη ο Εθνικός ύμνος και έγινε έπαρση της Σημαίας της Ε.Ο.Ν. Διαβάστηκε η Ημερήσια Διαταγή του Κυβερνητικού εκπροσώπου:

«Νέοι της Ελλάδος

Η σημερινή ημέρα είναι ημέρα χαράς και υπερηφάνειας, όχι μόνο για την νεολαία του Έθνους αλλά και για κάθε άνθρωπο που σκέπτεται και αισθάνεται Ελληνικά και αποτελεί ένα ακόμη λόγο αιώνιας ευγνωμοσύνης προς τον υπέροχο δημιουργό της Ελληνικής αναγέννησης. Πραγματικά, όταν ο Ιωάννης Μεταξάς μετά την ευλογημένη 4^η Αυγούστου του 1936, απευθύνετο στην νεότητα του Έθνους, είχε υπόψη του μια νεολαία ενιαία και

⁴⁷⁸ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 20/6/1939

⁴⁷⁹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 26/7/1939

⁴⁸⁰ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 8/7/1939

⁴⁸¹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 1/8/1939 περιοδικό η *Νεολαία* Τεύχος 47, 2 Σεπτ. 1939

αδιαίρετη την οποία έπρεπε να σώσει, χωρίς να κάνει οποιαδήποτε διάκριση για να εξασφαλίσει το μέλλον του ελληνισμού και τη συνέχεια του έργου του. Και έτσι ο Ιωάννης Μεταξάς οδήγησε τους νέους και τις νέες της Ελλάδος στον ανηφορικό δρόμο των μεγάλων μας πεπρωμένων, ένα δρόμο που ορκιστήκαμε να μην εγκαταλείψουμε ποτέ και που είναι ο μόνος που οδηγεί με αγώνες και με θυσίες στο μεγαλείο του ελληνισμού και στον τρίτο μας πολιτισμό. Στον μεγάλο τον υπέροχο αυτό σκοπό, ο μεγάλος μας πατέρας ένωσε τη νεολαία και το Έθνος ολόκληρο για πάντα. Και οι καρδιές όλων μας άρχισαν να πάλλονται με τον ίδιο παλμό τον δικό του και οι ψυχές μας έτειναν σε ένα ιδανικό, σε αυτό που τείνει και αυτός, το ιδανικό της Ελλάδος. Και όλη μας η ζωή έγινε μεστή και γόνιμη γιατί αφιερώθηκε ολοκληρωτικά, όπως και η δική του ζωή, στην υπηρεσία της Ελλάδος και των ιδανικών της και έτσι δικαιώθηκε η ύπαρξη του καθενός μας. Αλλά ενώ η ενότητα αυτή είχε ουσιαστικά συντελεστεί, έλειπε ακόμη κάτι απαραίτητο. Η ενότητα της μορφής και της μεθόδου. Και δεν μπορεί να υπάρχει μορφή και μέθοδος άλλη από αυτή της 4^{ης} Αυγούστου, αυτή του κράτους δηλαδή μέθοδος και μορφή Ελληνική. Διότι χωρίς να περιφρονούμε κανέναν την πείρα, στην οποία ασφαλώς πολλά οφείλονται, έχουμε πρωτίστως υποχρέωση να δημιουργήσουμε αντλώντας από τις αστείρευτες ελληνικές πηγές, από το ανεξάντλητο ελληνικό πνεύμα και σύμφωνα με τις ελληνικές ανάγκες και συνθήκες. Κάθε απομίμηση είναι δουλοπρέπεια, αλλά και κατασχώνη για τη φυλή, που έδωσε στον κόσμο ότι ωραίο ότι μεγάλο ενώ από κάθε άποψη, η αυτοτέλεια μας αποτελεί την ακατάλυτη ισχύ μας. Αυτή η έλλειψη έδινε τη δυνατότητα της εκμεταλλεύσεως σε κάθε εχθρό της χώρας. Και ενώ ο Ιωάννης Μεταξάς καλούσε όλους και όλες στον κοινό αγώνα κάτω από τη σημαία και το διπλό πέλεκυ, δεν βίασε κανένα αλλά περίμενε να γίνει το γεγονός αυτό συνείδηση και να το πιστεύουν όλοι οι Έλληνες, πως αυτή η αγωγή της νεότητας αποτελεί όχι μόνο αποκλειστικό δικαίωμα αλλά και υποχρέωση του υπεύθυνου εθνικού κράτους.

Τώρα έγινε συνείδηση το γεγονός αυτό και όλοι το πιστεύουν. Και όσοι ήσαν ενδιαφερόμενοι ήρθαν μόνοι τους και ζήτησαν την πραγματοποίηση της ολοκληρωτικής ενότητας. Και ιδού πραγματοποιείται κάτω από την αιγίδα της Α.Β.Υ του Διαδόχου, κάτω από τη πνοή του Κυβερνήτη Ιωάννη Μεταξά και κάτω από τις ευχές ολόκληρου του ελληνισμού. Από σήμερα αυτή η ενότητα είναι απόλυτη.

Δεν θα επιτρέψουμε ποτέ σε κανέναν και σε τίποτα απολύτως να διασπάσει την αγία αυτή ενότητα, που αποτελεί και τη δύναμη του μέλλοντος του Έθνους μας. Θα βαδίσουμε μαζί σαν ένας άνθρωπος, παιδιά μιας μάνας, τον μεγάλο δρόμο για τη δόξα και την ευτυχία της Ελλάδος. Και κάτω από την Αρχηγία της Α.Β.Υ του διαδόχου και την άμεσο καθοδήγηση και πνοή του Ιωάννη Μεταξά, θα φανούμε αντάξιοι της αποστολής μας και αντάξιοι της ιστορίας μας.

Μια νέα περίοδος αρχίζει και την ατενίζουμε με πίστη με θέληση και με την πεποίθηση ακατάβλητη με το σύνθημα:

Μία ιδεολογία, Ένα Έθνος, Μία νεολαία. Ο δρόμος της 4^{ης} Αυγούστου και ο σκοπός η Ελλάς.» Ο Κυβερνητικός Επίτροπος Αλέξανδρος Ν. Κανελλόπουλος.

Από το ημερολόγιο της ενωμοτίας των αετών της 3^{ης} Ομάδας Ναυτοπροσκόπων Αθηνών.

"Η συγκέντρωση της Κυριακής όπως μας είπαν ήταν η τελευταία της πρώτης περιόδου του Ελληνικού Προσκοπισμού. Κατά τη συγκέντρωση βγάλαμε πολλές φωτογραφίες. Βγάλαμε φωτογραφίες κατά ενωμοτίες αλλά και το Αρχηγείο χωριστά και μετά όλοι μαζί. Είχαμε πλέξει τα χέρια μας σε προσκοπική αλυσίδα. Μετά έλεγε το πρόγραμμα συγκέντρωση κατά ενωμοτίες η οποία όμως μετατράπηκε σε παρηγορητήριο λόγο από τον ενωμοτάρχη μας προς την κλαίουσα ενωμοτία. Όπως καταλαβαίνει ο αναγνώστης (πολύ προφητική διευκρίνιση) η συγκέντρωση αυτή ήταν πολύ διαφορετική από κάθε άλλη. Στην κατακλείδα της θλίψης μας, τα Λυκόπουλα έκαναν την «μεγάλη κραυγή» και έδωσαν υπόσχεση στον ιδρυτή και στον εμψυχωτή μας Μάρκο Μίνδλερ, ότι και μετά την ημέρα αυτή δεν θα πάψουν να είναι Λυκόπουλα. Η συγκέντρωση τελείωσε με την προσευχή την οποία λέγαμε στο τέλος κάθε συγκέντρωσης, με μόνη διαφορά ότι αυτή τη φορά διέκρινε καθείς καθαρά τη θλίψη ήτις κυριαρχούσε σε όλους μας, ακόμη δε και πολλούς λυγμούς. Από τη συγκέντρωση αυτή θα μείνει άσβεστος η φυσιογνωμία του ιδρυτού –Αρχηγού της ομάδος μας ενώ μας συμβούλευε να μην παύσουμε να είμαστε πρόσκοποι και κατά τον ιδιωτικό μας βίο και προπαντός να μην απελπιζόμαστε, διότι μας ενεθάρρυνε, γρήγορα η πατρίς θα μας χρειαστεί και θα μπορέσουμε να δείξουμε ότι "μια φορά πρόσκοπος πάντα πρόσκοπος".

5.7.6 Οι απόδημοι Έλληνες και ο αντίκτυπος από τη διάλυση της προσκοπικής οργάνωσης

Από το 1912 οι ομογενείς μας της Αιγύπτου είχαν αναπτύξει ένα πολύ αξιόλογο Προσκοπισμό. Ο Ελληνικός Προσκοπισμός της Αιγύπτου-ακόμη και μέχρι τις μέρες μας – διατηρεί μια μοναδική σχέση με την μητροπολιτική Ελλάδα και αποτελεί ένα αυτοτελές τμήμα των Ελλήνων Προσκόπων. Η διάλυση του Ελληνικού Προσκοπισμού και η αναγκαστική ένταξη στην Ε.Ο.Ν θα δημιουργούσε μεγάλα προβλήματα τα οποία θα είχαν επιπτώσεις στην αναγνώριση και στα προνόμια που είχαν αποκτηθεί από την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση στην ύπαρξη του Ελληνικού προσκοπισμού. Σε επιστολή του προς τον Γενικό Έφορο Γεώργιο Λελούδα, το 1947, ο περιφερειακός Έφορος Καίρου Μάρκος Λιούφης, τον ενημερώνει για τις ενέργειες που έγιναν από εκείνον και τελικά δεν προχώρησε η διάλυση του προσκοπισμού στην Αίγυπτο.

«Με την δημοσίευση του αναγκαστικού νόμου για την συγχώνευση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων του εσωτερικού και των εν τη ξένη δρώντων Ελληνικών Σωμάτων Προσκόπων, η περιφέρεια του Καίρου δεν θέλησε να συμμορφωθεί στις διατάξεις του νόμου. Η διάλυση αυτή θα επέφερε την υπαγωγή των Ελλήνων προσκόπων είτε υπό Αγγλική είτε Αιγυπτιακή διοίκηση, σε περίπτωση που θα θέλαμε να συνεχίσουμε την προσκοπική μας δράση. Αποφάσισα να εξαντλήσω κάθε θεμιτό μέσο και συνέταξα ένα υπόμνημα προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Μεταξά και εξέθετα τους λόγους για τους οποίους δεν έπρεπε να εφαρμοστεί ο Νόμος για όσους λειτουργούσαν εκτός των Ελληνικών συνόρων και ιδιαίτερα στην Αίγυπτο. Στάλθηκε επί συστάσει επιστολή στον Πρόξενο Σακελλαριάδη, με παράκληση να την προωθήσει προς τον Ι. Μεταξά ιεραρχικώς. Πληροφορήθηκα ότι επρόκειτο να

μεταβεί στην Αθήνα ο Γενικός Πρόξενος Αλεξανδρείας Κ. Βαλτής και κατήλθον στην Αλεξάνδρεια όπου μαζί με τον Περιφερειακό Έφορο Αλεξανδρείας, κ Σωτ Αργυρόπουλο του παραδώσαμε αντίγραφο του υπομνήματος μας. Ο Βαλτής, μας υποσχέθηκε ότι θα το υποστήριζε γιατί θεωρούσε τις θέσεις και τα επιχειρήματα μας δίκαια και επιβεβλημένα. Το ίδιο υπόμνημα δόθηκε και στον Πρέσβη μας Δ. Καψάλη που θα αναχωρούσε για την Ελλάδα Η επιστολή αυτή του Μάρκου Λιούφη με ημερομηνία 1η Ιουνίου 1939 γράφει:

"Εξοχότατε κύριε Πρόεδρε [...] Δεν γνωρίζω εάν η απόφαση της διαλύσεως η συγχωνεύσεως των Προσκοπικών Οργανώσεων των λειτουργούντων εντός των ορίων της Ελληνικής Επικράτειας προβλέπει δια την τύχη και την νομική υπόσταση των εν τω Εξωτερικό λειτουργουσών Ελληνικών προσκοπικών Σωμάτων⁴⁸²[...] άλλα είμαι βέβαιος ότι έχετε προβλέψει για τη συνέχεια της νομικής μας υπόστασης των λειτουργούντων Σωμάτων στο εξωτερικό και για την συνέχιση της Εθνικής των δράσης.[...] Υποθέτω ότι η εδώ Εθνική Αντιπροσωπεία θα σας έχει καταστήσει ενήμερο για τον νόμο τον οποίο η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση θέσπισε επί των διαφόρων οργανώσεων και απαγορεύει με διώξεις τους ιθύνοντες αυτών. Έχει απαγορεύσει τους Αιγύπτιους Κυανό- χιτώνες και Πράσινο -χιτώνες ,τους Ιταλούς φασίστες και τους δικούς μας Λευκό χιτώνας να εμφανίζονται δημόσια με στολές. Σε αντίθεση τα αναγνωρισμένα Σώματα (όπως το δικό μας) τυγχάνουν την αμέριστη υποστήριξη της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης σε τέτοιο σημείο που διαθέτει και έφιππους αστυφύλακες για την προστασία των δράσεων τους.[...] Τέλος προτείνει την αναστολή του νόμου στην Ελλάδα η την ύπνωση του καθώς η εφαρμογή αυτού θα αναστείλει την λειτουργία τους καθώς είναι ανέφικτο να λειτουργήσει στην Αίγυπτο, βάσει των υφισταμένων νόμων, η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας.

Μετά από δύο μήνες όταν επέστρεψε στην Αίγυπτο ο Βαλτής, μου έφερε την ευνοϊκή απόφαση της Κυβέρνησης με την οποία αφιέντο ελεύθερα τα προσκοπικά Σώματα της Αιγύπτου να λειτουργούν. Έτσι διασώθηκε ο Ελληνικός Προσκοπισμός της Αιγύπτου. Τα ανωτέρω αναφέρθηκαν επίσης με λεπτομέρειες στο Παναιγύπτιο-Ελληνικό Συνέδριο στην Αλεξάνδρεια στις 8 Μαΐου 1943 παρουσία του Α.Β.Υ Παύλου και του προξένου Βαλτή ο οποίος διαβεβαίωσε το ακροατήριο για τα λεγόμενα και ανέπτυξε τα γεγονότα με κάθε λεπτομέρεια.»

Συμπεράσματα

Στην αναλυτική παρακολούθηση των γεγονότων και των αποφάσεων που συνέτειναν στην διάλυση του Ελληνικού Προσκοπισμού θα καταλήξουμε με τις παρακάτω θέσεις:

Το ΣΕΠ αποτελούσε πια παρελθόν και η ΕΟΝ ήταν η μοναδική εξωσχολική οργάνωση για τη διαπαιδαγώγηση της ελληνικής νεολαίας. Το τελευταίο εμπόδιο για την εδραίωση του οργάνου που θα μετέδιδε τις αξίες του Γ' ελληνικού πολιτισμού στο έθνος είχε αφαιρεθεί. Μέσα από τη "μάχη" για τη νεολαία, όπως την εξετάσαμε, προκύπτουν κάποια συμπεράσματα. Η ΕΟΝ ήταν πράγματι τόσο σημαντική για τον Μεταξά που δεν δίστασε να διακινδυνεύσει τη δυσaréσκεια του Παλατιού, βάλλοντας κατά του Προσκοπισμού που ήταν παραδοσιακά υπό την βασιλική εποπτεία και προστασία. Η επιβολή της θέλησής του

⁴⁸² Αναφέρεται στις προσκοπικές ομάδες που λειτουργούν στην Αίγυπτο και στην Ιερουσαλήμ της Παλαιστίνης.

στο ζήτημα του Προσκοπισμού μετά από διαπάλη με το Παλάτι, καταδεικνύει μέσα στο γενικό ιστορικό πλαίσιο την νίκη του επί του Γεωργίου στη διεγκυστίδα εξουσίας εντός του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου.

Ο λόγος για τον οποίο ο δικτάτορας πάσχισε τόσο να διαλύσει το ΣΕΠ είναι, ότι το τελευταίο αποτελούσε τροχοπέδη για την εξάπλωση και την εδραίωση της ΕΟΝ. Επίσης, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι ο Προσκοπισμός παγκοσμίως εμφυσείται από αξίες οι οποίες δεν συνάδουν με φασιστικές και ολοκληρωτικές αντιλήψεις, γι αυτό και ήταν εύκολο να βρουν στις τάξεις του καταφύγιο όσοι ασφουκτιούσαν από την προπαγάνδα της ΕΟΝ. Θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι το ΣΕΠ είχε την ίδια τύχη με τις Προσκοπικές οργανώσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας, οι οποίες καταργήθηκαν επίσης από το φασιστικό και το ναζιστικό καθεστώς, αντίστοιχα. Δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε κι αυτό που έχει επισημάνει ο Αγγελής, ότι η διάλυση των Προσκόπων αλλά και της ΧΑΝ επέτρεψε «...τη «λαφυραγώγηση» του μηχανισμού της από την ΕΟΝ. Είναι ενδεικτικό ότι μετά τη διάλυση αυτών των οργανώσεων, η ΕΟΝ φαίνεται πως άρχισε να κάνει τα μαθήματα της και να ιδρύει «στέγη φαλαγγίτου» στις πρώην κτηριακές εγκαταστάσεις τους»⁴⁸³. Ακόμα και σε έμπυχο δυναμικό ωφελήθηκε σημαντικά η ΕΟΝ αφού υπήρξαν αρκετοί Πρόσκοποι οι οποίοι προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στην οργάνωση.

Η προσπάθεια του Μεταξά να επιβάλει την διάλυση του ΣΕΠ παρά τις αντιδράσεις του Παλατιού, αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι το πείραμα εκφασισμού της ελληνικής νεολαίας, μέσω της ΕΟΝ, απέτυχε παταγωδώς. Όσο οι δύο οργανώσεις συνυπήρχαν "επί ίσοις όροις" η υπεροχή, συμβολική και αριθμητική του Προσκοπισμού απέναντι στην ΕΟΝ ήταν αδιαμφισβήτητη. Ενισχύεται, δε το συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε εκφασισμός της νεολαίας από το γεγονός ότι με την κατάρρευση του καθεστώτος, σε αντίθεση με την ΕΟΝ, ο Προσκοπισμός συνέχισε να δρα κατά την περίοδο της Κατοχής χωρίς τυπικά να υφίσταται το ΣΕΠ.

Ο Μεταξάς προχώρησε στη διάλυση και κατάργηση του Προσκοπισμού, γιατί ο Προσκοπισμός ήταν ξενόφερτη οργάνωση ελεγχόμενη από την Αγγλία⁴⁸⁴ άρα ύποπτη για αντεθνική δράση. Η πρόταση αυτή που αποδίδεται σε απογόνους του Μεταξά, δεν έχει καμία βάση γιατί ο προσκοπισμός είχε δώσει ιστορικά, μεγάλα παραδείγματα Εθνικής δράσης και είχε πολλαπλά τιμηθεί για αυτό από την πολιτεία. (Αϊδίνι, Σώκαια, Πυρκαγιά Θεσσαλονίκης, Βαλκανικοί Πόλεμοι και άλλα).

5.7.7 Το τέλος

Η τελική απόφαση περιλαμβάνει και το ερώτημα "γιατί διάλυση των προσκόπων;" Στην αναλυτική παρακολούθηση των γεγονότων και των αποφάσεων που συνέτειναν στην διάλυση του Ελληνικού Προσκοπισμού θα καταλήξουμε με τις παρακάτω θέσεις τις οποίες καταγράψαμε στο προηγούμενο κείμενο:

⁴⁸³ Αγγελής, Β (2006:294)

⁴⁸⁴ Ιστοσελίδα ΕΟΝ ,Συνέντευξη Ιωάννας Φωκά- Μεταξά

- Ο Μεταξάς προχώρησε στη διάλυση και κατάργηση του Προσκοπισμού, γιατί ο Προσκοπισμός ήταν ξενόφερτη οργάνωση, ελεγχόμενη από την Αγγλία⁴⁸⁵ άρα ύποπτη για αντεθνική δράση.

Η θέση του Μεταξά για τον Προσκοπισμό καταγράφεται επίσης από τον Ευάγγελο Καλαντζή, πρώην Υπουργό⁴⁸⁶ στο βιβλίο του *Σαράντα Χρόνια Αναμνήσεις*.

"Πριν φύγω για τη Θράκη –τον Ιούλιο του 1938- συναντηθήκαμε με τον Μεταξά στο σπίτι του. Είχαν περάσει λίγοι μήνες από το γάμο του Διαδόχου Παύλου. Πιάσαμε κουβέντα για διάφορα ζητήματα υπερεσιακά, κυβερνητικά και άλλα. Μου μιλούσε πολύ για τη Νεολαία για την οποία ως γνωστόν είχε πάθος. Μου έλεγε συγκεκριμένα ότι ο Διάδοχος δεν μπορούσε στην αρχή να αφομοιώσει τον σκοπό της, γιατί είχε προσκοπική συνείδηση και διότι πίστευε ότι ο προσκοπισμός μπορούσε να μας λύσει το πρόβλημα. Συνεχίζοντας προσέθεσε: Ο προσκοπισμός είναι φυτό και ανεπτύχθη σε διεθνή ορίζοντα, αποβλέποντας κυρίως στη διαμόρφωση των νέων με κοινά ανθρωπιστικά στοιχεία. Για μας, όμως προέχουν τα θεμέλια και κατόπιν το οικοδόμημα. Δηλαδή πριν ο νέος παραδοθεί στα πανανθρώπινα ιδεώδη, πρέπει να αποκτήσει στερεές βάσεις εθνικές, ώστε να μην κλονίζεται και να μη ξεριζώνεται από τους ανέμους του διεθνισμού. Το ψωμί των νέων μας πρέπει να ψήνεται σε Ελληνικό φούρνο, με ζύμη καθαρά Ελληνική, που περιέχει σε αυτό και όλα τα συστατικά του ανθρωπισμού. Με την νεολαία εγκλιματίζουμε τον προσκοπισμό στην Ελληνική πραγματικότητα".⁴⁸⁷

Επίσης η άποψη αυτή υποστηρίζεται και από απογόνους του Μεταξά.⁴⁸⁸ "Ο λόγος που καταργήθηκε ο προσκοπισμός ήταν η ανάγκη να ενισχυθεί η Εθνική ενότητα. Ο Προσκοπισμός είχε πηγή την Αγγλία και κατευθυνόταν από εκεί. Αυτό ήθελε να αποφύγει ο Μεταξάς και σε συνεννόηση με τους Αρχηγούς των έγινε η κατάργηση".

Είναι προφανές ότι δεν συνέβαινε τίποτα από αυτή τη θέση, ήταν μια απλή δικαιολογία. Η άποψη ότι ο Ελληνικός προσκοπισμός δεν έχει Πατριωτική βάση έχει αντικρουστεί με βάση τα ιστορικά, μεγάλα παραδείγματα Εθνικής δράσης και είχε πολλαπλά τιμηθεί για αυτό από την πολιτεία. (Αϊδίνι, Σώκεια, Πυρκαγιά Θεσσαλονίκης, Βαλκανικοί Πόλεμοι και άλλα).

Στην πραγματική απεικόνιση των γεγονότων κυριαρχεί η άποψη:

⁴⁸⁵ Ιστοσελίδα EON, Συνέντευξη Ιωάννας Φωκά- Μεταξά

⁴⁸⁶ Ο Ευάγγελος Καλαντζής(1904 -13 Δεκεμβρίου 1976)ήταν Έλληνας πολιτικός. Εκλέχθηκε 8 φορές βουλευτής Φθιώτιδας και διετέλεσε υπουργός του δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά, του στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου και του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Επί Μεταξά ήταν γενικός διοικητής της Θράκης, ενώ επί Παπάγου και Καραμανλή ήταν υφυπουργός Εσωτερικών αρμόδιος για τη δημόσια τάξη και τα σώματα ασφαλείας, και το όνομά του ταυτίστηκε με το σκληρό πρόσωπο του ελληνικού μετεμφυλιακού κράτους και τις διώξεις αριστερών. Γεννήθηκε το 1904 στο ορεινό χωριό Μεγάλη Κάψη της Φθιώτιδας, στα σύνορα με την Ευρυτανία. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συνέχισε τις σπουδές του στη Γαλλία, όπου αναγορεύτηκε διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης. Η εμπλοκή του με την πολιτική ξεκίνησε όταν ήταν μαθητής ακόμη στο Γυμνάσιο του Καρπενησίου, στις εκλογές του 1920. Είχε οριστεί να οδηγήσει τους ψηφοφόρους κάποιου αντιβενιζελικού κομματάρχη στα καζάνια που ήταν γεμάτα μακαρονάδα και ύστερα κατευθείαν στο εκλογικό κέντρο για να ρίξουν το σφαιρίδιο. Το 1923 ήταν βασικό στέλεχος της Συνταγματικής Νεολαίας η οποία πάσχιζε να κρατήσει τον βασιλιά Γεώργιο στο θρόνο. Διορίστηκε νομάρχης Καβάλας το 1935. Μετά την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά, διορίστηκε αρχικά γενικός γραμματέας της τότε γενικής διοικήσεως Θράκης από το 1936 ως το 1939, οπότε αναβαθμίστηκε σε υφυπουργό - γενικό διοικητή Θράκης, θέση στην οποία παρέμεινε ως το 1941 και την κατάκτηση της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα.

⁴⁸⁷ Καλατζή, Ευάγγελου *Σαράντα Χρόνια Αναμνήσεις* Αθήνα 1969, σελ 54

⁴⁸⁸ Ιστοσελίδα E.O.N Εθνική οργάνωση Νεολαίας www.ioannismetaxas.gr

- Ο προσκοπισμός αποτέλεσε τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ΕΟΝ σε συνδυασμό δε με την ιδιαίτερη σχέση που είχε με το παλάτι, ήταν μια οργάνωση που δεν μπορούσε να ελέγξει. Η άποψη αυτή, επίσης καταδεικνύει και τη διαφορετική φιλοσοφία που είχαν οι δύο αυτές οργανώσεις στην καθοδήγηση της νεολαίας. Την άρνηση της καθοδήγησης των νέων σε ένα φασιστικό μόρφωμα.

Η ρήξη του Μεταξά με το παλάτι που κατέληξε σε επικράτηση του πρώτου, υπογραμμίζει περισσότερο την σημασία που απέδιδε στο πείραμα του εκφασισμού της νεολαίας και τη επιβολής του 3^{ου} Ελληνικού πολιτισμού, δείχνει δε και την ισχυροποίηση του σε πολιτικό επίπεδο έναντι του Στέμματος. Ένα ακόμη ισχυρό επιχείρημα που πρέπει να καταγραφεί, είναι ότι στα πολλά εσωτερικά και διεθνή προβλήματα της χώρας, η αντιπαλότητα αυτή αποφασίστηκε να μην είναι το σημείο των προστριβών μεταξύ των δύο ανδρών.

Η διατήρηση και μη συγχώνευση του Ελληνικού Προσκοπισμού στην Αίγυπτο με την Ε.Ο.Ν υποδεικνύει ότι είχε περισσότερη σημασία το εσωτερικό μέτωπο και η εδραίωση της θέσης του Μεταξά. Ο διαχωρισμός των εκτός συνόρων Ελλήνων, οι οποίοι δεν θα αποτελούσαν πιθανή δεξαμενή για τα προσωπικά του σχέδια ήταν για αυτόν μια απλή διαδικαστική απόφαση η συνέχεια της λειτουργίας τους παρά το γεγονός ότι και στα σχολεία της ομογένειας προχώρησε στη δημιουργία Εθνικής Νεολαίας.

Επίλογος κεφαλαίου

Όπως αναφέρει και στο βιβλίο του *Ιστορική αναμέτρηση*, ο Αλέξης Ελικώτης (Αλέξανδρος Κανελλόπουλος)⁴⁸⁹ σε μια αυτοκριτική για την ΕΟΝ και την εποχή Μεταξά "Εξ άλλου παραλείψεις και σφάλματα σημειώθηκαν. Μεταξύ αυτών ένα από τα χειρότερα ήταν η ενσωμάτωση του ΣΕΠ –Σώμα Ελλήνων Προσκόπων στην Ε.Ο.Ν η οποία μπορεί να δικαιολογηθεί όμως από την άποψη της καλλιέργειας του εθνικού φρονήματος ώστε ο τελικός ισολογισμός να καταλήγει σε θετικό αποτέλεσμα".

---

⁴⁸⁹ Ελικιώτη, Αλέξη *Ιστορική Αναμέτρηση* Η Ρωμοσύνη αντιμέτωπη με τον Ολοκληρωτισμό Εκδόσεις Ελληνική γραμμή Αθήνα 1980. (Αλέξανδρος Κανελλόπουλος)

Τρίτη ενότητα.

6. Προσκοπισμός και Κοινωνία.

Η εισαγωγή του προσκοπισμού στην Ελλάδα το 1910, δε διαμορφώνει μόνο μια ακόμη κίνηση νέων, αλλά εντάσσει τον προσκοπισμό στο ενεργό κοινωνικό σύνολο. Η παρέμβαση του προσκοπισμού σε πληθυσμιακές κοινότητες, με δικά τους εννοιολογικά χαρακτηριστικά, όπως πρόσφυγες ή αλλόθρησκες θρησκευτικές ομάδες, ή πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικά θρησκευτικά δόγματα, αποτελούν το ισχυρό έρεισμα του προσκοπισμού στο κοινωνικό σύνολο.

Αν και ολόκληρη η δράση των προσκόπων έχει έντονο κοινωνικό χαρακτήρα, συμμετέχοντας στη δημιουργία νέων πολιτών με χρησιμότητα στο κοινωνικό σύνολο, στην τρίτη ενότητα θα αναζητήσουμε το προσκοπικό έργο που εστιάζεται στη συμμετοχή του σε κοινωνικές δράσεις στην περίοδο του μεσοπολέμου. Αυτές οι δράσεις επικεντρώνονται στην ένταξη και στήριξη των προσφύγων στον κοινωνικό ιστό με την αποδοχή τους σαν ισότιμο αλλά δημιουργικό μέλος, στην αποδοχή των θρησκευτικών πεποιθήσεων και την αποδοχή τους στον προσκοπισμό, την χρησιμότητα των προσκόπων στο κοινωνικό σύνολο, την στήριξη των συνανθρώπων μας σε περιόδους φυσικών καταστροφών (Σεισμοί Κορίνθου 1929, Χαλκιδικής 1932), την ενασχόληση με τον πολιτισμό, τη σχέση προσκοπισμού και περιβάλλοντος αλλά και την συμμετοχή των προσκόπων στον αθλητισμό με την μορφή των ομαδικών διαγωνιστικών αθλημάτων και όχι της σωματικής αγωγής που έχουμε αναλυτικά ερευνήσει.

Η συμμετοχή του προσκοπισμού στην ενσωμάτωση των προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο.

Η πρώτη μεγαλύτερη πρόκληση που συναντά ο προσκοπισμός μετά την Εθνική καταστροφή είναι η ενσωμάτωση των προσφύγων στην Ελληνική κοινωνία και η ψυχική ανάταση των μικρών προσφύγων.

Θα ξεκινήσουμε με την αναφορά σε ένα άρθρο του 1926 της εφημερίδας *Εμπρός*⁴⁹⁰ που περιγράφει την προσκοπική κίνηση και μεταδίδει την εικόνα που είχε σχηματίσει η Ελληνική Κοινωνία στο μεσοπόλεμο μετά από 15 χρόνια δράσης του προσκοπισμού.

"Οι πρόσκοποι.

Ο Προσκοπισμός αποτελεί την ειλικρινέστερη αγάπη προς το Ελληνικό έδαφος, προς την Ελληνική Φύση, προς την Ελληνική Πατρίδα. Το τι κατόρθωσε επί αρκετά χρόνια είναι πολύ ευχάριστο. Το τι δύναται να επιτελέσει ακόμη, μπορεί κάποιος να κρίνει βλέποντας τα ανοργάνωτα ακόμη παιδιά των Αθηνών, να έχουν μόνη αναψυχή την μαύρη σκόνη των Αθηναϊκών οδών στις οποίες παραμένουν. Ο Προσκοπισμός έφερε τα παιδιά στην ύπαιθρο, την πηγή της υγείας, τα οδήγησε στη φύση με αξιοπρέπεια, με σεμνότητα και τα δίδαξε ωφέλιμες γνώσεις σε αυτό, τα ενίσχυσε σωματικά, ψυχικά και προνόησε στο μέλλοντα στρατιώτη της πατρίδος, στο μέλλοντα αγαθό πολίτη. Είναι το μόνο ειλικρινώς φυσιολατρικό σωματείο. Δεν έφερε την νεότητα στην εξοχή και στη πολυφαγία και

⁴⁹⁰ Εφημερίδα *Εμπρός* της 4^{ης} Ιουλίου 1926.

πολυποσία, όπως κατάντησαν μερικοί την φυσιολατρία στην Ελλάδα. Απεναντίας προσπάθησε και ξερίζωσε την κακή αυτή συνήθεια στους νέους, τους οποίους έμαθε πως να χρησιμοποιούν τον καιρό τους στην φύση. Συγκρίνατε οι δια του Προσκοπισμού προελθόντες φυσιολάτρες, οι οποίοι πηγαίνουν στη φύση για φαγοπότια και θα δείτε ποια τεράστια διαφορά κατανόησης της αρετής της φυσιολατρίας με τους άλλους έχουν. Οι δεύτεροι δεν βλέπουν σχεδόν τίποτα, πολύ δε λιγότερο κατανοούν κάτι, πέραν των κεφτεδακίων και των συνθηματικών μελοδραματικών εκφράσεων «Αχ τι μαγεία καλέ!» Μέγα ψέμα. Οι πρώτοι έχουν αντοχή στις εδαφικές ανωμαλίες και γοητεύονται από αυτές. Γνωρίζουν τι είναι έδαφος, τι δένδρο, τι άνθος, τι τοπίο. Το αισθάνονται αληθινά. Συγχρόνως έχουν αποκτήσει αναγκαιότητες πρακτικές γνώσεις απαραίτητες για τον άνθρωπο, προκειμένου να μη διέλθει ολόκληρη τη ζωή του στο καφενείο. Επί πλέον, η οργάνωση του Προσκοπισμού ανέπτυξε το αίσθημα της αλληλεγγύης, της αξιοπρέπειας, της επικοινωνίας των νέων. Εξευγένισε τούτους ψυχικώς και τους κατέστησε αλκιμότερους. Καθάρισε και το λεκτικό τους από τις χυδαιολογίες και τις βαναυσολογίες, οι οποίες ρέουν σα μέλι από τα χείλη της ανοργάνωτης νεολαίας. Μάλιστα θεωρούνται οι κουτσαβακισμοί αυτοί και σαν είδος υπεροχής. Άντε ρε! Οι Πρόσκοποι έχουν την μεγαλύτερη αρετή της νεότητας, την της σεμνότητας. Όταν δε στην εποχή μας έχει εγκαταλειφθεί η αγωγή της νεολαίας, μέχρι του σημείου να καταλήξει και στην μορφομανία πώς να μην ενθουσιαστούμε από την μακρά και μεθοδική εργασία του προσκοπισμού, η οποία υπήρξε τόσο παρήγορος σε ανθρωπιστική δράση. Και ως παράσταση, εμφάνιση, καθαριότητα, και σεμνοπρέπεια, η εικόνα της προσκοπικής νεολαίας είναι θέαμα ωραίο. Τέλος πάντων, όχι μικρή παρηγοριά εν μέσω των ατελείωτων ασχημιών του σημερινού βίου".

Η αρχή της χρονιάς του 1923 λίγο μετά την καταστροφή του 1922, βρίσκει τον προσκοπισμό σε πολύ δύσκολη κατάσταση. Έλλειψη ικανών στελεχών, λόγω του μακροχρονίου πολέμου, ξεχωριστά στρατόπεδα λόγω του Εθνικού διχασμού ακόμη και αυτοί οι ηγέτες των πρώτων χρόνων Κ. Μελάς -Λ. Πτέρης έχουν κλείσει τον πρώτο τους κύκλο. Ο πρώτος με τον εγκλεισμό του στην φυλακή λόγω του "Δημοκρατικού Μανιφέστου" και την επιστροφή του στην ηγεσία το 1923 που τον φέρνει απέναντι με πολιτικούς του φίλους που δεν στηρίζουν τον προσκοπισμό όπως εκείνος θα περίμενε, καθώς και η μακρά του απουσία στην Ελβετία για την θεραπεία της συζύγου του, που αρρώστησε από φυματίωση στα νοσοκομεία του πολέμου στην υπηρεσία της Πατρίδας σαν εθελόντρια νοσοκόμος. Τον δε δεύτερο τον παρασύρει η αρχή της δημιουργίας αρνητικών διαδικασιών για τη Βασιλεία μέχρι την απομάκρυνση της από την χώρα.

Η νέα διοίκηση του 1923

Στο νέο Διοικητικό Συμβούλιο στις αρχές του 1923, επανέρχονται οι πρωτεργάτες της Προσκοπικής Κίνησης, Αθ. Λευκαδίτης και Κων. Μελάς. Το Συμβούλιο έχει ακόμη στην σύνθεση, την Γενική Αρχηγία από το Βασιλέα Γεώργιο. "Δια Βασιλικού διατάγματος

εκδοθέντος εις Αθήνας τη 7^η Μαρτίου 1923⁴⁹¹ και από το 31 Μαρτίου 1919 Νομ. Διάταγμα περί τροποποιήσεως του Νόμου 1066 περί Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, με πρόταση του επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Υπουργού, διορίζονται μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων οι: Σιώτης Ιωάννης, Γεωργακάκης Δημήτριος, Βαχαβιόλος Ιάκωβος, Χρυσάφης Ιωάννης, Μίνδλερ Μάρκος, Πασπάτης Νικόλαος, Λευκαδίτης Αθανάσιος, Φέτσης Άγγελος, προταθέντες του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Συνταγματάρχης Λέστος Γεώργιος, Αντισυνταγματάρχης Κοιμήσης Μιλτιάδης, Αρχίατρος Βλάχος Κωνσταντίνος, Λοχαγός Παπαμαντέλος Κωνσταντίνος, Αντισυνταγματάρχης Βλάχος Κωνσταντίνος, προταθέντες από το Υπουργείο των Στρατιωτικών Πλοίαρχος Μελάς Κωνσταντίνος, Αντιπλοίαρχος Φωκάς Δημήτριος, προταθέντες υπό του Υπουργείου των Ναυτικών, ανακαλουμένων των από την 15^η Ιουνίου 1921, 15^η Φεβρουαρίου 1922 και 16^η Ιουλίου 1922 Βασ. Διαταγμάτων δημοσιευθέντων στο φύλλο 140 της 19^{ης} Ιουνίου 1921, 41 της 22ας Φεβρουαρίου 1922 και 165 της 30^{ης} Ιουλίου 1922 φύλλα περί διορισμού των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

Σύνθεση Διοικητικού Συμβουλίου. Γενικός Αρχηγός η Α.Μ ο Βασιλεύς Γεώργιος ο Β΄, Πρόεδρος αναλαμβάνει ο Ιωάννης Σιώτης τέως Υπουργός Παιδείας, Γενικός Έφορος ο Κωνσταντίνος Μελάς, Αναπληρωτής Γενικός Έφορος ο Αθανάσιος Λευκαδίτης, Γενικός Γραμματεύς ο Ιωάννης Βαχαβιόλος πρόεδρος Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και Ταμίας ο Νικόλας Πασπάτης Τραπεζίτης⁴⁹²

Η αλλαγή του Διοικητικού Συμβουλίου οδήγησε σε αποχώρηση τον μέχρι τότε Γενικό Έφορο Λεωνίδα Πτέρη με την παρακάτω εγκύκλιο⁴⁹³ του προς τα προσκοπικά Σώματα, Η εγκύκλιος αυτή είναι γραμμένη με προσκοπική αγάπη και προτροπή στη συνέχιση του προσκοπικού έργου.

Ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης, προς απανταχού Ελληνικά Σώματα⁴⁹⁴

Αγαπητοί μου αδελφοί, Δια λόγους υπέρτερους της θελήσεως μου αναγκάζομαι να αποχωρήσω του προσφιούς μου Προσκοπικού Σώματος στο οποίον αφιέρωσα τον πολυτιμότερο χρόνο της αναπαύσεως μου. {...}

Δια της αγάπης και αφοσιώσεως προς τον Γενικό Έφορο, όχι μόνο θα αποδείξετε σε όλους, αλλά και θα κηρύξετε, ότι ο Προσκοπισμός ως ιδεολογία αγνή, ίσταται υπεράνω προσκόπων και συμφερόντων και ότι στην ψυχή κυριαρχούν μόνο ευγενή, υψηλά, πατριωτικά αισθήματα, θέτοντα υπεράνω όλων το συμφέρον της πατρίδας, της Κοινωνίας, το συμφέρον όλης της ανθρωπότητας. {...}. Αποχωρών όμως, έχω την αξίωση ως Γενικός σας Έφορος, να σας παρακαλέσω να εμμείνετε στην προσκοπική ιδεολογία μετά πίστεως, διαδίδοντες αυτήν, βέβαιοι ότι προσφέρετε μέγιστες υπηρεσίες εις την Πατρίδα και την Κοινωνία. Η μεγαλύτερη ανταμοιβή δι εμέ, θα είναι η μετά ζήλου και προθυμίας επίδοση σας στον προσκοπισμό.

Λεωνίδας Πτέρης.

⁴⁹¹ Εφημερίς της Κυβέρνησης τεύχος 55 της 14^{ης} Μαρτίου 1923.

⁴⁹² Εφημερίδα Ελεύθερο. Βήμα 16/3/1923, Εμπρός 16/3/1923

⁴⁹³ Εφημερίδα Βραδυνή 17/11/1935

⁴⁹⁴ Εγκύκλιος ΣΕΠ της 12^{ης} Μαρτίου 1923.

6.1 Η υποδοχή των προσφύγων, το πρώτο μέλημα της νέας ηγεσίας.

Η ένταξη των προσφυγοπαίδων στον Ελληνικό προσκοπισμό.

Η πολιτική κατάσταση στην χώρα την εποχή της υπογραφής της "Συνθήκης της Λωζάννης".

Η " συνθήκη της Λωζάννης" που υπογράφηκε το απόγευμα της 24ης Ιουλίου του 1923, έκλεισε το κεφάλαιο "μεγάλη Ελλάς" και η χώρα εισήλθε στην περίοδο του μεσοπολέμου⁴⁹⁵. Οι αλλαγές των συμμαχικών συσχετισμών, οι ανταγωνισμοί στην επικράτηση των νικητών του πολέμου, αλλά και οι κοινωνικές διεργασίες που είχαν ξεκινήσει στην Ευρώπη, βρήκαν τη χώρα απομονωμένη και αδύναμη. Στην υπογραφή της συνθήκης, πήραν μέρος ο Πουανκαρέ εκ μέρους των Γάλλων, ο Λόρδος Κώρζον εκ μέρους των Άγγλων και ο μόλις τριών εβδομάδων Ιταλός Πρωθυπουργός Μουσολίνι, ο Τούρκος Ισμέτ Πασάς και ο Έλληνας εκπρόσωπος Ελ. Βενιζέλος. Η συνθήκη υπογράφηκε σε μια εποχή που οι Άγγλο-γαλλικές σχέσεις έχουν φτάσει στο χειρότερο σημείο, μετά την κατάληψη του Ρουρ από τους Γάλλους. Στην Αγγλία, η διαλυμένη πολιτική συμμαχία των συντηρητικών και φιλελεύθερων είχε οδηγήσει σε αντικατάσταση του Λόρδου Τζωρτζ, πρωτεργάτη της διαλύσεως της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στην Ιταλία είχε επικρατήσει ο φασισμός. Η στάση της Αγγλίας λόγω των πολλών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή (πετρέλαια Μοσούλης), προσέγγιζε την Τουρκική πλευρά. Επίσης η βρετανική δε στάση ήταν εξοργισμένη κατά της Ελλάδος, ιδιαίτερα μετά την εκτέλεση των έξι και την αντιβασιλική στάση που διογκώθηκε στη χώρα καθώς λόγω αυτών των γεγονότων η βρετανική Πρεσβεία είχε αποχωρήσει από την Αθήνα και είχε ταχθεί ακόμη και απέναντι στον ορισμό του Βενιζέλου στην θέση του Εθνικού διαμεσολαβητή.

Σε αυτό το κλίμα είχε αρχικά υπογραφεί η σύμβαση «περί ανταλλαγής Ελληνοτουρκικών πληθυσμών και ανταλλαγής αιχμαλώτων και πολιτικών ομήρων» στις 17 Ιανουαρίου του 1923 Η συμφωνία είχε θετικό πρόσημο για την Ελλάδα, αφού στην Τουρκική χώρα είχε αφήσει πολλούς αιχμαλώτους και πολιτικούς ομήρους Έλληνες πολίτες ηλικίας 17-35 ετών. Στη συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών, δεν έγινε όμως δεκτή η Ελληνική Θέση για επιστροφή επαναπατρισμό των Ελλήνων στις εστίες τους. Με τη συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών, οι Έλληνες το γένος Τούρκοι υπήκοοι εγκατέλειψαν την Τουρκία και οι Μουσουλμάνοι Έλληνες υπήκοοι εγκατέλειψαν την Ελλάδα. Εξαιρέθηκαν οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

6.2 Το παιδί θύμα της προσφυγικής κρίσης .

Για την εισροή των προσφύγων αμέσως μετά την καταστροφή, έγραψε σε άρθρο της η εφημερίδα *Εμπρός*⁴⁹⁶ "Δεν υπάρχει σπαρακτικότερο θέαμα από τις μάζες των προσφύγων τους οποίους μια θεομηνία ξερίζωσε από την Μ. Ασία και τίναξε σε όλα τα σημεία της χώρας. Όλες ανεξαιρέτως οι ελληνικές μικρασιατικές οικογένειες υπέστησαν τραγικό φυλλορρόφημα Καμιά οικογένεια δεν διασώθηκε ακεραία".

⁴⁹⁵ Δαφνή, Γρηγ. *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων* Έκδοση Ίκαρος 1955, Σελ. 33-55

⁴⁹⁶ Εφημερίδα *Εμπρός* 7/9/1922

Το πληθυσμιακό κύμα έφερε στην Ελλάδα χιλιάδες παιδιά, μεταξύ των οποίων μεγάλο αριθμό ορφανών από ένα ή και δύο γονείς ή ακόμη και πολλά παιδιά που χρειάστηκαν αρκετά χρόνια για να επανενωθούν με τις οικογένειές τους και τα πρώτα χρόνια φιλοξενήθηκαν σε ορφανοτροφεία. Το αποτέλεσμα της μεγάλης παρουσίας παιδιών από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, συνέβαλε στην όξυνση του φαινομένου της παιδικής εργασίας, αφού ο νέος αυτός εργατικός πληθυσμός ήλθε να προστεθεί στις χιλιάδες των απολυμένων από τον στρατό.⁴⁹⁷ Η αναφορά αυτή, καθιστά την επίδραση της παιδικής εργασίας ακόμη πιο σημαντική καθώς τα μη εργαζόμενα παιδιά μπορούσαν να οδηγηθούν σε παραβατικότητα και περιθωριοποίηση. Ο τμηματάρχης στο Γραφείο Εργασίας της Κοινωνίας των Εθνών, Α. Tixier, μερικά χρόνια αργότερα, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Ακρόπολις*⁴⁹⁸ αναφέρει: «Εκείνο το οποίο μου προξένησε οδυνηρότατη κυριολεκτικώς εντύπωση, όταν επισκέφθην τα ελληνικά εργοστάσια, είναι ο μέγας αριθμός των εις αυτά εργαζομένων ανηλίκων ηλικίας 9-11 χρονών, το οποία χρησιμοποιούνται εις τας πλέον δύσκολους εργασίας, πληρωνόμενα 8-10 και 12 δραχμές ημερησίως! Μου εδόθη η εξήγηση ότι πρόκειται περί ορφανών, προσφύγων ως επί το πλείστον, και ότι πρέπει να εργάζονται διά να ζήσουν. Τα ανήλικα αυτά αμφοτέρων των φύλων, εργαζόμενα υπό δυσμενέστατες συνθήκες, 11 πολλάκις ώρας το ημερονύκτιο, εξασθενίζουν, η ανάπτυξη των σταματά και εις το τέλος γίνονται φυματικά».

Ένα ακόμη πρόβλημα που καταγράφηκε μεταξύ των προσφυγοπαίδων, ήταν εκείνο της υγείας τους. "Από κάθε τάξη ξεχωρίζουν άπειροι πιτσιρίκοι σαν άρρωστοι. Η καχεξία δεν έχει όρια. Οι πνεύμονες τους διεξάγουν τραχύτατο αγώνα εναντίον των εκατομμυρίων μικροβίων του Κοχ."

Οι Αμερικανοί προσπαθούν να βοηθήσουν και εγκαθιστούν στην Ελλάδα αμέσως, την οργάνωση της «Αμερικάνικης περίθαλψης προσφύγων Εγγύς Ανατολής» η οποία έχει σαν πρώτο μέλημα την επανασύνδεση των οικογενειών και τη διευκόλυνση για την επικοινωνία με πιθανά μέλη της οικογένειας τους που ζουν στην Αμερική. Μέλημα είναι επίσης η συγκέντρωση των ορφανών και η φιλοξενία τους στα ορφανοτροφεία που ιδρύθηκαν στην Σύρο, στην Κόρινθο και στον Ωρωπό. Στην Αθήνα, χιλιάδες ορφανά εγκαταστάθηκαν προσωρινά στις αίθουσες του Ζαπείου Μεγάρου⁴⁹⁹.

6.3 Η ένταξη των προσφυγοπαίδων στον Ελληνικό προσκοπισμό.

Η είσοδος των προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο μετά την μικρασιατική καταστροφή έφερε και ένα μεγάλο αριθμό παιδιών και νεαρότερων ηλικιών. Το 26% των προσφύγων ήταν κάτω των δεκαπέντε ετών.⁵⁰⁰ Η συμμετοχή των προσκόπων στην υποστήριξη των προσφύγων και στην περίθαλψη ήταν άμεση και ποικιλότητα.

Παντού όπου κατέφυγαν πρόσφυγες και ιδιαίτερα μικρά παιδιά κινητοποιήθηκε ο προσκοπικός κόσμος με κάθε είδους δράση. Στον Βόλο διαβάζουμε μια επιστολή που

⁴⁹⁷ Βαλασόπουλος, Ευγένιος *Μορφές παιδικής εργασίας και προστασία της παιδικής ηλικίας στην Ελλάδα του 20ου αιώνα*. Παπαζήση Αθήνα 2014. Σελ 104-121

⁴⁹⁸ Εφημερίδα *Ακρόπολις* 21/9/1929

⁴⁹⁹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 28/8/1931

⁵⁰⁰ Λιάκος, Αντώνης: *Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων*. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης. Εκδόσεις Λωτός Σελίδα 16

στάλθηκε από τους προσκόπους του Βόλου στο περιοδικό "Προσκοπική Ηχώ"⁵⁰¹ του Καΐρου στην οποία αναγγέλλεται η επανασύσταση των προσκοπικών ομάδων του Βόλου. «Ήδη καταρτίστηκαν 4 ομάδες εκ των οποίων η μία ναυτοπροσκοπική.[...] Στους προσκόπους ανατέθηκε όπως γράφουν στην επιστολή, ένα ευγενές έργο κοινωνικής πρόνοιας, η δια των προσκόπων άσκηση του έργου της παιδονομικής υπηρεσίας στην πόλη μας. Τα πρώτα αποτελέσματα είναι αγαθά. Κάθε μέρα, μικρές περιπόλοι έχουν επικεφαλής Υπαρχηγούς του Συστήματος, περιτρέχουν τα κέντρα που συχνάζουν παιδιά κάτω των 18 ετών, τα παρακολουθούν με πολύ λεπτότητα και στοργή, αποτρέποντας τα από το κακό, τα δε παρεκτρεπόμενα και ποικιλοτρόπως ασχημούνται συλλαμβάνονται με τη βοήθεια της Αστυνομίας και παραπέμπονται όπου δει. Η υπηρεσία αυτή υπαγορεύθηκε από πραγματική ανάγκη, λόγω της πληθώρας των παιδιών και δη εγκαταλειμμένων τα οποία αυξήθηκαν μετά από τη μεγάλη ομαδική προσφυγική ροή. Καθημερινά, δημοσιεύεται από το Σώμα Παιδοκομικό δελτίο και καταρτίζεται ήδη μελέτη για τη στατιστική επί της παιδικής ηλικίας.[...]». Με άπειρους αδελφικούς χαιρετισμούς Χ. Καρανικόλας Αρχηγός του Συστήματος (Ο.Π.Β Ομάδων Προσκόπων Βόλου).

Αργότερα με την τροποποίηση του Νομοσχεδίου "περί εποπτείας της αποκαταστάσεως των παραμεθωρίων πληθυσμών", συνιστώνται τρεις εποπτείες, του Σιδηροκάστρου, της Δράμας και της Κομοτηνής. Σκοπός η παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες, η εγκατάσταση, η μετακίνηση, οι κτηματικές διαφορές, οι γεωργικοί κλήροι, κτλ. Σε κάθε συνοικισμό ιδρύεται προσκοπική ομάδα για την Εθνική μόρφωση την οποία μεριμνά η Εποπτεία⁵⁰².

Για την προσκοπική κίνηση στην Αθήνα και για την δημιουργία προσφυγικών προσκοπικών ομάδων γράφει ο Ησαΐας Ησαΐας⁵⁰³ σε κείμενο του.

"Από τα καιόμενα ερείπια της πλουσιότατης και άλλοτε ανθούσης Σμύρνης και από τις άλλες πόλεις της Μικράς Ασίας, οι ξεριζωμένοι από τις εστίες τους Έλληνες Πρόσκοποι σχημάτισαν κατά αρχάς δύο Προσκοπικές Ομάδες, αμέσως και εντός του ιδίου έτους του 1922. Η 3^η (Τρίτη) και η 4^η (τέταρτη) υπό τη διεύθυνση του Αρχηγού Δημητρίου Αγγελομάτη και με τη βοήθεια του εμπνευσμένου πατριώτη και φανατικού και ιδρυτή του Ελληνικού Προσκοπισμού και περιφερειακού Εφόρου Ιωνίας Δημητρίου Δάλλα.

Τα γραφεία του Σ.Ε.Π επί της οδού Νίκης 11, χρησίμευσαν για λέσχες των ομάδων και δάκρυα συγκίνησης ερχόντουσαν στα μάτια όποιου ετύχαινε να παρακολουθήσει συγκέντρωση αυτών των ομάδων. Παιδιά πεντάρφανα, έρημα και εγκαταλειμμένα παιδιά, που τα συνέλεξαν από τις αποβάθρες των πλοίων, που κατέπλευσαν σε διάφορους λιμένες μας, σε κατάφορτα ατμόπλοια και με έκδηλα στα μάτια τους τα σημάδια του πόνου και της βαθύτατης θλίψης, έφταναν ρακένδυτα και εξουθενωμένα στις συγκεντρώσεις τους, αλλά με ευλάβεια, πίστη και αφοσίωση στις ομάδες τους, όπου έβρισκαν μητρική στοργή την οποία τόσο αιφνίδια και τραγικά είχαν στερηθεί δια παντός. Άκουγαν τον Αρχηγό τους σαν πραγματικό πατέρα τους και έδιναν ολόκληρη τη ψυχή τους στην εργασία της Ομάδος τους, η οποία τα ζέσταινε με τις ζωηρές αναμνήσεις της γλυκιάς τους γενέτειρας. Εκεί λάμβαναν

⁵⁰¹ Περιοδικό Προσκοπική Ηχώ τεύχος Αύγουστος 1924

⁵⁰² Εφημερίς Μακεδονία 3/11/1927

⁵⁰³ Η Ιστορία της Ίδρυσης των προσκοπικών ομάδων της Ιωνίας. Πρώτος τόμος της Ιστορίας του Ελληνικού Προσκοπισμού, Ησαΐα, Ησαΐα σελίδα 282

το συσσίτιο τους και συνέχιζαν με ζήλο τα σχολικά τους μαθήματα, τα οποία είχαν διακοπεί τόσο βίαια στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Διέμεναν σε καταυλισμούς ή σε σχολικά κτήρια ή σε σκηνές στις πλατείες και στους κήπους, ή σε οικήματα των πλησιέστερων συγγενών τους, οι οποίοι άνοιξαν τις πόρτες των σπιτιών τους και υποδέχθηκαν με αληθινή φιλοξενία τους πρόσφυγες συμπατριώτες μας.

Τα μεγαλύτερα παιδιά βρήκαν εργασία το πρωί και το απόγευμα προσέρχονταν στις προσκοπικές λέσχες, όπου εκτός των προσκοπικών γνώσεων ελάμβαναν και σχολικά μαθήματα καθώς και μουσική με όργανα τα οποία προσέφερε το Σ.Ε.Π για αυτό στις ομάδες τους.

Περί τα τέλη του έτους 1923, είχε καταρτιστεί από τις ομάδες αυτές πλήρες μουσικό συγκρότημα κάτω από τη διεύθυνση του Αρχηγού Δημητρίου Αγγελομάτη, το οποίο έδινε συχνότατα συναυλίες κλασσικής μουσικής. Εκ των συναυλιών αυτών και των μουσικών εσπερίδων δημιούργησαν οι φιλοπρόοδοι αυτοί νέοι, Προσκοπικό Περιοδικό με τίτλο *Μικρασιάτης Πρόσκοπο*. Η έκδοση αυτή διήρκεσε επί σειρά ετών και από το περιεχόμενο της ύλης του περιοδικού αυτού, φαίνεται όχι μόνο ο μεγάλος πόνος το οποίο αισθάνονταν στα βαθύτερα σημεία της ψυχής τους τα Ελληνόπουλα αυτά από την άνευ προηγουμένου ομαδική τους συμφορά, αλλά ταυτόχρονα και τη ακλόνητη πίστη τους και αισιοδοξία για το μέλλον της φυλής μας. Ούτε οι απαγχονισμοί των βαρβάρων, ούτε ο πέλεκυς των δημίων, ούτε οι άγριες σφαγές αθώων πλασμάτων, ούτε οι εξορίες και φυλακίσεις στάθηκαν ικανές, να μειώσουν την ακλόνητη πίστη και ελπίδα των για ένα καλύτερο αύριο.

Οι εκδρομές των ομάδων αυτών, είτε στις παραλίες, είτε στα σκιερά δένδρα των πλησιέστερων αλσουλίων, ήσαν παραδειγματικές. Ο αρχηγός με γύρω του καθισμένους τους προσκόπους, ήταν επίσης και η πραγματική μητέρα τους εκείνη τη στιγμή, η οποία μοίραζε με αγάπη και στοργή το φαγητό σε κάθε έναν και με κάθε τρόπο προσπαθούσε να δώσει σε αυτά τα παιδιά τη χαρά του γεύματος μαζί με την αισιοδοξία.

Συχνότατα οι διηγήσεις γύριζαν σε φρικιαστικές σκηνές και πολλές φορές γινότουσαν ερωτήσεις για τη τύχη των στενότερων συγγενών τους, γονέων, συγγενών και φίλων. Παρακολούθησα ως Τοπικός Έφορος Αθηνών, μερικές από τις συγκεντρώσεις και εκδρομές αυτών των ομάδων και ποτέ δεν μπόρεσα να συγκρατήσω τα δάκρυα μου από τη μεγάλη συγκίνηση καθώς αισθανόμουν την αληθινή και αγαθή αγάπη μεταξύ αυτών των παιδιών.

Τα Ελληνόπουλα αυτά της Μικράς Ασίας με την απaráμιλλη εργατικότητα τους, με τη γνωστή εντιμότητα τους και την ασυναγώνιστη συναλλακτική τους ικανότητα, πολύ σύντομα κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στη Κοινωνία μας, ιδίως σαν έμποροι και αργότερα ακόμη και βιομήχανοι, αναδειχθέντες φορείς νέου κύματος προόδου στη Ελληνική Πατρίδα. Πολλοί τομείς των κοινωνικών εκδηλώσεων, οφείλουν την γρήγορη εξέλιξη τους, στους φιλότιμους εκείνους νέους, που πολλά κεντρικά καταστήματα της πρωτεύουσας και επιχειρήσεις μεγάλης πνοής οφείλουν σε αυτούς την ίδρυση τους. Ο Ελληνικός Προσκοπισμός της Ιωνίας θα έχει ακόμη να επιδείξει στις επερχόμενες γενιές το μέγα αυτό κατόρθωμα της ταχείας αφομοίωσης και προόδου, το οποίο επιτέλεσε και από την εδώ δράση του ευθύς

αναγεννήθηκε από τη τέφρα του και μεγαλούργησε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922⁵⁰⁴.

Σε επιστολή του Μάρκου Μίνδλερ προς τον Γενικό Έφορο Κωνστ. Μελά στις 23 Ιουνίου⁵⁰⁵ του 1923 που βρίσκεται στην Ελβετία για οικογενειακούς λόγους, αναφέρεται στη δράση των Μικρασιατικών Προσκοπικών ομάδων, « σχετικά με τον κο Δάλλα, τον συγκρατούμε με τα σκοινιά. Του παρέχουμε κάθε διευκόλυνση, ευκολία και συνδρομή για την ανάπτυξη του Σμυρναϊκού προσκοπισμού. Του παραχωρήσαμε για όλους τους προσκόπους του ομοιόμορφες στολές πρώτης τάξεως από αυτές που παραλάβαμε για τους πρόσφυγες από την Αγγλία, και ιδιαίτερη χειμερινή ενδυμασία για όλους από την ενίσχυση των απανταχού Αιγυπτιωτών. Του παραχωρήσαμε το μεγάλο δωμάτιο για λέσχη των ομάδων, το Στάδιο για γυμναστήριο, και ότι είναι δυνατόν για να είναι ευχαριστημένος.

Επίσης έχουμε εδώ και Αρμένιους προσκόπους από την Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη. Συγκεντρώθηκαν σε ομάδες. Δώσαμε και σε αυτούς στολές, 70 περίπου χειμερινές από αυτές της Αιγύπτου. Φαίνονται παιδιά με δύναμη και πειθαρχία. Ακόμη δεν τους έχουμε συμπεριλάβει στο Σώμα. Μόλις τακτοποιήσουμε τις δικές μας ομάδες θα ασχοληθούμε και με αυτούς."

Σε άλλη επιστολή του ο Μίνδλερ προς τον Μελά⁵⁰⁶, αναφέρεται στον Αγγελομάτη, τον οποίο χαρακτηρίζει πολύτιμο βοηθό. «Θα τον γνώρισες στη Σμύρνη, καθηγητή του Λυκείου Αρώνη, Αρχηγό, ιδρυτή της προσκοπικής ομάδος».

Μία έκκληση από το Διεθνές Γραφείο Προσκοπισμού για τους Πρόσφυγες.

Ο Προσκοπισμός, ιδίως των Αθηνών, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, απασχολήθηκε εξ ολοκλήρου κατά το έτος 1923, στην παροχή βοήθειας παντός είδους, τροφής, στεγάσεως, νοσηλείας κ.τ.λ. στους αφικνούμενους κατά μάζας, από τα παράλια της Μικράς Ασίας, ξεριζωμένων αδελφών μας Ελλήνων και προσέφεραν ύψιστες υπηρεσίες στην Πατρίδα μας. Εκ της πρωτοφανούς σε έκταση και αγριότητα, καταστροφής του ακμάζοντος Ελληνισμού της Ιωνίας, διασώθηκαν ως εκ θαύματος, εκτός των πολλών εκατοντάδων χιλιάδων ανδρών γερόντων, γυναικών και νέων και μερικές ακόμη εκατοντάδες πρόσκοποι.

Το δράμα αυτών των αθώων μικρών πλασμάτων, τα οποία έφθασαν αξιοθρήνητα και σε πανάθλια κατάσταση, νηστικά, πανέρημα, γυμνά, χωρίς παπούτσια, ασθενή, αναζητώντας διαρκώς τους γονείς τους ή τα αδέρφια τους, ή οποιονδήποτε συγγενή τους, με τη φρίκη και τον τρόμο στο πρόσωπο τους, συγκλόνισε βαθύτατα κάθε ανθρώπινη ψυχή ολόκληρου του πολιτισμένου κόσμου.

Ο Ελληνικός προσκοπισμός της Μικράς Ασίας, λίγο πριν την ολοκληρωτική καταστροφή το 1922, με τις απaráμιλλες ηρωικές πράξεις αυτοθυσίας και αλτρουισμού, είχε χαράξει με το αίμα του τις σελίδες της Παγκόσμιας Προσκοπικής ιστορίας, και δίδαξε στις νεολαίες όλου του κόσμου, την προσήλωση και πίστη προς τα υψηλά ιδεώδη και τα μεγαλειώδη ανθρωπιστικά διδάγματα της προσκοπικής ιδεολογίας.

⁵⁰⁴ Κείμενο του Ησαΐα Ησαΐα. Αρχείο ΣΕΠ

⁵⁰⁵ Επιστολή Μίνδλερ προς Κων. Μελά της 13^{ης} Ιουνίου 1923. Αρχείο ΣΕΠ

⁵⁰⁶ Επιστολή Μίνδλερ προς Κων. Μελά της 19^{ης} Σεπτεμβρίου 1923. Αρχείο ΣΕΠ

Για τους μικρούς αυτούς ήρωες της αθάνατης Ελληνικής φυλής που έφθασαν στη φιλόστοργη μητρική αγκαλιά, έγραφε επί ημέρες ο Διεθνής Τύπος και ο ιδρυτής της Παγκόσμιας Προσκοπικής κίνησης Sir Robert Baden Powell, απεύθυνε συγκινητική εγκύκλιο προς τις Προσκοπικές οργανώσεις όλου του κόσμου, το περιεχόμενο της οποίας καταχωρήθηκε στον πρώτο τόμο της Ιστορίας του Ελληνικού Προσκοπισμού.

Με την έναρξη του έτους 1923, ακόμη μία εμπνευσμένη επιστολή με πολύ έντονη έκκληση δια την παροχή άμεσης βοήθειας, απεύθυνε ο διευθυντής του Διεθνούς γραφείου Προσκοπισμού Hubert Martin, σε όλους τους Προσκοπικούς Οργανισμούς της γης, το κείμενο της οποίας σε ελεύθερη μετάφραση έχει :

"Στην Ελλάδα πάνω από μισό εκατομμύριο Έλληνες και Αρμένιοι πρόσφυγες, οι περισσότεροι γυναίκες και παιδιά, αντιμετωπίζουν το κρύο και το χιόνι άστεγοι και σχεδόν γυμνοί. Διωγμένοι σκληρά από την χώρα που οι πρόγονοι τους έζησαν πάνω από δύο χιλιάδες χρόνια, δεν μπόρεσαν να πάρουν μαζί τους παρά μόνο τη ζωή τους και τη Χριστιανική τους πίστη. Τα ρούχα τους με τα οποία έφυγαν, έλιωσαν και δεν είναι σε οικονομική θέση να κερδίσουν χρήματα για να τα αντικαταστήσουν. Έτσι ντυμένοι με παλαιούς σάκους και ότι κουρέλια βρήκαν, μαζεύονται άλλοι σε πόρτες και οι πιο τυχεροί σε παλιές στρατιωτικές παράγκες, για να περάσουν τις νύκτες τους και κάθε πρωί μερικές οικογένειες ξυπνούν για να βρουν κάποιο μέλος τους παγωμένο από το κρύο. Ο Ελληνικός και Ο Αρμένικος Προσκοπισμός, οι Προσκοπικές Ομάδες, αγωνίζονται απελπισμένα για να παράσχουν βοήθεια αλλά είναι πτωχές και ολίγα μόνο μπορούν να προσφέρουν. Προ τριών ετών τρεις ή τέσσερις αρμένικες ομάδες έσωσαν 75.000 πρόσφυγες, αλλά τώρα και αυτοί είναι άστεγοι και χωρίς βοήθεια. Και όμως σε πολλούς προσφυγικούς καταυλισμούς έχουν ιδρυθεί μικρές ομάδες Προσκόπων, και εργάζονται χωρίς Αρχηγούς ή εξωτερική βοήθεια. Κάπου στο δρόμο μπορεί να βρεθεί ένα παιδί ντυμένο με κουρέλια και να δείχνει αγάπη και σεβασμό σε ένα Προσκοπικό Σήμα. Αλλού το ίδιο παιδί, γράφοντας για τον προσκοπικό Νόμο σε ένα κομμάτι χαρτί μεταδίδει σε ένα άλλο παιδί τα Προσκοπικά Ιδεώδη εκείνα τα οποία οι Έλληνες Πρόσκοποι στο Αΐδινι και αλλού δεν θέλησαν να αρνηθούν και προτίμησαν τον θάνατο. Οι πρόσφυγες αυτοί ζητούν από τους Προσκόπους όλου του κόσμου, ρούχα, ότι παλαιά ρούχα, έστω και μπαλωμένα και παλιά υποδήματα για αυτούς και τις μητέρες τους. Όλα είναι πολύτιμα. Κομμάτια πανί μπορούν να γίνουν ενδύματα στους καταυλισμούς. Ζητούν βοήθεια για να ζήσουν ως την ερχόμενη άνοιξη, οπότε θα μπορούν να αρχίσουν να δουλεύουν και να κερδίσουν χρήματα, στους αγρούς και στα εργοστάσια που ιδρύονται με τη βοήθεια του Ελληνικού Δανείου, του οποίου κανένα μέρος του δεν μπορεί να ξοδευτεί σε τροφή ή ρουχισμό. Πιστεύοντας στην πραγματικότητα του άρθρου 4 του Νόμου μας, φιλία στον καθένα και αδελφικά αισθήματα στους Προσκόπους στην Ελλάδα και αλλού που ζητούν να ζήσουν"

Hebert Martin Διεθνής Έφορος

6.3.1 Πρόσκοποι Μικράς Ασίας.

Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας προσκοπικών ομάδων για τα προσφυγόπουλα γίνεται από τον Έφορο της Σμύρνης Αγγελομάτη. Η ομάδα αυτή με τίτλο «Ομάδες Μικράς Ασίας», ξεκινά τη λειτουργία της και πολύ γρήγορα το καλοκαίρι του 1923 εκδίδει δεκαπενθήμερο προσκοπικό Περιοδικό με τίτλο *Πρόσκοπος Μικράς Ασίας*⁵⁰⁷ στις 15 Ιουλίου 1923. Μερικά τεύχη του περιοδικού αυτού σώζονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

Η προσφυγική ομάδα των προσκόπων Μικράς Ασίας και οι δραστηριότητες της, μέσα από τις σελίδες του προσκοπικού Περιοδικού «ο Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας».

Χώρος των συγκεντρώσεων των είναι το Παναθηναϊκό Στάδιο και όπως αναγράφει το περιοδικό στο τεύχος 2⁵⁰⁸, ο Πανελληνίου φήμης πρωταθλητής Δ. Καραμπάτης, υποσχέθηκε τη συνεργασία του, με την επιστολή που δημοσιεύεται "αγαπητοί μου πρόσκοποι με εξαιρετική χαρά παρακολουθώ τις συγκεντρώσεις σας στο Παναθηναϊκό Στάδιο, τις εκδρομές σας και αισθάνομαι ιδιαίτερη συγκίνηση". Τους παροτρύνει να συμμετάσχουν στους αγώνες πρωταθλήματος βόλεϊ στο τέλος Αυγούστου, που θα γίνουν προς τιμή τους ανεξάρτητα αν θα κερδίσουν ή θα χάσουν. Το περιοδικό ανακοινώνει και την πρώτη κατασκήνωση στην Βούλα. Στα νέα της Ομάδος αναγράφονται και τα αποτελέσματα των εσωτερικών αθλητικών αγώνων. Με την αναγραφή των αποτελεσμάτων διακρίνουμε τη σύνθεση της ομάδος, η οποία αποτελείται από τρεις ενωμοτίες μαθητών και συμπεριλαμβάνει και μία ομάδα εργαζομένων. Για τις 15 Αυγούστου κανονίστηκαν οι εσωτερικοί προκριματικοί αγώνες, προκειμένου να συμμετάσχουν στους αγώνες του Πανιωνίου. Ανακοινώθηκε επίσης το πρόγραμμα των εργασιών για τον Ιούλιο και Αύγουστο, που θα γίνονται στο Παναθηναϊκό Στάδιο, κάθε Δευτέρα και Πέμπτη στις 6.μμ με προσκοπικά μαθήματα, ατομικές ή ομαδικές κατά ενωμοτίες ασκήσεις και παιχνίδια.

Στις επόμενες σελίδες του υπάρχει εκτενές άρθρο από τη ζωή του προσκοπικού στρατοπέδου της Βούλας. Περιγράφει τη δραστηριότητα, από την εκκίνηση με χειροκίνητο αραμπά με το υλικό της στρατοπέδευσης από το Παναθηναϊκό Στάδιο στο Παλιό Φάληρο και από εκεί με βάρκα με κουπί και πανιά στην αμμουδιά της Βούλας. Στήσιμο στρατοπέδου και υποδοχή των ομάδων το απόγευμα. Ο Ιδρυτής Αρχηγός που έχει την ευθύνη του στρατοπέδου, περιμένει και τις ομάδες των Αθηνών που καταφθάνουν αργότερα.

Το περιοδικό περιέχει και προσκοπικό δραματίο πατριωτικού χαρακτήρα σε δύο πράξεις, καθώς και θέματα προσκοπικών γνώσεων.

Στο τρίτο τεύχος της 30^{ης} Αυγούστου, εκτός των προσκοπικών θεμάτων, δημοσιεύεται και η « επιστολή προς τον ενωμοτάρχη", σε μετάφραση από το Διεθνές περιοδικό *Jamboree*. Επίσης θέμα είναι οι εσωτερικοί αθλητικοί αγώνες που πραγματοποιήθηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο την 26^η Αυγούστου και παραβρέθηκαν οι Μητροπολίτες Εφέσου, Φιλαδέλφειας και Ηλιουπόλεως και ο αντιπρόσωπος της επαρχίας Βρυούλλων, Αρχιμανδρίτης Ψύλλας ο προεδρεύων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων Μάρκος Μίνδλερ, και ο Γενικός Γραμματεύς του Βαχαβιόλος. Τα πλήρη αποτελέσματα των αθλητικών Αγώνων

⁵⁰⁷ Περιοδικό ο *Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας* Εθνική Βιβλιοθήκη

⁵⁰⁸ Περιοδικό ο *Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας* Εθνική Βιβλιοθήκη Τεύχος 2, 15 Αυγούστου 1923.

με κατηγορίες ηλικιών αλλά και αγωνίσματα που σήμερα ακούγονται άγνωστα όπως δρόμος «ανυπόδητων» περιγράφονται αναλυτικά καθώς και ο αγώνας Basket Ball, που πρωτεύσαν οι πρόσκοποι μαθητές. *"Σημαντική η κίνηση των ομάδων μας: Δύναμις μεγαλύτερη των 50 προσκόπων, έλαβε μέρος στο τριήμερο στρατόπεδο του Σώματος στη Γλυφάδα στις 28, 29 και 30 Ιουλίου και στο στρατόπεδο αυτό εγκαινιάστηκαν οι νέες σκηνές του Σώματος. Στο στρατόπεδο δε αυτό μοιράστηκε και το δεύτερο τεύχος του περιοδικού ο Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας. Οι ομάδες των προσφυγοπαίδων, συμμετείχαν στο μνημόσυνο του αποθανόντος Πρόεδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, αποτεινόντας φόρο τιμής στον εκλιπόντα".*

Το 4^ο τεύχος είναι αφιερωμένο στον ήρωα του Αϊδινίου Νικόλαο Αυγερίδη, από τον Αρχηγό των προσκόπων Μικράς Ασίας Αγγελομάτη, ο οποίος θυμάται σαν σε κινηματογραφική ταινία τα γεγονότα, χαρές, θριάμβους, λύπη, καταστροφή, θηριωδίες και «προσκαλεί τους προσκόπους να μην θεωρήσουν τίποτα χαμένο. Η ανάκτηση προβάλλει μπροστά σαν καθήκον απέναντι στο εαυτό μας και σαν ανακούφιση όσων θυσιάστηκαν» Προκηρύχτηκαν για τον Νοέμβριο οι Β' αθλητικοί αγώνες των προσκόπων. Στις σελίδες του περιοδικού υπάρχουν και μνήμες από το ημερολόγιο της προσκοπικής δραστηριότητας στην Μικρά Ασία. Στις σελίδες ημερολογίου γράφεται η δράση της ομάδας του Κώστα Μάγειρα παλαιού προσκόπου από τη Μυτιλήνη, που ίδρυσε προσκοπική ομάδα 70 παιδιών στην Σμύρνη και πρόλαβε μόνο να εμφανιστεί μια φορά στην εορτή του πολιούχου της πόλης στις 15 Αυγούστου του 1922 και μετά από λίγο είχε την ίδια τύχη με όλο τον Αδραμυττινό κόλπο και με το θάνατο του Μάγειρα, λόγω της προσκοπικής του ιδιότητας αλλά και της ομάδας των Κυδωνιών, του Αρχηγού της 2ας ομάδος Μυτιλήνης, Έφεδρου υπολοχαγού – Δημοδιδάσκου Αλέκου Κοντέλλη, που αιχμαλωτίστηκε μαζί με 5-6 προσκόπους του και ακούστηκε ότι θανατώθηκε.

"Ειδήσεις από τις ομάδες. Αναφέρεται η φιλολογική ομάδα που εκδίδει το περιοδικό, η μουσική ομάδα με τη διεύθυνση του Δ. Μελανάκη, καθηγητού του Ελληνικού Ωδείου που προετοιμάζει εκδηλώσεις και μουσικές συγκεντρώσεις. Επίσης προκηρύσσει και φωτογραφικό διαγωνισμό με χρηματικό έπαθλο."

Η δράση της ομάδος των Μικρασιατών προσκόπων είναι συνεχής και η ενημέρωση για τις εκδηλώσεις της εμφανίζεται μέσα από τις στήλες των ημερήσιων εφημερίδων.

Επιστολή του Δημ. Αγγελομάτη της 24^{ης} Μαΐου, με υπογραφή Ιδρυτής-Αρχηγός ομάδων Μικράς Ασίας, με την οποία ζητά την ενίσχυση του νέου περιοδικού «τα Ελληνόπουλα⁵⁰⁹» που αναγράφεται ως επίσημο όργανο των Προσκοπικών Ομάδων της Μικράς Ασίας και έχει σκοπό την διάδοση του στις προσκοπικές ομάδες για την εξυπηρέτηση της ιδέας του προσκοπισμού και της αναγέννησης της παιδικής ηλικίας. Η μηνιαία συνδρομή ορίστηκε σε 25 δραχμές. Μετά την οικονομική αποτυχία του *προσκόπου της Μικράς Ασίας* ένα νέο προσκοπικό περιοδικό *τα Ελληνόπουλα*, πολυγραφημένο τώρα διανέμεται δωρεάν στους προσκόπους της Σμύρνης. Το περιοδικό αυτό κατόρθωσαν να ιδρύσουν οι Σμυρναϊκές

---

⁵⁰⁹ Το περιοδικό *τα Ελληνόπουλα* κυκλοφόρησε τον Μάιο του 1924 (τεύχος 1) Έχουν διασωθεί στην Βιβλιοθήκη του ΕΛΙΑ 3 Τεύχη.

προσκοπικές ομάδες, οι οποίες δραστηριοποιούνται υπό την Αρχηγία του Δ. Αγγελομάτη⁵¹⁰. Στο πρώτο τεύχος περιγράφει μια ημερήσια εκδρομή των ομάδων στην Αγία Παρασκευή με τον Αθανάσιο Λευκαδίτη, στο δεύτερο τεύχος αναφέρεται στην ιστορία της ίδρυσης των προσκόπων στην Σμύρνη και στο τρίτο τεύχος έχει θέματα κατασκηνώσεων και προσκοπικά παιχνίδια.

Η δραστηριότητα των ομάδων γίνεται συνεχώς είδηση στον ημερήσιο Τύπο. Την Κυριακή 10 Φεβρουαρίου⁵¹¹, "θα δοθεί στο Εθνικό Θέατρο παράσταση υπό την αιγίδα του Αντιβασιλέως Κουντουριώτη, υπέρ των Ελληνίδων προσκόπων Σμύρνης".⁵¹² Την 24^η Φεβρουαρίου 1924" οι ομάδες της Μικράς Ασίας με αρχηγό τον Δ. Αγγελομάτη, πραγματοποίησαν εκδρομή στην Καισαριανή. Την Κυριακή 30 Μαρτίου 1924 "δόθηκε στην μεγάλη αίθουσα του Παρνασσού προσκοπική συναυλία με τη σύμπραξη των μαθητών του Ωδείου για την ενίσχυση των Προσκόπων Μικράς Ασίας"⁵¹³. Την Κυριακή 27 Ιουλίου⁵¹⁴ "δίνεται το Εθνικό Θέατρο (πρώην Βασιλικό) υπέρ της 2ας και της 6^{ης} Ομάδος των προσκοπικών Ομάδων Μικράς Ασίας με μουσικό πρόγραμμα πλουσιότατο. Γνωρίζοντας το πολύ ωραίο πρόγραμμα και το ελάχιστο εισιτήριο, το κοινό θα βοηθήσει σε ένα τόσο καλό σκοπό και θα βοηθήσει την προσπάθεια των ομάδων τούτων. Τα έσοδα της εκδήλωσης θα καλύψουν μια μεγάλη περιοδεία των ομάδων σε Πόρο, Σπέτσες και Κρανίδι".

Σταδιακά ξεκινά η δημιουργία προσκοπικών ομάδων σε κάθε νέο συνοικισμό που δημιουργείται.

6.3.2 Η προσκοπική ομάδα της Καισαριανής.

Ο Βύρωνας Κουλουμπής προσφυγόπουλο από την Μικρά Ασία έφθασε στην Καισαριανή το 1922. Από τις αναμνήσεις του Βύρωνα Κουλουμπή προσκόπου της Καισαριανής, στην εορταστική επέτειο για την πολυετή προσκοπική δραστηριότητα⁵¹⁵ του, διαβάζουμε ένα μικρό ιστορικό για την ίδρυση των προσκόπων της περιοχής:

«Μαζί με τον Μήτσο Καραγιώργο και μερικά ακόμη παιδιά του συνοικισμού της Καισαριανής, φτιάξαμε ένα μικρό προσκοπικό πυρήνα, με Αρχηγό το Νίκο Βεργίδη, της ομάδας των προσκόπων του Βύρωνα, τον οποίο μοιραζόμαστε μαζί με την προσκοπική ομάδα του Βύρωνα. Το εγχείρημα ήταν πολύ δύσκολο και πολύ σύντομα, τα παιδιά αποφασίσαμε να κατέβουμε στην Αθήνα και να ενταχθούμε στην 6^η ομάδα, με Αρχηγό τον Χρήστο Μπρισιμιτζάκη. Η ομάδα στεγαζόταν στην οδό Νίκης. Τα παιδιά της Καισαριανής

⁵¹⁰ Περιοδικό *Νίκη* Τεύχος 6 Ιούνιος 1923. Αναφέρεται προφανώς στον *πρόσκοπο της Μικράς Ασίας* ο οποίος όμως δεν βρέθηκαν πολυγραφήμενα περιοδικά, τουλάχιστον στα τεύχη που σώζονται..

⁵¹¹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 2/2/1924

⁵¹² Η αναφορά σε Ελληνίδες προσκόπους της Σμύρνης είναι σε μια περίοδο που οι Ελληνίδες πρόσκοποι ουσιαστικά έχουν αναστείλει τη δράση τους από το 1916. Πλην όμως θα συναντήσουμε στην ίδια χρονική περίοδο και μέχρι το 1932 που ιδρύεται το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών αρκετές αναφορές για δραστηριότητα Κοριτσιών.

⁵¹³ Περιοδικό *Αιέν Αριστεύειν* της 11^{ης} Ομάδος Αθηνών. Βιβλιοθήκη ΣΕΠ Τεύχος 4

⁵¹⁴ Εφημερίδα *Σκρίπ* 22/7/1924 και 24/7/1924

⁵¹⁵ Κείμενο του Γ. Καρυτινού σε συνεργασία με τον Βίκτωρα Κουλουμπή.

εντάχθηκαν στις ενωμοτίες των προσφύγων προσκόπων του Ζαλπείου ορφανοτροφείου».
516

Στο διάστημα αυτό μετά την πρώτη προσφυγική ομάδα «Πρόσκοποι Μικράς Ασίας» δημιουργήθηκαν και άλλοι πυρήνες προσκόπων αμιγώς στην συνοικία της Καισαριανής. Επίσης δημιουργήθηκε και η 1^η, η 2^η και η Ομάδα των Αρμενίων⁵¹⁷ προσκόπων με Αρχηγό τον Ηλία Τομπούλη.

Ο Βύρων Κουλουμπής επιστρέφει στην Καισαριανή όταν η 6^η Ομάδα προσκόπων Αθηνών, η οποία λειτουργούσε με δύο ομάδες προσκόπων (μία για παιδιά της περιοχής Ρηγίλλης-Κολωνακίου που έφθανε να έχει παιδιά μέχρι και τους Αμπελόκηπους και μια με παιδιά του Παγκρατίου και της Καισαριανής). Η ομάδα χωρίζεται στα δύο και δημιουργείται η 5^η, εκείνη με τα παιδιά του Παγκρατίου και κυρίως της Καισαριανής. Στο βιβλίο Ανακοινώσεων της ομάδος⁵¹⁸ με ημερομηνία 17 Δεκεμβρίου 1938, ανακοινώνει ο Αρχηγός της Βίκτωρ Κουλουμπής ότι «από σήμερα θα λεγόμαστε 5^η Ομάδα Αθηνών και θα προσπαθήσουμε να γίνουμε τόσο καλοί σαν την 6^η». Στην δεκαετία του 1930, Τοπικός Έφορος Προσκόπων Καισαριανής ήταν ο Διευθυντής του Γυμναστηρίου της Νήαρ Ηστ.

6.3.3 Η δημιουργία προσκοπικών ομάδων στον προσφυγικό συνοικισμό του Παγκρατίου - Βύρωνα.

Τον χειμώνα του 1923, η στέγαση των προσφύγων στον συνοικισμό του Παγκρατίου ήταν ακόμη σε σκηνές και πρόχειρα καταλύματα. Οι πρόσκοποι που είχαν έρθει από τη Μικρά Ασία, προσπαθούσαν να επιβιώσουν και να βοηθήσουν συνανθρώπους των. Οι πρόσκοποι αυτοί, όπως έχουμε γράψει και πριν είχαν ενταχθεί στις ομάδες των προσκόπων Μικράς Ασίας υπό τον Αγγελομάτη ή σε άλλες ομάδες των Αθηνών. Τον Ιανουάριο του 1923, προχωρά με γρήγορο ρυθμό, η ανέγερση προσφυγικών κατοικιών στο συνοικισμό.⁵¹⁹ Οι πρόσκοποι χρησιμοποιούν διάφορα καταλύματα, συνήθως τα ημιτελή οικήματα του συνοικισμού.⁵²⁰ Το καλοκαίρι του 1923 οι πρόσκοποι της ομάδας του συνοικισμού Παγκρατίου, συμμετείχαν στην κατασκήνωση της Βούλας, μαζί με την 3^η, 4^η ομάδα με Αρχηγό τον Μάρκο Μίνδλερ.⁵²¹ Η ομάδα εφοδιάστηκε προσκοπικές στολές μαζί με την ομάδα του Αγγελομάτη.

Τον Απρίλιο του 1924, οι πρόσκοποι στον συνοικισμό του Παγκρατίου δημιουργούν την 13^η Ομάδα Αθηνών, που ένα μήνα αργότερα στις εκδηλώσεις για τα εκατό χρόνια από το θάνατο του Λόρδου Βύρωνα⁵²², θα ονομαστεί ο προσφυγικός συνοικισμός σε «Βύρωνα», παρουσία του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Π. Κουντουριώτη. Στην ονομασία του συνοικισμού θα δοθεί ο Μεγαλόσταυρος του Σωτήρος στον Αμερικανό Διπλωμάτη Ερρίκο Μοργκεντάου (Henry Morgenthau 1856-1946), Πρόεδρο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως

⁵¹⁶ Ο Βίκτωρ Κουλουμπής γύρισε στην Καισαριανή το 1939 και η ομάδα του εργάστηκε στην περίοδο της Κατοχής. Με την Απελευθέρωση ο Βίκτωρ Κουλουμπής ονομάστηκε Αρχηγός Συστήματος του 2^{ου} Καισαριανής και το δίπλωμα αναγνώρισης της ομάδας το 1945 γράφει σε παρένθεση την πρώτη ίδρυση της Ομάδος το 1933

⁵¹⁷ Σχετικά με τους Αρμένιους Πρόσκόπους υπάρχει εκτενές κείμενο στις επόμενες σελίδες.

⁵¹⁸ Αρχείο Βίκτωρα Κουλουμπή (δια χειρός Δημ. Κουλουμπή)

⁵¹⁹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 12/1/1923

⁵²⁰ Κουρκουρή, Νίκος, *Αθανάσιος Λευκαδίτης* Έκδοση Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού σελ 40.

⁵²¹ Αρχείο Ησαΐας Σ.Ε.Π χειρόγραφες σημειώσεις.

⁵²² Εφημερίδα *Καθημερινή* και *Ελεύθερο Βήμα* 17/4/1924.

Προσφύγων, από τον Μιλτιάδη Νεγρεπόντη, του Υπουργείου Πρόνοιας.⁵²³ Οι πρόσκοποι του Βύρωνα παραβρέθηκαν λίγους μήνες αργότερα, στα εγκαίνια του Σχολείου του Βύρωνα. Αρχηγός της Ομάδας, ο Δ. Ξηρουχάκης και Υπαρχηγοί οι, Γεώργιος Παντελής Τσακίρης και Εμ. Μεγαλοικονόμου. Ο Αρχηγός των προσκόπων του Βύρωνα Δ. Ξηρουχάκης, εκλέχθηκε το 1926, Πρόεδρος του Αθλητικού Συλλόγου «Νέοι Βύρωνος». ⁵²⁴ Η προσκοπική ομάδα συμμετέχει στις δραστηριότητες της Τοπικής Εφορείας Αθηνών (Πανελλήνιος Συγκέντρωση 1926). Από το 1926 ο συνοικισμός του Βύρωνα εμφανίζεται να έχει δημιουργήσει δύο ομάδες, την 8^η και την 13^η Αθηνών. Με έγγραφο του ο Αρχηγός της Ομάδας, ζητά στις 21/7/1926 από την Τοπική Εφορεία Αθηνών, για τις δύο ομάδες του Βύρωνα των οποίων διατηρεί την Αρχηγία, εντολές διοίκησης σε δύο Υπαρχηγούς στον Γεώργιο Καραγιώργη πρόσκοπο Α' Τάξεως, από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Κωνσταντινουπόλεως, απόφοιτο Δημόσιας Επαγγελματικής Σχολής, γνώστη Γαλλικής και Αγγλικής γλώσσας για την 8^η ομάδα και στον Γεώργιο Φουντούλη Ξυλουργό, για την 13^η ομάδα.⁵²⁵

Η δεύτερη προσκοπική ομάδα του συνοικισμού Βύρωνα.

Την περίοδο 1926 η πίεση των παιδιών για την δημιουργία δεύτερης ομάδας ήταν μεγάλη. Τελικά την άνοιξη του 1927, ιδρύθηκε στον συνοικισμό του Κοπανά, η δεύτερη ομάδα με ονομασία "20^η Ομάδα Αθηνών" με ιδρυτή Αρχηγό⁵²⁶ τον Κολυβά και αρχηγό τον Μιγκόπουλο. Την πρώτη συγκέντρωση της ομάδας τίμησε με την παρουσία του ο Γενικός Έφορος Χρ. Μπρισιμιτζάκης.⁵²⁷

6.3.4 Ο προσκοπισμός στον συνοικισμό της Νέας Ελβετίας.

Στις 23 Αύγουστου του 1931, στην Νέα Ελβετία του Βύρωνα ιδρύθηκε και νέα προσκοπική ομάδα. Την τελετή της ορκωμοσίας στον ιερό Ναό του Αγίου Δημητρίου περιγράφει η εφημερίδα *Βραδυνή*⁵²⁸. Η ομάδα τελεί υπό την προστασία της Ενοριακής επιτροπής. Η νέα ομάδα με αριθμό 12^η Αθηνών έχει Αρχηγό τον Ι. Μανωλιτσάκη και τους Κ. Κάλλο και Ηλ. Τομπούλη. Στη τελετή παραβρέθηκαν και οι Έλληνες πρόσκοποι της Αλεξάνδρειας και του Καΐρου και προσέδωσαν ιδιαίτερη λαμπρότητα σε αυτήν. Μετά την ορκωμοσία, μίλησαν ο Πρόεδρος της Ενοριακής επιτροπής Μ. Μαυρίδης και ο καθηγητής Γιαγκίτσης για το Κοινωνικό και Εθνικό έργο του προσκοπισμού καθώς και ο Περιφερειακός Έφορος Ι. Θεοχάρης. Οι πρόσκοποι της ομάδος και των άλλων ομάδων του Βύρωνα παραβρέθηκαν επίσης στη τελετή των εγκαινίων του νέου Σχολείου από τον Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο.⁵²⁹

⁵²³ Ο Μιλτιάδης Νεγρεπόντης υπήρξε και ο πρώτος πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος.

⁵²⁴ Κουρκουράς, Νίκος, *Αθανάσιος Λευκαδίτης* σελ 41,

⁵²⁵ Αρχείο Σ.Ε.Π

⁵²⁶ Ο τίτλος ιδρυτής Αρχηγός ήταν θεσμοθετημένος μέχρι το 1936.

⁵²⁷ Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Μάιο; 1927.

⁵²⁸ Εφημερίδα *Βραδυνή* 25/8/1931.

⁵²⁹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 18/9/1932.

6.3.5 Ο προσκοπισμός στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας.

Τον Οκτώβριο του 1922⁵³⁰ μερικές εκατοντάδες πρόσφυγες από την Πισιδία της Μικράς Ασίας με το θρησκευτικό τους ηγέτη τον Παπά Ιωακείμ Πεσματζόγλου, με χιλιάδες συμπατριώτες του Σπαρταλήδες (από την πόλη Σπάρτη της Πισιδίας) εγκαθίσταται σε μια άγονη περιοχή της Αττικής με σκηνές και παράγκες γύρω από την εκκλησία των Αγίων Αναργύρων που ήταν και αυτή μια παράγκα. Αυτή η άγονη περιοχή της Αττικής έφερε το τοπωνύμιο «ποδαράδες» που κατά μια εκδοχή το όνομα της προήρχετο από μια Βυζαντινή οικογένεια τους Ποδάρους ή ακόμη και να οφείλεται στους πεσσούς «τις ποδάρες» του Αδριάνειου υδραγωγείου που βρίσκονται στη τοποθεσία χείμαρρος του «ποδονίφτη» Εκτός των Σπαρταλήδων, εκ των πρώτων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, ήταν επίσης πρόσφυγες από την Ινέπολη και την Κασταμονή, τη Σαφράμπολη, τη Νεάπολη της Καππαδοκίας, την Αλάϊα και την Αττάλεια της Παμφυλίας και ακόμη από τη Σμύρνη και τα περίχωρά της, τα Βουρλά, το Αϊβαλί, τα Θυάτεια και άλλες πόλεις της Μ. Ασίας που ανθούσαν σπουδαίες Ελληνορθόδοξες κοινότητες και βέβαια και από την Κωνσταντινούπολη. Μερικούς μήνες αργότερα ο στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας μαζί με τον Πρωθυπουργό Στ. Γονατά και τον Φιλέλληνα Διπλωμάτη Ερρίκο Μοργκεντάου θεμελίωσε την πόλη με το όνομα «Νέα Πισιδία» στις 27 Ιουνίου 1923. Με τη συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923) καταφθάνουν στον οικισμό πρόσφυγες από όλη τη Μικρά Ασία και η πόλη μετονομάζεται σε Νέα Ιωνία, συνοικία που υπάγεται διοικητικά στο Δήμο της Αθήνας. Η πόλη αναπτύχθηκε ταχύτατα, παρά τις φοβερές ελλείψεις και την προχειρότατη εγκατάσταση, σε μικρές προσφυγικές κατοικίες ή και σε σκηνές, χιλιάδων προσφύγων. Όντας οι περισσότεροι κάτοικοι, αστοί πρόσφυγες, ικανοί στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις, ανέδειξαν γρήγορα την πολιτεία τους σε μεγάλο βιομηχανικό κέντρο, με κύριους κλάδους: την Κλωστοϋφαντουργία και την Ταπητουργία. Γρήγορα η Νέα Ιωνία έγινε πόλος έλξης χιλιάδων εργατών ακόμη και από την επαρχία. Το 1934, μαζί με άλλους συνοικισμούς της Αθήνας και του Πειραιά, η Νέα Ιωνία ονομάστηκε Δήμος, όμως στον νέο δήμο δεν συμπεριλαμβάνονταν η Καλογρέζα και η Αλσούπολη. Πρώτος Δήμαρχος της Νέας Ιωνίας ο Γιώργος Φελέκης.

Η πρώτη προσκοπική ομάδα στη Νέα Ιωνία.

Οι πρόσκοποι που ήρθαν από τη Μικρά Ασία, οργανώνουν την πρώτη προσκοπική ομάδα, αρχικά με αριθμό 2, όπως αναφέρεται στο έντυπο-πρόσκληση, σε Έκτακτη Μουσικό-θεατρική εορτή υπέρ ενισχύσεως των πόρων της ομάδος, στις 14 Φεβρουαρίου του 1926⁵³¹, στην Αίθουσα Μινουάρ. Η εκδήλωση είχε κυρίως μουσικό περιεχόμενο (κλασική μουσική), μονόπρακτη θεατρική κωμωδία και χορωδία. Αργότερα μέσα στην ίδια χρονιά, θα τη συναντήσουμε σε δημοσίευμα εφημερίδος με αριθμό 22^α Αθηνών⁵³², με αρχηγό τον Κίμωνα Β. Σερπιέρη.

⁵³⁰ Εφημερίδα *Χ-Τύπος Νέας Ιωνίας* 19 Απριλίου 2008

⁵³¹ Έντυπο της 2ας Ομάδος Αθηνών (συνοικισμός Νέας Ιωνίας) Μουσικό θεατρική εορτή υπό την προστασία των εν Νέα Ιωνία Προσφυγικών Συλλόγων.

⁵³² Εφημερίδα *Κυριακάτικη* 7 Μαΐου 1926 αριθμός φύλλου 7

Στον συνοικισμό των "Ποδαράδων"⁵³³, τα παιδιά των εργαζομένων στα εργοστάσια Μεταξουργίας, Ταπητουργίας, Εριουργίας και Ηλεκτρικής Ενέργειας έγιναν πρόσκοποι. Ο Γενικός διευθυντής της Ταπητουργίας Κιρκίνης, δώρισε στην Ομάδα τις προσκοπικές στολές. Στην εκδήλωση παραβρέθηκε και μίλησε ο Γενικός Έφορος Χρ. Μπρισιμιτζάκης. Την Ημερήσια διαταγή διάβασε ο Υπαρχηγός Αβραμίδης. Η Μεταξουργία δώρισε στην Ομάδα μια ολομέταξη Σημαία φτιαγμένη από Ελληνικά χέρια. Οι πρόσκοποι στο τέλος σήκωσαν ψηλά τα χέρια τους και έδωσαν τον όρκο τους.

Το 1928 με την Ημερήσια Διαταγή του Τοπικού Εφόρου Αθηνών Σπ. Βλάχου της 14^{ης} Ιουνίου,⁵³⁴ δίδεται ο αριθμός 25^η Ομάδα Αθηνών, στην νεοσύστατη νέα ομάδα της Καλογρέζας με Αρχηγό τον Τρανόπουλο. Αργότερα στην περιοχή ιδρύθηκε και άλλη ομάδα με ονομασία 27^η ομάδα Αθηνών και Αρχηγό τον Τηλέμαχο Γκαζιάνη.

6.3.6 Ο Προσκοπισμός στο Περιστερί.

Η στέγαση των χιλιάδων προσφύγων απαιτεί χώρους στην πρωτεύουσα. Χώροι που γειτνιάζουν με τον ιστό της υπάρχουσας πόλης. Μια από αυτές τις περιοχές, που βρίσκεται μερικά μέτρα μακριά από την περιοχή της Κολοκυνθούς, ήταν το χωριό Περιστερί. Στο τοπίο της περιοχής που αποτελείτο από χωράφια, περιβόλια, αμπέλια και θάμνους, στήνονται ξύλινες παράγκες και πλινθόκτιστα σπιτάκια. Ξεκινά μια άναρχη δόμηση χωρίς σχέδιο και χωρίς κοινόχρηστους χώρους. Τα ονόματα στους δρόμους, Σμύρνης, Ιωνίας, Ελλησπόντου, Βοσπόρου για να θυμίζουν τις χαμένες πατρίδες.

Δεν ήταν μόνο τα λιμνάζοντα νερά και ο Δάγκειος πυρετός που θερίζει τον κόσμο. Οι πρόσφυγες βρέθηκαν σε μια περιοχή που ενώ το 1920 είχε 123 κατοίκους, το 1928 έφθασε τους 7.268.

Την καταστροφή συμπλήρωσε το 1925 μια μεγάλη φωτιά που καταστρέφει 310 νέο κατασκευασμένα σπίτια από χαρτόνι και πίσσα πριν ακόμη κατοικηθούν. Ένα χρόνο αργότερα ο δυνατός αέρας σηκώνει τις στέγες των σπιτιών. Το 1934 ο Δήμος της Αθήνας αποφασίζει την περικοπή των προσφυγικών συνοικιών Περιστερί, Ν. Ιωνία, Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Χαλκηδόνα και Ν. Σμύρνη και το Περιστερί και τους δημιουργεί Δήμους. Το 1934 εκλέγεται ο πρώτος Δήμαρχος Περιστερίου ο Καστριώτης που προσπαθεί να κάνει κάποια έργα υποδομής με χρήματα που δε δίνονται.

Έτσι η ηλεκτροδότηση στο Περιστερί υπήρχε μόνο στο κεντρικό δρόμο μέχρι το τότε Δημαρχείο. Το 1936 λειτουργεί και το εργοστάσιο του Λαναρά που απασχολεί 2.500 εργάτες κυρίως Περιστεριώτες.⁵³⁵ Στον προσφυγικό συνοικισμό του Περιστερίου, έξωθεν των Αθηνών, ιδρύθηκε η 24^η ομάδα Αθηνών με Αρχηγό το Θεοδοσιάδη, αναφέρει το επίσημο περιοδικό του Σώματος «Προσκοπικός Κήρυξ».⁵³⁶ Μια άλλη εκδοχή της ίδρυσης της ομάδας του Περιστερίου, αναγράφει το 1^ο Σύστημα Περιστερίου στην ιστοσελίδα του: " Γυρνώντας τον χρόνο πίσω θα φτάσουμε στο Περιστερί του 1927⁵³⁷. Τότε στην εποχή "της Γενιάς της

⁵³³ Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Σεπτέμβριος 1926

⁵³⁴ Αρχείο ΣΕΠ

⁵³⁵ <http://www.asda.gr/g14per/programs/perivallon/peristeri/peristeri4.htm>.

⁵³⁶ Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Ιούλιος 1926

⁵³⁷ http://www.proskopoi-peristeriou.gr/?page_id=50. Η πληροφορία της ίδρυσης της το 1926, αναγράφεται σε περιοδικό της εποχής και έχει ιδιαίτερη βαρύτητα.

Παράγκας» δυο αδέρφια οι Στέφανος και Ιάκωβος Νικολαΐδης, πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη, με πολύ αγάπη για τον Προσκοπισμό, ξεκίνησαν να ιδρύσουν την πρώτη προσκοπική ομάδα στο Περιστέρι. Αρχηγός ανέλαβε ο Στέφανος Νικολαΐδης με δεύτερο αρχηγό τον Ιάκωβο και υπαρχηγό τον Νίκο Σαρδηνάκη. Ενωμοτάρχες στην ομάδα ήταν οι: Κακαβάς Αθανάσιος, Βουτσινάκης Αθανάσιος, Καμπαλιός, Ματθαίος, Αργυράκης Μιχάλης και ο Γεωργιάδης Ανδρέας.»

6.3.7 Ο προσκοπισμός στην Κοκκινιά (1923)⁵³⁸.

Μια άγονη περιοχή με φαλακρά και άγρια βουνά αντίκρισαν οι ξεριζωμένοι της Μικράς Ασίας, της Θράκης, και του Πόντου όταν έφθασαν στην κατάξερη και πανέρημη περιοχή, την οποία ονόμασαν «Κοκκινιά». Στα τέλη του 1923, ρίχτηκε η ιδέα να δημιουργηθεί προσκοπισμός. Ο Νίκος Ευστρατιάδης και ο Μιχάλης Λενός, συνέδεσαν τα ονόματα τους με τον προσκοπισμό της πόλης.

Ο Νίκος Ευστρατιάδης καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη και είχε καταταχθεί εθελοντής στον Στρατό. Υπηρετούσε τότε ως Λοχίας στους Ευζώνους. Με την παρόρμηση και άλλων, πήρε απόφαση να ιδρύσει προσκοπική Ομάδα. Ο Ευστρατιάδης πλαισιώθηκε από φιλοπροσκόπους που αποτέλεσαν και τα μέλη της πρώτης επιτροπής, μεταξύ δε άλλων ο φαρμακοποιός Βασ. Ασκητής. Επισκέφθηκαν την προσκοπική Αρχή του Πειραιά γιατί η περιοχή της Κοκκινιάς ανήκε στο διοικητικό συγκρότημα του Δήμου Πειραιά. Συνάντησαν τον Μιχάλη Λενό, ο οποίος είχε την προσκοπική ηγεσία της περιοχής του Πειραιά. Από την συνάντηση αυτή με την υποστήριξη του Λενού, ξεκινά η Προσκοπική Ομάδα της Κοκκινιάς με ονομασία 2^ο Σύστημα Πειραιώς.

Ο Μιχάλης Λενός, ο οποίος έκανε πραγματικό του βίωμα την ανάπτυξη του προσκοπισμού στην προσφυγούπολη, πήρε και τον προσκοπικό τίτλο Ιδρυτής –Αρχηγός του 2^{ου} Συστήματος. Μαζί του ο Νίκος Ευστρατιάδης, ως Αρχηγός και ο Τρύφων Ευστρατιάδης (αδελφός του) ως Υπαρχηγός. Την Ομάδα επίσης πλαισιώσαν οι Αλέκος Τερκεσίδης, ο Κ. Αμοιρίδης, ο Λουίζος, ο Κολλάρος, ο Καλόπουλος και οι αδελφοί Αλτιπαρμάκη. Οι πρώτες συγκεντρώσεις της Ομάδος πραγματοποιήθηκαν στο μαγαζί του, στην οδό Μαδύτου.

Την πρώτη αυτή Ομάδα βοήθησε και ο Σπύρος Κρητικός, πρόσκοπος της 6^{ης} Ομάδας Πειραιά και ο Λοχαγός Καλούδης που ανέλαβε την προσκοπική Κοκκινιά υπό την επίβλεψη του. Η ομάδα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου το 1924 με ομοιόμορφες και περιποιημένες στολές χακί, που τους είχε προμηθεύσει το Σώμα και στα μάτια του προσφυγόκοσμου η έκπληξη ήταν τόσο μεγάλη, βλέποντας τη συγκέντρωση τόσων πολλών ανθρώπων, που αναρωτιόντουσαν σαν μια τακτική συνήθεια «μοιράζουν τίποτα;».

Το 1924 ήρθε από τη Σάμο ο ενωμοτάρχης Μανώλης Βελισσάριος και ανέλαβε Υπαρχηγός της 2ας Ομάδος. Όταν στο τέλος του 1924 αναγκάστηκε, λόγω εργασιών να παραιτηθεί από τη ενεργό δράση ο Νίκος Ευσταθιάδης, τοποθετήθηκε ως Αρχηγός της 2ας Ομάδος ο Μιχάλης Λενός, με στενό συνεργάτη του τον Μανώλη Βελισσάριο.

⁵³⁸ Μικρό περληπτικό σημείωμα από το βιβλίο του Τριγιάη, Κώστας *40 χρόνια Προσκοπικής Δράσης*, Πειραιάς 1966

Το 1925 η Κοκκινιά απέκτησε και δεύτερη προσκοπική ομάδα. Ιδρυτής της ο Μανώλης Βελισσάριος. Η νέα ομάδα απέκτησε το όνομα 2^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Πειραιώς. Τότε η 2^η Ομάδα πήρε τη νέα ονομασία, 6^η Ομάδα Προσκόπων Πειραιά. Αρχηγός στη 2^α Ομάδα ο Βελισσάριος και στην άλλη ομάδα Αρχηγός ανέλαβε ο Ιωάννης Καναβούτσος.

Η δράση των πρώτων χρόνων, εκτός των προσκοπικών δραστηριοτήτων είχε έντονο κοινωνικό έργο όπως καταπολέμηση πυρκαγιών, δενδροφυτεύσεις και καθαρισμός των πεύκων από τις κάμπιες. Αρωγοί στο προσκοπικό έργο της πρώτης περιόδου, ο Μητροπολίτης Γρεβενών Γερβάσιος, η δασκάλα Κατίνα Ζολινδάκη και ο καθηγητής Νικ. Δημητριάδης. Επίσης σημαντική ήταν η φιλοπροσκοπική δράση του Ευάγγελου Δέρα, ο οποίος διέθεται τις εγκαταστάσεις της Αμερικάνικης Λέσχης (μετέπειτα Χ.Α.Ν) για το προσκοπικό έργο και την άθληση.

Την Κυριακή 26^η Ιουλίου⁵³⁹, η 2^α Προσκοπική ομάδα Πειραιά (Κοκκινιάς), τέλεσε μνημόσυνο υπέρ των εν Αΐδινι και Σωκίων πεσόντων προσκόπων. Το μνημόσυνο τέλεσε ο Μητροπολίτης Γερβάσιος, μετά των ιερέων του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου. Στο μνημόσυνο παρέστησαν ο Διευθυντής του συνοικισμού, Ιωαννίδης και τα Διοικητικά Συμβούλια των προσφυγικών συλλόγων της Κοκκινιάς. Στη συνέχεια ο Αρχηγός –ιδρυτής Μ. Λενός, έπλεξε το εγκώμιο των θυμάτων. Την τελετή έκλεισε ο συγκινητικός λόγος του Μητροπολίτη προς του προσκόπους.

Τα στελέχη της 6^{ης} ομάδας Ι. Ποιητίδης και Μπάμιας, ίδρυσαν την 7^η Ομάδα του Πειραιά. Τους δύο αυτούς βαθμοφόρους βοήθησε και ο ενωμοτάρχης από τη Πάτρα Αδαμάντιος Αρβανιτόπουλος, που ανέλαβε Υπαρχηγός. Το 1928 ο Μανώλης Βελισσάριος ανέλαβε επόπτη των προσκοπικών ομάδων.

Οι πρόσκοποι της Κοκκινιάς ανέπτυξαν και έντονη αθλητική δράση. Από τους προσκοπικούς χώρους αναδείχθηκαν ο Μανώλης Βελισσάριος (στην κολύμβηση που υπήρξε ο πρώτος Έλληνας που διέσχισε τη Μάγχη, από το Ντόβερ στο Καλαί σε χρόνο 12,20') και ο Βουρδίδης ο οποίος συμμετείχε στο άλμα σε ύψος στους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Ολλανδία και μετεγκαταστάθηκε εκεί το 1929.

Η πρόοδος των ομάδων ήταν σημαντική και η αναγνώριση της καλής τους λειτουργίας ήρθε το 1926, όταν η 2^η Ομάδα πήρε το δεύτερο βραβείο μεταξύ πολλών άλλων. Η επιτυχία τους αυτή εορτάστηκε με λαμπαδηφορία και ενθουσιώδη υποδοχή με φωταγωγία σε όλη την Κοκκινιά.

Η δεκαετία του 1930 βρίσκει τον προσκοπισμό στην προσφυγογειτονιά της Κοκκινιάς σε μεγάλη άνθηση. Οι προσκοπικές ομάδες αυξάνονται και παίρνουν νέο σχήμα. Ιδρύεται η Τοπική Εφορεία Κοκκινιάς και μετονομάστηκαν οι υπάρχουσες ομάδες. Η 6^η Πειραιά πήρε τη ονομασία 2^η Ναυτοπροσκόπων Κοκκινιάς και η 2^α την ονομασία 1^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Κοκκινιάς. Στη συνέχεια συστήθηκε η 6^η ομάδα Ναυτοπροσκόπων Κοκκινιάς. Από τη 2^α Ομάδα δημιουργήθηκαν η 4^η στη περιοχή του 8^{ου} Δημοτικού Σχολείου (Λουτρά Μεταξά) και η 5^η στην περιοχή των Γερμανικών. Κατά την επάνοδο του στην προσκοπική κίνηση, ο Μπάμιας ίδρυσε την 13^η ομάδα Πειραιώς που υπάγεται στην Τοπική Εφορεία της Κοκκινιάς με έδρα την παλαιά Κοκκινιά.

⁵³⁹ Περιοδικό Προσκοπικός Κήρυξ Αύγουστος 1926 .

Οι προσκοπικές ομάδες της Κοκκινιάς ήταν τώρα η 1^η, 2^η, 4^η, 5^η και 6^η Ναυτοπροσκόπων και η 7^η Πεζοπροσκόπων και η 13^η Πειραιά στην παλαιά Κοκκινιά. Στις ομάδες αυτές⁵⁴⁰ δεν αναφέρονται οι ομάδες των Αρμενίων Προσκόπων.

Την πρόοδο των προσκοπικών ομάδων της Κοκκινιάς αναγνώρισε ο Γενικός Επιθεωρητής του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, στρατηγός Γεώργιος Φεσσόπουλος με τον Περιφερειακό Έφορο Αττικοβοιωτίας Νικόλαο Νέρη, στην επιθεώρηση των προσκοπικών ομάδων της Κοκκινιάς το 1932.

Το 1935, η Κοκκινιά αποσπάστηκε διοικητικά από το Δήμο Πειραιά και ονομάστηκε Δήμος Κοκκινιάς. Τη χρονιά της απόσπασης από το Δήμο του Πειραιά, η Κοκκινιά είχε συστήσει αθλητικό τμήμα με επίδοση των προσκόπων στο βόλει, στο μπάσκετ και στο στίβο. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει στο πυγμαχικό τμήμα, με υπευθύνους τον Γιάννη Ποιητίδη και τον Βακιρλή που αργότερα διέπρεψε ως πρωτοπυγμάχος στην Αμερική.

Το 1936 οι πρόσκοποι της Κοκκινιάς υποδέχθηκαν στην εορτή-ορκωμοσία των προσκόπων της Σαλαμίνας, τον Α.Β.Υ Διάδοχο το Θρόνου, Παύλο Γενικό Αρχηγό των προσκόπων. Το 1936 ιδρύθηκε και ο Τοπικός Προσκοπικός Σύνδεσμος που υποστήριξε το έργο των προσκόπων στην Τοπική κοινωνία, ο οποίος έδωσε θεατρική παράσταση στις 10 Απριλίου 1939 με το έργο "για την τιμή της αδελφής". Η παράσταση τελούσε υπό την αιγίδα του Δημάρχου της Κοκκινιάς, Θεοφανίδη.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1930, οι πρόσκοποι της Κοκκινιάς πρωτοστάτησαν στην κατάσβεση της πυρκαγιάς στο σχιστό (1936), αλλά επίσης διακρίθηκαν σε αθλητικούς αγώνες (1936) όπως και στους προσκοπικούς σκοπευτικούς αγώνες στην Καισαριανή και στους κολυμβητικούς αγώνες το 1937, με 45 παιδιά αθλητές. Η Τοπική εφημερίδα⁵⁴¹ «Νέα Ιδέα» γράφει ότι ο προσκοπικός αθλητισμός με την ανάληψη όλων των αθλητικών τμημάτων από τον Γιάννη Ποιητίδη και λόγω της συγχωνεύσεως του ανεξάρτητου Αθλητικού ομίλου "Απόλλων", παρουσιάζει εξαιρετική δραστηριότητα.

Τον Σεπτέμβριο του 1940 η Κοκκινιά μετονομάζεται σε Νίκαια.

6.4 Αρμένιοι Πρόσφυγες στην Ελλάδα. Η ίδρυση προσκοπικών ομάδων από τους Αρμένιους.⁵⁴²

Από την Κιλικία και την Μικρά Ασία ήρθε μεγάλος αριθμός Αρμενίων προσφύγων στην Ελλάδα και τακτοποιήθηκαν στην Αθήνα (κυρίως στο Δουργούτι) αλλά και στον Πειραιά (Λιπάσματα, Κοκκινιά). Εθνικές επιτροπές ξεκίνησαν τις εργασίες για να μπορέσουν να μαζέψουν αυτόν τον κόσμο γύρω τους. Ο Αρμενικός Προσκοπισμός έπρεπε να έχει το δικό του κομμάτι σε αυτή την στήριξη των προσφύγων και αμέσως άρχισαν να μαζεύουν τα μικρά παιδιά προσπαθώντας να τους τονώσουν την ψυχική ηρεμία μετά από αυτά που είχαν συμβεί.

⁵⁴⁰ Είναι άξιο απορίας πως στις ομάδες που ανήκουν στην Κοκκινιά δεν αναφέρονται ουδόλως οι δύο ομάδες των αρμενίων προσκόπων η 13η και η 14η. Αναζητώντας μια λογική εξήγηση αφού σε όλες τις φωτογραφίες της εποχής εμφανίζονται οι Αρμένιοι πρόσκοποι (Αρχείο φωτογραφικό Θεολογικής Νίκαιας) μπορεί να δοθεί σαν πιθανή εξήγηση ότι τον χρόνο που γράφτηκε το βιβλίο από τον Τριγάζη, οι Αρμένιοι πρόσκοποι είχαν ζητήσει δική τους ξεχωριστή και ανεξάρτητη Τοπική Εφορεία Προσκόπων η οποία και δημιουργήθηκε το 1949.

⁵⁴¹ Εφημερίς Νέα Ιδέα Κοκκινιάς 29/5/1939

⁵⁴² Τα κείμενα από την Αρμενική γλώσσα μετέφρασε η Α Κοάρ.

Στο ξεκίνημα του 1923, πρόσκοποι από την Κιλικία αλλά και οι Βαθμοφόροι τους με τον αδελφό Μπεντρός Καγιάν, ίδρυσαν την ομάδα των Αρμενίων προσκόπων που είχε σαν έδρα το Φιξ (συνοικία Δουργούτι)⁵⁴³. Άρχισαν προσπάθειες να δημιουργηθούν και άλλες ομάδες στους προσφυγικούς καταυλισμούς της Κοκκινιάς, στα Λιπάσματα και στην περιοχή Συγγρού. Αρχικά ονομάστηκαν «οι Πρόσκοποι της Κιλικίας» και οι Βαθμοφόροι των Αρμενίων προσκόπων της Κιλικίας, ξεκίνησαν τις προσπάθειες να διατηρήσουν τα τμήματα αυτά. Άρχισαν οι γονείς να φέρνουν με ένθερμο τρόπο τα παιδιά τους και να τα γράφουν στις ομάδες. Το πρώτο εξάμηνο από τη λειτουργία των ομάδων, στο Φιξ είχαν 120 άτομα, στην Κοκκινιά 80, στα Λιπάσματα 45 και στην περιοχή Συγγρού 25. Ξεκίνησαν να κάνουν συγκεντρώσεις σε ανοικτούς χώρους, ομιλίες και γυμναστική. Το μόνο πρόβλημα που είχαν ήταν οι στολές των παιδιών για τις οποίες όμως είχαν πολλές δωρεές. Εδώ πρέπει να τονίσουμε, όπως γράφει ο Καγιάν στο "Άλμπουμ των προσκόπων" ότι το Ελληνικό προσκοπικό κέντρο με ιδιαίτερη μνεία στον Αρχηγό Ησαΐα Ησαΐα, και τη στήριξη που παρείχε στους Αρμένιους προσκόπους, με πολύ φιλική διάθεση βοήθησε στην προμήθεια των στολών των Αρμενίων προσκόπων και έτσι για πρώτη φορά συμμετείχαν στη Δοξολογία και στην παρέλαση της 25^{ης} Μαρτίου με μεγάλη υπερηφάνεια και για τους Αρμένιους αλλά και για τους Έλληνες. Η προσκοπική ομάδα του Δουργούτι έλαβε τον αριθμό 23^η Αθηνών. Την ίδια περίοδο (το 1922), από την Σμύρνη ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, η Ελληνική Ομάδα Ποδοσφαίρου "Πανιώνιος". Την ομάδα αποτελούσαν έξη Αρμένιοι και πέντε Έλληνες παίκτες, με Αρχηγό της ομάδος τον Κεβόρκ Αγκοπιάν.

Η ίδρυση του Χομενετμέν⁵⁴⁴ στις περιοχές της Αθήνας.

Το καλοκαίρι του 1924, ένας από τους μεγάλους ηγέτες του Χομενετμέν, ο αδελφός Μεγκερντίτς Μαλουμιάν ήρθε στην Ελλάδα καθ' οδό προς την Γαλλία. Με την ευκαιρία αυτή, συναντήθηκε με τους Αρχηγούς των Αρμενίων προσκόπων και η μόνη του επιθυμία ήταν να δει όλους τους Αρμένιους οργανωμένους μαζί. Ο Μαλουμιάν επίσης μάζεψε όλους τους αρμένιους ποδοσφαιριστές και κατάφερε να ιδρύσει το 1924 την πρώτη αρμένικη ομάδα ποδοσφαίρου στην Ελλάδα με ονομασία «Αρμένικη Ένωση».⁵⁴⁵

Η επιθυμία του υλοποιήθηκε και η κεντρική επιτροπή που είχε διοριστεί για τους προσκόπους, κάλεσε ως συμβούλους Αρχηγούς από την Πόλη, τη Σμύρνη και την Κιλικία. Εκείνες τις μέρες δημιουργήθηκε για την Ελλάδα, η κεντρική επιτροπή και αποφάσισαν να εργαστούν όλοι για ένα σκοπό.⁵⁴⁶ Στις 8 Αυγούστου του 1924 ιδρύεται στην Ελλάδα το

⁵⁴³ Από το Βιβλίο του Καγιάν, Μπεντρός Το άλμπουμ των προσκόπων

⁵⁴⁴ Homenetmen (Αρμενική : Հ. մայ . Ը. մ.մ. , προφέρεται [homenetmen] , σύντομη για την Αρμενική : Հայ Մարմնավարական Ընդհանուր Միություն , δηλαδή "Αρμενική Γενική Αθλητική Ένωση και Προσκόπων") είναι μια παν-αρμενική οργάνωση διασποράς αφιερωμένη στον αθλητισμό, τον προσκοπισμό και την έρευνα. Το σύνθημα του Homenetmen είναι "Άνοδος και Άνοδος" (Ανυψώστε τον εαυτό σας και ανυψώστε τους άλλους μαζί σας) (Αρμενίων : Բարձրացիր , Բարձրացիր , Partsratsir Partsratsour).Wikipedia

⁵⁴⁵ Κείμενο που παραδόθηκε από την Α. Κοάρ

⁵⁴⁶ Το Άλμπουμ των προσκόπων. Έχει εκδοθεί από τους βαθμοφόρους του Φιξ για την επέτειο των τριάντα χρόνων από την ίδρυση του Χομενετμέν και τα 25 χρόνια της Ελλάδος. Τυπώθηκε το βιβλίο το 1948 στην Αθήνα στο τυπογραφείο της εφημερίδας Αζαντόρ. Μετάφραση κειμένων Α. Κοάρ.

Χομενετμέν, πού ένωσε κάτω από τη Σημαία του όλα τα προσκοπικά και αθλητικά τμήματα.
547

Διορίζεται η πρώτη Κεντρική επιτροπή με τη συμμετοχή των: Πρόεδρο τον Αρακέλ Μπεντροσιάν, Γραμματέα τον Πεντροσιάν, αναπληρωτή Γραμματέα τον Στεπάν Νταμλαμιάν, τον Χοβχάνες Οβχάνες Ατζεμιάν-Υπεύθυνο Αθλητισμού τον Κεβόρκ Χαπετιάν και Εφόρους Προσκόπων τους Χαΐκ Ντεντεγιάν και Μπέντρος Καγιάν, Μέλη του Συμβουλίου τους Χοβχάνες Τσαρικιάν και Σετράγκ Νιγκογοσιάν.⁵⁴⁸

Ξεκινά επίσης η έκδοση του Επισήμου περιοδικού του Συλλόγου (Νορ Σερούντ= Νέα Γενιά)⁵⁴⁹. Η ημερήσια εφημερίδα της Αρμένικης παροικίας, τον Αύγουστο του 1924, στο 10ο φύλλο με επίσημη ανακοίνωση κάνει αναφορά για την ίδρυση του Χομενετμέν και την δημιουργία Προσκοπικών και Αθλητικών ομάδων. Το νεοδιορισμένο συμβούλιο καταφέρνει μέσα από πολλές δυσκολίες να έχει εξαιρετικές επιτυχίες και στα τμήματα, καταφέρνει να ντύσει με προσκοπικές στολές πάνω από 400 προσκόπους και το ποδόσφαιρο με Αρχηγό τον Κεβόρκ Χαπετιάν καταφέρνει να βρεθεί σε καλή θέση με πρωτιές. Από τις προτεραιότητες του περιφερειακού συμβουλίου είναι να ετοιμάσουν βαθμοφόρους, να έχουν στολές όλοι οι πρόσκοποι και να ξεπεράσουν τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, όπως επίσης να μεριμνήσουν για ότι σημαντικά και απαραίτητα πράγματα που χρειαζόντουσαν οι ομάδες ποδοσφαίρου. Το περιφερειακό συμβούλιο, για να υλοποιήσει τους στόχους του, ζητά τη βοήθεια της τοπικής οργάνωσης "Νήαρ-Ηστ-Ρελίφ" και στο Χομενετμέν της Αμερικής, και έτσι έχοντας τη στήριξη και τη συνεργασία τους μπορεί και διοργανώνει αθλητικούς αγώνες και διάφορες εκδηλώσεις για να έχει έσοδα με την στήριξη των συμπολιτών του. Το Συμβούλιο θα πετύχει τους στόχους του με πολλή κόπο και με μεγάλη επιτυχία και στις δύο ομάδες. Επίσης συμμετέχουν στο ποδόσφαιρο για το κύπελλο, σε ποδηλατικούς και κολυμβητικούς αγώνες που ονομάζονται «Ναυασαρτιάν».

Οι Αρμενικές προσκοπικές ομάδες συμμετέχουν σε ελληνικές προσκοπικές κατασκηνώσεις, εκδρομές, παρελάσεις και σε εκθέσεις κατασκευών, όπως επίσης σε όλες τις διοργανώσεις του, συμμετέχουν και οι Ελληνικές Προσκοπικές Ομάδες.⁵⁵⁰

Το Συμβούλιο επίσης, αποφάσισε να δώσει τίτλους και αρμοδιότητες στους εξής κυρίους: Γιατρό του συλλόγου . Β. Μαρντικιάν, Ομιλητή εκπαίδευσης Αρντασές Α. Αγκοπιάν, Επίτιμο μέλος Μκ. Τζεκουίτ, Επίτιμο μέλος Ελλήνων Προσκόπων Η. Ησαΐας.⁵⁵¹

Στις 9 Αυγούστου του 1924, όλες οι προσκοπικές ομάδες του Χομενετμέν συμμετείχαν στην 1η κατασκήνωση μας στους «Ποδαράδες». Στη διάρκεια της κατασκήνωσης ,

⁵⁴⁷ Την είδηση της ίδρυσης ανακοινώνει και η εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1924, με κείμενο «Οι εν Αθήναις και εν Πειραιεί Αρμένιοι πρόσκοποι και αθλητές ίδρυσαν αθλητικό σύνδεσμο με παράρτημα για τους Αρμενόπαιδες προσκόπους. Η τελετή έγινε την Κυριακή στην Αρμένικη εκκλησία στους Αρμένικους συνοικισμούς.

⁵⁴⁸ Στο βιβλίο του *Προσκοπική Σοδειά* ο Γκαρμπής Ντεμετροσιάν Έκδοση Χομενετμέν Μπουένος Αιρες Αργεντινή 1960 αναφέρει: Ο Μαλουμιάν με την ιδιότητα του ιδρυτή του Χομενετμέν έρχεται την Ελλάδα τον Αύγουστο του 1924, φτιάχνει στην Αθήνα την επιτροπή των προσκόπων με τους Αρχηγούς τους Μπεντρος Καγιάν(αδέλφια), Χάι Ντεντεγιάν , Κασπάρ Αρακελιάν, Αγκόπ Αβακιάν, Χαρουτιούν Αρακελιάν,

⁵⁴⁹ Τα φύλλα του *Νορ Σερούντ* βρέθηκαν και ανήκουν στην Βιβλιοθήκη των Αρμενίων στον συνοικισμό του Καρέα.

⁵⁵⁰ Σημ.: Η συνήθης δράση των Αρμενικών προσκοπικών ομάδων αναφέρεται όπου αυτή συναντάται στα κεφάλαια με τις εκάστοτε ετήσιες δραστηριότητες των υπολοίπων προσκόπων και δεν έχουν αποσπαστεί από αυτές. Οι Αρμένικες προσκοπικές ομάδες αποτελούν μέρος του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων και δεν υπάρχει κανένας διαχωρισμός τους.

⁵⁵¹ Η αναφορά στον Ησαΐα Ησαΐα σαν επίτιμο μέλος δικαιολογείται παραπάνω για την ουσιαστική του προσφορά στον Αρμένιους προσκόπους να εξευρεθούν χρήματα για στολές.

πραγματοποιήθηκε η ορκωμοσία Βαθμοφόρων στη σημαία του. Στην Ιδέα, στις αρχές και τους σκοπούς να μείνουν πιστοί και να εκπαιδεύσουν τις νέες γενιές παραμένοντας σταθεροί σε όλα αυτά, οι αδερφοί: Χάικ Ντεντεγιάν, Μπεντρός Καγιάν, Αράμ Κασαμπιάν, Κασπάρ Αρακελιάν, Αγκόπ Αβακιάν, Χαρουτιούν Αρακελιάν, Νερσές Μανουκιάν, Χοβχανές Η. Πρανοσιάν.

Η ορκωμοσία αυτή πραγματοποιήθηκε στο δάσος γύρω από μια εντυπωσιακή πυρά. Οι 12 αυτοί πρόσκοποι περνώντας κάτω από μία αψίδα που είχαν κατασκευάσει και απαγγέλλοντας ένα άρθρο από το Νόμο των προσκόπων ορκίστηκαν πίστη και υπακοή στις Αρχές και σεβασμό στην Θρησκεία, στους ανθρώπους και να είναι σωστοί πολίτες.

Ο αδελφός Βαχράμ Παπαζιάν⁵⁵², μίλησε για την ορκωμοσία των 12 βαθμοφόρων και είπε ότι «αναλαμβάνουν υποχρεώσεις και ευθύνες για όλα όσα ορκίστηκαν σήμερα». Ανέβηκε στο Βήμα και ο αθλητής Αραράτ Κρισιάν⁵⁵³ και είπε «Τη νέα γενιά που εμπιστευόμαστε σε εσάς πρέπει, τα μάτια της να κοιτούν προς το Αραράτ και με αυτή την πορεία να εκπαιδευτούν».

Εκλέγεται το 2ο Δ.Σ του Χομενετμέν με τους Α.Χ. Μαγκαριάν-Γιατρός Χ. Μπαλιάν-Β. Μανουσιάν-Λ. Εσκιτζιάν-Οσίν Κιουτσουγκιάν-Αχαρονιάν. Το Συμβούλιο προσπαθεί να αυξήσει τα οικονομικά του και έτσι δημιουργεί ένα ταμείο με σκοπό να φτιάξουν προσκοπικές στολές και να ντύσουν τα παιδιά. Έτσι θα μπορούσαν να έχουν επίσημη αναγνώριση από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, να υπάρχουν οι αδερφικές σχέσεις, όπως επίσης να μπορούν να δραστηριοποιηθούν σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους που διέπουν τις περιοχές της Θράκης και της Μακεδονίας.

Εκλέγεται το 3ο Συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχουν οι: Αράμ Φρανιάν-Γιατρός, Χ. Μπαλιάν, Αράμ Μπουλουτιάν, Λ. Εσκιτζιάν και Βαχράμ Αρσαβίρ. Δυστυχώς κλείνει το Αρμένικο σχολείο και μένει χωρίς λέσχη το Χομενετμέν, και έτσι η Αρμένικη επιτροπή διαθέτει μία αίθουσα για να συνεχίσει την ενεργή δράση της η ομάδα.

Με διαταγή του την 14^η Ιουνίου 1927 ο Τοπικός Έφορος Αθηνών Σπυρίδων Βλάχος, αποδίδει εύφημο Μνεία στη 22^α και 23^η Ομάδα Αρμενίων Προσκόπων διότι κατά τις εορτές του Άστιγγος έδειξαν συγκρότηση και παράστημα.

Το καλοκαίρι του 1936, στην κατασκήνωση συμμετέχουν και οι πρόσκοποι του Χομενετμέν από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Το 1937 στα εγκαίνια του γηπέδου «Κεβόρκ Σερμπετιάν» στην Αθήνα παρέλασαν 3 Αρμενικές προσκοπικές ομάδες.

Η δράση συνεχίζεται με εκδρομές, κατασκηνώσεις, γιορτές, ομιλίες, σεμινάρια και πολλές άλλες δράσεις. Είναι πολύ σημαντικό να τονίσουμε, ότι οι Αρμένιοι πρόσκοποι παίρνουν μέρος σε όλες τις Εθνικές επετείους με την επίσημη συμμετοχή τους. Στην εποχή του Μεταξά της 4^{ης} Αυγούστου, με εντολή της Κυβέρνησης οι Αρμένιοι πρόσκοποι συγχωνεύονται με την Ε.Ο.Ν και η Κεντρική τους επιτροπή διατηρεί μόνο τα Αθλητικά τμήματα.

---

⁵⁵²Ευρίσκοντο στην Αθήνα μέλη τα ιδρυτικά μέλη του Χομενετμέν Παπαζιάν και Κρισιάν

⁵⁵³ Ομοίως με 5.

Οι Αρμένικες προσκοπικές ομάδες στην Κοκκινιά ⁵⁵⁴

Οι ομάδες της Κοκκινιάς και των Λιπασμάτων έχουν ιδρυθεί μαζί με εκείνες των Αθηνών. Η συνεχής δράση τους εμφανίζεται σε αρκετές φωτογραφίες του αρχείου Γ. Θεολογίδη.⁵⁵⁵

Για τα πρώτα χρόνια των ομάδων αυτών δεν βρέθηκαν ιδιαίτερα στοιχεία, παρά μόνο εκείνα που αναφέρονται στην δράση των ομάδων του Πειραιά, αφού και οι Αρμένικες προσκοπικές ομάδες εντάσσονται πλήρως και δραστηριοποιούνται στον Ελληνικό προσκοπισμό.

Ο Γκαρμπίς Ντεμεστροπιάν⁵⁵⁶, Αρμένιος πρόσκοπος και μετέπειτα Αρχηγός, γράφει σχετικά με την προσκοπική τους πορεία από το 1932 μέχρι το 1940 για την ομάδα της Κοκκινιάς ότι η αφορμή να ενταχθεί τον Προσκοπισμό ήταν όταν είδε την ιστορία του Εθνικού ήρωα της Αρμενίας Αντρανίκ στον κινηματογράφο "Εκλέρ". «Τον επόμενο χρόνο πήγα σε ένα μεγαλύτερο σχολείο. Ήμουν ένα κακομαθημένο παιδί από τους γονείς και έτσι υποχρεώθηκαν οι γονείς να με γράψουν στην ομάδα του Χομενετμέν της Κοκκινιάς. Εκείνα τα χρόνια δεν υπήρχαν ομάδες Λυκοπούλων και έτσι γράφηκα κατευθείαν στην προσκοπική ομάδα. Στην ομάδα μου γνωρίσαμε τον Βαχάν Πισκουλιάν ο οποίος ήταν πάντοτε κοντά μας σε όλες τις δράσεις. Η ομάδα μας συμμετείχε σε όλες στις εκδηλώσεις με τους Έλληνες προσκόπους και οι εντολές ερχόντουσαν από το Τοπικό Προσκοπικό Κέντρο. Υπήρχαν όμως αγώνες μεταξύ των Ελλήνων προσκόπων και κερδίζαμε. Μια φορά από την Τοπική Εφορεία διοργανώθηκε εκδρομή –κατασκήνωση στην θάλασσα της Βάρκιζας. Στήσαμε σκηνές και ξεκινήσαμε να τακτοποιούμε τον χώρο της κατασκήνωσης. Εκεί παίξαμε το παιχνίδι κατάληψη οχυρού. Χωριστήκαμε οι ομάδες στα δύο. Η μια ομάδα ήταν η Ελληνική και η άλλη η Αρμένικη. Η μια ομάδα ανέβηκε στο βουνό και έστησε τη Σημαία της και η άλλη έμεινε κάτω. Οι αρμένιοι πρόσκοποι μπόρεσαν να ανέβουν στο βουνό και να πάρουν τη Σημαία».

Θυμάμαι ακόμη μια περίπτωση από εκείνες τις μέρες, όταν Έλληνες πρόσκοποι στις μέρες της Ελληνοτουρκικής φιλίας (1932-33), υποδέχθηκαν τους Τούρκους προσκόπους στην Αθήνα. Οι τούρκοι πρόσκοποι φορούσαν εξαιρετικές προσκοπικές στολές και κρατούσαν μια πολύ μεγάλη σημαία Τουρκική. Θα συμμετείχαν στην παρέλαση για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου και ο κόσμος απόρησε για αυτή την εμφάνιση. Δημιουργήθηκε ένα θέμα καθώς οι Τούρκοι πρόσκοποι έδιναν φωτογραφίες του Κεμάλ Ατατούρκ στους Έλληνες Προσκόπους. Οι δικοί μας, οι Αρμένιοι πρόσκοποι, προσπάθησαν να δημιουργήσουν θέμα με τους Τούρκους και άρχισαν να τους κοροϊδεύουν. Σε αυτό το επεισόδιο που έστησαν οι Αρμένιοι άρχισαν να συμμετέχουν και οι Έλληνες πρόσκοποι. Στις γραμμές είχαν παραταχθεί και οι Τούρκοι πρόσκοποι. Τότε εμείς είπαμε «αυτά τα γουρούνια θα παρελάσουν σε αυτή την παρέλαση; Οι Αρμένιοι Αρχηγοί είπαν στους Έλληνες Βαθμοφόρους. Οι φωτογραφίες αυτές του Κεμάλ είναι βουτηγμένες μέσα στο αίμα των Αρμενίων αλλά και των Ελλήνων, από όλα αυτά που έχουν κάνει οι Τούρκοι στους Αρμένιους και στους Έλληνες. Μπόρεσε να

⁵⁵⁴ Προσκοπική Σοδειά Ντεμεστροπιάν, Γκαρμπίς Έκδοση Χομενετμέν Μπουένος Άιρες Αργεντινή 1960

⁵⁵⁵ Γ. Θεολογίδης Βαθμοφόρος της Κοκκινιάς προερχόμενος από την Μικρά Ασία

⁵⁵⁶ Καρπίς γράφει ο ίδιος το όνομα του σε προσωπική αφιέρωση του βιβλίου του στον Δημήτρη Αλεξάτο

σταματήσει εκεί το θέμα από την στιγμή που μας δόθηκε η εντολή να περπατήσουμε και απομακρυνθήκαμε και αποχωρήσαμε.

Από την εποχή του αρχηγού μας του Πισκουλιάν, θυμάμαι ότι πήγαινα στο σπίτι πέταγα την σχολική τσάντα και έφευγα τρέχοντας. Πήγαινα μπροστά από τη λέσχη περιμένοντας την ώρα που θα άνοιγε η πόρτα. Έπαιρνα πετρέλαιο δύο δραχμών για να ανάψω τη λάμπα πετρελαίου, αφού πρώτα την καθάριζα περιμένοντας να μαζευτούν τα άλλα παιδιά για να αρχίσει το πρόγραμμα. Οι προσκοπικές αυτές συναντήσεις ήταν κάθε Τρίτη και Παρασκευή και περιλάμβαναν συζητήσεις για τον νόμο και την υπόσχεση, για τις προσκοπικές γνώσεις και άλλα. Κάποια εποχή άρχισαν να μας επισκέπτονται Έλληνες Βαθμοφόροι και αρχίσαμε να μαθαίνουμε και άλλα πράγματα.

Το 1936 ο Μπαρουί Ζαλακιάν, ο Ζιράι Αγαζαριάν, ο Κεβόρκ Μπουλαντιάν, ο Χάι Μεστροπιάν και ο Καρμπίς Ντεμεστροπιάν, φύγαμε από την ομάδα του Πισκουλιάν, γιατί δεν μας κάλυπταν οι γνώσεις και το πρόγραμμα και ιδρύσαμε την Ομάδα Σιράκ (αθλητική ομάδα αλλά ουσιαστικά πρόσκοποι χωρίς στολή). Μετά από μια επιτυχημένη χρονιά, η ομάδα Σιράκ ονομάστηκε η 7^η προσκοπική ομάδα Κοκκινιάς. Την επιτυχία αυτή την οφείλουμε στην Χα Πε Α Έμ (φιλανθρωπική ένωση) και ο διευθυντής του Σχολείου και ο Αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού Μπέ Σακίς Ντεραγκοπιάν ήταν εκείνοι που μεσολάβησαν για να γίνει η αποδοχή της Ομάδος από την Τοπική εφορεία. Αρχηγός αυτής της ομάδας ανέλαβε ο ίδιος ο Γκαρμπίς Ντεμεστροπιάν, ο οποίος σημείωνε ότι η ηλικία μου δεν ήταν ανάλογη του βαθμού μου, αλλά ξεπεράστηκε το πρόβλημα. Σαν λέσχη χρησιμοποιούσαμε μια αίθουσα του Σχολείου και αυτό το οφείλουμε στον Πρόεδρο τον Μιχράν Αγαζαριάν και στον πατέρα μου που ήταν μέλος αυτής της επιτροπής. Τις προσκοπικές στολές μας ανέλαβε και τις έραψε ο πατέρας μου και η μεγάλη μου αδελφή, για να μπορέσει η ομάδα μας μια ώρα αρχύτερα, να έχει τις επίσημες εμφανίσεις και υποχρεώσεις."

Το 1937 συμμετείχαμε στη δενδροφύτευση στο Χαϊδάρι. Στη δενδροφύτευση επισκέφτηκε το Χαϊδάρι και ο Γενικός Αρχηγός μας ο Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος με την πριγκίπισσα Φρειδερίκη.

Ο Παύλος και η πριγκίπισσα Φρειδερίκη πριν την καθορισμένη ημέρα του γάμου τους,⁵⁵⁷ έδωσαν δεξίωση στην οποία ήταν και οι πρόσκοποι εκεί και μαζεύτηκαν χρήματα για το προσκοπικό ταμείο. Μερικές ώρες μετά από την δεξίωση, είμαστε έτοιμοι για να παραβρεθούμε στον γάμο σχηματίζοντας μια μεγάλη αλυσίδα από προσκόπους. Η Φρειδερίκη ήρθε στον γάμο με τον πατέρα της με λευκά άλογα με μια ασημένια λαμπερή άμαξα. Αριστερά και δεξιά δύο ιππείς σε άλογα με τα σπαθιά τους. Με την ίδια επισημότητα πέρασε ο Βασιλεύς Γεώργιος και ο Παύλος. Οι αυλικοί και οι εκπρόσωποι των ξένων Κρατών με άμαξες και άλογα.

Το 1938 στην περιοχή Δεξαμενή των Γερμανικών της Κοκκινιάς, είχανε κληθεί όλα τα σχολεία και οι προσκοπικές ομάδες για δενδροφύτευση. Μετά την δενδροφύτευση έγινε η τελετή της υπόσχεσης των προσκόπων παρουσία του Διαδόχου Παύλου και του Φιλίππου συζύγου της Βασιλίσσας της Αγγλίας, παραβρέθηκε και ο Υπουργός της παιδείας και ο

---

⁵⁵⁷ 9 Ιανουαρίου 1938.

Δήμαρχος της Αθήνας. Στην υπόσχεση συμμετείχαν και οι δικοί μας αρχάριοι πρόσκοποι. Μετά το τέλος της τελετής κάναμε παρέλαση με καθαρές στολές με πολύ ωραίο βηματισμό και δεχτήκαμε τον ενθουσιασμό και το χειροκρότημα του κόσμου. Συμμετείχαμε σε όλες τις εκδηλώσεις, είχαμε τα καλύτερα σχόλια και την αποδοχή του κόσμου χάρις στην εξαιρετική ποιότητα της ομάδος που τηρούσε τις αρχές και τον σκοπό του προσκοπισμού.

Το επιτελείο των Βαθμοφόρων της ομάδος ήταν οι :Αρχηγεύων Υπαρχηγός Γκαρμπίς Ντεμεστροπιάν ,ο Ζιράι Αγαζαριάν ο υπενωμοτάρχης Ντικράν Κεβορκιάν και ο Ν. Σαγαριάν. Η ομάδα μας αυτή συμμετείχε σε όλες τις Ελληνικές εκδηλώσεις και λειτούργησε μόνο για δύο χρόνια μέχρι την συγχώνευση με την νεολαία της Ε.Ο.Ν.

Μετά την συγχώνευση με την Ε.Ο.Ν επειδή είχαν ανάγκη από Βαθμοφόρους, μας κάλεσαν να ενταχθούμε με πληρωμή, αλλά οι περισσότεροι δεν συμμετείχαν, όπως και εμείς οι Αρμένιοι, περιμένοντας την ευχάριστη στιγμή που θα ξανά ξεκινούσε ο προσκοπισμός και αυτό δεν το αλλάζαμε με τίποτα.

Στη διάρκεια του πολέμου εμείς με τους Έλληνες Βαθμοφόρους κρατήσαμε πολύ στενή επικοινωνία και είμαστε σε όλα τα μυστικά συμβούλια παρόντες. Προσπαθήσαμε να κρατήσουμε ζωντανό το προσκοπικό μας πνεύμα, τις αρχές και είμαστε πάντα σε ετοιμότητα να θυσιαστούμε γιαυτό.

Μετά το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η "Τοπική Εφορεία Αρμενίων Προσκόπων"⁵⁵⁸ η οποία περιλάμβανε τις ομάδες των Αθηνών, 23η Κυνοσάργους-Φιξ, 58ο Κυνοσάργους, 9ο Νίκαιας, 13ο Νίκαιας, 14ο Νίκαιας, 3ο Καισαριανής με Τοπικό Έφορο τον Σαχινιάν Βαρκτές του Ζαρκίς. "

6.5. Η ένταξη των προσφυγοπαίδων στις προσκοπικές ομάδες της Θεσσαλονίκης ⁵⁵⁹.

Η Θεσσαλονίκη είναι μια περιοχή που η υποδοχή των προσφύγων ξεκινά πολύ νωρίς. Από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας έχει υποδεχθεί πρόσφυγες μετά την ατυχή κατάληξη εκστρατείας της Κριμαίας το 1919, υποστηρίζοντας τη συμμαχία της Αντάντ και το Γαλλικό στρατό.

Καθημερινά φθάνουν χιλιάδες πρόσφυγες και ελεύθεροι αιχμάλωτοι λόγω της συνθήκης της Λωζάννης. Οι πρόσφυγες τροφοδοτούν με φτηνά εργατικά χέρια τις βιοτεχνίες και βιομηχανίες της πόλης. Επισκευάζεται το κτήριο της σχολής Χωροφυλακής για να στεγαστεί το προσφυγικό νοσοκομείο, το οποίο εξοπλίζεται με χρήματα της Έλενας Βενιζέλου. Το φθινόπωρο φτάνουν και άλλοι πρόσφυγες από τον Πόντο που περιορίζονται με συρματοπλέγματα στους παλαιούς θαλάμους των συμμαχών, στο παλαιό λοιμοκαθατήριο της Καλαμαριάς.

Οι πρόσφυγες και ο προσκοπισμός.

Η προσκοπική κίνηση ήταν από τις πρώτες οργανώσεις που στάθηκαν δίπλα στους πρόσφυγες. Οι πρόσκοποι Θεσσαλονίκης ανέλαβαν ανθρωπιστική δράση και διενήργησαν

⁵⁵⁸ Ανακοίνωση του Β.Γ.Ε Αττικοβοιωτίας Γρηγ. Χασάπη της 19ης Δεκεμβρίου 1949

⁵⁵⁹ ' Τομανάς, Κώστας, *Χρονικό της Θεσσαλονίκης 1921-1940* Εκδόσεις Θεσσαλονίκη, Νησίδες 1966 Σελ 40-42

έρανο για την στήριξη των Καυκασίων προσφύγων⁵⁶⁰. Για τη μεγαλύτερη επιτυχία του σκοπού τους αναζήτησαν και στήριξη από προσκόπους από όλη την Ελλάδα.⁵⁶¹

Για τη στήριξη των ομάδων αυτών, το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΕΠ, με την Εγκύκλιο με αριθμό 18 της 14^{ης} Ιουνίου 1922, της Εκτελεστικής Επιτροπής, επιτρέπει σε αλλόθρησκους ή ξένους υπηκόους να σχηματίζουν Ομάδες προσκόπων με μόνη προϋπόθεση να ακολουθούν τις διατάξεις του Νόμου 1066 και τον Οργανισμό του ΣΕΠ και να αναγνωρίζουν σαν προϊστάμενες αρχές τις επίσημες του ΣΕΠ⁵⁶². Η εγκύκλιος αυτή ανοίγει τον δρόμο για την ένταξη στο ΣΕΠ των προσκοπικών ομάδων των άλλων εθνοτήτων, που έχουν φθάσει με τους πρόσφυγες στην Ελλάδα (Αρμένιοι, Ρώσοι).

6.5.1 Ο προσκοπισμός στη Θεσσαλονίκη στην περίοδο της υποδοχής της μεγαλύτερης και πολυπληθέστερης εισδοχής προσφύγων στην χώρα .

Η πρώτη ενέργεια των προσκόπων της Θεσσαλονίκης, ήταν να υποδεχθούν τους πρόσφυγες προσκόπους με την ίδρυση γραφείου υποδοχής προσφύγων προσκόπων.⁵⁶³ Στο ειδικό γραφείο που ίδρυσε το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Κωνσταντινουπόλεως, στη λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου 35, υποδέχονταν τους ερχόμενους από τη Μικρά Ασία πρόσφυγες, που ήταν μέλη των εκεί Προσκοπικών Ομάδων. Το γραφείο ήταν ανοικτό κάθε μέρα από της 9^{ης} πρωινής μέχρι την 12 μεσημεριανή και από 3^η απογευματινής μέχρι της 7^{ης}.

Οι Πρόσκοποι μας υπέρ των Προσφύγων. Έκκληση των Προσκόπων της Θεσσαλονίκης⁵⁶⁴

Το Σώμα προσκόπων της πόλης μας απεύθυνε έκκληση⁵⁶⁵ προς τους Προσκόπους των Ευρωπαϊκών πρωτευουσών. "Αγαπητοί Σύντροφοι. Θεατές της τραγωδίας της Μικράς Ασίας, με τη βαθύτερη οδύνη σπεύδουμε να σας εκθέσουμε δια της παρούσης την κατάσταση των θυμάτων της Τουρκικής θηριωδίας. Τα γυναικόπαιδα κατά πόδας καταδιωκόμενα υπό των Τουρκικών θηρίων, εγκαταλείπουν τας γενέτειρας των και όλα τα αγαθά των και χωρίς ενδύματα, χωρίς τίποτα καταφεύγουν στην Ελλάδα για να ζητήσουν άσυλο. Η θέα των δυστυχισμένων αυτών ανθρώπων είναι τόσο τρομερά, ώστε ο καλύτερος κάλαμος (πένα) δεν θα μπορούσε να περιγράψει την αθλιότητα τους. Γέροντες, παιδιά και γυναίκες, γυμνοί και πειναλέοι, ασθενείς και ελεεινοί, περιφέρονται στις οδούς της πόλης και ζητιανεύουν άρτο και βοήθεια. Του χειμώνα προσεγγίζοντας, μπορεί ο καθένας να φανταστεί τι θα υποφέρουν αργότερα, εάν δεν σπεύσουμε να ανακουφίσουμε τα δεινά τους. Ένα εκατομμύριο ήδη έφθασαν στην Ελλάδα και τα ατμόπλοια εξακολουθούν να αποβιβάζουν και άλλους. Μεταξύ των δυστυχών αυτών ευρίσκονται και οι αδελφοί μας πρόσκοποι της Μικράς Ασίας

⁵⁶⁰ Ο ελληνισμός του Καυκάσου και της Νότιας Ρωσίας, βρέθηκε παρά τη θέλησή του στο επίκεντρο των πολεμικών συγκρούσεων και πλήρωσε πολύ ακριβά την καθυστέρηση των ελληνικών πλοίων. Ο Νίκος Καζαντζάκης, με εντολή του Έλληνα πρωθυπουργού πήγε στον Καύκασο να συγκεντρώσει τον απελπισμένο και εξαθλιωμένο ελληνικό πληθυσμό και να τον μεταφέρει στη Μακεδονία. Ο Νίκος Καζαντζάκης στο βιβλίο του Αναφορά στον Γκρέκο περιγράφει με θαυμαστό τρόπο τον αγώνα του για τη διάσωση των Ελλήνων του Καυκάσου. Ν. Καζαντζάκης, Αναφορά στον Γκρέκο, Αθήνα 1962, σσ. 510-511.

⁵⁶¹ Η Ζωή των Προσκόπων Τεύχος 17 Έτος Δ 1^η Φεβρουαρίου 1921

⁵⁶² Αρχείο Περιφερειακής Εφορείας Καίρου/ Αρχείο ΣΕΠ

⁵⁶³ Εφημερίς Μακεδονία 22 Σεπτεμβρίου 1922

⁵⁶⁴ Εφημερίδα Μακεδονία 23 Νοεμβρίου" 1922

⁵⁶⁵ Εφημερίδα Μακεδονία 29 Σεπτεμβρίου 1922

Οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης, Έλληνες, Ισραηλίτες και Ρώσοι, πιστοί στους προσκοπικούς νόμους, έσπευσαν να παράσχουν την συνδρομή τους αλλά ο μέγας αυτός αριθμός των δύστυχων αυτών δεν επιτρέπει να πραγματοποιηθεί το ιερό μας καθήκον.

Εν ονόματι του πολιτισμού!, Εν ονόματι της ανθρωπότητας!, Εν ονόματι του Διεθνούς προσκοπισμού!, Εν ονόματι του ευγενούς μας νόμου!

Οι αδελφοί σας πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης κάμουν έκκληση στη γενναιοδωρία σας και στα ευγενή σας αισθήματα και εκλιπαρούν την συνδρομή σας για τη σωτηρία των δύστυχων αυτών. Διηγηθείτε στους γονείς σας τα μαρτύρια των δύστυχων αυτών και να είστε βέβαιοι ότι δεν θα αρνηθούν να δώσουν κάτι για να ζεσταθούν οι γέροι και τα παιδιά, τα αθώα αυτά πλάσματα τα οποία θα πεθάνουν από την πείνα και το κρύο. Ελπίζουμε ότι θα απαντήσετε στην έκκληση μας και θα απευθύνετε τα βοηθήματα σας στην Θεσσαλονίκη. Με βαθειά ευγνωμοσύνη Οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης. "

6.5.2 Οι προσφυγογειτονίες της Θεσσαλονίκης.

Στην εισαγωγή του προσφυγικού ζητήματος θα ακολουθήσει μια μικρή περιληπτική παρουσίαση για τις προσφυγογειτονίες της πόλης, γιατί η Θεσσαλονίκη την εποχή του 1920 ήταν μια πόλη που περιελάμβανε μόνο το σημερινό Ιστορικό κέντρο μέχρι τον Λευκό Πύργο. Κρίθηκε σημαντικό να περιγραφούν οι νέες αυτές γειτονίες για να δοθεί μια εικόνα της περιοχής και να μπορέσει να αξιολογηθεί η προσπάθεια της δημιουργίας προσκοπικών ομάδων σε αυτές σε πολύ δύσκολες κοινωνικά συνθήκες. Η φτώχεια στις προσφυγογειτονίες και οι προσκοπικές ομάδες στις περιοχές αυτές θα χαρακτηρίσουν την προσπάθεια ανάπτυξης του προσκοπισμού στην πόλη και θα αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα στον μεσοπόλεμο η εξεύρεση πόρων για προσκοπικές στολές της προσκοπικής Διοίκησης.

Τον Μάρτιο του 1923 εγκαταστάθηκαν στην Θεσσαλονίκη περίπου 100.000 πρόσφυγες σε 115 άθλιους καταυλισμούς στο ιστορικό κέντρο και άλλοι 30.000 στους παλαιούς στρατιωτικούς καταυλισμούς, σε προάστια και σε στρατόπεδα. Οι περισσότεροι, προτίμησαν το κέντρο της πόλεως, όπου βρήκαν καταφύγιο σε εκκλησίες, σε σχολεία, εμπορικές στοές, τεμένη ή σε οικήματα που κατέλαβαν αυτοβούλως. Λίγο μετά, το Κράτος άρχισε να επιτάσσει καφενεία, κινηματογράφους, αλλά και επαύλεις στην οδό Εξοχών και στη Β. Όλγας. Σημειωτέον ότι δύο χρόνια μετά, όλες οι εκκλησίες της Θεσσαλονίκης, εκτός από δύο, φιλοξενούσαν πρόσφυγες.⁵⁶⁶

Η Θεσσαλονίκη δεν είχε προλάβει να αποκαταστήσει τους ξεσπιτωμένους πληγέντες από την μεγάλη πυρκαγιά του 1917, όταν το 1922 καταφθάνουν οι έλληνες πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Οι περισσότεροι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, μεταφέρθηκαν με τα πλοία και για τη μεγάλη πλειοψηφία αυτών, ο πρώτος τόπος αποβίβασης ήταν η Θεσσαλονίκη. Τις πρώτες μέρες, οι πρόσφυγες αποβιβάζονταν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και αναζητούσαν κατάλυμα στο κέντρο της πόλης. Οι πρόσφυγες στεγάζονται στο κέντρο, σε κοινόχρηστους χώρους και κυρίως στα σπίτια που

⁵⁶⁶ Καραθανάσης, Αθανάσιος, καθηγητής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ.
www.ionikiestia/synedrio/1.pdf

εγκαταλείπουν οι μουσουλμάνοι καθώς και σε πρόχειρες παράγκες περιμετρικά της πόλης. Σύντομα, στο λιμάνι και στο κέντρο έγινε το αδιαχώρητο, γεγονός που έκανε τις αρχές να επιλέξουν ως τόπο αποβίβασης την Καλαμαριά, όπου υπήρχε άφθονος ελεύθερος χώρος, στοιχειώδεις στεγαστικές υποδομές και επίσης στοιχειώδης υποδομή για την απολύμανση και απομόνωση των προσφύγων και την παρεμπόδιση της μετάδοσης ασθενειών στην πόλη. Το Δημόσιο Λοιμοκαθακτήριο ή Απολυμαντήριο, ήταν ο πρώτος χώρος υποδοχής, μόλις κατέβαιναν οι πρόσφυγες από το καράβι ⁵⁶⁷⁵⁶⁸.

Το 1923, σύμφωνα με έκθεση της Αμερικανικής Επιτροπής Περίθαλψης, 110.000 πρόσφυγες στεγάζονταν σ' επιταγμένα δωμάτια, στο λοιμοκαθακτήριο του Μικρού Καρά- Μπουρνού, στο αγγλικό στρατόπεδο της Καλαμαριάς, στην παλιά Τουρκική Γεωργική Σχολή, στο γαλλικό νοσοκομείο του Χαριλάου, στον καταυλισμό του Λεμπέτ, στο αγγλικό νοσοκομείο του Χαρμάνκιοϊ και σε άλλα 116 σημεία μέσα στην πόλη.

Τα παραπήγματα των προσφύγων στήθηκαν στις οδούς Αγίου Δημητρίου και Κασσάνδρου, απέναντι από το Διοικητήριο, και πλησίον του Γιλάν Μερμέρ, κοντά στο ναό του Προφήτη Ηλία, και σ' αυτόν της Αγίας Αικατερίνης. Στην Κασσάνδρου, υπήρχαν παραπήγματα πλησίον του Σαατλή τζαμί, καμιά εκατοστή μέτρα από το Διοικητήριο και στην περιοχή του Υδραγωγείου και του διπλανού Δημοτικού Σχολείου, στη διασταύρωση Κασσάνδρου και Σελεύκου. Άλλα παραπήγματα είχαν στηθεί στην οδό Αποστόλου Παύλου και στην Αρχαία Αγορά, όπου ήταν τότε η Νέα Λαχαναγορά. Προσφυγικά παραπήγματα υπήρχαν στην οδό Ίωνος Δραγούμη (τότε Μ. Αλεξάνδρου), στο Μπιτ Μπαζάρ, στην οδό Συγγρού, στο Βαρδάρι, στις οδούς Αισώπου, Αφροδίτης, Ηφαίστου, Προμηθέως, Μοναστηρίου και 26ης Οκτωβρίου. Στην περιοχή κατά μήκος του δυτικού τείχους, είχαν εγκατασταθεί 4.500 πρόσφυγες στην Καλλιθέα, όπως ονομάστηκε η περιοχή το 1932. Πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στο σημερινό πάρκο της ΧΑΝΘ, τότε Ξυλάδικα, στις οδούς Παπαναστασίου (τότε Αθηνών), Κ/πόλεως, Βελισαρίου, Μελενίκου, Ιωαννίνων, Δεληγιώργη, Εδμόνδου Ροσάν, Αλεξανδρείας, 25ης Μαρτίου, και ανατολικά του εργοστασίου Αλλατίνι. Παραπήγματα και παραγκουπόλεις επίσης στήθηκαν, στις περιοχές της νέας Βάρνας, της Οσίας Ξένης, των Συκεών (Εσκή Ντελίκ), Πολίχνης (Καραϊσίν), του Βενιζελοχωρίου (Δήμος Τριανδρίας), της νέας Κρήνης και της Ξηροκρήνης (Τενεκέ Μαχαλά). Προσφυγικοί συνοικισμοί επίσης αναπτύχθηκαν στην Προξένου Κορομηλά, την οδό Αγγελάκη. Στην ευρεία περιοχή που εκτεινόταν από την σημερινή Κεντρική Βιβλιοθήκη, τα κτήρια της Πολυτεχνικής Σχολής και τους χώρους της ΔΕΘ, που απλωνόταν η συνοικία της Αγίας Φωτεινής, εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες που τα παραπήγματά τους γκρεμίστηκαν αργότερα για να ανεγερθούν τα εν λόγω κτίρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Μία μικρή εκκλησία επ' ονόματι της Αγίας Φωτεινής, λίγα μέτρα δυτικά του Palais des Sports, δηλώνει την ύπαρξη του οικισμού αυτού. Ακόμη και το μουσουλμανικό νεκροταφείο, που εκτεινόταν έξω από τα τείχη του Βαρδάρη ως το στρατόπεδο του Ζέϊτενλικ, καταστράφηκε

⁵⁶⁷ Άρθρο :Θεσσαλονίκη: "Τελετουργικό υγιεινής" των προσφύγων στα Απολυμαντήρια της Καλαμαριάς. Προσπάθειες να διασωθεί η ιστορική μνήμη . www. <http://omogeneia.ana-mpa.gr/press.php?id=18849>

και ο χώρος έγινε προσφυγικός συνοικισμός. Επίσης εγκαταστάθηκαν και στην Άνω πόλη, στα σπίτια που εγκατέλειψαν με την ανταλλαγή Τούρκοι και Ντονμέδες.

Σε κοντινό χρονικό διάστημα, κυρώνονται συμβάσεις που καταρτίστηκαν μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και της Εθνικής τράπεζας για χορήγηση δανείων σε οργανωμένες ομάδες προσφύγων και δρομολογούνται απαλλοτριώσεις αγροτικών και αστικών κτημάτων.

Προσφυγικοί συνοικισμοί γύρω από την πόλη.

Κατά μήκος της οδού Μοναστηρίου και Λαγκαδά διαμορφώθηκαν οι σημερινοί συνοικισμοί Επταλόφου και Ξηροκρήνης, Σταυρουπόλεως και Νεαπόλεως. Στο ανατολικό τμήμα, ιδρύθηκαν οι συνοικισμοί Τριανδρία, Άγιος Παύλος, Άνω και Κάτω Τούμπα με συνολικό πληθυσμό 30.000 κατοίκων την περίοδο 1930 – 1940. Μακριά από το κέντρο, ήσαν οι οικισμοί Γονατά (Βότση), Καλαμαριάς, Δέρκων, Αλλατίνι, Βόσπορος (μετά τον σιδηροδρομικό σταθμό), Βυζάντιο, Ιασονίδου, Καισάρειας (δεξιά προς Νεάπολη), Καϊστρίου πεδίου πίσω από την Αγ. Παρασκευή, στο ύψος της οδού Βαϊνδιρίου, Κατιρλή (Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος), Κολοκοτρώνη (Τυρολόης ανεβαίνοντας στην Νεάπολη, δεξιά της Παναγίας Φανερωμένης), Κουρί, Νέα Βάρνα, Νέα Κρήνη, Νέα Μουταλάσκη (μεταξύ Παπάφη – Μ. Μπότσαρη), Νέα Τούζλα, Καραμπουρνού, Αρετσού, Αθηνών, Κανάρη – τετρακατοικίες, Ορτακιανών, Οσία Ξένη στην Μαλακοπή, συνοικισμός Παράδεισος.

Την περίοδο 1924 – 1932 είχαν κτισθεί 9.000 οικίες γύρω από την πόλη, 3.000 στην περιοχή των Εξοχών που συγκροτούσαν 36 προσφυγικούς συνοικισμούς με ένα πληθυσμό 150.000 κατοίκων, ήτοι κάτι παραπάνω από τον μισό πληθυσμό της πόλης. Τους περισσότερους πρόσφυγες είχε συγκεντρώσει η Τούμπα με 32.000 κατοίκους, η Αγία Φωτεινή με 15.000, η Καλλιθέα με 4.500 κλπ.

Θα αναφέρουμε επιλεκτικά μόνο τρεις περιπτώσεις προσφυγικών οικισμών. Πρόκειται για τους οικισμούς Καλαμαριάς, Τούμπας, Χαρμάνκιοϊ, που είναι και οι μεγαλύτεροι και που αποτελούν σημεία αναφοράς για τους λοιπούς οικισμούς.

Ο Συνοικισμός της Καλαμαριάς ⁵⁶⁹

Το σκηνικό μεταβλήθηκε σε εκρηκτικό, όταν η Μικρασιατική Καταστροφή και η Συνθήκη Ανταλλαγής των Πληθυσμών κατέστησαν τη Θεσσαλονίκη εκτός από τόπο υποδοχής και εστία μόνιμης εγκατάστασης για 100.000-115.000 από αυτούς.

Η περιοχή, όπου δημιουργήθηκαν οι συνοικισμοί της Καλαμαριάς, απείχε τέσσερα χιλιόμετρα ανατολικά από το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Στα όρια της περιοχής, στην αρχή της οδού Αλλατίνι (σημερινή Θεμιστοκλή Σοφούλη), είχαν χτιστεί λίγες επαύλεις, σαν επέκταση της συνοικίας των Εξοχών, ενώ ένα μέρος των εκτάσεων χρησιμοποιείτο από κατοίκους της Πυλαίας για καλλιέργειες κηπευτικών προϊόντων. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντε, έδωσε τη δυνατότητα στα συμμαχικά στρατεύματα να αξιοποιήσουν μεγάλες ακατοίκητες εκτάσεις στα περίχωρα της πόλης, ως

---

⁵⁶⁹ Οι Πρόσφυγες στη Μακεδονία .Από την τραγωδία, στην εποποιία Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.. Επιμέλεια: Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος – Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης κείμενο της Ελένης Ιωαννίδου, η προσφυγική Καλαμαριά Σ.σ. 295-314.Αθήνα 2009.

στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Το στρατόπεδο στην Καλαμαριά, περιελάμβανε μεγάλο αριθμό ξύλινων παραπήγματος για τη διαμονή και την περίθαλψη των στρατευμάτων, επίσης απολυμαντήριο και στρατιωτικό αεροδρόμιο.

Οι πρώτοι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην Καλαμαριά ήταν Καυκάσιοι, το 1920-1921. Στα στρατιωτικά παραπήγματα της Καλαμαριάς, συγκροτήθηκε ο πρώτος προσφυγικός καταυλισμός. Ήδη το καλοκαίρι του 1920 κατοικούνταν από πρόσφυγες τουλάχιστον 72 από τους υπάρχοντες θαλάμους, ενώ έναν χρόνο αργότερα έφτασε να φιλοξενεί μέχρι και 6.000 ανθρώπους.

Παρά την προηγούμενη εμπειρία των υπηρεσιών, οι συνθήκες διαβίωσης κάθε άλλο παρά οργανωμένες και ιδανικές υπήρξαν. Οι τοπικές εφημερίδες αποκαλούσαν την Καλαμαριά «νεκροταφείο». Στους πέντε θαλάμους του νοσοκομείου περιθάλπονταν κατά μέσο όρο 200 άτομα, από δύο μόνο γιατρούς. Η τροφή ήταν κάκιστης ποιότητας. Εξίσου σημαντική αποδείχθηκε η έλλειψη φαρμάκων, νοσηλευτικού προσωπικού και ιατρικών εργαλείων, η μαζική συμβίωση σε θαλάμους χωρίς τζάμια, κλινοσκεπάσματα και ρουχισμό και οι εστίες μόλυνσης, δηλαδή οι σωροί των σκουπιδιών και οι ξεχειλισμένοι βόθροι που σπάνια απασχολούσαν την υπηρεσία καθαριότητας του δήμου.

Το 1921, στην Καλαμαριά λειτουργούσε ορφανοτροφείο για 110 προσφυγόπουλα. Το ίδρυμα μετεξελίχθηκε, από το 1926, σε Άσυλο Αλητόπαιδων. Τουλάχιστον 60-70 τρόφιμοι φοιτούσαν από το 1929 στο 66ο Δημοτικό Σχολείο στον οικισμό της Αρετσούς, ενώ το 1932 το Άσυλο στέγαζε 80 ορφανά και 80 ηλικιωμένους.

Από τον Σεπτέμβριο του 1922, η Καλαμαριά απέκτησε και πάλι το ρόλο του προσωρινού κέντρου περίθαλψης και του βασικού διαμετακομιστικού σταθμού προσφύγων, πριν από την προώθησή τους στην ύπαιθρο χώρα της Μακεδονίας. Αυτό το χρονικό σημείο σηματοδότησε, ταυτόχρονα, την ίδρυση των μόνιμων προσφυγικών οικισμών στην περιοχή. Δεν είναι δυνατό να υπολογιστεί ο αριθμός των προσφύγων που πέρασαν από το απολυμαντήριο και τους θαλάμους της Καλαμαριάς, βρίσκοντας κατάλυμα για μερικούς μήνες ή χρόνια. Κυνηγημένοι, εξαθλιωμένοι και άρρωστοι, πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής, έφθασαν το φθινόπωρο του 1922. Δεκάδες χιλιάδες αργότερα μετά τη Συνθήκη Ανταλλαγής έως το 1924. Λιγότερο τρομοκρατημένοι και ενδεείς, αλλά ταλαίπωροι, περιπλανώμενοι με τα πλοία σε λιμάνια της χώρας, όπου δεν γίνονταν δεκτοί λόγω του υπερκορεσμού.

Στους ξύλινους θαλάμους συστεγάζονταν πολλές οικογένειες, διαχωρίζοντας τα ελάχιστα τετραγωνικά που τους αναλογούσαν, με κουβέρτες, χαλιά, τσουβάλια και εφημερίδες. Τα 150 στρατιωτικά παραπήγματα αποδείχθηκαν ανεπαρκή. Το 1924 περίπου 12.000 άνθρωποι διέμεναν υπό αυτές τις συνθήκες στην Καλαμαριά. Αρκετές οικογένειες έζησαν στους θαλάμους για 5 έως και 20 χρόνια, ενώ ορισμένες στεγάστηκαν σε οίκημα μόνο μεταπολεμικά. Πολλοί ήταν οι πρόσφυγες που αναγκάστηκαν, για αρκετούς μήνες, να διαβιώσουν σε σκηνές, σε βάρκες ή σε αυτοσχέδιες παράγκες από λαμαρίνα, σανίδες και άλλα ευτελή υλικά.

Η υγεία αποδείχθηκε για ακόμη μία φορά το πιο εύθραυστο αγαθό. Μέχρι και το 1924, προκειμένου να αποφευχθεί η εξάπλωση ασθενειών στη Θεσσαλονίκη, εφαρμόστηκε, σε

ορισμένες περιπτώσεις, ο αποκλεισμός του καταυλισμού με συρματοπλεκτή περίφραξη και περιφρούρηση του χώρου από στρατιώτες.

Πρωτοβουλίες του Δήμου και της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης, όπως η διανομή συσσιτίων, ρουχισμού και χρηματικών βοηθημάτων, συνήθως συμπεριελάμβαναν και τον πληθυσμό της Καλαμαριάς. Ωστόσο, μόλις στις αρχές του 1931 καθιερώθηκαν τα δημοτικά συσσίτια για τους άπορους δημότες, ως τακτικός θεσμός, οπότε εγκαινιάστηκαν και τα αντίστοιχα της Καλαμαριάς, της Αρετσούς και της Νέας Κρήνης.

Οι διαδικασίες για τη δημιουργία των νέων συνοικισμών, ξεκίνησαν σταδιακά από το 1924. Οι περισσότεροι εγκατεστημένοι κατάγονταν από τον Πόντο, με τη συντριπτική πλειοψηφία να προέρχεται από την Τραπεζούντα και να ακολουθούν η Κερασούντα, η Ριζούντα, η Αργυρούπολη, τα Κοτύωρα. Στα δυτικά όρια της Καλαμαριάς, προς το Ντεπώ, ο οικοδομικός συνεταιρισμός «Το Βυζάντιον» ανέγειρε με το σύστημα της αυτοστέγασης τον ομώνυμο συνοικισμό, που παρέπεμπε στην Κωνσταντινούπολη, τόπο καταγωγής της πλειοψηφίας των μελών του. Από το 1929 μέχρι το 1933 είχαν εγκατασταθεί 110 οικογένειες.

Στα ανατολικά όρια, με αρκετή καθυστέρηση, μεταξύ των ετών 1935 και 1941, η Πρόνοια κατασκεύασε περίπου 100 κατοικίες στη συνοικία «Κτηνοτροφικά». Η ονομασία οφειλόταν στην κτηνοτροφική απασχόληση μεγάλου αριθμού κατοίκων, με προέλευση κυρίως από τον Καύκασο και τη Νότια Ρωσία, ιδιαίτερα τις περιοχές Καρς, Βατούμ και Τυφλίδα. Στο Καραμπουρνάκι, δημιουργήθηκαν μικρότερες γειτονιές, όπως «ο Παράδεισος, η Νέα Τούζλα και ο Άγιος Νικόλαος», όπου τα στεγαστικά προγράμματα τέθηκαν σε εφαρμογή μετά το 1933, αποκαθιστώντας εκεί πρόσφυγες αλλά και γηγενείς.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο συνοικισμός Στυλιανού Γονατά, κατόπιν Ναυάρχου Βότση. Επρόκειτο για τον οικισμό Κάμπελ, που από το 1927 μέχρι το 1931 ανήκε στην εβραϊκή κοινότητα, κατοικούμενος από φτωχούς Εβραίους. Τον Ιούνιο του 1931 ο συνοικισμός πυρπολήθηκε από την εθνικιστική οργάνωση «Εθνική Ένωση Ελλάς» Μετά τις καταστροφές, οι Εβραίοι κάτοικοι δεν είχαν πλέον τη διάθεση να παραμείνουν. Η μεταβίβαση του οικοπέδου από την εβραϊκή κοινότητα στο κράτος ολοκληρώθηκε το 1939.

Προσφυγικές εγκαταστάσεις στο Παλιό Χαρμάνκιοϊ (σημερινό Εύοσμο)⁵⁷⁰

Το Χαρμάνκιοϊ (Harmanköy ή Harman-kioi, χωριό με αλώνια), ευρισκόμενο στα δυτικά της πόλης της Θεσσαλονίκης, σημειώνεται ως τσιφλίκι ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, δίπλα στα αντίστοιχα, μικρότερα πάντοτε σε πληθυσμό και έκταση, του Καρά Χουσεϊν ή Καραϊσίν (Karaisin, σημερινή Πολίχνη) και του Άνω Λεμπέτ (Lembet çiftlik, σημερινή Ν. Ευκαρπία).

Οι κάτοικοί του προέρχονταν κυρίως από οικισμούς του κάμπου της Θεσσαλονίκης, καθώς και από το βλαχοχώρι Μεγάλα Λιβάδια του Πάϊκου. Αν και αραιοκατοικημένο μέσα στη μεγάλη του έκταση, ήταν ωστόσο, το μόνο που παρουσίαζε μια ουσιαστική κοινωνική και οικιστική οργάνωση (με αρχικό πυρήνα τον Ι. Ν. Αγίου Αθανασίου με έτος ανέγερσης 1818), σε αντίθεση με τα όμορα τσιφλίκια. Μετά την απελευθέρωση, το 1912, το Χαρμάνκιοϊ δεν

⁵⁷⁰ Οι Πρόσφυγες στη Μακεδονία Από την τραγωδία, στην εποποιία.. Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Επιμέλεια: Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος – Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης κείμενο Κυριάκος Χατζηκυριακίδης *Οι πρόσφυγες του Παλιού Χαρμάνκιοϊ* σ. σ 314-324. Αθήνα 2009.

αναγραφόταν πλέον ως τσιφλίκι, ούτε ήταν όμως και αυτόνομο διοικητικά, αλλά ανήκε στην Υποδιοίκηση της Θεσσαλονίκης. Με Βασιλικό Διάταγμα του 1918 η ευρύτερη περιοχή του Χαρμάνκιοϊ υπήχθη στην κοινότητα της Νεοχωρούδας. Πολύ σύντομα όμως, τον Μάρτιο του 1920, προσαρτήθηκε με Βασιλικό Διάταγμα και πάλι στον Δήμο της Θεσσαλονίκης

Στο **Χαρμάνκιοϊ** (χωριό με αλώνι) εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες το 1922 στα λίγα υφιστάμενα δημόσια και κοινοτικά κτήρια και σε πλίθινα ή από μπετόν αρμέ παραπήγματα, τα γνωστά «θαλάματα» της Σταυρουπόλεως. Ωστόσο είχαν προηγηθεί οι πρόσφυγες του 1914 που εγκαταστάθηκαν δίπλα στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, στην θέση Λεμπέτ, όπου δημιουργήθηκε ένας ακόμη οικισμός από 100 παραπήγματα με χωροφυλακή, ιατρείο, φαρμακεία, απολυμαντήριο, λουτρό, κλιβάνους, 150 αποχωρητήρια. Το 1920, πριν δηλ. την άφιξη του μαζικού μεταναστευτικού ρεύματος, το 1922, στην γειτονική Πολίχνη (τότε Καραϊσιν) ζούσαν 850 ψυχές, στο Λεμπέτ (Ν. Ευκαρπία) και στο Χαρμάνκιοϊ. Το Χαρμάνκιοϊ περιλάμβανε τότε τον Σταθμό, την Ν. Μαινεμένη, το Ν. Κουκλουτζά, το Ν. Κορδελιό που τον Μάρτιο του 1920 προσαρτήθηκαν στον Δήμο Θεσσαλονίκης.

Οι πρόσφυγες στην σημερινή περιοχή Σταυρουπόλεως – Πολίχνης είχαν έλθει από το Καρς και την Τιφλίδα, την Ανατ. Θράκη, την Μ. Ασία. Οι Πόντιοι από το Καρς είχαν φθάσει στην Θεσσαλονίκη αυτοβούλως, γιατί πληροφορήθηκαν ότι το Ελληνικό Κράτος θα διένειμε οθωμανικά ανταλλάξιμα κτήματα. Οι περισσότεροι είτε πέθαναν από ελώδεις πυρετούς, συνήθεις στο πεδινό αρρωστημένο κλίμα της περιοχής, είτε άλλοι επέστρεψαν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, στο Καρς και την Τιφλίδα, για να επανέλθουν οριστικά το 1922.

Το 1922 το μεγάλο προσφυγικό ρεύμα ήλθε για εγκατάσταση ΒΑ του σημερινού Ελευθερίου (το παλαιό δηλ. Νέο ή Κάτω Χαρμάνκιοϊ) στο σημερινό δηλ. Εύοσμο. Εδώ βρήκαν Βλάχους από τα Μεγάλα Λιβάδια του Πάικου. Οι πλείστοι των προσφύγων είχαν έλθει από την Σμύρνη και ειδικότερα από το σμυρναϊκό προάστιο Κουκλουτζά, γι' αυτό το παλαιό Χαρμάνκιοϊ ονομάστηκε αρχικά Νέος Κουκλουτζάς, αλλά το 1955 μετονομάστηκε σε Εύοσμον και το 1960 σε Εύοσμος. Μαζί τους είχαν έλθει πρόσφυγες από το Νύφιο, τον Βουρνόβα, το Βαγάρασι, τα Μύλασα, τα Σώκια, τον Γέροντα, το Αχμετλί και το Ουλουτζάκ. Τα σπίτια στον Εύοσμο ήσαν άλλα πλίθινα και άλλα από ξύλα και τούβλα και «δίρριχτη» στέγη, φτιαγμένα από τον Εποικισμό και την Ε.Α.Π. Το 1926 ο Εποικισμός είχε ήδη κτίσει 90, ενώ προς τα τέλη της δεκαετίας του 1920 υπήρχαν 38 παραπήγματα. Στο Νέο Κορδελιό αρχικά είχαν εγκατασταθεί 164 οικογένειες, προερχόμενες από την Παπά Σκάλα του Κορδελιού. Στην Νέα Ευκαρπία εγκαταστάθηκαν 142 τουρκόφωνες οικογένειες προερχόμενες από το Ουσάκ, 11 από την Θράκη, 5 από την Φιλαδέλφεια, την Λίγδα Οδεμησιού και το Ντενισλί.

Το Χαρμάνκιοϊ έμελλε να αποτελέσει, μαζί με το Καραμπουρνού, τους βασικούς στη Βόρεια Ελλάδα χώρους υποδοχής των χιλιάδων προσφύγων. Μετά την Καταστροφή του 1922, προσφυγικές οικογένειες εγκαταστάθηκαν βορειοανατολικά των προσφυγικών παραγκών και θαλάμων του (Νέου ή Κάτω) Χαρμάνκιοϊ (σημερινό Ελευθέριο), στον παλιότερο δηλαδή οικισμό -εξ ου και η ονομασία του Παλαιό Χαρμάνκιοϊ (σημερινός Εύοσμος)- δίπλα στον γηγενή και βλάχικο πληθυσμό, που τότε ανερχόταν, σύμφωνα με τις στατιστικές της εποχής, στους 393 κατοίκους (212 άνδρες και 181 γυναίκες). Η συντριπτική πλειοψηφία των

προσφύγων ήταν Μικρασιάτες από την ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης αλλά και ευρύτερα από τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, ενώ πολύ λιγότεροι ήταν οι Πόντιοι και ελάχιστοι οι Θρακιώτες.

Προσφυγικές εγκαταστάσεις στην Τούμπα ⁵⁷¹

Στην Τούμπα πρώτοι ήλθαν Μικρασιάτες, Κωνσταντινουπολίτες και Θρακιώτες και ακολούθησαν οι Πόντιοι. Όλοι προηγουμένως περνούσαν υποχρεωτικά και για μικρό χρονικό διάστημα την καραντίνα στην περιοχή Βυζάντιο. Μέχρι το 1924, η Τούμπα είχε καταστεί κέντρο διερχομένων προσφύγων, που διοχετεύονταν κατόπιν σε άλλους προσφυγικούς οικισμούς. Οι 100 θάλαμοι της Εθνικής Άμυνας επισκευάσθηκαν με δαπάνη της Ιεράς Ενώσεως Μακεδονικών Οργανώσεων, την οποία είχαν ιδρύσει πλούσιοι Θεσσαλονικείς, αλλά και με χρήματα του Ταμείου Περιθάλψεως Προσφύγων (Τ.Π.Π.).

Η Ένωση αυτή νωρίς, το 1922, έκτισε 580 μικρές παράγκες από ξύλο και λαμαρίνα. Τα σπίτια του Τ.Π.Π. έκτισαν δέκα τρεις εργολάβοι, που με τα αρχικά τους ονομάσθηκαν οι δρόμοι, π.χ. Γ.Π. Α.Ρ. κλπ. Το Εμπορικό Επιμελητήριο έκτισε πάντα στην Τούμπα, σπίτια την διετία 1924 – 1925. Άλλη κατηγορία σπιτιών ήταν τα λεγόμενα «γερμανικά», 50 δηλ. προκατασκευασμένα σπίτια, που έστειλε το Γερμανικό Κράτος στα πλαίσια των πολεμικών αποζημιώσεων. Το καθένα είχε εμβαδόν 65 τ.μ. και προοριζόταν για δύο οικογένειες. Στην Άνω Τούμπα το Ταμείο Πρόνοιας έκτισε δίπλα στα σπιτάκια του Εμπορικού Επιμελητηρίου, μονώροφες τετρακατοικίες και το 1926 ξύλινα σπιτάκια. Το ίδιο έτος (1926), η Πρόνοια πάλι, ανήγειρε τα νεόκτιστα που ήσαν μονώροφες διπλοκατοικίες. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.) έκτισε 3.000 μονοκατοικίες και 200 πολυκατοικίες, που καθεμία στέγαζε 8 – 10 οικογένειες. Βόρεια, ανατολικά και νότια της Τούμπας δημιουργήθηκαν και άλλοι μικρό συνοικισμοί.

Έτσι το 1928, πρόσφυγες από τη Μαλακοπή της Καππαδοκίας ίδρυσαν τον ομώνυμο συνοικισμό, ενώ νότια, κάτω από την οδό Παπάφη, υφίσταντο οι συνοικισμοί Αθηνών και Νέας Μουταλάσκης, από πρόσφυγες του προαστίου της Καισάρειας, αλλά και από το Τσόρουμ του Πόντου, συνολικά 49 οικογένειες. Στην Νέα Μαλακοπή, οι Καππαδόκες πρόσφυγες βρήκαν και πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη και Θράκη, που είχαν έλθει πριν από το 1922.

Ο συνοικισμός των Αθηνών, ιδρύθηκε την διετία 1929 – 1930 από βορρά προς νότο της οδού Παπάφη ως την Παπαναστασίου και από δυτικά προς ανατολικά από τη Μπότσαρη ως την Κανάρη. Εδώ είχαν ανεγερθεί μονώροφες διπλοκατοικίες, μαζί και διώροφες τετρακατοικίες που με κλήρο δόθηκαν σε 250 οικογένειες επί συνόλου 2.600 αιτήσεων. Τον δύσκολο χειμώνα του 1922/23 η Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης, μοίρασε κλινοσκεπάσματα, ενώ ο στρατός οργάνωσε συσσίτια. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι πρόσφυγες στην Τούμπα ήσαν πολλά και δυσεπίλυτα: ο επισιτισμός, η αντιμετώπιση του εξανθηματικού τύφου, ο ελώδης πυρετός, η φυματίωση, που αντιμετωπίσθηκαν με την ίδρυση δύο δημοσίων ιατρείων στην Άνω και Κάτω Τούμπα, το δεύτερο ήταν γνωστό ως Προσφυγικό

⁵⁷¹ Καραθανάσης, Αθανάσιος καθηγητής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ.
www.ionikiestia/synedrio/1.pdf

Σωματείο με 60 κλίνες και όταν τα δύο αυτά ιατρεία καταργήθηκαν, ο Δήμος Θεσσαλονίκης ίδρυσε το 2ο Δημοτικό Ιατρείο στην Τούμπα.

Το Κράτος από τον Οκτ. 1922 μέχρι τον Ιουν. 1923 είχε δαπανήσει 7.450.000 δρχ. για την κατασκευή παραπηγμάτων στην Τούμπα, την Καλαμαριά, το Χαρμάνκιοϊ, το Βαρδάρη και το Λεμπέτ.

Στην Τούμπα, από την άνοιξη του 1923 άρχισε η κατασκευή θαλάμων διαστάσεων 51 X 12, όπου εγκαταστάθηκαν πολυάριθμες οικογένειες..

Το 1932 η Τούμπα είχε 32.000 κατοίκους, 4 δημόσια δημοτικά σχολεία, ένα ιδιωτικό, ένα παιδικό σταθμό, τρεις εκκλησίες, της Αγίας Βαρβάρας, του Αγίου Θεράποντος, της Αγίας Μαρίνας και τέλος μία τέταρτη του Αγίου Φανουρίου, τρία ωδεία, δύο ιατρεία, ένα κινηματοθέατρο και δύο μεγάλα γειτονικά εργοστάσια (Υφανέτ, Τουρπάλη).

Η αντιμετώπιση των προσφύγων από τον Τύπο στη Θεσσαλονίκη.

Η στάση των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης απέναντι στους πρόσφυγες.

Η Θεσσαλονίκη είχε υποδεχτεί κύματα προσφύγων και σε προηγούμενα χρόνια: από τα χωριά της Μακεδονίας, κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, για να γλυτώσουν από τις πολεμικές επιχειρήσεις, όπως και από τις περιοχές που περιήλθαν στην κατοχή των στρατευμάτων των Κεντρικών Αυτοκρατοριών και από τα χωριά που εκκενώνονταν κατά τη δημιουργία των γραμμών του μετώπου. Επίσης, η καταστροφική πυρκαγιά στη Θεσσαλονίκη, το 1917, δημιούργησε δεκάδες χιλιάδες αστέγους, πρόσφυγες στην ίδια τους την πόλη.

Η αντιμετώπιση αυτών των προσφύγων, εντασσόταν στο πλαίσιο του ανθρωπισμού και στην αντιμετώπιση των πρακτικών αναγκών που προέκυπταν από τις έκτακτες συνθήκες.

Την ίδια αντιμετώπιση είχαν και οι πρώτοι πρόσφυγες που ήρθαν στη Θεσσαλονίκη από την ανατολική Θράκη και από τη Μικρά Ασία. Ήταν και αυτοί μια ακόμη ενοχλητική συνέπεια ενός δράματος, κυρίως πολιτικού, εθνικού και στρατιωτικού, όπως επισημαίνει ο κ. Βλασίδης⁵⁷².

Βέβαια, καθώς μεγάλωνε ο όγκος των προσφύγων και τα προβλήματα έπαιρναν το χαρακτήρα του επειγόντος, το θέμα των προσφύγων έκανε την εμφάνισή του και στις άλλες εφημερίδες. Με την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάννης (30 Ιανουαρίου 1923), φάνηκε ότι η παρουσία των προσφύγων στη Θεσσαλονίκη θα ήταν μόνιμη- ή έστω για πολλά χρόνια. Ο όγκος τους σήμαινε ότι άλλαζαν τόσο τα πληθυσμιακά και τα κοινωνικά δεδομένα όσο και τα πολιτικά.

Σημαντική είναι η θέση του Τύπου στην καταγραφή και ανάδειξη των προβλημάτων στις προσφυγικές συνοικίες. Οι εφημερίδες πρόβαλαν τη δεινή θέση των προσφύγων κι ανάλογα με την πολιτική τους τοποθέτηση, υιοθετούσαν την άποψη ότι «*οι πρόσφυγες τύχαιναν πατρικής στοργής από την κυβέρνηση ή ήταν αφημένοι στη μοίρα τους*» επισημαίνει ο ερευνητής.

---

⁵⁷² Η έρευνα του επίκουρου καθηγητή του πανεπιστημίου της Δυτικής Μακεδονίας Βλάση Βλασίδη, παρουσιάστηκε από τον ίδιο στο επιστημονικό συνέδριο, με θέμα *Θεσσαλονίκη, πρωτεύουσα των προσφύγων*, του Ιστορικού Αρχείου Προσφυγικού Ελληνισμού, στην Καλαμαριά (23-25 Νοεμβρίου 2012).Thessaloniki Arts and Culture <http://www.thessalonikiartsandculture.gr>

Στην αρχή, οι περισσότερες εφημερίδες, αγνόησαν το θέμα των προσφύγων ή δημοσίευαν αποσπασματικά μόνο σχετικές ειδήσεις. Η μόνη που αντιλήφθηκε νωρίς το μέγεθος και τη μονιμότητα της προσφυγιάς ήταν η Βενιζελική «Εφημερίς των Βαλκανίων».

.Η «Νέα Αλήθεια», ασχολείτο- αλλά σε μικρότερο βαθμό -με τα προσφυγικά θέματα και έδινε μεγάλη βαρύτητα κυρίως στις αποζημιώσεις για τις περιουσίες των προσφύγων και στην εγκατάσταση των προσφύγων, μέσω της ΕΑΠ. Ωστόσο, η «Νέα Αλήθεια» θεωρούσε τους προσφυγικούς συνοικισμούς ως αναπόσπαστα κομμάτια της πόλης. Την Καλαμαριά, την Αρετσού, την Τούμπα, τη Μενεμένη, τη Νεάπολη και τη Βάρνα.

Παρόμοια ήταν και η πολιτική της εφημερίδας «Μακεδονία», η οποία περιλάμβανε στην πολιτική γραμμή της, «τη συμπαράσταση στο δράμα του προσφυγικού κόσμου μετά την καταστροφή, συνεχείς αγώνες, αδιάκοπες προσπάθειες». Η εφημερίδα φιλοξενούσε συχνά ειδήσεις για τους πρόσφυγες και τα προβλήματά τους, ειδικά αν αυτά δημιουργούσαν προβλήματα στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία.

Άλλη μια εφημερίδα της εποχής, τα «Μακεδονικά Νέα», δημιούργησε στήλη με τίτλο «Προσφυγικά», ενώ τα σημαντικότερα θέματα- ειδικά αυτά που αφορούσαν τις αποφάσεις και τις δράσεις των κρατικών φορέων για τους πρόσφυγες -φιλοξενούνταν στην πρώτη σελίδα.

Τα προβλήματα των προσφύγων εμφανίζονταν συχνά και μέσα από τις στήλες της εφημερίδας *Ελεύθερος Λόγος*, τα περισσότερα σχετικά άρθρα της οποίας, αφορούσαν τις προσπάθειες της κυβέρνησης για την ένταξή τους στην τοπική οικονομία. Υπήρχαν άρθρα για την εγκατάσταση των προσφύγων στις πόλεις και στην ύπαιθρο, για τη βελτίωση των συγκοινωνιών, για τα εγγειοβελτιωτικά έργα κ.ά.

Η αντιμετώπιση των προσφύγων από τον αντιβενιζελικό Τύπο

Το «Φως», για παράδειγμα, φιλοξενούσε συχνά ειδήσεις και κείμενα άποψης για τους πρόσφυγες. Κύριος στόχος της εφημερίδας ήταν η ομαλή ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και αυτό αφορούσε τόσο τους ίδιους τους πρόσφυγες. Μάλιστα, η εφημερίδα στηλίτευε την καθυστέρηση στη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων, καθώς και την έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, αλλά και τις όποιες ατασθαλίες πραγματοποιούνταν εις βάρος των προσφύγων. Για τις λιγότερο σημαντικές ειδήσεις, η εφημερίδα είχε τη μόνιμη στήλη «Προσφυγικά».

Μια άλλη εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, του αντιβενιζελικού χώρου κι αυτή, ο *Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος*, διατηρούσε στήλη με ανακοινώσεις για προσφυγικά θέματα κάθε είδους, αλλά με λόγο καταγγελτικό, έτσι ώστε να στρέφει τα βέλη κατά των Βενιζελικών πολιτικών και της πολιτικής τους.

Η εργασία στα προσφυγικούς καταυλισμούς και η ένταξη στις ομάδες των πρώτων προσφύγων προσκόπων.

Η προσπάθεια υποστήριξης των προσφύγων από τους προσκόπους καταγράφεται σε ολόκληρη της περιοχή της Μακεδονίας. Σε άρθρο της εφημερίδας *Μακεδονία*, αναγράφεται

ότι στις Σέρρες δόθηκε μεγάλος χορός υπέρ των προσφύγων προσκόπων.⁵⁷³ Στον χορό παραβρέθηκε και ο γενναίος Μέγαρχος Κονδύλης, που όπως επισημαίνει ο αρθρογράφος για πρώτη φορά παραβρέθηκε σε κοινωνική εκδήλωση.

Στην Θεσσαλονίκη.

Οι πρόσκοποι ανέλαβαν στην αρχή την υγειονομική υπηρεσία των καταυλισμών και κατόπιν ανέλαβαν ολόκληρη τη Δημόσια Υγεία της Θεσσαλονίκης διαιρουμένη σε έξι τμήματα. Σε νεότερη ανακοίνωση τους⁵⁷⁴ δε, εκφράζουν δημόσια ευχαριστίες προς την νέα Βιομηχανία "Ερια" για την δωρεά 100 μέτρων μάλλινου υφάσματος για τους Πρόσφυγες προσκόπους της Μικράς Ασίας.

Στην προσκοπική οικογένεια εντάχθηκαν και σημαντικά στελέχη του προσκοπισμού από τις χαμένες πατρίδες, όπως ο Θεόδωρος Λίτσας, ο Γιάννης Βασιλειάδης, ο Σπύρος Ιατρίδης, ο Βασίλης Αγγελίδης⁵⁷⁵ αλλά και μικρότεροι όπως ο Δημήτρης Μακρίδης, οι οποίοι και βοήθησαν στην ανάπτυξη του προσκοπισμού..

6.5.3 Προσφυγικές Ομάδες που δημιουργήθηκαν στην πόλη.

Η 9η ομάδα προσκόπων Αναλήψεως, στην περιοχή των εξοχών ,ιδρύθηκε από τον Αρχηγό Γ. Τρέμμα και υπαρχηγό τον Κωζαδίνο στις 25 Ιουνίου 1924.⁵⁷⁶ Για την ομάδα της Αναλήψεως περιγράφεται μια επίσκεψη στην 9^η Προσκοπική Ομάδα στο φύλλο της 9^{ης} Ιουνίου της εφημερίδας *Φως Θεσσαλονίκης* Αναλήψεως . "Η ομάδα με Αρχηγό τον Ι Τρέμμα ιδρύθηκε το 1924 και στεγάζεται στο Δημοτικό Σχολείο Αναλήψεως. Κατά την επίσκεψη παρουσιάζεται ο χώρος και μέσα από αυτό αναδεικνύεται η λειτουργία της Ομάδας. Στην Λέσχη υπάρχουν ντουλάπια για όλους τους προσκόπους και εκεί φυλάσσονται οι προσκοπικές στολές των παιδιών καθώς και τα προσκοπικά τους αντικείμενα. Η Ομάδα αποτελείται από τρεις ενωμοτίες η 1^η με παιδιά που ετοιμάζονται για στελέχη (ενωμοτία Βαθμοφόρων) , η 2^η με παιδιά εργατικά και η 3^η με μαθητές σχολείου. Στην Λέσχη λειτουργεί κάθε Δευτέρα-Τετάρτη και Παρασκευή 8,30 με 10 νυκτερινό σχολή και οι εργαζόμενοι πρόσκοποι διδάσκονται γραφή, ανάγνωση και αριθμητική. Επίσης κάθε Πέμπτη στις 8 γίνονται μαθήματα Πρώτων Βοηθειών από τον Ιατρό της πόλης Ηλ Κυριακίδη. Η 9^η Ομάδα έχει επίσης και αθλητισμό με πετόσφαιρα, ποδόσφαιρο αλλά και κάθε αθλητικό αγώνισμα. Οι πρόσκοποι της ομάδος έχουν φυτέψει τα δενδρύλλια της πλατείας Συνδίκια τα οποία και περιποιούνται. Υπαρχηγός της Ομάδος είναι ο Άγγελος Παπαγγέλου".

Η ομάδα των **Ρώσων** προσκόπων. Το 1925 στη διάρκεια της εορτής για την απονομή του μεταλλίου for merit από τον Μπάντεν Πάουελ (Baden Powell) στις 14 Ιουνίου, στον κήπο του Βασιλέως Γεωργίου, καταγράφεται⁵⁷⁷ ότι έλαβαν μέρος οι 11 προσκοπικές Ομάδες της πόλης. Μεταξύ των ομάδων αναφέρεται και η 5^η Ομάς των Ρώσων προσφύγων, με Αρχηγό

⁵⁷³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 7/2/1923

⁵⁷⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 23 Νοεμβρίου 1922

⁵⁷⁵ *Η Ιστορία του 10ου Συστήματος προσκόπων* Ιστορικό Σημείωμα του Σπύρου Στάμου Θεσσαλονίκη 2015 σ.σ 8

⁵⁷⁶ Αρχείο Γ. Τρέμμα (Ιωάννη Τρέμμα)

⁵⁷⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 15/6/1925

τον Μαρτίνωφ. Η ομάδα αυτή θα διαλυθεί το 1930 και οι απομείναντες πρόσκοποι μεταγράφηκαν σε άλλες ομάδες της Θεσσαλονίκης.⁵⁷⁸

Η ομάδα των **Κωνσταντινοπολιτών** προσκόπων με αριθμό 16^η, αναφέρεται σαν νεοσύστατη στο πρόγραμμα των προσκοπικών επιδείξεων του 1926.⁵⁷⁹ Μια επόμενη δημοσίευση του 1926, μας ενημερώνει για την 16^η ομάδα Κωνσταντινοπολιτών προσκόπων, ότι δίνει κινηματογραφική παράσταση στο Διονύσια, με το αριστουργηματικό έργο «Εύμορφες Γυναίκες».⁵⁸⁰ Επίσης υπάρχουν μεμονωμένες αναφορές της δράσης της, όπως Εορτή της 16^{ης} Ομάδος Κωνσταντινοπολιτών το έτος 1930, όπως αποφασίστηκε στην τελευταία συνεδρίαση της Ομάδος.⁵⁸¹ Στην ομάδα εμφανίζεται επικεφαλής Αρχηγός ο Κωνσταντινίδης, κατά την συμμετοχή της ομάδας στις μέρες του Πάσχα, καθώς οι πρόσκοποι της 16^{ης} Ομάδας Κωνσταντινοπολιτών, συμμετέχουν στην περιφορά του Επιταφίου και στη λειτουργία της Ανάστασης του Ιερού Ναού του Γρηγορίου του Παλαμά και δέχονται την ευαρέσκεια του Ναού μέσω δημοσίευσης δια του τύπου.⁵⁸²

Στην Οργάνωση του Σώματος Προσκόπων Θεσσαλονίκης έχουν ενταχθεί και οι **Θράκες** Πρόσκοποι που έφθασαν στη Θεσσαλονίκη.⁵⁸³

6.5.4 .Η προσκοπική ομάδα στον Συνοικισμό της Τούμπας με αριθμό 8η.⁵⁸⁴

Η ομάδα των προσκόπων Τούμπας αποτελείται από προσφυγόπουλα, από τα οποία περιμένει πολλά και το προσκοπικό Σώμα, αλλά και ο συνοικισμός των προσφύγων. Για την καλύτερη οργάνωση της, συστάθηκε επιτροπή από τους Ν. Καραγιαννίδη, Δ. Μπουφτόγλου, Κ. Καλευρά, Π Παπαδόπουλο και Κ. Παρίση, η οποία θα μεριμνούσε για την επιτυχία του προορισμού. Η δράση της ομάδος αυτής ήταν σε συνεχή δημοσιότητα καθώς διοργάνωσε αρκετές δράσεις και ιδιαίτερα δράσεις οικονομικού χαρακτήρα.

Προσκοπική χοροεσπερίδα. Στις 19 Νοεμβρίου 1925⁵⁸⁵ η 8^η προσφυγική ομάδα προσκόπων Τούμπας έδωσε στο χοροδιδασκαλείο της Τούμπας, οικογενειακή χοροεσπερίδα. Για τη χοροεσπερίδα αυτή έγραψε αναλυτικά η εφημερίδα «Μακεδονία» στο φύλλο της 24^{ης}. "Επίσης την προηγούμενη Κυριακή έλαβε χώρα μεγαλοπρεπέστατη και λίαν επιβλητική εορτή, της 8^{ης} Ομάδας προσκόπων Τούμπας. Με το τέλος του εσπερινού, οι δεσποινίδες Β. Ατκέλ και Πετρίδου κατέλαβαν τους κεντρικότερους δρόμους του συνοικισμού και άρχισε η καταναγκαστική φορολογία των κατερχομένων ή ανερχομένων στον συνοικισμό. Ο Νικόλαος Μαρακβός, μέλος της Τοπικής επιτροπής ευχαρίστησε το Σώμα Προσκόπων Μακεδονίας, στο πρόσωπο του παραβρισκόμενου Β. Πανουσόπουλου, Εφόρου Μακεδονίας. Τους παραβρισκόμενους νέους προσφώνησε εκ μέρους της επιτροπής ο Δ. Μουφτόγλου και άρχισε η χοροεσπερίδα που διήρκησε μέχρι τις 10.00 μμ."

⁵⁷⁸ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 20 Ιανουαρίου 1930

⁵⁷⁹ Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Οκτώβριος 1926

⁵⁸⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 18/11/1926

⁵⁸¹ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 6 Φεβρουαρίου 1930

⁵⁸² Εφημερίδα *Μακεδονία* 14 Απριλίου 1931

⁵⁸³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 6/3/1923

⁵⁸⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 11/6/1924

⁵⁸⁵ Εφημερίδα *Μακεδονία* 17/7/1925

Επανιδρύθηκε⁵⁸⁶ το 1929 η 8^η Προσκοπική Ομάδα Τούμπας που είχε μείνει χωρίς Αρχηγό.
587

Η 8η Ομάδα Τούμπας απέκτησε επιτροπή που αποτελείτο από τους Μαξούτογλου, Ιμβράκη, Παπαιωάννου, Αβαμίδου, Κανελλίδου, και της Μαίρης Χούντερ.⁵⁸⁸ Το κύριο έργο της επιτροπής ήταν η εξέρευση προσκοπικής Λέσχης για την ομάδα. Πολύ σύντομα η 8^η Προσκοπική ομάδα της Τούμπας τέλεσε τα εγκαίνια της Λέσχης στις 8 Μαρτίου⁵⁸⁹, σε μια από τις αίθουσες του άλλοτε προσφυγικού Νοσοκομείου Τούμπας, η οποία παραχωρήθηκε από τη Γενική Διοίκηση, κατόπιν των ενεργειών της Ομαδικής επιτροπής που αποτελείτο από τους: Ν. Τσαούσογλου, Π. Μπογιατζόγλου, Ι Κανελίτσα, Ι Ράδοβιτς, Δ. Μεφαλόπουλου και Ι. Ιμβράκη και του Αρχηγού της ομάδας Παληκαρόπουλου. Στα εγκαίνια παρέστησαν ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης Βαμβακάς, ο Περιφερειακός Έφορος Προσκόπων Β. Πανουσόπουλος, ο Πρόεδρος του Τ.Π.Σ Θεσσαλονίκης Ν. Κασάπης, ο Τοπικός Έφορος Θεσσαλονίκης Αλεξ. Κωνσταντινίδης, η «Μάνα του Στρατιώτου» Άννα Παπαδοπούλου - Μελά, ο κ Χούντερ και πολλοί Αρχηγοί. Στους συγκεντρωμένους μίλησε ο Έφορος και ονόμασε τις Λέσχες «Ηθικά πνευματικά κέντρα» που συντελείται μια εργασία αρετής και εμπεδώνονται ηθικές αρχές για την εξύψωση του Εθνικού φρονήματος. {...} Επικαλέστηκε τη συναντίληψη των παρευρισκομένων για την εξάπλωση της προσκοπική ιδεολογίας, της μόνης ενδεδειγμένης για την εξυγίανση της εκτροχιασμένης νεολαίας μας. Στη συνέχεια, μίλησε ο Δήμαρχος Βαμβακάς για τα εγκαίνια της λέσχης, που σκοπός της ήταν η ανάπτυξη του πνεύματος και του σώματος του παιδιού και τελείωσε με τις ομιλίες του Αρχηγού της ομάδας και του Τοπικού Εφόρου που εκπροσώπησε όλες τις ομάδες της πόλης, ενώ η μουσική του Παπάφειου ορφανοτροφείου παιάνιζε εμβατήρια κατά τα διαλείμματα.

Ορκωμοσία των προσκόπων της Τούμπας.

Έγιναν οι σχετικές προετοιμασίες για την ορκωμοσία των προσκόπων της Τούμπας την Κυριακή 25 Οκτωβρίου στον χώρο μεταξύ του Αγίου Θεράποντος και της νεόδμητης σχολής.⁵⁹⁰ Στην τελετή στην οποία παραβρέθηκαν χιλιάδες κόσμου, είχαν παραταχθεί στην πλατεία, η στρατιωτική μουσική, ομάδες προσκόπων και ολόκληρη η μαθητική νεολαία της Τούμπας. Παραβρέθηκαν οι Υπουργοί Ιασωνίδης, Ζάννας Παπαδάτος, βουλευτές και Γερουσιαστές. Ο Πρόεδρος της επιτροπής Τσαούσογλου, ευχαρίστησε τους παρευρισκομένους και κάλεσε τον Υπουργό Ιασωνίδη να παραδώσει την Σημαία στους προσκόπους. Ο Υπουργός με πατριωτικότετη προσλαλιά, έπλεξε το εγκώμιο της Τούμπας που ήταν το προπύργιο του Φιλελευθερισμού. Στο λόγο του Υπουργού απάντησε ο Αρχηγός Παληκαρόπουλος, ο οποίος διαβεβαίωσε τον Υπουργό για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους απέναντι στο Θεό, στην Πατρίδα και στην Κοινωνία. Ζήτησε δε την ηθική και οικονομική ενίσχυση των προσκόπων. Ακολούθησε παρέλαση των προσκόπων, χοροί από τις μαθήτριες και διάφορα προσκοπικά παιχνίδια.⁵⁹¹

⁵⁸⁶ Δεν υπάρχουν πληροφορίες για το πότε διαλύθηκε.

⁵⁸⁷ Εφημερίδα *Φως της Θεσσαλονίκης* 15/2/1930

⁵⁸⁸ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 12/12/1929

⁵⁸⁹ Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ Μακεδονίας* Περίοδος ΒΑ τεύχος 6 Απρίλιος 1931

⁵⁹⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 23 Οκτωβρίου 1931

⁵⁹¹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 26 Οκτωβρίου 1931, στην σελίδα 5 υπάρχει και φωτογραφία από την τελετή.

Επεισόδια στην Αγία Μαρίνα της Τούμπας⁵⁹².

Κατά την περιφορά της δεύτερης Ανάστασης που το ατυχές εκκλησίασμα έγινε ακούσιος μάρτυρας ομηρικής μάχης.

Είναι γνωστό ότι κατά την περιφορά της Αναστάσεως αυτός που φέρει το λάβαρο του ανθοστόλιστου Χριστού θεωρείται ευλογημένος και προνομιούχος. Το έθιμο αυτό που έχει ρίζες στην Κωνσταντινούπολη, στην Μικρά Ασία και στον Πόντο κάνει τους εδώ πρόσφυγες να φτάνουν στο σημείο να θυσιαστούν για να το φέρουν. Οι συνοικούντες στην Αγία Μαρίνα είχαν αποφασίσει εκ περιτροπής να διαλέγουν τον φέροντα μέχρι που εμφανίστηκε ομογενής από την Αμερική (ΑΧΕΠΑΝΣ), ο οποίος προσέφερε χρηματικό ποσόν προκειμένου να κρατήσει το λάβαρο. Ο πλειστηριασμός μεταξύ του ομογενούς και κατοίκου έφθασε τις 2.500 δραχμές. Ο κόσμος που παρακολουθούσε αυτή τη δημοπρασία δυσανασχέτησε. Οι θράκες ζητούσαν το λάβαρο, οι Πόντιοι αγωνιζόντουσαν να το κατακτήσουν και οι Μικρασιάτες δεν εννοούσαν να παραιτηθούν. Οι πιστοί μεταβλήθηκαν σε εξαγριωμένο πλήθος. Το όνομα του Χριστού εξυβρίζετο, η Παναγιά και όλοι οι Άγιοι δεν έλειψαν από τα στόματα των πιστών. Το κακό γενικεύεται. Τα γυναικόπαιδα τρέπονται σε φυγή. Οι ιερείς δέχονται ξυλοκοπήματα. Αστυνομική δύναμη δεν υπάρχει και οι ελάχιστοι πρόσκοποι προσπαθούν να διατηρήσουν την τάξη σφυρίζοντας και καλώντας σε ενίσχυση τις αρχές. Τη λύση έδωσε διερχόμενος Ανθυπολοχαγός ο οποίος ανεγνώρισε αρκετούς στρατιώτες ανάμεσα των πιστών, τους συγκέντρωσε έκανε ένα τετράγωνο γύρω από το λάβαρο και διέσωσε την καλή συνέχεια της λιτανείας.

Επίσκεψη Ιασωνίδα στην Τούμπα.

Με την ευκαιρία του εορτασμού της Αγίας Μαρίνας, ο πρώην Υπουργός επισκέφθηκε μαζί με τον Δήμαρχο Βαμβακά τη λέσχη των προσκόπων στην Τούμπα και σε ομιλία του ο Πρόεδρος του Συλλόγου «Αγία Μαρίνα» Ν. Τσαούσογλου και πρόεδρος της Τοπικού Συνδέσμου των προσκόπων, ευχαρίστησε τους επισήμους για την λύση πολλών προβλημάτων του οικισμού αλλά και των προσκόπων.⁵⁹³

Σε αφιέρωμα της εφημερίδας *Μακεδονία*⁵⁹⁴ στον προσφυγικό συνοικισμό της Τούμπας, αναφέρεται ότι λειτουργεί λέσχη προσκόπων με επιχορήγηση του πρώην Υπουργού προνοίας Ιασωνίδα και με τη συμβολή του Δημάρχου Βαμβακά έχει εξωραϊστεί και ηλεκτροδοτηθεί. Είναι μια μεγάλη ευρύχωρη αίθουσα που στεγάζεται η 8^η Ομάδα προσκόπων και η νεοσυσταθείσα ομάδα Αλκίμων.

Αυτή η επιχορήγηση ήταν η αιτία της δημιουργίας αντεγκλήσεων και ανταλλαγής επιστολών μεταξύ του Τοπικού Εφόρου Λαγουμιτζάκη και του Αρχηγού Φιλάρητου Παλληκαρόπουλου. Με επιστολή⁵⁹⁵ του ο Αρχηγός Παλληκαρόπουλος προς τον Αρχηγό Ιατρίδη, αναφέρεται στην επιβληθείσα διαγραφή του από το Γενικό Έφορο του Σώματος την 14/12/1932 και θεωρεί του λόγους αστήρικτους⁵⁹⁶. Απαντά στους λόγους της κατηγορίας ότι 1ον. Δεν

⁵⁹² Εφημερίδα *Σκρίπ* 24 Απριλίου 1930

⁵⁹³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 18 Ιουλίου 1932

⁵⁹⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 24 Ιουλίου 1932

⁵⁹⁵ Επιστολή προς τον Σπύρο Ιατρίδη της 16/2/1933. Αρχείο Ιωαν Βαβάτση Αντικέρασμος.

⁵⁹⁶ Την διαγραφή του Παλληκαρόπουλου είχε εισηγηθεί σύμφωνα με το αρχεία του Σώματος ο Γενικός Επιθεωρητής Φεσσόπουλος

ενημέρωσε τους προϊσταμένους του για το ποσόν των υπέρ τριάντα χιλιάδων, που έλαβε και με την ομαδική επιτροπή το χρησιμοποίησε κατά τρόπο άσκοπο με την "κατασκευή θεάτρου". Αυτή την εικόνα αποκόμισε ο Γενικός Έφορος κατά την επιθεώρηση της εστίας του, τον Ιούνιο του 1932. Η αλήθεια ήταν εντελώς διαφορετική. Η επιχορήγηση ήρθε στο όνομα της ομαδικής επιτροπής, στον κύριο Τσαούσογλου, ο οποίος και διαχειρίστηκε το ποσόν για τη μετατροπή του ερειπωμένου προσφυγικού Νοσοκομείου Άνω Τούμπας και ισοπέδωσε το γύρω χώρο. Τέτοιο οίκημα δεν διαθέτει καμία ομάδα στην πόλη, ούτε δε το Σώμα για τα γραφεία του. Το ότι στη μεγάλη αίθουσα του κτηρίου προστέθηκε και μια μικρά σκηνή δεν σημαίνει ότι η Λέσχη έγινε θέατρο, αλλά ότι κατέστη κατάλληλη για διαλέξεις και κοινωνικές εκδηλώσεις και προς ενοίκιαση για διάφορους κοινωνικούς σκοπούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η χρηματική δωρεά και η παραχώρηση του κτηρίου προήλθαν από δικές μου ενέργειες. 2ον Το ποσό διατέθηκε για την ολοκλήρωση της επισκευής. Ομολογώ ότι παρέλειψα ορισμένους τύπους, αλλά αποκρούω την κατηγορία ότι ο Τοπικός Έφορος δεν είχε γνώση της δωρεάς, αφού πιστοποίησε την ταυτότητα του προέδρου της επιτροπής για να εισπραχθεί από την Τράπεζα το ανωτέρω ποσόν. 3ον Όλα τα παραπάνω, υπέβαλα σε αναφορά στον Τοπικό Έφορο, όταν μου αφαιρέθηκε η διοίκηση της ομάδος. Η απάντηση του ήταν σε ύφος απρεπέστατο και ασεβέστατο, που αποδεικνύει ότι ουδέποτε υπήρξε πρόσκοπος. Η αναφορά αυτή εστάλη και στον Γ.Ε. Ίσως ο στρατηγός Φεσσόπουλος, που είναι μαθημένος σε στρατιωτικούς τύπους να θεωρεί έγκλημα την απομάκρυνση από αυτούς. Διερωτώμαι αν κάποιος νοιώθει να αδικείται σε ποιόν πρέπει να αποταθεί, αν δεν υπάρχει Π.Ε ; Ο Λαγουμιτζάκης προσπαθεί να παραμερίσει τους Αρχηγούς που δεν προέρχονται από το διδασκαλικό σώμα, υποσχόμενος σε αυτούς πεντακοσάρια ενώ όλοι οι άλλοι που εργαζόμαστε αφιλοκερδώς και σπαταλάμε τα καλύτερα χρόνια της ζωής μας, διαγραφόμαστε με μια μονοκονδυλιά από εκείνους που εισπράττουν 8.000⁵⁹⁷ δραχμές τον μήνα".

Ευχαριστήριο δημόσιο δημοσιεύεται στις εφημερίδες του Συλλόγου «Αγίας Μαρίνας» Τούμπας και ιδιαιτέρως των προσκόπων προς το Δήμαρχο για τα έργα που έγιναν με την ισοπέδωση του χώρου έμπροσθεν των προσκόπων, την ηλεκτροδότηση και την υδροδότηση

⁵⁹⁸

6.5.5 Η προσκοπική ομάδα στο Συνοικισμό της Καλαμαριάς.

Για την προσκοπική ομάδα της Καλαμαριάς δεν έχουν βρεθεί στοιχεία για την ακριβή ημερομηνία της ίδρυσης της. Προφανώς είναι από τις πρώτες ομάδες που δημιουργήθηκαν σε προσφυγικό καταυλισμό, με αριθμό ομάδος, 13η ομάδα Προσκόπων Καλαμαριάς. Για πρώτη φορά αναφέρεται στο φύλο της εφημερίδος *Μακεδονία*⁵⁹⁹, καθώς συμμετέχει στους προσκοπικούς ποδοσφαιρικούς αγώνες που διεξάγονται στο γήπεδο του "Ηρακλή". Οι αγώνες που ξεκίνησαν στις 22 Οκτωβρίου, βρίσκονται στο στάδιο των προημιτελικών στους οποίους και αγωνίζεται εναντίον της 4ης Ομάδος Θεσσαλονίκης. Η δράση της ομάδος

⁵⁹⁷ Η υπέρογκη αμοιβή του Στρατηγού Φεσσόπουλου φαίνεται ότι είχε προκαλέσει προστριβές ακόμη και εκτός Αθηνών. Βλ. Υπόθεση Φεσσόπουλος το 1933 στην καταγραφή των ιστορικών γεγονότων στην δεύτερη ενότητα .

⁵⁹⁸ Εφημερίδα *Μακεδονία* 24 Δεκεμβρίου 1931

⁵⁹⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 31/10/1925.

συνεχίζεται και υπήρξε ενημέρωση για το Λαχείο της, με την ανακοίνωση των κερδισμένων λαχνών που καλούνται οι έχοντες τους λαχνούς να παραλάβουν τα δώρα τους.⁶⁰⁰

Το 1929 επανιδρύθηκε η 18^η προσκόπων Καλαμαριάς⁶⁰¹ η οποία είχε διαλυθεί.⁶⁰²

Το 1929 απέκτησε τη νέα προσκοπική της λέσχη όταν η Παν-προσφυγική ένωση Καλαμαριάς, της παρεχώρησε νέο χώρο για τη στέγαση της 13ης Προσκοπικής Ομάδος. Η εν λόγω Ομάδα είχε δύο χρόνια χωρίς λέσχη όταν παραχώρησε την λέσχη της σε πολυμελή άστεγη οικογένεια.⁶⁰³

Χαρμανκοϊ.⁶⁰⁴ Ίδρυση νέων Ομάδων: Αναφορά στην ίδρυση ομάδος προσκοπικής στο συνοικισμό Ακρόπολη και στη συνοικία Χαρμανκοϊ.

6.5.6 Η ίδρυση Προσκοπικής ομάδας από Αρμένιους πρόσφυγες στη Θεσσαλονίκη.

Αρμενική παροικία Θεσσαλονίκης.⁶⁰⁵

Η Αρμένικη παροικία της Θεσσαλονίκης ανασχηματίζεται από την νέα εισροή Αρμενίων προσφύγων μετά το 1920. Την τριετία 1920-23, ο αριθμός των Αρμενίων της Θεσσαλονίκης αυξήθηκε κατακόρυφα λόγω της συρροής προσφύγων από την Ανατολική Θράκη. Το 1923 ο αριθμός τους είχε υπερβεί τους 10.000. Όμως μετά το φθινόπωρο του 1924, άρχισε να μειώνεται λόγω της μετανάστευσης προς τη Γαλλία και τη Σοβιετική Αρμενία.

Το πρώτο αίτημα επιθυμία των Αρμενοπαίδων για την ένταξη τους στο προσκοπισμό αναφέρεται σε έγγραφο της Αρμένικης Κοινότητας προς την Κεντρική Επιτροπή Μακεδονίας. Στο απαντητικό έγγραφο με ημερομηνία 29 Μαρτίου 1919 ανατίθεται στον Περιφερειακό Έφορο Αλ. Πετρίδη να διερευνήσει την δυνατότητα της ίδρυσης της.⁶⁰⁶

Στη Θεσσαλονίκη τελικά το 1926, ξεκινά η ίδρυση του Χομενετμέν από τους αρμένιους αδελφούς Χαμούτ Μεγραπιάν, Ντερ Σαβάζ, Χακόπ Χελμπαντζιάν και Γκαρμπίς Αχαρονιάν. Η πρώτη αυτή επιτροπή με μεγάλο κόπο και προσπερνώντας πολλές δυσκολίες, μπόρεσε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα να ιδρύσει προσκοπικά Συστήματα ακόμη και μέσα στα σχολεία.

Η ομάδα των Αρμενίων με αριθμό 14^η συμμετέχει τον Οκτώβριο του 1926 στην μεγάλη επίδειξη των προσκόπων της Θεσσαλονίκης.⁶⁰⁷

Αυτή η εργασία συνεχίζεται μέχρι το 1928 και μετά αναλαμβάνει την Αρχηγία των προσκόπων ο Μπαρονιάν. Όταν ο Μπαρονιάν έφυγε για να επιστρέψει στην Αρμενία, την Αρχηγία ανέλαβε ο Αρσαβήρ Τζαμτζιάν. Η περιοχή της Θεσσαλονίκης ανέπτυξε επίσης πολύ καλή αθλητική δράση. Η ομάδα του ποδοσφαίρου ονομάστηκε Αράξ (ποταμός της Αρμενίας) με πολλές νίκες και έφθασε στην Β' Κατηγορία.

⁶⁰⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 15/4/1926

⁶⁰¹ Προφανώς στο ενδιάμεσο διάστημα είχε δημιουργηθεί και δεύτερη ομάδα με αριθμό 18η.

⁶⁰² Απολογισμός Εργασιών 1929. Εφημερίδα *Φως της Θεσσαλονίκης* 15/2/1930

⁶⁰³ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 29/12/1929

⁶⁰⁴ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 15/2/1930

⁶⁰⁵ *Η Θεσσαλονίκη των Περιηγητών 1430-1930*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Εκδόσεις Μίλητος, σελ 212

⁶⁰⁶ Αρχείο Προσκοπικών Εγγράφων, ιδιωτική συλλογή Παν. Σταματίνα Θεσσαλονίκη.

⁶⁰⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 30/9/1926, 4/10/1926, και *Φως Θεσσαλονίκης* της 31/9/1926, Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Νοέμβριος 1926.

Η ομάδα των Αρμενίων προσκόπων είχε 130 μέλη. Οι Αρμένιοι της Θεσσαλονίκης καμάρωναν την εμφάνιση και τη συμμετοχή των προσκόπων στις Αρμενικές και Ελληνικές εθνικές επετείους και παρελάσεις με αποτέλεσμα να τους επαινούν όχι μόνο οι Έλληνες πρόσκοποι, αλλά και οι επίσημοι της Ελληνικής πολιτείας. Οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης διοργάνωσαν την «Ημέρα Των Γονέων». Ο Αρχηγός Συστήματος Αρσαβήρ Τζαμτζιάν, καλωσόρισε τους παρευρισκομένους και έκανε αναφορά στις δραστηριότητες της χρονιάς που πέρασε, ο δε διευθυντής του Αρμένικου σχολείου κ. Γκ. Καζαντζιάν, απευθύνθηκε στους γονείς λέγοντας τους να παραδώσουν τα παιδιά τους στον Προσκοπισμό του Χομενετμέν γιατί είναι το 2^ο Σχολείο. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους Έλληνες και Εβραίοι Αρχηγοί προσκόπων και ο Έφορος Θράκης και Μακεδονίας κ Σ.. Φιλιππίδης. Ήταν βαθειά συγκινημένος από την πειθαρχία και την αγάπη για την εργασία της ομάδας, που στο λόγο του επαίνεσε την ομάδα των Αρμενίων προσκόπων και ώθησε τους παρευρισκομένους να σταθούν στο πλευρό των προσκόπων, να τους στηρίξουν οικονομικά και ηθικά. Η βραδιά έκλεισε με τον Αρμένικο ύμνο των προσκόπων «Χαϊ Αριεϋρ Ενκ»

7. Αλλόθρησκοι πρόσκοποι. Ο προσκοπισμός στις Εβραϊκές Ομάδες της Θεσσαλονίκης και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο προσκοπισμός εντάσσει στις τάξεις του κάθε νέο, που σύμφωνα με το παγκόσμιο καταστατικό του αποδέχεται τις αρχές, την πίστη, ανεξάρτητα θρησκείας ή δόγματος. Στην πρώτη ενότητα έχουν γραφεί σχετικά κείμενα ακόμη και με τη θέση του Ιδρυτή απέναντι στο θρησκευτικό ζήτημα. Είναι αυτονόητο ότι ένα παγκόσμιο κίνημα για να αναδειχθεί προϋποθέτει την ελευθερία της πίστης κάθε νέου.

Με την ελευθερία επιλογής θρησκείας, από το 1915 έχουμε αμιγείς προσκοπικές θρησκευτικές ομάδες, εβραϊκές και μουσουλμανικές στη Μακεδονία. Οι ομάδες αυτές έχουν μικρή διάρκεια ζωής, λόγω της ανταλλαγής των πληθυσμών. Η μεγαλύτερη και καλύτερα οργανωμένη θρησκευτική μειονότητα ήταν εκείνη των Εβραίων της Θεσσαλονίκης η οποία παρέμεινε δραστήρια και σημαντική μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η χρονιά του 1923 όμως θα είναι μια χρονιά κρίσης, για τις προσκοπικές Ισραηλιτικές ομάδες της Μακαμπή με το Ελληνικό προσκοπικό σώμα. Η κρίση η οποία είχε αρχίσει με προβλήματα δυσπιστίας μεταξύ των ισραηλιτικών προσκοπικών ομάδων, (θέμα αμοιβής Αρχηγών) και της κεντρικής διοίκησης, εντάθηκε από την επιθυμία της ανεξαρτητοποίησης των Μακκαβαίων, την αποτυχημένη προσπάθεια αναγνώρισης τους σαν ιδιαίτερη ομάδα, από το Διεθνές γραφείο⁶⁰⁸ και τελικά την προσωρινή αποχώρησή τους. Είναι σημαντικό, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τη στάση των Εβραίων, τη δυσπιστία προσαρμογής με το Ελληνικό στοιχείο και την επιφυλακτική στάση των σιωνιστών της Μακαμπή απέναντι στην προσκοπική κοινότητα, να δούμε πολύ περιληπτικά την ιστορία των Εβραίων στην περιοχή και τη μετάβαση τους από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Ελληνικό κράτος του 1920.

Οι Έλληνες Εβραίοι.

Είναι σημαντικό για την κατανόηση των γεγονότων που οδήγησαν στην αποχώρηση των Μακκαβαίων προσκόπων από το προσκοπικό Σώμα της Μακεδονίας- Θεσσαλονίκης, να γραφεί ένα μικρό αλλά ουσιαστικό κείμενο για την διαχρονική παρουσία των Εβραίων στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Η μετάβαση τους από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τα προνόμια της Κοινότητος τους, στην νέα τους σχέση με το Ελληνικό Κράτος, αρχικά στην μεταβατική περίοδο του 1912-1920 μέχρι τη Συμφωνία των Παρισίων και η μετέπειτα ένταξη τους στο Ελληνικό Κράτος με πολλά Εθνικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν και την σταδιακή εναρμόνισή τους στο Ελληνικό Κράτος.

Ιστορική διαδρομή

Οι Έλληνες Εβραίοι μια ενοποιημένη Εθνοτική κατηγορία, απέκτησαν οντότητα μόνο όταν το 90% όλων των Εβραίων που ζούσαν στην Ελλάδα είχαν πλέον εκλείψει. Ο ορισμός τους σαν εθνοτική ομάδα " Έλληνες Εβραίοι" εμφανίστηκε αρχικά στα στρατόπεδα του Άουσβιτς και

---

⁶⁰⁸Σύμφωνα με την έκδοση *Οι έλληνες Εβραίοι* Βερελή, Θ-και Κωνσταντοπούλου-Τομαή στοιχεία για την ιστορία τους από τα Διπλωματικά έγγραφα και Ιστορικά έγγραφα του Υπουργείου των Εξωτερικών, σελ 194 το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων είχε αποταθεί στο Παγκόσμιο Γραφείο προκειμένου να ερωτηθεί αν ήτο δυνατόν οι Εβραίοι πρόσκοποι να ορκίζονται παράλληλα και στο Εβραϊκό Έθνος και είχε λάβει αρνητική απάντηση.

κατόπιν στην Παλαιστίνη /Ισραήλ, αλλά και σε περιοχές με μεγάλους ετερογενείς Εβραϊκούς πληθυσμούς όπως ήταν το Λόουερ Ιστ Σάιτ της Νέα Υόρκης, στην Αμερική⁶⁰⁹.

7.1 Η διαχρονική παρουσία των Εβραίων στην Ελλάδα

Ποιοί είναι οι αποκαλούμενοι Έλληνες Εβραίοι, και πως εμφανίζεται η πολύχρονη παρουσία τους στην Ελλάδα.

Οι Έλληνες Εβραίοι, ανήκουν σε δύο μεγάλες κατηγορίες στους Ρωμανιώτες η νιώτες όπως αυτοαποκαλούνται και στους σεφαραδίτες. (Ο όρος σεφαραντ αποδίδει την περιοχή της Ιβηρικής Χερσονήσου στην Εβραϊκή)

Οι Ρωμανιώτες έρχονται στη χώρα μας από τις αρχές του 1^{ου} αιώνα μ. χ, αν και Ιωαννίτες Εβραίοι – Ρωμανιώτες, υποστηρίζουν ότι η ιστορία τους στον Ελλαδικό χώρο κρατά από το 586 πχ από την κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους. Οι Ρωμανιώτες Εβραίοι είναι γηγενείς, σε αντίθεση με τους Σεφαραδίτες. Με τα χρόνια ο όρος Ρωμανιώτης μετεξελίχθηκε νοηματικά και σήμαινε τον- μη σεφαραδίτη- τον ντόπιο δηλαδή Εβραίο.

Οι σεφαραδίτες Εβραίοι, αποτελούν μια μεγάλη κοινότητα Εβραίων, η οποία ήρθε στον Ελλαδικό χώρο από την Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία και Γαλλία όταν στα τέλη του 15^{ου} αιώνα –αρχές 16^{ου} οι καθολικοί εκδίωξαν τους Εβραίους από τις περιοχές τους και κατέληξαν στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ Β΄(1481-1512), επέτρεψε την εγκατάσταση τους και εξέδωσε διάταγμα με το οποίο καλωσόριζε τους Εσεφαραδίτες στα Οθωμανικά εδάφη. Οι σεφαραδίτες, στο τέλος του 17^{ου} αιώνα επικράτησαν πολιτισμικά και οικονομικά και είχαν κυριαρχήσει των ρωμανιωτών Εβραίων, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, όπως εκείνων της πόλης των Ιωαννίνων (σελ 25,26). Η Θεσσαλονίκη έγινε η παγκόσμια πρωτεύουσα της λατινόφωνης ραβινικής φιλολογικής κουλτούρας, δίνοντας στη Θεσσαλονίκη την ονομασία η «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων». Η γλώσσα των σεφαραδιτών ήταν η λαντίνο μέχρι τον Εξελληνισμό της πόλης το 1920, σε αντίθεση με τους Ρωμανιώτες που χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα.

Μια μικρή ακόμη πολύ μικρή ομάδα Εβραίων «Ασκενάζι »(προερχόμενοι κυρίως από δυτικό-ευρωπαϊκές χώρες) κατοίκησε κυρίως την Αθήνα μετά την ονομασία της ως πρωτεύουσα του νέου Ελληνικού Κράτους.

Σταδιακά η διαμάχη μεταξύ των αυτοχθόνων –ρωμανιωτών– εβραίων και των σεφαραδιτών, εξελίχθηκε σε επικράτηση των σεφαραδιτών, αφήνοντας λίγες «γνήσιες» ρωμανιώτικες κοινότητες, όπως εκείνων των Ιωαννίνων, της Κρήτης και της Χαλκίδας, ενώ σε άλλες περιοχές συνυπήρξαν, όπως στην Κέρκυρα, στο Βόλο και στη Λάρισα⁶¹⁰.

Με την ανάπτυξη του Ελληνικού κράτους και την προσάρτηση περιοχών στο Βορρά, που ανήκαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία, οι Ρωμανιώτες Εβραίοι για πρώτη φορά εδώ και αιώνες, απέκτησαν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ομοθρήσκων τους σεφαραδιτών. Η γνώση της Ελληνικής γλώσσας, οι επαφές στην παλαιά Ελλάδα, η ενσωμάτωση τους στην

⁶⁰⁹ Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων* Εκδόσεις Οδυσσεάς 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης, σελ 14-16.

⁶¹⁰ οπ. σελ 74-80

Ελληνική κουλτούρα, έκαναν πιο εύκολη την προσαρμογή τους στις νέες κοινωνικές και νομικές συνθήκες που εμφανίστηκαν μετά την εδαφική επέκταση του 20^{ου} αιώνα.

Οι σεφαραδίτες εβραίοι άρχισαν να αντιλαμβάνονται την κομβική σημασία της γνώσης της Ελληνικής γλώσσας και ο κυρίαρχος για χρόνια λαντίνο σωβινισμός άρχισε σταδιακά να υποχωρεί.

Στην εποχή της ανάπτυξης των Ελληνικών συνόρων, ενώ ο πληθυσμός της χώρας αυξανόταν σταδιακά, υπήρξε η τάση, ο Εβραϊκός πληθυσμός να παρουσιάζει μείωση, κυρίως μέσω της μετανάστευσης. Η μόνη περιοχή που παρουσίαζε αύξηση εβραϊκού πληθυσμού ήταν η Αθήνα, που από- μια χούφτα – έφθασε τα 1200 άτομα, στον πρώτο αιώνα ύπαρξης του κράτους.

Στη δεκαετία του 1880, το Ελληνικό Κράτος για πρώτη φορά αναγνώρισε το νομικό καθεστώς των Εβραϊκών κοινοτήτων της Ελλάδος. Μέχρι το 1912, στην Ελλάδα δεν ζούσαν περισσότεροι από δέκα χιλιάδες Εβραίοι, ενώ μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης, ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 70.000. Οι σεφαραδίτες κυρίως, Θεσσαλονικείς Εβραίοι, μέχρι το 1912, πολύ μικρή σχέση είχαν με οτιδήποτε θα μπορούσε να εννοηθεί Ελληνικό, με οποιαδήποτε έννοια του όρου.

Τα διαχρονικά προνόμια των Εβραίων της Θεσσαλονίκης από την Οθωμανική αυτοκρατορία, σε αντίθεση με εκείνα των Χριστιανών, έγιναν εύκολα στόχος στην περίοδο της απελευθέρωσης των νέων εδαφών. Πολύ εύκολα, με την υποστήριξη του τύπου, αναπτύχθηκε αντί-εβραϊκό κλίμα, το οποίο δεν χαρακτήρισε τους σεφαραδίτες εβραίους της Θεσσαλονίκης, αλλά ολόκληρο τον εβραϊκό πληθυσμό, ανεξάρτητα της περιοχής που ζούσαν.

Οι σεφαραδίτες στην Θεσσαλονίκη, διατηρούσαν την πλειοψηφία στην πόλη και στο εμπόριο. Η αγορά της Θεσσαλονίκης δεν λειτουργούσε το Σάββατο ημέρα αργίας των Εβραίων.

Το Εβραϊκό στοιχείο στην Θεσσαλονίκη των Βαλκανικών πολέμων.

Την εποχή που οι Βαλκανικοί πόλεμοι πρόβαλαν απειλητικά, το Εβραϊκό στοιχείο της πόλης, βρέθηκε σε δύσκολη κατάσταση. Η Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν ένας διαχρονικός σύμμαχος, ένα τόπος φιλόξενος που ζούσαν με προνόμια. Η πιθανή ένωση της Μακεδονίας και της Θεσσαλονίκης με την Ελλάδα, δημιουργούσε μια αναστάτωση στην κοινότητα.

Οι δημόσιες διακηρύξεις των υπέρ του Οθωμανικής αυτοκρατορίας, με μια τεράστια συγκέντρωση στην πλατεία Ελευθερίας⁶¹¹ δεν πέρασαν απαρατήρητες από τον Ελληνικό Τύπο, ο οποίος ξανάρχισε να επαναλαμβάνει την κατηγορία ότι οι Εβραίοι δεν ήταν αφοσιωμένοι στην χώρα.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις των επαπειλούμενων πολιτικών αλλαγών, οδήγησε την εβραϊκή κοινότητα στην άποψη να μεταφερθούν στην Μακεδονία όσοι περισσότεροι Εβραίοι και Μουσουλμάνοι, ώστε να είναι δύσκολο να δικαιολογήσει η Ελλάδα και η Βουλγαρία εδαφικές διεκδικήσεις. Στην απόφαση αυτή βοήθησε και ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ με την

---

⁶¹¹ Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων* Εκδόσεις Οδυσσέας 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης, ,σελ 79-80,σελ 85,σελ 101

εκθρόνιση του και εγκατάσταση του στην Θεσσαλονίκη. Στα τέλη του 1910 μεταφέρθηκαν οι πρώτοι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι.

Τον Οκτώβριο του 1912, η Ελλάδα νίκησε τη Βουλγαρία. Η μορφωμένη αστική ελίτ των Εβραίων της Θεσσαλονίκης βρέθηκε υπό Ελληνική κυριαρχία, να εξουσιάζεται από την «πολιτική ελίτ μιας χριστιανικής αγροτικής κοινωνίας».

Η Κατάληψη της Θεσσαλονίκης και ειδικά την μέρα της εορτής του Αγίου Δημητρίου, προστάτη της πόλης, ήταν προμήνυμα του μελλοντικού εκχριστιανισμού του πληθυσμού. Η ύπαρξη των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη -στην μεγαλύτερη Εβραϊκή πόλη της Ευρώπης – αποτελούσε εμπόδιο για την Ελληνοποίηση της περιοχής.

Η Ελληνική διοίκηση θα ήταν ο τερματισμός κάθε επίσημης αναγνώρισης της Εβραϊκής κοινότητας και του δικαιώματος να ρυθμίζουν οι ίδιοι οι Εβραίοι τις εσωτερικές τους υποθέσεις αλλά και να χρησιμοποιούν την Ελληνική γλώσσα –μια ξένη και άγνωστη γλώσσα- στην οποία θα πρέπει να τηρούνται όλα τα βιβλία και κάθε είδους μητρώο. Για την Εβραϊκή κοινότητα ήταν προτιμότερη μια επιστροφή των Τούρκων ή μια ανεξάρτητη Μακεδονία για την οποία και κινήθηκαν κινητοποιώντας εβραϊκές συναγωγές της Ευρώπης.

Το 1912, η Θεσσαλονίκη ξεπερνούσε τις 160.000 κατοίκους (εκ των οποίων οι μισοί Εβραίοι), ήταν πολυπολιτισμική πόλη, με Χριστιανούς, Μουσουλμάνους, Ντονμέδες (εξισλαμισμένους εβραίους), Αρμένιους, Σλάβους, Ρομά και ξένους πολίτες.⁶¹²

Κατά την διάρκεια του πολέμου, οι εβραίοι έκαναν ότι μπορούσαν για να αντισταθούν στους Έλληνες. Είχαν δηλώσει στον Καμίλ πασά, πως οι τράπεζες τους θα βοηθήσουν με γενναιόδωρη οικονομική βοήθεια τους Τούρκους. Η γενικότερη αυτή προσπάθεια, θεωρήθηκε μια ακόμη απόδειξη της προδοσίας των Εβραίων. Από την πλευρά των εβραίων υπήρχε επιφύλαξη για τη χάραξη των νέων συνόρων, που θα εμπόδιζε την εκμετάλλευση μιας τόσο μεγάλης αγοράς από την Θεσσαλονίκη μέχρι την Αλβανία, την Σερβία, τη Βουλγαρία, τη Θράκη και την Τουρκία. Μια αγορά περίπου τριών έως τεσσάρων εκατομμυρίων ανθρώπων, η οποία κινδύνευε να συρρικνωθεί με την ύπαρξη των νέων συνόρων. Επίσης υπήρχε ο φόβος μήπως το λιμάνι της Θεσσαλονίκης απαξιωθεί από την Ελλάδα, που ήδη χρησιμοποιούσε τον Πειραιά και τον Βόλο.

Η κατάσταση περιγράφεται στη δημοσίευση της Ρένας Μοχλό¹²² "ως πολύ δύσκολη για τους Εβραίους της πόλης, αφού κάποιοι πήγαν στις συναγωγές για να προσευχηθούν για μια νίκη του Τουρκικού στρατού. Δημιουργήθηκε μια επιτροπή, που ανέλαβε να ζητήσει προστασία από τους Ναυάρχους των Γαλλικών και Αγγλικών πολεμικών, που είχαν φθάσει στο λιμάνι. Τους παρακάλεσαν να λάβουν μέτρα για την προστασία των Ισραηλιτών που αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού και αισθανόντουσαν ότι απειλούνται από την άφιξη των Ελλήνων. Η αντιμετώπιση αυτή εξόργισε τους Έλληνες, που απέδιδαν τις όποιες αδυναμίες επιτυχίας, στη στάση των εβραίων. Κατά τους πρώτους μήνες της κατάληψης, πολλές επιθέσεις και λεηλασίες έγιναν σε μουσουλμανικό και εβραϊκό πληθυσμό, και παρά τη διάψευση που έγινε από την Κυβέρνηση ότι αποτελούσαν φήμες και γκρίνιες των εβραίων, οι ξένοι πρεσβευτές με δικές τους προσπάθειες κατόρθωσαν να επικρατήσει η ομαλότητα».

⁶¹²Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων* εκδόσεις Οδυσσέας 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης, σελ 100-112

Ο Βασιλεύς Γεώργιος και ο Νομάρχης Περικλής Αργυρόπουλος, δήλωσαν στον Αρχираββίνο και στη Εβραϊκή αντιπροσωπεία, ότι θα καταβάλουν κάθε προσπάθεια ώστε να είναι ασφαλείς και πολλαπλασίασαν τις επισκέψεις τους στις εβραϊκές γειτονίες. Η Βασίλισσα Όλγα επεδίωκε συστηματικά τη συντροφιά κυριών της υψηλής κοινωνίας από την κοινότητα. Επίσης με πράξεις φιλανθρωπίας, μοίραζε περίπου 80 οκάδες ψωμί στις φτωχό-συνοικίες γεγονός που αύξησε τη δημοτικότητα της μεταξύ των εβραίων.

Η συνθήκη του Βουκουρεστίου του 1913, προέβλεπε ειδικές προβλέψεις για τους κουτσόβλαχους κατοίκους αλλά καμία για τους Εβραίους. Οι Εβραίοι της πόλης ήλπιζαν να αποκτήσουν τα προνόμια που είχαν από την Οθωμανική εξουσία. Επίσημη αναγνώριση του Ραβίνου και του Εβραϊκού Κοινοτικού Συμβουλίου, ανεξαρτησία δικαστηρίων για οικογενειακές και αστικές υποθέσεις, δικαίωμα επιβολής φόρων από την κοινότητα, Εβραϊκά σχολεία και το κυριότερο εκπροσώπηση στους Ελληνικούς Θεσμούς.

Η στάση των Εβραίων στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.

Στο διάστημα της μεταβατικής περιόδου, από την απελευθέρωση μέχρι την οριστική διευθέτηση του εδαφικού, στο συνέδριο των Παρισίων, η εβραϊκή Κοινότητα αντιμετώπισε πολλές εσωτερικές κρίσεις και αντιγνωμίες, σχετικά με την απόφαση της να συνταχθεί με τις διάφορες προτεινόμενες θέσεις των ξένων δυνάμεων, σχετικά με το μέλλον της Θεσσαλονίκης.⁶¹³ Η ελληνική θέση, η οποία μετέφερε από τη πρώτη μέρα όλες τις υπηρεσίες στην πόλη προσπάθησε να προσεγγίσει τον εβραϊκό πληθυσμό της. Κατέστειλαν τα αντισημιτικά επεισόδια που προκλήθηκαν στην πόλη τον πρώτο διάστημα, και ο πρωθυπουργός Βενιζέλος έστειλε τους πιο διακεκριμένους Ισραηλίτες της Ελλάδος με μια προσπάθεια να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των ηγετών στην περίπτωση της Ελληνικής Κυριαρχίας. Στην Αυστριακή θέση που ήθελε να διατηρήσει τα μεγάλα συμφέροντα της στα Βαλκάνια, που πρότεινε τη δημιουργία μιας ελεύθερης διεθνοποιημένης ζώνης στην περιοχή της οποίας το καθεστώς θα εγγυώντο οι μεγάλες δυνάμεις, τα άλλα Βαλκανικά κράτη και η Τουρκία. Η Βουλγαρική πρόταση η οποία υποσχόταν τη διατήρηση των ίδιων προνομίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είχε όμως πολλά μειονεκτήματα για τους εβραίους και πολλούς κινδύνους, διότι δεν μπορούσαν να εγγυηθούν τη μη ύπαρξη γεγονότων στο μέλλον, μεταξύ της Ελλάδος και της Βουλγαρίας, είχαν δε υποστεί τρομερές διώξεις κατά την κατάληψη των Σερρών και της Καβάλας από την Βουλγαρία.. Και τέλος η Σερβική πρόταση, η οποία προσπαθούσε να προλάβει την Αυστρία η οποία υποστήριζε ότι αν δεν γινόταν δεκτή η διεθνοποίηση της πόλης, θα υποστήριζε τις εδαφικές διεκδικήσεις της Βουλγαρίας. Η σερβική πρόταση προσπαθούσε να υποστηρίξει ότι το πρόβλημα της Θεσσαλονίκης δεν μπορούσε να είναι μόνο οικονομικό ,αλλά κυρίως Εθνικό. Η Θεσσαλονίκη έπρεπε να προσαρτηθεί σε εκείνο το κράτος, που χρησιμοποιούσε περισσότερο το λιμάνι της, μια που η Σερβία εξαρτάτο από το λιμάνι, ενώ η Ελλάδα και η Βουλγαρία το χρησιμοποιούσε λιγότερο.

Πολύ γρήγορα η κοινότητα απομακρύνθηκε από τις προτάσεις της Βουλγαρίας – παρόλο που ήταν η πιο οικονομικά προσοδοφόρα- αλλά και της Σερβίας ακόμη και από εκείνη της

⁶¹³ Μοχλό, Ρένα *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919* ,μια ιδιαίτερη Κοινότητα Σελίδες 246-291

Αυστρίας, που ο πρωθυπουργός της μετά από πίεση των μεγάλων δυνάμεων είχε δεχθεί τη διεθνοποίηση της πόλης.

Η πρόταση των εβραίων ήταν ένα κράτος ουδέτερο που θα περιελάμβανε τη Θεσσαλονίκη και μέρος της Βαλκανικής ενδοχώρας με διεθνείς εγγυήσεις και η περιοχή αυτή θα υπαγόταν στη συγκυριαρχία των τριών Βαλκανικών κρατών που η μεταξύ τους αντιπαλότητα θα εξισορροπούσε τα αντικρουόμενα τους συμφέροντα. Για την υποστήριξη του σχεδίου ο Σιωνιστής αγγλοεβραίος συγγραφέας Israel Zangwill υποστήριξε την δημιουργία μιας εθνικής εβραϊκής εστίας εκτός Παλαιστίνης σημείο που αποτέλεσε και το δισταγμό των σιωνιστικών οργανώσεων να υποστηρίξουν μια δεύτερη πόλη εκτός των συνόρων. Την διεθνοποίηση υποστήριξαν και οι μεγάλες σιωνιστικές οργανώσεις-επιμελητήρια της Βιέννης και της Βουδαπέστης.

Με το Πανελλήνιο Σιωνιστικό Συνέδριο της 10^{ης} και 11^{ης} Μαρτίου 1919, οι Εβραίοι της Ελλάδος κατέληξαν σε συμπεράσματα τα οποία έστειλαν στη συνδιάσκεψη της Ειρήνης και τα οποία αντανakλούσαν τις σκέψεις των Ελλήνων σιωνιστών για πολιτική, οικονομική και κοινωνική ισότητα των Εβραίων σε όλες τις χώρες του κόσμου, με εγγύηση των διεθνών δυνάμεων. Δέσμευση για τη δημιουργία και ανασύσταση εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη μέσα στα ιστορικά όρια της Βίβλου, να συμμετέχει ο εβραϊκός λαός ισότιμα στα διεθνή όργανα της Κοινωνίας των Εθνών και να έχει το δικαίωμα της εσωτερικής αυτονομίας στα διοικητικά όργανα των Κοινοτήτων.

Η Θεσσαλονίκη στην μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

Η άφιξη των συμμαχικών στρατευμάτων τον Οκτώβριο του 1915 στη Θεσσαλονίκη ματαίωσε την απόπειρα της Γερμανίας να κερδίσει τον πλήρη έλεγχο της Βαλκανικής. Οικονομικά ο πόλεμος ήταν θείο δώρο για τους Θεσσαλονικείς. Η παρουσία του στρατού ήταν «εξαιρετικά κερδοφόρα». Τον Ιούνιο του 1916 επιβλήθηκε στρατιωτικός Νόμος στην πόλη, τον οποίο ακολούθησε το «κίνημα της Εθνικής Αμύνης» με την άφιξη των στελεχών του Βενιζέλου στην πόλη.

Το όργιο κερδοσκοπίας και επιχειρηματικότητας έληξε άδοξα με τη πυρκαγιά του 1917⁶¹⁴.

Η Θεσσαλονίκη ήταν ευάλωτη στις φλόγες. Μέσα σε δύο ημέρες 6 και 7 Αυγούστου κατέστρεψε τα δύο τρίτα της πόλης και άφησε 60.000 κατοίκους αστέγους. Τα σπίτια ήταν ξύλινα και μικρά χτισμένα το ένα κολλητά στο άλλο σε στενά δρομάκια. Το διαθέσιμο πυροσβεστικό υλικό ήταν ανεπαρκέστατο Η παροχή νερού ήταν προβληματική λόγω των χιλιάδων στρατιωτών των συμμάχων. Οι στρατιώτες προτιμούσαν να ανατινάζουν τα σπίτια για να περιορίσουν τη φωτιά αντί να χρησιμοποιήσουν νερό.

Η πόλη δια νόμου σχεδιάστηκε εξ αρχής από Ελληνο-ορθόδοξους και δυτικοευρωπαίους μηχανικούς, καταλαμβάνοντας όποια έκταση ήταν αναγκαία. Δημιουργήθηκαν μεγάλα πέτρινα κτήρια, δρόμοι ευρύχωροι στη θέση των μιναρέδων και των αψιδωτών εισόδων των συναγωγών. Η κυβέρνηση Βενιζέλου υποσχέθηκε πληρωμή αξιών και υποαξιών αλλά δεν υπάρχουν κείμενα που συνηγορούν ότι κάτι τέτοιο έγινε ποτέ.

---

⁶¹⁴ Η πόλη είχε καταστραφεί επίσης από φωτιά το 1874 -γνωστή σαν οικογένεια Φράνσις - (γιατί έκαψε τη πλούσια εβραϊκή οικογένεια Φράνσις) και το 1890 που κατέστρεψε 200.000 τετραγωνικά μέτρα καταστρέφοντας μέρος της πόλης.

Η πυρκαγιά ρήμαξε εβραϊκές επιχειρήσεις, δημοτικές εγκαταστάσεις και σπίτια. Περίπου 40.000 Εβραίοι έμειναν άστεγοι μαζί με 10.000 μουσουλμάνους και 15.000 χριστιανούς. Καταστράφηκαν οι μεγαλύτερες εβραϊκές βιβλιοθήκες στον κόσμο, εξακόσιοι κύλινδροι τωρά –μερικοί πολύ παλαιοί- τα αρχεία και τα κτήρια της αρχιραβινείας.

Όλα τα παραπάνω γεγονότα οδήγησαν στον αναγκαστικό εξελληνισμό της πόλης στις αρχές του 1920⁶¹⁵.

Η καταστροφή στη Μικρά Ασία το 1922 και η εισροή των προσφύγων στη Μακεδονία.

Τα προβλήματα υποδοχής των προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο ήταν ανυπέβλητα. Ιδιαίτερα στη Θεσσαλονίκη που υπέφερε από οικονομική κατάρρευση, πολιτική αστάθεια και τις συνέπειες από μια δεκαετία στρατιωτικών επιχειρήσεων. Με την άφιξη των εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων οι οποίοι ήταν οι περισσότερο ευάλωτοι η πόλη υπέφερε ακόμα πιο πολύ.

Η εισροή των προσφύγων, συνέπεσε με την ανοικοδόμηση της πόλης, το ξεκίνημα ενός μεταναστευτικού ρεύματος των εβραίων προς τα έξω, τις εσωτερικές φιλονικίες για τα περιουσιακά στοιχεία και τις απελπισμένες προσπάθειες των χιλιάδων κατοίκων να ορθοποδήσουν οικονομικά.

Η άφιξη των προσφύγων συνέπεσε με την προσπάθεια της Ελληνικής Κυβέρνησης να ανατρέψει την εβραϊκή κυριαρχία. Η πυρκαγιά του 1917 άλλαξε τον γεωγραφικό και πολιτιστικό χάρτη της πόλης και οι εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες αποτέλεσαν εργαλείο της δημογραφικής αλλαγής.

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας ήταν πιο εχθρικοί απέναντι στους εβραίους από τους Θεσσαλονικείς οι οποίοι είχαν συνυπάρξει για αιώνες με τους εβραίους της πόλης τους. Η εισροή των προσφύγων συνοδεύτηκε με μια σειρά από νόμους που είχαν άμεση επίδραση στα κεκτημένα των εβραίων.

Ο Δήμος της Θεσσαλονίκης εκδίωξε σιγά σιγά όλους τους εβραίους που εργαζόντουσαν στο λιμάνι. Στους απολυμένους δόθηκε κάποια αποζημίωση και στην θέση τους προσελήφθησαν Μικρασιάτες. Απαγορεύτηκε επίσης να εργάζονται σαν οδηγοί και μεταφορείς. Σιγά-σιγά εγκατέλειψαν και την αλιεία. Ο στρατιωτικός διοικητής της πόλης Πάγκαλος ήταν ιδιαίτερα εχθρικός απέναντι τους. Τέλος απαγορεύτηκαν οι επιγραφές και οι πινακίδες στους δημόσιους χώρους στην εβραϊκή και στη λαντίνο.

Αποτέλεσμα αυτών η αποχή των εβραίων από τις εκλογές του 1923, ως διαμαρτυρία για την αλλαγή των εκλογικών περιφερειών που στόχευε στον περιορισμό της εκλογικής τους δύναμης, οι οποίοι ήταν στην πλειοψηφία τους φιλοβασιλικοί. Τις αλλαγές αυτές κατήργησε ο Ι. Μεταξάς το 1934. Τον Βενιζέλο, ο οποίος και για δικούς του πολιτικούς λόγους ήταν ο εμπνευστής των αντισημιτικών μέτρων, η πλειοψηφία των εβραίων τον θεωρούσε εχθρό της.

Όταν το 1919 η κυβέρνηση Βενιζέλου, επέβαλε την Κυριακή Αργία σαν επίσημη αργία των επιχειρήσεων ήταν τόσο έντονες οι διαμαρτυρίες της Εβραϊκής Κοινότητας, που

---

⁶¹⁵ Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων* Εκδόσεις Οδυσσέας 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης, σελ 110-128

αναγκάστηκε να αποσύρει τον Νόμο. Ο Νόμος επιβλήθηκε 5 χρόνια αργότερα παρά τις διαμαρτυρίες και την προσφυγή της Κοινότητας στην Κοινωνία των Εθνών.

Ο Νόμος 2456/1920 που θεσπίστηκε στις 27 Ιουλίου του 1920 αναγνώρισε τους Εβραίους σαν προστατευόμενους μειονοτικούς πολίτες, επιτρέποντας για πρώτη φορά την δημιουργία της κατηγορίας του Έλληνα Εβραίου. Η ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης πλέον αυτοαποκαλείται Ελληνική Εβραϊκή Κοινότητα.

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1923, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ιταλία συνέστησαν μια Επιτροπή αποκατάστασης των προσφύγων, με δύο μέλη από την Ελλάδα και ένα από την Κοινωνία των Εθνών, με επικεφαλής τον Χένρυ Μοργκεντάου, Διπλωμάτη, Αμερικανό πολίτη. Παρά του ότι ο Μοργκεντάου, Υπουργός Οικονομικών της Αμερικής, κανόνισε ένα δάνειο δέκα εκατομμυρίων στερλινών Αγγλίας για την ανακούφιση των προσφύγων, ούτε αυτό κατεύνασε τους αντισημίτες.

Το 1912 ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης ήταν περίπου κατά 30% Ελληνικός, 25% μουσουλμανικός και 40% εβραϊκός και σε αυτούς προστίθενται και άλλες Εθνικότητες πχ Σέρβοι, Βλάχοι, Βούλγαροι. Το 1926 τα στοιχεία ήταν 80% Ελληνορθόδοξος, και 15-20% εβραϊκός. Στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας από 513.000 χιλιάδες έλληνες Χριστιανοί που αποτελούσαν το 43% του πληθυσμού, έφθασαν το 1926 τις 1.341.000 με ποσοστό Ελληνορθόδοξων το 89%.

Η εισροή των εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων Ελλήνων ορθοδόξων ήταν μια ευκαιρία να επιλύσει το πρόβλημα της Εθνικής ομοιογένειας στην Μακεδονία⁶¹⁶.

Οι Εβραίοι στην Ελλάδα του μεσοπολέμου.

Με την εφαρμογή του νόμου 2456/1920, εμφανίζεται διακριτά η Εβραϊκή ταυτότητα. Ο νόμος προσαρμόστηκε στη δεκαετία του 1930 και καθιστούσε την Ελληνική Υπηκοότητα προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή των Εβραίων στην επίσημη ζωή της Κοινότητας.

Με την κατάληψη της Θεσσαλονίκης, η διδασκαλία και εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας ήταν υποχρεωτική και η ελληνική Κυβέρνηση χρηματοδοτούσε τα εβραϊκά σχολεία γιαυτό. Με το τέλος της δεκαετίας του 1920, η νέα γενιά των Εβραίων ήταν δίγλωσση ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1930 πολλοί είχαν την Ελληνική σαν πρώτη γλώσσα.

Η δεκαετία του 1930 σημαδεύτηκε από τη δημιουργία- με όρους νομικής τεκμηρίωσης –του Ελληνο-εβραίου πολίτη. Οι δραματικές δημογραφικές εξελίξεις των Βαλκανικών πολέμων αλλά και του Α' παγκοσμίου πολέμου, η περίοδος διακυβέρνησης του Βενιζέλου ήταν από τις πιο αντισημιτικές περιόδους στην Ιστορία της Ελλάδας.

Η επόμενη περίοδος, μετά τον θάνατο του Βενιζέλου το 1936, ήταν πιο φιλική για τους Έλληνες Εβραίους. Οι έλληνες εβραίοι θεωρούσαν τον Ι. Μεταξά ουδέτερο ακόμη και υποστηρικτή τους. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου έγινε δεκτή με ανάμεικτα συναισθήματα ενθουσιασμού και σύγχυσης. Ο Βασιλεύς Γεώργιος έφθασε στη Θεσσαλονίκη στις 26 Ιουνίου 1936 και επισκέφθηκε τη συναγωγή όπου ο Αρχιεπίσκοπος Ζβι Κόρετζ είχε συνθέσει ειδική προσευχή στα ελληνικά υπέρ της ευημερία του Βασιλιά και του Μεταξά.

⁶¹⁶ Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων* Εκδόσεις Οδυσσέας 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης, σελ 134-138

Ο εβραϊκός Τύπος ήταν γεμάτος εγκώμια για τον Μεταξά αλλά αυτό που βάρυνε περισσότερο ήταν οι εντολές του στον εκδότη της «Μακεδονίας» να σταματήσει τα αντισημικά άρθρα αλλά και οι προσπάθειές του να διαλύσει την Ε.Ε.Ε.⁶¹⁷

Οι **νεανικές οργανώσεις** στο χώρο της Ισραηλίτικης Κοινότητας, ξεκίνησαν από το 1897, με πρώτη την Alliance Israelite, που περιελάμβανε αποφοίτους (αρχαίους κατά την ορολογία) της σχολής και ακολούθησαν η Γαλλογερμανική Σχολή (1906), η Ιταλική (λίγο πριν το 1911) και του σχολείου της Γαλλικής Λαϊκής αποστολής (1912). Οι ενώσεις αυτές διέθεταν αθλητικές ομάδες, εντευκτήρια με πλούσιες Βιβλιοθήκες, και οργάνωναν κυρίως πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αργότερα μετά την απελευθέρωση της πόλης, ιδρύθηκε η Μακαμπή, η Σοσιαλιστική Νεολαία (από τη Φεντερασιόν). Η Μακαμπή ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη και αποτέλεσε μέλος της διεθνούς οργάνωσης της εβραϊκής νεολαίας. Η οργάνωση ήταν πιστή στα σιωνιστικά ιδεώδη στην εβραϊκή νεολαία, σε αντιπαράθεση με τη φιλελεύθερη ιδεολογία της Alliance και τον προλεταριακό διεθνισμό της Σοσιαλιστικής Νεολαίας και υποστήριζε την φυσική άσκηση των νέων. Η παρακμή της οργάνωσης άρχισε σταδιακά και το 1930 είχε μόνο 130 μέλη. Αργότερα το (1924) ιδρύθηκε ο σύλλογος της «Ακόαχ» με αθλητικές ομάδες και προσκοπικές.

Αργότερα το 1927 ιδρύθηκε η «Ομοσπονδία Ισραηλιτικών Μορφωτικών Νεολαίων» με στόχο την ενσωμάτωση των Εβραίων στην Ελληνική Κοινωνία και τη διάδοση της ελληνικής λογοτεχνίας, του Θεάτρου κλπ.

7.2 Ισραηλίτικες Προσκοπικές Ομάδες στην Θεσσαλονίκη⁶¹⁸.

Ο προσκοπισμός στην πόλη της Θεσσαλονίκης ξεκίνησε στο τέλος του 1914. Είχε οργανωθεί να ξεκινήσει τον Σεπτέμβριο του 1912, τα γεγονότα όμως του πολέμου και της απελευθέρωσης της πόλης καθυστέρησαν αυτό το εγχείρημα. Στη Θεσσαλονίκη του μεσοπολέμου, οι ισραηλίτικες προσκοπικές ομάδες αποτέλεσαν ένα σημαντικό και μεγάλο παράγοντα της προσκοπικής κίνησης. Πρώτη δημιουργήθηκε η ομάδα του Γυμναστικού Συλλόγου της Μακαμπή το 1915 και ακολούθησε το 1924 η ομάδα της Ακόαχ. Μικρότερης δύναμης προσκοπικές ομάδες λειτούργησαν επίσης στα πλαίσια των θρησκευτικών πυρήνων της πόλης

7.2.1 Η προσκοπική Ομάδα της Μακαμπή.

Ο Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπή ιδρύθηκε το 1908 και είναι ένα από τα παλαιότερα αθλητικά σωματεία της Θεσσαλονίκης. Το επίσημο όνομα του ήταν "Αγκουδά Λεϊταλμούτ Μακκαβί" που σημαίνει "Ιουδαϊκός Γυμναστικός Σύλλογος Μακκαβαίος". Σύμφωνα με το καταστατικό της σκοπός της ήταν, *"να αναπτύξει παρά τω Ιουδαϊκώ στοιχείω την πρακτική της γυμναστικής και την αγάπη προς παν το αφορόν τη φυσική εκπαίδευση και να αναπτύξει μεταξύ των μελών, την εθνική Ιουδαϊκή συνείδηση, τη γνώση των εθνικών δικαίων και*

⁶¹⁷ ο, μ σελ 143-168.

⁶¹⁸ Ο προσκοπισμός στην Θεσσαλονίκη από την ίδρυση του ,δεν έχει καταγραφεί από τον Ησαΐα Ησαΐα στο βιβλίο του *Η Ιστορία του Ελληνικού προσκοπισμού* Αθήνα 1949. Υπάρχουν μόνο λίγες αναφορές όπως αυτή της συμμετοχής των προσκόπων στην μεγάλη πυρκαγιά της πόλης το 1917. Η δράση του Ελληνικού Προσκοπισμού στη Θεσσαλονίκη θα παρατεθεί σαν αυτοδύναμο παράρτημα στο τέλος της εργασίας και αποτελεί αποτέλεσμα ερευνητικής εργασίας.

καθηκόντων, το ενδιαφέρον προς την τύχη του Ιουδαϊσμού της χώρας και του εξωτερικού και τη διάδοση της Εβραϊκής γλώσσας, της Ιουδαϊκής Ιστορίας και γενικώς γνώσεις αφορώσας τον Ιουδαϊσμό". Η καταστατική της διακήρυξη δηλώνει προφανώς και την σιωνιστική της κατεύθυνση.

Αρχικά ιδρύθηκε ως γυμναστικός και πολιτιστικός σύλλογος, το 1908 μετά την επανάσταση των Νεότουρκων και υπό την καθοδήγηση της Βουλγαρικής Μακαμπί που είχε ιδρυθεί το 1904.

Από το 1912 μέχρι το 1917 εντάχθηκαν μέλη και από άλλα κινήματα, κυρίως Σιωνιστικά. Η επιτυχία των εκδηλώσεων της Μακαμπί ήταν τόσο μεγάλη, που θέλησαν να ενταχθούν σ' αυτήν και σύνδεσμοι νέων που είχαν αντισιωνιστική ιδεολογία, όπως οι απόφοιτοι της σχολής Αλιάνς.⁶¹⁹

Το 1915 ιδρύθηκε το προσκοπικό τμήμα της Μακαμπί που από το 1918 έγινε μέλος του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.⁶²⁰

Στο προσκοπικό περιοδικό *η Ζωή των προσκόπων*⁶²¹ αναφέρεται η παρουσία των Ισραηλιτών προσκόπων στην Θεσσαλονίκη, με μεγάλη επιτυχία στην επιθεώρηση των προσκόπων της Θεσσαλονίκης από τον Γενικό Αρχηγό, Στρατηγό Δαγκλή. Μεταξύ των παρευρισκομένων και ο Αρχираββίνος Μέϊρ". Η εφημερίδα *Μακεδονία*⁶²² γράφει

"Εχθές στις 6.30 το απόγευμα εγένετο η επιθεώρηση των προσκόπων υπό του Αρχιστράτηγου Δαγκλή. Στην επιθεώρηση παραβρέθηκαν ο Γεν. Διοικητής, ο Δήμαρχος, πολλοί ανώτεροι αξιωματούχοι, εκπρόσωπος του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και ο Αρχираββίνος Μέϊρ. Ο Αρχιστράτηγος συνοδευόμενος υπό του κυρίου Αδοσίδου και ακολουθούμενος από τους υπασπιστές του, τον επικεφαλής Έφορο των προσκόπων Πέττα και τους Αρχηγούς Σ. Κύρου και Θ. Κέρτσο, επιθεώρησε τους παρατεταγμένους και εξέτασε ένα –έναν τους προσκόπους ξεχωριστά. Μετά την επιθεώρηση από εξέδρα που είχε κατασκευαστεί και διακοσμηθεί εξαιρετικά, παρακολούθησε την παρέλαση των προσκόπων. Οι πρόσκοποι ζωηροί και με ωραίο παράστημα προκάλεσαν τις επευφημίες των θεατών. Την παρέλαση ξεκίνησαν οι ποδηλάτες, στη συνέχεια η μουσική, η οποία παιάνιζε θούρια και ακολουθούσαν οι ομάδες των Ελλήνων προσκόπων, οι Ισραηλίτες πρόσκοποι και οι πρόσκοποι της επαρχίας...."

Η πρόοδος της ομάδας είναι σημαντική και η δράση της περιγράφεται με κολακευτικά λόγια στην εφημερίδα *Μακεδονία*⁶²³: "χθες τελέστηκε η εορτή των ισραηλιτών προσκόπων με κάθε επιβλητικότητα. Παρέστησαν ο Άγιος Κομπανίας, ο Αρχираββίνος, ο Νομάρχης και όλες οι αρχές. Ο πρόεδρος των προσκόπων έκανε λογοδοσία των πεπραγμένων και μετά μίλησε ο Αρχираββίνος και τέλος ο Νομάρχης Παρασκευόπουλος, ο οποίος με λίγες ωραίες λέξεις,

⁶¹⁹ Ζιχρόν Σαλονίκη Γυντουλατά Βεχουρμπανά Σελ Γερουσαλάιμ Ντεμπαλκάν (Μνήμη Θεσσαλονίκης. Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων). Νταβίντ Ρεκανάτι .Αβανάτ Λεοτσάατ Σέφερ Κεϊλατ Σαλονίκη (Η επιτροπή έκδοσης βιβλίου για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης), Τελ Αβίβ 5732,(1972), Τόμος 1^{ος} Κείμενο του Αβραάμ Σιακί σελ. 118-119 Το κείμενο μεταφράστηκε από τον Τζέκυ Μπενμαγιόρ από τα Εβραϊκά

⁶²⁰ Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπί Θεσσαλονίκης 1908-2010 Έκδοση Δήμου Θεσσαλονίκης ,Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Σελίδες 18-20

⁶²¹ Περιοδικό *η Ζωή των προσκόπων* τεύχος 15, Αυγούστου 15 –Σεπτεμβρίου 15 του 1918

⁶²² Εφημερίς *Μακεδονία* 6 Σεπτεμβρίου 1918

⁶²³ Εφημερίς *Μακεδονία* 21 Ιουνίου 1921

τους συνεχάρη και συνέστησε να συνεχίσουν να εργάζονται . Η μουσική του σώματος έκλεισε την εκδήλωση με διάφορα εμβατήρια".

Οι ομάδες των προσκόπων της Μακαμπί στο 1920, εμφανίζονται από τις καταστάσεις πληρωμής Αξιωματικών σε 6, λίγο πριν την αποχώρηση τους από το σώμα των προσκόπων το 1923. Η δράση της είναι συνεχής ακόμη και στα χρόνια της απομάκρυνσης από τον προσκοπικό κορμό. Η επιστροφή της το 1928, γίνεται σε μια χρονική συγκυρία που έχει ξεκινήσει η αποδυνάμωση της. Δημοσίευμα της εφημερίδας *Το Φως*⁶²⁴ της Θεσσαλονίκης, το 1934 αναφέρει ότι το 4^ο Σύστημα προσκόπων Μακκαβαίων, διοργάνωσε προσκοπική εορτή στη Λέσχη του, στην οδό Αρχαιολογικού Μουσείου, με την ευκαιρία της θερινής κατασκήνωσης. Η πληροφορία αυτή καταγράφεται εδώ σαν ιδιαίτερη, όταν στα δημοσιευμένα κείμενα τα σχετικά με το Εβραϊκό στοιχείο της πόλης της Θεσσαλονίκης, αναφέρεται ότι από τις αρχές του 1930, αρχίζει η παρακμή της Μακαμπί.⁶²⁵

Ο χώρος των συγκεντρώσεων των ομάδων της Μακαμπί ήταν η οδός Αρχαιολογικού Μουσείου, όπως αναφέρεται και στο δημοσίευμα.⁶²⁶

Η Διένεξη μεταξύ των Ισραηλιτών προσκόπων της Μακαμπί και της Προσκοπικής Περιφέρειας της Θεσσαλονίκης.

Η Διένεξη αυτή κράτησε αρκετά χρόνια, μέχρι την επιστροφή της προσκοπικής ομάδας της Μακαμπί στο προσκοπικό σύνολο, στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, το μόνο Σώμα προσκόπων αναγνωρισμένο και νομοθετικά κατοχυρωμένο από τις Ελληνικές αρχές με τον ιδρυτικό Νόμο 1066 του 1917.

Στη συνέχεια του κειμένου θα γίνει αναλυτική παρουσίαση των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν από την αποχώρηση της και μέχρι την επιστροφή των προσκόπων της Μακαμπί στο προσκοπικό σώμα.

Τι έχει όμως καταγραφεί για τις συνθήκες που δημιούργησαν αυτή την αποχώρηση αρχικά αναφέροντας την άποψη των Ισραηλιτών που έζησαν και οργανώθηκαν στις προσκοπικές ομάδες της Μακαμπί, μέσα από τις προσωπικές τους μαρτυρίες;

"Οι πρόσκοποι της Μακαμπί ⁶²⁷ (Τσοφεί Μακαμπί), όπως γράφει ο Αβραάμ Ρεκανάτι, μετά την πυρκαγιά του 1917, ίδρυσαν χωριστό σύνδεσμο από την Μακαμπί και το 1918 έγιναν μέλος της γενικής προσκοπικής ομοσπονδίας της Ελλάδας, τους επετράπη όμως να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Όπως δημοσίευσε η εβραϊκή εφημερίδα *Εντεπαντάν* της Θεσσαλονίκης, η Μακαμπί Θεσσαλονίκης πέτυχε να δεχθεί η ελληνική προσκοπική ομοσπονδία τους παρακάτω όρους της: 1. Να υψώνει τη σιωνιστική σημαία, 2) Τα μέλη της

⁶²⁴ Εφημερίδα *Το Φως* της Θεσσαλονίκης 30-6-1934

⁶²⁵ Η Εμφάνιση των Νεανικών Οργανώσεων. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης, Αντώνης Λιάκος, Πρακτικά Συνεδρίου Σελίδα 603. Γ.Γ.Ν.Γ

⁶²⁶ Τον χώρο επιβεβαιώνει και η Ισραηλίτικη Κοινότητα Θεσσαλονίκης με έγγραφο της προς το 11^ο Σύστημα Προσκόπων Θεσσαλονίκης(24/5/2006)γράφοντας ότι στον χώρο που λειτουργεί σήμερα το Σύστημα υπήρχε ομάδα της Μακαμπί.

⁶²⁷ Ζιχρόν Σαλονίκη Γντουλατά Βεχουρμπανά Σελ Γερουσαλάιμ Ντεμπαλκάν (Μνήμη Θεσσαλονίκης. Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων).Νταβίντ Ρεκανάτι .Αβαντ Λεοτσάατ Σέφερ Κεϊλατ Σαλονίκη (Η επιτροπή έκδοσης βιβλίου για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης),Τελ Αβίβ 5732,(1972),Τόμος 1^{ος}

«Μακαμπί, Η ηρωική εποχή του Εθνικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.» Σελίδες 279-304 Το κείμενο μεταφράστηκε από τον Τζέκυ Μπενμαγιόρ από τα Εβραϊκά.

να ορκίζονται εν ονόματι του εβραϊκού έθνους, 3) Να μη συνδέονται με το ελληνικό τμήμα προσκόπων της Θεσσαλονίκης, αλλά απ' ευθείας με τα κεντρικά της Αθήνας, 4) Να επιτραπεί στους Εβραίους προσκόπους να φέρουν στη στολή τους την επωνυμία τους με εβραϊκά γράμματα στα πηλίκια και στις επωμίδες τους, και 5) τους δόθηκε η άδεια να δώσουν προσκοπικές εξετάσεις στα Γαλλικά και όχι στα Ελληνικά κ.α.

Η συμφωνία αυτή, όπως επικαλείται ο Αβραάμ Ρεκανάτι, επικυρώθηκε το 1921, από τον στρατιωτικό διοικητή Στάη. Διάφορες πιέσεις όμως από Έλληνες αξιωματούχους και από αφομοιωτικούς Εβραίους για να μη γίνουν δεκτές οι “εβραϊκές ιδιαιτερότητες”, οδήγησαν τα κεντρικά της Μακαμπή να δηλώσουν τον Ιούνιο του 1923, ότι αποσύρουν τους προσκόπους τους από την κεντρική ελληνική ομοσπονδία. Έπαψαν πια να φορούν τα ρούχα της ελληνικής ομοσπονδίας προσκόπων και φόρεσαν δικιά τους στολή με δικιά τους εβραϊκά εμβλήματα και ονομάστηκαν “Ισταντρούτ Ντρορίμ Μακαμπή”⁶²⁸. Από τότε οι πρόσκοποι της Μακαμπή ονομαζόταν Ντρορίμ μέχρι και το 1928. Σε αυτό το διάστημα συνέχισαν τις αθλητικές και προσκοπικές τους δράσεις με μεγάλη επιτυχία και έλαβαν μέρος με την ορχήστρα τους σε πολλές εβραϊκές και εθνικές εκδηλώσεις. Διάφοροι λόγοι όμως τους οδήγησαν το 1928, να ενταχθούν ξανά στην ελληνική ομοσπονδία προσκόπων και το μόνο διακριτικό που είχαν στη στολή τους ⁶²⁹ ήταν δύο εβραϊκά γράμματα $\aleph \aleph$ (που είναι προφανώς τα αρχικά των λέξεων “Σκάουτ Μακαμπή”).

Για την προσκοπική ομάδα της Μακαμπή γράφει επίσης ο Σλόμο Βενέτσια ⁶³⁰ “Το 1917 ξέσπασε μεγάλη πυρκαγιά στη Θεσσαλονίκη που κατέστρεψε σχεδόν όλη την πόλη. Η λέσχη μας κάηκε. Για ένα μεγάλο διάστημα δεν ανανεώθηκαν οι δραστηριότητές μας μέχρι που ενώθηκαν όλοι οι σιωνιστικοί σύνδεσμοι σε ένα σώμα που ονομάστηκε “Λέσχη Τεοντόρ Χερτσλ”⁶³¹, που ήταν ο πρώτος πυρήνας της ελληνικής σιωνιστικής ομοσπονδίας. Η Μακαμπή δεν επέστρεψε στην προηγούμενή της μορφή αλλά επικέντρωσε όλες της τις προσπάθειες στην ίδρυση των προσκόπων Μακαμπή.

Η πρώτη εμφάνιση στο κοινό των προσκόπων της Μακαμπή έγινε το 1916 κι ήταν ένα σημαντικό γεγονός για τους νέους της πόλης. Η ομοσπονδία Μακαμπή ανέλαβε το καθήκον να οργανώσει τους νέους από ηλικία 16 και κάτω και να τους εκπαιδεύσει στον προσκοπισμό σύμφωνα με τις αρχές του Άγγλου Μπάντεν Πάουελ, κι έτσι δημιουργήθηκαν τα τάγματα (εννοεί συστήματα ο μεταφραστής) των προσκόπων Μακαμπή. Τα συστήματα αυτά έφθασαν να έχουν κατά καιρούς πάνω από 500 μέλη.

Οι πρόσκοποι αυτοί προερχόταν κυρίως από τη σχολή Αλτσέχ, τη σχολή Γκατένιο, τα σχολεία της Αλιάνς, τα Ιταλικά και τα Γαλλικά σχολεία. Μετείχαν ενεργά σε όλες τις εκδηλώσεις της σιωνιστικής ομοσπονδίας και έγιναν σημαντικό μέλος της ομοσπονδίας. Οι προσκοπικές τους δράσεις ξεκίνησαν με τη βοήθεια που προσέφεραν στους πυροπαθείς του 1917 και

⁶²⁸ Η ονομασία αυτή έχει διπλή έννοια: α. Ντρορ στα εβραϊκά σημαίνει ελευθερία, λέξη η οποία δεν έχει πληθυντικό και β) Σπουργίτι που ο πληθυντικός της είναι Ντρορίμ.

⁶²⁹ Σημείωση του μεταφραστή «Δεν λέει σε ποιο σημείο».

⁶³⁰ *Σαλονίκη Ιρ Βαεμ Μπεισραελ* (Θεσσαλονίκη πόλη και Μητέρα του Ισραήλ). Αμαχον Λεκεχερ Γιααντούτ Σαλονίκι (Ινστιτούτο για την έρευνα του Εβραϊσμού της Θεσσαλονίκης) Τελ Αβίβ –Ιερουσαλήμ 5727(1967) γράφει ο Σλόμο Βενέτσια σελ. 116-117.

⁶³¹ Πρωτεργάτης του Παγκόσμιου Σιωνιστικού Κινήματος

συνέχισαν με τη βοήθεια που προσέφεραν στη διανομή ενδυμάτων και τροφής στους Έλληνες πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής, ανταποκρινόμενοι στο σχετικό αίτημα των αρχών. Φυσικά βοηθούσαν και όλα τα ιδρύματα της εβραϊκής κοινότητας. Οι προσπάθειές τους αυτές εκτιμήθηκαν από τις ελληνικές αρχές και οι ηγέτες των προσκόπων παρουσιάστηκαν στο Βασιλιά Κωνσταντίνο, στο βασιλιά Αλέξανδρο, στον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο και στη στρατιωτική ηγεσία. Το 1921 αντιπροσωπεία συμμετείχε στη πανελλήνια συνάντηση⁶³² που έγινε στην Αθήνα και κατ' εντολή του βασιλιά ορίστηκαν ως τιμητική φρουρά της ελληνικής σημαίας. Γρήγορα ξεκίνησαν τις εκδρομές τους σε άλλες πόλεις της Ελλάδας όπως Κομοτηνή, Λάρισα, Σέρρες, Δράμα, Καβάλα κ.α. όπου και δημιουργήθηκαν και νέοι λόχοι (τμήματα) των προσκόπων Μακαμπή.

Από την άλλη, οι πρόσκοποι της Μακαμπή ήταν και η "αφορμή" για τα λυπηρά γεγονότα που συνέβησαν στη συνοικία Κάμπελ της Θεσσαλονίκης. Ο τότε διοικητής των προσκόπων της Μακαμπή Θεσσαλονίκης, Ισαάκ Κοέν, συμμετείχε σε συνέδριο της βουλγαρικής Μακαμπή. Διάφορα αντισημιτικά δημοσιεύματα κατηγορήσαν τον Κοέν ότι υπερψήφισε απόφαση του συνεδρίου που υποστήριζε την κυριαρχία της Μακεδονίας από τους Βούλγαρους. Τα δημοσιεύματα αυτά προκάλεσαν την αντισημιτική, εθνικιστική οργάνωση Ε.Ε.Ε. να οργανώσει τάγματα εφόδου που προκάλεσαν τον εμπρησμό της εβραϊκής συνοικίας πυροπαθών Κάμπελ. Μετά από τα γεγονότα οι ελληνικές αρχές θέλησαν να τοποθετήσουν Χριστιανό διοικητή στους προσκόπους της Μακαμπή, τελικά όμως πείστηκαν και τοποθέτησαν το συγγραφέα του άρθρου (δηλαδή τον Σλόμο Βενέτσια)⁶³³.

Πριν όμως από την απαίτηση αυτοδιοίκησης και συμβόλων από το 1920 υπάρχει ένα κλίμα δυσπιστίας μεταξύ των ομάδων της Μακαμπή και της Κεντρικής Επιτροπής προσκόπων Μακεδονίας(Κ.Ε.Μ).

Η αμοιβή των Αξιωματικών δημιουργεί την πρώτη διένεξη.

Η αμοιβή των προσκόπων Αξιωματικών ήταν όμως η αφορμή για την πρώτη διένεξη στο τέλος του 1919. Στην συγκεντρωτική απόδειξη πληρωμής⁶³⁴ των Αξιωματικών των προσκόπων του Φεβρουάριου του 1920, αναφέρονται τα ονόματα των Αρχηγών και Υπαρχηγών των Ισραηλιτών προσκόπων που τους δόθηκε η μηνιαία αμοιβή. Η αμοιβή των Αρχηγών ήταν 80 δραχμές και των Υπαρχηγών 25. Αναφέρονται οι ομάδες των Ισραηλιτών με αριθμό 7^ο, Αρχηγός Οβαδίας Σαμουήλ και οι Υπαρχηγοί Σιακκή Αλβέρτος, Σαράνο Ιωσήφ, η 8^ο, Αρχηγός Σαλέμ Ισαάκ και Υπαρχηγοί οι Δάριο η Δάριο (όπως αναφέρεται σε άλλη χειρόγραφη απόδειξη) Κοέν και Βερεσή Σαμουήλ, η 9^ο, Αρχηγός Περαχιά Ιάκωβος και οι υπαρχηγοί Ναχμίας Μιχαήλ, Τεζάρτες Παύλος, η 10^ο, Αρχηγός Τεζάρτες Ιούλιος και οι υπαρχηγοί Βερναρντούθ ή Μπεναρνεούτ Σαμουήλ και Βαρζελαΐ Μαΐρ, και την 12^ο, οι Μασουλάμ Μαξ, και Λεών Αλαλούφ..

Η Στάση της Περιφέρειας Θεσσαλονίκης για τα πρώτα θέματα που παρουσιάστηκαν.

⁶³² Αναφέρεται στη κάθοδο προσκόπων της Θεσσαλονίκης στην Αθήνα για τα επινίκια

⁶³³ Την προφορική μαρτυρία γράφει ο Σλόμο Βενέτσια.

⁶³⁴ Προσκοπικό Αρχείο Παναγιώτη Σταματίνα.

Από τα Αρχεία των προσκόπων της περιφέρειας Θεσσαλονίκης, μεταφέρουμε το αρνητικό "κλίμα" που άρχισε να δημιουργείται μεταξύ των αναφερομένων σε επιστολές που ανταλλάχθηκαν και αναφέρονται στο θέμα.

Επιστολή της Περιφέρειας προς τον Σύλλογο προσκόπων Μακαμπίη.

"Προς την προσκοπική επιτροπή του Γυμναστικού συλλόγου Μακκαβαίων. Αριθμός εξερχομένου εγγράφου 37, Έτος 1919

Λάβαμε την επιστολή σας στις 27 οδούντος μήνα⁶³⁵ και με ιδιαίτερη προσοχή σας απαντάμε για να λυθεί κάθε παρεξήγηση. Στο πρώτο θέμα που αναφέρετε ότι οι Έλληνες Αρχηγοί εξακολουθούν να πληρώνονται τους μισθούς τους ενώ οι Ισραηλίτες δεν πληρώνονται, αλλά και ότι επικρατεί η άποψη ότι δεν πληρώνονται το ίδιο με τους Έλληνες Αρχηγούς, σας απαντάμε ότι για την τρέχουσα χρονιά έχοντας μόνο οικονομικά έσοδα από τη Δημοτική επιχορήγηση, η επιτροπή μας σκέπτεται να πληρωθούν οι Αρχηγοί του Σώματος τον Ιανουάριο εκείνοι που δεν έχουν ομάδες που εξαρτώνται από σωματεία ή συλλόγους ή από σχολεία. Με τη σκέψη όμως αυτή, ότι οι σύλλογοι θα επιβαρυνθούν πλην της συντήρησης της ομάδος και με τη δαπάνη της πληρωμής του Αρχηγού δεν είχε αποκρυσταλλωθεί η απόφαση μας και δεν τέθηκε σε λειτουργία. Προφανώς η αντίληψη σας περί διακρίσεως των Ελλήνων και των Ισραηλιτών Αρχηγών είναι αβάσιμη και αστήρικτη. Η επιτροπή αποφάσισε μόλις υπάρχει χρηματική ευκαιρία να δοθούν από 1^{ης} Ιανουαρίου (1920) οι μισθοί όλων των Αρχηγών".

Συνεχίζει "Το δεύτερο θέμα, μας εξέπληξε και μας λύπησε και για το ύφος και για τις ανακρίβειες, οι οποίες όταν καταχωρούνται αβασάνιστα μόνο θλιβερές συνέπειες μπορούν να προκαλέσουν. Το να μιλάτε για δύο μέτρα και δύο σταθμά, αυτό προφανώς γράφηκε από τη μη στάθμιση των λέξεων. Από της αρχής της συστάσεως του Σώματος, ουδεμία απολύτως διάκριση εγένετο μεταξύ των Ελληνικών και Ισραηλιτικών ομάδων, είτε όταν οι τελευταίες ανήκουν στο Σύλλογο των Μακκαβαίων, είτε ανήκουν σε άλλες Ισραηλιτικές οργανώσεις, τόσο κατά τη διανομή των άρτων, των ενδυμάτων, των χρηματικών χορηγιών ή της παροχής ευκολιών. Κάθε άλλη αντίληψη, είναι ασέβεια και αγνωμοσύνη προς το φιλελεύθερο Ελληνικό πνεύμα. Για την επιστολή σας και την αναφερόμενη σύμβαση μεταξύ των Ελλήνων και των Ισραηλιτών που έγινε από τον κο Αργυρόπουλο, εν ονόματι του Πρόεδρου της Κυβερνήσεως, δεν έχουμε λάβει γνώση και υποθέτουμε ότι αυτή δεν αφορά εμάς που μοχθούμε για το ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙ, της διάδοσης του Προσκοπικών Αρχών στη Θεσσαλονίκη και στην κεντρική Μακεδονία, μεταξύ των νέων ανεξαρτήτως φυλής και θρησκειώματος". Ο πρόεδρος⁶³⁶

Οι διαφωνίες φαίνεται ότι είναι σοβαρές και δημιουργούν την ανάγκη εξεύρεσης λύσης καθώς επιζητείται η παρουσία του Γενικού Εφόρου για την διευθέτησή τους.

"Προς τον Γενικό Έφορο, Κο Κωνσταντίνο Μελά Αριθμ. Εγγράφου εξερχομένου 41,

Σας αποστέλλουμε το έγγραφο της 19^{ης} Σεπτεμβρίου, της Προσκοπικής Επιτροπής του Συλλόγου των Μακκαβαίων, καθώς και την απάντησή μας με το έγγραφο 37, προκειμένου

⁶³⁵ Το βιβλίο αλληλογραφίας το οποίο έχει σωθεί και βρίσκεται στο Αρχείο Παν. Σταματίκα περιέχει τη δεύτερη σελίδα των εξερχομένων εγγράφων από το 1919 μέχρι το 1923. Το έγγραφο δεν έχει εμφανή ημερομηνία, η προηγούμενη όμως επιστολή έχει ημερομηνία 27 Οκτωβρίου 1919.

⁶³⁶ Δυσανάγνωστος υπογραφή

να λάβετε γνώση του περιεχομένου των. Η παρατηρούμενη ανωμαλία μεταξύ των Ελληνικών και των Ισραηλίτικων ομάδων πρέπει να κανονιστεί με την προσεχή άφιξη σας στη Μακεδονία". Ο Πρόεδρος.

Το 1922 σε άρθρο της, η εφημερίδα *Μακεδονία*⁶³⁷ αναφέρεται στην κατάσταση που επικρατεί στα προσκοπικά πράγματα της πόλης και γράφει: "Είναι λυπηρό το Προσκοπικό μας Σώμα, το οποίο είχε φτάσει σε τόση περιωπή να έχει παραλύσει δυστυχώς. Δεν θα αναλύσουμε τους λόγους, τους ξέρουμε. Προτιμούμε όμως να τους αντιπαρέλθουμε, πιστοί στις θέσεις μας να αντιμετωπίζουμε τα πράγματα μακριά από κομματικές αντιλήψεις. Για το λόγο αυτό καλούμε τους φίλους του προσκοπισμού, να σκεφθούν για τη ταχύτατη ανασύνταξη του Σώματος.

Η ανασύνταξη είναι επιβεβλημένη και από λόγους στοιχειώδους φιλοτιμίας και άμιλλας. Είναι ντροπή οι Ισραηλίτες πρόσκοποι, στους οποίους δίδαξαν Προσκοπισμό οι Έλληνες συνάδελφοι των, να είναι καλύτερα οργανωμένοι και να παρουσιάζονται αυτοί μόνοι σε κάθε ευκαιρία. Καλούμε τους φίλους του προσκοπισμού να δώσουν πάλι τα χέρια και να εργαστούν για την ανύψωση του προσκοπισμού".

Η κατάσταση οξύνθηκε στο τέλος του 1923 με τα θέματα να έχουν πάρει "κακή τροπή" με πλήρη αντιπαλότητα μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Τα παρακάτω διασωθέντα έγγραφα του Σώματος, απεικονίζουν ακριβώς την περίοδο της αντιπαλότητας η οποία οδηγήθηκε σε αποχώρηση των προσκοπικών ομάδων της Μακαμπί από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων μέχρι το 1928.

Έγγραφο της ΚΕΜ, προς τον Βασιλέα Γεώργιο, Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Θεσσαλονίκη 11/24⁶³⁸ Φεβρουαρίου 1923.

Προς την Α.Μ Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου,

"Μεγαλειότατε, λαμβάνουμε τη τιμή να υποβάλουμε στην υμετέρα Μεγαλειότητα και στο Διοικητικό Συμβούλιο τα κατωτέρω:

Κατά την τελευταία συνεδρίαση της Π.Ε.Κ. Μακεδονίας της 24^{ης} λήγοντος, κατετέθη υπό του Περιφερειακού Εφόρου το υπ. αριθμόν 2007 από της 14^{ης} Ιανουαρίου 1923, αντίγραφο εγγράφου του Γενικού Εφόρου, προς τον Αρχηγό Σαλέμ, περιέχοντος προνόμια υπό του Γενικού Εφόρου εις τας ομάδας των Μακκαβαίων Προσκόπων.

Τα εν λόγω προνόμια που δόθηκαν παρά την εκπεφρασμένη γνώμη της Π.Ε., που ασχολήθηκε με το ζήτημα τούτο και αναφέρθηκε σχετικά στον τότε Διοικητή κ Στάνη, είναι απολύτως απαράδεκτα από εμάς, ως παραβαίνοντα όχι μόνο τους προσκοπικούς κανονισμούς (άλλωστε και σε αυτό τούτο το έγγραφο αναφέρονται) αλλά και προς το γόητρο της Εθνικής μας υπόστασης και καταστάσεως της μητέρας Πατρίδος.

Δια των προνομίων τούτων, χορηγείται το δικαίωμα σε Έλληνες πολίτες, σε ομάδες Ελλήνων Προσκόπων, παρά το άρθρο 1, του Οργανισμού, να έχουν Σημαία αντί της κανονισμένης ταύτης και ξένη προς την τιμημένη Ελληνική Σημαία. Δια των προνομίων τούτων οι Έλληνες ούτοι πολίτες, ορκίζονται σε όρκο άλλον, εναντίως προς το άρθρο 34 του Οργανισμού μας, επί πλέον δε Έλληνες πολίτες, μέλη του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, ομνύουν σε Έθνος

⁶³⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 26/9/1922

⁶³⁸ Η διπλή ημερομηνία αναφέρεται στην εφαρμογή του νέου ημερολογίου.

άλλο από το Ελληνικό. Δια των προνομίων τούτων, οι ομάδες αυτές εξαρτώνται κατ' ευθείαν από το κέντρο, καίτοι υπάρχει εδώ Π.Ε και τούτο παρά το 47 άρθρο του κανονισμού. Δια των προνομίων τούτων η Κ.Ε.Π.Μ. υποχρεούται να δέχεται σαν μέλη αυτής, αντιπροσώπους υποδεικνυόμενους από σύλλογο που επιδιώκει σκοπό ξένο προς την Ιστορία της χώρας.

Δια των ατυχών αυτών προνομίων των οποίων η έμπνευση, είναι όντως περίεργη, είναι εύκολο να κατανοηθούν οι οδυνηρές συνέπειες, τόσο από προσκοπικής απόψεως όσο και από κοινωνικής τοιαύτης, απεκδυόμεθα δε πάσης ευθύνης από τώρα και στο μέλλον, για ότι ήθελε συμβεί, όταν τα προνόμια αυτά περιέλθουν στη δημοσιότητα.

Αλλά και ως προηγούμενο είναι ατυχέστατο το εν λόγω προνόμιο, επί του οποίου στηριζόμενοι και οι άλλοι σύνοικοι λαοί, καίτοι έχοντες Ελληνική υπηκοότητα, θα μπορούσαν να ζητούν και αυτοί οι Έλληνες πολίτες να έχουν στις προσκοπικές τους ομάδες σημαίες, Ρουμανικές, Αρμενικές, Σλαβικές, Αλβανικές, Βουλγάρικες, Τουρκικές και να ομνύουν μέσα στην Ελλάδα, στο Έθνος το Ρουμανικό, το Αρμένικο, το Σλαβικό, το Αλβανικό, το Βουλγάρικο Τουρκικό, κ.τ.λ.

Δια την τάξη να αναφέρουμε εδώ, ότι ο Γενικός Έφορος⁶³⁹ δια του υπ' αριθμόν 1867 εγγράφου του, αναγνωρίζει άδικο στις ομάδες της Μακαμπί, κατηγορηματικώς δε δηλοί, ότι θέλει να ικανοποιήσει τον Έφορο Περιφέρειας δια της εφαρμογής της πειθαρχίας στο Σώμα. Οι στο ανωτέρω έγγραφο επαγγελίες, που δεν πραγματοποιήθηκαν μέχρι τώρα, καθιστούν προβληματική την εδώ παραμονή των προσκοπικών Αρχών που εσείς ορίσατε.

Είμεθα βέβαιοι, ότι τα ανωτέρω θα τύχουν της δέουσας εκτίμησης και ευθυκρισίας εκ μέρους της Ανωτάτης Προσκοπικής Αρχής της Πατρίδας μας, ότι τα προνόμια τούτα, αποτελούν το καθ' ημάς εθνικό σκάνδαλο θέλουν να αναθεωρηθούν, ότι τα προνόμια των Μακκαβαίων θέλουν να ρυθμιστούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχουν την επιδιωκόμενη ελευθερία αναπτύξεως εντός των ορίων του Νόμου αλλά και χωρίς η Ελληνική φιλοτιμία να θίγεται.

Η Κεντρική Επιτροπή Κεντρικής Μακεδονίας Ο Γενικός Γραμματεύς Ο πρόεδρος Ανθίδης"
Έγγραφο προς τον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας..

"Προς τον Γενικό Διοικητή Κ. Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 11/24 Φεβρουαρίου 1923

Εμπιστευτική

Κύριε Γενικέ Διοικητά

"Λαμβάνουμε την τιμή να αποστείλουμε σε εσάς συνημμένως,

α) αντίγραφο προνομίων χορηγηθέντων υπό του Γενικού Εφόρου Προσκόπων στις εδώ Ισραηλίτικες Ομάδες Μακκαβαίων.

β) αντίγραφο επιστολής μας προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, με την παράκληση να λάβετε γνώση αυτών των εγγράφων.

Λαμβάνουμε την τιμή να σας παρακαλέσουμε, εσάς κύριε Γεν. Διοικητά, όπως ευαρεστούμενος, επιστήσετε την προσοχή των Αρμοδίων επί των προνομίων τούτων, με τα οποία Έλληνες πολίτες υποχρεούνται να περιφέρουν εντός της Ελλάδος ξένη σημαία, να ομνύουν σε άλλο Έθνος εκτός του Ελληνικού στις προσκοπικές Αρχές της Ελλάδος, να

---

639 Έχει ήδη αντικατασταθεί από την επαναστατική επιτροπή ο Γενικός Έφορος Λ. Πτέρης από τον Κων. Μελά.

παρίστανται επισήμως αντιπρόσωποι Συλλόγων που έχουν σκοπούς ξένους προς του Ελληνισμού και εν γένει παρά τους προσκοπικούς κανονισμούς.

Κατά την ταπεινή μας γνώμη, τα προνόμια τούτα χορηγηθέντα επιπολαίως, αποτελούν κάκιστο προηγούμενο και δια τα πολλά φύλα, που κατοικούν στην ιδιαίτερα μας πατρίδα, τη Μακεδονία και ελπίζουμε ότι δια της επεμβάσεως σας μέσω του Σεβαστού Υπουργείου, θέλουν αποσοβηθεί οδυνηρές συνέπειες, των προσκοπικών Αρχών επανερχόμενων στην καθαρά προσκοπική αποστολή.

Με την πεποίθηση ότι εκτελούμε πατριωτικό καθήκον, φέρνοντας στη γνώση σας τα ανωτέρω και ότι τούτο θα επισύρει αμερίστως την προσοχή σας ενεργώντας τα δέοντα".

Η Προσκοπική επιτροπή Κεντρικής Μακεδονίας

Έγγραφο επίσης αποστέλλεται προς τον Αρχηγό της Επαναστάσεως Νικόλαο Πλαστήρα.⁶⁴⁰ Το κείμενο είναι στο ίδιο πνεύμα με εκείνο της επιστολής προς τον Γενικό Διοικητή της Μακεδονίας, τον οποίον ενημερώνουν για τις επιστολές που στάλθηκαν, καταγράφοντας τα προνόμια που δόθηκαν στους Μακκαβαίους από τον Γενικό Έφορο, την επιστολή που στάλθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο και του ζητούν να λάβει γνώση και να τον παρακαλέσουν να επιστήσει την προσοχή των αρμοδίων επί των προνομίων τούτων. Στην επιστολή αυτή δίνεται έμφαση στα προβλήματα που αυτή η απόφαση θα δημιουργήσει σε θέματα ανάπτυξης Εθνικότητων εντός της περιοχής γράφοντας ότι με τα προνόμια αυτά " Έλληνες πολίτες υποχρεούνται να περιφέρουν εντός της Ελλάδος ξένη σημαία, να ομνύουν σε Έθνος άλλο εκτός του Ελληνικού, και στις προσκοπικές Αρχές της Ελλάδος, να παρίστανται επισήμως ως αντιπρόσωποι συλλόγων εχόντων ξένους σκοπούς προς του Ελληνισμού και στους εν γένει προσκοπικούς κανονισμούς. Τελειώνοντας την επιστολή, γράφουν ότι κατά τη γνώμη τους τα προνόμια αυτά χορηγήθηκαν επιπολαίως και αποτελούν κάκιστο προηγούμενο και δη δια των πολλών φυλών κατοικούμενη ιδιαίτερα μας πατρίδα Μακεδονία και ελπίζουμε ότι δια της επεμβάσεως σας θα αποσοβηθούν συνέπειες οδυνηρές, των προσκοπικών Αρχών επανερχόμενων στην καθαρώς προσκοπική τους αποστολή. Γνωρίζοντας τα ύψιστα Εθνικά σημεία στα οποία περιστρέφονται όλες οι στιγμές της Εθνοσωτήριου επαναστάσεως, ελπίζουμε να επισύρουν την προσοχή σας.

Το ίδιο κείμενο στάλθηκε στον Υπουργό Παιδείας, τον Υπουργό Γεν Διοικητή Θεσσαλονίκης- Πέλλης.

Σημαντικό είναι το συνημμένο κείμενο που στάλθηκε μαζί με τις επιστολές και αναλύει τα προνόμια που δόθηκαν στους Μακκαβαίους Προσκόπους.

«Προνόμια» δοθέντα στους Προσκόπους Μακκαβαίους

1. Το ισραηλιτικό Σώμα Προσκόπων Θεσσαλονίκης αποτελεί μέρος της Προσκοπικής Οργανώσεως της Ελλάδος, υπό την επωνυμία «Σώμα Προσκόπων Μακκαβαίων». Συνεπώς το τεχνικό μέρος του προγράμματος του, θέλει εξαρτάται κατ' ευθείαν από την Περιφέρεια Σ.Ε.Π Θεσσαλονίκης.

⁶⁴⁰ Θεσσαλονίκη 11/24 Φεβρουαρίου 1923 Προς τον Ν. Πλαστήρα ,Αρχηγό της Επαναστάσεως Αθήνα Εμπιστευτική

Το Ισραηλιτικό Σώμα Προσκόπων Θεσσαλονίκης διευθύνεται και συντηρείται κατά μέγα μέρος υπό του Σιωνιστικού Συλλόγου «Θεοδῶρ Ἑρτζελ⁶⁴¹».

2. Η Σημαία του Σώματος Προσκόπων Μακκαβαίων, είναι η Ισραηλίτικη Σημαία με το έμβλημα του Σ.Ε.Π άνωθεν αυτής.
3. Η στολή των προσκόπων Μακκαβαίων είναι παρόμοια των Ελλήνων προσκόπων με το αποκλειστικό μόνο δικαίωμα ένα μεταξωτό μαντήλι χρώματος πρασίνου. Οι επωμίδες αυτών θα φέρουν σε Εβραϊκούς χαρακτήρες τα αρχικά γράμματα που δηλούν, Πρόσκοποι Μακαμπή, επί του πύλου το προσκοπικό έμβλημα Σ.Ε.Π και επί της αριστερής πλευράς του στήθους το Εβραϊκό έμβλημα των «Μακκαβαίων».
4. Ο όρκος των προσκόπων Μακκαβαίων είναι ο ακόλουθος:
« Επί τω λόγω της τιμής μου, υπόσχομαι να είμαι πιστός και αφοσιωμένος στην Πατρίδα μου, στους νόμους αυτής, εις το Ιουδαϊκό Έθνος, να βοηθώ πάντες και σε οποιαδήποτε περίσταση, να εκτελώ το καθήκον μου και τυφλώς να υπακούω στους νόμους και στους κανονισμούς των προσκόπων.»
5. Το Σώμα προσκόπων Μακκαβαίων υποχρεούται με το σύνολο της δυνάμεως του να λαμβάνει μέρος σε όλες τις Εθνικές Ελληνικές τελετές. Σε συνεννόηση με τον Τοπικό Έφορο του Σ.Ε.Π το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Μακκαβαίων, έχει το δικαίωμα να λαμβάνει μέρος σε όλες τις εορτές όπως ήθελε κρίνει ότι η συμμετοχή αυτή είναι αναγκαία ,εξαιρέσει των συλλαλητηρίων και πολιτικών συγκεντρώσεων.
6. Η Διοικούσα επιτροπή του Σώματος Προσκόπων Μακκαβαίων, έχει το δικαίωμα να βαθμολογεί τους προσκόπους της και να τους αφαιρεί βαθμούς, οφείλει όμως να αναγγείλει στην Περιφέρεια Σ.Ε.Π Θεσσαλονίκης κάθε προβιβασμό και αφαίρεση βαθμού των προσκόπων αυτής. Δια τους ανωτέρους Βαθμοφόρους (Αρχηγούς και Υπαρχηγούς) προτείνει την προαγωγή τους ή τον υποβιβασμό δια του Περ. Εφόρου εις τον Γενικό Έφορο των Ελλήνων Προσκόπων.
7. Το Σώμα Προσκόπων Μακκαβαίων, αποτελεί μέρος του Σώματος Προσκόπων της Ελλάδος και προς αρμονία των διαφόρων ενεργειών επιτρέπεται σε αυτή:
  - α) με αντιπροσωπεία στο Συμβούλιο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας υπό 6 αντιπροσώπων διορισμένων υπό της Τοπικής επιτροπής του Σώματος Μακκαβαίων.
  - β) ένα ανάλογο της σπουδαιότητας της δύναμης αυτής, η ομάδα προσκόπων Μακκαβαίων έχει μερίδιο επί όλων των εισφορών υπέρ του Σώματος Προσκόπων Θεσσαλονίκης. Το μερίδιο αυτό δια τους προσκόπους των Μακκαβαίων, ορίζεται σε 37,1% επί των επιχορηγήσεων ή άλλων εισφορών, των χορηγούμενων στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Θεσσαλονίκης, υπό του Δήμου ή οποιασδήποτε άλλης επίσημης ή ιδιωτικής οργάνωσης και πολιτών. Επίσης δε, δια του Σώματος Θεσσαλονίκης έχει εξίσου δικαιώματα επί των εισφορών στο Σώμα Μακκαβαίων παρά Ισραηλιτικών οργανώσεων η ιδιωτών.

---

⁶⁴¹ Theodor Herzl (1860-1904) Διδάκτορας του Ρωμαϊκού Δικαίου και διάσημου δημοσιογράφου της Neue Freie Presse της Βιέννης συγγραφέας του Der Judenstaat (το κράτος των Εβραίων) . Στο έργο του αποκρυσταλλώθηκε η έννοια σιωνισμός.

γ) Ο Αρχηγός του Σώματος των Μακκαβαίων φέρει το βαθμό του επόπτου Ομάδων Μακκαβαίων και υπάγεται σε όλους τους πειθαρχικούς κανονισμούς του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων

Νέα Επιστολή προς τον Βασιλέα και πρόεδρο των Προσκόπων, στέλνεται την 1^η Μαΐου του 1923, και τον ενημερώνουν, ότι δεν έχουν λάβει καμία απάντηση από το Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος, στο έγγραφο της 1/14 Φεβρουαρίου 1923.

"Η Π.Ε Κεντρικής Μακεδονίας απαξιωθείσα πάσης απαντήσεως εκ μέρους της προϊσταμένης Αρχής και απορφανισθείσα της μέριμνας την οποία αποξεδέχετο εν ονόματι του προσκοπισμού της Μακεδονίας, παρά του Ανωτάτου Σώματος του Ελληνικού προσκοπισμού, λαμβάνει την τιμή να γνωρίσει υμίν, ότι θεωρεί οδυνηρά την υποτίμηση των προσπαθειών αυτής, την εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου σιωπή και να αναφέρει:

α) ότι αδυνατεί τελείως να αναγνωρίσει τα υπό του Γεν. Εφόρου προς τους Μακκαβαίους χορηγηθέντα προνόμια, εν αγνοία των επιτόπιων αρχών, τα οποία εσείς αυτοί διορίσατε και αντίκρυ του Νόμου.

β) ότι λόγω των καθημερινών προστριβών και επεισοδίων, τα οποία προκαλούν οι Μακκαβαίοι και εξυβρίσεως του Ε.Π υπό του επόπτου αυτών, κηρύχτηκε το Σώμα σε αεργία, σταμάτησαν κάθε προσκοπική κίνηση στη Θεσσαλονίκη.

γ) ότι παρακαλεί θερμά όπως, σε περίπτωση που το Διοικητικό Συμβούλιο δεν ήθελε ευαρεστηθεί να θέσει τέρμα στη δημιουργηθείσα κατάσταση, το βραδύτερο εντός δεκαημέρου, θεωρήσει το Δ.Σ την Π.Ε ως από τούδε παραιτηθείσα, μεριμνήσει δε δια την έγκαιρο αντικατάσταση αυτής, ίνα μη επανέλθει η του Σώματος τελεία αποσύνθεση."

Διατελούμε ευπειθέστατοι, Ο πρόεδρος Α. Ανθίδης . Ο Γεν Γραμματέας Ν. Χριστοδούλου
Αποτέλεσμα αυτής της διαμάχης και της άρνησης της απονομής προνομίων είναι η αποχώρηση των προσκόπων της Μακαμπή, από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων και η δημιουργία στα πλαίσια του συλλόγου μιας προσκοπικής Ομάδας με την ονομασία «Derorim Maccabi»⁶⁴².

Αποχωρούν από τις τάξεις του Ελληνικού Προσκοπισμού, τα Συστήματα των Προσκοπικών Ομάδων της Μακαμπή ⁶⁴³(Εβραϊκές Προσκοπικές Ομάδες) επειδή της αφαιρέθηκε το δικαίωμα να έχει αυτοτελείς Ομάδες με ιδιαίτερη στολή και ξεχωριστή λάβαρο .

Η επόμενη περίοδος θα είναι γεμάτη από αντιπαλότητα την οποία θα υπερτονίσει ο «τύπος» με δημοσιογραφικές ανταπαντήσεις μεταξύ της Εβραϊκής εφημερίδας «Προγκρέ» και της εφημερίδας *Μακεδονία* η οποία εκπροσωπούσε την Βενιζελική αλλά και την αντισημιτική "άποψη" την περιοχή.

"Το 1926 διακηρύσσοντες και βεβαιούντες ότι θα επανήρχοντο στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, πέτυχαν να μετέχουν στην παράταξη της φρουράς της Θεσσαλονίκης για την πρωτοχρονιά. Προσήλθαν με όλη τους την αίγλη. Με την μουσική και τους ποδηλατιστές και

⁶⁴² Λιάκος, Αντώνης *Η Εμφάνιση των Νεανικών Οργανώσεων*. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης, Πρακτικά Συνεδρίου Σελίδα 603. Γ.Γ.Ν.Γ

⁶⁴³ *Έλληνες Εβραίοι στοιχεία της Ιστορίας τους μέσα από τα διπλωματικά και Ιστορικά έγγραφα του ΥΠ.ΕΞ* Έκδοση Πανεπιστήμιο Αθηνών –ΥΠ.ΕΞ Εκδοτικός Οίκος Καστανιώτης 2000 σελ. 191 Επιμέλεια Θάνος Βερέμης –Φωτεινή Κωνσταντοπούλου

την αμφοτέρων φύλων⁶⁴⁴ αποτελούμενη ομάδα τους. Ηγέιτο μάλιστα αυτών και εις Υπολοχαγός". Δυστυχώς το Σώμα των προσκόπων δεν είχε παρατάξει την ημέρα εκείνη παρά μόνο μια μικρή ολιγάριθμο ομάδα, σημείο που χρησιμοποίησε ο Εβραϊκός Τύπος και δη η εφημερίδα *Προγκρέ*⁶⁴⁵ η οποία έγραψε εξαίρουσα τη σημασία της ομάδος και ότι παρατάχτηκαν 150 πρόσκοποι της Μακαμπή έναντι 20 Ελλήνων Προσκόπων.

Την επόμενη ημέρα ανταπάντησε η εφημερίδα *Μακεδονία* με άλλες εφημερίδες, γεγονός που θα αποφεύγετο χωρίς τη δημοσιογραφική εκμετάλλευση της παρουσίας της Μακαμπή. Οι πρόσκοποι της Μακαμπή θα επανέλθουν το 1928, μετά από προσπάθειες που έγιναν για αυτοδιοίκηση και με το Διεθνές Γραφείο⁶⁴⁶ και οι οποίες δεν καρποφόρησαν, για την ανεξαρτησία τους και επανήλθαν με μερική ικανοποίηση των αιτημάτων, όπως να υπάρχει το Σύμβολο τους στην Ελληνική Σημαία αλλά κοινή στολή.

Το χρονικό της επιστροφής.

Στις 21 Μαρτίου η εφημερίδα *Μακεδονία*⁶⁴⁷ δημοσιεύει με επιφύλαξη σημείωμα ότι υπογράφηκε η σύμβαση μεταξύ των «Ντερορίμ» και των δικών μας. "Σταυροκοπούμεθα κι απορούντες περί του είδους της σύμβασης και καλούμε τους ιθύνοντες να διαφωτίσουν το κοινό. Άνευ αναβολής πρέπει να γίνει γνωστό, αν η ένωση επήλθε χωρίς όρους ή με όρους όπως ισχυρίζονται οι Ισραηλίτες». Την επόμενη ημέρα με ανακοίνωση του, Το Σώμα Προσκόπων Μακεδονίας, ανακοίνωσε ότι δεν υπέγραψε καμία συμφωνία με τους προσκόπους της Μακαμπή, ούτε είναι διατιθέμενο να αποδεχθεί τέτοια που θα περιέχει προνόμια στους «Ντερορίμ». Εύχεται την ένωση, αλλά το μόνο που μπορεί να αποδεχθεί είναι μια συμφωνία χωρίς όρους, όπως άλλωστε ορίζει και ο Νόμος 1038.

Στις 22 Μαρτίου η εφημερίδα *Προγκρέ*, υποστήριξε ότι ο Δήμος πρέπει να επιχορηγήσει γενναίως τη μουσική της Μακαμπή, προσθέτοντας ότι ειδάλλως δεν θα συμμετάσχουν στην Εθνική εορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Ανταπάντηση της εφημερίδας *Μακεδονία* με δύο σημειώματα που ζητούσε μεταξύ άλλων την απαγόρευση των δημοσίων εμφανίσεων της Μακαμπή.

Κατά τις επιδείξεις ξιφομαχίας που διοργανώθηκαν την 2^η Ιουλίου 1927, στους κήπους του Βασιλέως Γεωργίου είχαν παραταχθεί αρκετοί πρόσκοποι Μακαμπή, αποδίδοντας τιμές στους επίσημους καλεσμένους προκαλώντας το χλευαστικό χρονογράφημα της εφημερίδας *Μακεδονία*.⁶⁴⁸

Τα γεγονότα της συμφωνίας της επιστροφής εξελίσσονται από ότι παρασκηνακά φαίνεται, από τη διαρροή των πληροφοριών, σε μια συνεχή διαβούλευση. Την είδηση της

---

⁶⁴⁴ Δεν είναι γνωστό αν αναφέρεται σε κορίτσια προσκόπους. Η Μακαμπή είχε κορίτσια στις τάξεις της με στολή. Στο σύντομο απομνημονεύματα της Η Μύριαμ Βενέτσια αναφέρεται στα κορίτσια της Μακαμπή και στην ιδιαίτερη στολή τους. Πηγή άρθρο: Πάρος Παπαμίχης Χρονάκης «*Εννοιολογήσεις της κοινωνικότητας μιας σιωνιστικής νεότητας. Ο Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπή 1908-1936*» Επίσης και στο διασωθέν ημερολόγιο της Ακοάχ στο Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης στο έτος 1926 υπάρχει επίσης φωτογραφία θηλέων βαθμοφόρων προσκόπων.

⁶⁴⁵ Εφημερίδα *Πογκρέ* 3 Ιανουαρίου 1926.

⁶⁴⁶ Οι *Έλληνες Εβραίοι. Στοιχεία της Ιστορίας τους μέσα από Διπλωματικά και Ιστορικά Έγγραφα του Υπουργείου των Εξωτερικών*. Εκδόσεις Καστανιώτη 2000, Επιμέλεια Θάνος Βερέμης –Φωτεινή Κωνσταντοπούλου. Σελ.189-195

⁶⁴⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 21/3/1926

⁶⁴⁸ Εφημερίδα *Μακεδονία* 4-7-1927

προσχώρησης ανήγγειλε πρώτη, ένα χρόνο αργότερα η ισραηλίτικη εφημερίδα *Προγκρέ*⁶⁴⁹, με σχετικό δημοσίευμα.

Το άρθρο της ισραηλίτικης εφημερίδας *Προγκρέ* για την ένταξη των Μακκαβαίων προσκόπων δημιουργεί νέα απάντηση από την εφημερίδα *Μακεδονία*, η οποία σχολιάζει τη σταθερή στάση των προσκόπων απέναντι στους Ντερορίμ.

Ακολουθεί με ανακοίνωση του το Σώμα Προσκόπων Μακεδονίας μέσω της εφημερίδας *Μακεδονία*⁶⁵⁰ του Τοπικού Εφόρου Θεσσαλονίκης Σ. Λαζαρίδη διαψεύδει την είδηση " Το Σώμα προσκόπων Θεσσαλονίκης κατόπιν εσφαλμένων ειδήσεων τις οποίες ανέγραψαν κάποιες εφημερίδες της πόλεώς μας αναφορικός με την προσχώρηση εις τας τάξεις αυτού του Ισραηλιτικού Συλλόγου Ντορορίμ-Μακαμπί και των προνομίων τα οποία παρεχωρήθησαν δήθεν εις αυτούς, είναι υποχρεωμένο να δηλώσει ότι οι Μακκαβαίοι προσχώρησαν εις αυτό άνευ ουδεμίας αξιώσεως παραχωρήσεως σε αυτούς ιδιαιτέρων προνομίων, καθόσον τυγχάνει γνωστόν εις πάντας ότι ο οργανισμός ο οποίος διέπει τις εργασίες μας είναι ίδιος δι' όλους του Έλληνας προσκόπους». Αυτή η ανακοίνωση που αναφέρει ότι ουδεμία σύμβαση υπέγραψε με τους Μακκαβαίους και δεν είναι διατιθέμενο να αποδεχθεί οιαδήποτε παραχώρηση η οποία θα παραχωρεί προνόμια στους Ντερορίμ, δηλώνει επίσης τη βούληση του να προχωρήσει η ένωση αλλά δεν μπορεί να κατανοήσει κανένα όρο εκ μέρους των Μακκαβαίων."

Εν τούτοις προ μερικών ημερών η *Ηχώ της Θεσσαλονίκης*⁶⁵¹ σε άρθρο της, προέβαινε σε αρκετές περιέργες αποκαλύψεις. Έγραφε ότι οι Μακκαβαίοι είχαν επιμείνει ώστε το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων να αποταθεί στην Παγκόσμια Προσκοπική Οργάνωση στο Λονδίνο και να ρωτήσει αν θα ήταν δυνατόν οι Εβραίοι πρόσκοποι να ορκίζονται εκ παραλλήλου στο Ελληνικό και Εβραϊκό Έθνος. Η απάντηση υπήρξε αρνητική, εφ' όσον δια των προσκόπων δεν επιδιώκεται οιοσδήποτε πολιτικός σκοπός, προστίθεται δε ότι η επωνυμία «Πρόσκοποι Μακαμπί» ενείχε πολιτική σημασία και έπρεπε να παραιτηθούν αυτής.

Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι στην 6^η Διεθνή Προσκοπική Συνδιάσκεψη στη Baden Bei Wien στην Αυστρία από 23 έως 29 Ιουλίου 1931, η Διεθνής επιτροπή απέρριψε το αίτημα μιας οργάνωσης με ονομασία «Ισραηλίτες Πρόσκοποι στη Γαλλία» να λάβει αναγνώριση. Η επιτροπή αφού συμβουλευτήκε το ομοσπονδιακό Γραφείο του Γαλλικού Προσκοπισμού, απέρριψε το αίτημα κρίνοντας ότι δεν υπάρχει κανείς λόγος που να εμποδίζει τους Ισραηλίτες της Γαλλίας να κατατάσσονται στις Γαλλικές προσκοπικές ομάδες.
652

Τέλος μετά από μια μακρά περίοδο απομόνωσης των προσκόπων της Μακαμπί, επανήλθαν στο Σώμα. Την απόφαση αυτή δημοσιεύει η εφημερίδα *Μακεδονία*⁶⁵³, με το σχόλιο ότι προσχώρησαν οι ισραηλίτες πρόσκοποι της Μακαμπί στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων με ορισμένα προνόμια όπως την αναγραφή του θρησκευτικού τους συμβόλου επί της

⁶⁴⁹ Εφημερίδα *Προγκρέ* της 17^{ης} Αυγούστου 1928

⁶⁵⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 19 Αυγούστου 1928

⁶⁵¹ Εφημερίδα *Ηχώ της Θεσσαλονίκης* 27-7-1928.

⁶⁵² Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* Τόμος ΣΤ Τεύχος 12 του 1931 σελίς 218

⁶⁵³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 15-8-1928

Ελληνικής Σημαίας. Αν και διατήρησαν κάποια μικρά προνόμια, επανήλθαν οι κοινές στολές και άρχισαν να μην παρατηρούνται επιδεικτικές παρελάσεις όπως άλλοτε.

Ο Αντισημιτισμός και τα γεγονότα του Κάμπελ έχουν απήχηση και στον προσκοπικό κόσμο.

Μια μικρή ομάδα του τύπου με σημαντικότερους εκφραστές του, την εφημερίδα *Μακεδονία* της Θεσσαλονίκης και την εφημερίδα *Ακρόπολη* των Αθηνών υποστήριζαν την αντισημιτική αρθρογραφία. Παράλληλα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης ανθούσαν υπέρ-εθνικιστικές οργανώσεις, κυρίως Εθνική Ένωση Ελλάς ή Ε.Ε.Ε όπως αποκαλείτο με έντονο αντισημιτισμό.

Το Φεβρουάριο του 1926, σε συνεχή άρθρα της η εφημερίδα *Μακεδονία*⁶⁵⁴ φιλοξενεί τις απόψεις του Δ. Χαριτόπουλου⁶⁵⁵, με σφοδρό άρθρο υπό τον τίτλο "Οι υπό την μάσκα Ισραηλίτες πρόσκοποι - θα πλημμυρίσει η Μακεδονία και η Θράκη – παράδειγμα για κομμουνιστάς". Στο άρθρο αυτό ο Χαριτόπουλος, γράφει για την αδιαλλαξία των ισραηλιτών της Μακαμπή οι οποίοι οργάνωσαν νέα προσκοπική κίνηση με το όνομα «Σώμα Ντερορίμ Μακαμπή» αναγνωρισμένη (και αναρωτιέται από ποιόν;) με δομή και οργάνωση προσκοπική, με δική τους στολή αλλά κανένα σήμα Ελληνικό, ακόμη και αυτό το γαλάζιο μαντήλι το αντικατέστησαν με πράσινο. Και γράφει ενώ από διετίας τους είχε απαγορευτεί η δημόσια εμφάνιση, σήμερα αποτελούν τμήμα ακόμη και στρατιωτικών παρελάσεων, οδηγούμενοι μάλιστα από Έλληνες Αξιωματικούς. Εκμεταλλευμένοι το δριμύ ψύχος και την απόφαση των Ελλήνων να μη λάβουν μέρος οι πρόσκοποι εμφανίζονται σήμερα, ουχί ως πρόσκοποι αλλά σαν κάτι άλλο, σήμερα της Α' εθνικότητας και αύριο της δείνα.

Η κατάσταση αυτή πρέπει να τερματιστεί,- ιδιαίτερα όταν το απαγορεύουν -και οι νόμοι.

Και καταλήγει ότι αν υιοθετηθεί τέτοια ανοχή, θα δούμε πολλές άλλες εθνικότητες να κάνουν το ίδιο ακόμη και την κομμουνιστική νεολαία να κυκλοφορεί με στολές σαν πρόσκοποι.

Η Ε.Ε.Ε. ιδρύθηκε το 1927, κυρίως από πρόσφυγες⁶⁵⁶. Οι πρόσφυγες, θύματα ξενοφοβίας ήσαν κυρίως συντηρητικά άτομα. Ο ερχομός τους στην Ελλάδα βρήκε ως "κοινό σημείο" με τους γεννημένους στην Ελλάδα, τη Θρησκεία, την Ορθοδοξία. Η Ελληνικότητα είχε προμετωπίδα τη γλώσσα της Ορθοδοξίας. Οι εβραίοι της Θεσσαλονίκης παρά του ότι κατοικούσαν στην περιοχή για αιώνες τους φαινότουσαν παρείσακτοι.

Η Ε.Ε.Ε μέσω της εφημερίδας *Μακεδονία* στην πόλη της Θεσσαλονίκης ακολουθούσε μια λυσσαλέα αντί-εβραϊκή γραμμή. Η εφημερίδα με άρθρο της τον Οκτώβριο του 1929, έγραφε "είτε οι εβραίοι θα αποκτήσουν ελληνική συνείδηση ταυτίζοντας τα συμφέροντα τους με τα δικά μας, είτε θα πρέπει να αναζητήσουν άλλου πατρίδα."

⁶⁵⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 19/2/1926

⁶⁵⁵ Ο Δ. Χαριτόπουλος υπήρξε Αρχηγός Προσκόπων αναφέρεται σε δημοσιεύματα μέχρι το 1926. Αργότερα θα δούμε την δραστηριότητα του στην περιοχή της Θεσσαλονίκης σαν Γενικός Γραμματεύς της Ε.Ε.Ε με συμμετοχή στα γεγονότα του Κάμπελ.

⁶⁵⁶ Πιστόλα, Χριστιάνα *Η οργάνωση "Εθνική Ένωση Ελλάς (τρία Έψιλον)* Μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 2014 Σελ 10

Επίσης ο Βενιζέλος και το κόμμα των Φιλελευθέρων, έτρεφε αντισημιτικά αισθήματα⁶⁵⁷.. Η αυξανόμενη αντίδραση απέναντι στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος –παρά την μικρή του ακόμη εκλογική δύναμη- δεν ήταν άσχετη με το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό του ήταν Εβραίοι. Μετά τις δημοτικές εκλογές του 1928, οι σχέσεις της Εβραϊκής κοινότητας και των Φιλελευθέρων αναθερμάνθηκαν. Αιτία η εκλογή του Φιλελεύθερου Δημάρχου με την στήριξη της Εβραϊκής Κοινότητας. Όταν δε δημοσιεύτηκε το περίφημο «ιδιώνυμο» το 1929, οι Εβραίοι θεώρησαν ότι εκείνοι ήταν ο στόχος.

Το 1930, στο σιωνιστικό συνέδριο της Βουλγαρίας η *Μακεδονία* επιτέθηκε στο Θεσσαλονικικό εκπρόσωπο της Κοινότητας, όταν δεν διαμαρτυρήθηκε για την ομιλία ενός Βούλγαρου συνέδρου που επιχειρηματολογούσε υπέρ της Βουλγαρικής Μακεδονίας.

Τα γεγονότα έγιναν πιο δύσκολα όταν το 1931, ο γυμναστής Γιτζάκ (Ισαάκ) Κοέν ταξίδεψε εκτός πόλης, για μια διεθνή συνάντηση για τα 25 χρόνια από την ίδρυση του Αθλητικού συλλόγου Μακαμπή. Την ίδια εποχή, στη Σόφια της Βουλγαρίας γινόταν συνέδριο των Βουλγάρων Κομιτατζήδων, στο οποίο υιοθετήθηκε ψήφισμα για την αυτονομία της Μακεδονίας. Η *Μακεδονία* τον κατηγορήσε ότι είχε πάει για να συμμετάσχει στο Συνέδριο. (τελικά επιβεβαιώθηκε η παρουσία του εκεί αλλά είχε φύγει πριν το ψήφισμα).

Τις επόμενες 4 ημέρες από τις 20 έως τις 24 Ιουνίου η *Μακεδονία* μαζί με άλλες υπέρ-εθνικιστικές οργανώσεις ζητούσαν την διάλυση της "Μακαμπή" και κατηγορούσαν τους Εβραίους για προδοσία. Με σημείο αναφοράς το γεγονός αυτό, στις 24 Ιουνίου περισσότεροι από εκατό υπέρ-εθνικιστές νεαροί, επιτέθηκαν στα γραφεί του αθλητικού συλλόγου Μακαμπή και τα κατέστρεψαν, τραυματίζοντας και κάποια μέλη που ήταν εκεί. Τα γεγονότα πήραν άσχημη τροπή, η Θεσσαλονίκη γέμισε συνθήματα κατά των Εβραίων και με σημάδεμα των σπιτιών που κατοικούσαν Εβραίοι. Στις 29 Ιουνίου, η εφημερίδα *Μακεδονία* παρότρυνε "Να τελειώσουμε με τους Εβραίους τώρα". Το ίδιο βράδυ ένα πλήθος χιλιάδων νεαρών, έβαλε φωτιά στην φτωχογειτονιά των Εβραίων "Κάμπελ" που αποτελείτο από φτωχόσπιτα ανθρώπων που είχαν μείνει άστεγοι από τη φωτιά του 1917. Τα γεγονότα επιδεινώθηκαν με καταστροφές, εμπρησμούς σπιτιών, λεηλασίες περιουσιών σε ολόκληρη την πόλη. Η Κυβέρνηση παίρνοντας αμέσως θέση, κήρυξε στρατιωτικό νόμο και ο Βενιζέλος στη Βουλή χαρακτήρισε τα γεγονότα λυπηρά και αδικαιολόγητα. Διατέθηκαν άμεσα 500.000 για αποκατάσταση των ζημιών και οι πρωταίτιοι οδηγήθηκαν σε δίκη στη Βέροια το 1932, που όμως όλοι οι κατηγορούμενοι αθώωθηκαν, θεωρώντας ότι οι κατηγορούμενοι, παρά το γεγονός ότι παραδέχθηκαν την τέλεση των γεγονότων, ότι το έπραξαν κάνοντας το πατριωτικό τους καθήκον, θεωρώντας ότι οι Εβραίοι αποτελούν απειλή για την πατρίδα. Τα γεγονότα του Κάμπελ οδήγησαν σε ένα πρώτο κύμα φυγής των Εβραίων της πόλης.

Το αντισημιτικό μένος διογκώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Η αντιπαλότητα μεταφέρθηκε σε επιθέσεις. Δημοσίευμα της εφημερίδας *Μακεδονία*⁶⁵⁸ αναφέρεται στην επίθεση από περίπου είκοσι μαθητές στην ισραηλιτική προσκοπική λέσχη (η λέσχη των προσκόπων της Μακαμπή) στην οδό Αρχαιολογικού Μουσείου και προέβησαν σε

⁶⁵⁷ Mazower, Mark *Θεσσαλονίκη Η πόλη των φαντασμάτων* Αλεξάνδρεια 2006 Σελ. 485-487

⁶⁵⁸ Εφημερίδα *Μακεδονία* 29-10-1929

εκδηλώσεις αποδοκιμασίας. Οι ευρισκόμενοι στα γραφεία Ισραηλιτόπαιδες πρόσκοποι, επέδειξαν προκλητικότητα προς τους συγκεντρωθέντες, η οποία τους ερέθισε και απειλήθηκαν σκηνές. Ευτυχώς κατέφθασε η αστυνομικοί από το Β' αστυνομικό τμήμα, διέλυσαν τους συγκεντρωθέντες και αποσοβήθηκαν τα χειρότερα. Συνελήφθησαν δύο από τους μαθητές οι οποίοι αργότερα αφέθησαν ελεύθεροι.

Το κλίμα αυτό θα συνεχιστεί και στις αρχές της δεκαετίας του 1930 με τα γεγονότα στο Κάμπελ. Στην αρχή της δεκαετίας του 1930 η Μακαμπή βρέθηκε σε παρακμή ώστε έφθασε να έχει 150 μόνο μέλη σύμφωνα με τον Avraham Recanati⁶⁵⁹

Αντί-εβραϊκό προσκοπικό επεισόδιο στις μέρες της καταστροφικής πυρκαγιάς στο Κάμπελ. Η Αστυνομία συνέλαβε τον 17ετή πρόσκοπο Παν. Τζηρίδη κάτοικο Τούμπας σαν ύποπτο στο προχθεσινό επεισόδιο που συνέβη στη Λέσχη της «Ακόαχ» στον Λευκό Πύργο. Ο Τζηρίδης κατηγορείται ότι εισήλθε στα γραφεία της Ισραηλίτικης Προσκοπικής ομάδας «Ακόαχ» στον Λευκό πύργο, έσκιζε βιβλία και άφησε μια απειλητική επιστολή που τους καλούσε να εγκαταλείψουν την χώρα.⁶⁶⁰

7.2.2 Η νέα ισραηλίτικη προσκοπική κίνηση. Η Α-κόαχ (δύναμη).

Το 1924 ιδρύθηκε ο Γυμναστικός Ισραηλιτικός Σύνδεσμος Α-κόαχ με έδρα τη Θεσσαλονίκη⁶⁶¹. Αναφέρεται σαν «Ακόαχ» πιθανόν λόγω της γαλλικής προφοράς στον τονισμό της.

Τον Νοέμβριο του 1924, οι 4 διοικητές των Προσκοπικών Ομάδων της Μακαμπή⁶⁶² -ο Ιουδαϊκός Γυμναστικός Σύλλογος Μακκαβαίων που είχε ιδρυθεί το 1908 στη Θεσσαλονίκη με επίσημο όνομα Αγκουδά Λει Ταμλούτ Μακκαβί - την ίδια χρονιά με τον Γυμναστικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης Ηρακλή - όπως γράφει η εφημερίδα «Μακεδονία», ίδρυσαν την Α-κόαχ. Γυμναστικό Ισραηλίτικο Σύνδεσμο με παράλληλο σκοπό πλην του αθλητισμού και τη δημιουργία Προσκοπικών Ομάδων. Η Ακόαχ όπως αναφέρθηκε, δημιουργήθηκε από πρώην διοικητές (Αρχηγούς) των προσκοπικών τμημάτων που αποχώρησαν από τη Μακαμπή καθώς διαφώνησαν με την αδιάλλακτη⁶⁶³ σιωνιστική στάση της ηγεσίας της Μακαμπή.

Στο καταστατικό της Ακόαχ τονιζόταν η διπλή ιδιότητα των μελών της τόσο ως Ισραηλιτών στην καταγωγή, όσο και ως Ελλήνων πολιτών. Ανάμεσα στους σκοπούς περιλαμβανόταν η «ηθική μόρφωση, διανοητική και σωματική ανάπτυξη των μελών της με τρόπο τέτοιο ώστε να γίνουν τέλειοι πολίτες Έλληνες όσο και χρηστοί Ισραηλίτες. Τα ιδρυτικά της μέλη 1.ο Ι. Ζεσούα Λεβή Πρόεδρος, 2. Σ. Μπερέση Γενικός Γραμματεύς, 3. Α. Εσκεναζή, 4. Ζ. Μποπτόν,

⁶⁵⁹ Λιάκος, Αντώνης. *Η Εμφάνιση των Νεανικών Οργανώσεων. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης*, Πρακτικά Συνεδρίου Σελίδα 603. Γ.Γ.Ν.Γ Avraham Recanati *La Maccabi –Eropa Heroica del Sionismo en Salonique*, στο Zircon Saloniki. Grandeza I Destucion de Yerushalayim del Balkan Τόμος. 1 ,Τελ Αβίβ, 1972. Σελ 38-40

⁶⁶⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 3 Ιουλίου 1931

⁶⁶¹ *Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπή Θεσσαλονίκης 1908-2010* Έκδοση Δήμου Θεσσαλονίκης ,Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Επιμέλεια Νίκος Ζάικος Σελίδα 25

⁶⁶² Εφημερίς *Μακεδονία* 4/11/1924

⁶⁶³ *Ζιχρόν Σαλονίκη Γντουλατά Βεχουρμπανά Σελ Γερουσαλίμ Ντεμπαλκάν* (Μνήμη Θεσσαλονίκης. Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων).Νταβίντ Ρεκανάτι .Αβαάντ Λεοτσάατ Σέφερ Κεϊλάτ Σαλονίκη (Η επιτροπή έκδοσης βιβλίου για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης),Τελ Αβίβ 5732,(1972),Τόμος 1^{ος} «Μακαμπί, Η ηρωική εποχή του Εθνικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.» Εβραϊκή Ομοσπονδία Α-κόαχ (η δύναμη) Γράφει ο Δ.Α.Ρ Σελίδες 404-406 Το κείμενο μεταφράστηκε από τον Τζέκυ Μπενμαγιόρ από τα Εβραϊκά

5. Ισαάκ Σιών 6. Χαϊμ Κοέν 7. Ι. Αλμοσίνο, 8. Ραούλ Λεβή, 9. Σάμ Σαΐας, 10. Αλ. Ναχμίας. Η Ακοάχ σύντομα έγινε το κορυφαίο Ισραηλιτικό Σωματείο της Θεσσαλονίκης ⁶⁶⁴, με ομάδες στίβου, ποδοσφαίρου, ποδηλατιστών, ναυτικές, γυναικείο τμήμα και είχε ιδιόκτητο οικόπεδο. Οι προσκοπικές της ομάδες στεγάζονταν στον 3^ο όροφο του Λευκού Πύργου.

Την 1^η Ιουλίου 1934 ⁶⁶⁵ η Ακοάχ, τροποποίησε το καταστατικό της προκειμένου να αναγνωριστεί από την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία Ε.Π.Ο, η οποία μετά τη μελέτη του καταστατικού του Συνδέσμου, απαιτούσε την ρητή καταγραφή του ποδοσφαιρικού τμήματος και δεν καλύπτετο από την έννοια «Γυμναστικός Σύλλογος». Στο τροποποιημένο καταστατικό του 1934, αναφέρεται μεταξύ άλλων αθλητικών τμημάτων, της φυσικής αγωγής, του ποδοσφαίρου, του μουσικό-καλλιτεχνικό, του τμήματος της εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως και η ενασχόληση με τον προσκοπισμό με το « Σύστημα Ισραηλιτικών Ομάδων Ακοάχ» οι οποίες τελούν υπό την προστασία του συνδέσμου.

Το 1926 οι πρόσκοποι της Ακοάχ, ίδρυσαν παράρτημα στη φτωχογειτονιά Ρεζί Βαρντάρ ⁶⁶⁶ όπου όμως συνάντησαν αντίσταση από μία άλλη εβραϊκή οργάνωση που είχε κι αυτή προσκοπικό τμήμα, τη **“Χασμοναΐμ”** ⁶⁶⁷

Η Ακοάχ, συμμετείχε στην Πανελλήνια Συγκέντρωση, τον Ιούλιο του 1926 στην Αθήνα με το σιωνιστικό λάβαρο που είχε στο σήμα της Ακοάχ στο κέντρο του. Η δράση της Ακοάχ είχε παράλληλη πορεία με εκείνη των προσκόπων Θεσσαλονίκης. Η εκδρομή της ομάδας στην πόλη της Βέροιας στην 19 Απριλίου 1930, για την επίσκεψη στη εκεί Ισραηλιτική σχολή, θα συνοδευτεί με επίδειξη προσκοπικών παιχνιδιών και θα την παρακολουθήσουν και οι πρόσκοποι της Βέροιας με εντολή του Τοπικού της Εφόρου Γ. Γουδή ⁶⁶⁸.

Συνέχισε ομαλά τη λειτουργία της ως τις αρχές του Β' παγκόσμιου πολέμου αν και περιορίστηκε μόνο σε αθλητικές και προσκοπικές δράσεις. Στο μικρό Αρχείο που διασώθηκε στο Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης, η Ακοάχ με την ηγεσία του Μποττόν έχει πλούσια φωτογραφική προσκοπική δραστηριότητα και μπορεί ο μελετητής να σχηματίσει μια πολύ καλή εικόνα για την ομάδα που είχε σημαντική δράση παράλληλα με εκείνη των προσκόπων της Θεσσαλονίκης. Η γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ των μελών ήταν η Γαλλική, τα διασωθέντα κείμενα ⁶⁶⁹ και οι προσκλήσεις είναι στη Γαλλική, καθώς και το πλούσιο υλικό των προσκοπικών εξετάσεων διαφόρων βαθμών. Στη διακήρυξη της φιλοσοφίας της ομάδας θα διαβάσουμε στις παρακάτω σελίδες ότι στόχος της ήταν, η εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας από τα μέλη της προκειμένου να πρωτοστατήσουν στο προσκοπικό κίνημα.

⁶⁶⁴ Λιάκος, Αντώνης *Η Εμφάνιση των Νεανικών Οργανώσεων. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης*, Πρακτικά Συνεδρίου Σελίδα 603. Γ.Γ.Ν.Γ

⁶⁶⁵ Πρακτικό Συνελεύσεως της 1^{ης} Ιουλίου 1934 του « Γυμναστικού Ισραηλιτικού Συνδέσμου Ακοάχ» Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης

⁶⁶⁶ Η φτωχογειτονιά Ρεζί Βαρντάρ ήταν ανάμεσα στη σημερινή πλατεία Βαρδαρίου και τον νέο σιδηροδρομικό σταθμό. Ίσως η μεγαλύτερη φτωχογειτονιά της πόλης

⁶⁶⁷ Ήταν μία από τις ομάδες που δημιούργησαν τα μέλη της Μπνέι Μιζράχι. (Βλέπε παρακάτω).

⁶⁶⁸ Πυρινού, Παύλου *Η ιστορία του προσκοπισμού στη Βέροια (1919-1950)* Τόμος Α Σελ 32

⁶⁶⁹ Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Η φιλοσοφία της προσκοπικής ομάδας της Ακοάχ⁶⁷⁰.

Κλείνει έναν ολόκληρο χρόνο από την ίδρυσή της η Επιτροπή γονέων, της οποίας σκοπός είναι να παράσχει ηθική στήριξη, να βοηθήσει και να συμβουλευτεί τη γενναία προσπάθεια των Αρχηγών, οι οποίοι έχουν αναλάβει την ευγενή αποστολή να δουλέψουν για τη φυσική και ηθική ανάπτυξη των παιδιών. {...}

Οι λόγοι για τους οποίους δεν κατάφερε η Επιτροπή Γονέων να συμβάλλει όσο επιθυμούσε, παρ' όλες τις προσπάθειές της, στην ανάπτυξη και επέκταση του Συστήματος Προσκόπων Ακοάχ (Hacoah), είναι ποικίλοι: Πρωτίστως, όταν ιδρύθηκε για πρώτη φορά στη Θεσσαλονίκη, η Επιτροπή αγνοούσε σχεδόν ολοκληρωτικά τους σκοπούς, τους νόμους και τους κανόνες του Προσκοπισμού, καθώς και τη σημασία τους και την επιρροή τους στη φυσική, ηθική ακόμα και νοητική εκπαίδευση των παιδιών, είτε κατά τη σχολική είτε κατά τη μετά-σχολική περίοδο. Εξαιτίας αυτού, χάθηκε πολύς χρόνος για να γίνει αντιληπτό και να ξεκινήσει η κατανόηση ολόκληρης της Κίνησης που διοικεί.

Από την άλλη, η Επιτροπή έπρεπε να έρθει σε επαφή με τους Αρχηγούς, τους οποίους δεν γνώριζε μέχρι πρότινος και να παρατηρήσει με ποιον τρόπο περνούσαν τον περισσότερο χρόνο τους, για να μην πούμε όλο τον χρόνο τους, ποιες ήταν οι καθημερινές ασχολίες στον ελεύθερο χρόνο τους που τους καθιστούσαν ικανούς να εμφυσήσουν στα νέα παιδιά που βρίσκονταν υπό τις διαταγές τους, τα ίδια ιδανικά που τους διακατείχαν.

[...] Γι' αυτό το λόγο, προτάθηκε μια Επιτροπή αποτελούμενη από τους Αρχηγούς Botton και Seny καθώς και τα μέλη της Επιτροπής Γονέων J. Haman και N. Molho, η οποία υπέβαλε τα παρακάτω συμπεράσματα, αφού εξέτασε όλες τις φάσεις και τα σωστά μέσα, ώστε το Σύστημα Προσκόπων Hacoah, να γίνει μία ελίτ ομάδα.

Υποβάλλουμε λοιπόν για την επικύρωσή σας, τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε αφού εξετάσαμε όλες τις φάσεις και τα σωστά μέσα για να γίνει το Σύστημα Προσκόπων Ακοάχ -Hacoah, μία ελίτ ομάδα.

Η Πεποίθηση της Ομάδας Ακοάχ .

Στη Θεσσαλονίκη όπως και παντού αλλού, ο Προσκοπισμός δεν είναι μια ομογενής ομάδα με μοναδικό σκοπό. Το Συμβούλιο των Πρόσκοπων, με το οποίο όλες οι Προσκοπικές ομάδες είναι υποχρεωτικά συνδεδεμένες, δε δίνει παρά μόνο γενικές κατευθύνσεις δουλειάς που απορρέουν από το Νόμο και τους Κανόνες του ιδρυτή των Προσκόπων, του Γενικού Αρχηγού Baden-Powel. Κάθε Ομάδα όμως, προσαρμόζει τη δική της μέθοδο εργασίας, η οποία θα είναι η βάση του προγράμματος στο οποίο θα βασιστεί η ηθική και πνευματική εκπαίδευση της Ομάδας. Από αυτό το γεγονός πηγάζουν λοιπόν Ομάδες Προσκόπων Καθολικές, Προτεστάντες, λαϊκές, εθνικές κλπ.

Η Θεσσαλονίκη δεν συνιστά εξαίρεση του κανόνα αυτού. Μέσα στο μεγάλο αριθμό ομάδων, έχει αναδειχθεί πληθώρα πεποιθήσεων. Μεταξύ των ομόθρησκών μας, για να μιλήσουμε μόνο γι' αυτούς, υπάρχουν η ομάδα Maccabi με πεποίθηση αυστηρά σιωνιστική και η ομάδα Misrashiste με πεποίθηση κυρίως θρησκευτική.

⁶⁷⁰ Ανυπόγραφο Κείμενο στη γαλλική γλώσσα που διασώθηκε στο Εβραϊκό Αρχείο της περιόδου 1930-1932 και πιθανόν να ανήκει στο Ρ. Σεβή βαθμοφόρο της Ομάδος, καθώς αυτό δηλώνει το υπόλοιπο διασωθέν υλικό του φακέλου.

Κι η δική μας Ομάδα Hacoah τι σκοπό θα έχει; Είναι πολύ δύσκολο να το συγκεκριμενοποιήσουμε αυτό, που θα μπορούσε να είναι ο σκοπός μέχρι σήμερα. Σε αντίθεση με την Maccabi, αρχικά η ομάδα μας Hacoah είχε αποφασιστεί να είναι αντισιωνιστική.

Το πρώτο μέλημα της Επιτροπής ήταν να απαντήσει στην ερώτηση αυτή, η οποία φαινόταν να είναι ιδιαίτερα σημαντική. Ξεκινήσαμε με την πεποίθηση ότι τα παιδιά που έρχονται στην ομάδα Hacoah, θα έρχονται σε επαφή με όλες τις επιρροές και πεποιθήσεις, θρησκευτικές ή αντί-θρησκευτικές, εθνικιστικές ή αντιεθνικιστικές κλπ. Το γεγονός αυτό βοηθάει στο να μη δίνεται έκταση σε παρεξηγήσεις ή εντάσεις που μοιραία συμβαίνουν μεταξύ διαφορετικών πεποιθήσεων, όπως επίσης δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά, να είναι εντελώς ελεύθερα να επιλέξουν από μόνα τους τις αρχές που θα τους καθοδηγούν στη ζωή, αφότου έχουν τελειοποιήσει τις φιλοσοφικές ιδέες τους.

Γι' αυτό το λόγο αποφασίσαμε στην Ομάδα μας, η οποία από πολιτικής απόψεως, είναι ήδη ανεξάρτητη σύμφωνα με το Καταστατικό του Σώματος, να είναι ουδέτερη όσον αφορά στις πεποιθήσεις της. Θα αποφύγουμε οποιαδήποτε συλλογική εκδήλωση που θα μπορούσε να δώσει αντίθετη εντύπωση μεταξύ των Προσκόπων. Η ανοχή που πρέπει να εμφυσηθεί στα παιδιά, θα ασκηθεί αυστηρώς.

Όμως, για να μην ανησυχήσουμε τους γονείς, καθώς από έξω κανείς θα μπορούσε να εκλάβει αρνητικά τον ορισμό των ουδέτερων πεποιθήσεων, αποφασίσαμε να τηρήσουμε μια αντίληψη άκρως αντικειμενική και αυστηρώς ιστορικής για τις σημαντικές Εβραϊκές γιορτές εξετάζοντας τη σημασία του για τους Προσκόπους και να στεκόμαστε στα ηθικά διδάγματα της κάθε γιορτής. {...}

Η προβολή (Διαφήμιση-ενημέρωση) για την προσέλκυση νέων μελών.

Η Επιτροπή οραματίζεται τις δυνατότητες εντατικοποίησης της διαφήμισης (προπαγάνδας) εις όφελος της Ακοάχ, καθώς και τα κατάλληλα μέσα για μεγαλύτερη προσέλκυση Προσκόπων.

Η πρώτη ερώτηση που προηγείται κάθε άλλης, είναι η τοποθεσία. Η υπάρχουσα τοποθεσία στο "Λευκό Πύργο" είναι όχι μόνο ακατάλληλη για μεθοδική και ορθολογική εργασία, είτε εξαιτίας του σχήματος και των διαστάσεων, είτε λόγω της αδυναμίας να μαζέψει όλα τα μέλη αλλά είναι και αντί-υγιεινή.

Σε πληθώρα περιπτώσεων η Επιτροπή Γονέων είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί με την ερώτηση της τοποθεσίας και να δοθούν διάφορες προτάσεις. Μεταξύ αυτών και η πρόταση να δημιουργηθεί ένα τοπικό σύστημα, του οποίου την τροφοδοσία θα αναλάβει η Επιτροπή Γονέων κατά τη διάρκεια του έτους, μέσω διάφορων τρόπων: συνεισφορές από τιμητικά και άλλα μέλη, προϊόντα από διάφορες γιορτές και εκπροσωπήσεις κλπ.

Το ερώτημα της τοποθεσίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το ερώτημα της διαφήμισης (προπαγάνδας) και προσέλκυσης νέων μελών. Η διεύρυνση της Κίνησης εξαρτάται επίσης από αυτό. Έχουμε παρατηρήσει ότι η προσέλκυση νέων είναι πολύ εύκολο να οργανωθεί, με την προϋπόθεση ότι έχουμε τη δυνατότητα να δημιουργήσουμε νέες ομάδες και να έχουμε κατάλληλα μέρη για την τακτική εργασία τους, κλπ. Για αυτό τον λόγο, αποφασίσαμε να

χωρίσουμε την ομάδα σε 3 διαφορετικά τμήματα, τα οποία όλα θα εξαρτώνται από τα Κεντρικά που θα βρίσκονται πάντα στο Λευκό Πύργο.

Τα τμήματα θα δημιουργηθούν στα παρακάτω κέντρα: Ντεπώ, Αγία Σοφία και Λευκός Πύργος.

Ο κύριος Λαγουμιτζάκης, Επιθεωρητής των Κυβερνητικών Σχολείων και Έφορος των Προσκοπικών Συστημάτων της πόλης μας, μας υποσχέθηκε να μας διαθέσει μια τοποθεσία μέσα στο σχολείο που χτίζεται στην οδό Αγίας Σοφίας. Γίνονται διαβήματα για να μας παραχωρηθεί ένα μέρος του δημόσιου σχολείου δίπλα στο Ντεπώ.

Έτσι μόλις το σχέδιο ολοκληρωθεί, η επέκταση του Κινήματος μας θα επιτευχθεί μετρώντας 160 μέλη Προσκόπων και Λυκοπούλων, κάτι το οποίο είμαστε πεπεισμένοι ότι θα συμβεί πολύ γρήγορα.

Με την ολοκλήρωση του μέρους αυτού του προγράμματός μας, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί βέβαιο, δύο ερωτήματα προκύπτουν

Η οικονομική ζωή της Ομάδας, συνεπώς, για να διοικήσει όλα τα τμήματα και να κατευθύνει όλον αυτόν τον κόσμο προς την τελειοποίηση που επιθυμούμε, δεν αρκούν μόνο οι συνδρομές των Προσκόπων. Αυτή τη στιγμή έχουμε ένα συγκεκριμένο αριθμό τιμητικών μελών, που αποτελείται από τους ίδιους τους γονείς των Προσκόπων που θα μπορούσαν να συμμετέχουν με μια μηνιαία συνδρομή 5 δρχ. έκαστος. Όμως ο αριθμός αυτών σε σχέση με τον αριθμό των Προσκόπων είναι πολύ μικρός και εν συνεχεία οι συνδρομές πολύ λίγες.

Πρέπει οπωσδήποτε να αυξήσουμε τον αριθμό των τιμητικών μελών, ο οποίος πρέπει να είναι τουλάχιστον ίσος με αυτόν των Προσκόπων. Πρέπει επίσης να προσελκύσουμε με κατάλληλη διαφημιστική καμπάνια, μέλη ευεργέτες που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της Ησσοαή είτε με μικρότερες ή μεγαλύτερες ατομικές πληρωμές, είτε με μερικές πληρωμές τρίμηνες, εξάμηνες ή ετήσιες.

Νέο πρόγραμμα δράσεων πρέπει να σχεδιαστεί που να περιλαμβάνει διάφορες γιορτές και εκδηλώσεις, με τρόπο τέτοιο που να μη διαταράσσει το Πρόγραμμα των Προσκόπων. Αντιθέτως, οι δράσεις αυτές πρέπει να είναι διαφήμιση ενεργή υπέρ της Ομάδας μας, προσφέροντας ταυτόχρονα ένα μέρος εσόδων το οποίο έχει απόλυτη ανάγκη.

Το κύρος της Ομάδας Δεν αρκεί απλώς να υπάρχουν αρκετά τμήματα και μεγάλος αριθμός μελών, πρέπει όλα τα μέλη μας να είναι από όλες τις πλευρές ενός ανώτερου επιπέδου.

Από αυτό εξαρτάται το κύρος της Ομάδας μας, ξεκινώντας από την ηγεσία (τους Αρχηγούς) καθώς και την Επιτροπή Γονέων.

Πάνω απ' όλα, οι Αρχηγοί πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην ηθική ποιότητα των νέων μελών. Να αναθεωρηθεί το εσωτερικό πρόγραμμα ή να συνταχθεί εκ νέου, λαμβάνοντας υπόψη λεπτομερώς όλα τα στοιχεία της συμπεριφοράς των μελών, κάθε φορά που βρίσκονται εντός της λέσχης, με απώτερο στόχο την εποπτεία και την πειθαρχία με την οποία πρέπει να διοικούνται και τον καθορισμό της γλώσσας, την οποία οι Πρόσκοποι πρέπει να χρησιμοποιούν στο εσωτερικό της λέσχης, η χρήση της ιουδαϊκής-ισπανικής δεν θα τους είναι καθόλου χρήσιμη. Για το σκοπό αυτό, οι Αρχηγοί πρέπει να εισάγουν σταδιακά τη χρήση της ελληνικής γλώσσας σε κάθε δραστηριότητα.

Επίσης, οι Αρχηγοί πρέπει να φροντίσουν για ένα πολύ σημαντικό καθήκον, να ανεβάσουν το τεχνικό επίπεδο της ομάδας, βελτιώνοντας διαρκώς τις μεθόδους τους για να μεταδώσουν στους Προσκόπους το ολοκληρωμένο Προσκοπικό πρόγραμμα, τελειοποιημένο σε ασκήσεις και παιχνίδια έτσι ώστε τα μέλη μας να διακρίνονται παντού και πάντα.

Παράλληλα με την τελειοποίηση της τεχνικής, πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια ανέλιξης του πνευματικού επιπέδου της ομάδας. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να αυξήσουμε λίγο τις εσωτερικές ομιλίες και συνέδρια που πραγματοποιούνται από τη διοίκηση και από τους Προσκόπους τους ίδιους. Να διοργανώσουμε δημόσια συνέδρια πάνω σε ποικίλα θέματα με καλούς ομιλητές κλπ.{...}

Η ανάδειξη της ομάδας στο προσκοπικό σύνολο.

Με την εφαρμογή του προγράμματος αυτού, η Επιτροπή Γονέων θα ψάξει όλες τις περιστάσεις για να ξεχωρίσει μέσα στην κοινωνία, για να παίζει η ομάδα μας πρωταρχικό ρόλο στο Προσκοπικό κίνημα της πόλης μας. Θα πρέπει η ομάδα μας να συμμετέχει με τρόπο πολύ ενεργό σε κάθε εκδήλωση που οργανώνεται από το Σώμα.

Η εμπειρία, μας έχει δείξει ότι στην πλειοψηφία των περιστάσεων, το πρόσταγμα του Σώματος δεν ακολουθείται παρά μόνο από δύο με τρεις ομάδες. Η Επιτροπή Γονέων θα βρει τον τρόπο να επιδείξει ότι η Ομάδα μας ακολουθεί και εκτελεί με προθυμία τις οδηγίες του Σώματος. Έτσι, θα επιτύχουμε να δώσουμε στην Ομάδα μας μια σημαντική θέση μέσα στο Σώμα και να επωφεληθούμε λαμβάνοντας διάφορες πρωτοβουλίες, να εισάγουμε στην Ελλάδα όλες τις κατάλληλες παραλλαγές από το διεθνές προσκοπικό πρόγραμμα. Για να το επιτύχουμε αυτό, θα χρειαστεί να κερδίσουμε επίσης την εύνοια της Προσκοπικής διοίκησης των Αθηνών.

Θα σας αναφέρουμε τις γενικές γραμμές του προγράμματός μας για το χρόνο που ξεκινάει έτσι όπως τις οραματιζόμαστε. Φυσικά, θα μπορείτε να φέρετε όλες τις αλλαγές που θεωρείτε χρήσιμες ή να τις συμπληρώσετε με άλλες υποδείξεις. Πιστεύουμε ότι αν καταφέρουμε να πραγματοποιήσουμε το πρόγραμμα όπως γνωστοποιήθηκε, θα μπορούμε να είμαστε περήφανοι για τη δημιουργία ενός προγράμματος πολύ χρήσιμου για τα παιδιά μας καθώς και για τη συμβολή μας στο κύρος της ομάδας μας, Ακοάχ. Αυτή θα είναι η ανταμοιβή μας, η επιτυχία των αφοσιωμένων Αρχηγών που τη διοικούν.

Την πορεία της Ακοάχ θα την δούμε στην αναλυτική δραστηριότητα των προσκόπων Θεσσαλονίκης .

7.2.3 Μπνέϊ Μιζράχι (και Μπεϊτάρ) στη Θεσσαλονίκη.

Ο συγγραφέας του άρθρου Λεών Πελοσόφ⁶⁷¹ συμμετείχε επί πολλά χρόνια στη Μακαμπί όπου και έλαβε τη σιωνιστική του παιδεία. Οι δράσεις όμως της ομοσπονδίας Μιζράχι που είχαν μεν σιωνιστικό χαρακτήρα αλλά και θρησκευτικό και αθλητικό, τον προσέλκυσαν και έγινε ένας από τους πρωτεργάτες της νεολαίας Μιζράχι. Η οργάνωση, ίδρυσε τμήματα σε

---

⁶⁷¹ Ζιχρόν Σαλονίκι Γκντουλαία Βεχουρμπανά Σελ Γερουσαλαιμ Ντε Μπαλκάν (Μνήμη Θεσσαλονίκης. Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων) Νταβίντ Ρεκανάτι. Αβάαντ Λεοτσάατ Σέφερ Κείλατ Σαλονίκι (Επιτροπή έκδοσης του Βιβλίου για την Κοινότητα της Θεσσαλονίκης) Τελ Αβίβ 5732(1972) Τόμος 1^{ος} Γράφει ο Λεών Πελοσόφ Σελ 455-460 Μετάφραση Τζέκυ Μπενμαγιόρ

πολλές συνοικίες της πόλης με έμφαση στις φτωχογειτονιές. Στο μεταξύ διάφορες νεανικές σιωνιστικές ομάδες, άρχισαν να συγκεντρώνονται υπό την αιγίδα των Μπνέϊ Μιζράχι και την καθοδήγηση εκπαιδευτών που ήταν νωρίτερα μέλη της Μακαμπή. Στο λάβαρό τους ήταν χαραγμένη η φράση **Etre prêt à tout (Εσω έτοιμος για τα πάντα)**. Παρόλο που τα μαθήματα και οι δράσεις ξεκινούσαν από το κτίριο της ομοσπονδίας Μιζράχι, η ομάδα αυτή δρούσε ανεξάρτητα και εκτός του πλαισίου της κεντρικής προσκοπικής οργάνωσης. Οργάνωναν διαλέξεις, μαθήματα σιωνισμού, γενική και εβραϊκή ιστορία, εκμάθηση της εβραϊκής γλώσσας, γυμναστική, αθλήματα στίβου, ποδηλασία, ποδόσφαιρο, βόλει, εκδρομές, θεατρικές παραστάσεις κ.α. Η πειθαρχία ήταν στρατιωτική. Άρχισε και η έκδοση εβδομαδιαίου περιοδικού. Κάποια στιγμή τους ήρθε το πρόγραμμα της Μπεϊτάρ της Πολωνίας και θέλησαν να ακολουθήσουν τουλάχιστον ένα μέρος: Ξιφασκία, ιππασία, πολεμικές τέχνες κ.α. Οπότε ζήτησαν να γίνουν μέλη της διεθνούς Μπεϊτάρ. Από τότε η οργάνωση νέων ονομαζόταν: **“Μπνέϊ Μιζράχι-Μπεϊτάρ”**.

Προστέθηκαν και τμήματα πυγμαχίας, εξάσκηση σε όπλα και αυτοάμυνα. Οι σιωνιστικοί σκοποί της Μπεϊτάρ όμως, υπερίσχυαν όλων των άλλων κοινωνικών δράσεων έτσι που στα μέσα της δεκαετίας του 1930 ένα μέρος της Μπεϊτάρ αποσπάσθηκε από τους Μπνέϊ Μιζράχι και μετανάστευσαν στη γη του Ισραήλ για να εκπληρώσουν την «ανάσταση του έθνους στην φυσική του πατρίδα» Πολύ γρήγορα τους ακολούθησαν και πολλά μέλη των Μπνέϊ Μιζράχι.

Ατσοέρ⁶⁷² και Μπεϊτάρ⁶⁷³ κείμενο του Σλομό Ρουμπέν⁶⁷⁴

“Ο πυρήνας της οργάνωσης Μπεϊτάρ αποτελείτο από νέους της θρησκευτικής οργάνωσης Μιζράχι. Οι θρήσκοι νέοι εκτός από την εθνική εκπαίδευση, επιδίδονταν και σε διάφορες αθλητικές δραστηριότητες όπως γυμναστική, ποδόσφαιρο, μπάσκετ, πάλη, πυγμαχία, ξιφασκία κ.α. Το 1925, στο Παγκόσμιο Σιωνιστικό Συνέδριο στη Βιέννη, ο Αβραάμ Ρεκανάτι που ήταν πρόεδρος της οργάνωσης Μιζράχι, συμάχησε με τον ρεβιζιονιστή (αναθεωρητή) ηγέτη Ζαμποτίνσκι και δημιούργησαν τη νέα σιωνιστική οργάνωση “Ατσοέρ”. Έλληνας εκπρόσωπος στην οργάνωση ορίστηκε ο Ισαάκ Κοέν, ο ίδιος που το 1929 εκπροσώπησε τη Θεσσαλονίκη στο συνέδριο της Μακαμπή στη Βουλγαρία. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι παρά τις ιδεολογικές διαφορές, δεν υπήρχαν σημαντικές διαμάχες μεταξύ των διαφόρων σιωνιστικών οργανώσεων.

Μετά την επίσκεψη του Ζαμποτίνσκι στη Θεσσαλονίκη το 1926, αποφασίστηκε η νεολαία Μιζράχι να μετατραπεί σε νεολαία Μιζράχι-Μπεϊτάρ. Μετά τα γεγονότα στο Κάμπελ, η νεολαία Μπεϊτάρ οργανώθηκε και αυτή για να προσφέρει βοήθεια στους πυροπαθείς και δημιούργησε περιπόλους ασφαλείας σε διάφορες εβραϊκές γειτονιές της πόλης.

⁶⁷² Αρχικά των εβραϊκών λέξεων που σημαίνουν: Συμμαχία Αναθεωρητών Σιωνιστών

⁶⁷³ Αρχικά των εβραϊκών λέξεων που σημαίνουν: Συμμαχία Εβραϊκής Νεολαίας Γιοσέφ Τρούμπελντορ. (Ρώσος Σιωνιστής ηγέτης που σκοτώθηκε σε μάχη στη Βόρεια Γαλιλαία το 1920)

⁶⁷⁴ *Σαλονίκη Ιρ Βαεμ Μπεϊτάρ* (Θεσσαλονίκη Πόλη και μητέρα του Ισραήλ) Αμαχον Λεχεκερ Γιααντουτ Σαλονίκη (Ινστιτούτο για την έρευνα του Εβραϊσμού της Θεσσαλονίκης) Τελ Αβίβ –Ιερουσαλήμ 5727(1967) Σελίδες 116-117. Τόμος 1^{ος} Σλόμο Ρουμπέν Σελ. 119-122 . Μετάφραση από τα Εβραϊκά Τζέκυ Μπενμαγιόρ.

Το 1933 έγινε η διάσπαση της νεολαίας Μιζράχι-Μπεϊτάρ. Στις γενικές εκλογές όμως η Ατσοέρ είχε μεγάλη επιτυχία, οπότε όλο και περισσότεροι νέοι έρχονταν να καταταγούν στις γραμμές της Μπεϊτάρ που είχε πια μετατραπεί στη νεολαία της Ατσοέρ. Η Ατσοέρ με την Μπεϊτάρ προσέφεραν μεγάλες υπηρεσίες στην εκπαίδευση των νέων και των λιγότερο νέων της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Εξέδωσαν 3 περιοδικά με λογοτεχνικά, εθνικά και σιωνιστικά περιεχόμενα. Στις εβραϊκές γιορτές διοργάνωναν θεατρικές παραστάσεις σχετικές με την ιστορία του εβραϊκού λαού και γυμναστικές και αθλητικές επιδείξεις. Τέλος, υπό την καθοδήγηση ενός χριστιανού Έλληνα γεωργού, ένας πυρήνας της Μπεϊτάρ άρχισε να μαθαίνει τη γεωργική εργασία και πολύ γρήγορα μπόρεσαν να παρουσιάσουν σε μία έκθεση, υπόδειγμα κήπου για λουλούδια και μία πισίνα εκτροφής ψαριών. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1930 η επιρροή της Μπεϊτάρ περιορίζεται, διότι το μεγαλύτερο μέρος της ηγεσίας της μεταναστεύει στη "Γη του Ισραήλ" άλλοι νόμιμα και άλλοι παράνομα, για να εκπληρώσουν το σιωνιστικό ιδεώδες".

Η οργάνωση Μπνέϊ Μιζράχι-Μπεϊτάρ έμεινε γνωστή μόνο ως Μπεϊτάρ γιατί οι θρήσκοι της Μιζράχι μειωνόταν. Θυμάμαι πως ο πατέρας μου⁶⁷⁵ Λεών Μπενμαγιόρ, διηγιόταν ότι όταν επέστρεφαν από εκδρομές πεζή, έμπαιναν από τη νοτιοανατολική είσοδο της πόλης σε σχηματισμό και με αναμμένες δάδες και φυσικά με τα ανάλογα σιωνιστικά εμβλήματα και όλες οι εβραϊκές οικογένειες περίμεναν κατά μήκος της Βασιλίσσης Όλγας να τους χειροκροτήσουν.

Στη δεκαετία του 1980 σε επιστολή του στον Γιάννη Διαμαντή, ο Ι. Χασσόν⁶⁷⁶ γράφει «εκτός από το δικό μας Σύστημα των Μακκαβαίων, στο Λευκό Πύργο υπήρχαν δύο ακόμη Ισραηλίτικες προσκοπικές ομάδες. Εκείνης της Ακοάχ με αρχηγούς τους Μποττόν, Μισράχη και Σεβή και μια ακόμη ομάδα από παλαιούς Μακκαβαίους με Αρχηγούς τους Μωυσή και Ζακ Ρουσσό, προσδιορίζοντας επίσης την περιοχή της εστίας των προσκόπων της Μπεϊτάρ. Με ένα αντίστοιχο κείμενο του Σλόμο Ρουμπέν παρουσιάζει την δράση της ομοσπονδίας Μιζράχι που είχαν μεν σιωνιστικό χαρακτήρα αλλά και θρησκευτικό και αθλητικό που τον προσέλκυσαν και έγινε ένας από τους πρωτεργάτες της νεολαίας Μιζράχι⁶⁷⁷."

Σε κανένα έγγραφο αρχείου ή δημοσιότητα μέσω του Ελληνικού Τύπου που εξετάστηκε, δεν αναφέρεται η δράση της προσκοπικής ομάδας της Μπεϊτάρ⁶⁷⁸.

7.2.4 Προσκοπικές Ισραηλιτικές ομάδες σε άλλες πόλεις της Ελλάδος.

Στην ενότητα αυτή αν και παρουσιάζονται οι Ισραηλίτικες ομάδες που δρούσαν στη Θεσσαλονίκη, είναι σκόπιμο να δούμε και τις άλλες προσκοπικές ομάδες με Ισραηλιτόπαιδες

⁶⁷⁵ Γραπτή προσωπική μαρτυρία του γιού του, Τζέκυ Μπενμαγιόρ στον γράφοντα.

⁶⁷⁶ Κείμενο επιστολή από τον Ι. Χασσόν στον Γιάννη Διαμαντή.

⁶⁷⁷ Ζιχρόν Σαλονίκι Γκντουλάτα Βεχουρμπάνα Σελ Γερουσαλαϊμ Ντεμπαλκάν (Μνήμη Θεσσαλονίκης. (Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων) Νταβίντ Ρεκανάτι Αβανάτ Λεοτσάατ Σεφερ Κέϊλατ Σαλονίκι Η επιτροπή έκδοσης βιβλίου για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Τελ Αβίβ 5732(1972)Γράφει ο Λεών Πελοσόφ στις σελίδες 455-460.

⁶⁷⁸ Την ομάδα αυτή δεν κατονόμασε επίσης σε προφορική συνέντευξη μαρτυρία ο Τηλέμαχος Φιλιππίδης . επίτιμος καθηγητής της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, ο οποίος γεννημένος το 1920 γνώριζε την Εβραϊκή γλώσσα πολύ καλά καθώς και τις Ισραηλιτικές ομάδες και είχε πολλές επαφές με πολλούς Εβραίους της πόλης.

σε περιοχές της Ελλάδος, οι οποίες είχαν και ιδιαίτερη σχέση με τις ομάδες της Θεσσαλονίκης (κυρίως την Μακαμπή).

Η Προσκοπική Ισραηλίτικη ομάδα του Βόλου.

Η Προσκοπική Ισραηλίτικη Ομάδα Βόλου⁶⁷⁹ ιδρύθηκε σε μια χρονική στιγμή που ο Προσκοπισμός στον Βόλο ήταν σε μεγάλη πτώση. Επιλογές προσώπων και διαδικασιών είχαν οδηγήσει σε αρνητική πορεία. Η ίδρυση της Ισραηλίτικης Ομάδας βοήθησε να αντιστραφεί αυτή η πορεία, έτσι ώστε ο Βολιώτικος Προσκοπισμός να γνωρίσει άνθηση.

Η Προσκοπική Ισραηλίτικη Ομάδα Βόλου με την ονομασία "1^η Ομάδα Εβραίων Προσκόπων Μακαμπή" ιδρύθηκε υπό την αιγίδα του Σιωνιστικού συλλόγου 'Ποαλέ Σιών ' μετά από ενέργειες του Σάμπυ –Σαμπετάι- Κοέν. Όπως αναγράφεται στα πρακτικά του Συλλόγου στις 11 Ιουνίου του 1933 σε κοινή συνεδρίαση, οι πρωτεργάτες της Ομάδος Ατούρ, Ζακάρ και Κοέν καθώς και οι εκπρόσωποι της Αθλητικής Ομάδας "Αττικβά" Ραφαήλ Σαμπεθάϊ, Χαΐμ Τωβίλ, και Αλμπ. Κοέν, αποφάσισαν την ίδρυση Προσκοπικής Ομάδος υπό την Αρχηγία του Ραφαήλ Μπεράχα. Στις 22 Απριλίου του 1934 έγινε η ορκωμοσία της Ομάδος των Προσκόπων παρουσία του Αρχираββίνου Μ. Πέσαχ, του Διοικητικού Συμβουλίου της Κοινότητας και πολλών επισήμων. Η ομάδα εντάχθηκε στον Τοπική Εφορεία προσκόπων Βόλου.

Η διοικούσα επιτροπή της Ομάδος των Προσκόπων αποτελείτο από τους Σάμπυ Κοέν, Πέπεο Σαμαρία, Ζακ Σακκής, Μωυσής Πολίτης, Βίκτωρ Τωβίλ και Ηλίας Πολίτης. Αρχηγός της Ομάδος ανέλαβε ο Μωυσής Πολίτης, με Υπαρχηγούς τους Πέπο Μπενσουσάν και Ζακίνο Μιζάν. Την ομάδα αποτελούσαν ενωμοτίες των Γλαυκών, των Χελιδονιών και άλλες με ενωμοτάρχες τους Σαλβατώρ Κοέν, Μωυσή Ιεσουλά, Μεγήρ Γκανή, Ηλία Φιλοσώφ, Σόλων Γκανή, Μεναχέμ Λεβή κ.α.

Στην Ομάδα Προσκόπων προστέθηκε και Αγέλη Λυκοπούλων με Αρχηγό (Ακέλα) τον Βίκτωρα Ζακάρ. Η Προσκοπική Ομάδα στεγαζόταν σε ένα κατάστημα στην οδό Ευριπίδους δίπλα στο σπίτι του Σαμπετάι Κοέν. Με την γρήγορη ανάπτυξη της Ομάδος δημιουργήθηκε πρόβλημα χώρου και η Κοινότητα παρεχώρησε μέρος του πρώτου ορόφου στη Συναγωγή εκεί που άλλοτε στεγαζόταν το Σχολείο.

Οι δραστηριότητες της Ομάδος ήταν πολλές και στον αθλητικό τομέα (κολύμπι ,ορειβασία) αλλά και σε προσκοπικό πρόγραμμα με πολλές εκδρομές, με αποκτήσεις πτυχίων ειδικοτήτων αλλά και εξετάσεις προσκοπικών τάξεων.

Για δύο περίπου χρόνια από την ίδρυση της Ομάδος η Ομάδα των Ισραηλιτών Προσκόπων ήταν και η μοναδική Προσκοπική Ομάδα του Βόλου⁶⁸⁰ η οποία συμμετείχε σε παρελάσεις και Εθνικές επετείους. Μεγάλη υποστήριξη στην ομάδα παρείχε ο Αρχираββίνος του Βόλου Μωυσής Σ. Πεσάχ , η Ισραηλίτικη Κοινότητα Βόλου και ο σύλλογος «Ποάλε Σιών».

⁶⁷⁹ Φρεζής, Ραφαήλ *Η Ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου* Βόλος 2002 Σελ 113-118

⁶⁸⁰ Η προσκοπική κίνηση στον Βόλο βρισκόταν σε μια δύσκολη περίοδο και ανασυντάχθηκε πολύ γρήγορα.

Η προσκοπική Ισραηλίτικη Ομάδα της Λάρισας⁶⁸¹.

Η προσκοπική Ομάδα της "Μακαμπί" στην Λάρισα ιδρύθηκε το 1936. Μετά από πρόσκληση του Προέδρου της Κοινότητας Παρίς Λεβή, ήρθε στη Λάρισα για επίσκεψη, η πασίγνωστη πολυμελής Εβραϊκή ομάδα της "Μακαμπί" της Θεσσαλονίκης, με τους Αρχηγούς της και με πλήρη συγκρότηση. Κατέλυσαν στο κοινοτικό σχολείο, που διαμορφώθηκε κατάλληλα για την περίπτωση. Παρέμειναν στη Λάρισα ως φιλοξενούμενοι της κοινότητας για μια εβδομάδα κατά την οποία διοργάνωσαν διάφορες εκδηλώσεις. Με την πολυμελή προσκοπική μπάντα τους, έδωσαν ψυχαγωγικές συναυλίες στο προαύλιο του Σχολείου αλλά και ένα πρωινό Κυριακής ενώπιον μεγάλου κοινού της πόλης στο «Αλκαζάρ», όπου επέσυραν το θαυμασμό, ενώ η ίδια μπάντα τέθηκε επικεφαλής της παρέλασης στην κεντρική πλατεία των σχολείων, των προσκόπων και των άλλων οργανώσεων, με τη ευκαιρία μιας γιορτής που γινόταν. Η φιλοξενούμενη ομάδα οργάνωσε θαυμάσιες επιδείξεις ενόργανης γυμναστικής και μια θεατρική παράσταση στην αίθουσα του κινηματογράφου 'Ολύμπια' αλλά και ακόμη έκθεση γραμματοσήμων και χειροτεχνημάτων. Αυτή η συγκυρία ήταν μια όαση χαράς και αγαλλίασης για τα μέλη της Κοινότητας, προπαντός όμως για τους νέους της, που προχώρησε στην ίδρυση προσκοπικής ομάδας. Για τη στέγαση της ομάδας και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της, δόθηκαν οι δύο αίθουσες (Αροζότ) δεξιά και αριστερά της κυρίας εισόδου της συναγωγής, καθώς και το μεγάλο προαύλιο της για την παντοειδή εκπαίδευση των προσκόπων.

Η ομάδα ανέπτυξε στενές σχέσεις συνεργασίας με τις αδελφές προσκοπικές ομάδες της Θεσσαλονίκης και του Βόλου, καθώς επίσης και με τις άλλες προσκοπικές ομάδες της πόλης και εντάχθηκε στην Τοπική Εφορεία. Διοργάνωσε και έλαβε μέρος σε εκπαιδευτικές εκδρομές, σε κατασκηνώσεις, σε εθνικές εκδηλώσεις και συμπαραστάθηκε και βοήθησε την Κοινότητα στις ανάγκες της. Το Σεπτέμβριο του 1938, κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης, η ομάδα φιλοξενήθηκε από την ομάδα της 'Μακαμπί' της Θεσσαλονίκης και ανταπέδωσε τη φιλοξενία της στη Λάρισα.

Ο Εσδρά Μωυσής⁶⁸² μιλά για τις προσκοπικές αναμνήσεις σε μια ομιλία του το 2009, στη Λάρισα και καταγράφει μερικές από τις αναμνήσεις της προσκοπικής του ζωής:

«70 χρόνια πίσω στην εφηβική μου ηλικία γνώρισα τον προσκοπισμό στην 4^η Ομάδα Λάρισας(των ισραηλιτών). Ο προσκοπισμός στην Λάρισα ήταν πολύ ανθηρός με 4 ομάδες. Ήμουν ενωμοτάρχης της ενωμοτίας των αετών και η ομάδα μας είχε άλλες τρεις ενωμοτίες (περίπου 30 πρόσκοποι).

Η προσκοπική μας στολή ήταν κοντό χακί παντελονάκι, υποκάμισο χακί, ζώνη δερμάτινη με το προσκοπικό τρίφυλλο, μαντήλι θαλασσί στο λαιμό με δερμάτινο κρίκο και μακριές χακί κάλτσες. Καπέλο πλατύγυρο.

Ο πρόσκοπος είχε μια διαρκή εκπαίδευση και μάθηση για τη ζωή, για το περιβάλλον, για τη φύση. Μάθαινε να είναι καλός πολίτης, να αγαπά το Θεό, την Πατρίδα, την οικογένεια και

⁶⁸¹ Εσδρά, Δ. Μωυσή *Η Εβραϊκή Κοινότητα της Λάρισας, πριν και μετά το ολοκαύτωμα*. Σελίδες 213-216

⁶⁸² Κείμενο από ομιλία του Εσδρά Μωυσή, Λάρισα Σεπτέμβριος 2009. Ο Εσδρά δεν έπαψε να ασχολείται και να στηρίζει τον προσκοπισμό. Από την εποχή που ήταν Βαθμοφόρος της προσκοπικής ομάδος αγάπησε τον προσκοπισμό ,στη συνέχεια υποστήριξε το προσκοπικό έργο μέσω της επιτροπής Κοινωνικής Συμπαραστάσης και αργότερα υπήρξε ιδρυτικό μέλος της ένωσης παλαιών προσκόπων Λάρισας.

να προσφέρει σε όλους τους ανθρώπους. Είχαμε μια πίστη, μια αλληλεγγύη και ένα σεβασμό προς κάθε κατεύθυνση... Η υπόσχεση του προσκόπου με το ηθικό περιεχόμενο του ,ο Νόμος των προσκόπων με τα δώδεκα άρθρα του, που ο πρόσκοπος μάθαινε και εφάρμοζε.... Εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό σύστημα σοφό και τέλειο και μοναδικό από οτιδήποτε άλλο.»

Η Προσκοπική ομάδα της Μακάμπη στην Ξάνθη ⁶⁸³

Η προσκοπική ομάδα των Μακκαβαίων της Ξάνθης δημιουργήθηκε το 1927 ⁶⁸⁴ με την ευκαιρία του εορτασμού του Νέου έτους. Η προετοιμασία της ομάδας είχε αρχίσει αθόρυβα και παρουσιάστηκε το απόγευμα της δεύτερη ημέρας της πρωτοχρονιάς στον περίβολο χώρο της Συναγωγής.

Η φιλαρμονική παιανίζει τον Εθνικό μας ύμνο και η προσκοπική η ομάδα δίνει τον κανονισμένο όρκο ενώπιον του Αρχираββίνου Η φιλαρμονική παιανίζει τον Ισραηλιτικό Ύμνο και τους επισκέπτες καλωσορίζει ο Αρχηγός της ομάδος Ντάριους. Η Ομάδα αποτελείτο από είκοσι πέντε αγόρια και δεκαπέντε κορίτσια. Τους παραβρισκόμενους καλωσορίζει ο αρχηγός του Συστήματος των προσκόπων της Ξάνθης Ανθυπολοχαγός Σταυρουλάκης .Χ. και τους υποδέχεται στην μεγάλη προσκοπική οικογένεια.

Η 13^η Ομάδα Ισραηλινών Προσκόπων Αθηνών 1928-1951.

Η πρώτη προσπάθεια δημιουργία Ισραηλιτικής Ομάδας καταγράφεται το 1927 στο περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* ⁶⁸⁵. "Στην Αθήνα προσεχώς θα δημιουργηθεί Ισραηλιτική προσκοπική ομάδα υπό τον Ματατιάν." Η προσπάθεια αυτή όμως δεν προχώρησε.

Η ίδρυση της 13ης Προσκοπικής Ομάδας Ισραηλιτών "Μακκαβαίων" Αθηνών, οφείλεται σε τρεις Έλληνες, Ισραηλίτες το θρήσκευμα, ένθερμους υποστηρικτές της προσκοπικής ιδέας.

Ο επί χρόνια (1906-1931) Αρχираββίνος Αθηνών Ιωσήφ ντε Τσάβες, συνέλαβε το 1928 την ιδέα της ιδρύσεως μιας προσκοπικής ομάδας Ισραηλιτοπαίδων, μέσα στα πλαίσια του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Η ιδέα αυτή συζητήθηκε τότε μεταξύ του Αρχираββίνου, του γιου του Γκεβερουλ ντε Τσάβες και του Δαβίδ Μ. Σκινεζέ, διαπιστώθηκε όμως ότι η ίδρυση της ομάδας δεν ήταν δυνατή εξ αιτίας της ελλείψεως καταλλήλων στελεχών. Για το λόγο αυτό, η ίδρυση αναβλήθηκε μέχρι να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις που θα την επέτρεπαν.

Πέντε περίπου χρόνια αργότερα, το Μάρτιο του 1933, οι Δαυίδ Μ. Σκινεζές και ο Γκεβερουλ ντε Τσάβες, αποφάσισαν να ξαναπροσπαθήσουν, ώστε η ίδρυση της προσκοπικής ομάδας να γίνει πραγματικότητα. Αφού έγιναν οι κατάλληλες ενέργειες, η ίδρυση της εγκρίθηκε από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, το οποίο διόρισε Αρχηγό της ομάδας τον Δαυίδ Μ. Σκινεζέ και προσωρινό βοηθό του τον Γκεβερουλ ντε Τσάβες. Η έγκριση του Σ.Ε.Π περιλάμβανε ακόμη τον αριθμό της ομάδας 13η, με την ονομασία της "Ισραηλιτών Προσκόπων Μακκαβαίων" και τέλος το δικαίωμα της έπαρσης της ελληνικής και της εβραϊκής σημαίας.

Η ορκωμοσία της νεοσυσταθείσης 13^{ης} Ομάδος Αθηνών (Ισραηλιτοπαίδων) έγινε στην αίθουσα του 61^{ου} Δημοτικού Σχολείου, στις 22 Ιουλίου του 1933. ⁶⁸⁶

⁶⁸³ Εξάρχου Θωμάς *Οι Εβραίοι στην Ξάνθη* Έκδοση Πολιτιστικού Αναπτυξιακού Κέντρου Ξάνθης 2001 Σελ 79-81

⁶⁸⁴ Εφημερίδα *Φως* της Θεσσαλονίκης 25/10/1927

⁶⁸⁵ Περιοδικό *Προσκοπικός Κήρυξ* Φεβρουάριος 1927.

Έκτοτε, η Προσκοπική Ομάδα πήρε μέρος σε πλήθος εκδρομών και εκδηλώσεων προσκοπικού ενδιαφέροντος. Όπως αναφέρεται στο Ημερολόγιο της Ομάδας, ο ζήλος, η δουλειά, η εκπαίδευση των παιδιών και η γρήγορη απόκτηση προσκοπικών γνώσεων είχαν ως αποτέλεσμα την παρουσίαση των πρώτων 15 προσκόπων στο μικρό χρονικό διάστημα των τριών μηνών από την ίδρυση της. Στο διάστημα αυτό, ο υπαρχηγός της Ομάδας, Ενωμοτάρχης τότε Ιωσήφ Ν. Κοέν που ανήκε στη 15η Ομάδα Αθηνών, προστέθηκε στην 13η Ομάδα και αποτέλεσε έκτοτε μόνιμο μέλος της.

Η 13η Ομάδα στεγάστηκε σε χώρο του 18ου Δημοτικού Εβραϊκού Σχολείου Αθηνών, όπου και έγινε η πρώτη ορκωμοσία των προσκόπων στις 23 Ιουλίου του 1933. Την ίδια μέρα δόθηκαν και τα πτυχία στους πρώτους 15 προσκόπους της ομάδας.

Το 1934, τα μέλη της 13ης Ομάδας, έκτος από τα θεωρητικά προσκοπικά μαθήματα, έκαναν και πρακτική εφαρμογή κατά τη διάρκεια εκδρομών στη Βούλα Αττικής, στην Κόρινθο και στη Χαλκίδα, όπου εξασκήθηκαν στις κατασβέσεις πυρκαγιών, την οργάνωση κατασκηνώσεων, κ. α. Αντιγράφουμε χαρακτηριστικό απόσπασμα από το Ημερολόγιο της Ομάδος:

"Σε μία γενική εκδρομή όλων των προσκόπων της περιφέρειας Αθηνών στην Καλογρέζα, η 13^η Ομάς έλαβε μέρος κι αυτή και κατασκηνώσε με όλο το υλικό της, όπως οι άλλες. Μετά την έπαρση της Ελληνικής και της Εβραϊκής σημαίας, μας επιθεώρησε ο γενικός Αρχηγός των Προσκόπων, ο τότε Διάδοχος και σήμερα Βασιλεύς Παύλος ο Α'. Όταν δε η Α. Μ. έφτασε εις τον τόπον της κατασκηνώσεώς μας με ενθουσιασμό συνεχάρη τον Αρχηγό λέγοντας "Είμαι πολύ ευτυχής και βλέπω με χαρά μια προσκοπική ομάδα Ισραηλιτών εις το πλαίσιο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων" αφού ήδη είχε παρατηρήσει την Εβραϊκή Σημαία.

Τον ίδιο χρόνο, η Ομάδα πήρε μέρος στη Γενική συγκέντρωση των Προσκόπων Μακκαβαίων της Ελλάδος, στην "Μακκαβιάδα" της Θεσσαλονίκης, η οποία διήρκεσε δέκα ημέρες. Εκεί η 9μελής αντιπροσωπεία της Ομάδας, με επικεφαλής τον Αρχηγό Δαυίδ Μ. Σκινεζέ κατέθεσε στεφάνι στο Μνημείο των Πεσόντων.

Το 1935 προστέθηκαν στην 13η Ομάδα τρεις ακόμη πρόσκοποι. οι αδελφοί Ιωσήφ και Βίκτωρ Μπενσουσάν από το Βόλο και ο Νούλης Βιτάλ από την Πάτρα, ο οποίος, λόγω των προσκοπικών του γνώσεων, ανέλαβε το δεύτερο τμήμα της ομάδας με τον βαθμό του Υπαρχηγού που του απένειμε το ΣΕΙ1. Την εποχή αυτή η Ομάδα είχε 30 μέλη, με Αρχηγό τον Δαυίδ Σκινεζέ, υπαρχηγούς τους Νούλη Βιτάλ και Ιωσήφ Κοέν και τρεις Ενωμοτάρχες, τους Ιωσήφ Μπενσουσάν, Έμπερτ Αλνανάτη και Γκεβερούλ ντε Τσάβες. Τη χρονιά αυτή η Ομάδα πραγματοποίησε εκδρομή στην Πάτρα.

Στις 12 Ιουλίου του 1936 προστέθηκαν και νέα μέλη στη 13η Ομάδα και την ίδια μέρα έδωσαν την προσκοπική τους υπόσχεση. Στην τελετή παραβρέθηκαν ο Σοφολογιότατος Ραβίνος Αθηνών Ηλίας Μπαρτζιλάϊ, ο Πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Αθηνών Ζαχαρίας Βιτάλ, ο αντιπρόεδρος Κανάρης Κωνσταντίνης, οι Πρόεδροι των Σιωνιστικών Σωματείων, ο Διευθυντής του περιοδικού "Η Φωνή του Ισραήλ" Ραφαήλ Κωνσταντίνης, τα μέλη της Επιτροπής Ομάδος και οι γονείς και κηδεμόνες των προσκόπων. Για την καλύτερη

---

⁶⁸⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα*. 23/7/1933

εκπαίδευση των προσκόπων, έγιναν μέσα στο 1936 αρκετές κατασκηνώσεις και ημερήσιες, διήμερες και νυκτερινές εκδρομές στην Αγία Παρασκευή Αττικής.

Το 1937, διοργανώθηκαν εκδρομές και κατασκηνώσεις στα χωριά του Πηλίου. στο Βόλο, στην Πεντέλη, στο Μαραθώνα, στο Σούνιο, στην Κηφισιά, στην Καλογρέζα, στη Σαλαμίνα, στον Πόρο και στο Πέραμα. Την χρονιά αυτή η Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών, αναγνωρίζοντας το έργο της 13^{ης} Ομάδας την ενίσχυσε ηθικά και υλικά.

Περί τα τέλη του 1939, το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων διαλύθηκε, μετά από απόφαση της κυβερνήσεως Μεταξά και έτσι η 13η Ομάδα αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να παραδώσει το υλικό της στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας Ε.Ο.Ν. Τα μοναδικά υπάρχοντα της Ομάδας που παρέμειναν στην κατοχή των μελών της ήταν οι δύο σημαίες .Η Ελληνική και η Εβραϊκή. Έτσι η Ομάδα διαλύθηκε επίσημα, αλλά τα μέλη της δεν έπαψαν ποτέ να συνδέονται με την προσκοπική υπόσχεση. [Στοιχεία από το Ημερολόγιο της Ομάδας)⁶⁸⁷

Καστοριά- Σέρρες-Φλώρινα

Για τις ομάδες της Καστοριάς, της Φλώρινας, αλλά και των Σερρών υπάρχουν τεκμήρια της ύπαρξης τους, πλην όμως λόγω έλλειψης αρχείων, δημοσιευμάτων καταγράφονται αποσπασματικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη τους αλλά δεν μπορεί να δημιουργηθεί μια εμπεριστατωμένη μελέτη για την ίδρυση τους και την πιθανή διάλυση τους, η οποία πολύ πιθανόν να έγινε πριν την εξόντωση των Εβραίων της Ελλάδας.

Οι πρόσκοποι στην Καστοριά.

Απομονώνουμε μερικά στοιχεία από τη δημοσίευση στο περιοδικό «Χρονικά»⁶⁸⁸ με θέμα «Η Εβραϊκή Κοινότητα της Καστοριάς τα τελευταία χρόνια.» Ο συντάκτης του άρθρου Βασίλης Κωστόπουλος γράφει . "Το 1925 η Κοινότητα αγόρασε ένα τριώροφο μέγαρο στη συμβολή των οδών Βενιζέλου και Σολωμού στη Θεσσαλονίκη, γνωστό έως σήμερα «Στοά Καστοριά» για να δημιουργήσει σταθερό εισόδημα. Επίσης δημιουργήθηκε η Σιωνιστική Ένωση Νέων Καστοριάς με δικό της εντευκτήριο, δύο προσκοπικοί σύλλογοι και οι αθλητικές ομάδες Χασμοναΐμ και Μακαμπή".

Σέρρες

Σχετικά με την αναζήτηση προσκοπικής ομάδας Ισραηλιτοπαίδων στην πόλη των Σερρών, η έρευνα δεν επιβεβαιώνει την ύπαρξη της. Σε συνομιλία με το Χαράλαμπο Βουγιουτζίδη, συντάκτη του Άρθρου «Από το Ολοκαύτωμα των Σερρών στο Ολοκαύτωμα της Εβραϊκής Κοινότητας»⁶⁸⁹ και μελετητή της Εβραϊκής Κοινότητας των Σερρών, δεν υπάρχουν στοιχεία που να βρεθήκαν και να αναφέρονται σε προσκοπική ισραηλιτική ομάδα στην πόλη των Σερρών. Σε δημοσιεύματα του τύπου όπως στο *Ελεύθερο Βήμα*⁶⁹⁰ των Αθηνών διαβάζουμε ότι σε ανταπόκριση από την πόλη των Σερρών "ο Αρχηγός των προσκόπων κ Παρίσης

⁶⁸⁷ Αναμνήσεις του Ιωχ. Ν. Βιτάλ. Ο κ. Ιωχανάνς- Νούλης Βιτάλ. διατέλεσε Αρχηγός της 13ης Ομάδος Προσκόπων Αθηνών Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Χρονικά* Έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος. Τεύχος181, Μήνας Σεπτ-Οκτ-Νοέμβριος2002. Το ημερολόγιο της 13ης ομάδος φυλάσσεται στο Εβραϊκό Μουσείο των Αθηνών

⁶⁸⁸ Περιοδικό *Χρονικά* περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος. Τεύχος 241 Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2013,σελίς 4-8.

⁶⁸⁹ Άρθρο του Χαράλαμπου Βουγιουτζίδη, στην συλλογική έρευνα *Σέρρες Χώρος και Ιστορία 1900-1940* Έκδοση τμήμα Εκδόσεων και Βιβλιοθήκης ΤΕΙ Σερρών, Σέρρες 2008.Επιμέλεια Αλεξ. Καραδήμου-Γερολύμπου και Λόλα Θεοδωρίδη-Σωτηρίου Σελ 175-199.

⁶⁹⁰ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 14 Νοεμβρίου 1933

μεταβάς στη Λέσχη των Ισραηλιτών προσκόπων για να διδάξει, ξυλοκοπήθηκε από Ισραηλιτόπαιδες και χρειάστηκε να επέμβει η Αστυνομία". Σε ένα άλλο δημοσίευμα του 1934 στην εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα*, μας δίνεται μια διαφορετική προσέγγιση στην ύπαρξη της ομάδας, η οποία από τα στοιχεία που αναφέρει, ότι οι Ισραηλιτόπαιδες είχαν ενταχθεί στις προσκοπικές ομάδες της πόλης και μετά από την ανάπτυξη της Ε.Ε.Ε στις ομάδες της, άφησε τις προσκοπικές ομάδες μόνο με τα παιδιά της Ισραηλιτικής κοινότητας.

Ανθελληνικές εκδηλώσεις των Εβραίων των Σερρών.

Πληροφορίες ασφαλείς⁶⁹¹ αναφέρουν ότι πράγματι έλαβαν χώρα στις Σέρρες απρεπείς εκδηλώσεις εκ μέρους των Ισραηλινών της εκεί Ισραηλινής Κοινότητας σε βάρος της Ελληνικής Σημαίας. Ένα χρόνο μετά από την ίδρυση του τμήματος των Αλκίμων της «Εθνικής Ένωσης Ελλάς Ε.Ε.Ε», οι Έλληνες πρόσκοποι των Σερρών αποχώρησαν από την Ομάδα τους και γράφτηκαν μαζί στη δύναμη της νέας Εθνικής Οργάνωσης ώστε το Σώμα των προσκόπων Σερρών να παραμείνει με δύναμη καθαρώς Εβραϊκή και με μέλη Έβραϊόπουλα της Σιωνιστικής νεολαίας, πολλοί από τους οποίους επιδίδονται σε σιωνιστική προπαγάνδα, εκτρεπόμενοι σε αντεθνικές εκδηλώσεις. Την τρίτη Ιουνίου του 1934, η προσκοπική λέσχη στις Σέρρες έλαβε έγγραφη πρόσκληση από την Σιωνιστική προπαγάνδα της Θεσσαλονίκης με το υπ' αριθμόν 13/46/10 της 29^{ης} Ιουνίου 1934 έγγραφο, με το οποίο καλούνται να λάβουν μέρος στη Γενική σύσκεψη της 2ας Ιουλίου. Οι εβραίοι πρόσκοποι κατά την αναχώρησή τους για τη Θεσσαλονίκη φορώντας προσκοπική στολή, έψαλλαν θούριους και Εβραϊκά τραγούδια και έφεραν επί των αυτοκινήτων τους Ελληνικές σημαίες παραμορφωμένες με την Εβραϊκή πεντάλφα για ειρωνεία. Το γεγονός αυτό ανάγκασε το Γ Σώμα Στρατού να αποστείλει κρυφά στις Σέρρες Λοχαγό του Πεζικού, που υπηρετεί σήμερα σε εμπιστευτική θέση στην Αθήνα, ο οποίος και με την ιδιότητα του ανωτέρου βαθμού του προσκοπισμού να ενεργήσει ανακρίσεις και να προβεί εν ανάγκη σε διάλυση του Εβραϊκού προσκοπικού Σώματος των Σερρών. Το πόρισμα της ανάκρισης τηρήθηκε μυστικό και μέχρι σήμερα δεν γνωρίζουμε κάτι.

Η δημοσίευση αυτή επιβεβαιώνεται από έγγραφο⁶⁹² στο Ιστορικό Αρχείο του Στρατού (ΔΙΣ) με ημερομηνία 27/8/1934 προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Σ.Ε.Π από τη διοίκηση χωροφυλακής Σερρών όπου καταγγέλλει τα γεγονότα και αναφέρεται στη διείσδυση σιωνιστικών στοιχείων στις τάξεις του προσκοπισμού στη Μακεδονία ο οποίος σύμφωνα με το έγγραφο διοικείται ουσιαστικά από σιωνιστικές οργανώσεις. Το έγγραφο κοινοποιείται επίσης στα Υπουργεία Παιδείας, Στρατιωτικών και Ναυτικού. Περιγράφει τα γεγονότα στη λογική του δημοσιεύματος και προτείνει τη λήψη μέτρων, για να ανατραπεί η επικίνδυνη αυτή κατάσταση με την τοποθέτηση στη διοίκηση των προσκόπων, Αξιωματικού του Εθνικού Στρατού για τη Μακεδονία και τη Θράκη. Οι ενέργειες αυτές θεωρεί η αναφορά ότι πλήττουν το Εθνικό φρόνημα των νέων και ενισχύουν όλους όσους κινούνται προς την αυτονομία της περιοχής.

⁶⁹¹Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 19 Νοεμβρίου 1934

⁶⁹² ΔΙΣ 27/8/1934 προς το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΕΠ Αθήνα

Φλώρινα

Στην έκθεση⁶⁹³ του Ν. Γύπαρη, Τοπικού Εφόρου Φλωρίνης που αποστέλλεται στον Ιωάννη Ηλιάκη (Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας) το 1919 και η οποία δημοσιεύθηκε σε συνέχειες στο επίσημο περιοδικό του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων *Προσκοπική Ζωή* το 1919, ο συντάκτης της έκθεσης αναφέρει, ότι ετοιμάζεται ίδρυση Ισραηλίτικης Ομάδας προσκόπων. Στην τελευταία δε σελίδα που αναφέρει τον πίνακα με την αναλυτική δύναμη των προσκόπων της περιοχής, στην καταγραφή των ομάδων της Φλώρινας καταγράφει Αρχηγό της Ισραηλίτικης ομάδας τον Ε. Φαράσα με δύναμη ομάδος 40 προσκόπους.

Οι περισσότερες ομάδες που ανήκαν στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας διαλύθηκαν μετά την εκλογική ήττα του 1920 του Ελευθερίου Βενιζέλου λόγω της παραίτησης του Ηλιάκη που ανήκε στην Βενιζελική ομάδα.

8. Προσκοπικές χριστιανικές Καθολικές ομάδες στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη.

Η πολύ-θρησκευτικότητα του προσκοπισμού δίνει χώρο και σε άλλες μειονοτικές κοινότητες να αναπτύξουν το δικό τους προσκοπισμό και έτσι στη δεκαετία του 1930 δημιουργούνται προσκοπικές ομάδες στους Καθολικούς Χριστιανούς.

Στην Αθήνα . Πολύ λίγα στοιχεία διασώζονται για την Καθολική ομάδα των Αθηνών. Σε μια δημοσίευση στο περιοδικό *ο Πυρσός της Νεότητος* αναφέρεται ότι

"...Περισσότεροι από χίλιοι και πλέον πρόσκοποι την 21 Νοεμβρίου, δενδροφύτευσαν την περιοχή μεταξύ του Δαφνίου και του Πυριτιδοποιείου. Στην εκδήλωση παραβρέθηκε και ο Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος μετά των πριγκιπισσών Ειρήνης, Αικατερίνης και Μαρίας των Βουρβόνων. Μετά τη φύτευση του πρώτου δενδρυλλίου από τον Διάδοχο, άρχισαν τη δενδροφύτευση και οι πρόσκοποι. Την εκδήλωση συντόνιζε με την παρουσία του ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης. Στη δενδροφύτευση συμμετείχε εκτός των προσκόπων και Ναυτοπροσκόπων Αθηνών και η35 ομάδα καθολικών προσκόπων με επικεφαλής των τον Β. Μαρινάρο. Η ομάδα συνοδευόταν και από τον εκκλησιαστικό παραστάτη Σεβ. Δούναβι, ο οποίος τέλεσε υπαίθριο λειτουργία στο χώρο.⁶⁹⁴ Η ομάδα ήταν στην περιοχή του Κολωνού και Αρχηγός της ομάδος ήταν ο Β. Μαρινάρος.

Στη Θεσσαλονίκη. Για την 22α προσκοπική ομάδα των καθολικών της Θεσσαλονίκης γράφει ο Τάσος Φρέρης⁶⁹⁵.

Η ομάδα ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1930. Ήταν δίπλα στο παλαιό Δελασάλ, εκεί που ήταν η παλαιά Εφορία Υλικού Πολέμου, που λειτουργούσε έως πρόσφατα. Ήταν παλαιά οικοδομήματα, δίπλα στα Βυζαντινό τείχος, που κατεδαφίστηκαν τη δεκαετία του 1960. Εκεί όπου σήμερα είναι το πάρκο μεταξύ της οδού Μοσκόφ και του παρκινγκ δικηγόρων. Μετά κατοχικά λειτουργούσε εκεί η ομάδα καθώς και μια παιδόπολη. Σ' αυτό το χώρο στεγάζονταν η περίφημη 22^α ομάς καθολικών προσκόπων. Πολύ κοντά στην Καθολική Εκκλησία και δίπλα στο Δελασάλ που κτίστηκε το 1928. Χρησιμοποιούσε και το χώρο του Δελασάλ, για κάποιες εκδηλώσεις. Το ίδιο κάναμε και εμείς του 16^{ου}, 30 χρόνια αργότερα.

⁶⁹³ Έκθεση προς τον Ηλιάκη Ιωάννη του Ν. Γύπαρη Τοπικού Έφορου Φλωρίνης που τυπώθηκε στο τυπογραφείο του Ιωάννου Βάρσου στην Αθήνα το 1920. Έκδοση Σώμα Ελλήνων Προσκόπων. Σελίδες 29 και 58.

⁶⁹⁴ Περιοδικό *ο Πυρσός της Νεότητος* Τεύχος 5, 16/12/1937

⁶⁹⁵ Κείμενο του Τάσου Φρέρη προς τον Σπύρο Στάμου το 2013.

Η ομάδα υπήρχε από νωρίτερα και από φωτογραφίες που σώθηκαν, φαίνεται ότι ήταν καλά εξοπλισμένη (κοντάρια, στολές, τύμπανα, σάλπιγγα, πλατύγυρα, κουτί πρώτων βοηθειών, περιβραχιόνιο νοσοκόμου, κλπ).

Ο αριθμός των παιδιών από τις φωτογραφίες που σώθηκαν φαίνεται σημαντικός καθώς αποτελείται από 3 βαθμοφόρους και 4 πλήρης ενωμοτίες.

Καθολικές ομάδες επίσης δημιουργήθηκαν και στα νησιά των Κυκλάδων Τήνο και Σύρο.

9.Η συμμετοχή των προσκόπων στα πολιτιστικά δρώμενα.

Από το προσκοπικό πρόγραμμα δεν έλειψε ποτέ η στήριξη του σε κάθε μορφή πολιτισμού. Με την συμμετοχική διαδικασία σε κάθε κοινωνική δράση οι πρόσκοποι, σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου υποστήριξαν πολλές δραστηριότητες ως ταξιθέτες στα πολιτιστικά δρώμενα, ως υποστηρικτές της τάξης αλλά και ως δημιουργοί οι ίδιοι πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Τέτοιες δράσεις καταγράφονται συνεχώς τον τύπο για τη συμμετοχή των προσκόπων.

Με ημερομηνία διαταγής 30 Απριλίου 1926 ,εγκρίθηκε μετά από αίτηση του Αρχηγού της 10^{ης} Ομάδος Αθηνών από τον Γενικό Έφορο, η διάθεση της ταράτσας των γραφείων του Σώματος καθ όλη τη διάρκεια του θέρους, για να χρησιμοποιηθεί για κινηματογράφος σε όσους προσκόπους των Αθηνών το επιθυμούν.

Οργανώθηκαν με πρωτοβουλία του γενικού Εφόρου Μπρισιμιτζάκη στα γραφεία του Σώματος, προσκοπικές ψυχαγωγικές εορτές. Στην πρώτη συγκέντρωση που συγκεντρώθηκαν περίπου 500 πρόσκοποι, ο Εθνικός ποιητής Σπ. Μαρσούκας απήγγειλε δύο ποιήματα αλλά ιδιαίτερα «το προς τους προσκόπους σαν προσευχή» που ξεσήκωσε τα πατριωτικά αισθήματα των συγκεντρωθέντων.⁶⁹⁶ Συνεστήθη επιτροπή Αρχηγών αποτελούμενη από τους Δ. Αγγελομάτη, Α. Αντωνόπουλο και Α. Σταμίρη η οποία κάθε Πέμπτη θα ετοίμαζε ψυχαγωγικές συναντήσεις στα γραφεία του Σ.Ε.Π⁶⁹⁷

Η μεγαλύτερη αναφορά εμφανίζεται στη στήριξη των Δελφικών εορτών από τον Άγγελο και την Άννα Σικελιανού.

Οι Πρόσκοποι στις Δελφικές Εορτές

Στις 12 Μαΐου στο θέατρο των Δελφών, παρουσιάστηκαν οι Ικέτιδες από την Άννα και τον Άγγελο Σικελιανό Οι θεατές κάλεσαν στο τέλος της παράστασης τον Σικελιανό και τον Ψάθα και τους ζήτησαν να μη σταματήσει αυτή την προσπάθεια. Σε αυτό δεσμεύτηκαν και ο Αντώνης Μπενάκης και οι Υπουργοί που παρακολούθησαν την παράσταση .Αποφασίστηκε να συγκροτηθεί αμέσως επιτροπή που θα αναλάβει την οργάνωση των εορτών του 1931. Η επιτροπή θα μελετούσε και την ίδρυση μεγάλου Ξενοδοχείου. Ο κ Πετρακόπουλος ανακοίνωσε ότι δέχεται να δημιουργήσει Ξενοδοχείο εφ όσον το κράτος αναλάβει την ύδρευση της περιοχής. "Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσαν για μια ακόμη φορά οι Πρόσκοποι που είχαν μεταβεί για να βοηθήσουν στην παράσταση και να τηρήσουν την τάξη. Δημιούργησαν οκτώ σταθμούς πρώτων Βοηθειών και γενικά παρείχαν κάθε βοήθεια στη διοργάνωση με προθυμία."Την Ομάδα των προσκόπων αποτελούσαν οι Αθανάσιος Σταμίρης, Αρχηγός αποστολής και οι Αρχηγοί Α Αντωνόπουλος, Λ. Γαλάνος, Α. Σαράτσογλου, Γ. Σπέντζας, Π. Περρωτής, και πολλοί άλλοι πρόσκοποι.⁶⁹⁸ Η υποστήριξη των προσκόπων συνεχίζεται και όταν η παράσταση έρχεται στην Αθήνα." Οι πρόσκοποι των Αθηνών συμμετέχουν στη παράσταση «Προμηθεύς Δεσμώτης» που δόθηκε στο Παναθηναϊκό Στάδιο, φροντίζοντας για τη διατήρηση της τάξης . Το δύσκολο αυτό έργο δεν μπόρεσαν να

⁶⁹⁶ Κυριακάτικο *Ελεύθερο Βήμα* 19/2/1927

⁶⁹⁷ Περιοδικό *Νίκη* Μάιος 1927

⁶⁹⁸ Εφημερίδα *Καθημερινή* 13/5/1930

το επιτύχουν μέχρι το τέλος, όταν από το πολύ κρύο και την έλλειψη ακουστικής ο κόσμος των επάνω διαζωμάτων έσπασε τη φύλαξη και κατέβηκε στα κάτω διαζώματα.⁶⁹⁹

Σε αυτήν την εποχή θα καταγραφούν πολλές κινηματογραφικές προβολές αλλά και πολλές θεατρικές παραστάσεις από ομάδες προσκόπων για οικονομικούς κυρίως λόγους.

Θεατρική παράσταση την Κυριακή 24 Ιανουαρίου στο θέατρο «Κεντρικόν» της παιδικής και εφηβικής σκηνής με τη σύμπραξη των προσκόπων της 17^{ης} Ομάδος Αθηνών. Θα παρουσιαστεί για πρώτη φορά το θεατρικό έργο ο πρόσκοπος της Ευφρ. Λόντου Δημητρακόπουλου. Το εθνικιστικό αυτό θεατρικό έργο θα παρουσιάσουν οι πρόσκοποι της εφηβικής σκηνής. Θα παιχτούν επίσης τα έργα «ο παραστρατημένος» και η οπερέτα ο «κλείδωνας», «ο τσοπανάκος γαλλομαθής» και άλλα θεατρικά σκετς. Η προσκοπική ορχήστρα θα παίξει ωραίες συνθέσεις. Εισιτήρια τιμές 10, 20, 30.⁷⁰⁰

Σχετική επίσης δημοσίευση της εφημερίδας *Φως της Θεσσαλονίκης*⁷⁰¹ που αναφέρει ότι "η 7^η Ομάδα παρουσίασε στη Λέσχη της κινηματογραφικό πρόγραμμα για τους προσκόπους".

10. Προσκοπισμός και Περιβάλλον

"Ο προσκοπισμός είναι μια εθελοντική, μη πολιτική παιδαγωγική κίνηση, για νέους ανθρώπους, ανοικτή σε όλους, χωρίς διάκριση καταγωγής, φυλής ή πίστης, με σκοπό να συμβάλλει στην ανάπτυξη των νέων σωματικά, διανοητικά, κοινωνικά και πνευματικά μέσω της αλληλεπαιδείας με έμφαση στην υπαίθρια ζωή" Ο προσκοπισμός ως παιδαγωγική κίνηση που χρησιμοποιεί τον περιβάλλον για την ανάπτυξη του χαρακτήρα και βελτίωση των χαρακτηριστικών του παιδιού, από την δημιουργία του αναπτύχθηκε και ως περιβαλλοντολογικό κίνημα για την προστασία της φύσης. Έτσι σε αυτό το πλαίσιο, που όπως μέχρι σήμερα συνηθίζεται να λέγεται, «ο Πρόσκοπος ζει στη Φύση, με τη Φύση και για τη Φύση» χρησιμοποιεί το περιβάλλον ως ένα ασφαλές πεδίο, για δραστηριότητες με παιδιά και νέους. Επίσης, η Φύση προσφέρει πολλά ερεθίσματα: Η ίδια η χαρά της ανακάλυψης της φύσης και των ζώων είναι αναντικατάστατη. Όση ώρα και να έχουμε περάσει μέσα στη φύση, εκείνη δεν θα σταματήσει ποτέ να μας εκπλήσσει

Οι Προσκοπικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα κοντά στη φύση, δεν έχουν σαν στόχο μόνο την ωφέλεια του ανθρώπου, αλλά και της φύσης. Οι δεσμοί μας με τη φύση είναι τόσο ισχυροί, που το ενδιαφέρον μας για το περιβάλλον δεν μπορεί παρά να είναι ανάλογο της φροντίδας μας για τα παιδιά μας! Στη φύση κρύβεται όχι μόνο το παρελθόν και η εξέλιξη μας, αλλά και το μέλλον μας, η επιβίωση μας ως είδος.

Με την αρχή της ζωής στη φύση, σταδιακά προστέθηκε και η ανάγκη της αναδημιουργίας της που τόσο σημαντικά καταστράφηκε από τους πολέμους και η προστασία της από τους νέους "εχθρούς", ασθένειες όπως η κάμπια του πεύκου, η αποξήρανση των βάλτων και η δημιουργία νέων φυσικών πόρων καθώς και τόσες άλλες δραστηριότητες σε αυτήν.

Από της συστάσεως του Σώματος, οι πρόσκοποι άρχισαν το έργο της δενδροφύτευσης. Με το άρθρο 29 του πρώτου καταστατικού του Σώματος, καλούντο όλοι οι πρόσκοποι να φυτεύουν δένδρα. Η πρώτη δημόσια εξόρμηση έγινε τον Νοέμβριο του 1912 στους χώρους

⁶⁹⁹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 28/9/1931

⁷⁰⁰ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 19/1/1937 και *Ελεύθερο Βήμα* 19/1/1937

⁷⁰¹ Εφημερίς *Φως Θεσσαλονίκης* 7 Ιανουαρίου 1930.

του Νοσοκομείου Συγγρού, της Ακρόπολης, στο λόφο της Πνύκας και του Φιλοπάππου. Φύτευσαν 2.500 δενδρύλλια. Η εργασία συνεχίστηκε τα έτη 1913, 1914, 1915. Ιδιαίτερα ο Ησαΐας⁷⁰² αναφέρει ότι το 1914 στον Άγιο Δημήτριο Λουμπαρδιάρη παρίστατο και η Βασίλισσα Σοφία και οι μικροί πρίγκιπες και πριγκίπισσες και ο τότε πρίγκιπας Παύλος φύτευσε και ο ίδιος δένδρα μαζί με τους προσκόπους.

Σε όλη την διάρκεια της έρευνας για τη δράση των Ελλήνων Προσκόπων στον μεσοπόλεμο, θα παρακολουθήσουμε συμμετοχή τους σε δράσεις αλλά και στην επιλογή των προσκόπων να συμμετέχουν στη νομική κατοχύρωση της προστασίας της. Σε τεύχος του Υπουργείου Γεωργίας του 1937 με θέμα "Φιλοδοσικές επιτροπές"⁷⁰³ που συστάθηκαν με τον αναγκαστικό Νόμο της 13/6/1935 και συμπληρώθηκαν στο ΦΕΚ 150 της 30/3/1936 επί Υπουργίας του Αντωνίου Μπενάκη, στο άρθρο 1, ορίζονται οι φιλοδοσικές επιτροπές. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επιτροπή της πρωτεύουσας, η οποία απαρτίζεται από το Νομάρχη, το Δήμαρχο, εκπρόσωπο του Υπουργείου Τουρισμού, τον προϊστάμενο του σχεδίου πόλεως, τον προϊστάμενο των αναδασώσεων του Υπουργείου Γεωργίας, το Δασάρχη των αναδασωτέων εκτάσεων, εκπρόσωπο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, τον πρόεδρο της αρχαιότερης στην Αθήνα φιλοδοσικής ένωσης και μελών που προτείνονται από τον Υπουργό της Γεωργίας, από πρόσωπα διακεκριμένα για τις φιλοδοσικές και φιλόδενδρες δράσεις. Με τον ίδιο νόμο καθιερώνεται και η εβδομάδα "πρασίνου".

Αναδασώσεις από προσκόπους ή συμμετοχή σε αυτές, κατά τα έτη 1923 - 1939

Στις 6^η Φεβρουαρίου 1927 ξεκινά η εορτή αναδασώσεως. Το συντονισμό θα έχει ο Δασάρχης αναδασώσεων και η φιλοδοσική ένωση. Η αναδάσωση θα γίνει στη Ζωοδόχο Πηγή στους Κουταλάδες και στον Άγιο Ιωάννη τον Καρέα. Θα φυτευτούν 100 χιλιάδες δενδρύλλια. Θα συμμετέχουν οι πρόσκοποι, μαθητές και μαθήτριες των σχολείων των Αθηνών, οι μαθητές των στρατιωτικών σχολών, το μηχανικό Σώμα και οι μουσικές των σωμάτων.⁷⁰⁴

Την Κυριακή 15 Ιανουαρίου 1927, η 5^η Ομάδα Αθηνών, με Αρχηγό της τον Γεώργιο Γεωργακόπουλο, φύτευσε πεύκα στο λόφο του Αστεροσκοπείου.

Την 6^η Φεβρουαρίου 1927, έγινε η εορτή του πρασίνου και όλες οι ομάδες των Αθηνών υπό τον Τοπικό Έφορο Αθηνών, Ησαΐα Ησαΐα μετέβησαν στη Ζωοδόχο Πηγή όπου πραγματοποιήθηκε δενδροφύτευση παρουσία και του Γενικού Εφόρου Χρ. Μπρισιμιτζάκη.

Συνάντηση⁷⁰⁵ με την παρουσία του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου της Γεωργίας και του Βαχαβιόλου, Διευθυντών Δασών του Διευθυντού Τουρισμού κ Κων. Μελά, του Αρχιτέκτονα Αξελού και του Μ. Μίνδλερ, από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, όπου αποφασίστηκε για το μήνα Νοέμβριο, το πρόγραμμα των εορτών του Πρασίνου και των αναδασώσεων σε όλη την Ελλάδα.

⁷⁰² Ησαΐα, Ησαΐα. " Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού" Αθήνα 1949 Σελ. 125-127

⁷⁰³ Έντυπο *Φιλοδοσικές Επιτροπές* Υπουργείο Γεωργίας Νόμοι, Οργάνωση, Κανονισμός. Αθήνα 1937 Εθνικό Τυπογραφείο Σελ 7

⁷⁰⁴ Εφημερίδα *Σκρίπ* 16/1/1926

⁷⁰⁵ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 4/10/1929

Η εορτή του πρασίνου έγινε στις 7 Νοεμβρίου⁷⁰⁶ στην πλατεία των Πευκακίων, άνωθεν του Αγίου Νικολάου, παρουσία του Υπουργού Γεωργίας κ Σπυρίδη και του Δημάρχου της Αθήνας κ Μερκούρη. Οι πρόσκοποι και οι μαθητές φύτεψαν δένδρα στη περιοχή του Αγίου Ισιδώρου στον Λυκαβηττό. Από το ΣΕΠ παραβρέθηκε ο Γενικός Αρχηγός Μάρκος Μίνδλερ.

Οι παρακάτω σύλλογοι έστειλαν διαμαρτυρία προς τον Πρόεδρο της Ελληνικής Κυβέρνησης, για την απειλούμενη καταστροφή των Δασών της Αττικής, ώστε να αποτραπεί κάθε επιζήμια αποψίλωση των δασικών εκτάσεων καθώς και για τη λήψη επειγόντως νομοθετικών μέτρων. Για την Γεωργική εταιρεία Π Καλλιγιάς, Για τα Ελληνικά Ξενοδοχεία Σ Βλαβιανός, για την ΕΛΠΑ Α Σταθάτος, για τον ΕΟΤ Κ Μελάς, για την αεροπορική Άμυνα Β Μελάς, για το ΣΕΠ Α Μπενάκης, για την ΕΠΟ Κ Κοτζιάς, για τον Όμιλο Αντισφαιρίσεως Α Αναστασιάδης, για τον Όμιλο Γκολφ Γ Σακελλαρίδης και άλλοι.⁷⁰⁷

Ο Μάρκος Μίνδλερ, εκπροσωπεί το συμβούλιο των προσκόπων στο συνέδριο της Φιλοδασικής ενώσεως Αθηνών, που πραγματοποιείται στην Αρχαιολογική Εταιρεία των Αθηνών.⁷⁰⁸ Θέμα του συνεδρίου η εξασφάλιση οδών πρόσβασης σε Δασικές περιαστικές εκτάσεις και ακτές, προς δημιουργία χώρων αναψυχής των πολιτών της Αθήνας.

Οι πρόσκοποι θα αναλάβουν υπό την προστασία τους τα ασύλλια των Αθηνών. Κάθε ομάδα θα υιοθετήσει ένα και θα το έχει υπό την προστασία της. Καθάρισμα, πότισμα, δενδροφύτευση κτλ. Στους προσκόπους όπως είναι γνωστό οφείλεται και η δενδροφύτευση των υπωρειών του Λυκαβηττού. γράφει η εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* "709 Καθαρισμός και δενδροφύτευση των ασυλλίων.

Η 20^η ομάδα, του συνοικισμού της Νέας Φιλαδέλφειας και η 25^η των Ποδαράδων, εργάστηκαν στο καθάρισμα ασυλλίων και στη δενδροφύτευση, από το πρωί μέχρι το βράδυ της 22ας Νοεμβρίου με την επίβλεψη των αρχηγών τους, Ανδρικόπουλου και Τρανόπουλου. Οι άλλες ομάδες των Αθηνών: η 15^η στο δασύλλιο του Κολωνού με τον Υπαρχηγό Κ. Αυγουστίνο, η 12^η στην Ζωοδόχο πηγή, η 9^η στο Λυκαβηττό με τον Υπαρχηγό Ρ. Μουσουόλη και η 6^η στην Ακρόπολη υπό τον Βακατάση.⁷¹⁰

Σχόλιο της Εφημερίδας *Αθηναϊκά Νέα*⁷¹¹ αναφέρει ότι η περιποίηση και η φροντίδα των Αθηναϊκών ασυλλίων δεν πρέπει να είναι μόνο μέλημα των προσκόπων αλλά το Υπουργείο Γεωργίας να μεριμνήσει, ώστε όλοι μαζί μαθητές, πρόσκοποι, αλλά και ο κόσμος να φροντίζουν γιαυτό. Ερωτά επίσης, που βρίσκεται το πρόγραμμα της υιοθεσίας ασυλλίων που είχε εξαγγελθεί από τους προσκόπους. Σε νεότερο άρθρο της γράφει, ότι είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένη ότι η προστασία του πρασίνου δεν θα είναι μόνο ευθύνη των προσκόπων, αλλά και των μαθητών. Επίσης με νεότερη δημοσίευση και φωτογραφία προσκόπων να περιποιούνται το πράσινο, ανακοινώνει ότι με εγκύκλιο του Υπουργείου Γεωργίας τα σχολεία και τα φυσιολατρικά σωματεία θα εφοδιαστούν με σακουλάκια σπόρων τα οποία θα φυτεύουν στις εκδρομές τους.

⁷⁰⁶ Εφημερίδα *Σκρίπ* 6/11/1929, *Ακρόπολις* 8/11/1929

⁷⁰⁷ Εφημερίδες *Ημερήσιος Τύπος* 15/11, *Ελεύθερο Βήμα* 15/11, *Πατρίς* 15/11, "*Ακρόπολις* 15/11/1929

⁷⁰⁸ Εφημερίδα *Σκρίπ* 17/1/1930

⁷⁰⁹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 13/11/1931

⁷¹⁰ Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* τεύχος Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1932

⁷¹¹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 3/1, 13/2 και 16/2/1932

Περισσότεροι από χίλιοι και πλέον πρόσκοποι την 21 Νοεμβρίου⁷¹², δενδροφύτευσαν την περιοχή μεταξύ του Δαφνίου και του Πυριτιδοποιείου. Στην εκδήλωση παραβρέθηκε και ο Α.Β.Υ Διάδοχος Παύλος μετά των πριγκιπισσών Ειρήνης, Αικατερίνης και Μαρίας των Βουρβόνων. Μετά τη φύτευση του πρώτου δενδρυλλίου από το Διάδοχο, άρχισαν τη δενδροφύτευση και οι πρόσκοποι. Την εκδήλωση συντόνιζε με την παρουσία του ο Γενικός Έφορος Λεωνίδας Πτέρης. Στη δενδροφύτευση συμμετείχε εκτός των προσκόπων και Ναυτοπροσκόπων Αθηνών και η35 ομάδα καθολικών προσκόπων με επικεφαλής τον Β. Μαρινάρο. Η ομάδα συνοδευόταν και από τον εκκλησιαστικό παραστάτη Σεβ. Δούναβι, ο οποίος τέλεσε υπαίθριο λειτουργία στον χώρο.⁷¹³

Εβδομάς Πρασίνου στην Κοκκινιά. Το πρόγραμμα της εβδομάδος πρασίνου της Κοκκινιάς ξεκίνησε με δενδροφύτευση στην περιοχή της Δεξαμενής, από προσκόπους και σχολεία της περιοχής. Καθημερινά για όλη την εβδομάδα γίνοντο ομιλίες καθημερινά για το πράσινο, και επίσης ο Δήμος διέθεσε μικρά καλλωπιστικά φυτά στους κατοίκους για τη δενδροφύτευση τους στους δρόμους και στα σπίτια.⁷¹⁴

Η 22^α Νοεμβρίου⁷¹⁵ 1936, είχε καθοριστεί σαν ημέρα πρασίνου και δενδροφυτεύσης, όπου θα φυτεύονται τρία δένδρα από τον κάθε πρόσκοπο, ως προσευχή προς τον Πλάστη για τις ψυχές των Αιμνήστων Βασιλέων. Ειδικά για την Σεπτή Βασίλισσα του πρασίνου, που κάτω από την επίβλεψη της φυτεύτηκαν τα γύρω από την Αττική άλση. (σημ.: αναφέρεται στην αναδάσωση της περιοχής της Ακρόπολης των Αθηνών το 1914⁷¹⁶ βλ. Ησαΐας)

Διοργανώνεται στην Κοκκινιά για δεύτερη συνεχή χρονιά η εβδομάδα πρασίνου με συμμετοχή των προσκόπων της περιοχής.⁷¹⁷

Συμμετοχή στη εβδομάδα πρασίνου με δενδροφυτεύσεις στην Αττική.⁷¹⁸ Η επίσημη έναρξη της έγινε στην Καισαριανή, με την παρουσία της Α.Μ του Βασιλέως και του Εθνικού Κυβερνήτη, Ιωάννη Μεταξά.

Η εορτή του πρασίνου στην Κοκκινιά. Η εορτή του πρασίνου ξεκίνησε πριν από τρία χρόνια στη μεγάλη προσφυγική αυτή πόλη από τον Δήμαρχο Στυλιανό Κοραή. Ο Α.Β.Υ Διάδοχος παραβρέθηκε στην Κοκκινιά με την ευκαιρία των εορτών του πρασίνου της πόλης και παρέστη στην ορκωμοσία των προσκόπων. Μετά τη δοξολογία και τις προσφωνήσεις των επισήμων στην αυλή του Γυμνασίου, ο Διάδοχος και Αρχηγός των προσκόπων, απένειμε ιδιοχείρως στους Αρχηγούς τα προσκοπικά διάσημα. Προς τον Διάδοχο-Αντιβασιλέα⁷¹⁹ Παύλο μίλησε ο Γενικός Έφορος των προσκόπων, Λεωνίδας Πτέρης και είπε: Η Νέα Κοκκινιά παραδίδει σήμερα δια του διπλού εορτασμού, τους νέους ορκισθέντες προσκόπους στη μεγάλη προσκοπική οικογένεια. Η σημερινή μέρα, που η Κοκκινιά οργανώνει την τρίτη

⁷¹² Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 19/12/1936

⁷¹³ Περιοδικό *ο Πυρός της Νεότητος* Τεύχος 5, 16/12/1937

⁷¹⁴ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 14 και 15/12/1935

⁷¹⁵ Εγκύκλιος Διαταγή 28 της 21ης Νοεμβρίου 1936.

⁷¹⁶ Ησαΐας, Ησαΐα. *Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Αθήνα 1949 Σελ. 125

⁷¹⁷ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 19/12/1936

⁷¹⁸ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 31/1/1939

⁷¹⁹ Ο Βασιλεύς Γεώργιος λείπει σε περιοδεία στην Ευρώπη.

καθιερωμένη από την δημοτική αρχή εβδομάδα που προάγει το πράσινο, με πολλές εκδηλώσεις, δενδροφυτεύσεις, ομιλίες και διανομή φυλλαδίων στους κατοίκους.⁷²⁰

Καθαρισμός των πεύκων

Πολλές ομάδες των Αθηνών έλαβαν μέρος στον καθαρισμό των Πεύκων από τις κάμπιες ιδίως στα αλσύλλια. Στον Άγιο Δημήτριο Λουμπαρδιάρη, στους λόφους γύρω από την Ακρόπολη, και στου Φιλοπάππου Η 3^η Ο.Α.Ν ,Η 16^η και η 5^η. Στο άλσος Παγκρατίου οι ομάδες 13^η, 20^η και 23^η των Αρμενίων προσκόπων. Σχετική φωτογραφία δημοσιεύεται στο φύλλο της *Εστίας*⁷²¹.

Με την Ημερήσια Διαταγή της 4^{ης} Απριλίου 1929, η 3^η Ομάδα, η 16^η και η 5^η Ομάδα Προσκόπων, επαινέθηκε για τον καθαρισμό πεύκων στα αλσύλλια των περιχώρων των Αθηνών.

Συνεχίζονται τον Φεβρουάριο, από τις Ομάδες των Αθηνών η εκστρατεία καταπολέμησης της κάμπιας των πεύκων της Αττικής. Οι Ομάδες που εργάστηκαν γιαυτό είναι η 25η στο δασύλλιο Ποδονίφτη, η 7^η στο Άλσος Λυκαβηττού και η 4^η στο άλσος Φιλοπάππου, το οποίο είχε φυτευτεί από τους Προσκόπους πριν από 12χρόνια. Η εργασία θα συνεχιστεί στο Άλσος Συγγρού, Καισαριανή, Μαρούσι , Κηφισιά και Τατόι.⁷²²

Τον Νοέμβριο, οι Πρόσκοποι Αθηνών ξεκίνησαν για μια ακόμη φορά τον καθαρισμό των πεύκων από τις κάμπιες. Τα αλσύλλια που θα καθαριστούν είναι του Αγίου Νικολάου, Λυκαβηττού, Ποδονίφτη, Ασυρμάτου, Καισαριανής, Στρέφη, Συγγρού, Κουπονίων. Επίσης τον μήνα αυτό θα γίνει γενική έξοδος των Ομάδων στην εξοχή. Η 3^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων στην Πάρνηθα, η 3^η Προσκόπων στο Σκουντούπη ,η 6^η στη Λυκόβρυση, η 7η στον Σκαραμαγκά, η 8^η στο Κτυπητό, η 12^η στο Αστέρι, η 16^η στη Βούλα.⁷²³

14 Νοεμβρίου 1930, Δημοσίευμα Εφημερίδας *Εμπρός* « Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος οι Πρόσκοποι των Αθηνών ανέλαβαν τον καθαρισμό των πεύκων από τις καταστροφικές κάμπιες .Προς τούτο, ο Τοπικός Έφορος Αθηνών κάλεσε τους Αρχηγούς των ομάδων αύριο Δευτέρα και ώρα 7 και μισή να τους αναθέσει τα αλσύλλια τα οποία μαζί με τους προσκόπους τους θα εκστρατεύσουν από την προσεχή Κυριακή για τη εξολόθρευση του βλαβερού εχθρού του πρασίνου. Τα δασύλλια θα είναι τα εξής: Αγίου Νικολάου Λυκαβηττού, Ποδονίφτη, Ακροπόλεως, Ασυρμάτου, Καισαριανής, Συγγρού, Στρέφη, Κουπονίων.

Ξεκινά ο καθαρισμός των δένδρων της Αττικής από τις κάμπιες. Οι πρόσκοποι συμμετέχουν στο πρόγραμμα.⁷²⁴

Άρθρο του Σπύρου Μελά στην εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα*⁷²⁵ με τίτλο «το κούρεμα» καλεί την πολιτεία να οργανώσει την προστασία των δένδρων της Αττικής με επικεφαλής τα μικρά προσκοπάκια που με ψαλίδια θα καταστρέφουν την κάμπια των πεύκων.

⁷²⁰ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα*, 13/12/1937 και *Ελεύθερο Βήμα* 14/12/1937

⁷²¹ Εφημερίδα *Εστία* 3/3/1929.

⁷²² Εφημερίδα *Καθημερινή* 2/2/1930

⁷²³ Δημοσιεύσεις στην *Εστία*, *Βραδυνή*, *Πρωία*, *Ακρόπολη*, *Πατριδα*, *Ελεύθερο Βήμα* 23-11 *Εσπερινή* 29 και 30 Νοεμβρίου 1930

⁷²⁴ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 6/1/1931, *Εσπερινή*, *Βραδυνή*, *Πατρίς Πρωία* 22/1/1931

⁷²⁵ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 19/12/1932

*Καθαρισμός των πεύκων της Αττικής από τις βλαβερές κάμπιες με συστηματική εργασία των προσκοπικών ομάδων. Πλήρης απουσία του Κράτους.*⁷²⁶

*Ξεκινά από το Υπουργείο της Γεωργίας ο καθαρισμός των πεύκων από τις κάμπιες. Στον αγώνα για την προστασία των πευκώνων, τον πρώτα ρόλο έχουν οι πρόσκοποι.*⁷²⁷

Θεσσαλονίκη

Η Πράσινη εορτή⁷²⁸. Οι πρόσκοποι σε συνεργασία με τον Δήμο ετοιμάζουν την πράσινη εορτή με δενδροφύτευση στο Λόφο του Σέιχ Σού. Η εκσκαφή των λάκκων θα αρχίσει τη επόμενη Κυριακή από τις 13 ομάδες των προσκόπων της πόλης. Μετά την δενδροφύτευση, το εν λόγω κομμάτι θα ονομαστεί δάσος προσκόπων και του οποίου την επιμέλεια θα έχουν οι πρόσκοποι. Στις 19 Νοεμβρίου σε εκτενές άρθρο της η εφημερίδα *Μακεδονία*⁷²⁹ αναφέρει. «Μετά την προετοιμασία, οι πρόσκοποι ανέβηκαν στο Σέιχ Σού με τραγούδια και χαρά. Οι πρόσκοποι με σκαπάνες και φτυάρια κοπίαζαν για την αναδάσωση των εξοχών της Θεσσαλονίκης. Στα πρόσωπα τους έλαμπε η υπερηφάνεια, για το εκπολιτιστικό και ευεργετικό έργο που επιτελούν, με μια πικρία όμως, γιατί ο κόσμος δεν ήρθε να θαυμάσει αυτά τα παιδιά». (στη αρχή του άρθρο είχε αναφερθεί στο ότι οι πρόσκοποι ανέβαιναν στο Σέιχ Σού τη στιγμή που ο κόσμος στη Θεσσαλονίκη πήγαινε στο γήπεδο του Ηρακλή, να θαυμάσει τον ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ του Ηρακλή και του Άρη.) Οι πρόσκοποι μέσω του Εφόρου Πανταζίδη δήλωσαν ότι θα συνεχίσουν την προσπάθεια αναδάσωσης της περιαστικής περιοχής της πόλης και θα φροντίσουν για την ανάπτυξη των δενδρυλλίων με πότισμα για την αποφυγή της ξηρασίας.

Μετά το τέλος της αναδάσωσης, ο Έφορος Πανταζίδης επισκέφθηκε τον Δημαρχεύοντα Ζαρούχα και τον ενημέρωσε για το πρόγραμμα και την πρόταση των προσκόπων να μη φυτευτούν περισσότερα από 600 δενδρύλλια ώστε να υπάρχει αναγκαίο νερό για την ανάπτυξη τους. Ο Δήμαρχος απεδέχθη το προτεινόμενο σχέδιο και υποσχέθηκε να πράξει κάθε αναγκαίο, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της αναδασώσεως. Το αναδασωθέν θα ονομαστεί Δάσος των Προσκόπων αφού οι πρόσκοποι θα αναλάβουν και τη επιμέλεια του. Άρθρο για το πράσινο στην εφημερίδα *Μακεδονία*⁷³⁰, γράφει ότι πρέπει να γίνει εκστρατεία για την κάλυψη των "φαλακρών λόφων" οι οποίοι αρχίζουν από την πόλη και φθάνουν στο Χορτιάτη. Γιαυτό, πρέπει να οργανωθούν οι νεολαίες, μαθητές, φοιτητές, πρόσκοποι, αθλητές και φιλοδοσικές ενώσεις.

Εκπαίδευση πυροπροστασίας

Οι πρόσκοποι εκπαιδεύονται στην κατάσβεση των πυρκαγιών από αξιωματικούς της Πυροσβεστικής. Κάθε Κυριακή μερικοί από τους μεγαλύτερους προσκόπους μεταβαίνουν στον λόχο της πυροσβεστικής και εκπαιδεύονται για να αποκτήσουν το πτυχίο πυροσβέστη⁷³¹.

⁷²⁶ Εφημερίδα Ελεύθερο Βήμα 29/3/1933

⁷²⁷ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 18/1/1928

⁷²⁸ Εφημερίς *Μακεδονία* 22/10/1925

⁷²⁹ Εφημερίς *Μακεδονία* 19/11/1925

⁷³⁰ Εφημερίς *Μακεδονία* 11/11/ 1930

⁷³¹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 1/12/1931

11.Ο Προσκοπισμός και ο Αθλητισμός

Στην πρώτη ενότητα έχουμε περιγράψει αναλυτικά την είσοδο της Σωματικής Αγωγής στο σχολείο, για την δημιουργία σωματικά και ψυχικά υγείων νέων. Ο αθλητισμός με την έννοια της διαγωνιστικής ικανότητας και του πρωταθλητισμού, αρχικά συνέχισε το στίβο με τα κλασικά αθλήματα που έρχονταν από το ιστορικό παρελθόν της Αρχαίας Ελλάδος και της Ρώμης, με την αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων το 1896 στην Αθήνα. Τα αθλήματα των οργανωμένων ομαδικών παιδιών εισέρχονται στην Ελληνικό χώρο στις αρχές του 20ου αιώνα και είναι συνήθως αθλήματα που εμφανίζονται στην αστική τάξη (ξιφασκία, τένις) και αργότερα εκείνα με τη χρήση μπάλας.

Η εμφάνιση των σπορ και ειδικότερα του Αθλητικού Σωματείου, αποτελεί νεωτεριστικό φαινόμενο. Εμφανίζεται με τη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου για να μετέχουν οι νέοι σε αναμετρήσεις σωματικής δεξιότητας και δύναμης και συνδέονται με τους ιδιαίτερους μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας των αρχών του 20ου αιώνα⁷³². Την πρώτη εποχή, καταβάλλεται προσπάθεια να διακριθεί ο νεωτεριστικός χαρακτήρας της γυμναστικής και των σπορ από τον πλανόδιο αθλητισμό που στόχευε στον βιοπορισμό των "αθλητών" και στην ψυχαγωγία των μαζών.⁷³³

Για το σύγχρονο Αθλητισμό γράφουν, ο Γ. Ζαϊμάκης και η Ελένη Φουρναράκη στην εισαγωγή της έκδοσης *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα*⁷³⁴. "Ο Grand Javie (2012) έγραψε ότι είναι αδύνατο να καταλάβεις πλήρως τη σύγχρονη κοινωνία και κουλτούρα χωρίς τη γνώση αυτού του πεδίου." Μέσω του αθλητισμού, αναδείχθηκαν συγκρουσιακές θεωρίες που επιχείρησαν να προσεγγίσουν με κριτικό τρόπο τον κοινωνικό κόσμο του αθλητισμού, τονίζοντας τις αντιθέσεις και ανισότητες που το διαπερνούσαν από πλευράς κοινωνικής τάξης και φύλου. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην αναπαραγωγή της ανδρικής κυριαρχίας και στις σωματικές πρακτικές (προσέγγιση φύλου)⁷³⁵.

Η συμμετοχή του ανδρικού φύλου ήταν δεσπόζουσα στις πρώτες δεκαετίες, ακολουθώντας το κοινωνικό πρότυπο της εποχής με την ανάπτυξη αθλημάτων κυρίως ανδρικής ρώμης και τεχνικής. Τα πρώτα σπορ που αναδειχτήκαν, ήσαν η Ιππασία, η ξιφασκία και η σκοποβολή.

Το πρότυπο του sportsman εισάγεται σταδιακά στην Ελλάδα και διαφοροποιείται από την μυϊκή προσπάθεια που απαιτεί η γερμανική γυμναστική ή ο πλανόδιος λαϊκός αθλητισμός. Τα πρώτα σπορ που κατακτούν την ελληνική κοινωνία είναι, το τένις, η ποδηλασία και ο περιηγητισμός που δεν απαιτούν ιδιαίτερες σωματικές ικανότητες και χαμηλό όριο ηλικίας.

⁷³⁶

Η καθιέρωση της σχολική άθλησης και η ιστορία της γυμναστικής εκπαίδευσης, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ξεκινά στην Ελλάδα το 1880 και η πρώτη γυμναστική σχολή ιδρύεται

⁷³² Κουλούρη, Χριστίνα, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας .Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1922* Αθήνα ΓΓΝΓ 1997. σελ 85-86

⁷³³ ο.π 43-44

⁷³⁴ *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2015 Συλλογική εργασία με επιμέλεια έκδοσης των Γ. Ζαϊμάκη και η Ελένη Φουρναράκη Εισαγωγή σελ 10.

⁷³⁵ Ζαϊμάκη, Γιάννη δημοσίευση στην έκδοση⁷³⁵ *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα με τίτλο Θεωρητικά ρεύματα και προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία του Αθλητισμού* Σελ 125-127.

⁷³⁶ Κουλούρη, Χριστίνα *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας .Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1922* Αθήνα ΓΓΝΓ 1997. σελ 378.

το 1884. Σε αυτή συμμετέχουν στελέχη που αργότερα πρωτοστάτησαν στον προσκοπισμό, ο Αθανάσιος Λευκαδίτης, ο Άγγελος Φέτσης και ο Ιωάννης Χρυσάφης ο οποίος συμμετείχε στο διοικητικό μέρος του προσκοπισμού σαν μέλος πολλών συμβουλίων. Ιδρύονται και αναπτύσσονται Γυμναστικά σωματεία μεταξύ των οποίων, ο Πανελλήνιος Γ.Σ (1891), ο Εθνικός Γ.Σ(1893), ο Όμιλος Ερετών Πειραιώς (1885), ο Όμιλος αντισφαιρίσεως Αθηνών (1895) και στη συνέχεια ο Παναθηναϊκός, ο Πανιώνιος και ο Απόλλων μετά τη μικρασιατική καταστροφή και τον ερχομό των συλλόγων στην Ελλάδα. Στην Θεσσαλονίκη πρωτοστατούν η Μακάμπη, ο Ηρακλής και αργότερο ο ΠΑΟΚ και η Ακοάχ.

Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και ο ελληνικός προσκοπισμός, συμμετέχοντας με ομάδες στα νέα ομαδικά αθλήματα (ποδόσφαιρο, βόλεϊ μπόλ) με τη δημιουργία ομάδων που συμμετείχαν στα τοπικά πρωταθλήματα. Στη νέα αυτή αθλητική πρόκληση, συμμετέχουν και οι πρόσκοποι μέχρι τη δεκαετία του 1930, που οι αρμόδιες αθλητικές ομοσπονδίες ξεκαθαρίζουν το τοπίο με την ύπαρξη καταστατικών από τα σωματεία που να επικεντρώνονται στο εν λόγω άθλημα.⁷³⁷

Η συμμετοχή των προσκοπικών ομάδων εκτελώντας αθλήματα ή σε αθλητικές εκδηλώσεις, εμφανίζεται για πρώτη φορά στις προσκοπικές επιδείξεις στο Παναθηναϊκό Στάδιο του 1914 και 15 καθώς και στις επιδείξεις του 1922και 1929.

Η ανάπτυξη των αθλημάτων αποτελεί πρόκληση για την στράτευση των νέων στον προσκοπισμό, καθώς όπως γράφει ο Ησαΐας⁷³⁸ "στα πρώτα έτη της διαδόσεως του προσκοπισμού στην Ελλάδα αναπτύχθηκε η αθλοπαιδιά του ποδοσφαίρου. Οι νέοι προτιμούσαν να ασχολούνται με το ποδόσφαιρο στα γήπεδα παρά να παρακολουθούν τις εργασίες των ομάδων. Για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό, εισήχθη και στις προσκοπικές ομάδες το ποδόσφαιρο ως μέσο ψυχαγωγίας και εκγύμνασης. Προκηρύχτηκε ποδοσφαιρικός αγών μεταξύ των Σωματών (εννοεί προσκοπικών) όπως ελέγοντο τότε οι ομάδες των Αθηνών και του Πειραιώς. Ο πρώτος αυτός επίσημος αγώνας έγινε στις 9 Νοεμβρίου του 1914, στο ποδηλατοδρόμιο του νέου Φαλήρου. Στον αγώνα παραβρέθηκαν όλες οι προσκοπικές ομάδες Αθηνών και Πειραιώς. Ο αγώνας του 1914 έληξε με νίκη των ομάδων του Πειραιά με 2-0, ενώ ο αγώνας της επόμενης χρονιάς (1915) ισόπαλος με 2-2".

Από τις πρώτες δράσεις που καταγράφονται εκτός των εκδρομών είναι και οι σκοπευτικοί αγώνες. Στο περιοδικό «νέα γενιά⁷³⁹» ανακοινώνονται οι πρώτοι σκοπευτικοί αγώνες που διοργανώθηκαν στο σκοπευτήριο της 10^{ης} ομάδος προσκόπων στην οδό Λεωφόρο Αλεξάνδρας 8. Ο αγώνας ήταν από απόσταση 25 μέτρων. Στους αγώνες αυτούς οι προσκοπικές ομάδες έπρεπε να πληρώσουν συμμετοχή 1,5 δραχμή και οι πρόσκοποι 0,50 δραχμές καθώς και να φέρουν τα δικά τους φυσίγγια και στόχους. Τα όπλα θα διατίθεντο από το Σώμα.

⁷³⁷Μια τέτοια περίπτωση έχουμε ήδη αναφέρει. Η τροποποίηση του καταστατικού του Εβραϊκού Γυμναστικού Σωματείου της Ακοάχ στην Θεσσαλονίκη προκειμένου να συμμετέχει στο ποδοσφαιρικό πρωτάθλημα. Βλ. Κεφάλαιο Ισραηλίτικες Προσκοπικές ομάδες στη Θεσσαλονίκη Ενότητα δεύτερη.

⁷³⁸ Ησαΐα, Ησαΐα. *Η Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Αθήνα 1949 Σελ. 181-82

⁷³⁹ Περιοδικό νέα γενιά τεύχος 15^ο της 28^{ης} Απριλίου 1916.

Ένα πρώτο άρθρο για τον προσκοπισμό και τον αθλητισμό δημοσιεύεται στην εφημερίδα *Σκρίπ* ⁷⁴⁰της 4^{ης} Δεκεμβρίου 1923.

"Στο άρθρο που είχε την ευγενική καλοσύνη να μας εμπιστευθεί η διεύθυνση της *Σκρίπ* θα προσπαθήσουμε να συμβάλουμε σε δύο σημαντικά ζητήματα στον προσκοπισμό και το Αθλητισμό. Και τα δύο παρόλο ότι ξεκινούν από άλλη αρχή περικλείουν τον ίδιο σκοπό. Διαφέρουν μόνο τα μέσα για την επιδίωξη του σκοπού.

Είμαστε ευχαριστημένοι από τη συντελούμενη εργασία και την απόδοση τους; Είναι ο Αθλητισμός στο σημείο της εξέλιξης που πρέπει να είναι; Αποδίδει ο προσκοπισμός τα αποτελέσματα που περιμένει από αυτόν η κοινωνία;

Ας δούμε τον Αθλητισμό. Αν μεταβούμε σε ένα γυμναστήριο θα δούμε εκεί μικρούς και μεγάλους να ασκούνται σε ρίψεις, άλματα, δρόμους κτλ. Πως γίνεται όμως αυτή η εργασία; Γίνεται επιστημονικά; Γίνεται με βάση όλων εκείνων των αρχών με τις οποίες η άσκηση θα δώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα; Εμπνέουμε τον μικρό αθλητή από μικρή ηλικία να έχει την αγάπη προς την σωματική άσκηση, η οποία δεν αποβλέπει μόνο σε μια επίδοση όπως- όπως σε ένα ή περισσότερα αθλήματα, αλλά θα έχει ως σκοπό τη φυσιολογική διάπλαση κάθε αθλούμενου και την απόδοση των πραγματικών καρπών που είναι το κάλος και η ρώμη. Εμπνέουμε στα μικρά παιδιά την αγάπη προς την ιδεολογία του αθλητισμού, προσπαθώντας να πείσουμε κάθε παιδί να γίνει πρόσκοπος και να πείσουμε τους γονείς ότι παράλληλα με την σχολή, υπάρχει και η άλλη σχολή του προσκοπισμού που την ευπαθή παιδική ψυχή εκ παραλλήλου με την σωματική διάπλαση και με τη συνεργασία των δύο σχολών Αθλητισμού και προσκοπισμού, να προικίσουμε τα παιδιά μας με όλες εκείνες τις γνώσεις και τις υγιείς αρχές, με τις οποίες θα διαμορφώσουμε τους τέλειους χαρακτήρες με τους οποίους θα στηρίξει το μέλλον η κοινωνία. Είναι ζητήματα σπουδαία και οι ειδικοί του τόπου θα πρέπει να ασχοληθούν περισσότερο από ότι σήμερα ασχολούνται.

Το Ελληνόπουλο από την φύση του, αγαπά τον ανοικτό αέρα και την σωματική άσκηση. Άρα το υλικό υπάρχει. Οι αθλητές σπανίως γεννιούνται, καθώς και οι χαρακτήρες συνήθως γίνονται. Χρειάζονται όμως οι εργάτες εκείνοι που θα λάβουν τον φυσικό πηλό το οποίο θα το διαμορφώσουν και θα τον κατεργαστούν, προκειμένου να φέρουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Οι εργάτες υπάρχουν, το σύστημα είναι όμως κακό. Το σύστημα πρέπει να αλλάξει. Αν υπήρχε σύστημα εργασίας, τα αποτελέσματα θα ήταν διαφορετικά. Δεν λέγουμε ότι δεν γίνεται εργασία. Τουναντίον μάλιστα και πολύ, αλλά γίνεται βεβιασμένη και χωρίς σύστημα. Δια τον αθλητισμό ας αφήσουμε τα ρεκόρ και ας στραφούμε στην κυρίως ιδέα του αθλητισμού. Ας μην θεωρήσουμε τον Αθλητισμό προνόμιο ορισμένων ανθρώπων που έχουν εκ φύσεως τα προς διάκριση συστατικά και ας προσπαθήσουμε να εμπνεύσουμε σε όλα τα Ελληνόπουλα την αγάπη στην άσκηση όχι για να αποκτήσει το μετάλλιο της νίκης, αλλά γιατί η άσκηση είναι εκείνη που θα σφυρηλατήσει το σώμα του και την υγεία του.

Ας θεωρήσουμε τον προσκοπισμό ως απλή παιδική και συγκέντρωση μερικών παιδιών γύρω από ένα αρχηγό, ο οποίος κατόρθωσε να τα μαζέψει, αλλά να το θεωρήσουμε ως κύριο συντελεστή και αυτής της πνευματικής και σωματικής ανάπτυξης των, και κατά συνέπεια να

---

740 Εφημερίδα *Σκρίπ* 4/12/1923

προσπαθήσουμε να ενδυναμώσουμε αυτόν, παρέχοντας όλα τα μέσα και τα υλικά και τα ηθικά, καθώς και τα κατάλληλα πρόσωπα για μια τέτοια εργασία."

Η συνεργασία αυτή πολλές φορές αποπροσανατολίζει ακόμη και το κοινό που παρακολουθεί την δράση των δύο αυτών θεσμικών φορέων. Τα προσκοπικά περιοδικά περιέχουν αθλητική ύλη και τα αθλητικά περιοδικά προσκοπική. Ένα μικρό παράδειγμα, το προσκοπικό περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* του Καίρου, το 1924 στο τεύχος 1 του Ιανουαρίου (πρώτο φύλλο) διαθέτει 4-6 σελίδες με αθλητισμό, καθώς και νέα των Αθλητικών συλλόγων του Καίρου και της Αλεξάνδρειας και στο 6ο τεύχος του 1926, με άρθρο του ο στρατηγός Παρασκευόπουλος αναφέρεται στην "Σημασία της Γυμναστικής".

Στην άλλη μεριά το περιοδικό *Νίκη*, του Αγγέλλου Φέτση κυρίως αθλητικό, δεν παραλείπει να έχει δύο τρεις σελίδες με προσκοπικά νέα και θέματα. Η εφημερίδα *Μακεδονία* το 1931, καθιερώνει στήλη "Αθλητισμός και Προσκοπισμός", ενώ η εφημερίδα *Αθλητικός Κόσμος*, πρωτοστατεί στη διεξαγωγή έρευνας για την κατάσταση του ελληνικού προσκοπισμού το 1930.

Η αθλητική δράση των προσκόπων αναδεικνύεται με τις παρακάτω διαχρονικά δραστηριότητες.

Βόλεϊ μπόλ

Το 1923, στις 25 Ιουνίου διεξήχθησαν Προσκοπικοί αγώνες Βόλεϊ Μπόλ στο Παναθηναϊκό Στάδιο μεταξύ των Προσκοπικών Ομάδων με αθλοθετημένο έπαθλο. Την επιτροπή αποτελούν οι Αθανάσιος Λευκαδίτης, Μάρκος Μίνδλερ, Δ. Αγγελομάτης και άλλοι. Θαυμάσια υπήρξε η επίδοση των Προσκοπικών Ομάδων σε αυτό το αγώνισμα.

Τα παιχνίδια παίχτηκαν πεισματικά και αμφίρροπα και τελείωσαν με διαφορά 1 -2 πόντων Νικήτριες Ομάδες ήταν:

1^η Θέση 3^η Ομάς Προσκόπων (Αρχηγός Μ. Μίνδλερ), παίκτες Θ. Πάζης αρχηγός, Ν. Αλμπανόπουλος, Μ. Περρωτής, Α. Σαράτσογλου, Σ. Κουσουράκης, Β. Παπαδόπουλος.

2^η Θέση η 8^η Ομάδα Προσκόπων (Αρχηγεύων Ν. Τραμπούλης) παίκτες Ν. Τραμπούλης αρχηγός, Α. Πλυτάς, Ε. Χριστοφιλίδης, Α. Ευαγγελίδης, Γ. Κουρτεσόπουλος, Κ. Ταγκούλης.

3^η Θέση Συμυρναϊκή ομάδα. (Αρχηγός Αγγελομάτης), παίκτες Σ. Νικολαΐδης αρχηγός, Κ Παπάζογλου, Π. Ουραιλόγλου, Α. Ζαδές, Σ. Κοντοφρύδης.⁷⁴¹

Συνεχίζονται οι αγώνες volley ball και basket ball μεταξύ των προσκόπων εις το γυμναστήριο του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου στην Λεωφόρο Όλγας 6 με την επίβλεψη του Εφόρου Αττικοβοιωτίας Άγγελου Φέτση. Συναντήθηκαν οι ομάδες 3^η Ο.Α.Ν, 8^η, 9^η και 1^η Αθηνών.

Στους αγώνες πετοσφαίρισης⁷⁴², μεταξύ των Ομάδων των Αθηνών ανεδείχθησαν νικητές οι : Πρώτη η 13^η Ομάδα Προσκόπων Αθηνών, Δευτέρα η 3^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Αθηνών και Τρίτη Η 7^η Ομάδα Αθηνών.

⁷⁴¹ Εφημερίδα *Εμπρός* 25/6/1923

⁷⁴² Ημερήσια Διαταγή της 10^{ης} Μαρτίου του Τ.Ε Αθηνών 1931

Ποδόσφαιρο

Την Κυριακή 7 Ιουλίου, στο ποδηλατοδρόμιο Φαλήρου με πάρα πολλούς φιλάθλους και επισήμους, τον Αρχηγό του γενικού επιτελείου Στρατού, Σαρρηγιάννη, τον Ιωάννη Χρυσάφη του Υπουργείου Παιδείας και μέλος του Συμβουλίου, τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου Ι. Ηλιάκη, τον Τοπικό Έφορο Αθηνών Ησαΐα Ησαΐα και άλλους, διεξήχθη ποδοσφαιρικός αγώνας μεταξύ των Ομάδων της μικτής Αθηνών- Πειραιώς και τη μικτής προσκόπων Θεσσαλονίκης που είχε πολύ ενδιαφέρον. Ο αγώνας ήταν αμφίρροπος, γιατί και οι δύο ομάδες είχαν εξαιρετικές και ισχυρές συνθέσεις και είχαν καταρτιστεί με μεγάλη επιμέλεια από τους καλύτερους ποδοσφαιριστές των δύο πόλεων. Οι Αθηναίοι Πρόσκοποι κατόρθωσαν στο πρώτο ημίχρονο, χάρις στη πρωτοβουλία των κυνηγών της Ομάδος τους, Διαμαντάκου, Αμυρά και Καλιμικερή να προηγηθούν στο σκορ αλλά στο δεύτερο ημίχρονο η μικτή ομάς Θεσσαλονίκης εξουδετέρωσε την Αθηναϊκή ομάδα, που τελικά όμως κέρδισε με 3-2 τέρματα. Η νικήτρια Ομάδα αποτελείτο από τους Γ. Σταμούλης, Οικονομίδης, Γ. Βλάχος, Μαρτινέγκος, Κόης, Καλιμικερής, Αμυράς, Διαμαντάκος, Δασκαλάκης, Κατακουζηνός και Πέτρος Πολίτης. Τη διαιτησία του αγώνος είχε ο Κ. Διαμαντάκος που διαιτήτευσε με άκρα δικαιοσύνη και εξαιρετική ικανότητα.

Κολύμβηση, Ιστιοπλοΐα, Κωπηλασία και Ουότερ Πόλο

Κολυμβητικοί και Ιστιοπλοϊκοί αγώνες

Συμμετοχή στους Πανελλήνιους Ναυτικούς Αγώνες στον όρμο του Παλαιού Φαλήρου. Στους αγώνες συμμετέχουν το πολεμικό Ναυτικό, η Σχολή Δοκίμων, ο Όμιλος Ερετών Πειραιά, οι πρόσκοποι και ο Ναυτικός όμιλος Καΐρου.⁷⁴³

Η Ε.Κ.Ο.Φ ανακοινώνει τους Κολυμβητικούς Αγώνες Βορείου και Νοτίου Ελλάδος από τους συλλόγους, Ολυμπιακός, Εθνικός, Άρης και Ηρακλής. Στους αγώνες μπορούν να διαγωνιστούν και πρόσκοποι οι οποίοι δεν ανήκουν σε κολυμβητικούς συλλόγους μέχρι 3 ανά αγώνισμα.⁷⁴⁴

Κολυμβητικοί Αγώνες προσκόπων προκηρύχτηκαν ως «Κολυμβητικό πρωτάθλημα Προσκόπων» για πρώτη φορά από την Κολυμβητική ομοσπονδία⁷⁴⁵, στα πλαίσια ανάπτυξης του αγωνίσματος και σε άλλες φίλαθλες ομάδες. Οι αγώνες θα διεξαχθούν στο Τουρκολίμανο το Σάββατο 22 Ιουλίου και την Κυριακή 23^η.⁷⁴⁶ Στο φύλλο της 23^{ης} Ιουλίου της εφημερίδας *Αθηναϊκά Νέα* δημοσιεύεται φωτογραφία των προσκόπων κολυμβητών και εκτενές αφιέρωμα στο φύλλο της 23^{ης}. Το προσκοπικό κολυμβητικό πρωτάθλημα διοργανώθηκε για πρώτη φορά. Από τις προσκοπικές ομάδες, την καλύτερη εμφάνιση είχε η 3^η Ναυτοπροσκόπων Αθηνών και η 1^η Καλλιθέας. Έλαβαν μέρος οι ομάδες 3^η Αθηνών, 9^η Αθηνών, 1^η Καλλιθέας, 1^η Μοσχάτου και η 9^η Ναυτοπροσκόπων Αθηνών. Το πρόγραμμα περιελάμβανε και αγώνες ουότερ πόλο. Η 3^η Ομάδα Αθηνών αποτελείτο από τους Α και Ρ Γκρώμαν, Ρούsson, Παπαδημητρίου, Αλιμπέρτη και Ζαμάνο, η οποία αναδείχτηκε πρωταθλήτρια σκυταλοδρομίας 6x50 μέτρα. Ύπτιο 50 μέτρων Ζαμάνος, Σκυταλοδρομία

⁷⁴³ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 10/6/1931

⁷⁴⁴ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 7/8/1931

⁷⁴⁵ Εγκύκλιος 1 της 3^{ης} Ιουνίου 1933 Αρχείο Προσκόπων Ηρακλείου Κρήτης.

⁷⁴⁶ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 21/7, 22/7,23/ και 24/7/1933" *Αθηναϊκά Νέα*" 24/7/1933

4x50, 3^η Ζαμάνος-Αλιμπέρτης Χατζημάρκου, Ελευθέρα 100 μέτρων Αμηνάς 1^{ης} Καλλιθέας . Στο πόλο 3^η -9^η σκορ 5-0.

Πανελλήνιοι κωπηλατικοί αγώνες στο Νέο Φάληρο με τη συμμετοχή των Ναυτικού Ομίλου Καΐρου, Αλεξανδρείας, Θεσσαλονίκης, Φαλήρου, Ερετών Πειραιώς, Ναυτικού Αθλητικού Συνδέσμου Πειραιά, της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων και του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

747

Επιδείξεις και αγώνες ιστιοπλοΐας οργανώνει το Σώμα στο Παλαιό Φάληρο. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: 1. Σκυταλοδρομία 4x50 μεταξύ ενωμοτιών. α. ελευθέρα, β. διασώσεως πνιγμένου, γ. ενδεδυμένου, δ. με σωσίβια. 2. Ελιγμοί Ιστιοφόρων. Συνεννόηση με συνθηματικούς κώδικες, 3. Β' ετήσιοι αγώνες Ιστιοπλοΐας, 3 μιλίων μεταξύ Ναυτοπροσκοπικών λέμβων. 4. Ανατροπή Ιστιοφόρου και διάσωση πληρώματος με σκάφος. 5. Αγώνες 50 μέτρων ενωμοτιών . Η παρακολούθηση θα γίνει με εξέδρες από την ακτή του Φαλήρου. Τους αγώνες διοργανώνει η 3^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Αθηνών.⁷⁴⁸ Ανταπόκριση μετά τους αγώνες αναφέρει ότι στη Ιστιοπλοΐα με προσκοπική λέμβο, πρώτευσε η ομάδα του Νέου Φαλήρου με κυβερνήτη τον Αρχηγό τον Ν. Αμφανόπουλο, τη δεύτερη θέση έλαβε η 9^η ναυτοπροσκόπων Αθηνών με κυβερνήτη τον Αρχηγό Λ. Παπαθεοχάρη και την Τρίτη θέση κατέλαβε η 16^η Αθηνών με κυβερνήτη τον υπαρχηγό Λορέτζο. Στον αγώνα για την ανάδειξη της ταχύτερας κωπηλατικής λέμβου πρώτευσε η «Αλκυών» με τον Π. Περρωτή, δεύτερη η «Νίκη» με τον Σ. Ζαμάνο⁷⁴⁹, τρίτη η «Εκάνη» με κυβερνήτη τον Γ. Σπέντζα, τετάρτη η λέμβος του Νέου Φαλήρου με κυβερνήτη τον Αρχηγό Ν. Αμφανόπουλο, πέμπτη η «Αργώ» με τον Σ. Δοξιάδη, έκτη η «Μ.Μ.» με τον Δημήτρη Μαρινόπουλο και Αθ. Σακορράφο, εβδόμη η 9^η Ναυτοπροσκόπων Αθηνών, ογδόη η 16^η Ναυτοπροσκόπων Αθηνών. Από τους νικητές οι τρεις πρώτες νίκες καθώς και η 6^η και 7^η ανήκουν στην 3^η Αθηνών.

Αποτελέσματα Κολυμβητικών Αγώνων Προσκόπων όπως ανακοινώθηκαν από την Κολυμβητική Ομοσπονδία. Πρώτη ομάδα η 3^η Ναυτοπροσκόπων Ηρακλείου, Δεύτερα η 1^η Ναυτοπροσκόπων Ν. Φαλήρου, Τρίτη η 3^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Αθηνών, Τετάρτη η 9^η Ναυτοπροσκόπων Αθηνών, Πέμπτη η 7^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Αθηνών, Έκτη η 1^η Ομάδα ναυτοπροσκόπων Καλλιθέας. Η νικήτρια κερδίζει το τριετές επαμοιβόμενο κύπελλο.⁷⁵⁰

Κωπηλατικοί αγώνες στο Φάληρο στις 13 Ιουνίου, με τη συμμετοχή της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων, του Ναυτικού ομίλου Θεσσαλονίκης, του Ομίλου Ερετών Πειραιά, του Ναυτικού Αθλητικού Συνδέσμου και των Ναυτοπροσκόπων.⁷⁵¹

Αναγγελία του 2^{ου} Κολυμβητικού πρωταθλήματος προσκόπων από το Σώμα και την Ελληνική Κολυμβητική Ομοσπονδία. Στην ανακοίνωση περιγράφονται αναλυτικά οι ειδικές διατάξεις που ορίστηκαν από την Ε.Κ.Ο.Φ. Ο Γενικός Έφορος προσκαλεί όλους του Ναυτοπροσκόπους να πάρουν μέρος, καθώς αποχή ναυτοπροσκοπικής ομάδος από τους αγώνες δεν νοείται

⁷⁴⁷ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 14/6/1934

⁷⁴⁸ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 17/9/1936 και *Αθηναϊκά Νέα* 21/9/1936.

⁷⁴⁹ Πρόκειται για τον Στέλιος Ζαμάνο μετέπειτα αγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης και πρόεδρο του Πανελλαδικού Συνδέσμου Αγωνιστών ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης (ΠΣΑΕΕΑ)

⁷⁵⁰ Εγκύκλιος Διαταγή 65 Σ.Ε.Π

⁷⁵¹ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 14/6/1936

και όσοι δεν προσέλθουν θα πρέπει να είναι ναυτοπρόσκοποι μόνο με στολή αλλά ανάξιοι να τη φέρουν⁷⁵².

Ναυτικοί Πανελλήνιοι αγώνες με τη συμμετοχή των προσκόπων. Το Σαββατοκύριακο 24 και 25 Ιουλίου⁷⁵³ στο Παλαιό Φάληρο, θα γίνουν ναυτικοί αγώνες με συμμετοχή των Ναυτικών Ομίλων Πειραιά, Χίου, Θεσσαλονίκης και Φαλήρου, τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων και των προσκόπων. Οι αγώνες θα έχουν και ψυχαγωγικό χαρακτήρα με νυκτερινές λαμπαδηδρομίες, μουσικές στην ακτή του Φλοίσβου, από το Ναυτικό και τη μαντολινάτα Αθηνών του Λάβδα. Το βράδυ η Κοινότητα του Παλαιού Φαλήρου θα παραθέσει δεξίωση σε αυτούς που θα λάβουν μέρος στους Αγώνες Ιστιοπλοΐας. Διοργανώθηκαν οι 3^{οι} Αγώνες Ιστιοπλοΐας Ναυτοπροσκοπικών λέμβων, στις 19 Σεπτεμβρίου, από την 3^η Ομάδα Ναυτοπροσκόπων Αθηνών με την έγκριση του Σώματος, στα αγωνίσματα 3^{ων} ναυτικών μιλίων ιστιοπλοΐας και της ταχύτερας λέμβου. Συμμετείχαν 8 ομάδες με 13 λέμβους. Η 15^η Πειραιά, η 1^η Σαλαμίνας, των Αμπελακίων, του Νέου Φαλήρου, της Καλλιθέας, της 9^{ης} Αθηνών, της 16^{ης} Αθηνών και της 3^{ης} Αθηνών. Στο πρώτο αγώνισμα πρώτευσε η 9^η Αθηνών (πελαργός) με δεύτερη την 15^η Πειραιά (όνειρο) και Τρίτη τη Σαλαμίνα. Στο δεύτερο αγώνισμα πρώτη η 3^η Αθηνών (νίκη), δεύτερη η ίδια ομάδα (Μ.Μ μικρά λέμβος που ναυπηγήθηκε από τους Ναυτοπροσκόπους της 3^{ης} ομάδας) και Τρίτη η 9^η Αθηνών (πελαργός).⁷⁵⁴ Η αγωνόδικος επιτροπή, αποτελείτο από τους Μιχ. Σοφιανό, Χορόν, Πολίτη και τον Κ. Καλυβίτη.

Σκοπευτικοί αγώνες

Συμμετοχή των προσκόπων στο Πανελλήνιο σκοπευτικό πρωτάθλημα που προκήρυξε ο Σ.Ε.Γ.Α.Σ⁷⁵⁵

Πανελλήνιοι σκοπευτικοί αγώνες το 1937 στο σκοπευτήριο Υμηττού την 8^η και 9^η Μαΐου με συμμετοχή στο μαθητικό πρωτάθλημα προσκόπων, ναυτοπροσκόπων και μαθητών.⁷⁵⁶ Στους αγώνες πρώτευσε η 3^η Ομάδα Αθηνών με 777 βαθμούς, ισοψήφησε με την Τοπική Εφορεία προσκόπων Αθηνών με 777 βαθμούς και Τρίτη η Τοπική Εφορεία Προσκόπων Πειραιά με 665 βαθμούς.

Σκοπευτικοί Αγώνες μεταξύ προσκόπων στο σκοπευτήριο Υμηττού⁷⁵⁷. Στους αγώνες την πρώτη θέση κατέλαβε ο Α. Πολίρης της 17ης Αθηνών και την δεύτερα ο Γ. Θεολογίτης της 2ας ομάδος Ναυτοπροσκόπων Κοκκινιάς. Επίσης στους σκοπευτικούς αγώνες μεταξύ μαθητών και προσκόπων διακρίθηκαν οι, Ι.Ποιητίδης, Ι. Τάσος και Γ. Καλογερόπουλος.

Διεξάγονται στο γήπεδο του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου οι Β΄ Αθλητικοί αγώνες μεταξύ των προσκοπικών ομάδων.⁷⁵⁸ Συμμετοχή στους μεγάλους Αθλητικούς αγώνες με

⁷⁵² Περιοδικό *Επίσημο Δελτίο* ΣΕΠ τεύχος 4 Ιουν. 1936

⁷⁵³ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 22/7/1937 και *Ελεύθερο Βήμα* 23/7/1937

⁷⁵⁴ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 21/9/1937, Περιοδικό *ο Πιγκουίνος* της ενωμοτίας των πιγκουίνων της 3^{ης} ομάδας Ναυτοπροσκόπων Αθηνών Φύλλο 11, 25 Σεπτεμβρίου 1937.

⁷⁵⁵ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 9/3/1933

⁷⁵⁶ Εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα* 29/4 και 11/5/1937 και *Αθηναϊκά Νέα* 10/5/1937

⁷⁵⁷ Εφημερίδα *Νέο Βήμα Κοκκινιάς* 18/7/1937.

⁷⁵⁸ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 10/1/1928

παράλληλη αθλητική έκθεση στο Ζάππειο, οργάνωσε η Κυβέρνηση με περισσότερους από 10.000 αθλητές όλων των αθλητικών σωματείων της χώρας., με παρελάσεις καταθέσεις στεφάνων και αθλητικό πρόγραμμα. Στις εκδηλώσεις λαμβάνουν μέρος και οι πρόσκοποι.

759

Η αθλητική προσκοπική δραστηριότητα είναι επίσης σημαντική και στη Θεσσαλονίκη.

Το βόλει, ποδηλασία, ποδόσφαιρο και η κολύμβηση είναι τα συνηθέστερα αθλήματα που επίσης οργανώνονται στην Θεσσαλονίκη. Αρχικά οι πρόσκοποι συμμετέχουν στις μεγάλες διοργανώσεις και σταδιακά λόγω της εξειδίκευσης των αθλητικών σωματείων διοργανώνουν εσωτερικούς αγώνες.

Κολύμβηση

Οι πρόσκοποι συμμετέχουν στους κολυμβητικούς αγώνες⁷⁶⁰. Τους αγώνες διοργάνωσε ο «Ηρακλής» και πολυνίκης αναδείχθηκε η ομάδα του «Άρη». Στην απόσταση των 1.800 μέτρων δεύτερος αναδείχθηκε ο πρόσκοπος Κωνσταντινούδης.

Προκήρυξη Κολυμβητικών Αγώνων από τους Ναυτοπροσκόπους της πόλης μεταξύ των Ομάδων. Οι αγώνες που τελούν υπό την προστασία του κεντρικού λιμεναρχείου Θεσσαλονίκης, θα πραγματοποιηθούν με την επιστροφή των προσκόπων μας από την Πανελλήνια Συνάντηση των Αθηνών.⁷⁶¹

Κολυμβητικοί Αγώνες προσκόπων. Ανακοινώθηκαν οι αγώνες για τις 4 Σεπτεμβρίου⁷⁶² στους οποίους θα συμμετέχουν επίσης οι ομάδες Άρη, Ηρακλή, Α.Ε.Κ. Με νέο δημοσίευμα ανακοινώνεται ότι ο Σύνδεσμος Αθλητικών Σωματείων Αθηνών, δεν έδωσε έγκριση για τους αγώνες και αναρωτιέται η εφημερίδα γιατί συνέβη αυτό, αφού το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων είναι αναγνωρισμένο σωματείο. Ο πρόεδρος της ελλανοδικού επιτροπής Λούνδρας, πρότεινε λόγω της παρουσίας φιλάθλων αντί για αγώνες να γίνει μια επίδειξη και τα σωματεία συμφώνησαν⁷⁶³. Στα σχόλια της εφημερίδας ότι πρέπει να γίνονται με καλύτερη προσοχή οι διοργανώσεις, γιατί τα σωματεία κάνουν έξοδα για τη συμμετοχή των αθλητών τους, το Σ.Ε.Π απήντησε με ανακοίνωση του⁷⁶⁴ λέγοντας ότι ο Σύνδεσμος Αθλητικών Σωματείων Αθηνών στο τηλεγράφημα που εστάλη αναφέρει, ότι το ΣΕΠ δεν είναι Σωματείο αλλά οργάνωση αυτοτελής η οποία μπορεί να συμμετέχει στους αγώνες χωρίς να φέρεται εγγεγραμμένη σε ενώσεις και συνδέσμους. Στο τελικό σχόλιο της η εφημερίδα αναρωτιέται πως μπορεί κάποιος να συμμετέχει επίσημα σε αγώνες χωρίς να είναι σωματείο και ίσως ο Σύνδεσμος δεν γνωρίζει.

Κολυμβητικοί αγώνες στη Θεσσαλονίκη⁷⁶⁵, αναφέρεται σε είδηση στην εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* ανακοινώνοντας τους αγώνες που θα διεξαχθούν στην πόλη.

⁷⁵⁹ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 6/6/1938

⁷⁶⁰ Εφημερίς *Μακεδονία* 3/8/1925

⁷⁶¹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 10/6/1926

⁷⁶² Εφημερίδα *Μακεδονία* 29/8/1926, 3/9/1926, 6/9/1926, 7/9/1926

⁷⁶³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 8/9/1926

⁷⁶⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 11/9/1926

⁷⁶⁵ Εφημερίδα *Αθηναϊκά Νέα* 7/8/1931

Βόλεϊ μπόλ

Συνεχίζονται οι αγώνες του πρωταθλήματος Βόλεϊ μπόλ. Πρόσκοποι –Ηρακλής, νικητής οι Πρόσκοποι και Χ.Α.Ν –Α.Ε.Κ νικητής Χ.Α.Ν⁷⁶⁶ Τελικός Αγώνας Βόλεϊ μεταξύ των προσκόπων και του Ηρακλή⁷⁶⁷.

Τον Ιανουάριο το τμήμα Φυσικής Αγωγής της ΧΑΝ προκήρυξε αγώνες Βόλεϊ Μπόλ μεταξύ των επισήμων συλλόγων της πόλης. Τα αποτελέσματα των αγώνων : Ηρακλής –Άτλας 30-6, Ακοάχ-ΑΕΚ Ισόπαλοι , Παμμακεδονικός-Άρης 30-17, ΧΑΝ –Πρόσκοποι 30-5 Οι αγώνες διεξάγονται στο γήπεδο της ΧΑΝ. Ο τελικός θα δοθεί το γήπεδο του Ηρακλή .⁷⁶⁸

Πρωτάθλημα Βόλεϊ Μπόλ μεταξύ των προσκοπικών ομάδων ⁷⁶⁹στο γήπεδο της ΧΑΝΘ. Διαιτητής ο Ν. Βάγιας. Αποτελέσματα: 1^η Ναυτοπροσκόπων με την 7^η 2-1, 4^η με την Ακοάχ 2-0, η 6 με την Αρμένικη 6^η η άνευ αγώνος. Ανεβλήθη ο αγώνας 9^{ης} με την 8^η. Στους αγώνες της επόμενης Κυριακής η 1^η νίκησε την 6^η και η 4^η νίκησε την 7^η και η Ακοάχ νίκησε την 9^η. Στους αγώνες της 28^{ης} Νοεμβρίου η 1^η Ναυτοπροσκόπων κέρδισε την Ακοάχ με 3-0. Επίσης οι πρόσκοποι συμμετέχουν στο πρωτάθλημα βόλεϊ των σωματείων .Συμμετέχουν επίσης και οι ομάδες ΧΑΝ, Άτλας, Ηρακλής, Μακάμπη, ΠΑΟΚ, Μ. Αλέξανδρος και Νέα Γενιά. Συνεχίζεται το πρωτάθλημα βόλεϊ μπόλ των Σωματείων⁷⁷⁰. Αθλητισμός, συνήθως η εφημερίδα «Μακεδονία» ενημερώνει για την κίνηση των προσκόπων μέσα από τη στήλη Αθλητισμός.

Ορίστηκε Επιτροπή Αρχηγών για τη διενέργεια του πρωταθλήματος πετοσφαίρισης .Την επιτροπή αποτελούν Α Κωνσταντινίδης, Ζ. Ερρέρα, Ραούλ Σεβή. Η επιτροπή θα καθορίσει τις ημέρες των αγώνων Οι ομάδες που θα πάρουν μέρος είναι η 15^η, 5^η, 13^η, 16^η, 9^η , 6^η, 4^η, 2^α, 14^η.⁷⁷¹

Ξεκινά το ετήσιο πρωτάθλημα βόλεϊ των ομάδων. Δήλωσαν συμμετοχή στο πρωτάθλημα πετοσφαίρας οι Ομάδες 2^α, 6^η, 16^η, 4^η, 1^η ναυτοπροσκόπων και οι 4 Ομάδες της Μακαμπή. Το πρωτάθλημα θα ξεκινήσει στις 26 Ιανουαρίου και θα διαρκέσει και τον Φεβρουάριο. Τελικά ξεκίνησε στις 17 Φεβρουαρίου .⁷⁷²

Ολοκληρώθηκε το Πρωτάθλημα Πετοσφαίρισης. Πρώτη η 14^η Προσκοπική Ομάδα του Συστήματος των Μακκαβαίων με βαθμούς 5, Δεύτερη η 15^η Ομάδα με βαθμούς 4 και Τρίτη η 13^η Ομάδα με βαθμούς 2.⁷⁷³

Ποδόσφαιρο

Προσκοπικοί ποδοσφαιρικοί αγώνες⁷⁷⁴ στο στάδιο του Ηρακλέους με τις αναμετρήσεις των ομάδων 1^η ομάδα Ναυτοπροσκόπων με την 2^η ομάδα των εργατικών, η 7^η με την 6^η ομάδα. Η είσοδος για τους φιλάθλους είναι ελεύθερη. Τα αποτελέσματα ήσαν 1^η-2^α 4-1 και 7^η με 6^η 2-0. Διαιτητής ο Γ. Λουίζης . Την επόμενη Κυριακή θα δοθούν οι αγώνες 7^η με 5^η των Ρώσων,

⁷⁶⁶ Εφημερίδα *Μακεδονία* 24/4/1926

⁷⁶⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 19/6/1926

⁷⁶⁸ Περιοδικό *Νίκη* 1924

⁷⁶⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 11/10/1926 και 2/11/1926, 29/11/1926 και 27/12/1926

⁷⁷⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία*" 6/1/1927

⁷⁷¹ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 19 Ιανουαρίου 1930

⁷⁷² Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 6/2/1930 ,17 Φεβρουαρίου 1930 και 24/2/1930

⁷⁷³ Εφημερίδα *Φως Θεσσαλονίκης* 29 Μαΐου 1930

⁷⁷⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 22/10/1925 και 31/10/1925

η 4^η με την 13^η Καλαμαριάς. Το πρωτάθλημα ολοκληρώθηκε στις 22 Νοεμβρίου⁷⁷⁵ με την τελική αναμέτρηση μεταξύ της 1^{ης} Ναυτοπροσκόπων και της 7^{ης} προσκόπων Μετά τη λήξη του αγώνα θα δοθεί και το κύπελλο στη νικήτρια πρωταθλήτρια .

Φιλικός Αγώνας ποδοσφαίρου μεταξύ των ομάδων μικτής προσκόπων και Α.Ε.Κ με νικήτρια την ομάδα της ΑΕΚ 4-1⁷⁷⁶.

Ποδηλασία

Δηλώθηκαν οι ποδηλατιστές του Σώματος οι οποίοι θα συμμετάσχουν στους αγώνες που προκήρυξε η Μακαμπή. Οι ποδηλάτες μας που θα συμμετέχουν θα είναι 12 .Στο περσινούς ποδηλατικούς αγώνες η ομάδα του Σώματος ήταν η πολυνίκης Οι αγώνες έγιναν στις 16 Μαΐου όπου τελικά οι πρόσκοποι που συμμετείχαν ήταν μόνο 9 και δυστυχώς συνέβη ομαδική βλάβη των ποδηλάτων με αποτέλεσμα μόνο μια τρίτη θέση στα 30 χιλιόμετρα.⁷⁷⁷

Πολυνίκης ομάδα η Αθλ. Εν. Κωνσταντινουπόλεως που κυριάρχησε στους αγώνες.⁷⁷⁸

Πανελλήνιοι Αθλητικοί Αγώνες στο γήπεδο του Ηρακλή. Οι πρόσκοποι είχαν αθλοθετήσει έπαθλο.⁷⁷⁹

---

⁷⁷⁵ Εφημερίδα *Μακεδονία* 21/11/1925 και 22/11/1925

⁷⁷⁶ Εφημερίδα *Μακεδονία* 13/5/1926

⁷⁷⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 5/4/1926 και 17/5/1926

⁷⁷⁸ Εφημερίδα *Μακεδονία* 17/5/1926

⁷⁷⁹ Εφημερίς *Μακεδονία* 20/9/1927

Επίλογος

Ολοκληρώνοντας την έρευνα για την "Ιστορία του Προσκοπισμού" στη χρονική περίοδο του μεσοπόλεμου 1923-1939 θα επικρατήσουν ανάμεικτα συμπεράσματα ίσως αναμενόμενα. Σε μια τόσο περιεργή ιστορική περίοδο που ξεκίνησε με το τέλος συνεχών πολεμικών συρράξεων Βαλκανικοί, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, πτώση και διάλυση της ισχυρής άλλοτε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ολοκληρώθηκε για την Ελλάδα με την καταστροφή στο μέτωπο της Μικράς Ασίας η χώρα εισήλθε σε έντονα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα. Η αλλαγή του πολιτειακού με αποχώρηση της Βασιλείας και την καθίδρυση της Νέας Ελληνικής Δημοκρατίας και η πολιτική αστάθεια με την αποχώρηση του Ελευθερίου Βενιζέλου από την πολιτική σκηνή είχε σαν αποτέλεσμα την συνεχή εναλλαγή πολιτικών κυβερνήσεων οι οποίες όμως προέρχονται από τον Βενιζελικό χώρο. Η κατάλυση της δημοκρατίας με την επιβολή της Δικτατορίας του Πάγκαλου δημιουργούν ένα ακόμη κλίμα που δεν φέρνει τίποτα θετικό στην πορεία της χώρας.

Το προσφυγικό που κυριαρχεί στην δεκαετία του 20, γίνεται σημαία για την Πατρίδα και την υποστήριξη αυτών των κυριολεκτικά αδύναμων τάξεων. Η προσπάθεια δε της υποδοχής των νέων πληθυσμών στην περιοχή της Μακεδονίας γίνεται εθνικό καθήκον όχι μόνο για την επιβίωση τους αλλά για την ενσωμάτωση τους στην νέα Πατρίδα των πολλών εθνοκοιτητων δημιουργώντας ένα νέο Κράτος με κοινή γλώσσα και κοινή συνείδηση.

Οι κοινωνικές ανακατατάξεις που εμφανίστηκαν από την είσοδο των προσφύγων (φτώχεια, εκμετάλλευση, άθλιες συνθήκες επιβίωσης) θα σημαδέψουν την ενδυνάμωση του εργατικού κινήματος αλλά και η οικονομική κατάρρευση του 1932 θα ενισχύσει και θα ενδυναμώσει το Εθνικιστικό και το φασιστικό κίνημα..

Μέσα σε αυτή την νέα συνθήκη ο προσκοπισμός θα εμφανιστεί με διαφορετικά πρόσωπα. Εκείνο που θα προσφέρει θετικά μηνύματα στο πρόσωπο της δημιουργίας νέων χρηστών πολιτών με την παιδαγωγική του προσέγγιση με πλούσια εθελοντική ανθρωπιστική δράση που στηρίζει κάθε προσπάθεια των αδυνάτων αλλά και εκείνο της κρατικής υποστήριξης και μέσω της χρησιμοποίησης του για την ενίσχυση του Νέου Εθνικού Κράτους.

Η προσκοπική Ιστορία ακολουθεί με την ίδια διαδρομή την ακολουθία των πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων (αμφιλεγόμενες Διοικήσεις, διαχείριση της κρίσης με μιζέρια και αναποτελεσματικότητα, έλλειψη υποδομών και διχόνοια). Η αντιπαράθεση αυτή σε αντίθεση με την πρώτη δεκαετία του 1910 (που για πολλούς κρίθηκε σαν χρυσή δεκαετία) αποτελεί μόνο θλίψη, απώλεια ενδιαφέροντος και τελμάτωση. Συνεχείς αντιπαραθέσεις ακόμη και μεταξύ εκείνων των προβεβλημένων στελεχών οδηγούν σε διαλυτικές τάσεις.

Η δικτατορία του Πάγκαλου επιτείνει το πρόβλημα διορίζοντας διοίκηση που δεν μπορεί να υπερβεί την αντιπαράθεση και βυθίζεται μέσα σε αυτήν. Φωτεινή αναλαμπή στην εν λόγω περίοδο η επιστροφή του Βενιζέλου που προσπαθεί να δημιουργήσει την υπέρβαση στην Παιδεία, μέσω της εκπαιδευτικής μεταρρύθμιση που δεν πρόλαβε στα προηγούμενα χρόνια

της παντοδυναμίας του, αλλά και στήριξη στο κοινωνικό κράτος. Ένας Βενιζέλος όμως πολύ διαφορετικός, πολύ περισσότερο απόλυτος που δεν καταφέρνει ούτε να έχει συνεργάτες του τα πολιτικά πρόσωπα που διαδραμάτισαν ουσιαστικό πολιτικό ρόλο στην προηγούμενη περίοδο(Καφαντάρης, Μιχαλακόπουλος, Παπαναστασίου , Κονδύλης, Πλαστήρας).

Ο προσκοπισμός με ηγετικά στελέχη πολιτικά κοντά στον Φιλελευθερισμό (Μελάς, Λευκαδίτης, Μπενάκης) ακολουθεί την πολιτική Βενιζέλου και εμπλέκεται στην διαμάχη Αστικού Κράτους και κομμουνιστικού κινδύνου. Η ενδυνάμωση του Εθνικιστικού κινήματος βρίσκει χώρο μεταξύ των στελεχών του καθώς αμφισβητείται η διεθνιστική του ταυτότητα και αυτό καθίσταται "σχίσμα " ιδεών μεταξύ της διοίκησης και των Αρχηγών της βάσης.

Η επαναφορά της Βασιλείας είναι μια ακόμη νίκη για την επικράτηση αντιβενιζελικών θέσεων και η σύνδεση της με τον προσκοπισμό μέσω του Γεωργίου (που συμμετείχε στα προσκοπικά πράγματα πριν την εκθρόνιση του, το 1924)αλλά και του διαδόχου Παύλου που έχει συμμετάσχει τον Αγγλικό προσκοπισμό, από την περίοδο της εξορίας, λειτουργεί θετικά σαν συσπείρωση δυνάμεων και δίνει πάλι στον προσκοπισμό σημαίνουσα θέση στην κρατική λειτουργία.

Τέλος σημαντική για την εξέλιξη της προσκοπικής κίνησης αυτή είναι η Μεταξική περίοδος που ξεκινά με μια περίοδο αβρότητας και συνεργασίας καθώς ο προσκοπισμός συμμετέχει στις εργασίες δημιουργίας της Νεολαίας η οποία έχει ενσωματώσει πολλά χαρακτηριστικά από το πρόγραμμα της προσκοπικής εκπαίδευσης, και καταλήγει σε μια ανοικτή μάχη για την επικράτηση στην νεολαία μεταξύ του παλατιού και του καθεστώτος της Μεταξικής Δικτατορίας. Η εξέλιξη των πολιτικών γεγονότων οδηγεί σε επικράτηση του Μεταξά και από την αντιπαλότητα αυτή ο μεγάλος χαμένος είναι "ο προσκοπισμός" που θυσιάζεται στο βωμό των πολιτικών συσχετισμών με την συμμετοχή της Βρετανικής Διπλωματίας.

Η περίοδος αυτή θα είναι όμως και ιδιαίτερα γόνιμη για τον προσκοπισμό καθώς η δυνατότητα των προσκόπων να μην ενταχθούν στην νεολαία της ΕΟΝ βρίσκει χώρο να συγκεντρωθούν σε αυτόν δημοκρατικές δυνάμεις νέων και να δημιουργήσουν ένα σπουδαίο φυτώριο στα χρόνια της κατοχής και της αντίσταση που θα ακολουθήσουν.

Στην κοινωνική συμμετοχή, ο προσκοπισμός στην ιστορική αυτή περίοδο είναι μια νεανική εθελοντική δύναμη που προσφέρει πολλά στη χώρα σε κάθε ανάγκη και καταστροφή. Περιβάλλον, υγεία, ανακούφιση πασχόντων από φυσικές καταστροφές, έρανοι καθώς είναι ένας σημαντικός "στρατός" καλού και ενεργού πολίτη.

Αρχεία, πηγές και Βιβλιογραφία πρώτης ενότητας.

Αρχεία

Αρχείο world Scout Bureau Geneva.

ΓΑΚ (Γενικά Αρχεία του Κράτους)

Αρχείο Ελευθέριου Βενιζέλου.

ΓΑΚ(Γενικά Αρχεία του Κράτους) Θεσσαλονίκης, Αρχείο Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας.

Εκδόσεις για την αναζήτηση του Περιοδικού Τύπου.

Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936), Κώστας Τσικνάκης, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ, Αθήνα 1986.

Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1936-1941), Κώστας Τσικνάκης- Αγγελική Ρακτεδοπούλου, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γ.Γ.Ν.Γ, Αθήνα 1992.

Προσκοπικά περιοδικά

- *Η ζωή των προσκόπων 1918-1921*
- *Προσκοπική Ηχώ Καίρου 1924-1937*

Νόμοι, Νομοθετικά Διατάγματα και Αποφάσεις Πρωτοδικείων που αφορούν το ΣΕΠ:

Περί εγκρίσεως του Καταστατικού του εν Αθήναις Ομίλου υπό την επωνυμία Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Φ.Ε.Κ Τεύχος Α Αριθμός φύλλου 179 της 9ης Ιουνίου 1912.

Νόμος 414 "περί στρατιωτικής προπαιδείσεως και τελειοποιήσεως", της 21^{ης} Νοεμβρίου 1914 που δημοσιεύτηκε στο 350 Φ.Ε.Κ της 26^{ης} Νοεμβρίου του 1914, με Υπουργό Στρατιωτικών τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Βασιλικό Διάταγμα Υπουργείου των Εκκλησιαστικών "Περί σχολικών Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περί προσκοπικών Σχολικών Ομάδων Προσκόπων" 31 Ιανουαρίου 1915.

Τροποποίηση Καταστατικού του εν Αθήναις Ομίλου υπό την επωνυμία "Σώμα Ελλήνων Προσκόπων", Πρωτοδικείο Αθηνών απόφαση 2529 της 29ης Απριλίου 1915, που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Ομίλου στις 21 Απριλίου 1915.

Νόμος 1066" περί ιδρύσεως Σώματος Ελλήνων Προσκόπων", ΦΕΚ Αριθμός φύλλου 268 της 21ης Νοεμβρίου 1917.

Συμπλήρωση του Νόμου 1066/17 Φ.Ε.Κ Αριθμός φύλλου 2 της 2ας Ιανουαρίου του 1918. Περί εκτελέσεως του νόμου "περί ιδρύσεως Σώματος Ελλήνων Προσκόπων"

Νομοθετικό Διάταγμα "Τροποποίηση του Νόμου 1066" της 17ης Απριλίου 1919 ΦΕΚ Τεύχος πρώτο Αριθμός 82.

Νομοθετικό Διάταγμα "Τροποποίηση του Νόμου 1066" (Αναδημοσίευση) ΦΕΚ Τεύχος πρώτο Αριθμός 98 της 10ης Μαΐου 1919.

Νόμος 2017 περί κυρώσεως του από 31 Μαρτίου 1919 νομοθετικού Διατάγματος "περί τροποποιήσεως του Νόμου 1066", ΦΕΚ Τεύχος Πρώτο Αριθμός 40 της 18ης Φεβρουαρίου 1920 (Οργανισμός ΣΕΠ 1919).

Βασιλικό Διάταγμα "Περί καθορισμού καθηκόντων Διοικητικού Συμβουλίου Σώματος Ελλήνων Προσκόπων", ΦΕΚ τεύχος πρώτο Αριθμός φύλλου 11 της 26ης Ιανουαρίου 1922.

Νομοθετικό Έργο για τα διδασκαλεία και τη σχολική εκπαίδευση στα οποία εμπλέκεται ο προσκοπισμός.

Νομοθετικό Διάταγμα "περί του εν Αθήναις Μαρασλείου Διδασκαλείου" ΦΕΚ 320 Τεύχος πρώτο 5ης Νοεμβρίου 1913.

Νόμος 3182 «Περί διδασκαλείων Μέσης Εκπαίδευσης" ΦΕΚ 187 τεύχος πρώτο της 7ης Αυγούστου 1924.

Διάταγμα "Περί καθορισμού του προγράμματος των εν τη πρώτη τάξει των πενταταξίων και εξαταξίων Διδασκαλείων της Δημοτικής Εκπαίδευσης διδασκομένων μαθημάτων " ΦΕΚ 265 της 24ης Οκτωβρίου 1924 τεύχος πρώτο.

Νόμοι και Διατάγματα για τον Αθλητισμό, στα οποία περιλαμβάνεται και ο προσκοπισμός.

ΒΧΚΑ τεύχος 141 της 12^{ης} Ιουλίου του 1899 τεύχος πρώτο.

Περί τροποποίησης του Νόμου ΒΧΚΑ, ΓΥΛΗ "περί γυμναστικής" ΦΕΚ 199 Τεύχος πρώτο 4ης Σεπτεμβρίου 1920.

Νομοθετικό Διάταγμα "Περί ενιαίας οργανώσεως της Σωματικής Αγωγής και της στρατιωτικής προπαίδευσης καθ' άπαν το Κράτος" ΦΕΚ 400 της 14ης Δεκεμβρίου 1925 τεύχος πρώτο.

Νομοθετικό Διάταγμα "Περί επιβολής πρόσθετου τέλους 20 λεπτών επί των εν τω εσωτερικώ διαμειβομένων επιστολών εισπραττομένου δια κοινού γραμματοσήμου" ΦΕΚ 238 της 17ης Ιουλίου 1926 Τεύχος Πρώτο. (Εσοδο υπέρ του αθλητισμού και του προσκοπισμού)

Νομοθετικό Διάταγμα "Περί κανονισμού τελών Τ.Τ.Τ., τηλεγραφημάτων κτλ" το ήμισυ του επιβληθέντος εσόδου για τη Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής περιέρχεται στο δημόσιο. ΦΕΚ 299 της 11ης Σεπτεμβρίου 1926, Τεύχος Πρώτο.

Νόμος 4371 "Περί ενιαίας οργανώσεως και διοικήσεως της Σωματικής Αγωγής" ΦΕΚ 298 της 20ης Αυγούστου 1929 Τεύχος Πρώτο.

Νομοθετικό Διάταγμα "Περί τροποποίησης, συμπληρώσεως και κωδικοποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας περί σωματικής αγωγής", ΦΕΚ 246 της 30ης Ιουλίου 1932 Τεύχος Πρώτο

Αναγκαστικός Νόμος 784/1937 ΦΕΚ Τεύχος Πρώτο Αριθμός 271 20ης Ιουλίου 1937 "περί τροποποιήσεως διατάξεων των Νόμων περί Σωματικής Αγωγής"

Βιβλιογραφία πρώτης ενότητας

Baden Powell, Robert *scouting for boys* ΣΕΠ. 1948

Baden Powell, Robert *Προσκοπισμός για Παιδιά Ένα Εγχειρίδιο για την Κατάρτιση Καλών Πολιτών*. Εισαγωγή Ελλέκε Μπαίμερ, Οξφόρδη 2005

Baden Powell, Robert. *Οδηγίες για Αρχηγούς ομάδων* Αθήνα 1938, Έκδοση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.(μτφ) Περικλής Περρωτής Έκδοση ΣΕΠ 1938.

Baden Powell, Robert *Ο δρόμος προς την επιτυχία*, Αθήνα 1936, Έκδοση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

Baden Powell, Robert (lord of Gilwell) *Οδηγίες για Αρχηγούς ομάδων* μτφ Περικλή Περρωτή Αθήνα 1938 Έκδοση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

Blake, William *Γερά Σώματα για αγόρια και κορίτσια* Έκδοση Βλ. Γαβριηλίδη,1894. Ανατύπωση ΕΛΙΑ 1999.

Effenterre(Van),Henri" *Ιστορία του Προσκοπισμού* .Μετάφραση Ιωαν. Δ. Κωνσταντόπουλος-Καρνός. Σειρά "τι ξέρω". Εκδότης Ι. Ζαχαρουδάκης Αθήνα, 1968.

Hobsbawm, E. & Ranger, T. (eds), *The Invention of Tradition* (Cambridge: Cambridge UP, 1983

Houssaye J. *Δεκαπέντε παιδαγωγοί* (μτφ), Καρακατσάνη Αθήνα 2000, Μεταίχιμο

Hendrick, H. *Images of youth*, Clarendon Press -Oxford 1990.

Mangan, A & Walvin *Manliness and morality* Manchester University press 1987.

Oppe, Larl *Το βιβλίο των γονέων* Αθήνα 1899.

Rosenthal, Michael *factory characters* Baden Powell's boys scouts and the Imperative of Empire New York 1886

Sevin, Jaques *Ο Προσκοπισμός* Έκδοση Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Αθήνα 1936

Resolutions of the world Scout Conference 1911-1985 World Scout Bureau Geneva.

Αλφαθητάριο του Ήλιου(το) (όπως ονομάστηκε λόγο της εικόνας των παιδιών στον ήλιο) γράφει στο εξώφυλλο τα ονόματα της συντακτικής επιτροπής Δ. Ανδρεάδης , Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ Τριανταφυλλίδης και τις εικόνες φιλοτέχνησε ο Κ Μαλέας. Εκδοτικός Οίκος Δημητράτος 1919. Εκδόθηκε το 1919 το πρώτο μέρος, το 1929 στη νέα μεταρρύθμιση

Αναστασιάδης, Γιώργος- Χακίμογλου, Ευάγγελος *Δημ. Δίγκας 1876-1974* University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002.

Βέμπερ, Μαξ (Max Weber) *Κοινωνία και Οικονομία*. Εκδόσεις Σαβάλλας, Αθήνα 2005.

Γκλαβίνας, Γιάννης. *Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί στην Ελλάδα 1912-1923* Σταμούλης, Θεσσαλονίκη 2013.

Γυπάρης, Ν. *Τοπικός Έφορος Φλωρίνης προς το Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας Ηλιάκη, πρόεδρο της Π.Ε Δ. Μακεδονίας Έκθεση* 1918

Δαφνή, Γρηγ. *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων* Έκδοση Ίκαρος 1955.

Δελμούζος, Αλέξανδρος *Οι πρώτες προσπάθειες μου στο Μαράσλειο 1923-1926* Αθήνα, Δημητράκος 1929.

Δημητρακόπουλος, Ι *.Αθανάσιος Λευκαδίτης* Έκδοση "πάντα εμπρός" Αθήνα 1946.

- Ησαΐα, Ησαΐα** *Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού*, Αθήνα 1949.
- Κακούρη, Νικ** *Αι παιδαγωγικές μου σκέψεις και ενέργειες*. Τρίπολη 1935.
- Καράογλου, Χ.Λ.** *Αθηναϊκά Λογοτεχνικά περιοδικά 1920-1924*.
- Κουρκουρής, Νίκος** *Ελληνικός Προσκοπισμός Κωνσταντίνος Μελάς* Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού Αθήνα 2009.
- Κουτσοπανάγου, Γιούλα** *Ελληνική Νεολαία στον 20ο αιώνα*, άρθρο Η Πολιτογράφηση και Νομική Θωράκιση του Ελληνικού προσκοπισμού Θεμέλιο 2010.
- Λιάκος, Αντώνης** *Η εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης* Εκδόσεις Λωτός.
- Μακρίδης, Δημ.** *Brownsea Αυτό το άγνωστο λίκνο του προσκοπισμού 1907-1997* Αθήνα 1998.
- Μελάς, Κωνσταντίνος.** *Οδηγίες για του Αρχηγούς Ομάδων Προσκόπων*. Βιβλιοθήκη του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων Αθήνα 1912.
- Μελά, Κωνσταντίνος.** *Εγκόλπιο του Αρχηγού Ομάδος*,(μτφ) από το Αμερικάνικο. Βιβλιοθήκη του Έλληνο Προσκόπου, Αθήνα 1913
- Μελάς, Κωνσταντίνος.** *1874-1953* Εν Αθήναις 1954.
- Μελά, Κωνσταντίνου και Ζαλοκώστα, Γ.** *Εγχειρίδιο Ασκήσεων και Πεζικών Γυμνασίων του Προσκόπου* Σ.Ε.Π 1914 Αθήνα τύποις Πετράκου.
- Μελάς, Λέων** *Παιδαγωγικό Εγκόλπιο των Ελληνοπαίδων* Αθήνα 1879.
- Μελάς, Λέων** *Γεροστάθης" ή αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας* , του 1858.
- Μοντεσσόρι, Μαρία** *το όραμα μιας νέας αγωγής* Αθήνα 1978, εκδόσεις Γλάρος
- Μπουζάκης, Σήφης** *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*. Gutenberg 1994
- Παπακωνσταντίνου, Κωνσταντίνος** *Ο προσκοπισμός Η βασικότερη εξωσχολική οργάνωση*. Λάρισα
- Ρηγίνος, Μιχ.** *Μορφές παιδικής εργασίας στη βιομηχανία και τη βιοτεχνία 1870-1940*. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γ.Γ.Ν.Γ Αθήνα 1995.
- Σταυρίδου Πατρικίου, Ρένα** *Γλώσσα Εκπαίδευση και Πολιτική* Αθήνα Ολκός 1999 .
- Τσικνάκης, Νικ** *Ελληνικός Νεανικός Τύπος 1915-1936* Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Αθήνα 1986.
- Φέτσης, Άγγελος** *Η Φυσική Αγωγή των Νέων* Δεύτερη και επαυξημένη έκδοση, Αθήνα 1927
- Φουρναράκη, Ελένη** *Εμφύλιοι λόγοι στην ελληνική εκπαίδευση τον 19ο αιώνα*. Το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία Πρακτικά ημερίδας. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης- ΕΛΙΑ Αθήνα 1999
- Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία** *Παιδικά Περιοδικά και Λογοτεχνία* Ελληνεκδοτική 2010 μεταρρύθμιση το δεύτερο μέρος και ολόκληρο επανεκδόθηκε το 1935.
- Χρυσάφης, Ιωάννης.** *Εγχειρίδιο της Σχολειακής Γυμναστικής* Έκδοση Αλ.Παπαγεωργίου. Αθήνα 1893.
- Χρυσάφης, Ιωάννης.** *Εγχειρίδιο Σχολικής Γυμναστικής* Αθήνα 1893
- Χρυσάφης, Ιωάννης** *Η Γυμναστική Σύλλογος προς διάδοση των ωφέλιμων βιβλίων"* Αθήνα 1912.

Χρυσάφης, Ιωάννης. *Η σωματική Αγωγή και η Στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης*, Αθήνα 1925.

Χρυσάφης, Ιωάννης *Η σωματική αγωγή των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης*, Αθήνα 1931, Έκδοση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Εργασίες

Δώρα Καντζιλιέρη Διπλ. εργ. *Η υποδοχή του Προσκοπισμού στην Ελλάδα και η συγκρότηση έμφυλων και εθνικών ταυτοτήτων 1910-1922*. Τμήμα. Κοινων. Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου 2014.

Άρθρα

Απόστολος Ατσιάς, Δρ του Παν/μιου Θεσσαλίας *Ο προσκοπισμός σαν περιεχόμενο των παιδαγωγικώνεγχειριδίων του 20ουαιώνα*.

"<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/atsias.htm>.

Έντυπα

Καταστατικό -Κανονισμός ΣΕΠ Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ τεύχος Α' Αριθμός Φύλλου 179 της 9ης Ιουνίου 1912.Εκδόθηκε σε βιβλίο από το Σ.Ε.Π το 1912 Τύποις Π. Α. Πετράτου.

8σέλιδο έντυπο κανονισμός για τις Ελληνίδες Προσκόπους Έκδοση Σ.Ε.Π Αθήνα, Τυπογραφείο Πετράτου 1914

Επτά ημέρες Καθημερινή 10-1-1999 σελ 23.

Στρατιωτική Προπαίδευση και Τελειοποίηση. Έντυπο Υπουργείου Στρατιωτικών (γραφείο Υπουργού).

Καταστατικό των Τοπικών Προσκοπικών Συνδέσμων σε μορφή πολυσέλιδου μικρού σχήματος εντύπου, ΣΕΠ.

Περί Σχολικών Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περί Σχολικών Ομάδων Προσκόπων Εκδόθηκε σε τευχίδιο από το Υπουργείο των Στρατιωτικών στις 21 Ιανουαρίου 1915.

Κανονισμός Γυμναστικής του Υπουργείου των Στρατιωτικών Αθήνα 1914. Εκδότης Καταστήματα Μουστοπούλου.

Δια να μάθετε εις τα παιδιά σας πως να γίνουν άνδρες. Έκδοση ΣΕΠ 1937.

Αρχεία, πηγές και Βιβλιογραφία δεύτερης ενότητας.

Ημερολόγια

Ημερολόγιο 3ης Ομάδος Ναυτοπροσκόπων Αθηνών 1936-1939 Ιστορικό Αρχείο ΣΕΠ.

Συνεντεύξεις

Προσωπική συνέντευξη Παύλου Αλευρά Αρχηγού της 3ης Ο.Α.Ν.

Περιοδικά

Περιοδικό *Εθνικός Παλμός* της Ε.Ε.Ε.

Περιοδικό *Ο Πυρσός της Νεότητας*.

Περιοδικό *Προσκοπική Ηχώ* ΣΕΠ.

Νόμοι

Περί τροποποιήσεως του Νόμου ΒΧΚΑ, ΓΥΛΗ "περί γυμναστικής" ΦΕΚ 199 Τεύχος πρώτο 4ης Σεπτεμβρίου 1920.

Νόμος 4371 "Περί ενιαίας οργανώσεως και διοικήσεως της Σωματικής Αγωγής" ΦΕΚ 298 της 20ης Αυγούστου 1929 Τεύχος Πρώτο.

Διάταγμα της 22ας Ιουνίου 1935, ΦΕΚ 83 Τεύχος τρίτο Υπουργός Χατζίσκος.

Αναγκαστικός Νόμος 334- 10 /11/1936 "Περί συστάσεως Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας" αριθμός φύλλου 499.

Αναγκαστικός Νόμος 1798 17ης Ιουνίου 1937 "περί Εθνικής και Ηθικής αγωγής της νεολαίας". Τεύχος Πρώτο Αριθμός φύλλου 244.

Διάφορα Διατάγματα

Νομοθετικό Διάταγμα "Περί συστάσεως λαχείου προς ενίσχυση του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων" ΦΕΚ 251 της 26ης Ιουλίου 1926 Τεύχος Πρώτο.

Βιβλιογραφία Δεύτερης ενότητας.

Hourmouzios, Stelio, *No ordinary Crown, a biography of King Paul of the Hellenes*. Weidenfeld and Nicolson, 1972.

Iatrides, John *Ambassador Mac Veagh reports Greece 1933-1947*, Princeton University Press New Jersey 1980.

Marzolo, Renato *Αι Οργανώσεις της Νεολαίας εις την Ιταλία* Εκδοτική εταιρεία Novissima Ρώμη 1939.

Αγγελής, Βαγγέλης *Γιατί χαίρεται ο κόσμος και χαμογελά πατέρα Μαθήματα Εθνικής Αγωγής και νεολαιίστικη προπαγάνδα στα χρόνια της Μεταξικής δικτατορίας*. Έκδοση Βιβλιόραμα Αθήνα 2006.

Βούλτεψης, Γιάννης *Συναγωνιστής Ακέλας* έκδοση Αλκυών.

Γαζή, Έφη *Πατρίς -θρησκεία -οικογένεια* Η Ιστορία ενός συνθήματος 1880-1930. Πόλις 2011.

Δαφνή, Γρηγ. *Η Ελλάδα μεταξύ των δύο πολέμων 1923-1940*, Τόμος Β. Η άνοδος του Αντιβενιζελισμού Αθήνα Ίκαρος 1955.

Δεμερτζή, Νίκου *Ο λόγος του Εθνικισμού* Εκδόσεις Σάκκουλα 1996.

Έκθεση προς τον Ιωάννη Ηλιάκη (Γενικό Διοικητή Μακεδονίας), ως πρόεδρο της Περιφερειακής Επιτροπής προσκόπων Δ. Μακεδονίας, από τον Ν. Γύπαρη Τοπικό Έφορο Φλωρίνης. Αθήνα 1919.

Ελικιώτη, Αλέξη (Αλέξανδρου Κανελλόπουλου) *Ιστορική Αναμέτρηση" Η Ρωμιοσύνη αντιμέτωπη με τον Ολοκληρωτισμό*. Εκδόσεις Ελληνική γραμμή Αθήνα 1980.

Ζακυθηνού, Διον *Η Πολιτική Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος* Εστία 1965.

Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Τόμος 1913-1941 Σελ.397-399, Χριστόπουλος 1980.

Καλατζή, Ευάγγελου *Σαράντα Χρόνια Αναμνήσεις* Αθήνα 1969.

Κεντούρι, Έλι *Ο Εθνικισμός* Έκδοση Κατάρτι 1999.

Κουτσοπανάγου, Γιούλα Πολιτογράφηση και Νομική Θωράκιση του Ελληνικού Προσκοπισμού. Η ελληνική νεολαία τον 20ο αιώνα ΑΣΚΙ " Εκδόσεις Θεμέλιο 2010.

Λιναρδάτος, Σπύρος Πως φθάσαμε στην 4η Αυγούστου Εκδόσεις Διάλογος Αθήνα 1984

Λιναρδάτος, Σπύρος 4η Αυγούστου Θεμέλιο Αθήνα 1988.

Μαρκέτος, Σπύρος Πως φίλησα το Μουσολίни. Τα πρώτα βήματα του φασισμού στην Ελλάδα. σελ Αθήνα 2006 Βιβλιόραμα.

Μεγαδούκα, Γιάννη Προσκοπικά Χρονικά, Χρονικά Ζακύνθου 1916-1970 Αθήνα 1995.

Μεταξά, Ιωάννη Ημερολόγιο Εκδόσεις Γκοβόστη Αθήνα, 1960. Τόμος έβδομος 6 Μαΐου 1939

Οργανισμός ΣΕΠ 1929

Πατιώ, Γεωργίου Το χρονικό του Προσκοπισμού της Κοζάνης τόμος πρώτος 1912-1939 Ινστιτούτο Βιβλίου και ανάγνωσης.

Πιπινέλη, Παναγιώτη Γεώργιος Β Αθήνα 1951.

Πλουμίδης Σπ., Η Δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά έξι στιγμές του 20ου αιώνα Τα Νέα/Ιστορία Το καθεστώς Μεταξά 1936-1940.

Πουρνάρα, Θανάση Μαγνησιακός Προσκοπισμός.

Ρήγος, Άλκης Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής ζωής, Εκδόσεις Θεμέλιο 1999.

Σπανού, Γρηγόρη Το χρονικό του Χιώτικου Προσκοπισμού 1913-1953 Τόμος Α' Χίος.

Στάνλεϋ, Πέιν Η ιστορία του Φασισμού Φιλίστωρ ,Αθήνα 2000.

100 Χρόνια Ιστορία, Λεύκωμα του εορτασμού των 100 χρόνων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων Αθήνα 2010 Κείμενο του Λεωνίδα Κύρκου.

Χριστόδουλου Κ Αρσενάκη Προσκοπική Ιστορία Νομού Έβρου 1919-2003 Αλεξανδρούπολη 2010.

Ψυρούκη, Νίκου Ο Φασισμός και η 4η Αυγούστου Αθήνα 1977.

Έντυπα

Κανονισμός Ασκήσεων Συντάξεων και Μετασχηματισμών Προς χρήση Σχολειών, προσκοπικών Ομάδων. Υπουργείο των Στρατιωτικών Γ.Ε.Σ 3ο Γραφείο Αθήνα 1927.

Δια να μάθετε εις τα Παιδιά σας πως να γίνουν άνδρες. Έντυπο Έκδοσης ΣΕΠ 1937

Εργασίες

Πιστόλα, Χριστιάνα Η οργάνωση Εθνική Ένωσις Ελλάς Μεταπτυχιακή εργασία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. kee.lib.auth.gr/record/135187.

internet

<https://erodotos.wordpress.com/2011/07/05/fasismos-ellada-2/> Ιάκωβος Χονδροματίδης

Ιστοσελίδα Ε.Ο.Ν Εθνική οργάνωση Νεολαίας www.ioannismetaxas.gr ,Συνέντευξη Ιωάννας Φωκά- Μεταξά

Εκπομπές

Εκπομπή της ΕΤ- σχετικά με τα προβλήματα της νεολαίας την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά από το δημοσιογράφο Π .Βέργαδο και που προβλήθηκε στις 4 Αυγούστου 1987 στις 23.15 έχει απομαγνητοφωνηθεί και καταγραφηθεί σε ένα μικρό έντυπο των προσκόπων.

Περιοδικά

Περιοδικό *Έσο Έτοιμος* ΣΕΠ.1921-1922

Περιοδικό *Σύνδεσμος Παλιών προσκόπων* ΣΕΠ.1937-1939

Περιοδικό *Ο Πιγκουίνος* Έκδοση της 3ης ομάδος Ναυτοπροσκόπων Αθηνών. 1936-1939

Περιοδικό *Νεολαία*

Περιοδικό *Επίσημο Δελτίο* ΣΕΠ.1936

Αρχεία, πηγές και Βιβλιογραφία τρίτης ενότητας.

Αρχεία-Βιβλιοθήκες

Βιβλιοθήκη της Αρμένικης Κοινότητας των Αθηνών Καρέας.

Αρχεία Θεσσαλονίκης

Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Αρχείο Ιωαν Βαβάτση, Αντικέρασμος

Αρχείο Προσκοπικών Εγγράφων, ιδιωτική συλλογή Παν. Σταματίκα Θεσσαλονίκη.

Αρχείο Ιδιωτικό Γιαν. Τρέμμα(Γεώργιος Τρέμμας)

Νόμοι -Διατάγματα

Διάταγμα Διορισμός μελών Δ.Σ ΣΕΠ ΦΕΚ. Εφημερίς της Κυβέρνησης τεύχος Τρίτο Αριθμός 55 της 14^{ης} Μαρτίου 1923.

Νομοθετικό Διάταγμα Περί τροποποιήσεως της από 5ης Ιουλίου 1926 συντακτικής αποφάσεως "περί συστάσεων εποπτειών αποκαταστάσεως παραμεθορίων και ορεινών πληθυσμών των νομών Σερρών Δράμας, και Δυτικής Θράκης. ΦΕΚ 242 της 8ης Νοεμβρίου 1927 Τεύχος Πρώτο.(διάθεση ακινήτων για προσκοπικές λέσχες).

Συνεντεύξεις

Τηλέμαχος, Φιλιππίδης, ομότιμος καθηγητής της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

Παύλος, Αλευράς Βαθμοφόρος της 3ης ΟΑΝ το 1939

Απετιάν, Διονύσιος Πρόσκοπος το 1939.

Ημερολόγια

Ημερολόγιο 1ης Ομάδος Ναυτοπροσκόπων Θεσσαλονίκης 1924-1939

Ημερολόγιο 3ης Ομάδος Αθηνών Αρχείο ΣΕΠ

Περιοδικά

ο Πρόσκοπος της Μικράς Ασίας Εθνική Βιβλιοθήκη 1923-
τα Ελληνόπουλα Βιβλιοθήκη Ε.Λ.Ι.Α 1924-;

Νίκη Βιβλιοθήκη Σ.Ε.Γ.Α.Σ

Αιέν Αριστεύειν της 11^{ης} Ομάδος Αθηνών

Προσκοπικός Κήρυξ 1926-1927

Η Ζωή των Προσκόπων 1918-1921

Προσκοπική Ηχώ Μακεδονίας 1918-1919

Ο Πρόσκοπος της Μακεδονίας 1918-;

Νορ Σερούντ Αθλητικό προσκοπικό περιοδικό της Αρμενικής Κοινότητας 1926 -1927

Βιβλιογραφία τρίτης ενότητας

Mazower, Mark *Θεσσαλονίκη Η πόλη των φαντασμάτων* Αλεξάνδρεια 2006.

Recanati, Avraham *La Maccabi –Eroca Heroica del Sionismo en Salonique, στο Zircon Saloniki. Grandeza I Destuyicion de Yerushalayim del Balkan* Τόμος. 1 ,Τελ Αβίβ, 1972.

μτφ."Μακαμπί, Η ηρωική εποχή του Εθνικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη"{
Σαλονίκη Ιρ Βαεμ Μπειςραελ (Θεσσαλονίκη πόλη και Μητέρα του Ισραήλ). Αμαχον Λεκεχερ
Γιαντούτ Σαλονίκι (Ινστιτούτο για την έρευνα του Εβραϊσμού της Θεσσαλονίκης) Τελ Αβίβ –
Ιερουσαλήμ 5727(1967).

Fleming, K.E. *Η Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων*, Εκδόσεις Οδυσσέας 2009, Μετάφραση Νίκος Γάσπαρης.

Βακαλόπουλος, Απ. *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 316 πχ- 1983* Εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1997.

Βαλασόπουλος, Ευγένιος *Μορφές παιδικής εργασίας και προστασία της παιδικής ηλικίας στην Ελλάδα του 20ου αιώνα*. Παπαζήση Αθήνα 2014.

Βερελής, Θ-Κωνσταντοπούλου, Φωτεινή *Οι Έλληνες Εβραίοι στοιχεία της Ιστορίας τους μέσα από τα διπλωματικά και ιστορικά έγγραφα του ΥΠ.ΕΞ* Έκδοση Πανεπιστήμιο Αθηνών – ΥΠ.ΕΞ Εκδοτικός Οίκος Καστανιώτης 2000.

Βερελή Θ. *Ο Ελευθέριος πίσω από τον Βενιζέλο* .Σειρά Ηγέτες Καθημερινή 2014

Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπί Θεσσαλονίκης 1908-2010 Επιμέλεια Νίκος Ζάικος Έκδοση Δήμου Θεσσαλονίκης ,Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης.

Εσδρά, Μωυσή, *Η Εβραϊκή Κοινότητα της Λάρισας, πριν και μετά το ολοκαύτωμα*.

Εξάρχου, Τ. *Εβραίοι στην Ξάνθη (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά ποτέ δεν ξεχάστηκε)*. έκδοση Πολιτιστικό και Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης(2001).

Ζιχρόν Σαλονίκη Γυντουλατά Βεχουρμπανά Σελ Γερουσαλάιμ Ντε μπαλκάν (μτφ. Μνήμη Θεσσαλονίκης. Το μεγαλείο και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων).Νταβίντ Ρεκανάτι. Αβανάτ Λεοτσάατ Σέφερ Κεϊλατ Σαλονίκη (Η επιτροπή έκδοσης βιβλίου για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης),Τελ Αβίβ 5732,(1972),Τόμος 1^{ος} Κείμενο του Αβραάμ Σιακί.

Η Θεσσαλονίκη των Περιηγητών 1430-1930, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Εκδόσεις Μίλητος.

Καγιάν *Το άλμπουμ των προσκόπων* Αθήνα 1948.

Καζαντζάκης, Νικ. *Αναφορά στον Γκρέκο*, Αθήνα 1962.

Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2015 Συλλογική εργασία με επιμέλεια έκδοσης των Γ. Ζαϊμάκη και η Ελένη Φουρναράκη.

Κουλούρη, Χριστίνα *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας .Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1922* Αθήνα ΓΓΝΓ 1997.

Κουρκουρή, Νίκος *Αθανάσιος Λευκαδίτης* Έκδοση Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού σελ 40.

Λουκάτος Δ. Σπύρος, *Πολιτειογραφικά Θεσσαλονίκης, Νόμου και Πόλης, στα μέσα της δεκαετίας του 1910",Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912*, Συμπόσιο 1985, Δήμος Θεσσαλονίκης 1986.

"Μεγάλα Γεγονότα στον Καθρέφτη του Τύπου στην Θεσσαλονίκη 1912-2012". έκδοση Μορφωτικό ίδρυμα ΕΣΗΕΜ-Θ. Έρευνα κείμενα Χάρης Ραϊτσίνης Ιστορική -Θεματική Θεώρηση Γιώργος Αναστασιάδης, Χρίστος Ζαφείρης.

Μόλχο, Ρένα *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, 1856-1919, μια ιδιαίτερη Κοινότητα* Έκδοση Θεμέλιο 2001.

Ντεμεστροπιάν, Γκαρμπίς *Προσκοπική Σοδειά*, Έκδοση Χομενετμέν Μπουένος Άιρες Αργεντινή 1960.

Οι Πρόσφυγες στη Μακεδονία. Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. "Από την τραγωδία, στην εποποιία". Επιμέλεια: Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος – Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης κείμενο της Ελένη Ιωαννίδου," η προσφυγική Καλαμαριά" Σ.σ. 295-314.Αθήνα 2009.

Παπαμίχος Χρονάκης, Πάρις *Εννοιολογήσεις της κοινωνικότητας μιας σιωνιστικής νεότητας. Ο Γυμναστικός Σύλλογος Μακαμπή 1908-1936*.

Πελαγίδης, Ευστάθιος Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτ. Μακεδονίας *Η Θεσσαλονίκη πέρασμα προσφύγων 1912-2012* Πάπυροι Επιστημ. Περιοδικό τόμος 4,2015.Άρθρο..

Πυρινός, Παύλος *Η ιστορία του προσκοπισμού στη Βέροια (1919-1950)"* Τόμος Α.

Τομανάς, Κώστας *Χρονικό της Θεσσαλονίκης 1921-1944* Εκδόσεις Θεσσαλονίκη, Νησίδες 1966.

Τριγάζης, Κώστας *40 χρόνια Προσκοπικής Δράσης* ,Πειραιάς 1966.

Φρεζής, Ραφαήλ *Η ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου* Βόλος 2002.

Χριστοδούλου, Νικόλαος *ο Γυμναστικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης "Ο Ηρακλής" και η εξέλιξη του Αθλητισμού εν Θεσσαλονίκη*. Έκδοση στη Θεσσαλονίκη το έτος 1927.

Έντυπα

Φιλοδασικές Επιτροπές Υπουργείο Γεωργίας Νόμοι, Οργάνωση, Κανονισμός. Αθήνα 1937 Εθνικό Τυπογραφείο.

Έντυπο ίδρυσης της 9ης ομάδος. Ιστορία του 10ου Συστήματος προσκόπων Ιστορικό Σημείωμα του Σπύρου Στάμου Θεσσαλονίκη 2015.

internet

<http://www.asda.gr/g14per/programs/perivallon/peristeri/peristeri4.htm>.

Αθανάσιος Καραθανάσης, καθηγητής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ. www.ionikiestia/synedrio/1.pdf

Θεσσαλονίκη: "Τελετουργικό υγιεινής" των προσφύγων στα Απολυμαντήρια της Καλαμαριάς. Προσπάθειες να διασωθεί η ιστορική μνήμη . [www. http://omogeneia.anampra.gr/press.php?id=18849](http://omogeneia.anampra.gr/press.php?id=18849)

"Θεσσαλονίκη, πρωτεύουσα των προσφύγων", του Ιστορικού Αρχείου Προσφυγικού Ελληνισμού, στην Καλαμαριά (23-25 Νοεμβρίου 2012).Thessaloniki Arts and Culture <http://www.thessalonikiartsandculture.gr>

Παράρτημα

Η Προσκοπισμός στη Θεσσαλονίκη . Τα πρώτα χρόνια 1914-1922.

Είναι σημαντικό για τη μετέπειτα κατανόηση της προσκοπικής ιστορικής εξέλιξης του προσκοπισμού της Θεσσαλονίκης, να γίνει σύντομη αναφορά στα πρώτα ιδρυτικά της χρόνια. Η αναφορά αυτή κρίθηκε επιβεβλημένη γιατί ο Ησαΐας που κατέγραψε την «Προσκοπική Ιστορία» στα πρώτα χρόνια(1910-1922) ,κατέγραψε προσωπικά του βιώματα που προερχόντουσαν κυρίως από την πόλη των Αθηνών αλλά και από το Παρίσι που δραστηριοποιήθηκε προσκοπικά και δημιούργησε την Ελληνική ομάδα των προσκόπων Παρισίων. Επειδή όμως δεν είχε προφανώς διαθέσιμα αρχεία, δεν προχώρησε σε έρευνα της δράσης του προσκοπισμού στην Θεσσαλονίκη, προκειμένου να καταγράψει και αυτό το σημαντικό κομμάτι της προσκοπικής ιστορίας .

Το χρονικό των γεγονότων στην πόλη της Θεσσαλονίκης στο διάστημα 1912-1922.

Τον Οκτώβριο του 1912⁷⁸⁰ άρχισε η προέλαση του ελληνικού Στρατού στη Μακεδονία με στόχο την απελευθέρωση των αλύτρωτων Ελλήνων, που ζούσαν ακόμη υπό το καθεστώς της οθωμανικής κυριαρχίας. Η δραματική διαφωνία του Ελευθερίου Βενιζέλου και του διαδόχου Κωνσταντίνου σχετικά με την κατεύθυνση του Στρατού έληξε με την υπερίσχυση της άποψης του πρωθυπουργού και την προέλαση των στρατευμάτων προς τη Θεσσαλονίκη. Όταν οι ελληνικές δυνάμεις εμφανίστηκαν στις παρυφές της πόλης, ο Κωνσταντίνος και ο Τούρκος διοικητής Χασάν Ταξίν άρχισαν διαπραγματεύσεις που κατέληξαν στην «άνευ όρων» παράδοση της πόλης. Οι ελληνικές δυνάμεις εισήλθαν επευφημούμενες στη Θεσσαλονίκη, ενώ σύντομα έφτασε και ο βασιλιάς Γεώργιος, που παρακολούθησε την πανηγυρική δοξολογία της 30ής Οκτωβρίου. Τη διοίκηση των νέων χωρών ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Ρακτιβάν που ως αντιπρόσωπος της Ελληνικής Κυβερνήσεως ορίστηκε να κανονίσει τα της προσωρινής διοικήσεως των καταληφθεισών χωρών. Η θητεία του Ρακτιβάν διήρκεσε μέχρι τον Ιούνιο του 1913, όταν εκδιώχθηκε από την πόλη ο βουλγαρικός Στρατός και τον διαδέχτηκε, ως οριστικός διοικητής πια, ο Στέφανος Δραγούμης.

Η λήξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου βρήκε τη Βουλγαρία δυσαρεστημένη, καθώς εποφθαλμιούσε τη Θεσσαλονίκη και πίστευε πως εκείνη σήκωσε το μεγαλύτερο βάρος του πολέμου. Σύντομα επιτέθηκε εναντίον ελληνικών και σερβικών θέσεων, προκαλώντας την έναρξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου. Οι Έλληνες και οι Σέρβοι αντεπιτέθηκαν άμεσα, ενώ η εμπλοκή της Τουρκίας και της Ρουμανίας στον πόλεμο, υποχρέωσε τη Βουλγαρία σε οδυνηρή ήττα και την έσυρε στη Συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου, με την οποία καθορίστηκε το μεταπολεμικό καθεστώς. Με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, στις 28 Ιουλίου 1913, καθορίστηκαν τα νέα σύνορα μεταξύ Βουλγαρίας από τη μία πλευρά και Ρουμανίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου, Ελλάδας από την άλλη. Η νέα συνοριακή γραμμή μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας άρχιζε από τα βούλγαρο-σερβικά σύνορα (όρος Μπέλες) και κατέληγε στις εκβολές του Νέστου, δυτικά της Καβάλας.

⁷⁸⁰ Μεγάλα Γεγονότα στον Καθρέφτη του Τύπου στην Θεσσαλονίκη 1912-2012. έκδοση Μορφωτικό ίδρυμα ΕΣΗΕΜ-Θ. Έρευνα κείμενα Χάρης Ραϊτσίνης Ιστορική -Θεματική Θεώρηση Γιώργος Αναστασιάδης, Χρίστος Ζαφείρης Σελ 68-86

Η Ελλάδα με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου αγκάλιαζε και πάλι μετά από αιώνες υποδούλωσης την Ανατολική, Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Η συνθήκη, αν και άφηνε ανοιχτά τα ζητήματα της Βορείου Ηπείρου και των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, κατοχύρωνε τον διπλασιασμό σχεδόν της εδαφικής επικράτειας της Ελλάδας και τη μεγάλη αύξηση του πληθυσμού της, που άγγιζε πλέον τα 5.000.000 κατοίκους.

Οι εφημερίδες της πόλης σημείωναν με ικανοποίηση ότι οι βαλκανικοί λαοί τακτοποίησαν «τα του οίκου τους» χωρίς την άμεση επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων.

Το απόγευμα της 5ης Μαρτίου του 1913 δολοφονήθηκε από τον Αλέξανδρο Σχοινά, ο Βασιλεύς Γεώργιος κατά τη διάρκεια του καθιερωμένου του περιπάτου. Ο βασιλοκτόνος συνελήφθη άμεσα, τα αίτια όμως της δολοφονίας δεν αποκαλύφθηκαν ποτέ, αφού οι ανακρίσεις καλύφθηκαν από άκρα μυστικότητα, ενώ ο Σχοινάς αυτοκτόνησε πριν δικαστεί.

Τα έτη 1913-1914 συνέρρευσαν στη Μακεδονία περισσότεροι από 150.000 πρόσφυγες, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων προερχόταν από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, εκδιώχθηκαν συστηματικά από τους Τούρκους και άλλους παράγοντες οι οποίοι επιθυμούσαν να παραμείνουν κυρίαρχοι του εμπορίου στον χώρο της Τουρκίας. Έκθεση του υπουργείου Οικονομικών για τους πρόσφυγες της Μακεδονίας αναφέρει πως κατά την περίοδο 1912-1915 στη Θεσσαλονίκη εγκαταστάθηκαν περίπου 36.500 άτομα. Ο Ρώσος πρόξενος της Θεσσαλονίκης Καλ, θέλοντας να αποδώσει το προσφυγικό κλίμα της πόλης, σε απόρρητο τηλεγράφημα του στις 30 Απριλίου 1914 προς τη ρωσική πρεσβεία στην Αθήνα τόνιζε: "Καθημερινά φτάνουν εδώ (στη Θεσσαλονίκη) Έλληνες που εκτοπίζονται από την τουρκική Θράκη. Σύμφωνα με τα λόγια του δημάρχου της πόλης, την τελευταία βδομάδα 14 πλοία μετέφεραν 19.000 πρόσφυγες. Σε ένα μήνα πέρασαν πάνω από 32.000 άτομα από τη Θεσσαλονίκη⁷⁸¹.

Ο φόβος τους για το νέο καθεστώς, ορισμένα κρούσματα βίας εναντίον τους και οι σχετικές οδηγίες των τουρκικών αρχών τους ανάγκασαν να κατευθυνθούν προς τα ανατολικά και να εγκατασταθούν σε περιουσίες που άφησαν πίσω τους οι Έλληνες πρόσφυγες. Μελέτες αναφέρουν πως οι μουσουλμάνοι που αποχώρησαν κατά τα έτη 1913-1914 ξεπέρασαν τις 100.000.

Οι διαφωνίες του Βενιζέλου με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, στις αρχές του 1915, οδήγησαν στη διενέργεια εκλογών, στα τέλη Μαΐου του ίδιου χρόνου. Οι εκλογές είχαν ιστορική σημασία για την πόλη, καθώς ήταν οι πρώτες στις οποίες κλήθηκαν να ψηφίσουν οι Θεσσαλονικείς, αλλά και οι κάτοικοι των υπόλοιπων περιοχών της Μακεδονίας που είχαν απελευθερωθεί κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Νικητής της εκλογικής αναμέτρησης αναδείχτηκε το Κόμμα των Φιλελευθέρων με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, κερδίζοντας 186 από τις 316 συνολικά έδρες (σε αυτές πρέπει να προστεθούν και έξι έδρες ανεξάρτητων βενιζελικών).

Οι βενιζελικοί απέσπασαν όλες τις έδρες στην Ήπειρο, την Κρήτη και το Ανατολικό Αιγαίο (58 συνολικά) και διατήρησαν στο ακέραιο τη δύναμή τους στην Παλαιά Ελλάδα, κερδίζοντας 128 από τις 184 έδρες. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων ηττήθηκε, όμως, στη

⁷⁸¹ Βακαλόπουλος, Απ, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 316 π. Χ - 1983*. Εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1997

Μακεδονία, όπου περιορίστηκε σε πέντε μόνον έδρες (και έναν ανεξάρτητο βενιζελικό), ενώ οι αντιβενιζελικοί κέρδισαν 66 και οι σοσιαλιστές της Φεντερασιόν, που συνεργάστηκαν μαζί τους στη Θεσσαλονίκη, άλλες δύο. Η μαζική παρουσία εθνοθηρησκευτικών μειονοτήτων στη Μακεδονία (κυρίως Εβραίων και μουσουλμάνων) έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την επικράτηση των αντιβενιζελικών, ενώ ιδιαίτερα επωφελήθηκε το Κόμμα των Εθνοφρόνων, που αποτελούσε τον κύριο πόλο της αντιβενιζελικής συμμαχίας.

Ο πληθυσμός της πόλης της Θεσσαλονίκης⁷⁸², το Μάρτιο του 1916 ανερχόταν σε 165.704 άτομα, όπου συγκριτικά με το 1913 παρουσιάζει αύξηση κατά 7.815 άτομα. Συγκριτικά με τους άλλους νομούς της Μακεδονίας συγκέντρωνε το 50,93% του συνόλου του πληθυσμού τους. Η πόλη της Θεσσαλονίκης ήταν κατά την συνθήκη του Βουκουρεστίου 1913, το σημαντικότερο κέντρο της Ελληνικής Μακεδονίας. Η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού της πόλης της Θεσσαλονίκης το Μάρτιο του 1916 ήταν ως εξής: Έλληνες 68.205, ποσοστό 41,16% του πληθυσμού της πόλης, Εβραίοι 61.400, ποσοστό 37,05% , Μουσουλμάνοι 30.000, ποσοστό 18,10% , ξένοι 4.300, ποσοστό 2,59% και τέλος Βούλγαροι 1.800, ποσοστό 1,08% του συνόλου του πληθυσμού της πόλης. Σύμφωνα με αυτές τις πληροφορίες βλέπουμε πως τον Μάρτη του 1916 υπερείχε το ελληνικό στοιχείο και ακολουθούσε το εβραϊκό και τρίτο το μουσουλμανικό.

Η ελληνική συμμετοχή στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισε πρακτικά τον Σεπτέμβριο του 1916 με πολύ μικρές δυνάμεις, οι οποίες αυξήθηκαν σταδιακά και έφτασαν τελικά τις δέκα μεραρχίες, με συνολική δύναμη 130.000 ανδρών (το 34% των συμμαχικών στρατευμάτων στη Μακεδονία). Οι δυνάμεις αυτές αγωνίστηκαν σκληρά για τη συντριβή των γερμανικών και βουλγαρικών στρατευμάτων στο μακεδονικό μέτωπο το φθινόπωρο του 1918.

Στη διάρκεια της παρουσίας των συμμαχικών στρατευμάτων η πόλη της Θεσσαλονίκης καταστρέφεται από τη μεγάλη πυρκαγιά το 1917.

Η ελληνική ενίσχυση των συμμαχικών στρατευμάτων αποδείχτηκε ιδιαίτερα σημαντική κατά τη μεγάλη επίθεση του Σεπτεμβρίου, που σήμανε την οριστική ήττα της Βουλγαρίας και την αρχή του τέλους του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Η συντριβή εκείνη ανάγκασε σε συνθηκολόγηση αρχικά τη Βουλγαρία και στη συνέχεια την Οθωμανική Αυτοκρατορία (στις 17 Οκτωβρίου 1918).

Η ανακωχή μεταξύ Βουλγαρίας και Συμμάχων υπογράφηκε στη Θεσσαλονίκη στις 16 Σεπτεμβρίου 1918. Σύμφωνα με αυτήν, η Βουλγαρία υποχρεωνόταν να εκκενώσει τα ελληνικά και σερβικά εδάφη που κατείχε.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, αποφάσισε να προχωρήσει στη διενέργεια εκλογών την 1η Νοεμβρίου 1920. Η έκβασή τους αποτέλεσε την κρισιμότερη πολιτική ήττα του. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων κατέλαβε σχεδόν όλες τις έδρες στην Ήπειρο, την Κρήτη και το Ανατολικό Αιγαίο, όπως επίσης στην πρόσφατα απελευθερωμένη Θράκη (εκεί οι αντιβενιζελικοί διέθεταν ισχνή ή μηδενική παρουσία). Ηττήθηκε, όμως, στη Μακεδονία και καταποντίστηκε στην Παλαιά Ελλάδα, όπου

---

⁷⁸² Λουκάτος, Δ. Σπύρος, *Πολιτειογραφικά Θεσσαλονίκης, Νόμου και Πόλης, στα μέσα της δεκαετίας του 1910, Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912*, Συμπόσιο 1985, Δήμος Θεσσαλονίκης 1986, σελ. 101-129.

περιορίστηκε σε έξι μόνον από τις 184 έδρες. Αν και το Κόμμα των Φιλελευθέρων απέσπασε περισσότερες ψήφους στο σύνολο της επικράτειας, το εκλογικό σύστημα έδωσε την νίκη στους αντιπάλους του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της Θεσσαλονίκης, όπου επικράτησε με συντριπτική διαφορά η Ηνωμένη Αντιπολίτευση: 23.375 ψήφοι έναντι μόλις 14.580 υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Όπως αποδείχτηκε, πολλοί Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ψήφισαν εναντίον του Βενιζέλου, χρεώνοντάς του την ένταξη της πόλης στον εθνικό κορμό της χώρας.

Τα πρώτα χρόνια του Προσκοπισμού στην Θεσσαλονίκη 1914-1922

Το ξεκίνημα του Προσκοπισμού στην Θεσσαλονίκη, περιγράφεται σε αδρές γραμμές από τον Αλέξανδρο Πετρίδη⁷⁸³. Ο Αλ. Πετρίδης είναι ουσιαστικά ο ιδρυτής του προσκοπισμού στην πόλη της Θεσσαλονίκης, μια που εκείνος πρώτος “μυήθηκε” στην προσκοπική ιδέα και αναφέρεται γλαφυρά σε αυτήν την πρώτη εποχή, παραθέτοντας την προσωπική του έγγραφη μαρτυρία για τα πρώτα χρόνια.

Το κείμενο του Πετρίδη (το οποίο θα αναγράφεται με την πλάγια γραφή) και αναφέρεται στα πρώτα χρόνια του προσκοπισμού στη Θεσσαλονίκη, θα χρησιμοποιηθεί ως βάση ακολουθώντας την προσωπική του μαρτυρία και θα συμπληρώνεται με πλούσια ιστορικά έγγραφα Αρχείου καθώς και δημοσιεύσεις στον Τύπο. Σκοπός της εργασίας, είναι να δοθεί μεγαλύτερο βάθος στα γεγονότα και να γίνει προσπάθεια όχι μόνο να καταγράφουν αλλά και να ερμηνευτούν μέσα στις ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες στηρίχθηκε και αναπτύχθηκε ο τοπικός προσκοπισμός. Η εργασία αυτή της καταγραφής των πρώτων χρόνων, θα κινηθεί παράλληλα με την ιστορία των κοινωνικών και Εθνικών γεγονότων που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της πόλης αλλά και στην δημιουργία του νέου Ελληνικού Κράτους.

"Κατά τον Μάιο του 1912, γράφει ο Αλέξανδρος Πετρίδης, σε συνάντηση μου με τον καλοκάγαθο Αθανάσιο Λευκαδίτη στο Γυμναστήριο του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, που εκείνος υπηρετούσε ως Διευθυντής –Γυμναστής και μετά από συζήτηση για διάφορα θέματα αθλητικής φύσεως, του δίνεται η ευκαιρία με την αφορμή της επίσκεψης ενός προσκόπου στο Γυμναστήριο, να μου αναπτύξει με την ευγλωττία του και την πειστικότητα που διέθεται, για του θεσμό του Προσκοπισμού, καθώς και για την ωφελιμότητα για τους ελληνόπαιδες από αυτή την εξωσχολική αγωγή. Με τον γνωστό δε ενθουσιασμό του, με προτρέπει να ασχοληθώ και να μεταδώσω τον θεσμό του Προσκοπισμού και στη Θεσσαλονίκη, αρχίζοντας με παιδιά από το Ιδιωτικό Εκπαιδευτήριο Εμπορικής Σχολής του Στέφανου Νούκα, που υπηρετούσα ως γυμναστής. Σε παρατήρηση μου, ότι μια τέτοια ενέργεια θα προκαλούσε την απαγόρευση και την μήνη των Τουρκικών Αρχών⁷⁸⁴, ακόμη μας έσφιγγε ο βραχνάς της σκλαβιάς, μου υπέδειξε την κατάρτιση Ομάδος χωρίς στολή, όπως και εκείνος έκανε στην αρχή στο Ιδιωτικό εκπαιδευτήριο Μακρή των Αθηνών.

⁷⁸³ Κείμενο που στέλνει στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, ο Αλέξανδρος Πετρίδης με την ευκαιρία του εορτασμού του Ιωβηλαίου του ΣΕΠ. 5 Σεπτεμβρίου 1960 Αρχείο ΣΕΠ.

⁷⁸⁴ Η Θεσσαλονίκη ήταν ακόμη υπό Τουρκική κυριαρχία.

Στα γραφεία του Σώματος (Λυκαβηττού 7) που μεταβήκαμε, μου δόθηκε η ευκαιρία να παρακολουθήσω εργασία προσκόπων αλλά και να γνωρίσω τους, Κωνσταντίνο Μελά και Μιλτιάδη Νεγρεπόντη, οι οποίοι με ευχαρίστηση άκουγαν από το Λευκαδίτη τα της συνομιλίας μας και με εφοδίασαν με τα μέχρι τότε εκδοθέντα Προσκοπικά βιβλία, -εγκόλπιο προσκόπου, καταστατικό κ. άλλα).

Στην αρχή του Σχολικού έτους 1912-1913 (Σεπτέμβριος) με άδεια της διεύθυνσης της Σχολής Στ. Νούκα, έκανα σχετική ομιλία περί του θεσμού του Προσκοπισμού και άρχισα το έργο μου με την προετοιμασία 10 παιδιών από τους μαθητές της σχολής για στελέχη της ιδρυομένης ομάδος.

Εν τω μεταξύ η προσοχή του Πανελληνίου στρέφεται προς τους τρισένδοξους Βαλκανικούς πολέμους που είχαν ξεκινήσει και οι οποίοι μας χάρισαν την λευτεριά, η οποία είχε ως αποτέλεσμα από το νικηφόρο Ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στα εδάφη της Ελευθέρας Ελλάδας.

Το εγχείρημα, που τόσο άδοξα σταμάτησε, επαναλήφθηκε στα τέλη του Αυγούστου του 1914 με την συνεργασία του Γαβριηλίδη⁷⁸⁵, Γυμναστού της Σχολής Κωνσταντινίδη. Ιδρύσαμε τις δύο πρώτες ομάδες της Θεσσαλονίκης από μαθητές των σχολών Σ. Νούκα και Δ. Κωνσταντινίδη, των οποίων οι διευθύνσεις πρόθυμα το αποδέχτηκαν. Στην ομάδα της Σχολής Νούκα κατόπιν αιτήσεως πολλών γονέων, αποδεχθήκαμε και μαθητές Γυμνασίου.

Οι πρόσκοποι της Σχολής Κωνσταντινίδη, προετοίμασαν έγκαιρα τον εξοπλισμό τους σε προσκοπικές στολές και έκαναν την πρώτη επίσημη εμφάνιση την 26^η Οκτωβρίου του 1914 και τους οποίους επιθεώρησε στο πεδίο του Άρεως, ο Γενικός Αρχηγός του Σώματος, Βασιλεύς Κωνσταντίνος, ο οποίος είχε αναλάβει την Γενική Αρχηγία του Σώματος λίγους μήνες πριν, στις 2 Ιουνίου του 1914.

Επακολουθούν οι τελετές της ορκωμοσίας των δύο πρώτων ομάδων μας, παρουσία των Θρησκευτικών, Πολιτικών και Στρατιωτικών Αρχών και γνωρίζουμε με αναφορά μας την ίδρυση τους στο Κεντρικό Συμβούλιο των Αθηνών, το οποίο και τις εγκρίνει. Αριθμούμε την Ομάδα της Σχολής Κωνσταντινίδη με τον αριθμό 1 και την Ομάδα της Σχολής Στ. Νούκα με αριθμό 2.

Η εμφάνιση των ομάδων μας είναι αλήθεια ότι ξένισε το κοινό της Θεσσαλονίκης και δεχθήκαμε και πολλά σκώμματα από πολλούς. Σε πολύ λίγο όμως διάστημα, η κοινωνία βλέποντας το λαμπρό έργο του προσκοπισμού, μας περιέβαλε με την δέουσα αγάπη και εκτίμηση.

Το 1915 (Νοέμβριος) συγκροτείται με την έγκριση μας και η 3^η προσκοπική ομάς υπό την Αρχηγία του Στ. Παπανικολάου, με πυρήνα δυσαρεστημένους προσκόπους της Σχολής Κωνσταντινίδη της 1^{ης} Ομάδος. Με απόφαση δε του Κεντρικού Συμβουλίου μου ανατίθεται η Τοπική Εφορεία, της οποίας τα γραφεία εγκαταστήσαμε στο υπόγειο του ειρηνοδικείου στην Β. Σοφίας όπου σήμερα είναι ο κινηματογράφος Μέγας Αλέξανδρος."⁷⁸⁶

⁷⁸⁵ Ο Στρατηγός Γ. Φεσσόπουλος Επιθεωρητής Ομάδων του Διοικητικού Συμβουλίου του ΣΕΠ, σε ομιλία του. το 1932 στη Θεσσαλονίκη στο Εμπορικό Επιμελητήριο αναφέρει σαν ιδρυτή του προσκοπισμού της Θεσσαλονίκης μόνο τον Γαβριηλίδη στη Σχολή Κωνσταντινίδη το 1915. Εφημερίδα *Νέα Αλήθεια Θεσσαλονίκης* 5-7-1932.

⁷⁸⁶ Σημείωση το κείμενο αναφέρεται στο έτος 1960

Το 1915 ο σύλλογος Ηρακλής,⁷⁸⁷ ίδρυσε δική του προσκοπική ομάδα, υπό την αρχηγεία του Αλεξ. Πετρίδη⁷⁸⁸, η οποία ονομάστηκε «ομάς φιλάθλων» λόγω της αθλητικής ιδιότητας των προσκόπων που την αποτελούσαν. Όταν αργότερα ο Α. Πετρίδης κλήθηκε από το Σώμα να αναλάβει τα ανώτερα αξιώματα της προσκοπικής ιεραρχίας, αρχηγός της ομάδας του Ηρακλή ορίστηκε ο Ι. Δανιηλίδης. Αργότερα τον Μάρτιο του 1918, η προσκοπική ομάδα του Ηρακλή χωρίστηκε σε δύο ομάδες. Αρχηγός της πρώτης ορίστηκε ο Ι. Δανιηλίδης και της δεύτερας ο Δ. Ανθίδης. Οι ομάδες αυτές τέθηκαν υπό την επίβλεψη του συμβούλου του Ηρακλή Θ. Κέρτσου, τότε ανθυπολοχαγού. Με τη βοήθεια δε του γραμματέα του Γυμναστικού Συλλόγου Ηρακλή, Ν. Χριστοδούλου καταρτίστηκε Τοπική Επιτροπή για την παρακολούθηση του προσκοπικού έργου, από τους Κασάπη, Στεφάνου, Σ. Τριανταφύλλου, Μάτλου, Σ. Κοσμόπουλου, Ν. Χριστοδούλου η οποία την 14^η Δεκεμβρίου 1915, γνωρίζει την λήψη εγγράφου από την Κεντρική Εφορεία των Αθηνών, για παροχή βοήθειας εκ μέρους των προσκόπων για την εγκατάσταση Σέρβων προσφύγων, οι οποίοι και βοηθήθηκαν.

Στο σημείο αυτό, γράφει ο Πετρίδης "θα αναφέρω μερικά ονόματα των πρώτων προσκόπων της Θεσσαλονίκης: Αδελφοί Παπαχρήστου, Αδελφοί Ανθίδου, Κ. Γεωργιάδης, Κούλης Τσιτσιάλη, Χαντζηκωνσταντίνου, Θεοχαρίδης, Κυριακόπουλος, Δανιηλίδου, Βαλιάνου, Φουντούλη, Νούκα, Τζιόβα, Φαρμακίδου, Καζαντζής, Σουλτάνης, Τσαπούλης, Νούσιας, Αποστολίδης, Λαζαρίδης, Αγγελίδης, Μπεκιάρη, Κεφαλάς, Κ.Ζουμπούλης, Λ. Ζωΐδη, Κοντός, Κορτσιδής, Μπαλάμης, Π. Θανασίου, Λάιος. Πολλοί από αυτούς, αργότερα προσέφεραν λαμπρές υπηρεσίες ως αξιωματικοί του Σώματος.

Εν τω μεταξύ ιδρύονται και πολλές άλλες προσκοπικές ομάδες. Λειτουργούν επίσης σχολές Υπαρχηγών και Αρχηγών για τη δημιουργία καταλλήλων στελεχών προς υποστήριξη των νέων ομάδων που δημιουργούνται και η όλη προσκοπική εργασία προχωρεί αργά αλλά σταθερά".

Το 1916 η Μακαμπή ιδρύει προσκοπική ομάδα⁷⁸⁹ με παιδιά της Ισραηλίτικης Κοινότητας. Κατά τα μέσα Νοεμβρίου του 1916, γράφει ο Αλ. Πετρίδης "διαφωνήσαμε ριζικώς με τον αποσταλμένο των Αθηνών Ο. Αραβαντινό, ως προς τον υποδεικνυόμενο τρόπο διοικήσεως υπό αυτού αλλά και για την εφαρμογή του προσκοπικού προγράμματος και αποχωρήσαμε από την Εφορεία. Μετά δε την αναχώρηση του Αραβαντινού, με προσωπική εντολή του Προέδρου Ελευθερίου Βενιζέλου⁷⁹⁰ που ευρίσκετο στην Θεσσαλονίκη αναλάβαμε και πάλι την εφορεία».

Κατά τον Μάιο του 1917 συγκροτήθηκε υπό τη προεδρεία του Γ. Δαγκλή και του Π. Αργυρόπουλου η Κεντρική Επιτροπή Προσκόπων Περιφέρειας Μακεδονίας (Κ.Ε.Μ Κεντρική Επιτροπή Μακεδονίας) και μέλη της τους Δ. Στεφάνου, Α. Μάλτου, Δ. Χατζόπουλου, Θ. Κέρτσο, Στ. Κοσμόπουλου, Ν. Χριστοδούλου, Γλυνού, Ρακανάτη Σαούλ, Αμάρ Κοέν η οποία και ενισχύθηκε οικονομικά από την Κυβέρνηση. Τα γραφεία της Εφορείας εγκαταστάθηκαν

⁷⁸⁷ Από το Βιβλίο του Χριστοδούλου, Νικόλαου αντιπροέδρου του Γυμναστικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης ο Ηρακλής με τίτλο *ο Γυμναστικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης Ο Ηρακλής και η εξέλιξη του Αθλητισμού εν Θεσσαλονίκη* Έκδοση Θεσσαλονίκη 1927.

⁷⁸⁸ Ο Αλέξανδρος Πετρίδης υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Ηρακλή.

⁷⁸⁹ Αναλυτικά για τις Ομάδες των Ισραηλιτών Προσκόπων υπάρχει σχετική εργασία στο έτος 1923.

⁷⁹⁰ Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ευρίσκεται στην Θεσσαλονίκη με την Κυβέρνηση της Εθνικής Αμύνης.

σε δημόσιο οίκημα όπισθεν του Φρουραρχείου επί της οδού Διαδόχου Γεωργίου τότε, Φιλικής Εταιρείας σήμερα.

"Την 13 Ιουνίου 1917, η Περιφερειακή Εφορεία ανατέθηκε στον υπολοχαγό Αχ. Πέτα. Αυτός ομολογουμένως αφοσιώθηκε ψυχή και σώμα στο προσκοπικό έργο και κατάφερε την αύξηση του αριθμού των προσκοπικών Ομάδων, τις οποίες και διαίρεσε σε δύο τμήματα - λόχους. Τη διοίκηση του Α' τμήματος ανέθεσε σε ημάς –(δηλαδή στον Α. Πετρίδη) και τη διοίκηση του Β' λόχου στον Θ. Κέρτσον, Υπολοχαγό του Πεζικού , τους δε λόχους, σε Αρχηγούς καλούμενους Λοχαγούς και η όλη προσκοπική εργασία προχωρούσε με καλό ρυθμό".

Η μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης

"Αξία εύφημου μνείας αλλά και κάθε εξύμνησης, υπήρξε η δράση των προσκόπων μας στην μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης, που εκδηλώθηκε στις 5 Αυγούστου του 1917, οι οποίοι με ηρωισμό και αυταπάρνηση κατά τη αποφράδα εκείνη νύχτα, εκπλήρωσαν το καθήκον τους και επί ένα συνεχές έτος προσέφεραν υπηρεσίες στους πυροπαθείς. Υπέρ των πυροπαθών εργάστηκε και προσκοπική ομάδα των Αθηνών (100 περίπου πρόσκοποι) που παρέμειναν στην πόλη για διάστημα ενός μηνός.

Για τον ηρωισμό και την αυτοθυσία των προσκόπων μας, οι οποίοι για να προσφέρουν τις πολυειδής τους υπηρεσίες κατά τη μεγάλη πυρκαγιά, αψηφούσαν και αυτό τον κίνδυνο από τις φλόγες των καιόμενων σπιτιών, το Σώμα μας εδέχθη τα συγχαρητήρια και τον έπαινο όλων των Αρχών της πόλης και του Κεντρικού Συμβουλίου του Σώματος των Αθηνών καθώς και του Στρατηγού Σερ Ρόμπερτ Μπάντεν Πάουελ Αρχηγού των Άγγλων προσκόπων⁷⁹¹"

Αξίζει να καταγραφεί με μεγαλύτερη ανάπτυξη η συμμετοχή των προσκόπων στην μεγάλη καταστροφική πυρκαγιά.

Τα γεγονότα της 4^{ης} Αυγούστου 1917. Από την Έκθεση του Εφόρου Μακεδονίας Α. Πέτα

"Την 3^η απογευματινή της 4^{ης} Αυγούστου, δίπλα από το Ελληνικό Νεκροταφείο Λατομείο έγινε μεγάλη έκρηξη με δαιμονιώδη κρότο. Ο Υπαρχηγέων Ενωμοτάρχης Καράσσοσ Αδριανός εκείνη τη στιγμή επέβαινε στο τραμ ακριβώς στην διασταύρωση με τη λεωφόρο Εθνικής Αμύνης. Κατέβηκε από το τραμ και έτρεξε προς την κατεύθυνση που ακούστηκε ο κρότος. Έφθασε στο Λατομείο την ώρα που οι Γάλλοι σχημάτιζαν μια ζώνη για να περιφρουρήσουν τον χώρο. Πέρασε από αυτή αν και τα φυσίγγια δυναμίτιδας εκपुरσοκροτούσαν το ένα μετά το άλλο. Παρατηρεί ένα Έλληνα χωροφύλακα με καταματωμένο χέρι. Τρέχει αμέσως στο 2ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο, και παραλαμβάνει τραυματιοφορείς για να τον μεταφέρουν. Μετά από αυτό, κατευθύνεται σε μια αποθήκη η οποία καίγεται. Παρατηρεί ανθρώπινα σώματα διαμελισμένα. Το ένα χωρίς κεφάλι ,το άλλο χωρίς πόδια, χωρίς χέρια κτλ. Την ώρα αυτή καταφθάνουν επίσης οι πρόσκοποι, ο Υπαρχηγέων Ενωμοτάρχης Κουταλιάγκας της 6^{ης} Ομάδας, ο Υπενωμοτάρχης Βασικύρου Δημ. της 5^{ης} Ομάδας, ο πρόσκοπος Αγαθοκλής Ι. της 1^{ης} Ομάδας, ο πρόσκοπος Τιάκας

⁷⁹¹ Ησαΐα, Ησαΐα *Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Αθήνα 1949. Σελίς 152

Μιχαήλ της 5^{ης} Ομάδας, ο πρόσκοπος Σκούρας Γεώργιος της 1^{ης} Ομάδας, ο πρόσκοπος Παπακώστας της 6^{ης} Ομάδας, ο πρόσκοπος Θεμελής της 4^{ης} Ομάδας και ο Ενωμοτάρχης Νούσιας Γεώργιος της 2ας Ομάδας. Όλοι ανέλαβαν διάφορες υπηρεσίες και με τα φορεία μετέφεραν τα δυστυχή απανθρακωμένα πτώματα. Άλλοι συνέλεγαν τα αποκομμένα μέλη, κεφάλια, χέρια, πόδια και τα μετέφεραν στο παρακείμενο Νεκροταφείο. Όλα αυτά έγιναν με κίνδυνο της ζωής τους καθόσον οι αποθήκες των πυρομαχικών αναφλέγονταν η μία μετά την άλλη και κανείς εκ των παρευρισκομένων δεν πλησίαζε. Καταφθάνει τότε στον τόπο ο Σ. Κύρου (του οποίου ο θείος, ο αδελφός του και ο ανιψιός του ήταν μεταξύ των θυμάτων) ζητώντας πληροφορίες για τους συγγενείς του. Διετάχθησαν οι πρόσκοποι να ερευνήσουν για ανακάλυψη και άλλων, αλλά ήταν αδύνατο. Τον οδήγησαν στα θύματα και ανεγνώρισε τους συγγενείς από τα μικρά σωματάκια. (αδελφός και ανιψιός ήταν μόλις δεκαετείς). Οι πρόσκοποι συνέχισαν με αυταπάρνηση το έργο τους. Έβγαζαν τις σανίδες από τα καιόμενα που ήταν δίπλα στην φωτιά που άρχιζαν να ανάβουν. Ένα σώμα επρόκειτο να καεί αλλά δεν μπορούσε κανείς να πλησιάσει. Ο Υπενωμοτάρχης Καράσσος Αδρ. της 22ας Ομάδος μαζί με τον Βασικύρου Δημ. της 5^{ης} ομάδος πήραν ένα μεγάλο σύρμα και έφτιαξαν ένα γάντζο και κατόρθωσαν να απομακρύνουν το πτώμα από τις φλόγες Ελλείψει δε νερού, η φωτιά δε μπορούσε να ελεγχθεί. Μετά οργανώθηκε υπηρεσία, η οποία εμπόδιζε τους παρευρισκομένους να εισέλθουν στο χώρο, καθότι οι εκπυρσοκροτήσεις συνεχίζονταν. Την 7^η εσπερινή αποχώρησαν όλοι. Η υπέροχη αυτή διαγωγή των προσκόπων απέσπασε τον θαυμασμό και τα συγχαρητήρια πάντων. Ο Διοικητής της βάσης κ Pleyber απέστειλε στο Σώμα επίσημο έγγραφο το οποίο δημοσίευσε στις Τοπικές και ξένες εφημερίδες και προκάλεσε την επιστολή του Αγγλικού Ναυτικού εξαίροντας τη δράση των προσκόπων στην πυρκαγιά και στο επεισόδιο τούτο, καθώς γνωρίζετε ότι την επομένη επακολούθησε η τρομερή καταστροφή της πόλης .

Έκθεση του Εφόρου Μακεδονίας για τη δράση των προσκόπων από την πυρκαγιά και μετέπειτα.

"Την 5^η Αυγούστου ημέρα Σάββατο και περί της 05.30 το απόγευμα, ενώ καθόμουν στο γραφείο μου, καταφθάνει πρόσκοπος κάθιδρος και μου αναφέρει ότι μεγάλη πυρκαγιά εξερράγει πλησίον του Διοικητηρίου και ότι οι πρόσκοποι που πρόστρεξαν εκεί ζητούν ενίσχυση. Διατάσσω όλοι οι πρόσκοποι να συγκεντρωθούν στοv τόπο και τρέχω με τη φρουρά των γραφείων στο μέρος της πυρκαγιάς. Αντικρίζω ένα τρομερό θέαμα. Όλα τα σπίτια γύρω είχαν ανάψει, ο δε σφοδρός άνεμος που έπνεε απειλούσε τα πάντα με τα φλόγες. Κάθε προσπάθεια καταστολής ήταν μάταια. Κανείς δε μπορούσε να πλησιάσει σε απόσταση μικρότερη των 100 μέτρων. Στην αντίληψη μου υπέπεσε αμέσως η εργασία που γινόταν από προσκόπους, οι οποίοι αγωνίζονταν να διασώσουν ανθρώπους και αντικείμενα από τις φλόγες και να τα μεταφέρουν σε μέρος ασφαλές. Χωρίστηκαν σε τομείς και ανέλαβαν το δυσχερές αυτό έργο με ζήλο, ψυχραιμία και αξιοθαύμαστη αυταπάρνηση και ηρωισμό. Η αφοσίωση στο καθήκον ήταν τέτοια που πολλοί διακινδύνευαν και τη ζωή τους ακόμη. Πολλοί τους ονόμασαν «μικρούς ήρωες». Μικροί μεν στο σώμα αλλά με πολύ μεγάλη καρδιά.

Μια μητέρα Ισραηλίτισσα εγκατέλειψε στην παραζάλη το παιδί της στην οικία της που φλέγετο. Επικαλείται βοήθεια με γοερές κραυγές και τη συνδρομή των παρευρισκομένων προκειμένου να διασωθεί το τέκνο της. Οι πάντες αδιαφορούν, οπότε διέρχεται στις φλόγες και τρέχει προς το ακίνδυνο μέρος του σπιτιού μια σκιά τυλιγμένη με μια κουβέρτα. Όταν αργότερα το σκέπασμα αποκαλύπτεται, φαίνεται ένα πρόσκοπος που κρατεί ένα μικρό παιδί στην αγκαλιά του και το οποίο αποδίδει στην μητέρα του, η οποία ευγνωμονεί τον άγνωστο αυτόν ήρωα με τις καλύτερες ευχές. Άλλοι καταγίνονται στη διάσωση αντικειμένων, άλλοι μεταφέρουν και φορτώνουν τις οικοσκευές σε φορτηγά. Πάρα πέρα βλέπουμε άλλους να παρέχουν πρώτες βοήθειες σε γέροντες και γυναίκες. Κάποιος γέρος προφέρει με ευγνωμοσύνη το όνομα **πρόσκοπος**⁷⁹² καθότι τη νύκτα εκείνη του παρείχε πρώτες βοήθειες, όταν είχε λιποθυμήσει και παρέμεινε μαζί του μέχρι να συνέλθει και του παρέδωσε το χρηματοκιβώτιο του, το οποίο είχε χάσει. Ο γέροντας είχε εκθαμβωθεί από την τιμιότητα του προσκόπου. Μεγάλος αριθμός προσκόπων τραυματίστηκε (τα 3/5) κατά την μεταφορά επίπλων ή από αντικείμενα που έπεφταν από τα σπίτια. Αλλού οι πρόσκοποι σχημάτιζαν πρόχειρα φορεία για μεταφορά των ατυχών θυμάτων, το δε πλήθος έμενε άφωνο από την εργασία των προσκόπων. Πολλές υδραντλίες χρησιμοποιούνται μόνο από τους προσκόπους.

Η φωτιά εξακολουθούσε να καταστρέφει τα πάντα, οπότε έφθασε και στην οικία μου από την οποία άρχισα να βγάζω διάφορα αντικείμενα και ενώ ήμουν σκυμμένος από το βάρος κάποιου αντικειμένου ακούω τον διάλογο: Ας βοηθήσουμε και αυτόν τον καημένο βρε παιδιά και πράγματι αισθάνομαι το φορτίο μου ελαφρύτερο, στραφείς δε να παρατηρήσω εκείνους που με βοηθούν βλέπω προσκόπους οι οποίοι μόλις με αναγνώρισαν αναφωνούν, ο Αρχηγός!!! Τούτο αναφέρει ο Αρχηγός της 2ας Ομάδας Αλεξ. Πετρίδης ως χαρακτηριστικό».

Επίσης παρέστην μάρτυρας του εξής τραγικού περιστατικού. «Παρήρηχο η νύκτα και η φωτιά εξακολουθούσε το έργο της. Ομάδα προσκόπων εργάζεται σε ένα τομέα οπότε καταφθάνουν 2 άλλοι και ζητούν κάποιον. Μόλις τον αντελήφθησαν του λένε «Τι κάθεσαι εδώ; Το σπίτι σου καίγεται. Τον κόσμο τον κατέλαβε συγκίνηση. Να τα κακόμοιρα τα παιδιά, τα σπίτια ους καίγονται και εκείνα από προθυμία για την εκτέλεση του καθήκοντος, τα άφησαν να καούν και δίνουν βοήθεια σε άλλους».

Απόσπασμα από τις εντυπώσεις Αρχηγού των Αθηνών⁷⁹³ που συμμετείχε στην αποστολή της Θεσσαλονίκης.

"Την 17^η Αυγούστου στην πλατεία Κάνιγγος των Αθηνών είχαν μαζευτεί όλες οι ομάδες και περίμεναν τον Γενικό Έφορο που έφθασε μαζί με τον Πασπάτη. Η αναχώρηση προγραμματίστηκε για τις 20 Αυγούστου στις 5.30 το πρωί. Στην Θεσσαλονίκη το τρένο έφθασε στις 7 το απόγευμα και μας υποδέχθηκε ο εκπρόσωπος της Κυβέρνησης Περ. Αργυρόπουλος με τον Έφορο Πέττα.

⁷⁹² Τα τονισμένα έντονα γράμματα είναι του συντάκτη του άρθρου.

⁷⁹³Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 4-5 Έτος Α΄ Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1917

Η δουλειά αρχίζει την επόμενη μέρα. Η πόλη, τι καταστροφή!. Τα σπίτια γκρεμισμένα. Άλλα καπνίζουν ακόμη. Τα σίδερα άλλων έχουν μαλακώσει. Όλα σταχτιά και πένθιμα. Εν τούτοις, η πόλη εν κινήσει. 18 φυλές είναι εκεί συγκεντρωμένες. Άπειρα αυτοκίνητα όλων των ειδών. Μεταγωγικά, πολυτελείας, νοσοκομειακά, όλα τρέχουν, διασταυρώνονται. Ο Εγγλέζος «πόλιςμαν» στα σταυροδρόμια, δείχνει ποια κατεύθυνση θα πάρουν. Επισκέπτομαι την Αγία Σοφία. Είναι άθικτος ο ναός. Αληθινό μεγαλείο!

Πηγαίνω να δω τους προσκόπους μου στον Λευκό Πύργο. Αρχηγέ, πότε θα πάμε στο Dudular. Από την επόμενη μέρα ξεκινά η δουλειά. Οι πρόσκοποι κατανέμονται στα στρατόπεδα του Dudular και του Καρασί. Μικρός αριθμός προσκόπων μένει στα γραφεία, στον εφοδιασμό και ένα μικρός αριθμός διερμηνέων στους δρόμους.

Οι Άγγλοι είχαν ανοίξει τα στρατόπεδα στους πυροπαθείς, με μόνη συμφωνία τη μη έξοδος στην πόλη για λόγους υγιεινής παρά μόνο με την άδεια του Έλληνα Διοικητού της Μακεδονίας. Τη φρούρηση του στρατοπέδου για τους πυροπαθείς δεν δέχθηκαν να αναλάβουν οι Εγγλέζοι και αυτό ήταν ορθό. Φέρτε μας προσκόπους, είπαν. Και ιδού εμείς. Πρόσκοποι σκοποί, τραυματιοφορείς, επιστάτες. Τι ωραίο θέαμα. Ένας πρόσκοπος ανοίγει αυλάκι γύρω από μια σκηνή γυναικών. Κάποιος άλλος πρόσκοπος κάνει μπάνιο σε ένα παιδί 3 ετών γιατί η μητέρα του είναι άρρωστη. Ο Πάλλης, οδηγεί δύο μικρά παιδιά από το χέρι. Ο Σαλίμπας μαγειρεύει. Η σκηνή των Αρχηγών, Πρόκου και Μαραγκουδάκη τακτική και τακτοποιημένη. Το αυτοκίνητο του Εφόρου, πηγαίνει στο Καρασί. Ένα ακόμη στρατόπεδο με ωραία εγκατάσταση. Ο Αρχηγός της Αποστολής εργάζεται νυχθημερόν. Κοιμάμαι πάνω σε ένα τραπέζι. Μπαίνει ο Έφορος «Σωστός τραπεζίτης Αρχηγέ» Καλό και αυτό!

Ένα μικρό Έβραιόπουλο τραγουδά. Τι καλή φωνή που έχει. Είναι ο μικρός πρόσκοπος που εργάζεται όλη τη μέρα στη Θεσσαλονίκη σε σιδηρουργείο και το βράδυ έρχεται στο στρατόπεδο για να διασκεδάσει με τα ωραία τραγούδια του τους συναδέλφους του.

Μια ματιά στην πόλη. Όχι ωραία, αλλά ιδιόρρυθμος. Εδώ χανούμισσες, εκεί Εβραίες με πράσινο κάλυμμα. Τζαμιά, μιναρέδες, τούρκικα μπάνια, στενοί δρόμοι. Το δεύτερο πάτωμα των σπιτιών εξέχει και στενεύει τη λωρίδα του ουρανού πάνω από το κεφάλι μας. Ο κόσμος πολύ φιλόξενος. Ο διευθυντής μου, οι Αξιωματικοί του πλοίου Ύδρα, η κ. Χατζηλαζάρου. Όλοι μας περιποιούνται. Στο μέγαρο της κυρίας όλες οι κυρίες του Ερυθρού Σταυρού. Αρχίζουν τα εγκώμια για τους προσκόπους της Θεσσαλονίκης. Πως εργάστηκαν αυτά τα παιδιά στις μέρες της πυρκαγιάς δεν λέγεται. Μετέφεραν μωρά, κοσμήματα με ασφάλεια, κόπιασαν, πληγώθηκαν. Αληθινά υπέροχα αυτά τα παιδιά. Όταν το κάνω νύξη σε κανένα μου λέει «Μα εγώ το καθήκον έκανα Αρχηγέ». Είναι τόσο πολλοί οι πρόσκοποι στη Θεσσαλονίκη που δεν μπορώ να συγκρατήσω ονόματα.

Μια ματιά στον Άγιο Δημήτρη. Η ωραία βασιλική με τις τέσσερις σειρές κίονες από πορφυρό μάρμαρο με τα διαφορετικά κιονόκρανα επί των οποίων στηρίζονται ελαφρότερες στήλες, δεν υπάρχει πλέον. Πάει ο πλούτος των μωσαϊκών. Σωρός ερειπίων. Καθημερινά υπηρεσίες. Συγχαρητήρια των Εγγλέζων".

"Ελθετε Αμέσως. Κωνσταντίνος Μελάς" Πότε ήρθε το τηλεγράφημα αυτό; Προ δύο ωρών. Τα σχολεία άνοιξαν στην Αθήνα και τα παιδιά πρέπει να επιστρέψουν. Τα παιδιά συγκεντρώνονται. Οι Θεσσαλονικείς μουσικοί προπορεύονται και έπονται οι Αθηναίοι

Κλείνουν την παράταξη οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης. Στο πεδίο του Άρεως, ο Έφορος μας αποχαιρετά. Αναχωρούμε. Κάναμε το χρέος μας. Έχουμε πολλά να μάθουμε ακόμη και να ωφεληθούμε. Θα τελειώσω με την πρόποση που έκανα στο αποχαιρετιστήριο γεύμα των Αρχηγών στον Λευκό Πύργο.«Εμείς οι πρόσκοποι των Αθηνών, σεμνυόμεθα ως ιδρυτές του προσκοπισμού στην χώρα μας ,οι Θεσσαλονικείς δύνανται να καυχώνται σαν εδραιωτές αυτού". Υπογραφή στο άρθρο," Ένας Αρχηγός.

Τη συμμετοχή των προσκόπων στην καταστροφική πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης, χαιρέτισαν με ενθουσιώδεις επιστολές, ο Λοχαγός John R.Litt,RAMC διοικητής του στρατοπέδου Dudular , ο Λοχαγός James Watson με σημαντικότερη εκείνη του Αρχιπροσκόπου Baden Powell.

Ο Ρόμπερτ Μπάντεν Πάουελ για τους προσκόπους της Θεσσαλονίκης.

Ο Σερ Ρόμπερτ Μπάντεν Πάουελ έγραψε για τους Έλληνες Προσκόπους της Μακεδονίας, την παρακάτω επιστολή⁷⁹⁴ στον Γενικό Έφορο Κωνσταντίνο Μελά:

« Αγαπητέ μου κύριε Μελά,

Ο Ταγματάρχης κ Γουέντ, με πληροφόρησε για την πρόοδο των Ελλήνων Προσκόπων και σπεύδω να σας συγχαρώ και να ευχηθώ καλή επιτυχία στο έργο σας. Μας είναι γνωστές ήδη, οι πολύτιμες υπηρεσίες σας που προσφέρατε και η αυτοθυσία που επέδειξαν κατά την μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης, κερδίσαντες τον θαυμασμό των αδελφών τους Άγγλων προσκόπων. Επίσης οι περιποιήσεις και η φιλοξενία των προς του προσκόπους μας του τορπιλισθέντος νοσοκομείου «Βρετανικός⁷⁹⁵ », κέρδισαν τη συμπάθεια και την ευγνωμοσύνη μας. Είμαι απολύτως βέβαιος ότι τα επεισόδια αυτά θα γεννήσουν τη συμπάθεια και εκτίμηση μεταξύ των παιδιών των δύο Εθνών, οι οποίες θα αποδειχθούν πολύτιμες αργότερα όταν τα παιδιά αυτά θα γίνουν πολίτες. Αν νομίζετε ότι μπορούμε και εμείς να βοηθήσουμε κάπως για την προαγωγή του προσκοπισμού στην Ελλάδα, γράψατε μας και είμαστε πρόθυμοι να κάνουμε ότι μπορούμε.

Με εγκάρδιες ευχές. Ρόμπερτ Μπάντεν Πάουελ»

Στην επιστολή αυτή του Μπάντεν Πάουελ απάντησε ο Γενικός Έφορος Κωνσταντίνος Μελάς με τα παρακάτω λόγια:

«Στρατηγέ μου, είμαι βαθύτατα συγκινημένος για τις κολακευτικές εκφράσεις σας, για τους Έλληνες Προσκόπους. Τέτοια εκτίμηση που προέρχεται από τον ιδρυτή του Θεσμού των προσκόπων είναι μεγάλη ενθάρρυνση για τους προσκόπους μας. Εξ ονόματος του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, σας εκφράζω την ευγνωμοσύνη μας για την αποστολή του Γκάντεμ⁷⁹⁶. Από τη μέχρι τώρα συνεργασία μας προβλέπουμε το καλό, το οποίο οι καλές του πρακτικές και ειλικρινείς συμβουλές, θα κάνουν στο Σώμα μας. Έχω την ακράδαντο πεποίθηση, και σε τούτο όλοι οι ειλικρινώς αγαπώντας την Πατρίδα μας συμφωνούν ,ότι εάν κατορθώσουμε να εμπνεύσουμε στους Ελληνοπαιδες τις θαυμάσιες παραδόσεις των Άγγλων, θα ξαναγίνει μια μέρα η Ελλάδα μας η χώρα που χάρισε τον πολιτισμό στον κόσμο.

⁷⁹⁴ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 14 Έτος Β, Ιούλιος – Αύγουστος 1918.

⁷⁹⁵ Βρετανικός Πλωτό Ναυτικό Νοσοκομείο. Τορπιλίσθηκε στο στενό της Κέας (Τζια) στις 21 Νοεμβρίου 1916.Τους ναυαγούς φιλοξένησαν και περιποιήθηκαν οι πρόσκοποι της 3^{ης} Ομάδος Αθηνών

⁷⁹⁶ Γκάντεμ η Gaddum ήταν ο Άγγλος Έφορος που είχε αποσταλεί από τους Εγγλέζους για την οργάνωση του Σώματος

Η Αγγλία κατά τον μεγάλο αυτόν πόλεμο, έδωσε σε όλη την ανθρωπότητα το παράδειγμα του τι είναι δυνατόν να κάνει ένα Έθνος όταν οι πολίτες του έχουν αγωγή.

Σε εσάς προσωπικά, η Αγγλία οφείλει πολλά και ήδη το όνομα σας σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο είναι συνδεδεμένο με την ευγνωμοσύνη των Εθνών, για το σύστημα αγωγής το οποίο ιδρύσατε. Εμείς οι ανήκοντες σε ένα μικρό κράτος, αλλά με μεγάλα ιδεώδη, από την πρώτη μέρα όταν ιδρύσαμε τον θεσμό των προσκόπων, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης προς τον πρώτο πρόσκοπο του Κόσμου, σας ανακηρύξαμε Επίτιμο Γενικό Αρχηγό των Ελλήνων Προσκόπων. Δεν σας το ανακοινώσαμε ακόμη επισήμως. Περιμένουμε να καταστεί το Σώμα μας αντάξιο του Επίτιμου Γενικού του Αρχηγού, για να το κάνουμε. Έχουμε την πεποίθηση ότι δεν θα αργήσει τούτο. Μπορείτε να βασιστείτε στο ότι, ο πόθος μας είναι δια του προσκοπισμού να επιτύχουμε την αδελφοποίηση των Εθνών, στο πνεύμα της δικαιοσύνης και της ελευθερίας. Διατελώ όλως δικός σας».

Κωνσταντίνος Μελάς.

Στην έκδοση του *Headquarter Gazette*⁷⁹⁷ του Νοεμβρίου του 1917, σε άρθρο του ο Baden Powell γράφει: "Από διάφορες πηγές μαθαίνω τελευταία πόσο καλά εργάζονται οι Έλληνες πρόσκοποι...} Στη Θεσσαλονίκη όμως, η δράση των προσκόπων αποδείχθηκε ανωτέρα παντός επαίνου. Ένας εκ των ανταποκριτών μας, ο οποίος παρευρέθη σε μια συγκέντρωση των, μου ανέφερε ότι έμεινε κυριολεκτικά κατάπληκτος από το θαυμάσιο και ζωηρό παράστημα των και την τελειότητα των ασκήσεων και προσκοπικών γυμνασίων, τα οποία τόσο καλά εκτελούσαν ώστε αναγκάστηκε να τους συγχαίρει κάθε τόσο αυτούς αναφωνών Μπράβο !!. Θαυμάσια!!

Κατά την πυρκαγιά δε της Θεσσαλονίκης και μετά από αυτήν, μου ανέφερε ότι οι πρόσκοποι εργάστηκαν θαυμάσια, εκτελούντες αστυνομικά καθήκοντα, περιθάλποντες τους πυροπαθείς, διασώζοντες από τις φλόγες ανθρώπους και περιουσίες, εργαζόμενοι ως μάγειροι και προμηθεύοντες τροφή και κατοικίες σε αστέγους. Όλες αυτές τις υπηρεσίες εκτέλεσαν με μεγάλη γενναιότητα, αυταπάρνηση και αυτοθυσία."

Σύμφωνα με δημοσίευμα του περιοδικού «Η Ζωή των Προσκόπων»⁷⁹⁸ στην Θεσσαλονίκη, στο τέλος του 1917, υπάρχουν εν ενεργεία 30 ομάδες εντός της πόλης. Λειτουργεί Πρότυπη Ομάδα που αποτελείται από Αρχηγούς και Υπαρχηγούς και ιδρύθηκαν και 2 Ουλαμοί Βαθμοφόρων για να εκπαιδεύονται οι βαθμοφόροι των Ομάδων.

Η Τελετή παράδοσης της Σημαίας στο Σώμα προσκόπων Μακεδονίας.

Στην αρχή του 1918, στις 25 Μαρτίου ⁷⁹⁹, η Θεσσαλονίκη εόρτασε την Εθνική απελευθέρωση. Οι πρόσκοποι έζησαν μια ξεχωριστή μέρα. Μετά τις πρωινές παρελάσεις που συμμετείχαν με 25 ομάδες και μουσική, το απόγευμα στις 4 στο πεδίο του Άρεως έγινε η τελετή της παράδοσης της προσκοπικής Σημαίας στο Σώμα Προσκόπων Μακεδονίας. Από νωρίς οι 44 ομάδες της πόλης μας είχαν παραταχθεί στο πεδίο του Άρεως. Είχαν παραταχθεί επίσης οι μαθητές του Α' και Β' Γυμνασίου, οι μαθητές των Δημοτικών Σχολείων, το Διδασκαλείο και η σχολή Κωνσταντινίδη. Οι επίσημοι που προσήλθαν στις 3.30, ήσαν οι: ο

⁷⁹⁷ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 6-7 Έτος Α Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1917

⁷⁹⁸ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 9 Έτος Α Φεβρουάριος 1918

⁷⁹⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* άρθρα συνεχή στις 22,24,26 Μαρτίου 1918

Νομάρχης Βουτσινάς, ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Γεννάδιος, ο Αρχираββίνος Μείρ, ο Διευθυντής της Αστυνομίας Κοκκαλάς, Αξιωματικοί του Στρατού, Ανώτατοι Δημόσιοι υπάλληλοι και πλήθος κόσμος. Στις τέσσερις καταφθάνει ο Γενικός Διοικητής Μακεδονίας Περ. Αργυρόπουλος⁸⁰⁰ και η μουσική των προσκόπων παιανίζει τον Εθνικό μας Ύμνο. Μετά την επιθεώρηση των προσκόπων, ο Αργυρόπουλος παραδίδει τη Σημαία στον Έφορο Μακεδονίας, Υπολοχαγό Αχ. Πέττα και προσφωνεί τους προσκόπους. Στο Διοικητή απαντά και τον ευχαριστεί, ο Έφορος δηλώνοντας ότι, οι πρόσκοποι θα φανούν αντάξιοι του καθήκοντος των. Ακολουθεί η ορκωμοσία των νέων προσκόπων και η παρέλαση όλων των προσκόπων ενώπιον του Διοικητού. Οι πρόσκοποι μετά το τέλος της τελετής παρέλασαν στους δρόμους της πόλης.

Με συνεχή δημοσιεύματα, ο τύπος⁸⁰¹ αναφέρεται στην δράση των προσκόπων για τη βοήθεια τους στον έρανο υπέρ των τραυματιών του Σκρά⁸⁰², αλλά και σε εκείνον της «αδελφής του Στρατιώτου».

Μείζον θέμα δημιουργήθηκε το 1918 στην Θεσσαλονίκη, με το περίφημο σχέδιο της "προσκοπικής επιστράτευσης" και κρίθηκε επιβεβλημένο να ανέβει στη Θεσσαλονίκη ο Γενικός Έφορος Κωνσταντίνος Μελάς, προκειμένου να εξηγήσει και να ενημερώσει τους γονείς των παιδιών.⁸⁰³ Το σχέδιο προσκοπικής επιστράτευσης προβλέπεται από τον νόμο 1066/17. Το σχέδιο είχε ανακοινωθεί με σχετική δημοσίευση στον τύπο, από τον Έφορο Προσκόπων Μακεδονίας, δημοσιεύτηκε δε στην εφημερίδα *Μακεδονία*⁸⁰⁴ και προέβλεπε την υπηρεσία που θα προσέφεραν οι πρόσκοποι σε εποχή επιστράτευσης, με υπηρεσίες ως Νοσοκόμοι, αγγελιοφόροι ποδηλάτες, απλοί αγγελιοφόροι, τηλεφωνητές και άλλες γραφικές υπηρεσίες. Οι γονείς υπήρξαν «θορυβημένοι» όμως από δημοσίευση. Δόθηκαν εξηγήσεις ότι η εν λόγω ανακοίνωση αποτελούσε απλά άσκηση.

Την άνοιξη του 1918, οι Μακκαβαίοι πρόσκοποι οργάνωσαν καλλιτεχνική και γυμναστική επίδειξη Για την καλύτερη οικονομική επιτυχία της εκδήλωσης με επιστολή τους ζητούν από τον Περιφερειακό Έφορο την προώθηση αιτήματος τους⁸⁰⁵ για την απαλλαγή φόρου από την Οικονομική υπηρεσία, κάτι στο οποίο συνεπικουρεί και η Επιτροπή.

Το καλοκαίρι του 1918, ο Γενικός Αρχηγός Δαγκλής επιθεώρησε τους προσκόπους⁸⁰⁶. Η επιθεώρηση έγινε στο Γυμναστήριο του Γυμναστικού Συλλόγου "Ηρακλής", παρουσία του Γεν Διοικητή, του Δημάρχου Αγγελάκη, του προεδρείου της «Αδελφής του Στρατιώτου», του Αρχираββίνου των Εβραίων και πολλών άλλων επισήμων. Ο Γενικός Αρχηγός μετά του Γενικού Διοικητού, προσήλθαν στο γήπεδο και επιθεώρησαν περισσότερους από τριακόσιους προσκόπους της Θεσσαλονίκης (συμμετείχαν και οι Ισραηλίτες πρόσκοποι Θεσσαλονίκης), αλλά και των κοντινών επαρχιών, υπό των ήχων της μουσικής των

⁸⁰⁰ Ο Περικλής Αργυρόπουλος, ο Αλ. Ζάννας και ο Δ. Δίγκας οργάνωσαν την Εθνική Άμυνα με σκοπό της διατήρηση της Ελληνικότητας της Μακεδονίας Βλ. Θ. Βερελή "Ο Ελευθέριος πίσω από τον Βενιζέλο .Καθημερινή 2014 σελ 68

⁸⁰¹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 23 Ιουνίου, 25 Ιουλίου, 25 Οκτωβρίου 1918

⁸⁰² Εφημερίδα *Μακεδονία* 26 Ιουνίου , 12 Ιουλίου 1918

⁸⁰³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 15 Μαΐου 1918

⁸⁰⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 2 Μαρτίου 1918

⁸⁰⁵ 28 Μαρτίου 1918 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα

⁸⁰⁶ Περιοδικό *η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 15 Έτος Β, 15 Αυγούστου-15 Σεπτεμβρίου 1918, Εφημερίδα *Μακεδονία* 6 Αυγούστου 1918.

προσκοπικών ομάδων Εδέσσης με επικεφαλής τον Έφορο τους, Θαλασσινό. Είχε προηγηθεί η παρέλαση, με πρώτους τους ποδηλάτες και στη συνέχεια, οι πρόσκοποι της περιοχής και των κοντινών επαρχιών. Ο Αρχιστράτηγος, μίλησε για το έργο των προσκόπων και συνεχάρη για την εμφάνισή τους, τον Έφορο Κεντρικής Μακεδονίας Πέττα.

Η βοήθεια των προσκόπων στο Αγγλικό Στρατηγείο στο Παπάφειο Ορφανοτροφείο.

Κατά την εποχή αυτή, ως αποτέλεσμα του κηρυχθέντος Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είχαν αποβιβαστεί στην Θεσσαλονίκη αγγλογαλλικά συμμαχικά στρατεύματα και η πόλη είχε μετατραπεί σε πολεμικό κέντρο. Οι πρόσκοποι μας, παρείχαν κάθε δυνατή βοήθεια στους συμμάχους, διετέθη μάλιστα και προσκοπική ομάδα υπό την Αρχηγία του Σ. Κύρου, στην υπηρεσία του Αγγλικού Στρατηγείου Ανατολής, το οποίο ήταν εγκαταστημένο στο Παπάφειο. Οι πρόσκοποι που προσέφεραν υπηρεσίες στο Αγγλικό Στρατηγείο υπό την Αρχηγία του Σωτ. Κύρου, συνεχίζοντας το κοινωνικό τους έργο μοίρασαν 8.000 σιγαρέτα⁸⁰⁷ στους τραυματίες του 4^{ου} Στρατιωτικού Νοσοκομείου Τούμπας.

Η ομάδα αυτή έλαβε αργότερα τιμητική διάκριση για τις υπηρεσίες της. Για τις δραστηριότητες των προσκόπων στο Αγγλικό στρατηγείο, υπάρχει αλληλογραφία μεταξύ του Κύρου και του Baden Powell καθώς επίσης του Βρετανού Στρατηγού George Milne και του διευθυντή του προσκοπικού γραφείου H.Martin. Ο Baden Powell σε επιστολή⁸⁰⁸ του στον Κύρου γράφει "ότι είναι πολύ ευχαριστημένος από τη επιστολή και τις φωτογραφίες που του έστειλε. Δηλώνει ότι γνωρίζει για την δράση τους στο Αγγλικό Στρατηγείο και το προσκοπικό πνεύμα των νεαρών προσκόπων από τον Ταγματάρχη Wade αλλά και τον A.Gaddum. Ζητά να μεταφέρει τις ευχαριστίες των αδελφών Άγγλων προσκόπων, που είναι γεμάτοι ευγνωμοσύνη για αυτή τη βοήθεια". Τέλος γράφει" ότι είναι πολύ ευχαριστημένος και τον συγχαίρει που ο Μελάς τον όρισε Έφορο Μακεδονίας και του εύχεται καλή δουλειά". Στο ίδιο πνεύμα, ο Βρετανός Στρατηγός George Milne⁸⁰⁹ ευχαριστεί τον Κύρου και τους Έλληνες προσκόπους του. για τη εθελοντική προσφορά τους και χωρίς ανταμοιβή στο Αγγλικό Στρατηγείο στο Παπάφειο. Ο H. Martin⁸¹⁰ σε επιστολή του στον Κύρου, αναφέρεται σε επιστολή του A.Gaddum σχετικά με τις υπηρεσίες που προσέφεραν στο Αγγλικό Στρατηγείο κατά τη διάρκεια του πολέμου. Σε απάντηση της ερώτησής σας αν έχει προβλεφθεί κάποιο τιμητικό μετάλλιο ή δίπλωμα (Medal of Merit or diploma) για τους προσκόπους, αυτό θα συζητηθεί στην επόμενη συνεδρίαση της επιτροπής και θα σας ενημερώσουμε.

"Την ίδια περίοδο στις 18 Ιουνίου 1919, συνεχίζει ο Αλεξ. Πετρίδης, λαμβάνουμε την υπό αριθμόν 47 εγκύκλιο⁸¹¹ από τον Γενικό Έφορο Μάρκο Μίνδλερ (αναπληρωτή Γενικό Έφορο) με ευχαριστίες για τον Έφορο Σ. Κύρου και τους προσκόπους που έλαβαν μέρος στο Αγγλικό Στρατηγείο. Η αξιολογημένη υπηρεσία που έγινε από τους 45 προσκόπους που είχαν αποσπαστεί στο Αγγλικό Στρατηγείο, προκάλεσαν την αποστολή συγχαρητηρίων εγγράφων από τον

⁸⁰⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 10 Νοεμβρίου 1918.

⁸⁰⁸ Επιστολή Baden Powell στον Σ. Κύρου της 31/12/1919 Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

⁸⁰⁹ Επιστολή του Βρετανού Στρατηγού George Milne General Commanding in Chief British Salonika Force 9/5/1919. Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

⁸¹⁰ H.Martin 10/5/1919 Αρχείο Προσκοπικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

⁸¹¹ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 2 Έτος Γ 15 Ιουνίου 1919

Διοικητή των Βρετανικών Δυνάμεων και τον Baden Powell, οι οποίοι μας παρακαλούν να διαβιβάσουμε την ευαρέσκεια τους για την παραδειγματική τους διαγωγή και την επιμέλεια των καθηκόντων που ανέλαβαν και τίμησαν τον εαυτό τους και το Σώμα.

Την είδηση της ευχαριστήριας εγκάρδιας επιστολής που έλαβε το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων από τον Γενικό Διευθυντή του Παγκόσμιου γραφείου, Μάρτιν προς τους Έλληνες προσκόπους για τις υπηρεσίες που προσέφεραν κατά τον πόλεμο στο Αγγλικό Στρατηγείο της Θεσσαλονίκης, δημοσιεύει και η εφημερίδα "Μακεδονία".⁸¹²

Τον Φεβρουάριο του 1920⁸¹³ ο Martin ενημερώνει τον Κύρου, για την απονομή του μεταλλείου και την αποστολή των βεβαιωτικών και σημάτων στους προσκόπους που εργάστηκαν στο Αγγλικό Στρατηγείο κατά τη διάρκεια του πολέμου και ζητά την απονομή τους στα παιδιά. Γράφει στην επιστολή ότι ο Sir Robert Baden Powell στέλνει τα συγχαρητήρια του σε αυτούς και ευχές για κάθε επιτυχία και ευτυχία.

Αναχωρεί από την Ελλάδα για να καταλάβει τη θέση του Πρεσβευτή στην Σκανδιναβία ο Π. Αργυρόπουλος⁸¹⁴ μέχρι τώρα πρόεδρος της Κ.Ε.Μ. Η αποχώρηση του Αργυρόπουλου θα σημάνει και την απαρχή διοικητικών προβλημάτων και αντεγκλήσεων μεταξύ των Αρχηγών αλλά και της Επιτροπής.

Τα προβλήματα αυτά περιγράφει επίσης στο κείμενο του ο Αλ. Πετρίδης.

"Ο Προσκοπισμός μας, διοικείται υπό του Περιφερειακού Εφόρου και της Περιφερειακής επιτροπής, η οποία είχε μόνο συμβουλευτική αποστολή αλλά και την οικονομική διαχείριση. Είχε δε ενισχυθεί από την Κυβέρνηση με το ποσό των 25.000 δραχμών καθώς και με σεβαστό ποσό από τον Δήμο μας, για την αντιμετώπιση των εκάστοτε αναγκών των προσκόπων της περιφέρειας. Η βεβιασμένη όμως αύξηση των προσκόπων και η παροχή διαφόρων ωφελημάτων σε αυτούς, η ανάθεση της Αρχηγίας των Ομάδων σε πρόσωπα εντελώς ακατάλληλα, τα οποία εμφανίστηκαν όχι για την ιδέα αλλά για την παροχή των ωφελημάτων καθώς και η ατυχής παρά του Εφόρου κατάρτιση ομάδος "Προσκοπίνων"⁸¹⁵ , επέφεραν πολλές ανωμαλίες με αποτέλεσμα να βρεθεί σε αδυναμία ρύθμισης των τόσων πολλών προβλημάτων που προέκυψαν"

Τα γεγονότα που περιγράφει ο Αλέξανδρος Πετρίδης είχαν μια δυσάρεστη εξέλιξη στην πορεία του προσκοπισμού στην πόλη και ιδιαίτερα στην πρώτη περίοδο της ανάπτυξης του. Ο Αχ Πέττας Υπολοχαγός του Πεζικού, που ανέλαβε την θέση του Εφόρου, αρχικά είχε την στήριξη όλων των προσκόπων, ιδιαίτερα στο πρώτο διάστημα με την προεδρία του Π. Αργυρόπουλου, Γεν Διοικητή Μακεδονίας όλα κύλησαν ομαλά. Στη συνέχεια ο απολυταρχικός τρόπος διοίκησης του Πέττα (σε κάποιες επιστολές της Κ.Ε.Μ χαρακτηρίζεται και ως μοναρχικός ως προς τη διοίκηση) δημιούργησε πολλά προβλήματα. Τα σημαντικότερα από αυτά περιγράφονται σε επιστολή της Κ.Ε.Μ⁸¹⁶ στο Γενικό Έφορο Κωνσταντίνο Μελά, το Μάρτιο του 1918 και ενώ ο Πέττας έχει απομακρυνθεί από τη

⁸¹² Εφημερίδα *Μακεδονία* 2 Ιουνίου 1919

⁸¹³ Επιστολή Η. Martin στον Κύρου για την απονομή του Μεταλλίου για τη βοήθεια στο Αγγλικό Στρατηγείο. Αρχείο Προσκοπικού μουσείου Θεσσαλονίκης.

⁸¹⁴ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 15 Έτος Β, 15 Αυγούστου- 15 Σεπτεμβρίου 1918.

⁸¹⁵ Ελληνίδες Πρόσκοποι Ησαΐας, Ησαΐας : *Η ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού*, Τόμος 1 Σελίδες 111-115.

⁸¹⁶ 1-3-1918, Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

διοίκηση και την θέση του προσωρινού Εφόρου είχε αναλάβει ο Σ. Κύρου⁸¹⁷. Η επιστολή αναφέρεται στα λάθη που έγιναν. "Στους προσκόπους δόθηκαν όχι μόνο στολές αλλά και πτυχία και διακρίσεις χωρίς την απαραίτητη αυστηρότητα. Δημιουργήθηκαν χρέη παρά την χρηματοδότηση από την προσωρινή Κυβέρνηση με 25.000 δραχμές μέσω του Δήμου Θεσσαλονίκης (Ταμίας Κ.Ε.Μ ο Κοσμόπουλος). Αποφασίστηκε η έκδοση τοπικού προσκοπικού περιοδικού, αλλά αιφνιδίως εκδόθηκε με άλλο τίτλο από τον αποφασισμένο, ως περιοδικό ο *πρόσκοπος*."⁸¹⁸

Σε νεότερο έγγραφο της προς το Διοικητικό Συμβούλιο, η Κ.Ε.Μ εκφράζει τη έκπληξη της για τον διορισμό Κύρου, και ιδιαίτερα γιατί "κανείς δεν το ανακοίνωσε επίσημα και θέλουμε να σας δηλώσουμε ότι μια τέτοια μεταβολή στην κορυφή της ιεραρχίας μας εκθέτει και μας μειώνει". Επίσης αναφέρεται ότι ο πρώην Έφορος Πέττας, έχει ανοικτά οικονομικά θέματα με σοβαρά ποσά και η εκκρεμότητα αυτή αφήνει εκτεθειμένη την αξιοπιστία του Σώματος. Ενημερώνουν δε το Συμβούλιο, ότι το πρώτο κονδύλι για τους προσκόπους της Μακεδονίας από την προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης το διαχειρίστηκε ο πρώην Γ. Έφορος (αναπληρωτής) Ούγγος Αραβαντινός, που τώρα βρίσκεται στην Αθήνα. Το έγγραφο υπογράφεται από τον Γενικό Γραμματέα Ν.Κ Χριστοδούλου, και τον Αντιπρόεδρο Δ. Στεφάνου.

Παράλληλα η Κ.Ε.Μ έχει προχωρήσει και σε επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας κο Δημ. Δίγκα⁸¹⁹, με καταγωγή από την Θεσσαλονίκη, στην Αθήνα⁸²⁰.

"Η συσταθείσα Κ.Ε.Μ υπό της προσωρινής Κυβερνήσεως στην Θεσσαλονίκη που διορίστηκε εκ νέου από το Διοικητικό Συμβούλιο της Αθήνας, με λύπη παρατήρησε ότι το Σώμα, μας παραγκωνίζει λόγω του Μοναρχιακού τρόπου διοίκησης που περιήλθε στα χέρια ενός μόνο προσώπου⁸²¹ και καθιστά αδύνατο κάθε εξωτερικό έλεγχο. Επιθυμούμε να θέσουμε τέρμα σε μια λυπηρά κατάσταση η οποία έπρεπε να επισύρει τη μείζονα προσοχή των εδώ αρμοδίων, ιδιαίτερα σε μια εποχή που παρέμεναν μεταξύ ημών και φίλα στρατεύματα των πολιτισμένων λαών. Ζητήσαμε από τους ιεραρχικά προϊσταμένους μας, τα απαραίτητα στοιχεία τα οποία θα κανόνιζαν την θέση μας απέναντι στις αρχές του Σ.Ε.Π και θα επέτρεπαν επέμβαση μας. Δεν εκτιμήθηκαν οι παρακλήσεις μας και προέβησαν σε αιφνίδια παύση του Εφόρου, δημιουργώντας μια κατάσταση που κινδυνεύει το θεμέλιο του

⁸¹⁷ 9-11-1918 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα

⁸¹⁸ Ο *Πρόσκοπος της Μακεδονίας* αναζητήθηκε και βρέθηκε ένα μόνο τεύχος στα αρχεία του Ε.Λ.Ι.Α με αριθμό 13β, Θεσσαλονίκη 6 Αυγούστου 1918, σελίδες 4,,Ετος Α με ένδειξη πανηγυρικό τεύχος και μοναδικό θέμα « ο πατριωτικώτατος λόγος του Νομάρχη Πέλλης κ Π. Τσιτσίλα.

⁸¹⁹ Δημ. Δίγκας. Γεννήθηκε το 1876 στις Σέρρες ως Οθωμανός υπήκοος, και σπούδασε νομικά στην Αθήνα και στην Κωνσταντινούπολη, όπου μετά το πέρας των σπουδών του εγκαταστάθηκε. Αργότερα μετακόμισε στη Θεσσαλονίκη, ασκώντας το επάγγελμα του δικηγόρου διακρινόμενος για την επαγγελματική, κοινωφελή και εθνική του δράση. Διατέλεσε βουλευτής στο Οθωμανικό Κοινοβούλιο κατά την περίοδο 1908 - 1912, εκπροσωπώντας την περιοχή του βιλαετιού Θεσσαλονίκης και επιδεικνύοντας σημαντική εθνική δράση σε συνεργασία με το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης και τους υπόλοιπους Έλληνες στην καταγωγή βουλευτές. Το 1916 συμμετείχε στο Κίνημα Εθνικής Αμύνης όπου ο Ε. Βενιζέλος τον συμπεριέλαβε στη Προσωρινή Κυβέρνηση διορίζοντάς τον υπουργό Δικαιοσύνης από τις 6 Οκτωβρίου του 1916 έως τις 13 Ιουνίου του 1917. Με την ολοκληρωτική επικυριαρχία της Ελλάδας υπό την Αντάντ και την δια αυτής εγκατάσταση της προσωρινής κυβέρνησης Βενιζέλου στην Αθήνα, ο Δίγκας ανέλαβε το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, θέση στην οποία διατηρήθηκε μέχρι τον Νοέμβριο του 1920, έχοντας ως σημαντικότερο επίτευγμα του, την εισαγωγή της διδασκαλίας της δημοτικής γλώσσας στα δημοτικά σχολεία. Πηγή: Wikipedia.

⁸²⁰ 10-12-1918 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα

⁸²¹ Αναφέρεται στον Αχ. Πέττα

Μακεδονικού προσκοπισμού. Φοβούμενοι μήπως η κοινωνία χάσει την εμπιστοσύνη της προς το Σώμα, έχοντας υπόψη μας δε τον Νόμο 1066/17, τον οποίο εσείς εισηγηθήκατε ζητάμε την παρέμβαση σας για να λυθούν τα προβλήματα."

Παράλληλα η Κ.Ε.Μ προχωρά στη συμπλήρωση επιτελείου δίπλα στον νέο Έφορο Σωτ. Κύρου με τους Αλ. Πετρίδη, Θ. Κέρτσο, Υπολοχαγό Πεζικού και τον Ι. Ταζάρτες.

Η σχέση της Αθήνας με την Κεντρική Επιτροπή φαίνεται ότι τώρα βρίσκει το σωστό βήμα (πολύ προφανώς ο Υπουργός Δίγκας "έβαλε το χέρι του" ,όπως φαίνεται από την ευχαριστήρια επιστολή τους προς αυτόν, της 28 Ιανουαρίου 1919⁸²²). Η επικοινωνία μεταξύ Αθηνών και Θεσσαλονίκης με συνεχείς επιστολές απόψεων, έχει βασικό θέμα την ανεξαρτησία της διοίκησης καθώς και τον έλεγχο του προσκοπικού έργου. Αναφέρονται στις διαδικασίες που έχουν συμπεριληφθεί στο νόμο 106619/17 και δεν υλοποιούνται, αλλά και στο θέμα της επιλογής κατάλληλου προσώπου για τη θέση του Εφόρου. Η Κ.Ε.Μ προτείνει ως ιδανικό το πρόσωπο του Αλεξάνδρου Πετρίδη εκ των ιδρυτών της προσκοπικής κίνησης στην Θεσσαλονίκη.

Στις επίσημες επιστολές σημαντική θέση κατέχει μια επιστολή προσωπική ⁸²³του Γενικού Εφόρου Κωνσταντίνου Μελά προς τον Γραμματέα Χριστοδούλου που μοιράζεται μαζί του τους προβληματισμούς του για την προσκοπική κατάσταση στην Θεσσαλονίκη .

"Φίλε κύριε Χριστοδούλου, Δεν είχα απάντηση στα έγγραφα μου και λυπάμαι πολύ για τούτο, φοβούμενος μήπως η επιτροπή της Θεσσαλονίκης έχει δυσaréσκεια τινά, την οποία ακουσίως προξένησα εγώ. Είμαι πρόσκοπος και λατρεύω την ειλικρίνεια και έχω ειλικρινή συνεργασία. Σας παρακαλώ θερμώς να μου γράψετε ειλικρινά, απαντώντας στα εξής:

1^ο Συναισθάνεται η επιτροπή ,ότι για λόγους Εθνικούς σήμερα περισσότερο από ποτέ, δεν πρέπει να μαραθεί ο εκεί προσκοπισμός;

2^ο Αντιλαμβάνεστε ότι με το μέχρι τούδε κρατούν εκεί σύστημα παραχωρήσεως σχεδόν δωρεάν των στολών, θανατώνεται ο προσκοπισμός;

3^ο Κανονίστηκε το ζήτημα του προσωρινού εφόρου; ή μήπως ο κύριος Πετρίδης μη σκεπτόμενος προσκοπικά, αντιδρά και προτιμά να καταστραφεί ο προσκοπισμός για να εκδικηθεί το μη διορισμό του σε θέση προσωρινού εφόρου;

Φίλε κύριε Χριστοδούλου, εάν εμείς οι Έλληνες σκεπτόμαστε την Ελλάδα μας έστω και πέντε λεπτά κάθε μέρα, χωρίς να προτάσσουμε το εγώ μας θα ήταν πολύ μεγάλη επιτυχία.

Λοιπόν, να μου γράψετε σύντομα, όσο περισσότερο μου γράψετε τόσο περισσότερο θα με ευχαριστήσετε." Με πολύ φιλία Κωνσταντίνος Μελάς

Η συνεχής αλληλογραφία μεταξύ της Κ.Ε.Μ, του Γενικού Εφόρου και του Διοικητικού Συμβουλίου της Αθήνας, βάζει οριστικά τέλος στις αντεγκλήσεις με την ανακοίνωση της Κ.Ε.Μ⁸²⁴ προς όλους. "Η Κ.Ε.Μ (Κεντρική Επιτροπή Μακεδονίας), σήμερα για πρώτη φορά, χαιρετά όλους τους Αξιωματικούς του Σώματος. Είναι λυπηρό ότι ένα σύστημα πεπαλαιωμένο, κρατούσε μακριά την Κ.Ε.Μ, την επίσημη αρχή που όρισε η Πολιτεία για να παρακολουθεί την λειτουργία του Εθνικού αυτού σκοπού." Η ύπαρξη της επιτροπής

⁸²² 28-1-1919 Κον Δημ. Δίγκα Υπουργό Παιδείας, Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα

⁸²³ 29 Δεκεμβρίου 1918. Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

⁸²⁴ 00-12-1918 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

θεωρείτο τυπική από την Αθήνα, καθώς έτσι παρουσιάστηκε από τον τέως Έφορο και καθώς αυτό αναφέρει στο έγγραφο του 390 της 10^{ης} τρέχοντος μηνός ο Γ.Ε κ. Μελάς. Όσο το Σώμα λειτουργούσε ομαλά δεν θέλαμε καμία επέμβαση με φόβο να προκαλέσουμε βλάβη.

Η επιτροπή μόλις αντελήφθη ότι σοβαρές ανωμαλίες παρουσιάστηκαν στην εσωτερική λειτουργία του Σώματος και πριν επέμβει, θεώρησε σκόπιμο να ασκήσει τον έλεγχο που προβλέπεται από τον κανονισμό και να απευθυνθεί στην Αθήνα, στις ανώτατες αρχές του Προσκοπισμού, για να αντλήσει μεγαλύτερο κύρος και να δυνηθεί όχι μόνο να προλάβει αλλά και να πατάξει άπαξ και δια παντός εκείνους που λησμόνησαν ή παρερμήνευσαν την αποστολή του προσκοπισμού και αφετέρου να συνδράμει εκείνους που εμπνέονται από τις αρχές και εργάζονται για την πατριωτική αυτή ιδέα.

Η επιτροπή σήμερα έχουσα έγγραφο του Γενικού Εφόρου Μελά και το τηλεγράφημα του Υπουργού παιδείας Δίγκα, ως πρώτο μέλημα χαιρετίζει όλους εσάς τους στρατιώτες της Ιδέας και σας παρακαλεί να αφοσιωθείτε στην ανασυγκρότηση του Προσκοπισμού.

"Ζητούμε πάντες να βοηθήσετε τον προσωρινό Έφορο Σωτ. Κύρου, να τον περιβάλλετε με τυφλή υπακοή καθώς και το πενταμελές συμβούλιο των Αρχηγών, το οποίο διορίστηκε από εμάς για να παρακολουθεί και να γνωματεύει για όλα τα εσωτερικά ζητήματα του Σώματος και να προλαμβάνει τυχόν παραβλέψεις του εκάστοτε Εφόρου, ο οποίος αν ενεργεί μόνος του είναι δυνατός να πέσει σε ανθρώπινα σφάλματα καθώς και να εποπτεύει. Η επιτροπή από χθες επελήφθη αυστηρών ελέγχων οικονομικής και διοικητικής φύσεως ώστε να παρουσιαστεί εξευγενισμένη ενώπιον της κοινωνίας".

Η επιλογή της Κ.Ε.Μ στη θέση του Εφόρου Θεσσαλονίκης είναι ο Αλέξανδρος Πετρίδης. Σε νεότερη επιστολή της⁸²⁵ προς τον Γενικό έφορο Κωνσταντίνο Μελά, επιχειρηματολογεί και προωθεί τα γεγονότα στην δική της κατεύθυνση με νέα διαμορφούμενη κατάσταση, την παραίτηση του Εφόρου Σωτ. Κύρου.

"Κύριε Γενικέ, με την επιστολή σας με αριθμό 390/ΔΣ 178 εγγράφου με τις οδηγίες σας και με τη εξουσιοδότηση που μας δώσατε ξεκινήσαμε την αναδιοργάνωση του Σώματος. Οι ενέργειες που κάναμε είναι: 1^ο επιθυμούμε να διοριστεί ο κος Αλ. Πετρίδης, Έφορος έστω και προσωρινά γιατί τυγχάνει να είναι ο αρχαιότερος των Αξιωματικών και γνωστότατο στέλεχος της κοινωνίας της Θεσσαλονίκης και έχει μεγαλύτερη επιβολή στους προσκόπους, ενώ ο κος Κύρου είναι νεότερος Αξιωματικός στην προσκοπική δράση. Ο κος Κύρου αναλογιζόμενος την ευθύνη υπέβαλε ήδη την παραίτηση του και θα παραμείνει μέχρι την ανάληψη της εφορείας από τον Πετρίδη. 2^ο Το υλικό του Σώματος καταμετράται ήδη υπό Αξιωματικών 3^ο Ο κος Αραβαντινός, σύμφωνα με δήλωση του Πέττα θεωρούσε ότι η επιτροπή λειτουργούσε μόνο τύποις. 4^ο Η προσοχή μας θα συγκεντρωθεί στην διαχείριση του Πέττα, αν και αυτό νομίζουμε ότι ενδιαφέρει μόνο τους εισαγγελείς της χώρας μας. Διορίσαμε προσωρινό Συμβούλιο από τους αρχηγούς σκαπανείς της ιδέας μας, για αν βοηθήσουν τον κ. Κύρου μέχρι τον διορισμό του κ. Πετρίδη. Θα σας κρατάμε ενήμερους και περιμένουμε επιπλέον οδηγίες από εσάς."

Παράλληλα προχωρά σε εκκαθαρίσεις των Μητρώων των προσκόπων, σύμφωνα με τους κανόνες του Προσκοπισμού όπως αναφέρει, αλλά και στον καταρτισμό γραφείου του

⁸²⁵ 10-1-1919 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

Εφόρου. Επίσης προχωρά στην σύνταξη επετηρίδας των Αρχηγών που θα χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις ανάγκες των εκδηλώσεων αλλά και στην εκπαίδευση των υπεράριθμων Υπαρχηγών ώστε οι μη φοιτήσαντες σε ουλαμό να φοιτήσουν κατά προτεραιότητα μέχρι να τελειοποιηθούν.

Προβλήματα της Διοίκησης Αχ. Πέττα.

Η επιτροπή έχει να λύσει ένα ακόμη θέμα, που εμφανίζεται στο τέλος του Δεκεμβρίου του 1918 με έγγραφο της Νομαρχίας Σερρών⁸²⁶. Σε έγγραφο του ο Νομάρχης ενημερώνει, ότι ο Έφορος Πέττα έλαβε 100 δραχμές από το ταμείο της Νομαρχίας για βοήθεια δύο κοριτσιών προσκόπων τις οποίες έφερε μαζί του και οι οποίες διώχτηκαν ποινικά⁸²⁷.

Η απάντηση της Κ.Ε.Μ είναι ότι ο Έφορος δεν είχε καμία εντολή να έρθει στις Σέρρες, καθώς και να συμπεριλάβει μαζί του Ελληνίδες προσκόπους αλλά και να ζητήσει επίσης χρήματα από την Νομαρχία επί επιστροφή. Ζητά δε από το Νομάρχη, να μεταχειριστεί όλα τα όπλα που του έδωσε η Πατρίς και να καταδιώξει τα υποκείμενα εκείνα που διασύρουν την υπόληψη των οργανώσεων.

Η προβληματική συμπεριφορά του Πέττα συνεχίζεται με μια σειρά εγγράφων και τη σύσταση δύο επιτροπών να προχωρήσει σε ελέγχους, από τους Στέφανο Κοσμόπουλο και Σωτ. Κύρου για οικονομικό έλεγχο και μία ακόμη από τους Ναχμία, Ν. Χριστοδούλου, Αλ. Πετρίδη και Θ. Κέρτσο για εξέλεξη των πεπραγμένων διοικητικής φύσεως.

Στις 2 Μαρτίου 1919 αναλαμβάνει τα καθήκοντα του Εφόρου Περιφέρειας ο Αλ. Πετρίδης, με επιστολή δε προς τον Γενικό έφορο εκφράζονται οι ευχαριστίες της Κ.Ε.Μ για την αποδοχή της πρότασης τους για τον Πετρίδη.

Μια νέα υπόθεση το 1919 δημιουργεί μεγάλη διοικητική κρίση στη Θεσσαλονίκη. Το ατύχημα .

Η υπόθεση έχει όνομα «Θεοδώρου» και αφορά τον Υπαρχηγό της 18^{ης} Ομάδος, που κατά την διάρκεια της εκδρομής Θεσσαλονίκη –Αϊβάτι⁸²⁸ αντιμετώπισε θανατηφόρο ατύχημα. Αναλυτικά η υπόθεση περιγράφεται σε επιστολή⁸²⁹ προς τον Γενικό έφορο Κωνσταντίνο Μελά."Κύριον Μελά Γ.Ε ΣΕΠ Αναφορά για την ατυχή υπόθεση Θεοδώρου (της 18^{ης} Ομάδας). Ζητείται από το Διοικητικό Συμβούλιο να ορίσει τα όρια της ευθύνης των Αξιωματικών κατά τη διάρκεια της τέλεσης προσκοπικού έργου.

Προς το ΔΣ ΣΕΠ. Αναφορά επεισοδίου που μπορεί να καταστρέψει το Σ.Ε.Π⁸³⁰

Η υπόθεση .Σε εκδρομή Θεσσαλονίκη- Αϊβάτι απεβίωσε πρόσκοπος κατόπιν τρομερού εμετού. Η μητέρα του θανόντος άσκησε αγωγή στον επικεφαλής της εκδρομής Υπαρχηγό Θεοδώρου τον οποίο το Πλημμελειοδικείο Θεσσαλονίκης με απόφαση του, την 24^η Μαΐου

⁸²⁶ 26-12-1918 Έγγραφο μας προς τον Νομάρχη Σερρών σε απάντηση του εγγράφου του 5637 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

⁸²⁷ Δεν αναφέρονται άλλα επαρκή στοιχεία

⁸²⁸ Περιοχή κοντά στη Θεσσαλονίκη -περίπου 8 χιλιόμετρα –Λητή η Ληταία Πύλη, στους πρόποδες του Χορτιάτη <http://www.lithoksou.net/p/oikismoi-tis-thessalonikis>

⁸²⁹ 12-6-1919 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

⁸³⁰ 12-6-1919 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

καταδίκασε σε 8μηνη φυλάκιση για φόνο εξ αμελείας. Δέχθηκε δε την πολιτική αγωγή της μητέρας του για αποζημίωση 38.000 δραχμών.

Η αγωγή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι στο αγώνισμα της αιωρήσεως, σκίστηκε η κουβέρτα και ο παθών έπεσε και ο Υπαρχηγός έδειξε αμέλεια στην περίθαλψη. Σύμφωνα με την έρευνα μας, το σχίσσιμο της κουβέρτας πρέπει να θεωρείται τυχαίο γιατί πριν τον παθόντα είχαν αιωρηθεί δύο ακόμη πρόσκοποι. Επίσης ο Υπαρχηγός μόλις αντιλήφθηκε το γεγονός έπεσε να προλάβει και να κρατήσει τον πρόσκοπο. Επίσης μετά το ατύχημα ο Υπαρχηγός, έσπευσε να βρει γιατρό στον πλησιέστερο Αγγλικό σταθμό. Για την υπόθεση ασκήθηκε έφεση που θα εκδικαστεί στις 10 Ιουλίου.

Με την απόφαση αυτή που φέρνει αναστάτωση στο Σώμα μας ,γιατί οι παιδιές είναι μέρος του προσκοπικού προγράμματος, πρέπει να βρεθεί λύση που να δίνει και στους γονείς την εμπιστοσύνη για την ασφάλεια των παιδιών, αλλά και στους αξιωματικούς κατοχύρωση ότι δεν θα αντιμετωπίζουν την αμείλικτη δικαιοσύνη για κάθε ατύχημα που μπορεί να συμβεί σε οποιανδήποτε στιγμή του προγράμματος και σε ακαθόριστη για αυτούς ευθύνη.

Μετά την καταδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου οι Αρχηγοί και οι Υπαρχηγοί απέχουν των εργασιών των ομάδων υποβάλλοντας την παραίτηση τους, με σχετικό έγγραφο και ο Έφορος Αλ. Πετρίδης αφού έμεινε χωρίς Αξιωματικούς από της 5^{ης} Ιουνίου υπέβαλλε την παραίτηση του.

Ζητείται να γίνουν οι σχετικές ενέργειες, για να αποτραπούν οι καταστροφικές συνέπειες μιας πολιτικής κατά του προσκοπισμού και να γίνει κατορθωτό με τη νέα απόφαση να τονωθεί το φρόνημα των αξιωματικών, χωρίς όμως να χαθεί η εμπιστοσύνη των γονέων και να ζητήσουμε η Δικαιοσύνη της Πατρίδας μας να μην αφήνει τυχόν παραβάτες ατιμώρητους.

Η προσπάθεια της επιτροπής για καλύτερη απόφαση, συνιστάται σε συγκρότηση επιτροπής Αρχηγών, προκειμένου να παραστεί στη δίκη υποστηρίζοντας την υπεράσπιση, σε ενημέρωση δε των Αρχηγών για τις ενέργειες που γίνονται μέσω της Αθήνας και το αποτέλεσμα τους. Σε επιστολή τους⁸³¹ προς τον Αρχηγό των Αξιωματικών Χαρ. Λέκκα, ζητείται η παραμονή των Αρχηγών στις θέσεις τους μέχρι της οριστικής επιλύσεως του προβλήματος. Η οριστική έκβαση της υπόθεσης Θεοδώρου δεν είναι γνωστή γιατί ο Θεοδώρου εν τω μεταξύ επιστρατεύτηκε και δεν έγινε η δίκη στο Εφετείο αφού η υπόθεση του παραπέμφθηκε να δικαστεί από το Στρατοδικείο.

Στην μεταξύ των μελών αλληλογραφία, σε δύο επιστολές γίνεται επικοινωνία της Κ.Ε.Μ με τον Αρχηγό των αξιωματικών Χαρ. Λέκκα. Από τις επιστολές αυτές γίνεται αντιληπτό ότι υπήρχε εκπρόσωπος των Αξιωματικών στην υπόθεση ο οποίος χειρίζεται θέματα επικοινωνίας μεταξύ των ,αλλά και σε άλλα οικονομικά θέματα.

Άλλες προσκοπικές δραστηριότητες στην περίοδο 1920-1922.

"Με την έναρξη του σχολικού έτους 1918-1919, γράφει ο Αλ. Πετρίδης, κατόπιν της εγκρίσεως του Διευθυντού του Διδασκαλείου «Ν. Λούβαρη», ιδρύσαμε σε αυτό ουλαμό Υπαρχηγών και Αρχηγών, για τη δημιουργία ικανών και κατάλληλων αρχηγών για τις ομάδες

⁸³¹ 23-8-1919 Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

και μάλιστα εκείνες που θα ιδρυθούν στο εσωτερικό της Μακεδονίας-Θράκης. Ο Ουλαμός αυτός εκπλήρωσε πλήρως τον σκοπό του, όπως είχα και προσωπική μαρτυρία από τον κ Καραμήτρο, Επιθεωρητή Στοιχειώδους εκπαίδευσης της 1^{ης} Περιφέρειας Θεσσαλονίκης ο οποίος ήτο εκ των φοιτησάντων στον ουλαμό αυτό".

Την 1^η Ιουλίου του 1919 τελέσαμε πάνδημο Αρχιερατικό μνημόσυνο στον Ναό της Αγίας Σοφίας, υπέρ των εν Αϊδίني σφαγιασθέντων υπό των Τούρκων προσκόπων, μετά του εκεί εφόρου τους Ν. Αυγερίδη και αποστείλαμε σχετική διαμαρτυρία προς τις προσκοπικές οργανώσεις των πολιτισμένων Εθνών, για τις ακατονόμαστες αγριότητες των Τούρκων σε βάρος των προσκόπων Αϊδινίου.

Το καλοκαίρι του 1919 ο Πετρίδης παραιτείται "Επειδή όμως παρ' όλες τις υποσχέσεις της Κεντρικής Εφορίας Αθηνών ουδεμία παρείχεται οικονομική υποστήριξη και ενίσχυση και σχεδόν κανένα ενδιαφέρον και προσοχή επιδεικνύεται στα διάφορα προσκοπικά μας ζητήματα, γράφει ο Αλ. Πετρίδης παραιτήθηκα τον Αύγουστο του 1919 προς μεγάλη λύπη του Σώματος των Αξιωματικών μας και της Δ. Επιτροπής μας".

Κατάσταση Αξιωματικών Προσκόπων Θεσσαλονίκης το 1920⁸³²

Φεβρουάριος 1920

- 1^η Ομάδα** Αρχηγός Πετρίδης Αλέξανδρος
Υπαρχηγοί Φαρμακίδης Βασίλειος
- 2^α Ομάδα** Αρχηγός Αθανασίου Ιωάννης
Υπαρχηγοί Νούσιας Γεώργιος
- 3^η Ομάδα** Αρχηγός Σπυριδέλης Ευστράτιος
Υπαρχηγοί Αναστασιάδης Ολυμπιόδωρος
- 4^η Ομάδα** Αρχηγός Μαρκόπουλος Μάρκος
Υπαρχηγοί Τσαπούλης Δημήτριος
- 5^η Ομάδα** Αρχηγός
Υπαρχηγοί Σουλτάνης Ευάγγελος, Τρέμμας
Ιωάννης
- 6^η Ομάδα** Αρχηγός
Υπαρχηγοί Ζουμπούλης Αναστάσιος,
Λαζαρίδης Σωτήριος.
- 7^η Ομάδα** Αρχηγός Οβαδία Σαμουήλ
Υπαρχηγοί Σιακή Αλβέρτος, Σεράνο Ιωσήφ
- 8^η Ομάδα** Αρχηγός Σαλέμ Ισαάκ
Υπαρχηγοί Δάρειο Κοέν, Βερεσή Σαμουήλ
- 9^η Ομάδα** Αρχηγός Περαγιά Ιάκωβος
Υπαρχηγοί Ναχμίας Μιχαήλ, Τεζάρτες Παύλος
- 10^η Ομάδα** Αρχηγός Τεζάρτες Ιούλιος
Υπαρχηγοί Βερναντούθ Σαμουήλ, Βαρζελάϊ Μαΐρ
- 11^η Ομάδα** Αρχηγός Τσολάκης Δημοσθένης
Υπαρχηγοί
- 12^η Ομάδα** Αρχηγός
Υπαρχηγοί Μεσουλάμ Μαξ, Αλαλούφ Λεόν
- 13^η Ομάδα** Αρχηγός

Δεκέμβριος 1920

- Πετρίδης Αλέξανδρος
Φαρμακίδης Βασίλειος
Αθανασίου Ιωάννης
Νούσιας Γεώργιος
Σπυριδέλης Ευστράτιος
- Κεφαλάς Κωνσταντίνος
Τσαπούλης Δημήτριος
Οικονομίδης Βασ.
.Σουλτάνης Ευάγγελος, Τρέμμας
Ιωάννης.
- Λαζαρίδης Σωτήριος
Ζουμπούλης Αναστάσιος
- Οβαδία Σαμουήλ
Σεράνο Ιωσήφ, Σιακή Αλβέρτος
Σαλέμ Ισαάκ
Δάρειο Κοέν, Βερεσή Σαμουήλ
Περαγιά Ιάκωβος
Τεζάρτες Παύλος
Τεζάρτες Ιούλιος
Βερναντούθ Σαμουήλ, Βαρζελάϊ Μαΐρ
- Μελανίδης Ευρ.
- Ατσέλ Μούν
Ναχμίας Μιχαήλ

Σημ.: Σχετικά με τις ομάδες των Μακκαβαίων από τις καταστάσεις φαίνονται να υφίσταται στην πρώτη αυτή περίοδο, 6 ομάδες Μακκαβαίων προσκόπων .

Οι αλλαγές έχουν κυρίως σημασία για την μεταβολή των ομάδων. Τα ονόματα που λείπουν, είναι κυρίως Υπαρχηγών, επειδή η πηγή είναι κατάσταση πληρωμής Αξιωματικών και μπορεί να πληρώθηκαν αργότερα σε άλλη κατάσταση και να μην έχουν αποχωρήσει.

Τον Σεπτέμβριο του 1920⁸³³, γράφει ο Αλέξανδρος Πετρίδης "με παράκληση του Περιφερειακού Εφόρου Ζάννα, ηγήθηκα των 350 προσκόπων της Θεσσαλονίκης και άλλων πόλεων της Μακεδονίας, Θράκης και μαζί με την μουσική ομάδα του Παπάφειου,

⁸³² Προσκοπικό Αρχείο Παναγιώτη Σταματίκα.

⁸³³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 12 Σεπτεμβρίου 1920. Εφημερίδα *Εμπρός* 15/9/1920

μεταβήκαμε στην Αθήνα για να συμμετέχουμε στις εορτές του Παναθηναϊκού Σταδίου για τα επινίκια στις 14 Σεπτεμβρίου. Την εορτή θα τιμούσε και ο Βασιλεύς με την στέψη του κενοταφίου των πεσόντων. Η όλη οργάνωση της αποστολής και η εμφάνιση των συμμετασχόντων προσκόπων μας, προκάλεσαν τα ευμενή σχόλια του Αθηναϊκού κοινού ως και την έκφραση της πλήρους ευαρέσκειας του Ελευθερίου Βενιζέλου".

Μετά την παραίτηση του Πετρίδη στο τέλος της χρονιάς του 1919, καθήκοντα Εφόρου ανέλαβε προσωρινά ο Επιθεωρητής Εκπαιδύσεως Χ. Λάιος και στη συνέχεια ο Αλεξ. Ζάννας⁸³⁴ με Τοπικό Έφορο τον Μ. Μαυροκορδάτο.

Στις 11 Φεβρουαρίου⁸³⁵, στο θέατρο του Λευκού Πύργου, η Αθηναϊκή Οπερέτα θα παρουσιάσει το έργο « Η Κυρία ντε Τεμπ». Ο θιάσος Πλέσσα-Κανδύλη θα παρουσιάσει το έργο σε ευγενική χορηγία υπέρ των προσκόπων. Πριν την παράσταση θα γίνει η ορκωμοσία της νεοσύστατης 14^{ης} Ομάδος που με δική της πρωτοβουλία δίνεται η παράσταση.

Στις 29 του Μαρτίου⁸³⁶ φθάνουν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης οι τραυματίες μας από το μέτωπο. Θα μεταφερθούν στο 1^ο και 2^ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Όλοι οι αυτοκινητιστές της πόλης προσφέρθηκαν αφιλοκεδώς για τη μεταφορά των τραυματιών. Οι πρόσκοποι και η Μακεδονική νεολαία προσέφεραν την βοήθεια τους στη μετακίνηση και τακτοποίηση των τραυματιών.

Οι πρόσκοποι Θεσσαλονίκης διενεργούν έρανο για την στήριξη των Καυκασίων προσφύγων.⁸³⁷ Για την μεγαλύτερη επιτυχία του σκοπού τους αναζητούν και στήριξη από προσκόπους από όλη την Ελλάδα.⁸³⁸

Το ξεκίνημα της νέας χρονιάς, 11 Φεβρουαρίου του 1921⁸³⁹ θα αρχίσει με μια ακόμη Θεατρική παράσταση του Θιάσου Πλέσσα-Κανδύλη υπέρ του προσκοπισμού και ιδιαίτερα της 14^{ης} Ομάδος.

Στις 12 Φεβρουαρίου⁸⁴⁰ συναντήθηκαν τα επίλεκτα μέλη της Προσκοπικής κίνησης, προκειμένου να προχωρήσουν στην ίδρυση Τοπικού Προσκοπικού Συνδέσμου.

Μια ακόμη θεατρική παράσταση⁸⁴¹ οργανώθηκε αυτή τη φορά από την Δεύτερη ομάδα με Αρχηγό τον Ι. Αθανασίου, με φιλανθρωπικό σκοπό μια που τα έσοδα της, που ανήλθαν σε 12.000 δραχμές, θα διατεθούν υπέρ των τραυματιών του Μικρασιατικού μετώπου.

Οι Ισραηλίτες πρόσκοποι των Μακκαβαίων, αναπτύσσουν αθλητική δράση και αντιμετωπίζουν σε αγώνα ποδοσφαίρου την Τρίτη ομάδα του Ηρακλή στις 22 Μαΐου.⁸⁴² Τον

---

⁸³⁴ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 13 Έτος Γ 1^η Δεκεμβρίου 1919

⁸³⁵ Εφημερίδα *Μακεδονία* 3 Φεβρουαρίου 1920

⁸³⁶ Εφημερίδα *Μακεδονία* 28 Μαρτίου 1920

⁸³⁷ Ο ελληνισμός του Καυκάσου και της Νότιας Ρωσίας, βρέθηκε παρά τη θέλησή του στο επίκεντρο των πολεμικών συγκρούσεων και πλήρωσε πολύ ακριβά την καθυστέρηση των ελληνικών πλοίων. Ο Νίκος Καζαντζάκης, με εντολή του Έλληνα πρωθυπουργού πήγε στον Καύκασο να συγκεντρώσει τον απελπισμένο και εξαθλιωμένο ελληνικό πληθυσμό και να τον μεταφέρει στη Μακεδονία. Ο Νίκος Καζαντζάκης στο βιβλίο του *Αναφορά στον Γκρέκο* περιγράφει με θαυμαστό τρόπο τον αγώνα του για τη διάσωση των Ελλήνων του Καυκάσου. Ν. Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο*, Αθήνα 1962, σσ. 510-511.

⁸³⁸ Περιοδικό *Η Ζωή των Προσκόπων* Τεύχος 17 Έτος Δ 1^η Φεβρουαρίου 1921

⁸³⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 4 Φεβρουαρίου 1921

⁸⁴⁰ Εφημερίδα *Μακεδονία* 12 Φεβρουαρίου 1921

⁸⁴¹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 8 Απριλίου 1921

⁸⁴² Εφημερίδα *Μακεδονία* 23 Μαΐου 1921

Ιούνιο⁸⁴³ επίσης τελέστηκε η μεγάλη εορτή των Ισραηλιτών προσκόπων, στην οποία παραβρέθηκε ο νομάρχης Παρασκευόπουλος, ο Αρχираββίνος και πολλοί επίσημοι από τις αρχές του τόπου. Μετά την εορτή και τη λογοδοσία των πεπραγμένων, που έκανε ο Πρόεδρος των προσκόπων, μίλησε για το έργο των προσκόπων ο Νομάρχης και ο Αρχираββίνος και συνεχάρη τους Ισραηλίτες προσκόπους για την καλή εργασία των. Η μπάντα των προσκόπων ανέκρουε διάφορα εμβατήρια. Σε ευχαριστήρια δε επιστολή δια του Τύπου⁸⁴⁴, ο Αρχίατρος Α. Ζώρας συγχαίρει μεταξύ άλλων και τους Ισραηλίτες προσκόπους για τις υπηρεσίες που προσέφεραν στην μεταφορά των τραυματιών την 1η Αυγούστου από το πλωτό Νοσοκομείο «Έλσα» που κατέπλευσε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Η 3η ομάδα με Αρχηγό τον Ολυμπιόδωρο Αναστασιάδη συγκέντρωσε και μοίρασε στους τραυματίες του 2ου Στρατιωτικού Νοσοκομείου τις μέρες του Πάσχα,⁸⁴⁵ 200 αυγά τσουρέκια και κονιάκ.

Μια ακόμη «περίεργη» δημοσίευση αναγράφει η Εφημερίδα "Μακεδονία"⁸⁴⁶ Οι Ισραηλίτες πρόσκοποι αρνούνται να συμμετέχουν στην τυραννομαχική πανήγυρη γιατί δεν συμμετέχουν όπως δηλώνουν σε κομματικές εκδηλώσεις. Η εν λόγω εκδήλωση η οποία υποστηρίζεται και από την εφημερίδα «Μακεδονία» αναφέρεται στην ετήσια επέτειο της ήττας του Ελευθερίου Βενιζέλου στις εκλογές του 1920. Στην εκδήλωση επίσης δεν είχαν συμμετάσχει και οι Ισραηλίτες της πόλης. Ο αναφερόμενος ως τύραννος δεν είναι άλλος από τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Μια ωραία πρωτοβουλία είχαν οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης. Να τιμήσουν τη μνήμη των τέκνων της Μεγάλης Βρετανίας που έπεσαν στα χώματα της Μακεδονίας.

Κατόπιν προσκλήσεως των Προσκόπων, συγκεντρώθηκαν⁸⁴⁷ στις 11 πμ οι πολιτικές και Στρατιωτικές Αρχές του τόπου, στην μικρή και καταπράσινη κοιλάδα μεταξύ Ασβεστοχωρίου και Χορτιάτη που έχουν ταφεί τα λείψανα των Άγγλων στρατιωτών που έπεσαν στις μάχες του Στρυμόνα. Παρέστησαν ο Υπουργός Γενικός Διοικητής Στάης, ο Νομάρχης Παρασκευόπουλος, ο Αναπληρωτής Δήμαρχος Καλλιδόπουλος, οι Στρατηγοί Σωτίλης, Κούρτης, Κόκοβος και άλλοι επίσημοι καθώς και ο πρώην Δήμαρχος Αθηνών Μερκούρης. Στο μνημόσυνο είχαν κληθεί και προσήλθαν οι πρόξενοι Μεγάλης Βρετανίας και Σερβίας. Από τας πρώιες είχαν καταλάβει το ερημικό Νεκροταφείο τα Σώματα των Ελλήνων και Ισραηλινών προσκόπων μετά των μουσικών τους και οι κάτοικοι του Ασβεστοχωρίου "συν γυναιξί και τέκνοι" μαζί με τους μαθητές των Σχολείων. Στο μέσον του νεκροταφείου σε ημικυκλικό βάθρο είχε στηθεί συμβολικός ανδριάντας των πεσόντων ηρώων. Την δέηση έψαλλαν οι ιερείς του Ασβεστοχωρίου. Μετά το τέλος της επιμνημόσυνης δέησης, ο Αρχηγός των Προσκόπων Σωτ. Κύρος με λίγες λέξεις μίλησε για την ευγνωμοσύνη του Ελληνικού λαού και του προσκοπικού Κόσμου προς τον Βρετανικό λαό και τους εκεί αναπαυόμενους Ήρωες και κατέθεσε στεφάνι εκ μέρους του Σώματος των Προσκόπων Στην

⁸⁴³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 21 Ιουνίου 1921

⁸⁴⁴ Εφημερίδα *Μακεδονία* 7 Αυγούστου 1921

⁸⁴⁵ Εφημερίδα *Μακεδονία* 21 Ιουνίου 1921

⁸⁴⁶ Εφημερίδα *Μακεδονία* 29 Οκτωβρίου 1921

⁸⁴⁷ Εφημερίδα *Μακεδονία* 10,11 και 14 Μαΐου 1922

συνέχεια μίλησε ο ιατρός του Ασβεστοχωρίου Χ. Τσέκος εκ μέρους της Κοινότητας και μαθήτριες κατέθεσαν λουλούδια. Επίσης μίλησε ο Συστηματάρχης Λαζαρίδης και τέλος ο Σέρβος Πρόξενος εκδηλώνοντας την ευγνωμοσύνη του Σερβικού λαού προς την Μεγάλη Βρετανία.

Στις 7 Μαΐου⁸⁴⁸ συμμετέχουν με όλες τους τις δυνάμεις στον έρανο του Ερυθρού Σταυρού του οποίου η επιτυχία ξεπέρασε κάθε προσδοκία

Τον Μάιο του 1922⁸⁴⁹ μια μεγάλη γιορτή θα δοθεί επί τη ονομαστική εορτή του Βασιλέως, στον κήπο του Βασιλέως Γεωργίου στην πόλη. Η εορτή θα είναι μεγαλοπρεπέστατη και θα αφήσει εποχή στα χρονικά της πόλης. Στο καλλιτεχνικό μέρος οι νεανίδες του παρθεναγωγείου θα χορέψουν χορούς αρχαίους και του νεώτερου βίου της Ελλάδος, θα ακουστεί με χορωδία ο ύμνος του Σαμαρά και η Μακεδονική μαντολινάτα θα εκτελέσει άσματα. Ελληνικοί χοροί και τα καλύτερα και ενθουσιώδη θούρια από τρεις μουσικές, την Στρατιωτική, του Ορφανοτροφείου και των προσκόπων. Οι ομάδες των προσκόπων επίσης θα τηρήσουν την τάξη. Με την ευκαιρία της γιορτής δια των εισπράξεων θα ανακουφιστούν οι οικογένειες των προσφύγων με πλήρη συσσίτια με άρτο και τυρί. Η διανομή των συσσιτίων θα γίνει από τις κυρίες του Πατριωτικού Συνδέσμου από τις 9^{ης} το πρωί του επόμενου Σαββάτου σε τρία σημεία της πόλης. Απέναντι από το Διοικητήριο, στον χώρο του περίβολου του Ιερού Ναού της Αναλήψεως και στο σιδηροδρομικό Σταθμό Κωνσταντινουπόλεως συνοικίας Βαρδαρίου. Οι οικογένειες θα λάβουν συσσίτιο για 2 ημέρες.

1922. Η τραγωδία των Σωκίων Η Θεσσαλονίκη υποδέχεται τους πρόσφυγες..

Στις αρχές του 1922, η Θεσσαλονίκη αριθμεί περίπου 325 προσκόπους σε δύο συγκροτήματα. Το πρώτο περιλαμβάνει τις ομάδες 1^η, 2^α, 3^η, 4^η, και την 1^η των μαθητευομένων με επικεφαλής τον Σωτ. Λαζαρίδη και τη δεύτερη με τον ιδρυτή Αρχηγό Σαλέμ Ισαάκ που περιλαμβάνει 6 ομάδες Ισραηλινών προσκόπων με δύναμη 140 προσκόπους⁸⁵⁰.

Η χρονιά του 1922 θα είναι μια δύσκολη και δυσσίωνα χρονιά. Από την άνοιξη του 1922 έχει ξεκινήσει η προσπάθεια για τη συγκέντρωση πόρων υπέρ των προσφύγων. Οι πρόσκοποι της Θεσσαλονίκης μετά του Αρχηγού τους Σ. Κύρου συμμετείχαν ενεργά στον Έρανο του Ερυθρού Σταυρού.

Τα Σώκαια. Η απαγωγή των προσκόπων.

Από τις 14 Απριλίου⁸⁵¹ ολόκληρη η Ελλάδα παρακολουθεί την απαγωγή των προσκόπων των Σωκίων. Οι πρόσκοποι απήχθησαν από Κεμαλικές δυνάμεις λίγο πριν την αποχώρηση των Ιταλικών στρατευμάτων από την πόλη αφού ξεγέλασαν τον Ιταλό Συνταγματάρχη Ροτζιόνι. Η εφημερίδα "Μακεδονία" αναρωτιέται τι κάνουν οι προσκοπικές Αρχές της πόλης προς τις παγκόσμιες προσκοπικές οργανώσεις προκειμένου να καταγγείλουν την απάνθρωπη αυτή

⁸⁴⁸ Εφημερίδα *Μακεδονία* 7 Μαΐου 1922

⁸⁴⁹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 22 Μαΐου 1922

⁸⁵⁰ Η *Ιστορία του Ελληνικού Προσκοπισμού* Ησαΐα σελ 252.

⁸⁵¹ Εφημερίδα *Μακεδονία* 14 και 16 Απριλίου 1922

πράξη. Την επομένη⁸⁵² δημοσιεύει την επιστολή του Σωτ. Κύρου προς τον ιδρυτή του Προσκοπισμού Ρόμπερτ Μπάντεν Πάουελ.

" Οι πρόσκοποι της Μακεδονίας λιαν συγκινημένοι, απευθύνονται προς Εσάς εξοχότατε και τους αδελφούς προσκόπους στη Μεγάλη Βρετανία, επί τη θλιβερά αναγγελία της απαγωγής των αδελφών μας προσκόπων των Σωκίων, προσφερόντων και εκτελούντων τα επιβεβλημένα προσκοπικά τους καθήκοντα. Απήχθησαν από βάρβαρα και αιμοβόρα Τουρκικά χέρια για να σφαχθούν, πεταλωθούν και απαγχονιστούν, όπως σφαγίασαν, απαγχονίστηκαν και τάφηκαν ζωντανοί οι αδελφοί μας πρόσκοποι του Αϊδινίου.

Οι πρόσκοποι Μακεδονίας οι οποίοι γνώρισαν από κοντά, συνεργάστηκαν και παρείχαν υπηρεσίες στους μακριά από την Πατρίδα τους γενναίους πατέρες και αδελφούς σας που με ανδρεία πολέμησαν στη Μακεδονική γη υπέρ της ελευθερίας και δικαιοσύνης, οι πρόσκοποι αυτοί που στην ύστατη ώρα των πατέρων σας και αδελφών σας μείνανε δίπλα στο προσκέφαλο τους άγρυπνοι και περιποιήθηκαν μετά στοργής τους τιμημένους νεκρούς σας, σας εξορκίζουν στη μνήμη των φυλασσόμενων μακριά σας στη Μακεδονική γη των τιμημένων οστών των προγόνων σας ,των πατέρων και αδελφών σας, να υψώσετε φωνή διαμαρτυρίας και να δώσετε χείρα απελευθέρωσης προς τους συλληφθέντες και απαχθέντες αδελφούς μας προσκόπους των Σωκίων από τα βάρβαρα Τουρκικά χέρια".

Ένα περίεργο χρονογράφημα της εφημερίδας *Μακεδονία*⁸⁵³ στα τέλη του 1922 καυτηριάζει το κατόντημα του προσκοπικού Σώματος που φθίνει και έχει παραλύσει εντελώς. Δυστυχώς όπως αναφέρει, γνωρίζει τους λόγους τους οποίους αντιπαρέρχεται γιατί είναι αρχή της να αντιμετωπίζει τα πράγματα μακράν κάθε κομματικής αντίληψης. Προτείνει την ανασύνταξη του προσκοπισμού για να σταματήσει η διάλυση και επικαλείται τα γεγονότα ότι οι Ισραηλίτες πρόσκοποι που τους δίδαξαν προσκοπισμό οι Έλληνες συνάδελφοί των είναι καλύτερα οργανωμένοι και παρουσιάζονται μόνο αυτοί σε κάθε ευκαιρία. Δεν εξετάζουμε το πώς και γιατί, αλλά πρέπει οι φίλοι του προσκοπισμού να δώσουν τα χέρια για ανύψωση του.

Σε Διοικητικό επίπεδο οι Έφοροι που διαδέχθηκαν τον Αλέξανδρο Πετρίδη για το επόμενο διάστημα ήταν ο Αλέξανδρος Ζάννας τον οποίο διαδέχθηκαν ως Έφοροι από το 1920-1923 οι Κ. Κασάπης, Σ. Κύρου, Θ. Κέρτσος, Σ. Κοσμόπουλος, με Τοπικούς Εφόρους Παπαχρήστου, Λαζαρίδη και Παπασταύρου⁸⁵⁴.

⁸⁵² Εφημερίδα *Μακεδονία* 17 Απριλίου 1922

⁸⁵³ Εφημερίδα *Μακεδονία* 26 Σεπτεμβρίου 1922

⁸⁵⁴ Σημείωμα Αλ. Πετρίδη, για τα πρώτα χρόνια του προσκοπισμού στη Θεσσαλονίκη